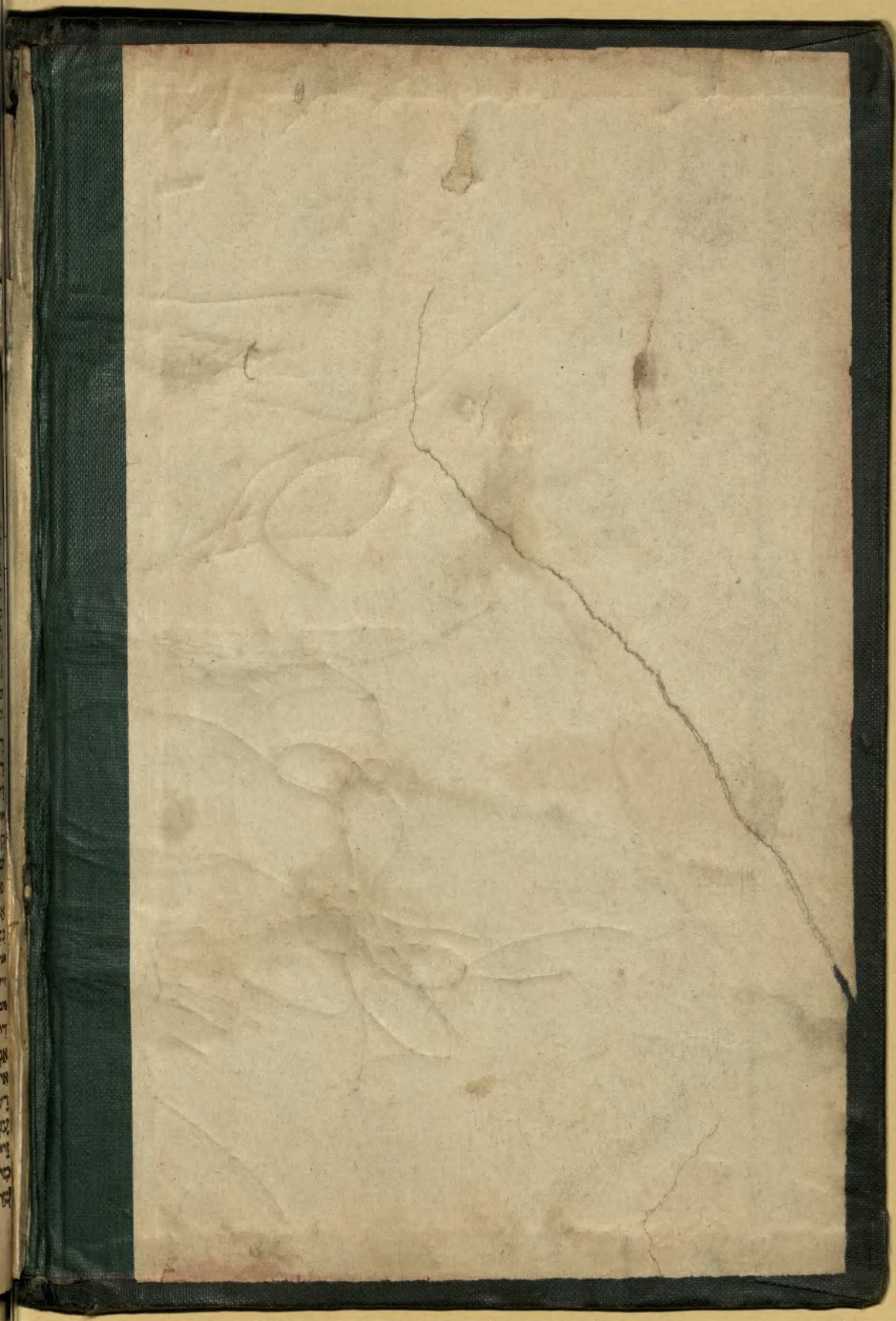

הַטּוֹרִים

עמו שכיר ול

קומות והמליכו

ר צייט איז

מֶלֶךְ אֲדָמָה וְשָׁמְאֵבֶל מֶלֶךְ צִבְיִים וּמֶלֶךְ בִּלְע
 הַיֶּזְעֵר: וְכָל־אֵלֶּה חִבְּרוּ אֶל־עִמְקֵי הַיְּשָׁדִים הוּא
 ים הַמֶּלַח: וְשֵׁתִים עֶשְׂרֵה שָׁנָה עָבְדוּ אֶת־
 כְּדֻרְלַעְמֹר וְשִׁלְש־עֶשְׂרֵה שָׁנָה מָרְדּוּ: וַיִּבְאֲרָבֶעַ
 עֶשְׂרֵה שָׁנָה בָּא כְּדֻרְלַעְמֹר וְהַמְּלָכִים אֲשֶׁר אִתּוֹ
 וַיָּבּוּ אֶת־רָפָאִים בְּעִשְׂתָּרֶת קָרְנִים וְאֶת־הַזּוֹזִים
 בָּהֶם וְאֶת הָאִיִּמִּים בְּשׁוּה קָרִיתִים: וְאֶת־הַחֹרִי
 בְּהֶרְרֶם שְׁעִיר עַד אֵיל פֶּאֶרָן אֲשֶׁר עַל־הַמִּדְבָּר:
 וַיָּשָׁבוּ וַיָּבֹאוּ אֶל־עֵין מִשְׁפָּט הוּא קִדְשׁ וַיָּבּוּ אֶת־
 כָּל־שָׂדֶה הָעֵמֶלְקִי וְגַם אֶת־הָאֲמֹרִי הַיֹּשֵׁב בְּחִצְצָן
 הָמֹר: וַיֵּצֵא מֶלֶךְ־סֹדֶם וּמֶלֶךְ עַמְּוֶה וּמֶלֶךְ אֲדָמָה
 וּמֶלֶךְ צִבְיִים וּמֶלֶךְ בִּלְע הוּא־צֶעֶר וַיַּעֲרְבוּ אֹתָם
 מִלְחָמָה בְּעִמְקֵי הַיְּשָׁדִים: וְאֶת כְּדֻרְלַעְמֹר מֶלֶךְ
 עֵילָם וְתִדְעֵל מֶלֶךְ גּוֹיִם וְאֶמְרָפֶל מֶלֶךְ שִׁנְעֵר
 וְאַרְיֹן מֶלֶךְ אֶלְסָר אֲרִבְגָּה מְלָכִים אֶת־הַחֲמִישָׁה:

רש"י

ס' צבורים ק'

שפתי חכמים

לו כנפים לעופף: ד' דייק רש"י מדכתיב בלע הוא זוער דאש הוא
 בש דאש לא שייך למומר הוא זוער ואל' מל' לרש"י שהכתוב הזכיר
 שמונה של מלכים אלו להודיע שעתה דרשם מלח שוא חבו שבשמים
 כו' וז"ל מלח הזכיר בקרא ג"כ שמו של מלך זוער אלא ודאי מה
 שהזכיר הכתוב שמו של מלכים אלו להורות על כשתהם ופאר שמלך
 זוער לא היה רשע וסמו לא היה מוכיח על כשתהם כמו שחומר בלע
 לחלוטת לא גור' כפיר' שם: ח' (רש"י) ר"ל לפי שכתב השדים ברא'
 הדורשם ולא פ"ה הכתוב בחזק' מקום היה זה עמק השדים לרש"י כו'
 (נח") וז"ל דכר פ"ה שם העלם שלו ע"ש שהזכיר שבו והכי פירוש
 ועמק השדים כך שמו ואין לו שם עולם אחר: וכו' לא יתכן שיהיה עמק וים בזמן אחד: ופ"י ח' מלת הוא מורה שהוא עמקו הים לא
 שגמקם ים לחמו דאש כו' ים מבעי ליה: ח"ל' במלת למדן שלא תפרש שהקרא כן שנים עשרה שנה עבדו ובלעם עשרה לעבדן מרדו

פֶּאֶרָן וְאֵשׁ הַיִּזְמֵל דָּאשׁ מִיִּנְטָם קָעֵן חֲקִבְיָה אוֹג מִיטָ שְׁמֵאֲבָר דָּעֵם קִינִיג פּוֹן צִבְיִים אוֹג דְּרוֹם
 הָאֵשׁ קָעֵן אִים גִּירוֹפֵן שְׁמֵאֲבָר דָּאשׁ אִיו מִיִּטָשׁ עַר הָאֵשׁ זִיג גִּימָאכְט אֶפְלִיגֵל צו פִּלְעֵן אוֹג צִיא
 שְׁפִירִיגֵן דָּאשׁ הִיִּקְטָ עַר הָאֵשׁ זִיג גִּשְׁמָאֲרָקְט מוֹרְד צו זִינֵן אִין חֲקִבְיָה וּמֶלֶךְ בִּלְע הִיא צֶעֶר אוֹג מִיטָ דָּעֵם
 קִינִיג פּוֹן דֶּר שְׁמֵאֲטָ בִּלְע דָּאשׁ אִיו צֶעֶר: (ג) כָּל אֵלֶּה חִבְּרוּ אֶל־עִמְקֵי הַיְּשָׁדִים הוּא ים הַמֶּלַח דָּאשׁ אֶצְנֵר אוֹג
 זִינֵן צו אֶצְנֵר גִּקְרָן אֶל עִמְקֵי הַשָּׁדִים צו דָּעֵם מֵאֵל וְאֵשׁ עַר הִיִּקְטָ שָׁדִים הוּא ים הַמֶּלַח דָּאשׁ אֶצְנֵר אִיו
 דָּאֲרָטָן דֶּר ים הַמֶּלַח: רש"י שְׁפִירִיבָט אִין אֶצְיִים אֲרוֹם הָאֵשׁ זִיג דָּאֲרָטָן דֶּר ים אֶצְיִין גִּצְיֵן אִין גּוֹאֲרֵן
 דֶּר ים הַמֶּלַח: (ד) שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁנָה צִוְּעוּלָה יָאָר עָבְדוּ אֶת כְּדֻרְלַעְמֹר הָאֲבָן דִּי פִינָה מְלָכִים פֶּרַע אוֹג פֶּרַשׁ
 אוֹג שְׁמֵאֲבָר אוֹג שְׁמֵאֲבָר אִין דֶּר מֶלֶךְ פּוֹן צֶעֶר גִּינְטָ אִים אוֹג זִינֵן אוֹנְטָר שְׁעִיג גּוֹעֵן צו כְּדֻרְלַעְמֹר

בְּרִשָׁע מִלְכָּא דַּעֲמוּרָה שְׁנָאב מִלְכָּא דַּאֲדָמָה וְשִׁמְאֵבְר מִלְכָּא דְּצִבּוּיִם וּמִלְכָּא דְּבִלְעָה הָיָא
צִעֵר : א בָּל אֲלֵן אֲתַבְנָשׁוּ לְמִישַׁר חֲקִלְיָא הוּא אֲתֵר יִמָּא דְּמִלְכָּא : ד תִּרְתִּי עֲשִׂר שְׁנִין
פִּלְחוּ יֵת בְּדִרְלֵעֲמֵר וְתִלְת עֲשָׂרִי שְׁנִין מָרְדּוּ : ה וּבְאַרְבַּע עֲשָׂרִי שְׁנִין אָתָּא בְּדִרְלֵעֲמֵר
יִמְלִכְיָא דַּעֲמִיָּה וּמַחֵי יֵת גְּבַרְיָא דִּי בְּעִשְׁתֵּירוֹת קֳרָנִים וְיֵת תְּקִיפִיָּא דְּבִהֶמְתָּא וְיֵת אִימְתָּי
דְּבִשְׁוֹה קֳרִיתִים : ו וְיֵת חוּרְיָא דִּי בְּמוֹרְהוֹן דִּישְׁעִיר עַד מִישַׁר פֶּאֶרְן דִּסְמִיד עַל מִדְּבָרָא :
ז וְתָבוּ וְאָתָּו לְמִישַׁר פִּלּוּג דִּינָא הִיא רָקֵם וּמַחֵי יֵת כָּל חֲקַל עֲמִלְקָה וְאַף יֵת אִמְוִרָאָה
דִּי־יָרִיב בְּעֵין גְּדִי : ח וּנְפִק מִלְכָּא דְּסָדוּם וּמִלְכָּא דַּעֲמוּרָה וּמִלְכָּא דַּאֲדָמָה וּמִלְכָּא דְּצִבּוּיִם
וּמִלְכָּא דְּבִלְעָה הָיָא צִעֵר וּסְדֵר עֲמִהוֹן קֳרָבָא בְּמִישַׁר חֲקִלְיָא : ט עַם בְּדִרְלֵעֲמֵר מִלְכָּא
דַּעֲיֵלָם וְתִדְעַל מִלְכָּא דַּעֲמִמִּין וְאַמְרָפֶל מִלְכָּא דְּבָבֶל וְאַרְיֹה מִלְכָּא דְּאַלְסָר אֲרַבְּעָה מְלָכִין

בעל הטורים

הכא ואידך ויחי צימו שפוט השופטים ויחי צימוי אחשוש (כו) כדאיתא במדרש (פמ"ב) שולן היה צימיוס ווי : (ס) ובארבע עשרה
ב' כר"פ הכא ואידך (מ"ב) (י"ח) ובארבע עשרה שנה למלך חזקיהו עלה סתריה לומר לך כשם שכלא הסולחם על חזקיהו ונפלו בידו כך
שפתיי הכמים

ובארבע עשרה שנה לעשרה בא כדלעומר וגו' דל"ח היה לו לומר ובי"ג
כמו שנקט אל"כ ובארבע עשרה שנה לכך מפרש למדון ר"ל דמס
שבתוב וי"ג שנה מרדו לל קליי אלוהין וי"ג שנה דלעול אלף וי"ג שנה
שנמן מרדו ועל אלוהין וי"ג שנה אמר אל"כ ובי"ג שנה : בל"ד דרש"י
דיוק מדכתיב הכא רפאים ואומים וכתיב גביהו הוויים ופי' ואלס
הדברים כתיב רפאים ואומים וזמזומים ודלי הוויים היינו וזמזומים :
"קדלש"י ואלס על מלת אלוי ממדא נמי מתורס מישור ואל"כ אלס
חד מנייטיו פירוש מישור ודלי הכי ללו פירוש מישור ל"פ ואומר
אלי וכו' : ב'קדלש"י למע כד"ל למימר ד' וכו' לא ראונו דלרבע סס
ובארבע עשרה שנה אשכנזים שם לכל משפט : שדה העמלקי
עדיין לא נולד עמלק וקרא על שם העמיד : בחלון סמר : הוא עין גדי מקרא מלא (כד"ה ב כג) ב'יאשפט :
(מ) ארבעה מלכים וגו' : ואעפ"כ כ'נלח המועטים להודיע שגבורים היו ואעפ"כ לא נמנעו אברהם מלנדות

ושלש עשרה שנה אבן דרביצין יאר מרדו האבן זיי מורד גווען : (ה) ובארבע עשרה שנה אבן אין דעם פערצטמן
יאר בא כדלעומר איז גיקרבן בְּדִרְלֵעֲמֵר והמלכים אשר אתו אבן די מלכים וואש ווייגן מיט אים ראש
מיינט מען די דריי מלכים וואש אויבן איז גשטאנן ויכו את רפאים בעשתרות קרנים אבן זיי האבן גשלאגן
די ריזן וואש האבן גיוואונט אין עשתירות קרנים ואת הוויים בהם אבן האבן גשלאגן די אוימה ווויים אין
דעם אָרְט וואש הייבט הם ואת האומים בשות קריתם אבן די אימים וואש האבן גיוואונט אין דעם אָרְט
אָשֶׁה קֳרִיתִים : (ו) ואת החרי אבן די חורים בהרם שער אין זיייער באָרְג שיער עד אל פארן ביז דעם פֿלֶזֶן
פון פֿאַרן וואש ער האט גהייסן איל אשר על המדבר וואש ער איז ביי דר מִדְּבָר : (ז) וישבו אבן זיי
האבן זיך ווידר גקערט ויבואו אל עין משפט אבן זיי ווייגן גקומן צו דעם אָרְט עין משפט הוא קדש ראש
איז קדש : רש"י שרייבט דרום הייבט ראש אָרְט עין משפט ראש איז מיינט אקוואל פון משפט
ווייל משה מיט אהרן וועלן איבן דעם קוואל גמשפט ווערן ראש מיינט מען די מי מריבה אבן נאך
אפירוש איז ווייל די לייט פון דר מדינה פלעגן זיך דארט איין זאמלן צו איינליכן משפט ויכו אבן זיי
האבן גשלאגן את כל שדה העמלקי אלע פעלדן פון עמלק פלומר ראש גאנצע לאנד וואש האט דר נאך
גיקערט צו עמלק וגם את האמורי אבן די אמורים היושב בהצנן המר וואש ווייגן גנעסן אין חצצון תמר :
(ח) ויצא מלך סדום אבן ער איז ארזים גאנצן דר מלך פון סדום ומלך עמרה אבן דר מלך פון עמורה
ומלך אדמה אבן דר מלך פון אדמה ומלך צבויים אבן דר מלך פון צבויים ומלך בלע הוא צער אבן דר מלך
פון בלע ראש איז צער ויערכו אתם מלחמה בעמק השדים אבן זיי האבן אן גיריט מיט זיי אמלקמה אין
סאל שדים : (ט) את כדלעומר מלך עילם מיט בְּדִרְלֵעֲמֵר דר מלך פון עילם אבן תרעל דר מלך פון גוים
אבן מיט אמרפל דר מלך פון שגער אבן מיט אריון דער קניג פון אלקר ארבעה מלכים את החמשה
די פיר מלכים קעגן די פינף רשעי שרייבט האטשע די פיר ווייגן גווען ווייניג האבן זיי פארט גובר
גווען די מלחמה ראש ווייזט מיר אז זיי ווייגן גווען גבורים אבן פון דעםט וועגין האט זיך פארט
אָבְרָם גִּיט פֿר מיטן פון צו נאך יאגן זיי אזו וויא ווייטער וועט שטיין : (י) ועמק השדים אבן דר מלך

וַעֲמַק הַשָּׂדִים בְּאֶרֶת בְּאֶרֶת הַחֹמֶר וַיָּנֶסוּ מֶלֶךְ-סֶדֶם
וַעֲמָרָה וַיִּפְּלוּ-שָׁמָּה וְהַנְּשָׂאִים הָרָה נָסוּ: יִיאִיקָחוּ
אֶת-כָּל-דָּרְכָשׁ סֶדֶם וַעֲמָרָה וְאֶת-כָּל-אֶבְלָם וַיֵּלְכוּ:
יִיאִיקָחוּ אֶת-לֹט וְאֶת-רָכֶשׁוֹ בֶּן-אָחִי אַבְרָם וַיֵּלְכוּ
וְהוּא יָשָׁב בְּסֶדֶם: יִיאִיבֹא הַפְּלִיט וַיֵּגֶד לְאַבְרָם
הָעֶבְרִי וְהוּא שָׁכֵן בְּאֵלְנֵי מִמְרָא הָאֱמֹרִי אָחִי
אֲשָׁכַל וְאָחִי עֶזְרָ וְהֵם בְּעַלֵּי בְרִית-אַבְרָם: יִיאִישְׁמַע
אַבְרָם כִּי נִשְׁבָּה אָחִיו וַיֵּרָק אֶת-חֲנִיכָיו יְלִידֵי בֵיתוֹ
שָׂמָנָה עֶשְׂרִי וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת וַיִּרְדֹּף עַד-דָּן: יִיאִיחַלֵּק
עֲלֵיהֶם לִילָה הוּא וְעֶבְרָיו וַיָּבֶסּוּ וַיִּרְדְּפֵם עַד-חֹזֶה

רש"י

שפתי חכמים

לֵץ חָטָט וכו': לְדַקֵּל למה נאמר בפרש' כל רבים וט"ק כיון דבארש' של חמר היה שם א"כ למה כתיב ויכבו מלך סדום ועמורה ויפלו שמה כלל ויעצבו שמה דהרי ל' עובדע שייך בחמר וט"ק כיון דחמר היה למה לא מזה שם כשכבדו בחמר דהיינו טוט ל"פ הכרה בפרש' כו' א"כ מחורק נמי למה לא כתיב ויעצבו דלא היה הטיס כן: כדק"ל א"כ למה קרא חותן בפרש' חמר והלא מוטלן כל החמר מהן ובארש' חמר משמע שחמיד היו מלאים טוט לכן חמר ומל' כו' מהרש"ל: בלא שפלט מדור המבול דהא כתיב וישאל אף נח ואשר אחיו בנפשות: כשנאמר הנפשות היו בלתי ר"ל הרפאים היו ענקים ונפשות הם ג"כ ענקים שהיו בדור המבול והוא נשאר מאותן ענקים כדור המבול ופי' וישאל אף נח שהיו גוה כדפי' רש"י ואשר אחיו פי' מחורק כשהיו חמר חתן נפשות: לרובם לפרש לפי המדרש מה טעם היה לעוב שבה לבארש' וחמר לו ששכבה לוט בשמלוא לפי פי' ראשון שפלט

נח בלשון חמר דהר חמלה וכשהוא מותן ה"א בראש' לכתוב הכרה או המדבריה פתרונו כמו אל ההר או כמו להסיר ומשמע לאותו הר הדועט ומפורש בפרש' (יב) והוא יושב בחדום: מי גרס לו זמא ישיבתו בחדום: (יג) ויבא הפלטי' לפי פתומו זה עוב שפלט מן המלחמה וכו' כשכבו כי רק עוב נשאר מיתר הרפאים וזה נשאר שלא הרגוהו חמרפל' וחבריו כשהיו הרפאים בעתפירות קרנים נחמומה ומדרש ב"ר זה עוב שפלט מדור המבול וזה מיתר הרפאים שנא' הנפלים סהיו בלתי גו' וממכין סהרג חכרם לוישא חת שרה: העבד' שבה מעבד הכר (ב"ר): בעלי ברית אברהם

פון שָׂדִים וַיֵּינֶן דָּאָרְט גִּנוּעַן בארות בארות חמר גריפר וואש מען פלעגט פון דארטן עקמן ליים צו דיא בננינים: אונ דר מדרש שרייבט דאש ליים איז גנוען אין זיי אים גקנאמין אונ דר מלך פון סדום איז דארט אריין גפאלן אזוי וויא ווייטער נועט שטיין אונ עש איז אים אגס גשעקן אז ער איז פון דארט ארויס גגאנגן ווייל עס איז גנוען צווישן די אומות אטייל וואש האבן גיט גילייבט אז אברהם איז גיצול גווארן פון דעם קאלה אויבן אונ אז זיי האבן גיזעקן אז דר מלך סדום איז ארויס גיגאנגן פון דעם ליים האבן זיי שוין גילייבט אויף דעם גס פון אברהם אויף וינסו אונ זיי וויינן אנטקלאפן גווארן: (יא) ויקח אונ זיי האבן גיננן בלומר בדרלעמער מיט די רייזי מלכים וואש וויינן גנוען מיט אים האבן צו גננמן את כל רכוש סדום ועמורה גאר דאש גנמן פון סדום אונ פון עמורה ואת כל אכלם אונ גאר זייער עסין ווארג וילכו אונ זייןן אנועק גיגאנגן: (יב) ויקחו את לוט ואת רכושו בן אחי אברהם אונ זיי האבן גננמן מיט זיה לוט דר זון פון דעם ברודר פון אברהם מיט גאר זיין גנמן וילכו אונ זיי וויינן אנועק גיגאנגן והוא יושב בחדום ויער האמ אים דש גוירם גנוען דש איז וואש ער איז געסן אין סדום: (יג) ויבא אונ ער איז גיקוקן הפליט דער אנטקארן: דר מדרש שרייבט דאש מיינט מען עוב וואש ער איז גיצול

אונקלוס

בְּקִבְלֵי חֲמִשָּׁא׃ יִמְיִשְׁר חֲקֻלָּיָא בִּירִין בִּירִין מִסְקֵן חִימְרָא וְעָרְקוּ מִלְכָּא דְסָדוּם וְעִמְרָה
וּבְפָלוּ תַמָּן וּדְאִשְׁתְּאָרוּ לְמִרְאָא עָרְקוּ׃ יֵא וְשָׁבוּ יָת כָּל קִנְיָנָא דְסָדוּם וְעִמְרָה וְיָת כָּל
מִכְלֵהוֹן וְאִזְלוּ׃ יֵב וְשָׁבוּ יָת לֹאֵם וְיָת קִנְיָנָה בְּר אַחוּהִי דְאַבְרָם וְאִזְלוּ וְהוּא יִתְב בְּסָדוּם׃
יֵא וְתָתָא מִשְׁתָּבָא וְהוּי לְאַבְרָם עֲבָרָתָא וְהוּא שְׂרִי בְּמִיִּשְׁרִי מִמְרָא אֲמִירָאָה אַחוּהִי דְאַשְׁכּוּל
וְאַחוּהִי דְעֵנָר וְאִזְלוּ אֲנָשִׁי קִמְחָה דְאַבְרָם׃ יֵב וְשָׁמַע אֲבָרָם אֲרִי אֲשֶׁתִּבִּי אַחוּהִי וְזָרִי יָת
עֵלְמִוְחִי לִילִירִי בֵיתָהּ תָּלַת מָאָה וְתִמְנִי עֶסֶר וְרִבָּה עַד דִּין׃ יֵא וְאַתְּפִלַּג עֲלֵיהוֹן לִילִיא וְהוּא

בעל הטורים

מֵאָה עַל אֲחֵרָם וְהָלֹךְ בִּידוּ׃ (יג) וְיֵבָא הַפְּלִיט׃ כַּסְדִּירָא (פ"ח) כְּשֶׁמֶס שֶׁסָּפֵל הַקִּבִּים לְסַמָּחַל מִמָּקוֹם אֲחֹז בְּכַנְפוֹת מִיכָאֵל לְהַפְּלִיט עֲמֹא
שְׁפָתַי הַכְּבִים

מִסְתַּלְתָּמָה בְּחָ הַגִּיד לְאַבְרָם כְּשֶׁבֹל שִׁיעָה קָמָה כְּאַמְרָם וְחִיכִיז
שֶׁכָּרוּ אֲבוּהוֹן אֲלָם לִפִּי הַמְדַרְם לְחֹם אֲחֵר לֹא אֲלָם לִפִּי מִמְכּוּן כִּי׃
מֵאָה דִּפִּי שִׁי׃ כִּי שֶׁלֹּחַ וְאִין לְדִחוּם וּלְפִרְשׁ אֲרִיִּי מִכְּבִין מִלְּבָן וְיִסַּק
אֵת הַמִּכְוִי אֲדוּרִין בְּחִרְבִּי מִלָּא כֹונֵת רִשׁ׃ דִּבְכָּא אֲלָם לְפִרְשׁ אֲלָם לִי
זִיוֹן מִדְּכִיתִי אֵת הַמִּכְוִי לְרֹאשׁ נִמְי לְדִחוּם וּלְפִרְשׁ כָּל אֲרִיִּי בִּלְיִן זִיוֹן כִּי
שֶׁלֹּחַ תִּקְשָׁה בְּתַחֲלָתָהּ מִתְּחֵבָה עַל פִּירְשׁוֹ מִלְּבָן הַמִּקְדָּשׁ אֲלָם בְּחִמָּת
פְּשׁוּתוֹ כָּל מָקוֹם הוּא לִי דִבְכָּק לְבַד מִסְכָּא וְהוּא דִּקְשָׁה רִשׁ׃ כִּי שֶׁלֹּחַ
וְאִין לְדִחוּם וּלְפִרְשׁ כִּי׃ וְדוּרִיק וְעִיִּין בְּחִרָאִים פִּי אַחֵר׃ (צ״מ) (מִסְכָּרִין)
וְהָא אִין מִקְרָא יִנְאָה מִיִּדִּי פְּשׁוּתוֹ שֶׁבְּחִמָּת שְׁמוֹנֶה עֶסֶר וְגו' וְהוּי בִּשֶׁשׁ
כִּיִּתוּ בְּחִי כִי כִל מִסְכָּר הוּא כִּיִּתוּ בִּיִּתוּ וְלֵאמֹר שְׁמוֹנֶה עֶסֶר וְגו' דְּהוּא לְבַדוֹ הִסֵּב
מִיַּעֲטֵן וְיִקְיָן וְהוּא שִׁחֲרוּז כִּל הַמְּוִלָּאִים כִּדִּין מִוִּרְבִּי דְּכִיִּתוּ מִי אֲלָם
הִיכָא וְגו' וְנִשְׁאֵר הוּא וְלֵעֲשׂוֹר לְבַדוֹ׃ (ה'א) וְהוּא כִל שִׁסְיָת הִסֵּב
עֲמֹו כְּדִי לְהַבְחִיל הַמְּלִכִים שֶׁלֹּחַ יִתְחַקֹּוּ כְּגַדוֹ וְאִשְׁרֵי דְּהוּא לְבַדוֹ הִסֵּב
ג'כ מִנְּחָל אֲחֹת כִּי אִין מִנְּחָלֹת דִּלִּי מ'מ לְקָשׁוֹ כְּדִי לְהַסְתֵּרִי כִּסֵּם
שִׁיכָא לִל תַּחֲחֻקָּתָן מִן הַטַּעַם כְּעִיִּין שִׁסֵּם לִךְ מִוִּרְבִּי וְגו' וְלִכְךָ לִקָּח כְּמִנְיִן
לֵעֲשׂוֹר לְרֹאשׁ שֶׁכָּל הִיכָא כְּשֶׁבֹל לֵעֲשׂוֹר׃ (ק'ל"ח) דְּלִכְךָ יִוִּדְרָךְ
עַד דִּין לִפִּי הִיכָא כִּיִּתוּ וְיִרְדֶּם עַד חֹמֶה׃ ר' (ק'ל"ח) אֲלָם בְּחִי מִכְּוִי
יִסֵּב הַחֲלֹק לִלְלֵא וְזָכֹו אִין טַעַם לְהוֹא וְעַדִּי כִּכָּא אַחֲרִי׃ שְׁוֹאֵה
לֹא נִמְנַע מִלְּרִדֶּם׃ וְיֵא מִלְּחָק הִלֵּלָה וְכַחֲשׁוֹ הַרְשָׁקֵן נִשְׁמָה לֹא נִמְנַע מִלְּרִדֶּם׃

בִּיצוֹל גִּוְאָרָן פֻּן דָּעֵם דִּרוֹר הַמְּבֹוֹל יִוִּג לְאַבְרָם הַעֲבִיר אֲוִן עַר הָאֵם גִּיזְאָגֵם צו אֲבָרָהִם הַעֲבִיר אֲוִן מִן
הָאֵם גִּנְזֵן לֹאֵם אִין דִּר שְׁבִיָּה דְרֹוֹם הָאֵם מִן אִים גִּרְזָן עֲבָרִי וְיִוִּל עַר אִזִּי גִקְוִן פֻּן עֲבָר הַנְּהָר׃
רִשִׁי שְׁרִיבְטָם עֹוֹ הָאֵם יִוִּד מִתְּבִינִין גִּיוֹעֵן אֲוִן אֲבָרָם וְאֵל גִּיִּין מִלְּחָמָה הָאֵלֵמֵן מִיִּט דִּי פִיר מְלָכִים אֲוִן
וְאֵל הַנְּהָרָה וְעִירֵין וְעַם עַר נִעְמָן שְׁרָה פִּר אֲנוּיִבִּי וְהוּא שׁוֹכֵן בְּאִלְוִי מִמְרָא הַאֲמֹרִי אֲוִן אֲבָרָם הָאֵם גִּרְזָם
אִין דָּעֵם פֻּלִּין פֻּן מִמְרָא הַאֲמֹרִי אֲחִי אֲשַׁכֵּל וְאֲחִי עֵנָר וְנֹאשׁ מִמְרָא אִזִּי גִיוֹעֵן דִּר בְּרֹדֶר פֻּן אֲשַׁכּוּל אֲוִן
פֻּן עֵנָר וְהֵם אֲוִן וְיִיא עֵנָר אֲוִן אֲשַׁכּוּל אֲוִן מִמְרָא וְיִינֵעֵן גִּיוֹעֵן כְּעִלִּי בְּרִית אֲבָרָם וְיִיא הָאֲבִין מִיִּט
אֲבָרָם בְּרִית גִּיוֹעֵן׃ (יֵד) וְיִשְׁמַע אֲבָרָם כִּי נִשְׁבָּה אֲחִיִּי אֲוִן אֲוִן אֲבָרָם הָאֵם דִּר הַעֲרָם אֲוִן וְיִין פִּרְיִיבְטָם
אִזִּי גִיפִאָנֵן גִּוְאָרָן וְיִקָּח אֵת הַמִּכְוִי הָאֵם עַר גִּיוְאָפִיבְטָם וְיִינֵעֵן וְיִגְבֵּן לִילִירִי בֵיתָהּ וְהוּא יִי וְיִינֵן בִּי אִים אִין
דְּהוּי גִּבְאָרָן גִּוְאָרָן שְׁמוֹנֶה עֶסֶר וְשִׁלֵּשׁ מֵאוֹת דְּרִיִּי הַנְּדִרְתָּם מִיִּט אֲכַעְרָהוֹן׃ רִשִׁי שְׁרִיבְטָם עַל שְׁמִיטִים הַמִּכְוִי
דָּאֵשׁ אִזִּי לְשׁוֹן חִינְדָּה דָּאֵשׁ מִיִּיבְטָם מִן אֲלִיעֲזָר וְנֹאשׁ עַר הָאֵם אִים מִתְּבָה בְּמִצּוֹת גִּיוֹעֵן אֲוִן דָּאֵשׁ
וְנֹאשׁ אֲלִיעֲזָר הָאֵם אִין דִּר גִּבְאָל דְּרִיִּי הַנְּדִרְתָּם מִיִּט אֲכַעְרָהוֹן פֻּלְזָר עַר הָאֵם גִּבְאָלִים אֲלִיִּין מִיִּט יִוִּד
גִּנְזֵן וְיִוִּדֵּה עַד דִּן אֲוִן עַר הָאֵם גִּבְאָל גִּבְאָלִים בִּי דִר שְׁמֵאֵם דִּר רִשִׁי שְׁרִיבְטָם דָּאֵרִם אִזִּי שְׁלֹאָה גִוְאָרָן
וְיִין כִּחַ וְנֹאשׁ עַר הָאֵם גִּנְזָהּ אֲוִן וְיִינֵעֵן קִינְדֶּר וְעִלִּין דָּאֵרִם שְׁמַעְלֵן אֲקֹאֲלָב פִּר אִיִּין עֲבֹודָת
בֹּוֹקְבִים׃ (מֹו) וְיִחַל עֲלִיהֶם לִילָה אֲוִן עַר מִיִּט וְיִינֵעֵן קִנְעֻבְטָה הָאֲבִין יִוִּד צו מִיִּילָם בִּי דִר נִאָּכְטָם אֲוִן וְיִיא
דִּר סִדֶּר אִזִּי פֻּן דִּי וְנֹאשׁ יִאָּגִין גִּבְאָל דָּאֵם וְיִי צו מִיִּילָן יִוִּד גִּבְאָל דִּי וְנֹאשׁ וְעִרִין גִּבְאָל גִּבְאָלִים אֲוִן וְיִיא
מִנְּחָן אֲנִיִּילִיפִין דִּר אֲהֵרִי אֲוִן דִּר אֲהֵרִי אֲוִן הַאֲמִישָׁע עִם אִזִּי פִּינְגִּסְטֶר גִּוְאָרָן הָאֲבִין וְיִי יִוִּד פִּאָּרְט
נִיִּט פִּר מִיִּטָּן פֻּן צו גִּבְאָל יִאָּגִין וְיִי אֲוִן דִּר מִדְּרִשׁ שְׁרִיבְטָם דָּאֵשׁ דִּי נִאָּכְטָם אִזִּי גִיוֹעֵן דִּי עֲרִשְׁטָעֵם נִאָּכְטָם
פֻּן פִּסְחָ אֲוִן אֲוִן דִּר פִּשְׁטָם וְיִחַל עֲלִיהֶם לִילָה דִּי נִאָּכְטָם פֻּן פִּסְחָ אִזִּי צו מִיִּילָם גִּוְאָרָן עִם וְאֵל
אִין אִיר גִּישְׁעָהוֹן צִוְוִי נִיִּסִים דְּהִיִּינוּ דִּי עֲרִשְׁטָעֵם הַאֲלָבָה נִאָּכְטָם אִזִּי גִישְׁעָהוֹן דִּר גִּם וְנֹאשׁ אֲבָרָהִם
הָאֵם גִּישְׁלָאָן דִּי פִיר מְלָכִים אֲוִן הָאֵם פֻּן וְיִי מִצִּיל גִּיוֹעֵן לֹאֵם אֲוִן דִּי אֲנִדְרַע הַאֲלָבָה נִאָּכְטָם הָאֵם
גִּיוְאָרָם אֲוִן עִם וְאֵל אִין אִיר גִּישְׁעָהוֹן אֲנִים אִין מִצְרִים דָּאֵם אִזִּי וְנֹאשׁ דִּי בְּכֹוֹרִים פֻּן מִצְרִים וְיִינֵן אִוִּים
גִּישְׁמָרְקָן אִין דִּר אֲנִדְרַע הַאֲלָבָה נִאָּכְטָם פֻּן פִּסְחָ וְיִסֵּם אֲוִן עַר הָאֵם גִּישְׁלָאָן וְיִי וְיִרְדֶּם עַד חֹמֶה אֲוִן עַר

אִשְׁרֵי מִשְׁמָאל לְדַמְשֶׁק׃ יז וַיָּשָׁב אֶת כָּל־הָרֶכֶשׁ
 וְגַם אֶת־לוֹט אָחִיו וּרְכֻשׁוֹ הַיָּשִׁיב וְגַם אֶת־הַנָּשִׁים
 וְאֶת־הָעָם׃ יח וַיֵּצֵא מֶלֶךְ־סְדֹם לִקְרָאתוֹ אַחֲרֵי־שׁוּבוֹ
 מִהַכּוֹת אֶת־כְּדָרְלָעָמֶר וְאֶת־הַמְּלָכִים אֲשֶׁר־אִתּוֹ
 אֶל־עַמֶּק שְׁוֵה הוּא עַמֶּק הַמֶּלֶךְ׃ יט וּמֶלֶךְ־צִדְקָה
 מֶלֶךְ־שָׁלֹם הוֹצִיא לָחֶם וַיֵּין וְהוּא כֹהֵן לֵאלֹהֵי עֵלְיוֹן׃
 כ וַיְבָרְכֵהוּ וַיֹּאמֶר בְּרוּךְ אַבְרָם לֵאלֹהֵי עֵלְיוֹן קִנְיָה
 שָׁמַיִם וָאָרֶץ׃ כ וּבְרוּךְ אֵל עֵלְיוֹן אֲשֶׁר־מִן צָרִיד
 בִּיָּהָר וַיִּתֵּן־לוֹ מַעֲשֵׂר מִכָּל־חֲמִישִׁי כֹאן וַיֹּאמֶר מֶלֶךְ־סְדֹם
 אֶל־אַבְרָם הֵן־לִי הַנֶּפֶשׁ וְהָרֶכֶשׁ קָח־לָךְ׃ כב וַיֹּאמֶר
 אַבְרָם אֶל־מֶלֶךְ־סְדֹם הִרְמַתִּי יָדַי אֶל־יְהוָה אֱלֹהֵי עֵלְיוֹן
 קִנְיָה שָׁמַיִם וָאָרֶץ׃ כג אִם־מָחוּט וְעַד שָׂרוּף־נֶעַל
 וְאִם־אֶקֶה מִכָּל־אֲשֶׁר־לָךְ וְלֹא תֹאמַר אֲנִי
 הִעֲשֵׂיתִי אֶת־אַבְרָם׃ כד בְּלָעַדִּי רַק אֲשֶׁר אָכְלוּ
 הַנְּעָרִים וַחֲלָק הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר הָלְכוּ אִתִּי עֲנֵר

שפתי חכמים

רשי

חובה: אין מקום ששמו חובה ודן קורא חובה על שם עבודה
 גלולים ששמו חובה להיות שם: (יז) עמק שוה: כך שמו כתרוננו
 למישר מפנה פנוי מאילנות ומכל מבטול: עמק המלך בית ריסא
 דמלכא ביום ריש ח' שהוא שלשים קנים שהיה מיוחד למלך
 ללחם בשר: ומי' עמק שבו שם כל האומות והמלכים אם
 חברה עליהם לנחם אלהים ולקצין: (יח) ומלכי צדק: מי'א
 הוא תישם בן נח (נדרים לב): לחם ויין: כך עושים לנישי
 חובה: ומי'א רמז לו על המנוחות ועל הסכים שיקריבו שם בניו:

ועדיו קאי אשל מהו ועדיו ויכס ויכס: תי' דמלך
 שלם ר"ח למפע שם: אדמוכז אחי הכותה ואת כדלעומר וכדלעומר
 ויהי מלך עולם ועולם הוא מבני שם ומסתמא גם עמו מבני שם היו
 והא דפירש"י כך עושין לנישי עמק שוה שם האמר כדי להאכילם
 דבר האורחים ח"כ למה לא הוציא להם דבר ואין לשמוע להם
 להאכילם והר"ם פ"י דל"כ למה סוכר שהוציא להם ויין דהא דבר
 הקדש בכל מקום שלא להוכיח אלא להנחם כדלעומר שם לחם ויבא
 אכסין וכל קאי ישראל ללחם לחם ומי'א אמר לחם ויין אלא שם נריסין
 מלחמה והכרה לו שאין בלבו עליו על אשהרג את בניו:

האם זיי נאך גנאגט ביו חובה אשר משמאל וואש דאס אָרט איז פון דר לינגר וייט פון דמשק: רשי
 שרייבט דש איז דאך די שטאט דן וואש דופט אן דר פסוק חובה דאש איז לשון: שוולד ווייל די
 ישאל האבן אויף דעם אָרט עבודת פוכבים גרינט: (טז) וישב את כל הרכוש אונ עד האט ווידער
 גקערט נאר דאש האב וגם את לוט אחיו ורכושו השיב אונ אויף לויט אונ ויין האב האט עד ווידער
 גקערט וגם את הנשים ואת העם אונ אויף די ווייבר אונ דאש פאלק: (יח) ויצא מלך סדום לקראתו אונ דר
 מלך סדום איז ארויס גנאגן קעגן אים אחרי שובו מכות נאך דעם אז אברהם האט זיך ווידר גקערט
 פון צו שאלן פדרלעמך דעם מלך אונ די מלכים וואס זיינן מיט אים גווען אל עמק שוה צום גלייכין
 קאל הוא עמק המלך דאש ווערט אן גרופן דר טאל פון דעם מלך: (יח) ומלכי צדק: רשי שרייבט דאש
 איז שם דר וון פון נח אונ קען האט אים גרופן מלכי צדק מלך שלם דר מלך פון ירושלים ודאס לחם

וּמְחַנְנוּ וּרְדִפְנוּ עַד חוּבָה דִּי מַצְפּוּנָא לְדִמְשִׁיק: **טו** וְאַתְבַּת יַת כָּל קִינָא וְאַף יַת לֹוט בַּר אַחֲוֵי וְקִינָה אֲחִיב וְאַף יַת נְשִׂיא וְיַת עֲמָא: **יז** וְנִפְק מִלְכָּא דְסָדוּם לְקִדְמוּתָהּ בְּתַר דְּתַב מִלְמַחֲוֵי יַת בְּדַרְלֵעוּמָר וְיַת מִלְכָּא דִּי עֲמָה לְמִישַׁר מִפְנָא הוּא אַתְרֵי רִיסָא דְמִלְכָּא: **יח** וּמִלְכֵי צֶדֶק מִלְכָּא דִּירוּשָׁלַם אֲפִיק לְחַם וְחִמְרָא וְהוּא מְשִׁמֵּשׁ קִדְם אֶל עֲלָא: **יט** וּבִרְכָה וְאַמְרָא בְּרִיד אֲבָרָם לְאֵל עֲלָא דְקִינָה שְׁמִיא וְאַרְעָא: **כ** וּבְרִיד אֶל עֲלָא דְמִסַּר סִנְאִיד בְּיָדָהּ וְיַתְב לָהּ חַד מִן עֲסָרָא מִפְּלָא: **כא** וְאַמְרָא מִלְכָּא דְסָדוּם לְאַבְרָם הַב לִי בְּשִׁתָּא וְקִינָא (בְּכָל חַס' סב) דְּבַר לָךְ: **כב** וְאַמְרָא אֲבָרָם לְמִלְכָּא דְסָדוּם אֲרִימִית דִּי בְּצִלּוֹ קִדְם יִי קִדְם אֶל עֲלָא דְקִינָה שְׁמִיא וְאַרְעָא: **כג** אִם מַחוּמָּא וְעַד עֲרַקְתָּ מִסְנָא וְאַם אֲסַב מִכָּל דִּי לָךְ וְלֹא תִימַר אֲנָא אֲעֲתִירִית יַת אֲבָרָם: **כד** לְחוּד (בְּכָל חַס' פֶּר) מִדְּאַכְלוֹ עוֹלָמִיא

בעל השוורים

וּלְפָנֵי הַקִּדָּשׁ מִיּוֹד וְכֵן בִּיחֻקָּהָל (ל'ג) כֹּה אָלֵי בְּשִׁלְטֵי מִיחֻשְׁלֵם לְאַמְרֵי הַכֹּהֵן הַעִיר: (טו) לְדִמְשִׁיק: שְׁמוֹ בְּחַס' הַכָּל וְאִידִר (עֲמֹס ס') וְהַגְלִיתִי אֶתְכֶם מִהַלְכֵי לְדִמְשִׁיק בְּשִׁבְלֵי חֲטָא שְׁעֵשׁ בְּדִמְשִׁיק גִּלּוֹ וְזֶה חוּבָה אֲבַר מִשְׁמַלְל לְדִמְשִׁיק: (יח) מֶלֶךְ שִׁלֵּם: ר' שֵׁם לֹמֶר לֵךְ שֶׁוֹשֵׁב כְּמוֹ נַח: (יט) בְּרוּךְ אֲבָרָם לְאֵל עֲלִיּוֹן: ז' פְּסוּקִים בְּחֻמֵּי שְׁכֻחַת בְּרַחֲמֵי הַלֵּקְבָּה: בְּרוּךְ ס' אֲלֵהִי שֵׁם וְבְרוּךְ אֵל עֲלִיּוֹן: וְאַמְרָא בְּרוּךְ ס' אֲלֵהִי אֲרוּזֵי אֲבָרָם: וְאִידִר וְאַשְׁתַּחֲוֵי לָהּ וְאַבְרָם: וְאַמְרָא יִמְרוּ בְּרוּךְ ס' וְאַשְׁלֵת וְשִׁבְעָה וְבִרְכַּת אֵת ס' וְלִגְד אֲמַר בְּרוּךְ: וְכֵסֶף ק' חִיטוֹי כִּנְגַד ק' בְּרִכּוֹת שִׁבְלֵי יוֹס' ו' פְּסוּקִים כִּנְגַד ז' בְּרִכּוֹת שִׁבְעָתָה וְיוֹס' ו' וְכַתְּמָה מִסָּה שֵׁם אֵל בְּרוּךְ כִּנְגַד ס' חִיטוֹי: טוֹרֵם שְׁלִיךְ לִבְּרִי עוֹלָמָה תַּחֲלֵה וְחַס תִּחַרְק עֲמֵהם וְבְרוּךְ אֵל עֲלִיּוֹן וְיוֹס' שֵׁם כִּנְגַד שֵׁשׁ סְדִירִים: (כב) הַרְמוּחֵי: ב' בְּחַסְרָה (בְּחֻמֵּי) הַכָּל וְאִידִר כִּי הַרְמוּחֵי

שפתי חכמים

לְיוֹסֵי מַלְחָמָה: בְּדִקְלָא מִי נִקֵּן לְנוֹי וְחִפְרָה אֲבָרָם מִן לוֹ וְכו' וְזֶה טַעַם מִן ל'פ' לִפִּי שְׂהִיב כְּכֹן כו': גְּלוּעִי' שְׁלִיךְ כֹּהֵן וְזֶה שְׁבֻשָּׁה כְּמוֹ בְּבִי כִי אֲשָׁל אֵל שְׁמִים יְיָ דְכֻתִּיב בְּתַרְסֵי וְאַחֲרָיִי חִי אֲלֵהִי לְעוֹלָם קֶרֶךְ הַכְּחוּב: פֶּס וּמִכָּן ס' הַמְּבִיב: דְּרַחֲמִים: וְעוֹלָא דְשָׁא מִי ל' הַרְמָה כֹּהֵן וְכֻמוֹ שְׁמַלְטוֹ בְּשָׁא ל' שְׁבֻשָּׁה ס' אֲלֵהִי הַרְמוּחֵי: שְׁהוֹל ל' שָׁא מִי ל' שְׁבֻשָּׁה פֶּס שְׁלִימוֹ מַסְרֵס בְּהִדִּיא: דְּרַחֲמִים דְּרִיךְ מִדְּכֻתִּיב וְזֶה אֲחָה שְׁמַעַת מַחוּט וְעַד שְׁכֻחַת מַעַל מִיחֻלָּה בְּפִיע' וּפְחִירָתוֹ אִם אֲעֻכְבִּי לְעִלְמִי מִן שִׁבְיָ וְזֶה אֲחָה לַחַד לִי שְׂכַר כו': אֲלֵהִי דְקִלָּא אֵל כִּנְגַד כִּיִּם בִּירוֹ וְלֹא כִיִּם לוֹ לֹמֶר וְזֶה אֲחָה אֲלֵהִי עִיר: וְזֶה אֲחָה מִמֵּה שְׁחָת לִי מִצִּית גְּמִיךָ וְקִל': דְּרַחֲמִים לְדִירָה לְחֻקֵּי קִדְמָה לִי: חִקִּים וְכֵן פִּירוּשׁוֹ בְּלַעֲדִי קָא אֲבַר אֲלֵהִי הַעִירִים הַיּוֹם עֲבָדִים אֲבַר הַכֹּהֵן אֲחֵי דְכֻתִּיב עֲבָדִי לְעִיל כֹּהֵן וְעֲבָדִיו וְזֶה אֲבַר הַכֹּהֵן אֲחֵי: ר' שֵׁם כֹּהֵן וְזֶה דְכֻתִּיב בְּקִרָא וְכו':

(יח) קִינָה שְׁמִים וְאַחֲרָיִי: כְּמוֹ (תְּהִלִּים קמו) עוֹשֶׂה שְׁמִים וְאַחֲרָיִי ע"י עֲשִׂיתָן קִדְמָה לְהִיּוֹת שְׁלֹ: (ב) אֲבַר מִגֵּן: אֲבַר הַסְּבִיר: וְכֵן (וְהַשֵּׁעַ יֵל) אֲמַנְקֵר יִשְׂרָאֵל: וְיוֹסֵי ל' הַבְּרַחֲמֵי: מַעֲשֵׂה מַכֵּל: אֲבַר לוֹ לִפִּי שְׂהִיב כֹּהֵן: (כא) מִן לִי הַנֶּפֶשׁ: הַנּוֹפִים מִן הַשִּׁבְי שְׁלִי שְׁהִלָּתָה הַחֹדֶר לִי הַנּוֹפִים לְכַדֵּם: (כב) הַרְמוּחֵי יְיָ: לְשׁוֹן שְׁבֻשָּׁה: מִרִּים אֲלֵהִי אֵת דִּי לֹאֵל עֲלִיּוֹן וְכֵן (בְּרַחֲמֵי) (כב) זִי שְׁבֻשָּׁתִי שְׁבֻשָּׁה אֲלֵהִי וְכֵן (בְּרַחֲמֵי) כְּכָף הַשֵּׁדָה קָה מִמֵּנִי וְתוֹן אֲלֵהִי לִךְ כְּכָף הַשֵּׁדָה וְקַחְמוֹ מִמֵּנִי: (כב) אִם מַחוּט וְעַד שְׁכֻחַת מַעַל: אֲעֻכְבִּי לְעִלְמִי מִן הַשִּׁבְי: וְזֶה אֲחָה מַכֵּל אֲבַר לִךְ: וְזֶה לַחַד לִי שְׂכַר דְּכֻתִּיב גְּמִיךָ לֹא אֲחָה: וְזֶה אֲחָה וְכו':

יִיִן הָאֵם אֲרוּרִים גְּזוּגִין בְּרוּרִים אֲנִי וְיוֹיִן צוֹ אֲבָרָהִם: ר' שֵׁם יִשְׂרָאֵל אֲנִי טוֹט מִעֵן צוֹ דִּי וְנֹאשׁ וְיוֹיִן מִיד פִּוֵּן דִּר מִלְחָמָה אֲנִי דִר מִיט הָאֵם עַד אִים גְּוִיּוֹיִן אִז עַד הָאֵם אוֹיֵף אִים קִיּוֹן שְׁנִיָּה גִיט אִין הָאֲרִיזִין אוֹיֵף דָּעִם וְנֹאשׁ עַד הָאֵם הַרְחֵקָה וְיוֹיִנָּה קִינְדֵר וְהוּא כְּהֵן לֹאֵל עֲלִיּוֹן אֲנִי עַד אִין גְּוִיּוֹן אֲפִלָּה צוֹם אִיִּבְרָשְׁמֵן גָּאֵם: (יח) וְיִבְרַכְהוּ אֲנִי עַד הָאֵם גְּעֻנְמִשְׁט אִים בְּלִזְמֵר שֵׁם הָאֵם גְּעֻנְמִשְׁט צוֹ אֲבָרָהִם וְיִאמַר אֲנִי עַד הָאֵם גְּזֻאָמֵס בְּרוּךְ אֲבָרָם לֹאֵל עֲלִיּוֹן גְּעֻנְמִשְׁט וְזֶה אֲבָרָם צוֹ דָּעִם אִיִּבְרָשְׁמֵן גָּאֵם קוֹנֵה שְׁמִים וְאַרְץ וְזֶה עַד הָאֵם בְּשָׁאֵן הַיִּמָּל אֲנִי עַד: ר' שֵׁם יִשְׂרָאֵל קִינָה אִין מִיטְשֵׁשׁ עַד הָאֵם גְּקוּפִיט וְאַרְזוֹם דְּרִיךְ דָּעִם וְנֹאשׁ עַד הָאֵם וְיִי בְּשָׁאֵן הָאֵם עַד וְיִי גְקוּפִיט וְיִי וְאַלִּין וְיוֹיִן: (ב) וְבְרוּךְ אֵל עֲלִיּוֹן אֲנִי גְעֻנְמִשְׁט וְזֶה וְיוֹיִן דִּר אִיִּבְרָשְׁמֵן גָּאֵם אֲשֶׁר מִן צִיד בִּידֵר וְנֹאשׁ עַד הָאֵם אִיִּבְרָשְׁמֵן דִּינָּה בְּלִיִּידִינָר אִין דִּינָּה הַעֲבָר וְיִתָּן לוֹ מַעֲשֵׂה מַכֵּל אֲנִי עַד הָאֵם גְּעֻנְמִשְׁט צוֹ שֵׁם מַעֲשֵׂה פִוֵּן גָּאֵר וְיוֹיִן פֶּר מַעֲבָר וְאַרְזוֹם שֵׁם אִין גְּוִיּוֹן אֲפִלָּה: (כא) וְיִאמַר מֶלֶךְ סָדוּם אֲנִי עַד הָאֵם גְּזֻאָמֵס דִּר מִלְכָּה פִוֵּן סָדוּם צוֹ אֲבָרָהִם חֵן לִי הַנֶּפֶשׁ גִּיב מִיד דָּעִם בְּשָׁא בְּלִזְמֵר פִוֵּן דָּעִם גְּעֻנְמִשְׁט וְנֹאשׁ דִּר הָאֵם מִצִּיל גְּוִיּוֹן קַעַר מִיד אִים דִּר בְּשָׁשׁוֹת וְהַרְכֻּשׁ קָה לִךְ אֲנִי דָאֵשׁ הָאֵב קָעֵם דִּיר: (כב) וְיִאמַר אֲבָרָם אֲנִי אֲבָרָם הָאֵם גְּזֻאָמֵס צוֹ דָּעִם מִלְכָּה סָדוּם הַרְמוּחֵי יְיָ אֲבַר אוֹיֵף הַיִּיבִין הָאֲנִי אֲנִי שְׁנוּעֵר לֹאֵל עֲלִיּוֹן קוֹנֵה שְׁמִים וְאַרְץ צוֹ דָּעִם אִיִּבְרָשְׁמֵן גָּאֵם וְזֶה עַד הָאֵם בְּשָׁאֵן הַיִּמָּל אֲנִי עַד: (כג) אִם מַחוּט אוֹיִב פִוֵּן אֲבָרָם וְעַד שְׁכֻחַת מַעַל אֲנִי אִיִּבְרָשְׁמֵן גָּאֵם פִוֵּן אֲשֻׁדֵּה וְעַל אִין מִיד אִיִּין הָאֲנִי פִוֵּן דָּעִם גְּפִיִּינְקֵשׁ וְזֶה אֲחָה מַכֵּל אֲחָה מִן שְׁכֻחַת מַעַל וְעַד שְׁכֻחַת מַעַל אֲנִי צוֹ דִּיר בְּלִזְמֵר וְעֵלֵן דִּר וְעֵלֵן מִיד שְׁכַר פִוֵּן דִּינָּה אֲוִדְרוֹת וְעַל אִין גִּיט גְּעֻנְמִשְׁט וְזֶה אֲחָה תִּחַרְק אֲנִי הַעֲשִׂרִית אֵת אֲבָרָם אֲנִי דִר וְזֶה אֲבָרָם גִּיט וְזֶה אֲבָרָם אִין אֲבָרָם אֲבָרָם וְזֶה אֲבָרָם מִיד צוֹ גְּזֻאָמֵס עַד זֶה אֲבָרָם מִיד רִיִּיךְ מִאֲכֹן: (כד) בְּלַעֲדִי גְיִינְקֵרְטָם וְזֶה אֲשֶׁר אֲכָלוּ הַנְּעָרִים וְזֶה דִּר וְיוֹיִנָּה דָאֲבָן אוֹיֵף גְּעֻנְמִשְׁט וְחֻקֵּי הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר הִלְכוּ אֲחֵי אֲנִי צוֹ דָּעִם חֻקֵּי פִוֵּן דִּי מִאֲכֹן וְנֹאשׁ וְיוֹיִן גְּזֻאָמֵס מִיד מִיד

אֲשַׁכֵּל וּמִמָּלְאָה הֵם יִקְחוּ חֶלְקָם: ס מִן * אֲחֵרוֹ
הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה הָיְתָה דְּבַר יְהוָה אֶל-אַבְרָם בְּמַחֲזֶה
לְאֹמֶר אֶל-תִּירָא אַבְרָם אֲנִי מִיָּגֵן לָךְ שְׂכָרְךָ הִרְבֵּה
מְאֹד: ב וַיֹּאמֶר אַבְרָם אֲדֹנָי יְהוִה מִה־תִּתֶנּוּ לִי
וְאֲנִי הוֹלֵךְ עֲרִירִי וּבֶן-מֶשֶׁק בֵּיתִי הוּא דְמִשְׁק
אֲלִיעֶזֶר: ג וַיֹּאמֶר אַבְרָם הֵן לִי לֹא נָתַתָּה זֶרַע וְהֵנֹהוּ
בֶן-בֵּיתִי יוֹרֵשׁ אֹתִי: ד וְהָיְתָה דְּבַר יְהוָה אֵלָיו לֵאמֹר
לֹא יִירָשְׁךָ זֶה כִּי-אִם אֲשֶׁר יֵצֵא מִמֶּנִּי הוּא יִירָשְׁךָ:
ה וַיֵּצֵא אֹתוֹ הַחוּצָה וַיֹּאמֶר הֶבְטֵנָה הַשָּׁמַיְמָה
וּסְפֹר הַכּוֹכָבִים אִם-תּוּכַל לִסְפֹּר אֹתָם וַיֹּאמֶר לוֹ כֹּה
יְהִי זֶרַעְךָ: ו וְהָיָאֵמֶן בֵּיהוָה וַיַּחְשְׁבֶהָ לוֹ צְדָקָה:

שפתי חכמים

רשי

וממלאה וגו' אע"פ שעבדי נכנסו למלחמה שנה' הוא ועבדיו
ויכס וענר והצביון יצבו על הכלים לשמור אפי' הכי הם
יקחו חלקם וממנו למד דוד שנה' (פ"א ל) כחלק הויורד למלחמה
וכחלק הישוע על הכלים יחדו יחלקו ולכן נאמר (פס ל)
ויהי מהיום שהוא ומעלה וישמרה לחוק ולמשפט ולא נאמר
והלאה לפי שכבר ניתן החוק בימי אברהם: (א) אחר הדברים
האלה - כל מקום שנה' אחר כמון אחרי מושלג (כ"ב) - אחר

וחלק האנשים אשר הלוכו אחר ג"כ נפתי עצמו ר"ל חניכו דאמר לעול
סס האנשים אשר הלוכו אחר - ענר אשכול וממלאה נמי כפ"ע ר"ל הם
יקחו חלקם והוכחה מדכתיב בקרא עוד פעם שנית הם יקחו חלקם
ודאי קאי על ענר אשכול וממלאה דאי קאי על האנשים אשר הלוכו אחר
לא היה ליה למכתב חלקם דהא כבר כתיב וחלק האנשים אלה ודאי
סס יקחו חלקם קאי על ענר אשכול וממלאה לחוד: י' ויבטחו מדכתיב
לעול והוא שזון בלתי ממלאה וגו' ויבטחו בחרים וישמע אברהם וגו'
ויקדוהו וגו' ורלו ענר והצביון לא קאמר ש"מ כשנאמר סס לשמור את

הדברים האלה - אחר שנעשה לו גם זה שהרג את המלכים והיה דואר ואומר שמה קבלתי שכר על כל זדוקתי לך אחר
ל המוקם אל חירא אברהם: אכתי מנוקד מהעונם שלא תענש על כל אותה נפשות שהרגת ומה שאתה דואר על קבול שכר
שכר הרבה מאוד: (ב) הולך ערירי - מנחם בן סרוק פירשו לשון יורש והכר לו ער ועונה (מלאכי ב) ערירי בלא יורש
באשר תאמר (אויב לא) ובכל תבואתי תשרש תעקר שרשיה קל לשון ערירי חסר בנים ובלעז דעזענפאלטס (קוידלרז) -
ולי נראה ער ועונה מגזרת (שה"ס ה) ולבי ער וערירי לשון מורכב וכן (סהלס קל) ערו ערו וכן (חבקוק ג) פירות יסוד
וכן (ירמיה נה) ערער תחערער וכן (לפניה ב) כי ארזה ערה: וכן משק ביתי - כמרגמו שכל ביתי מון על פיו כמו
(בראשית מא) ועל פיה יבק אפוטרכוס שלי ואלו היה לי בן היה בני ממונה על שלי: דמשק - לפי התרגום מדמשק היה
ולפי מדרש הגדה שדרך המלכים עד דמשק - ובגמרא שלנו דרשו נוסריקון דולה ומשקה מותרת רבו לאחרים: (ג) אל לי
לא נחתה זרע - ומה תועלת בכל אשר תקן לי: (ד) ויואל אחר הכוונה - לפי פשוטו הוילאו מהלכו לחוק לרשות הכוכבים -

אוג אויף אשכול ענר ובמלאה הם יקחו חלקם ויי ואלין בעמן וייגער חלק - רשיי שרייבט אזו האט עד
גזאגט האמטשע פייגע קענעכט וייגן גזאגן אין דר מלחמה אונ ענר מיט וייגע חברים וייגן גזעסן
ביי די פלים צו הימן ויי ואלן ויי פארט בעמן וייגער חלק אונ פון אים האט דוד אפ גלעריגט וואש
ער האט גזאגט אז דר וואס גייט אין דר מלחמה אונ דר וואש ויצט בעמן די פלים ואלין אנלייבן חלק
בעמן: (א) אחר הדברים האלה נאך די דאזיגע רייד - רשיי שרייבט נאך דעם אז עס איז גישעהן אנס
אז אברהם האט גהרגת די מלכים האט ער ניה גזארגט אונ האט גזאגט טאמר האב איך מקבל
גנוען פון שכן אויף גאר פייגע צדקות דרום האט אים גאט גזאגט דו ואלקטם דך גיט פארקטן אזו
וויא עש שטייט ווייטער היה דבר י אל אברהם איז גנוען די רייד פון גאט צו אברהם במחזה אין דר שיין
לאמר אזו צו זאגן אל תירא אברהם דו ואלקטם דך גיט פארקטן אברהם אנכי מן לך איך בין דיין פשיעער
פחמך דו נועטם גיט גשטראפט נוערן פר די אלע נפשות וואס דו האקט גהרגת אונ דאש וואס דו

בעל הטורים

וּלְפִי מִדְרָשׁוֹ אָמַר לֹא מֵאֲטָנְגִינִיּוֹת שֶׁלֶךְ שֶׁרָחִים בְּרִמּוֹת
 שֶׁאֵיךְ עֵתִיד לִהְיוֹמֵד בֶּן אֲבֵרָם אֵין לוֹ כֵּן 'אֲבֵל אֲבֵרָם' יֵשׁ
 לוֹ בֶּן וְכֵן שָׂרִי לֹא תֵלֵד אֲבֵל שָׂרָה תֵלֵד אֵין קוֹרֵא לָכֵס שֶׁסֶּה אַחֵר
 יִשְׁתַּמֵּה הַמּוֹלֵד ד"ה הַיּוֹצֵא מִתְּחֵלָה שֶׁל עוֹלָם וְהַבְּרִיָּה לִמְעֻלָּה
 מִן כִּסְכּוּכִים וְחַד לִמְנוּ הַבְּטָה הַמְּלֻמַּעֶלֶה לְמִסֵּד: (ו) וְהִאֲמִין
 בָּהֶם לֹא שָׂאֵל לוֹ חֹמֶה עַל זֶהוּ 'אֲבֵל עַל יְרוּשָׁה הָאֶרֶץ שֶׁשָּׂאֵל לוֹ
 חֹמֶה וְאָמַר לוֹ בְּמֵה אֲדַע: וַיַּהֲשִׁיבֵהוּ עַל דַּקָּה: 'שֶׁקֶדֶם הַחֲבִיבָה
 הַבְּרִיָּה לְחֹמֶה וְלִדְרָקָה עַל הַחֲמוּמָה שֶׁהִיא בִּי: ד"ה חֲבִיבָה
 אֲדַע לֹא שָׂאֵל לוֹ חֹמֶה אֲבֵל אֲמַר לִמְנוּ לְדִרְשֵׁנִי בְּחִיבָה בְּזֶמֶן

[illegible]

וְאַתָּה טֹאמֶר הָאֶסְמוּ מִקֶּבֶל גִּנוּעַן דִּינָן שְׂכָר וָגַם אִיךָ דִּיר שְׂכֵד הִרְבָּה מְאֹד דִּינָן שְׂכָר אִיז וְיִיעֵר פִּיל:
(ב) וְיִמְרֵה אֲבָרַם הָאֵם אֲבָרַם גִּנְאָמְט יי אֱלֹהִים גִּנְאָמְט מִינִן הָאֵר מַה תַּחֲן לִי וְהָאֵשׁ מִזִּיג מִיר וְהָאֵשׁ דִּרְא
וְנֻעֲמָט מִיר נֶעֱבָן וְאֵכִי הוֹלֵךְ עֵרֵיר אֹנִי אִיךָ גִּי אֵן קִינְדֵר וְבֵן מִשְׁכַּב בֵּיתִי אֹנִי מִינִן הוֹיז שְׁפִיזִיךְ הוּא רִמְשֵׁן
אֲלִיעֵזֶר אִיז אֲלִיעֵזֶר וְהָאֵם עֵר אִיז פֿון רִמְשֵׁן פֿלֹאֶר אֲלִיעֵזֶר אִיז דֵּר מִמּוֹנֶה אִיבֵר מִינִן הוֹיז אֲבָר אִיךָ
זָאל הָאָפֶן אַזֹּון וְהָאֵם מִינִן זֶען גִּנוּעַן דֵּר מִמּוֹנֶה (ג) וְיִמְרֵה אֲבָרַם אֹנִי אֲבָרַם הָאֵם גִּנְאָמְט הוּא גִּן לִי
תַּחַתָּה וְעַד צו מִיר הָאֶסְמוּ גִיט גִּנְעָבֵן קִינְדֵר וְהָאֵם אֹנִי גִן בֵּן בֵּיתִי מִינִן הוֹיז מְעַנְטֵשׁ יוֹשֵׁשׁ אֹתִי וְנֻעֲמָט
מִיךָ יִרְשָׁנֶען: (ד) וְהָאֵם אֹנִי גִן דֵּב יי אֱלֹהִי לֹאֶמֶר דִּי רִיבֵר פֿון גִּנְאָמְט אִיז גִּנוּעַן צו אִים אֹנִי צו זָאגֵן לֹא יִישָׁד
הָעַם וְנֻעֲמָט דִּיךְ גִיט יִרְשָׁנֶען דֵּר דִּיאָוִיטֵר כִּי אִם אֲשֶׁר יֵצֵא מִמֶּעֶד נָאֵר דֵּר וְהָאֵם וְנֻעֲמָט אַרְיוֹס גִּינִן פֿון דִּינֶע
גִּנְדֵּעֵרִים דָּאָם הֵיכֶםט וְהָאֵשׁ עֵר וְנֻעֲמָט פֿון דִּיר אַרְיוֹס קוֹמֶן דֵּר וְנֻעֲמָט דִּיךְ יִרְשָׁנֶען: (ה) וְיִמְרֵה אֲבָרַם אֹנִי
הָאֵם אִים אַרְיוֹס גִּנְצוֹיגֵן פֿון זִינִן גִּנְצֵעֲלֵט הַתּוֹעָה אוֹיף דֵּר גִּנְאָם אֹנִי דֵּר מִבְּרֵשׁ שְׁרִייבֵט הָאֵם צו
אִים גִּנְאָמְט גִּי אַרְיוֹס פֿון דָּעם וְהָאֵשׁ דֵּר קֶקֶמֶט אוֹיף דִּי מִזֹּלֹת אֹז דֵּר וְנֻעֲמָט גִיט הָאָפֶן קִינִן וִן דִּין
פֿלֵזֶן דֵּר הֵיכֶםט אֲבָרַם אֵן אֵהִיא וְנֻעֲמָט גִיט מוֹלִיד זִינִן אֲבָר אֲבָרַם מִיט אֵהִיא וְנֻעֲמָט יוֹא מוֹלִיד גִיט
אֹנִי וְיִידֵר שְׂרִי מִיט אֵהִיא וְנֻעֲמָט גִיט גִנוּיגֵן קִינִן קִינְדֵר אֲבָר שְׂרָה מִיט אֵהִיא וְנֻעֲמָט יוֹא גִנוּיגֵן דֵּרִים וְעַל
אִיךָ צו אִיךָ רֹפֶן אִינִן אֲבָרַם וְנֻעֲמָט גִנְשְׁתֵּנָה וְעֵרֶן דִּיאֵשׁ מוֹל אֹנִי אִיר וְנֻעֲמָט הָאָפֶן אַזֹּון וְיִמְרֵה אֹנִי
עֵר הָאֵם גִּנְאָמְט הֶבֶט נָה הַשְׁמוּיָה קוֹב גִּן צוֹם דִּימֵל וְסִמּוֹר הַכּוֹכָבִים אֹנִי צִייל דִּי שְׁטֵמֶעֶרִין אֵם תּוֹכֵל לִסְמוֹר
אוֹתֵם אוֹיב דֵּר וְנֻעֲמָט וְיִי קֶעָן אִיבֵר צִיילִין וְיִמְרֵה לוֹ הָאֵם עֵר צו אִים גִּנְאָמְט כֹּה יִהְיֶה וְעַד אַזֹּון וְעַלִּין זִינִן
דִּיאָנֶע קִינְדֵר פֿלֹאֶר אֹז וְהָאֵם גִיט מִיגִלְדֵּר דֵּר זָאלֶשְׁט שְׁטֵמֶרִין אִיבֵר צִיילִין אַזֹּון וְנֻעֲמָט גִיט מִיגִלְדֵּר
זִינִן דִּיאָנֶע קִינְדֵר אִיבֵר צו צִיילִין: (ו) וְהָאֵם כִּי אֲנִיכֵר הָאֵם גִּנְלִייבֵט אִין גִּנְאָם רִשִׁי שְׁרִייבֵט עֵר
הָאֵם אִים גִיט גִפְרֻעֲט קִינִן צִיילִין דִּרְזוּף אֲבָר אוֹיף דָּעם וְהָאֵם עֵר הָאֵם אִים צו גִנְאָמְט עֵר זָאל אִים
מִאֲכִין יִרְשָׁנֶען אֲרִין יִשְׂרָאֵל הָאֵם עֵר אִים יוֹא גִפְרֻעֲט אֲצִיבִין אֹז וְיִמְרֵה שְׁטִיטִיט וְיַחֲשֵׁב לוֹ דִּקְדָּה
אֲנִי גִנְאָמְט הָאֵם דָּאָם גִפְרֻעֲט צו אֲבָרַם פֿר אֲצִיבָה אֹנִי פֿאַר אֲזֹכֹת אוֹיף דֵּר אֲמוֹנֶה וְהָאֵשׁ עֵר הָאֵם
גִּנְלִייבֵט

ששׁוּ וַיֹּאמֶר אֱלֹוֹי אֲנִי יְהוָה אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאוּרִכַּם
בְּשָׂדִים לָתֵת לָךְ אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת לְרִשְׁתָּהּ׃
וַיֹּאמֶר אֲדֹנֵי יְהוָה בְּכֹה אֲדַע כִּי אִירְשְׁנָה׃ וַיֹּאמֶר
אֱלֹוֹי קָחָה לִּי עֲגֹלָה מִשְׁלֵשֶׁת וְעֵז מִשְׁלֵשֶׁת וְאַיִל
מִשְׁלֵשׁ וְתֹר וְגֹזֶל׃ וַיִּקַּח־לוֹ אֶת־כָּל־אֵלֶּה וַיְבַתֵּר
אֹתָם בַּתֹּךְ וַיִּתֵּן אִישׁ־בָּתֵּרוֹ לְקַרְאֵת רֵעֵהוּ וְאֶת־
הַצֹּפֵר לֹא בָתֵּר׃ י וַיֵּרֶד הָעֵיט עַל־הַפָּגָרִים וַיֵּשֶׁב
אֹתָם אַבְרָם׃ יב וַיְהִי הַשֶּׁמֶשׁ לָבוֹא וְתִרְדְּמָה נָפְלָה
עַל־אַבְרָם וְהָנָה אֵימָה חֲשֵׁכָה גְדֹלָה נִפְלֶת עָלָיו׃
וַיֹּאמֶר לְאַבְרָם־יְדַע תִּדַּע כִּי־גֵר וַיְהִיָּה וְרַעַךְ בָּאָרֶץ
לֹא לָהֶם וְעַבְדִּים וְעָנִו אֹתָם אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה׃

רשי

ותקיימו זה יאמר לו הקב"ה כי כחזקת הקרבנות: (ט) עגלה
משלשת: (כ"ב) שלשה עגלים רמז לשלשה פרים פר ויהכ"ס
ופר העלם דבר של כבוד ועגלה ערופה: ועז משלשת: רמז
לשערי העשה בפנים ושערי מוספין של מועד ושערי השלש
יחיד: ואיל משלש: אשם ודאי ואשם חלוי וכבשה של השלש
יחיד: ותר וגזל: חור ובן יונה: (י) ויבחר אדם: חלק כל
אחד לשני חלקים ואין המקרה ואל מידי פשוטו לפי שהיה
כורת ברית עמו לשמור הבטחתו להוריש לבניו את הארץ
מדיקטיו ביום ההוא כרת ה' את אברהם ברית לאמר וגו'
ודרך כורתי ברית לחלק בהמה ולעצור בין בשריה כמו
שנא' (וינמי' לד) העובדים בין בשרי העגל אף כן חמור עין
ולפיד אש אשר עבר בין הגזרים הוא שלוחו של שכינה שהוא
אש: ואת האפור לא בחר: לפי שהאומות בימי קדם נמשלו
לפרים ואילים ושעירים שנא' (הללים כב) סבוי פרים רבים
וגו'. ואומר (דניאל ח) והאיל אשר ראית פנים הקרנים

שפתי חכמים

וכוחו כי מלת לדקא חיה מופל אלף מהגדול הקטן מהגדול מתחסד
עם הקטן ולא מתקטן אל הגדול: (ד"ק) אמר זה לפי שאל היה
חוזר לאברהם שפיתח שאליו של היה רוחה כמולד שאליו מולד היה
מתחבב ללדקא ולא שהיה ראוי לכך כ"ס שמואל מנגד לו לזה אמר
הקב"ה וכו': יוכי' של קרא אדע כמה אירשנה בשביל חיה
זכות: כתב הרא"ש אבל חיה יודע חיו יתייבש לפי זה והאמין בה'
וגו' כי תפול הקטן ולעיל חיו לא יאמין בגדולו הוא בעצמו וחי'
שהאמין שוכח כזכר ולא נשאר לו מבוכה משא"כ בירושת הארץ
נשאר כנזר בליוה וכוונת יתקיימו בה וז"ל דגני וזכו האמין שיתקיים
ועזר אף שלא יהיה בהם שום זכות וכמו שדרשו ואת האפור לא בחר
רמז ליתבאר שיתקיימו לעולם וכמו דכתיב חיו אלהם כס ודרשו ר"ל
חיו כליו וחס חיו כליו אבל בירושת הארץ אש"ס שהאמין שירשנה
אבל אם יתקיים בידם היה ספק אללו בליוה זכות ויתקיים בידם כי לא
היה יודע אם יהיה אחר"כ זכות בידם אש"ס שהיה יודע שש"ס ירשנה
אף שלא יהיה להם זכות כי כדאי זכות אבות שירשו את הארץ וכמו
שפירש"י בתהלת פ' וארץ לכן אמר כמה אדע וגו' ודו"ק י"ל: לכתב
כדל"ס אש"ס שחיה כל בשרה כל בשרה דומה לפרים ושעירים
לעולם י"מ מאחר שהוא בלע על כל חוטא מיתבאר כשרת כל ישראל

נגלויקט אין אים: (ו) ויאמר אליו אונ ער האט גלאגט צו אים אני יי איה' בין גאט אשר הוצאתיך מאורכשדים
וואש איה' האב דיה' אים גצויגן פון אור בשעדים לתת לך את הארץ הזאת לרשתה צו געבן דיר דאס דאציגע
לאגד צו רשיוגן ויא: (ח) ויאמר אונ ער האט גלאגט יי אלהים גאט מיין האר כמה אדע כי אירשנה דיר דך
וואש וועל איה' ווישיון צו איה' וועל דאש ירשיוגן: רשיו שרייבט אברהם האט גלאיבט אז הקב"ה
וועט אים דאש לאנה מאכן ירשיוגן נאר ער האט גפרענט דיר דך וואש פאר אונכות וועלן פייגע קינד
דריגן אקים האבן האט אים גאט געגנפערט דיר דך דעם זכות פון די קרבנות: (ט) ויאמר אליו אונ ער
האט גלאגט צו אים קחה לי עגלה משלשת נעם צו מיר דריי קעלבר ועז משלשת אונ דריי ציגן ואיל
משלש אונ דריי ויבדד ויבדד אונ אטערקיל מוים וגו' וצויגנע מוים דאס האט הקב"ה מרמז גיווען צו
אברהם

לֵה בְּדִין יִחוּן בְּנִיָּהּ : י וְהִימִן בְּמִימְרָא דִּי וְחֻשְׁבָּה לָהּ לִכְבוֹ : י וְאָמַר לָהּ אָנָּה יִי דִאֲפִקְתָּהּ
מֵאוּרָא דְכַשְׁדָּאִי לְמַתָּן לָךְ יִת אַרְעָא הָדָא לְמִירְתָּהּ : ה וְאָמַר יִי אֱלֹדִים בְּמָה אַדַּע אַרִי
אִירְתָּנָה : י וְאָמַר לָהּ קִרְב קִדְמִי עֲלִין לְחֵלְתָא וְעִין תִּלְתָּא וְדִכְרִין תִּלְתָּא וְשִׁפְנִינָא וְבִר וּנְיָנָא :
י וְקִרְב קִדְמִי יִת כָּל אֲלִין וּפְלִיג יִתְהוּן בְּשֻׁתָּה וְיִתָּב פְּלִיגָא פְּלִיג לְקַבֵּל חֲבֵרָה וְיִת עוֹפָא
לָא פְּלִיג : יי וְנִחַת עוֹפָא עַל פְּלִיגָא וְאִפְרָח יִתְהוּן אֲבָרָם : יג וְהוּה שְׁמִשְׁא לְמַעַל וְשִׁנְתָּא
נִפְלַת עַל אֲבָרָם וְהָא אִימָה קָבַל סָנִי נִפְלַת עֲלוּדִי : יד וְאָמַר לְאֲבָרָם מַדַּע הִדַּע אַרִי דִּכְרִין

בעל השוים

דא"ר יוסי ויהי חלקו עם מי שחשבו אותו ואין בו הכרי חמר כשניל שחשדה יהודה וזכה ואלא ממהם פך וזכה שילאו מהם מלכים וגבילים *
וזהו כשניל שחשדה עלי וזכה ואלא ממהם שמואל * וכשניל שחשדה לוונה ולשכורה נחשב לכן לזדק * א"ל הרב רבינו אשר : (ח) כמה אדע כי
אורשתי * כמה ב"ח ב"ש ש"ן ועולה לשבוע ח' לכך נזר על בניו גירות ארבע מאות : כמה אדע * ג' ק"כ שש שנים וחמשים שנים
לא עבר אים ביחודם ושבעים שנה היו בגלות : (יב) ויהי השמש (לבוז) ב' במס' הכא ואודן ויהי שמש ב"ח כנגד ב' מקדשים כדכתיב

רש"י

הפגרים * על הסבתורים (ס"א) הפגרים מתרגומין פגליא חלל
מתוך שהורגלו לתרגם אים בתרו ויהי פגליא נחלקה להם
סובת פגליא לפגליא ותרגומו הפגרים פגליא וכל המתרגם
כן מועט לפי שאין להקיש בתרים לפגרים שבתרים תרגומו
פגליא ופגרים תרגומו פגליא לשון פגול כמו פגול הוא
(ויקרא ז) (לשון פגור) (קך) שמעתי מפי רבינו יהודה ב"ר
שמואל : ויש * לשון נשיבה והפגרה כמו (תהלים
קמו) ישב רוחו רמז שוב דוד בן ישי כלותם ואין מניחין
אותו מן השמים עד שובא מלך המשיח : (יב) וכנה אומה
וג' * רמז לכרות והשך של גלות : (יג) כי גר יהיה זרעך *

משולד יחזק עד שילאו ישראל ממלכים ח' שנה * כ"ד יחזק בן ששים שנה כשולד יעקב ויעקב כשיר למלכים אמר ימי
שני מגורי שלשים וחמש שנה הרי ק"ז ובמלכים היו מחסרים ועשר כמנין דד' הרי ארבע מאות שנה * וז"ל במלכים הרי
ארבע מאות הרי קת מיורדי מלכים היה לא וחשוב שמואל קת ושל עמרם וטומוס של משה שהיה כשילאו ישראל
ממלכים אין אמה מאל חלל שלם מאות וחמשים ואמה לרד להוויס מהן כל השנים שמי קת אחר לידת עמרם ישימי
עמרם אחר לידת משה : בדרך לא להם * ולא נאמר בדרך מלכים חלל לא להם ומשולד יחזק ישימי אברהם וג' ויגר

אברהם אז דרך דעם וזכות פון די קרבנות וועלן די ישראל ירשינן ארץ ישראל : (י) ויקח לו את כל
אלה אונ ער האט די אלע גנבן ויבתו אותם בתוך אונ ער האט זיי צו שניטן אין דר מיטן פלומר ער האט
זיי צו שנילט אויף צוויי חלקים ויתן איש בתרו אונ ער האט גנעבן איין שטיק אקעגן דעם אגדרין רש"י
שנייבט דרום האט ער די בהמות צו שניטן ווארם דר סדר איז פון די וואש זיינן פורת פריית איינער
מיט דעם אגדרן צו שנילן זיי אבהמה אונ גייען דרך צווישן די שטיקן אזו האט דא הקב"ה מיט איש
פורת פריית גווען ער זאל הימן זיין הבטחה צו מאכן ירשינן צו זיינע קינדר דא שניטן דרום האט ער
צו שניטן די בהמות אויף צוויי חלקים צו איבן פארן צווישן זיי אונ דר אויבן מיט ריף אונ דער
בראנד פייגער וואס איז איבן גאפארן דרך די שטיקן אזו וויא ווייטער שטייט דאס איז דר שליח פון
דר שכינה ואת הצפור אונ דעם פויגל דאש איז די מציב לא בתר האט ער גיט צו שניטן דאש איז
ארקא אז די ישראל וואש זיינן גלייכן צו אטיוב וועלן זיי אייבן אקיום האבן : (יא) וירד אונ ער האט
גנדרט דר פויגל על הפגרים אויף די שטיקן וישב אותם אברם אונ אברהם האט זיי גמאקט אונעם פליגן :
(יב) ויהי השמש באה אונ עם איז גווען אז די זון איז אונטר גנאנגן ותרמה נפלה על אברם אונ אשלקא
איז גפאלן אויף אברהם וזנה אונ גון אימה אפארקט חשכה גדולה אונ אגריש פינצטערקעש נפלה עלי און
אויף אים גפאלן דאס איז ארמו גיווען צו די צרות אונ צו דעם פינצטערקעש פון דעם גלות מצרים :
(יג) ויאמר לאברם אונ נאט האט גנאנט צו אברהם ידע תדע וויסן זאלקטו וויסן כי גר יהיה זרעך בארץ לא
להם אז דייען קינדר וועלן זיין פרעמד אונ עלינד אין אלאנד וואש איז גיט זייערס * רש"י שרייבט
דרום זאגט ער זיי וועלן זיין אין גלות אין אזאלאנד וואש איז גיט זייערס אונ פר וואש זאגט ער
גיט אין לאנד מצרים ווארם פון דר צייט אז יצחק איז גפארן גווארן האט זוף תיבס אן גוויפן דע
גלות האמשי ער איז גיט גיווען אין מצרים איז דאש פארט גרעכנט גווארן צו די פיר הונדערט יאר
פון דעם גלות ווארם ער האט אויף גוואנט אין אזו אלאנד וואש האט צו אים גיט גהערט ועבדו אונ
מען וועט דיין מיט זיי וענו אותם ארבע מאות שנה אונ מען וועט זיי פייניגן פיר הונדערט יאר : (יד) ויהי

וְגַם אֶת־הַגּוֹי אֲשֶׁר יַעֲבֹדוּן אֶנְכִי וְאַחֲרֵי־כֵן יֵצְאוּ
בְּרַכְּשׁ גָּדוֹל: מִן וְאֵתָה תָּבוֹא אֶל־אֲבֹתֶיךָ בְּשָׁלוֹם
תִּקְבֹּר בְּשִׁיבָה טוֹבָה: וְדוֹר רַב־יָעִי יֵשׁוּבוּ הֵנָּה כִּי
לֹא־שָׁלֵם עֹנֵן הָאָמֹרִי עַד־הֵנָּה: וַיְהִי הַיּוֹם שֶׁמֶשׁ בָּאָה
וַעֲלָטָה הָיָה וְהֵנָּה תִּנּוֹר עֵשֶׂן וּלְפִיד אֵשׁ אֲשֶׁר עָבַר
בֵּין הַגְּזֵרִים הָאֵלֶּה: יָי בַּיּוֹם הַהוּא כָּרַת יְהוָה אֶת־
אֲבָרָם בְּרִית לֵאמֹר לְזָרְעֶךָ נְתַתִּי אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת
מִנְּהַר מִצְרַיִם עַד־הַנָּהָר הַגָּדֹל נְהַר־פָּרָת: וְאֵת־
הַקִּנִּי וְאֵת־הַקְּנִזִּי וְאֵת־הַקְּדִמְנִי: וְאֵת־הַחֲתִי וְאֵת־
הַפְּרִזִּי וְאֵת־הָרַפָּאִים: כֹּא וְאֵת־הָאֲמֹרִי וְאֵת־הַכְּנַעֲנִי
וְאֵת־הַגְּרִזִּי וְאֵת־הַיְבוֹסִי: ס מִן וְיִשְׂרָאֵל אִשְׁתִּי
אֲבָרָם לֹא יִלְדָה לוֹ וְלֹא יִשְׁפָּתָה מִצְרִית וּשְׁמָהּ הִגָּר:

רשי

יחזק בגר (סהל' קה) ויעקב גר בארץ חם (בראשית מז)
לגור בארץ באנו: (יד) וגם את הגוי' יגוס לרבות הארבע
גלויות שאף הן כלסעל ששעבדו בישראל: דן אכזי - בעשר
פמכות: ברכות גדול - בממון גדול כמו שנאמר (שמות יב)
ויגלו את מארים: (טו) ואמה תבוא ולא תראה קכל אלה:
אל אבוסין - אביו עובד כוכבים והוא מבשר שיבא אליו
ללמדך ששעה תשובה: תקבר בשביה טובה - בשני
שיעשה ישמעאל תשובה בימיו ולא ילא עשו למרבות רעם
בימיו ולפיכך מת ה' שנים קודם זמנו ובו ביום שמרד עשו:
(טז) ודור רביעי - לאחר שיגלו למארים יהיו שם ג' דורות
והרביעי ישובו לארץ הזאת לפי שנאמר כענן היה מדבר עמו
וכרם ברים זה כדכתי' למע לך את הארץ האלה לרשעה וכן
היה יעקב ירד למארים ולא והשבו דורותיו יהודה פכן והארון וכלב בן הנרון ימבואו הארץ היתה: כי לא שלם עון האמרי

שפתי חכמים

לא להם שהרי לא באו מיד למארים אלא בסוף ימי יעקב: עולם
מורנוס פסוק דלמעלה והנה ארעה תשובה גדולה מופת עליו אימס
זו בכל תשובה זו מדי ששכרה עיניהם של ישראל ביום וזתענית
בדולה זו יין - מופת זו ארוס: פלאפוקי דין כמשמעו כי לא מצינו
שעמד עומה בדיו: צלול כשאר רכוש שמתקרה המורה על קנין כי זה
בממון שסחילוס אינו מקוים: קפי' העבדות והעניו אכל הגרות גם
פוא הים בכלל גרות כי מיד כשחולד יתקן התחילו הד' מאות שנה
וכמ"ל רש"י: רבנוחא ולא בתמיה מולא אמר נהר הכי אלא למדך
בין מהרש"ל: ש"ק"מ) דכתיב ויבא עשו מן השדה והוא עוף ודור'
ברלוחה ואותו יום מת אברהם ע"ש: ה"וא"ת והרי דור המושב הים
שהרי יעקב מיורדי מארים הים יעקב יהודה פכן הארון כלב וי"ל
דיעקב וכן הים ולא תשוב דור אלא נחשב כמות - ועוד י"ל דומי
יעקב לא הים שיעבוד כלל אכל בימי יהודה התחיל קלם השיעבוד כמו
שסרש"י בפ' ויחיי ויהיה ועבדום ועמו אוחם דבק עם דור רביעי:

אח הגוי אשר יעבדו אונ אויף דאש פאלק וואש עם וועט מיט ווי דיין דו אנכי וועל איך משפטין מיט
צעהן כפות ואחרי כן יצאו ברכוש גדול אונ דר נאך וועלן ווי ארויש גיין מיט גרויש האב דאס מיינט קען
מיט פיל געלט: (טז) ואחתי תבוא אל אבותיך בשלום אונ דו וועסט קיכן צו דייעג עלטמן מיט שלום אונ
וועסט נים זעהן ודעם גלות * רש"י שרייבט תרח האמ דאך גירינט עבדות בוכבים אונ גאט איז
קבשור צו אברהם אז ער וועט קיכן צו זיינע עלטמן בשלום גוא וועט דאך מוזן אברהם קיכן צו תרח
אין גיהנם נאר מיר לערנן פון דאנן אפ אז תרח האמ תשובה גמאן איז ער איז גשקארבן תקבר בשיבה
טובה דו וועסט בגראבן ווערן מיט אנושע עלטן * רש"י שרייבט דר מיט האמ אים גאט מבשר גווען
אז ישמעאל וועט תשובה טאן פון זיין לעבן עיין רש"י: (טז) דוד רביעי ישובו הנה אונ דאש פערטע
דוד וועט ווירד קערן בלויזר נאך דעם אז ווי וועלן פון מריבן ווערן וועלן ווי דארטן וויין דריי דורות
אונ דאש פערטע דוד וועט ווירדער קערן צו דעם לאנד דאש איז ארץ כנען כי לא שלם עון האמרי

יִהְיוּ בְּנֵיךָ בְּאַרְעָא דְלָא יִדְלָחוּן וַיִּפְלָחוּן בְּהוּן וַיַּעֲנוּ יִתְּהוּן אַרְבַּע מֵאָה שָׁנִין : יי וְאַף יָת
עֲמָא דִּי־פִלְחוּן בְּהוּן דִּין אֲנָא וּבִתְרָן כֵּן יִפְקוּן בְּקִנְיָנָא מִנִּי : יט וְאַתְּ תִּיעוּל לִית אֲבִתְרָתְךָ
בְּשִׁלְמֵתְךָ קִבְרָא בְּסִיבֵי מִבָּא : יט וְדָרָא רַבִּיעָאָה יִתְּבוּן חֲכָא אֲרִי לֹא שְׁלִים חוּבָא דְאַמְרָאָה
עַד כְּעָן : יי וְהָא שְׁמִשָּׁא עֲלִית וּקְבֵלָא הָאָה וְהָא תְּנִיד דִּתְנִין וּבְעִיד דְאַשְׁתָּא דִּי עֲדָא בִּין
פִּלְגֵינָא תְּאֵלִין : יי בְּיוֹמָא הַהוּא גִּזְרִי יי עִם אֲבָרִם קָם לְמִימְרָא לְבָנֶיךָ יִתְכִּית יִתְ אַרְעָא הָרָא
כֵּן נִהְרָא דְמַצְרִים וְעַד נִהְרָא רַבָּא נִהְרָא פִּרְתִּי : יט יִתְ שְׁלֵמָא יִתְ קִנְיָא יִתְ כְּדִמְנָא :
יב וְיִתְ חֲתָאָ יִתְ פְּרֹזָאָ יִתְ גִּבְרָאָ : יב וְיִתְ אֲמֹרָאָ יִתְ בְּנֵעֲנָאָ יִתְ גִּבְרָשָׁאָ יִתְ יְבוֹסָאָ :
יג וְיִתְ אֲתָת אֲבָרִם לֹא יִלִּידִת לָהּ וְלֹא אֲמָתָא מַצְרִיתָא וְשִׁמְהָ הִנֵּר : יג וְאַמְרַת יִשְׂרִי

בעל הטורים

(ישיעיה כ"ד) ושמתי כדכד שמשותק ושעריך לאבני אדמה ונתכרתי : (יג) כי גר י' ס"ט עולה למנין דר"ו : (טו) ודור י' ב' במסרה כהן חלידך דור כולך ודור כל פי' דור כולך כי עדיין יאלו בניך מהלךך ודור כל לשנת את הלאך : דור דכעיי ישובו הכהן ד"ז שנים יסיו שמש זלזל ישובו הכהן : (יז) ועלטה היה והנה תמור י' ר"ח בספר חסד שגדלה לו בגלות שדומין לתורה : (ח) ושרי י' ב' במסרה ושרי אשת אברהם (שופטים ה') ושרי יושבער עם דבורה ממלך שדיהה חסודה כלמהות : ולה ארבע במסרה הכהן וחיך (שופטים ג') ולה שתי פיות (ש"א כ"ה) ולה אמר עלי לשלום (דניאל ז') ולה גפין ארבע כהיה שאלה דטאל וזה שדרשו וחקל ותתע שחורה לגלגלי אבנים והיינו ולה שתי פיות שחורה לה פה אחר להודות לע"ז וכיון שפשתה תשובה חור ולקחה כשחז"ל קטורה זו הנה וזה אמר עלי לשלום : ולה גפין ארבע

שפתי חכמים

אלומו לפרש למה כתי' ויהי ל' זכר והשמש ל' קבצה מדכתי' כזה והוא ליה למכתב ותהי השמש ומתוך דר"ס ויהי דכר זה השמש כזה וגו' מלת ויהי קאי אדכר זה וכמו כן ויהי הם מיוקס וגו' כאלו אמר ויהי דכר זה הם מיוקס : ב"ל דעוב שהם חמורי דכתיב שני מלכי החמורי מתן על חתוי כהם רפאים והוא הים מבני החמורי ונקרא יתר הרפאים מפני שמלך עליהם דהי' תימל ואת הרפאים זה עוב וזה חמוריים כולם מאי ואת החמורי הא כבר תשיב החמורי שגל' ואת אלולמו לפרש למה כתי' ויהי ל' זכר והשמש ל' קבצה מדכתי' כזה והוא ליה למכתב ותהי השמש ומתוך דר"ס ויהי דכר זה השמש כזה וגו' מלת ויהי קאי אדכר זה וכמו כן ויהי הם מיוקס וגו' כאלו אמר ויהי דכר זה הם מיוקס : ב"ל דעוב שהם חמורי דכתיב שני מלכי החמורי מתן על חתוי כהם רפאים והוא הים מבני החמורי ונקרא יתר הרפאים מפני שמלך עליהם דהי' תימל ואת הרפאים זה עוב וזה חמוריים כולם מאי ואת החמורי הא כבר תשיב החמורי שגל' ואת אלולמו לפרש למה כתי' ויהי ל' זכר והשמש ל' קבצה מדכתי' כזה והוא ליה למכתב ותהי השמש ומתוך דר"ס ויהי דכר זה השמש כזה וגו' מלת ויהי קאי אדכר זה וכמו כן ויהי הם מיוקס וגו' כאלו אמר ויהי דכר זה הם מיוקס : ב"ל דעוב שהם חמורי דכתיב שני מלכי החמורי מתן על חתוי כהם רפאים והוא הים מבני החמורי ונקרא יתר הרפאים מפני שמלך עליהם דהי' תימל ואת הרפאים זה עוב וזה חמוריים כולם מאי ואת החמורי הא כבר תשיב החמורי שגל' ואת

ווארם עש איז נאך ניש גאנג די זינד פון דעם אמורי בלומר עש איז נאך ניש פר פול זייער מאם דאש הייבט זיי האבן נאך ניש גאט אז פיל עבירות אז זיי זאלן דורך דעם פאר שיקט ווערן פון זייער לאנד עד הנה ביו אין דר צייט בלומר ביו אין זענר צייט פון דעם פערטן דור דענקט מאד וועט ערשט פר פול ווערן זייער מאם און הקב"ה שטרעאפט ניש קיין אוקה ביו עם ווערט פר פול איר מאם : (יז) ויהי און עש איז גווארן השמש באה אז די זון איז אונטער גינגאנגן ועלטה היה און עש איז גווארן איין נעביל והנה און גון תמור עשן איין אויבן מיט דורך ולפיד אש און פייער עבר בין הגוים האלה איז איבך גפארן צווישן די דאזיגע שטיקער : (יח) ביום ההוא אין דעם זעלבדיגן מאג כרת ה' את אברם ברית לאמר האט גאט ברית גיווען מיט אברהם אזו צו זאגן לרועך נתתי את הארץ הזאת צו דייןע קינדר האב איך גגעבן דאש דאזיגע לאנד האמשע אין דר צייט האט ער נאך ניש גגעבן דאס לאנד צו זיינע קינדר נאר אז הקב"ה זאגט צו איז גלייך וויא עש איז שוין גאטן גווארן מנהר מצרים פון דעם נאך פון מצרים עד הנה הגדול נהר פרת ביו דעם גרויסן נאך פרת : (יט) את הקניז דאש לאנד פון קניז וכו' : (א) ושרי אשת אברם לא ילדה לו און שרה דאש ווייב פון אברהם האט צו אים ניש גוואנגן קיין קינד ולה שפה מצרית און צו איר איז גווען ארינקט פון מצרים רשיי שרייבט די שפחה איז גווען דיא מאכטר פון פרעה דען אז פרעה האט געזען די נשים וואש איז גשעה צו שרה האט ער גאקט בעסר זאל מיין מאכטר זין אשפחה אין דעם הויז איידר אהרינקט אין אנגער הויז ושמה און איר

וַתֹּאמֶר שְׂרֵי אֶל־אֲבָרָם הִנֵּה־נָא עֲצָרְנִי יְהוָה
מִלֵּדַת בִּאֲנָא אֶל־שִׁפְחָתִי אוּלִי אֲבָנָה מִמֶּנָּה
וַיִּשְׁמַע אֲבָרָם לְקוֹל שְׂרֵי: וַתִּקַּח שְׂרֵי אִשְׁתִּי
אֲבָרָם אֶת־הַגֶּר הַמִּצְרִית שִׁפְחָתָהּ מִמֶּקֶץ עֶשֶׂר
שָׁנִים לְשֵׁבֶת אֲבָרָם בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וַתִּתֵּן אֹתָהּ
לְאֲבָרָם אִשָּׁה לוֹ לְאִשָּׁה: וַיָּבֵא אֶל־הַגֶּר וַתֵּהָרֶה
וַתֵּרָא כִּי־הָרָתָהּ וַתִּקַּל גְּבֻרָתָהּ בְּעֵינֶיהָ: וַתֹּאמֶר
שְׂרֵי אֶל־אֲבָרָם חֲמָסִי עָלֶיךָ אֲנֹכִי נָתַתִּי שִׁפְחָתִי
בְּחִיקָךְ וַתֵּרָא כִּי־הָרָתָהּ וְאֶקַּל בְּעֵינֶיהָ יִשְׁפֹּט יְהוָה
בֵּינִי וּבֵינֶיךָ: וַיֹּאמֶר אֲבָרָם אֶל־שְׂרֵי הִנֵּה שִׁפְחָתְךָ
בְּיָדְךָ עֲשִׂי־לָהּ הַטּוֹב בְּעֵינֶיךָ וַתַּעֲנֶה שְׂרֵי וַתִּבְרַח
מִפָּנֶיהָ: וַיִּמְצְאָהּ מִלְאָךְ יְהוָה עַל־עֵין הַמַּיִם

שפתי חכמים סיפור על י"ד בחרא רשי

היתה כשראה נסים שנעשו לשרה אמר מוטב שיהא בתי
שפחה בזים זה ולא גבירה בזים אחר: (ב) חולי אבנה
ממנה: לימד על מי שאין לו בנים שאינו בנוי חלל הרום:
אבנה ממנה: בזים שחכמים נרמי לטוב ביות: לקול שרי
לרוא הקודש (בה) (ב'): (ג) ותקח שרי לקחתה בדברים
ישרים שזכית לידם בגוף קדוש כזה (ב'): מקץ עשר שנים:
מועד סבוב לשם ששהה יעשר שנים ולא ילדה לבנה
חייב לישא אחרים (יבמות סד): לשם אחרים וגו': מגיד שאין
ישיבת חולה לאחר שולה מן המנין לפי שלא נאמר לו ואתה
לנו גדול עד שכל לאי: (ד) ויבא אל הגר ותכר: מביאה לראשונה (ב'): ותקל גבירה בעיניה: אמרה שרי זו אינ

כרפאם והוא עוב שהוא אמורי כר"ס: ג' הכוחות מדכתי' ולה שפחה
ויאל כל מה שקחתה אשה קים בעלה אלא ודאי בה פרעם היתה ונתן
לה כחו כשראה וכו' מ"ה כחיו לה לרמו ע"ז כל' שראה מעשים שנעשו
לה לשם וק"ל: ד"ל וכו' אם הגר תלד תהא היא בזים ומתקן דממנה
פ"י בספחה: הכוחות מדכתיב לקול שרי היה לו לכתוב לשרי אלא
כ"פ לקול הכה לשרה דהיינו רוח הקודש: וכיון דעיקר האדם הוא
דעתו ולא יוכל לקחת דעתו כי אם בדברים הטובים מושך דעתו לראות:
יב"ל מקץ עשר שנים למה לו אלא וכו': הו"ל מ"ל לשרי וי"ל
מדכתיב ויבא אל הגר ותכר הל"ל ויבא אלוה וכו': הגר ל"ל אלא
למדרש שיהיה עוד שמה הגר ותכר הא כולל אלא נעצרה מביאה

נאמן אינו גווען הגר: (ב) ותאמר שרי האם שרי גוואנט צו אברם הנה נא עצרני יי מלדת גון נאם האם
מיד אויף גוואלפון ארץ פר מיטן פון צו גווינן בא נא אל שפחתי קום גון צו מיין שפחה אולי אבנה ממנה
טאמר וועל איך גבוים ווערן דורך איר: רשי שרייבט זיא האם גוואנט טאמר אין דעם זכות וואש
איך וועל אריין בריונגן איין צרה אין מיין הויז (אז איינער נעמט צוויי ווייבן הייבט איינע צו דר
אנדער אצורט וועל איך אפער אין דעם זכות האבן קינדר וישמע אברהם לקול שרי האם אברם צו גערשט
צום קול פון שרה: (ג) ותקח שרי אשה אברהם אונ שרי דאש ווייב פון אברם האם גונומן איר דיינט הגר
די מצרית: רשי שרייבט שרה האם זיא איין גונומן מיט גוטע רייד זיא האם איר גוואנט וואול דיר
וואש דו ביסט זוכה צו ביקעפטן דיר אין אהייליגן גוף מקץ עשר שנים לשבת אברהם בארץ כנען פון סוף
פון צעהן יאר וואש אברם איז געשטן אין לאנד כנען: רשי שרייבט דרום האם ער גווארמט צעהן
יאר איי ער האט גונומן הגר פר אנויב ווארום איין אשה וואש זיא וואונט מיט איר מאן צעהן יאר
אונ האט קיין קינדר נישט איז ער מחויב צו נעמן איין אנדר ווייב אונ די צייט וואש אברם האט מיט
שרה גוואונט אין חוץ לארץ דאש איז נישט געקענט גווארן ווארום גאט האט צו אברם גוואנט ער
ואל אים מאכן צו אגרוים פאלק ערשט אז ער וועט קומן קיין ארץ ישראל דרום נאך דעם אז ער

לְאַבְרָם הָא פֻּעַן מַנְעֵנִי יִי מִלְמִילְד עוֹל פֻּעַן לֹות אֲמַתִּי מֵאִים אֲתַבְּנִי מִנָּה וְקָבִיל אֲבָרָם
 לְמִימֵר שְׂרִי : ג וְדָבַרְתָּ שְׂרִי אֲתַת אֲבָרָם יֵת הָגֵר מִצְרִיתָא אֲמַתָּה מִפּוֹף עֲשֵׂר שְׁנִין לְמַתְב
 אֲבָרָם פֶּאֶרְעָא דִּבְנֵעֵן וַיְהִיבֵת יֵתָה לְאַבְרָם בַּעֲלָה לָהּ לְאַתָּה : ד וְעַל כֹּות הָגֵר וְעִדְיָתָה
 וַחֲזוֹת אֲרִי עִדְיָתָה וְקָלֵת רַבְּנָתָה בַּעֲיֵנָהּ : ה וַאֲמַרְתָּ שְׂרִי לְאַבְרָם דִּין לִי עַלָּה אֲנָא יֵהִיבֵת
 אֲמַתִּי לָךְ וַחֲזוֹת אֲרִי עִדְיָתָה וְקָלֵת בַּעֲיֵנָהּ דִּין יִי בִינִי וּבִינָךְ : ו וַאֲמַר אֲבָרָם לְשְׂרִי הָא
 אֲמַתְּךָ בִּידֶיךָ עֵבֶדִי לָהּ בְּדַתְקִין בַּעֲיֵנָךְ וְעִנִּיתָה שְׂרִי וְעִרְקַת מִקֶּדְמָתָה : ז וַאֲשַׁבְּחָה

בַּעַל

הַחֲשׂוֹרִים

אִיירִי ג"כ במלכות ישמעאל : (ג) לשבת ב' במסרה הכא ואידך אשכח נטע לשבת ער מי שפאח אשכח ושהה עשר שנים ולא יודע דהיינו
 לשבת ער יבא אחרת ואין ישיבת ח' עולה מן המנין דכתיב לשבת אברהם באלך כנען פ' כשפסד ער באלך כנען : (ד) הרעה ב' כ' במסרה
 מכאן רמז לפי רש"י שהכניסה בה עין הרע והפילה וחרזה ומתעברה : (ה) חמסי ב' במת' חמסי עליו : (ו) חמסי ב' כ' חמסי חמסי עליו : (ז) חמסי חמסי עליו

רש"י

הסברה פגלויה מרחש עלמה כאלו הוה דקדק ואינה דקדק שלא
 זכרה להריון כל השנים הללו ואמי מתעברת במביאה ראשונה
 (ב'כ') : חמסי עליו : חמס העשוי לו עליון אזי מביא טעום
 כשהתפלגם להקדש מה קח לו ואזי הוה ערירי לא
 התפלג לא עליו והוה לך להתפלל על שניו והיינו אזי
 גפקדת עמך : ועוד דכידך אשה חומס ממני שפחה שומס
 כזיומי וסוכן (ב'כ') : חמסי נחמי שפחתי וגו' ציוי ובינדך
 כל זיך בשמקרא חסר לוח מלא קרי בוס ובינדך (כ'ל) מוכח
 לקדשם שהכניסם עין הרע בעיבורה של הגר והפילה עובריה
 הוא שהמלאך חומר להגר הקד הרה והלא כבד הרעה והוא
 עובריה לה שפחה אלא מלמד שהפילה הריון הראשון :
 (ו) וטענה שרי : היתה משעבדה בה בקושי (ב'כ') : (ח) אף

האם מיט שרה גוואונט צעהן נאר אין ארץ ישראל אונ האם מיט איר קיין קינד ניש גיהאט האם
 עד גנוגן הגר פר אנווייב ותתן אותה לאברהם אישה אונ שרה האם גינעבן איר דינקסט הגר צו איר מאן
 אברהם לו לאשה צו אים פר אנווייב : (ד) ויבא אל הגר אונ ער איז גקוקן צו הגר דאש מיננט מען
 עד איז מיט איר גלעגן ותהר אונ זיא איז מראגן גווארן ותרא אונ אז הגר האם גינעבן כי הרחה אז זיא
 איז ווארן מראגן ותקל גברתה בעיניה איז גווארן גרינג איר הארינקטע אין אירע אויגן דאש הייבסט זיא
 האם זיא גהאלטן פר נישט : רש"י שרייבט הגר האם גזאגט די שרה איז פון אינעווייניג ניש אז
 וזיא זיא ווייזט זיך פון אונעווייניג זיא ווייזט זיך גלייך וזיא זיא איז אצדקת אבר : זיא איז ניש קיין
 צדקת וזיא ראייה זיא וואונט אז אלאנגע צייט מיט אברהם אונ האם ניש זוכה גווען מראגן ווערן אונ
 איה בין מראגן גווארן פון דעם ערשטן מאל : (ה) ותאמר אונ זיא האם גזאגט שרי צו אברהם חמסי עליו
 מיין ברופונג איז אויף דיר : רש"י שרייבט שרה האם אז גזאגט דאש ברופונג וואש צו מיר איז גטאן
 גווארן וואש איה האב קיין קינד ניש ווארף איה אויף דיר ארויף דעם ענש ווארום אז דו האשט
 מתפלל גווען צו הקב"ה אויף קינד האשטו נאר מתפלל גווען אויף דיר אונ דו וואלטסט בראקט
 מתפלל זיין אויף אונזי ביידע וואלטן מיר ביידע גזאגט גווארן אונ נאך איינס דו רויפטסט אונקעדיינע
 רייד פון מיר דו הערסטסט מיין בויזן וואש הגר איז מיך מבוזה אונ דו שוויינקסט אנכי נחמי שפחתי בחיך
 איה האב גנעבן מיין שפחה אין דיין שוים ותרא כי הרחה אונ אז זיא האם גינעבן אז זיא איז ווארן
 מראגן ואקל בעיניה בין איה גווארן גרינג אין אירע אויגן ישמח ה' ביני וביניך גאט זאל משפמן צווישן
 מיר אונדיר : רש"י שרייבט דאש וואש זיא האם גזאגט (ישמח ה' ביני וביניך) האם זיא אויף הגר דאם
 אויף גזאגט אריין גבראקט איין עין הרע אין דעם עובר פון הגר אונ זיא האם מפיל גווען
 דאש קינד אונ דרום שטייט ווייטער אז דר מלאך האם גזאגט צו הגר (הגר הרח) דאש איז שטייט
 דו וועסט מראגין ווערן איז דאך קשה זיא איז דאך שוין לאנג מראגין אונ ער גזאגט איר
 אבשורה אז זיא וועסט מראגין אונ ווערן אלא מוז גידרונגן זיין אז זיא האם דעם ערשטן עובר מפיל
 גווען : (ו) ויאמר אברהם האם אברהם גזאגט צו שרה הנה גון שפחתי ביד דיין שפחה איז אין דייןע הענט
 עשי לה הטוב בעיניך טוא מיט איר אזו וזיא עם גפעלט אין דייןע אויגן ותענה שרי אונ שרה האם זיא
 גפייניגט דאש הייבסט זיא האם מיט איר שווער גארבעט ותרבת מסביה איה הגר אנטלאפן גווארן פון

במדבר על העין בדרך שור: ויאמר הגר שפחת
שרי ארמזה באת ואנה תלכי ותאמר מפני שרי
גברתי אנכי ברחת: ויאמר לה מלאך יהוה שובי
אל גברתך והתעני תחת ידיה: ויאמר לה מלאך
יהוה הרבה ארבה את זרעך ולא יספר מרב:
וַיֹּאמֶר לָהּ מִלֵּאךְ יְהוָה הִנֵּה הָרָה ויִלְדֶּת בֶּן
וּקְרָאת שְׁמוֹ יִשְׁמָעֵאל כִּי־שָׁמַע יְהוָה אֶל־עֲנִידָהּ:
וְהוּא יִהְיֶה פָּרָא אָדָם יָדוּ בְּכָל יוֹד כָּל בּוֹ וְעַל־פְּנֵי
כָל־אֲחָיו יִשְׁכֵּן: וַתִּקְרָא שְׁם־יְהוָה הַדֹּבֵר אֵלֶיהָ
אֵתֶּה אֶל רֵאִי כִּי־אָמְרָה הַגִּם הַלִּם רֵאִי תִּתֵּן לִי אֶחָד:
וְעַל־כֵּן קָרָא לְבָאָר בָּאָר לְחֵי רֵאִי הִנֵּה בֵּין קָדֵשׁ
וּבֵין בָּרָד: וַתֵּלֶד הַגֵּר לְאֶבְרָם בֶּן וַיִּקְרָא אֶבְרָם
שְׁם־בְּנוֹ אֲנֹש־יִלְדָה הַגֵּר יִשְׁמָעֵאל: וַאֲבָרָם בֶּן־

רש"י

שפתי הכמים

מזה באת * מהיכן באת * יודע היה חלל ליתן לה פתח ליתן
עמה בדברים ולשון חי מזה חיה המקום שחאמר עליו מזה
פאני בזה: (מ) ויאמר לה מלאך ה' וגו' * על כל חמורה היה
שלוח לה מלאך אחר לכך נאמר מלאך בכל חמורה וחמורה:
(יא) הכך הרה * כשתשובי תהרי * כמו הכך הרה דלשם מנות
(שופטים יג): ויולדת בן * כמו וילדת * ודומה לו (ירמ' כב)
וישבת בלבנון מקוננת בחרוזים: וקראת שמו * לוי הוא
עכמו שחומר לזכר וקראת את שמו יצחק: (יב) פרא אדם *
חושב מדברות * לאוד חיות כמו שכתוב ויהי רובע קשת וישב

שש יוד * בן המן * וכן הכי קרי ביה בויך המן בלוי * כי יוד
הנה מורה על הויך * והכי נקוד בשו"א שהוא נחת נקבה ויהיה
לנחת הגר שאף להגר חמרה כן כו': מדל"ב מחי או מזה מחייה
ונובע ליה כו' המ' כחלת חמיה מורה על השלחה כמו מחי חבא:
גלל ששמה על ההיוון ששבר שברי כבר הפילה כדורש' לעיל:
בש"מ * תחת המ' * שהוא בינוני ולא תתמם על בשו"א תחת המ' *
כי כמותו ושבט בלבנון מקוננת בחרוזים שם ג' ביומי ונקוד שו"א
תחת המ' * ער"ל אע"פ שנקוד וקראת ולא נקוד בשו"א תחת המ' *
מ"מ ל' גיווי הוא כמו שחומר לזכר וקראת: פונקד * פרא כדכתוב
פראים במדבר * (נח"י) ב"כ כר' יוחנן ופ"ו א"ש ידו בכל לסטים
אכל לר"ל שפי פרא אדם בזו נפשות א"כ נריך לדחוק ולפרש פי' אחר

פר איר: (ז) וימצאה מלאך ה' אונ עם האט זיא גפונן אמלאך פון גאט על עין חמים במדבר ביי איין קוואל
ברונן פון וואסר אין דר מדבר על העין בדרך שור ביי דעם קוואל ברונן וואס איז אויף דעם וועג וויא
מען גייט צו דעם ארש שור: (ח) ויאמר אונ דר מלאך האט צו איר גאנגט מיט דעם לשון הגר שפחת
שרי הגר די שפחה פון שרי אי מזה באת פון וועלכן ארש קומסטו ואנה תלכי אונ וואו הין גייסטו רש"י
שרייבט דר מלאך האט גוואוקט פון וואגן זיא קומט אונ וואו הין זיא גייט נאר ער האט זיא דרום
גפרענט פרי ער זאל מיט איר קומן אין רייד אריין ותאמר אונ זיא האט גאנגט כפי שרי גברתי אנכי
ברחת פון פר מיין הארינעט שרי אנגלוף איה: (ט) ויאמר לה מלאך ה' אונ ער האט גאנגט צו איר
איין מלאך פון גאט * רש"י שרייבט דרום שטייט דא ביי אימליכר אמירה מלאך יי * ווארום צוא
אימליכר אמירה איז צו איר גשיקט גווארן איין אנדר מלאך שובי אל גברתך קער דיק ווייר צו דיין
והארינעט ותעני תחת ידיה אונ זיא אונטער מעניג אונטער אירע הענט: (י) ויאמר לה מלאך ה' אונ
אמלאך פון גאט האט צו איר גאנגט פון גאטס וועגן הרבה מערן ארבה את זרעך איה וועל מערן דייער
קיידר ולא יספר מרב אונ זיי וועלן ניט קאנן גצייקלט ווערן פון וועגן פילקייט: (יא) ויאמר לה מלאך ה'

מִלְאָכָא דִּי עַל עֵינָא דְמִיָּא בְּמִדְבָּרָא עַל עֵינָא בְּאַרְחָא דְחִנְרָא : ה וְאָמַר הָגֵר אֲמַתָּא
 דְשָׂרִי מִן אֲתָא אֲתָא לִנְאָן אֲתָא אֲלֵא וְאִמְרַת מִן קִדְם שָׂרִי רַבְנִי אֲנָא עֲרָקָא (ב) עֲרָקָא :
 וְאָמַר לֵה מִלְאָכָא דִּי תִּבְנִי לֹת רַבּוּתָךְ וְאַשְׁתַּעֲבָדִי תַּחֲתֵי יָדְהָא : י וְאָמַר לֵה מִלְאָכָא
 דִּי אֲסַנְאָה אֲסַנְיָת בְּנִיכִי וְלֵא וְתַמְנוֹן מִסְנִי : יא וְאָמַר לֵה מִלְאָכָא דִּי הָא אֲתָא מַעֲרִיא
 וְתַלְדִּין בָּר וְתַקְרִין שְׁמָה יִשְׁמַעְעָל אֲדִי קִבְלִי יי צְלוּתִיךְ : יב וְהוּא יֵהָא מְרֹד בְּאַנְשָׁא הוּא
 יֵהָא צִרְיָךְ לְכֵלָא וְיֵהָא דְבָנִי אֲנַשָּׁא יֵהוּן צִרְיָכִין לֵה וְעַל אֲפִי כָל אַחוּדֵי יִשְׂרָאֵל : יג וְצִלְיָאֵת
 בְּשָׂמָא דִּי דְמַתְמַלְל עֲפֹה וְאִמְרַת אֲתָא הוּא אֱלֹהָא דְחַוִּי כֵלָא אֲדִי אִמְרַת הִבְרֵם הִכָּא
 (כ) הָאֵפָא אֲנָא שְׂרַתִי חַוִּיא בְּתֵר דְאַתְגִּילִי לִי : יד עַל כֵּן קִרָּא לְבָאָרָא בְּאַרָא דְמִלְאָךְ מִיָּמָא
 אֲתַחְזִי עֲלֵהָ הָא (הוּא) בִּין רָקִם וּבִין תַּנְרָא : טו וְיִלִּידַת הָגֵר לְאַבְרָם בָּר וּקְרָא אֲבָרָם שׁוּם
 בְּרָה דִּילִידַת הָגֵר יִשְׁמַעְעָל : טז וְאַבְרָם בָּר תַּמְנוֹן וְשֵׁת שְׁגִין בְּרִי לִידַת הָגֵר יֵהָא יִשְׁמַעְעָל

בעל הטורים

בכל תלמוד יושבת זיון * מקום שבה לציון נאמר בשרה כי שרה עקרה ולציון עקרה מה שרה הכניסה להם חץ וישראל נכרים היו לריבים : (י) על
 עין המים * ב' במסכת בכא ואידך הכא חכמי * שמוז הוא להחפול על המים כדכתיב (שופטים ה) מקול מהללים סון
 משאבים שם יהיו נדקת * וכן התפלה ממשה למים דכתיב שפכי כמים לבך : (ח) בורחת * ב' במסכת בכא ואידך (ירמיוס ד') מקול פרש
 ורומה קשת בורחת כל טעור * מפני ששרה הכניחה את ישמעאל לטפח כדכתיב ושרה קשת הוא ישמעאל כדכתיב בזה רומה
 קשת : (וה) וקראת * ד' במסכת וקראת שמו ישמעאל * (פ) וילך * וקראת אתהם הרעה * (שפטים ז') וקראת שמו עמנו אל * (שם ס') וקראת

שפתי חכמים

על ידו בכל ודוחק שם : צ(ג"ה) בלשון צדק אברהם ראיתי מלאכים
 כשכיל נדקת אברהם ושרה אכל במדבר לא נמאץ לי חם לא שבוה רוחה
 בעלבונו וגו' : ק(ג"ה) דלוי ממנה שמע אחר שביא נמאץ לא הוא *
 היסוד לה לקרוא ישמעאל אלא ששרה עליו רוח הקודש והשפחה הוא

רשימי

במדבר פסוק : ידו בכל * לסמים : ויד כל בו * הכל שואל
 אורו ומתגדל בו : ועל פני כל אחיו יספך * שיהיה זרעו גדול
 (צ"ר) : (וג) אחיה אל ראי * נקוד חספ קמ"ח * מפני שהוא שם
 דבר חלוה הרעה שהוא * בעלבונו של ענזוכי (ס"ה) ד"ה אחיה
 אל ראי * משמע שהוא רוחה הכל ואין שום דבר רוחה חסדו :
 ראיתי שמו של מקום אחרי רוחי אורח צדקו של אברהם ששם הייתי נגלה לראות מלאכים * ותדע שהיה נגלה לראות
 כהרמומו בחרש דמלך קימה אחיו עליה : (טו) ויקרא אברהם שם וגו' * ח"ע"ש שלא שמע אברהם דברי המלך שאלמר
 וקראת שמו ישמעאל שמה רוח הקודש קעלו וקראו ישמעאל : (טז) ואברהם בן שמיס וגו' * לשבחו

אונ אַמְלָאךְ פֿון גַּאט האָט צו אַיר גַּאנצט הָרַה גֵּן אַז דו וועסט דײַך אָם קערן וועסטו גֵּרָאנן ווערן
 ילדִת בֵּן אָונ דו וועסט גֵּוֹוִינן אַזון וקראת שמו ישמעאל אונ דו וְאַלְקִסַּת רֹפֶן זײַן נֶאָמֶן יִשְׁמַעְעָל כִּי שְׁמֵעַ
 ה' אֵל עֵינִךְ וְאִרְוֹם גַּאט האָט גֵּהֶעֱרַט צו דײַן פֿײַן * דר תרגום מאכט אַזו דעם פֿשט (כי שמע ה' אל
 עינך) דען גַּאט האָט מִקְבֵּל גֵּוֹוִעַן דײַן תַּפְלָה : (יב) והוא יהיה פרא אדם אונ ער וועט זײַן אַוּוִילְדֵר מַעֲנֵשׁ
 עַר וועט לײַב האָבן צו זײַן אײַן די מִדְבָּרוֹת אונ צו האַפִּין חַיֹּות יֵהוּ כָּל זײַן האָנֵט וועט זײַן אײַן אַלֵּע
 בְּלֹזְמֵר עַר וועט זײַן אַנְזֵלן יֵהוּ כָּל בו אונ די הענט פֿון אײַמְלָכִין וועלן זײַן אײַן אײַם בְּלֹזְמֵר אַלֵּע וועלן
 אײַם פֿײַנצט האָבן אײַן וועלן זײַך מיט אײַם מִתְגַּרָּה זײַן ועל פֿני כָּל אַחוּי יִשְׁכֵּן אונ קעגן אַלֵּע זײַנע בְּרִידֵר
 וועט ער רֹעֶנע דאָס הײַקִּט זײַנע קִינְדֵר וועלן זײַן גֵּרִים אונ פֿיל פֿאַלֵּק : (יג) וקראת שם יי הדבר אליו
 אונ זײַא האָט גֵּרֹפֶן דעם נֶאָמֶן פֿון גַּאט דר וואָש האָט גֵּהֶעֱט צו אַיר אַתָּה אֵל ראי דו בִּיקִט גַּאט
 וואָש דו זַעֲהִקִּט דעם פֿײַש פֿון די פֿר שְׁעִמְעֵט כִּי אַמְרָה וְאִרְוֹם זײַא האָט גַּאנצט הגם הָלֵם הָאֵב אײַךְ
 דען גֵּרָאנֶאָב אַז אַפִּילוֹ דֵּא אײַן די מִדְבָּרוֹת רֵאחִי וְאַל אײַךְ זַעֲהִן די מִלְאָכִים אַחֵרִי ראי נֶאָךְ מײַן זַעֲהִן
 זײַ אײַן דעם הַיּוֹז פֿון אַבְרָהָם דען דֶּאָרְשֵׁן בִּין אײַךְ גֵּוִוִינְטִילֵיךְ גֵּוֹוִעַן צו זַעֲהִן מִלְאָכִים * רשׁי שְׁרִייבֵט
 עַשׂ אײַן גֵּרֹוּנְגֵן אַז זײַא אײַן גֵּוִוִינְטִילֵיךְ גֵּוֹוִעַן צו זַעֲהִן מִלְאָכִים וְאִרְוֹם מִכּוּהֵי האָט גִּזְעָה דעם מִלְאָךְ
 אײַן מֵאֵל האָט עַר זײַך אײַבֵּר גֵּשְׁרָאנֶאָן אונ האָט גַּאנצט צו די וַיִּיב מִיר וועלן שְׁטאַרְבֵּן וַיִּיב מִיר האָבֵן
 גִּזְעָהִן אַמְלָאךְ אונ הָגֵר האָט גִּזְעָהִן פֿיר מִלְאָכִים אײַגִּס נֶאָךְ דעם אַנְדֵּרִין אונ האָט זײַך נִיט אײַפֿער
 גִּישְׁרָאנֶאָן : (יד) על כֵּן קִיא לִבָּר דְרוֹם האָט מַעַן אֵן גֵּרֹפֶן צו דעם בְּרֹנֶן כִּאר לֵחִי ראי דאָס אײַן אַבְרָהָן
 וואָש בײַ אײַם האָט זײַך בִּאוּוִינן צו אַיר אַמְלָאךְ וואָס לעבט אײַפֿיג הֵנָּה גֵּן דר בְּרֹנֶן אײַן בִּין קִדֵּשׁ יִבִּין
 מִיר צװײַשן קִדֵּשׁ אונ צװײַשן בְּרֵד : (טז) ותלד הגר לאברהם בן אונ הָגֵר האָט גֵּוִוִאנְגֵן צו אַבְרָם אַזון ויקרא
 אַבְרָם שם בְּנוֹ האָט אַבְרָם אֵן גֵּרֹפֶן דעם נֶאָמֶן פֿון זײַן זון אֲשֶׁר יִלְדָה הָגֵר יִשְׁמַעְעָל וואָס הָגֵר האָט גֵּוִוִאנְגֵן
 יִשְׁמַעְעָל : (טז) ואברהם בן שמיס שנה ושש שנים אונ אַבְרָם אײַן אַלֵּט גֵּוֹוִעַן זַעֲהִן אונ אַבְרָם יֵהָא בִּלְדַת הָגֵר אֲתָא

רע"י

ש'ל יצמחאל וכחב להודיע ש'היה בן י"ג שנה יצמחאל ואל
עבד: (א) חמי חל שדי חמי הוא שיש די ב'חלחתי לכל
בריה "לפיכך התהלך לפני וחסיה לך לחלוא ולפטרון וכן כל
מקום שהוא במקרא פירושו קי די פלו והכל לפי הענין:
התהלך לפני כתרנונו פלה קדמי הדבן צעודמי: והיה
תמים חף זה זווי אחר זווי היה בכל נסיונותי יולמי
מדבריו התהלך לפני במצות מילה וצבר הזה תחיה תמים
עבד זמן וחסיה בן חסיה בעל מוס לפני ד"ה והיה תמים
עבדיו אתה חסרה ה' אברים אב עינים ב' אזנים ורפא

בזמן מזה: "דשירו אברהם ביה בן ז"ל שמח איתו וסבולד ביה בן
 ז"ל שם וז"ל וכל לקח בדרכו ויבטחמל ביה בן שלם עשרה שנה
 חמש דנ"ה וכל לנוד דאברהם עמו ועוד נ"ה עשרה וז' משה מזה
 ז"ל וכל מבוא דאברהם סבכרתו לה וק"ל וז"ל ומהל"י ויח
 דמהל"י לה ביה שמעון דהוה בן ז"ל שנה מעת לעת דהוה שיעור ויח
 דמלווה ויח ביה עיכב ומהל"י דאברהם שמעון שני: "שפ"י אברהם אמר
 דהל"י דבש"ל בן אמול לה אלה מנחם ויח דהברית לכן אמר לה
 דהק"ל ח"י הוה שאמתי לעולמי די ביה מהל"י: "דש"י דהל"י ח"י
 דהק"ל לעי וז"ל ויהי משה ל"ל ויפטר דהוה ביה מירוב בן דיווי
 דהל"י ח"י הוה ביה שם כלל מיוסווי: "אברהם דהל"י ח"י
 דהל"י ח"י מהל"י ח"י עשרה ויח מסוכסוכי ביה דהוה ומבוא דהוה

אויף

בעל המורים

שפתי חבמים

9897

הַיּוֹמָה בְּחֹסֶף לֶךְ אֶרֶץ שֶׁנֶּחֱדָה וְהָיוּ מִמֶּנּוּ חֲמִישִׁית רְמִיָּה
בְּמִצְרַיִם אֲדָכֶיךָ : (ב) וְהִנֵּה בְּרִיָּה • בְּרִיָּה שֶׁל אֲהֲבָה וּבְרִיָּה
מֵאֲרֵץ הַלְּהִיטָה לֶךְ עַל יְדֵי מַלְאָכָה : (ג) וְיִפֹּל אֲחֵרֶשׁ עַל פְּנֵי •
מִמּוֹרֵת הַשָּׁמַיִם שֶׁעַד שָׁלֹא מָלָה לָאֵה בִּהְיוֹת כִּי בָּהּ וְעַלֵּי לִירוּשָׁלַם
הִקְדֹּשׁ לָנֶחֱדָה עֲלֵיו חֲוָה מֵאַחֲרֵךְ בְּצִלְמֵהּ כָּל מַלְאָכֵי שָׁמַיִם •
בְּבְרִייתָהּ לָנֶחֱדָה מִתְּחִילָה כֵּן : (ד) רִי אֵב הַמֶּלֶךְ גִּיּוֹשׁ • לִשְׁמֹן
וְסִירְקוֹן שֶׁל שִׁמּוֹ וְרִיָּשׁ שֶׁהִיָּתָה בּוֹ בְּתַחֲלָה שָׁלֹא הָיָה אֵב אֲלֵא
לְאַרְבֵּשׁ שְׂרָוֹת מִקְדָּוָה וְנִכְשָׁוּ אֵב לִכְלֵי הַעֲוֹל וְאַחֲרֵי רִיָּשׁ שִׁיָּה
בּוֹ מִתְחַלֵּה לֵךְ זֶה מִקְמוֹמָה שֶׁחָף יוֹדֵשׁ עַד שָׁרִי נִסְתַּמְּחָה עַל
הַשָּׁמַיִם עַד הַיְּסוּסִים לְהוֹשֵׁעַ מִתְּחִילָה (בַּמִּדְבָּר יג) וְיִקְרָא
מִסֵּף לְהוֹשֵׁעַ בֶּן נֹחַ הַיְּהוּדִי : (ו) וְהַסֵּף לְגִיּוֹשׁ • יִשְׂרָאֵל וְאַחֲרָיו
שֶׁהָיָה יִשְׁמַעְיֵאל כִּכְרֵה הָיָה לוֹ וְלֹא הָיָה מִבְּשָׂרָו עֲלָיו :
(ז) וְהַקְּטוֹמִי חָתָם בְּרִיָּה • וְזֶה הָיָה לְבִרְמֵה הַלֵּוִיִּת לֶךְ לְהַלְלֵהם :
(ח) לְחַלּוֹת עוֹלָם • וְשֵׁם הָרִיָּה לֵב לְהַלְלֵהם אֲחֵל יִשְׂרָאֵל :
(ט) בְּרִיָּה רִיָּשׁ עֲלֵיהֶם הָיָה מִלּוֹן לֵב לְהַלְלֵהם : (י) וְיִשְׂרָאֵל

צדד

(בראשית ש"ה ע"ט) חית

אתה וזרעך אחריך לדורתם: וזאת בריתי אשר
תשמו ביני וביניכם ובין זרעך אחריך המול לכם
כל־זכר: ואנמלתם את בשר ערלתכם והיה לאות
ברית ביני וביניכם: ובן־שמינת ימים ימול לכם
כל־זכר לדורתיכם יליד בית ומקנת כסף מכל בן
נכר אשר לא מזרעך הוא: והמול והמול יליד
ביתך ומקנת כסף והיתה בריתי בבשרכם
לברית עולם: וזרעך וזכר אשר לא ימול לא את־בשר
ערלתו ונכרתה הנפש ההוא מעמיה את־בריתי
הפר: ויאמר אלהים אל־אברהם שרי אשתך
לא־תקרא את־שמה שרי כי שרה שמה:
וּבִרְכֹתִי אֶתְּהָ וְגַם נָתַתִּי מִמֶּנָּה לָךְ בֶּן וּבְרָכִיתִי
וְהָיְתָה לְגוֹיִם מְלִכֵי עַמִּים מִמֶּנָּה יִהְיוּ: וַיִּפֹּל
אֲבָרָהָם עַל־פָּנָיו וַיִּצְחַק וַיֹּאמֶר בְּלִבִּי הֲלֵבֶן מֵאֵה־

רש"י

שפתי חכמים

דברי הגא' : וזרעך שהוא לי ציווי אלא שהוא ציווי שכי כח אחיו
וממלח : וכלומר שבע"ס משמעותו אינו לי ציווי מכל מקום ציווי
סוף : וכלומר שהוא עמוס הימול לא המל אחריה כמו וממלח ש"כ
חכר בקרא כעוה : שיעשה יאלל כזר"י תחת כח"ד : ידעל למעלה
טעם ו' של טעם וממלח כמו וממלח חלל ימי? לשון ופעל חכמו יעשה ש"אכל (ברש"י יסן חמו) : (וב) יליד בית
שילדוה השכחה בזים : ומקנת כסף : שנקלו משמולד : (וג) המול ימול ליד ביתך : כאן כפל עליו 'ולא' חומר לשמחה

לדורתם צו וייער גבירט : (ו) זאת בריתי אשר תשמו ביני וביניכם ובין זרעך אחריך דאם איז דער ברית
וואס איר זאלט הייטן צווישן כיר אונ צווישן אייך אונ צווישן אייערע קינדער וואש וועלין זיין נאך
אייך המול לכם כל זכר צו בשניידן צו אייך אלע זכרים בלומר איר זאלט מל זיין אלע אייערע זכרים :
(וא) וממלח את בשר ערלתכם אונ איר זאלט בשניידן דאש פלייש פון אייער פאר שטאפונג וזיה לאות
ברית אונ דאם זאל זיין צו אייבן אויף דעם זיכרהייט ביני וביניכם וואס צווישן כיר אונ צווישן אייך :
(וב) וכן שמות ימים אונ דר וואס איז אלט אכט טאג ימול לכם זאל ווערן בשניידן צו אייך כל זכר לדורתכם
אלע זכרים צו אייערע דורות ליד בית דר וואש ווערט גבארן ביי אייך אין הויז דאש איז אזו אונר
וואש די שפחה האט אים גיוואונן ביי דיר אין הויז ומקנת כסף אונ דאש קויפונג פון דיין געלד בלומר
אזו אונר וואש דו האסט אים גקויפט פון דיין געלד נאך דעם אז ער איז גבארן גווארן מכל בן נכר
פון אלע פרעמדע פעלקר אשר לא מווער הא וואש ער איז גיט פון דיינע קינדער : (וג) המול בשניידן
ימול ער זאל ווערן בשניידן ליד דר וואס איז גבארן גווארן אין דיין הויז ומקנת כסף אונ דער
וואס דו האסט אים גקויפט פון דיין געלד וזיה בריתי בבשרכם לברית עולם אונ מיין זיכרהייט זאל זיין
אין אייערע לייבר צו איין אייביגן זיכרהייט : (יד) ועל זכר אונ אונר וואש איז פון שטאפונג אשר לא
ימול

בעל הטורים

שפתי חכמים

959

מלכות אלהים בשר עולתו וואש ער וועט גיט בעשניידן דאש פלייש פון זיין פרושטאפונג ונכרתה הנפש והשרית
 מעמיה ואל ווערן פרושנימין דאש לייב פון איר פאלק את בריית דעו ער האט פרושטערט מיין בריית
 דרשני שרייבט דש שמועסט פון אנעלכן וואש דר פאטער האט איט גיט מל גוען מלכות עפים אמיבה
 ונג אז ער אליין קומט לכלל עזשנין דש היישט אז ער ווערט דר מזה אונ איז ויה גיט מל איז ער
 הויב ברת דאש הייסט ער האט קיין קינדער גיט אונ שטארקט פרו דער צייט אפר דר פאטער איז
 גיט הויב קיין ברת גאר ער איז עובר אויף איין עשה: (מז) ויאמר אלהים אל אברהם אונ גאט האט גזאנט
 צו אברהם שרי אשת דיון ווייב שרי לא תקרא את שמה שרי ואלקט גיט אן רופן איר נאמן שרי כי שיה
 שמה דען שרה איז איר נאמן: (מז) וברכתי אתה אונ איה וועל זיא בענטשן ונג נתתי ממנה לך בן אונ איה
 וועל דיר געבן זונן פון איר וברכתי אונ איה וועל בענטשן זיא ודיתה לגוים אונ זיא וועט זיין צוא
 פעלקער בלוזער ער וועלן פון איר ארויס קומן פעלקער מלכי עמים ממנה דיו קיניגן איפר פעלקער וועלן פון
 איר זיין רשני שרייבט דרום שטייט די וואך צוויי מאל אין פסוק איה וועל זיא בענטשן דען איין
 ברכה וועט זיין וואש זיא וועט זיה ווידר קערן צו איר ויגברקייט דאש הייסט זיא וועט קריגן איר
 צייט אונ די אנדערע ברכה וועט זיין אין דעם וויגין פון אירע בריסט ווארום אז אברהם האט אסענד
 סאכט אז יצחק איז גארן גווארן האבן פיל לייט גירעט אונ האבן גזאנט אזו אלעגער צייט וויא
 פיל אברהם מיט שרה האבן גוואונט צווישן זיה אונ האבן קיין קינדער גיט גיהאט אונ אויף דער
 עלטער וואל ויי האבן אקניד עס קאן גאר גיט זיין גאר עס מוז זיין ויי האבן גפונן אקניד אויף דעם
 סאך אונ זאגן עס איז וויערס דרום וויגן אלע גקומן אויף דר סענדא אונ האבן גבראכט מיט זיה
 וויער וויגנידנע קינדער אונ די וויגערן האבן ויי מיט זיה גיט גנומן אונ שרה האט אלע קינדער אן
 גוואונט: (יו) ויפול אברהם על פניו איז אברהם גפאלן אויף זיין פנים ויעקב אונ האט זיה גפרייט ויאמר
 לבו אצי יאט זיה גיטראכט אין זיין דערצי מלכו מאה שנה יולד צו אנעלכן וואס איז אלט הונדערט

שָׁנָה יוֹלֵד וְאִם־שָׁרָה הִבְת־תְּשָׁעִים שָׁנָה תֵּלֵד׃
 וַיֹּאמֶר אֲבָרְהָם אֱלֹהֵי־אֱלֹהִים לוֹ יִשְׁמָעֵאל יִחְיֶה
 לְפָנָיִךְ׃ וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֲבֹל שָׂרָה אִשְׁתְּךָ יִלְדָת
 לְךָ בֶן וְקָרָאתָ אֶת־שְׁמוֹ יִצְחָק וְהִקְמַתִי אֶת־בְּרִיתִי
 אִתּוֹ לְבְרִית עוֹלָם לְזֶרְעוֹ אַחֲרָיו׃ כ' וַיִּשְׁמָעֵאל
 שְׁמַעְתִּיךָ הִנֵּה ׀ בִּרְכַּתִּי אֹתוֹ וְהַפְרִיתִי אֹתוֹ
 וְהִרְבִּיתִי אֹתוֹ בְּמֵאֵד בְּמֵאֵד שְׁנַיִם־עָשָׂר נָשִׂאִם
 יוֹלִיד וּנְתַתִּיו לְגֹי נָדוֹל׃ כ"א וְאֶת־בְּרִיתִי אֲקִים אֶת־
 יִצְחָק אֲשֶׁר תֵּלֵד לְךָ שָׂרָה לְמוֹעֵד הַזֶּה בַּשָּׁנָה
 הָאַחֲרִית׃ כ"ב וַיְכַל לְדַבֵּר אֹתוֹ וַיַּעַל אֱלֹהִים מֵעַל
 אֲבָרְהָם׃ כ"ג וַיִּקַּח אֲבָרְהָם אֶת־יִשְׁמָעֵאל בְּנֵוֹ וְאֶת
 כָּל־יְלִידֵי בֵיתוֹ וְאֶת כָּל־מִקְנֵת כֶּסֶפוֹ כָּל־זָכָר
 בְּאַנְשֵׁי בֵית אֲבָרְהָם וַיְמַל אֶת־בָּשָׂר עֶרְלָתָם
 בַּעֲצֵם הַיּוֹם הַזֶּה כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר אֱלֹהִים׃ מִפְּטִיר

שפתי חכמים

רש"י

(טו) הוֹרָאָה אֲחֵרָה סָף זוּ הִיא קִיּוּמָהּ וְכך אָמַר בִּלְבוֹ הַנֶּעֱשֶׂה
 חֶסֶד זֶה לְאַחֵר מִה שֶׁהִקְבִּי עוֹשֶׂה לִּי׃ וְאִם שָׂרָה הִבָּה
 תְּשָׁעִים שָׁנָה׃ הִיאֵה כְדָלִי יוֹלֵד וְלֹא־פִי שְׂדוּתֹת הִרְאִינוּנִי
 הִיוּ מוֹלִידֵי בֵּית מִ"ק שָׁנָה בְּיָמֵי אֲבָרְהָם וְהַמַּעֲשִׂי הַשֵּׁנִי כִּבְר
 וְכָא תְּשׁוּת כַּח צוֹלָס־ וְאִל וְלִמַּד מִעֲשֶׂה דְּרוּתָהּ שֶׁמֶנֶח וְעַד

הַשֵּׁם לְעִשׂוֹת אֵף שֶׁהוּא נִגְדַּת הַנֶּעֱשֶׂה אֵף כֹּל אִלֵּם זֹכֶה לֹא שֶׁמִּתְחַדֵּשׁ
 עוֹמֵה הַשֵּׁם כִּמוֹ עוֹשֶׂה לִי וְלֹא־פִי שֶׁהִקְבִּי אֲחֵר זֶה וְכך אָמַר בִּלְבוֹ
 הַנֶּעֱשֶׂה חֶסֶד זֶה לְאַחֵר מִה שֶׁהִקְבִּי עוֹשֶׂה לִי אִ"ל גַּם זֶה מִתּוֹנֵן שֶׁכָּא
 לְכַחֲשׁ י"ל דָּלִין זֶה הַכֶּחֶשׁ הַעֲנִין שֶׁכָּא אֲחֵד מִן הַמַּעֲשִׂוֹת אֲבָל הִיא
 בְּכִינֵת שֶׁכָּא לְהַשִּׁי שֶׁמִּתְחַדֵּשׁ עוֹמֵה וְיִחַד מִעַם אֲחֵר וְדוֹ"ק כִּל וְלֹא כִפִּי
 הִרְאִי׃ אֶכְתֵּב הִרְאִי לֹא בְּכִינֵתוֹ דְּכִינֵת בִּזֵּה כִי לֹא־פִי שֶׁהַמַּעֲשִׂי

יָאֵר וְאֵל וְעַרְוֹן גּוֹאֲוֹנִן כְּלֹמֶר אִיז דַּעַן גִּטָּאן גּוֹוֹאֲרִין אִיז אַחֲסָד צוֹ אֲנִיגְרִין וְוֹאִם גִּטָּא שְׂמִיט מִיט מִיר
 וְאִם שָׂרָה הִבָּה תְּשָׁעִים שָׁנָה תֵּלֵד אֹנִיב אֹיִב שָׂרָה וְוֹאִשׁ וְוֹאִשׁ אִיז אֵלֶם נִינְצִיג יָאֵר וְאֵל וְוִין דִּיאִי צוֹ גּוֹוִינִן׃
 רִשִּׁי שְׁרִיִיבִיט חֲאֲמִשָּׁע דִּי עֲרִשְׁטֶע דְּרוּת פִּלְעִינִי גּוֹוִינִן צוֹ פִּינָה הוֹנְדֶּרֶט יָאֵר אֲבָר אִין דִּי צִיִּיט פֿון
 אֲבָרְהָם וְוִינִן דִּי יָאֲרִין נְתַמֶּשׁ גּוֹוֹאֲרִין אֹנִיב מִעַן הָאִם שְׁוִין אִיז פֿיל צִיִּיט נִיט גִּלְעָבִט וְוֹאִי דִי עֲרִשְׁטֶע
 דְּרוּת אֹנִיב עִם אִיז גִּקְמֵן אֲשֶׁל־אֲפִקִיט אִיף דִּי וְעֵלֶט וְהָא רִאִיָּה אִיז דִּי צִעָקָה דְּרוּת וְוֹאִשׁ אִיז גּוֹוִעַן
 פֿון נֶחַ פֿון אֲבָרְהָם הָאֲבָן אֵן גִּהוּיִבִן קִינְדֶּר צוֹ הָאֲבָן צוֹ נַעֲקִיצִיג אֹנִיב וְנִינְצִיג יָאֵר׃ (יח) וַיֹּאמֶר אֲבָרְהָם אֵל
 חֲאֲלֵהִים הָאִם אֲבָרְהָם גִּטָּאִם צוֹ גִּטָּא לִי וְעַד וְוֹאִלֵּט כְּלֹמֶר הִלְוִאִי יִשְׁמָעֵאל יִיָּהּ אִיז יִשְׁמָעֵאל וְאֵל לַעֲבָן
 פֿר דִּיִּר׃ רִשִּׁי שְׁרִיִיבִיט אֲבָרְהָם הָאִם גִּטָּאִם פֿר הִקְבִּיָּה אִיף בֵּין גִּטָּא נִיט וְעַרְשִׁיט אִיף וְאֵל מִקְבֵּל וְוִין
 אִיז אֲשֶׁכֶּר אִיז אִיף וְאֵל הָאֲבָן צוֹ הוֹנְדֶּרֶט יָאֵר אֲוִינִי אֹנִיב דְּרוּם שְׁשִׁיט לִפְנֵי דַּעַן אֲבָרְהָם הָאִם גִּטָּאִם
 הִלְוִאִי יִשְׁמָעֵאל וְאֵל לַעֲבָן אִין דִּיִּין פִּאָרְכֵּט דָּאִם הִיִּקְטָם עַד וְאֵל דִּינֵעַן גִּטָּא כְּרוּךְ הוּא׃ (יט) וַיֹּאמֶר
 אֱלֹהִים הָאִם גִּטָּא אֲבֹל שָׂרָה אִשְׁתְּךָ יוֹלֵדָת לְךָ בֶּן וְנִיִּיב שָׂרָה וְעַתָּה גּוֹוִינִן אֲוִינִי וְקִרְאָת
 אֶת שְׁמוֹ יִצְחָק אֹנִיב דִּי אֲלֵקֶט רִפֵּן וְוִין נִאָמֵן יִצְחָק׃ רִשִּׁי שְׁרִיִיבִיט יִצְחָק אִיז לְשׁוֹן פֿרִיִיד וְוִיִּיל אֲבָרְהָם
 הָאִם וִיָּק גִּפְרִיִיט אִיז הִקְבִּיָּה הָאִם אִים גִּטָּאִם אִיז עַד וְעַתָּה הָאֲבָן אֲוִינִי וְוֹאִי אֲוִיבִן אִיז גִּלְשִׁמָּאִן
 מִקְמַתִּי אֶת בְּרִיתִי אִיז אִיף וְעֵל בְּשִׁטְעִינִן מִיִּין וְיִכְרֵהוּיִט מִיט אִים לְבִרַת עוֹלָם צוֹ אִיִּין אִיִּיבִינֵעַן

שְׁרָה הָבֵת תִּשְׁעִין שְׁנֵי תִלְדִּי: יִהְיֶה אֲבִירָהּ קְדָמִי לִי יִשְׁמְעָאֵל תִּתְקַיֵּם קְדָמָּה: יִשְׁאֹמֵר יִי
בְּקוֹשְׁמָא שְׁרָה אֶתְתָּהּ תִּלְדִּי לָךְ בָּר וְתִקְרִית שְׁמָה יִצְחָק וְאָקִים יִת קָמִי עֲמָה לָקִים עֲלֵם
לְבִנּוּתִי בְּתַרְדּוֹ: כ וְעַל יִשְׁמְעָאֵל קָבְלִית צְלוֹתְךָ הָא בְּרַכִּית יִתָּה וְאַפְשִׁי יִתָּה וְאַמְנִי יִתָּה
לְחֶדָּא לְחֶדָּא תִּרְגִּין עֲשׂוֹר בְּרַבְרִיא יִלְד וְאַתְנַנְהָ לַעֲם סְנִי: כא וְיִת קָמִי אָקִים עִם יִצְחָק דִּי
תִּלְדִּי לָךְ שְׁרָה לִמְנָא הֲדִין בְּשֵׁמָא אֲחֶרְנָתָא: כב וְשָׂצִי לְמַלְלָא עֲמָה וְאַסְתַּלַּק יִקְרָא דִּי
מַעְלוֹהֵי דְאַבְרָהָם: כג וְדַבֵּר אֲבִירָהּ יִת יִשְׁמְעָאֵל בְּרָה וְיִת כָּל יִלְדֵי בֵיתָה וְיִת כָּל זְבִינֵי
כִסְפָּה כָּל דְּכוּרָא בְּאִנְשֵׁי בֵית אֲבִירָהּ וְגַזֵּר יִת בְּשֵׂרָא דְעֶרְלָתָהּ בְּכֶרֶן יִמָּא הֲדִין כְּמָא
בַּעַל הַטּוֹרִים

כמו הכר דכסא כבדית מילא חף מלותו הכר כבדית מילא: (כא) ואת כבדיתו אקים את יצחק * אקים וטריקון אשר קדש ידיו מבטן:
שפתי חכמים

השנים בימי אברהם עדיין בקושיהם במקומות עומדת שלא עלו
לחמא ע"י כי יתחסיק אל קש"ם ששם נטותו אל אברהם כיסם הכ"ק
אל תתקין ששם נטותו של נח בקדוה כו' והלכין בקושיה ונראה כי
עיקר פסוקיהם אברהם היה על סבו שנים וקשים דאפשר שיהיה וכן
אם אשמו וילד אלהים שנים וקשים וילדו הוא דבר תמוה וזה יתוישב
קושיית הכ"ס ודו"ק עוד הקשה מה פירך רש"י מזה ודבר נביח על
פי הגזרה היתה שפחה מעיינו כדי שלא יולד בן שגועה לעוונת
קודם הכנולול י"ל כי לא היה בגזרה אלא שפחה מעיינו אבל מה שסולד
אחר ה' מזה שש לא בגזרה היה אלא בטעם ודו"ק: קפ"י כי הכי
שנים מתחלה לא היו ראויין להוליד עוד אלא לאחר ק' שנים כי בנות
שנים היה בן צמח עשר כבן י"ג עכשיו ואח"כ נתמטעו שנים ומתחילו
להוליד לשנים שש וזה שסולד אברהם שנים בן ק' שש ל"ק מיד
כי עיקר הסיבה שזון שנתלש טעמו לא יולד עד זקנה וזה יתורגם
כל תמימות הכ"ס ודו"ק וספין זה מלאכה שש מורש"ל: רל"א שלא
היה חפץ בששורים יתקן: ש"א"מ והלכין יתפלל על יצחק שנים ה"א
אמרין הכל ב"ר שנים חזון מורחש שנים וי"ל דה"ל ו' ושמעאל
יחיה ר"ל שמתפלל עליו שחיה וכו' לפיכך דסיניו ביראחך לא היה
מתפלל ע"י אלא כך אמר וטוב שחיה ביראחך ויחיה שני בקדוה ה"א
שחיה וסבית ביראחך דל"כ לפיכך למד לו: (נח"י) דה"ל ביראחך
בא"ס ויהי דרוק אלהים יהיה שש חזון מלך על הכרעטיוס וי"ל
בקשה: ה' (גור ארבה) ונדרך לשני הפירושין דליון משום החזון ה"ל
למקרי לחון ומא' ענין ה"ל אלא ע"ס ה"י כסימות א"ל לפשט ה"י
כסימות קח ע"ס ה' מילא ו' וק' של אברהם ודבר וכו' וטעם
למוד לא סגי דחלח: קדא ב"ר לחון שש ונראה דמשום לחון קדא
כן: א"ק"מ) דל"כ למד לא קדא לחון ששנים כבני יעקב שהוא

אברהם שמהו תולדותיו קב"מ ס' ובני ע': (יח) לו
ישמעאל יחיה * הלואי שחיה ישמעאל חיה כדאי לקבל
רמזן פכר כזה: יהיה לפניך * יהיה ביראחך שכוה החלך
לפני פלה קדמי: (יט) אבל ל' אמתה דברים וכן (לקמן מב)
אבל אשמים אהמו (מ"ד) אבל בן חין לה: וקראת את שמו
יצחק * על שם החזון * וי"א על שם השפחה כסיוות ח"ו
שנה של שרה ו' ימים שגמול וק' שנה של אברהם * (ס"א)
ואת ברייתו למה נאמר הרי כבר כתיב ואתה את ברייתו
השבור אתה וזרעך וגו' אלא לפי שזמור ודקמות וגו' יכול
בני ישמעאל ובני קטורה בכלל הקיום ח"ל והקמותי את
בריתו אמו ולא עם אחרים * זאת ברייתו אקים את יצחק
למה נאמר אלא למד מהיה קדום מבין ד"א אמר רבי אבה
מכאן למד ק"ו בן הגבירה מבן האמה כתיב הנה ברכתי
לזרתי וברביתו אמו זה ישמעאל וק"ו ואת ברייתו אקים את
יצחק: את ברייתו בריית המילה תהא מוכרזה לזרעו על יצחק:
(כ) שנים עשר נפיש * כעננים וכל * אכמו (משלי כה)
נפישים ודוח: (כב) מעל אברהם * לפון נקיה הוא כלפי
הבינה ולמדנו (כ"ד) שהדיקים מרכבחו של מקום: (כג) בעצם
היום * בו ביום שנתהוה ביום ולא בלילה לא נתיירא
לא מן העשברי גלגלים ולא מן הלגנים ופלה יהיו ארוביו ובני

יזכרהייט לזרע אחריו צו זייעק קינדער וואש וועלן זיין נאך אים רש"י שרייבט גאט האט אים גזאגט דר
ברית פון דר מילה זאל זיין איבער געקערט צו די קינדער פון יצחק: (כ) ולישמעאל אג פון וועגן וישמעאל
בלויב וואש דו האסט מיר געקעטן (לו וישמעאל יחיה לפניך) שמעתיד האב איך דיר צו גלארעכט דש הייסט
איך האב * מקבל געווען דיין תפלה הנה ברכתי אותו גון איך האב אים געקענטש והפריתי אותו אג איך וועל
אים פרוכפערן ותרביתי אותו במאד מאד אג איך וועל אים קערן זייער שנים עשר נפישים וילי צוועלף הארן
וועט ער מאכן גווינקלונתיו לגוי גדול אג איך וועל אים געבן בלויב איך וועל אים מאכן צו אגרים פאלק
רש"י באווארינט פר וואס רופט זיי דר פסקו גיט אן ש'בטים אזו וואי די בגי יעקב נאר ער רופט
זיי אן נפישים איז שייטש וואלקינס דאס איז מ'כמו אז זיי וועלן פאר לענד ווערן אזו וואי וואלקינס
אג אזו וואי די ווינקל: (כא) ואת ברייתו אקים את יצחק אג מ'יין ויזכרהייט וועל איך פ'שטעטיגין מיט
יצחק אשר תלד לך שרה למעד הזה בשנה האחרת וואס ש'רה וועט גווינקל צו דיר צו דר זעלבנער צייט
אין דעם אגדרן יאר: (כב) וכל דובר אתי אג ער האט אים גלאזט צו ריידן מיט אים ויעל אלהים מעל
אברהם אג גאטם פבוד האט זיך אפ גטאן פון אברהם: (כג) ויחך אברהם אג וישמעאל בנו אג אברהם
האט גנומן זיין זון וישמעאל ואת כל ילדי ביתו אג אגלע וייעקב וייעקב וואש זייען גיפארן גווארן אין
זיין הויז ואת כל מקבת כספו אג אגלע די וואס ער האט גקויפט פאר זיין געלד כו' זכר באנשי בית אברהם
אגלע זכרים פון די מאגן פון דעם הויז גווינקל פון אברהם וימל את בשר ערלם אג ער האט פר שניטן
די עקלה פון זייער פלייש בעצם היום הוא אין דעם לוטריקייט פון דעם טאג בלויב אין מיטין העלן
טאג * רש"י שרייבט דרום שטייט בעצם היום הוא צו ווייזן אז אין דעם אייניקעם טאג וואס ער צא

כִּי וְאַבְרָהָם בֶּן־תִּשְׁעִים וְתִשְׁעִי שָׁנָה בְּהַמְלֹךְ בֶּשֶׁר
 עָרְלָתוֹ: כִּי וַיִּשְׁמַע אֵל בְּנֹו בֶן־שָׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה
 בְּהַמְלֹךְ אֶת בֶּשֶׁר עָרְלָתוֹ: טִבְעֵצִים הַיּוֹם הַזֶּה נִמְלֹךְ
 אֲבָרָהָם וַיִּשְׁמַע אֵל בְּנֹו: יוֹכְרֵאֲנִשִּׁי בֵּיתוֹ יִלְיֵד בֵּית
 וּמִקְנֵת־כֶּסֶף מֵאֵת בֶּן־נֶכֶד נִמְלֹךְ אֹתוֹ: פ פ פ

קצ"ז. נמל"ז סימן. מכנ"ז ב. סימן. ומספירין למה תאמר יעקב בישעיה סימן מ':

רש"י

שפתי הכמים

ל' גבורה או שרים וראשים כו' אלה שואים כו': בכלומר א"ש"ס שהוא
 כדו"ש אינו מבין הכבוד אלא מבין הקל כלומר שומל את האהבים:
 במבין נפעל שקיבל המילה כמו בהכרחם שקיבל הכרחה והוא ג"ס
 להתוך והיה ממירא שהיה זקן מה עשה שלח ידו ואחז עמו שנאמר וברות עמו הכרית לו לא נאמר אלא עמו (כ"ד רש"י
 ימן): (כד) בהמלווה את בשר ערלתו. באברהם לא נאמר את לפי שלא היה חסד אלא חסוד בשר שבשר נתמטק אבל

בבאמין גווארן האם ער מקנים גווען אונ גאר ביי טאג אונ ניט ביי נאכט דען ער האט ניט כוואר
 גראט פאר די לעגים אונ פאר זיינע פיינר אונ די לייט פון דעם דור זאלן ניט זאגן מיר זאלן גווען
 וואלטן מיר אים ניט גילאזט ער זאל זיך מל זיין אונ זאל מקנים זיין די מצות פון הקב"ה דרום האט
 ער זיך מל גווען אין מיטן טאג כאשר דבר אתו אלהים אזו וויא גאט האט מיט אים גרעט: (כד) ואברהם.

הפטרות לך בישעיה סימן מ

לְמַה תֹּאמַר יַעֲקֹב וְתִדְבֹּר יִשְׂרָאֵל נִסְתַּרָה דְּרַבִּי מִיְּהוּדָה וּמִמַּלְחָה מִשְׁפָּטִי יַעֲבֹר:
 הֲלֹא יָדַעְתָּ אִם־לֹא שָׁמַעְתָּ אֱלֹהֵי עוֹלָם יְהוָה בּוֹרֵא קְצוֹת הָאָרֶץ לֹא יִיעָף וְלֹא
 יִיגַע אִין חֶקֶר לְתַבּוּנָתוֹ: נִתַּן לְיַעֲף כָּח וְלֵאמֹן אוֹנִים עֲצֻמָּה יִרְבֶּה: וַיַּעֲפֹ גַעְרִים וַיִּגַּעוּ
 וּבְחֻרִים כְּשׁוֹל כְּשִׁלּוֹ: וְקוֹי יְהוָה יַחֲלִיפֵהוּ כַח יַעֲלֹ אֲבָר בְּנִשְׁרִים יִרְצֻוּ וְלֹא יִיגַעוּ יִלְכוּ

זאגט וישעיהו פון גאטס וועגין למה תאמר יעקב ווארום זאלסטו פאלק פון יעקב זאגן ותדבר ישראל
 אונ דו ישראֵל זאלסט ריידן אין גלות נסתרה דרכי מ' עם איז פאר פארגן מיין גושר וועג פון
 פאר גאט בלוקר ער האט מעלים גווען פון פאר זיינע אויגן אלץ וואס מיר האבן אים גדינט וסאלה משפטי
 עמור אונ פון פאר גאט איז מיין גושר משפט אנועק גפארן בלוקר ער האט אונז ניט גצאלט דאט
 גוטס וואש ער האט גקערט צו בצאלן צו אונזערע עלטערן אונ צו אונז אזו זאגסטו ישראֵל אין
 גלות אבר דו פערקסט: הלא ידעת פאר וואר דו ווייכט דאך אליין וואול אס לא שמעת ווען דו האקסט
 שוין ניט גיהערט פון קיין אנדרן ווייכט דאך אליין וואול אלהי עולם יי אז גאט איז איין גאט אויף
 אייביג בורא קצות הארץ לא ייעף ולא ייגע ער האט פשאפן די עקין פון דר וועלט אונ האט זיך ניט
 פגעג גווען אונ ניט גמיר אין חקר לתבונתו עם איז ניט פאר האגדן קיין פארשטונג צו זיין פאר
 שטאנדיקייט גוא אזו איין גאט וואס האט אזו איין כח אונ אזו איין תקפה דער ווייכט וואול פון
 וועקט וועגן ער זאקט אייער גוטס דאס מיינט ער גדי ער זאל כחלה זיין אייערע פשעים אונ צו
 בעגצין אייערע זינד דורך די יסורים אבר אייער סוף וועט גוט זיין: נון ייעה כח דען גאט גיט דעם
 מקדן כח ולאין אונים עצמה ירבה אונ צו דעם וואס האט קיין כח ניט מוט ער מערן שטארקייט אזו
 וועט אייך גאט אויף געבן שטארקייט: ויעפו נערים אונ זיי וועלן שלאף זיין די וואש זיינען אויס
 גילידיקט פון מצות ויגע אונ וועלן מיר ווערין ובתורים כשול יכשלו אונ די יונגען בלוקר די רשעים
 האש זיין גווען שטארק גלייך וויא די יונגען די וועלן גשטויכלט ווערן: וקוי ה' יהיה כח אונ די
 וואס האפן צו גאטס הילף די וועלן פאר בייטן איין גייעם כח יעלו אבר כנשרים זיי וועלן אויף בריינגן
 אונ בקיטן איין פליגל אזו וויא אדלערס ירצו ולא ייגע זיי וועלן לויטן אונ וועלן ניט מיר ווערן

ד' מליל עמה יי: כד ואברהם בר תשעין ותשע שנין פד גזר בשרא דערלטה: **ה' וישמעאל ברה בר תלה עשרי שנין פד גזר ית בשרא דערלטה:** כו בכבן וימא הדן אתגזר (ג' גזר) אברהם וישמעאל ברה: כז וכל אנשי ביתה ילדי ביתא וזכני כספא מן בר עממן אתגזרו (ג' גזר) עמה:

שפתי חכמים

רשי

ל' נסעל: ד' דכל חתין וגמין רבוין הס: (ק' מ) ואמ"ס דלמרי כפ' הערל לא נחנס פרישם לאברהם קיומם הוא מעמנו כמו שקיים כל החורס אבל מילה משום דידוע כוס שמעיד להשטות עליה לא קיים עד ששטות ואז יחי' מלואו ועושה: דלוח"ס וסרי לעיל ג"כ כתיב בעלם כיום כוס וסרי"ס כו כיום שלטותו וכתיב אחריו ואברהם כן שטעיס ותשע שנה וגו' וי"ל דלי לא כתיב עוד בעלם כיום כוס כ"ל דעדיין לא כלהו לו שנה ז"ע שנה וסרי דמקל שנה ככולהו לך לרין למיכתב עוד בעלם כיום כוס ללמדך שכו כיום נמולו לאברהם ז"ע שנה וישמעאל י"ג שנה: חסלת פרשת לך

ישמעאל שקיה ילד הוזק לחסוך ערלה ולפרוט המילה לך דלמרי כו ד"ס (כ"ר): (כו) בעלם כיום הס: שמלחו לאברהם ז"ס שנה וישמעאל י"ג שנים נמול אברהם וישמעאל בנו: חסלת פרשת לך לך

בן חשעים ותשע שנה בהמולו בשר ערלתו אבן אברהם איז ארמ גיווען גיין אבן גינציג יאר ב'שעת אז ער קט זיך מל גווען דאש לייב פון זיין ערלה: (כד) וישמעאל בנו בן שלש עשרה שנה בהמולו את בשר ערלתו אבן זיין זון וישמעאל איז אלט גווען דריי עצהן יאר אז ער האט גשניטן דם פלייש פון זיין ערלה: (כו) בעלם כיום הוא אן דעם לושקייט פון דעם טאג נמול אברהם וישמעאל בנו איז ווארן ב'שניטן אברהם מיט זיין זון וישמעאל: רשי ביי ווארינט פון וועקט נועןן שטייט נאך אפאל (בעלם כיום הוא) צוא וויזיין אז אין דעם טאג וואס איז דר פילט גווארן צו אברהם גיין אבן גינציג יאר אבן צו וישמעאל איז דר פילט גווארן דרייצן יאר אין דעם זעלביגן טאג האבן זיי זיך מל גיווען: (כו) וכל אנשי ביתו אבן אלע מאנן פון זיין הויז גינזיך יליד בית וואס איז גבארין גווארן אין זיין הויז ומקבת כסף אבן דיא וואס ער האט גקויפט פון זיין געלד פון פרעמדע פעלקר ויין ווארן ב'שניטן מיט אים:

הפסרת לך לך

וְלֹא יִיעָצוּ: ה' החרישו אלי אלים ולאמים יחליפו כח יגשו אז ידברו יחדו למשפט נקרה: **מ' העיר מפורח צדק וקראתו לגלו:** יתן לפניו גוים ומלכים יחד יתן פער חרבו פקש נהר קשתו: ירדפם יעבור שלום ארץ בגליו לא יבוא: מ' יפעל ועשה קרא תהרות גראש אני יחדו ראשון ואת אחרנים אני יחדו: ראש אלים וייראו קצות הארץ יחדו וכלו לא ייעצו זיי וועלן גיין אבן וועלן גיט מיד ווערן: זאגט ווייטער ישעיהו החרישו אלי אלים שווייגט צו מיר איר פעלקר בלוקר שווייגט פדי איר זאלט קענן הערן מיינע רייד ולאמים יחליפו כח אבן דיא קינגרייך לאזין פר בייטן כח יגשו אז ידברו לאזין זיי גינעקען אהער אבן לאזין זיי דענקט מאל ריידן יחדו למשפט נקרה לאמיר גנעקען מיט אנדער צום משפט בלוקר צום ויפיה: זאגט גאט מ' העיר מפורח ווער האט דר וועקט דעם אברהם צו בריינגן אים פון דעם לאנד ארם וואס איז מוכח נייט פון דר וועלט אבן דאס גרעכטיקייט וואס ער האט גטאן דאס איז גגאנגן פאר זיינע פיס אין אלע ערמאר וואו ער איז גגאנגן: יתן לפניו גוים דר דאויגער האט גנעפן פר אים פעלקר ומלכים יחד אבן מלכים האט ער גמאכט נידרן פר אים בדרלעווער מיט די איבריגע מלכים יתן כעסר חרבו ער האט גנעפן אבן האט גישלאגן מיט זיין שווערד פיל הרגים אזו וויא שמויב כש בנה קשתו אבן מיט זיין בויגן האט ער דר שלאגין פיל מענטשן דאס זיי ויין גפאלן אזו וויא אים גיקלאפטע שטרויא: ירדפם יעבור שלום ער האט זיי נאך גגאנט אבן איז איבר גפארן בשלום אן איין ממשול אורח בגליו לא יבא אין אזו איין וועג וואס ער איז פריער גיט גוואונט צו סקמן מיט זיינע פיס: מ' פיל ועשה ווער האט דאס אים גיוועקט אבן גטאן קרא הדות מראש דר גאט וואס האט גירופן די דורות פון אן הייב בלוקר דער גאט וואס האט בשאפן אדם הראשון דר גאט האט דאס אלץ גיטאן צו אברהם זאגט ישעיהו פון גאטס וועגן אי' ה' ראשון איה גאט בין גווען מיט די ערשטע לויט צו טאן זיי אבן צו העלפן זיי וואס אחרנים מ' הוא אבן מיט די ה'נפלאשע בלוקר מיט איה וישראל וועל איה זיין צו העלפן: וואס אים דר אסמא עזבני בלבים וועל ווען די גבורות וואס איה גאט וועל טאן צו די ישראל ויחיה

בעל הטורים

שפתי חכמים

[illegible]

אומר כי לא חולל נעשות דבר בלתי הכרי (ב"ד) ורש"ל
שרפא את חברהם בהלך משם להביא את לוג הוא שנה ויהי
בהיותם חותם ההוצא והאמר המלך על נפשו למדת שהחזק
היה מאלו: נצבים עליו - ללפניו כמו (במדבר ב) ועליו מטה
מנחה - חלל לפון נקיה הוא כלפי המלכים: וירא - מהו ויהי
וירא - כי פתחים - כראשון שחזרו והשני לפון צדק וסחל
שהיו נצבים במקום אחד והבין שאלו היו רוצים להטעמיו
ואע"פ שידעו היו שילא לקראתם עמדו במקומם לכבודו
להראותו מלא רצו להעמימו וקדם הוא וכן לקראתם (כן
הגירסא ב"ש יפן) ב"מ (ס"ה) כחיו נצבים עליו וכתב
מרד לקראתם כיצד חזרו וקדם שרי ואחר פתחו הימנו
בין וירא לקראתם: (וי) ואמר אליו אם לא וגו' - לנדול
שבהם לאמר וקראת כלם לאדוניס ולגדול אמר אל כל תעבור
ובין שלא יעבור הוא יעמדו חזריו עמו ובלשון זה הוא חול
(נעשות לה) ד"ל קודם הוא והיה אומר להקב"ה להחזין
לי עד שירון ויכנים את האורחים ואע"פ שכחבו אחר דבר
לקראתם האמירה קדם לכן היה ודרכ המאקרות לדבר
כן כמו שפירשנו אלל אל דיוורויו בחרם שכחבו אחר ויולד
גח ואל"ה אומר כן אל"ה קודם גזירת ק"ב שנה יספסי

[illegible]

בײַ דר בשורה שװײט וואָרט איז שװײטש ער האט גזאָגט אונ בײַ דעם אויב קערן פון קרום שװײט
 דר מלאַך האט גזאָגט (כי לא אוכל לעשות) איך קאן נישט מאַן שװײט אלץ בלשון יחיד ווארום אויף
 אימליכן שליוחות איז גשיקט גווארן איין אנדער מלאַך וײַא אונ ער האט געזעהן אז זײ שװײען אויף
 איין אָרט אונ ווילן נישט אריין גיין צו אים האט ער פר שטאנן אז זײ ווילן אים נישט כסרית זײן
 האַמלשע זײ האבן גוואקסט אז ער וועט גיין אַקעגן זײ זײנען זײ פארט גישטאנן אויף איין אָרט פון
 זײן פבד וועגן צו ווײזן אים אז זײ ווילן אים נישט כסרית זײן וײַץ לכראתם ספתה האהל איז ער
 גלאפן אַקעגן זײ פון דר טיר פון דעם גצעלט וישתח וירצה אונ ער האט זיך גבוקט בײַ צו דר ענד:
 (ג) ויאמר אונ, ער האט גזאָגט צום עלצטן פון זײ אדני מיין האר אס נא מצאתי תו בעניד אויב איך האב
 גפונן תו אין דײַנע אויגן אל נא תעבור מעל עבד איך בעט דײַך דו נאלסט נישט אויב פארן פון אס
 דײן קנעקט אונ אז דר עלצטער וועט נישט אויב פארן וועלן שוין די איברגע מטיילא בלייבן שװײט
 מיט אים אונ נאך אפירוש איז פו האנדירן אָדני דאס איז גיטײנט הקב״ה ווארום אויבן אין פסוק
 שװײט אז נאט האט זיך צו אים באוויזן אונ אז אברהם האט דר זעהן די דײַ מלאכים האט ער
 גזאָגט צו הקב״ה אָדני מיין נאט אס נא וכו' בלומר ער האט געזען הקב״ה ער זאל ווארטן אויף אים
 בײַ ער וועט לויטן אונ וועט אריין ברינגן די אורחים: (ד) יפה נא מצאתי תו עש זאל נעמען ווערן

רשי

שפתי חכמים

דורך אשליח צביסל וואסער גרליכס אונג וואלטט אייך אייערע פיס רשיי שרייבט ער האט גמיינט זיי ווייל פון דר אומה ערביים וואס זיי בוקן זיך צום שטויב פון ווערער פיס האט ער מקפיד גייען זי וואלן נישט אריין ברענגן קיין עבודת כוכבים אין שטוב וזשענו אונג לעהינט זיך אונטר חת השם אונטר דעם באים : (ה) ואקחה פת לחם אונג איך וועל נעמן אשטיק ברויט וועט איר עסן וסעהו לכם אונג לעהינט זיך אונטר אייער הארץ ווארם ברויט איז איין אונטר לעהננג פון דעם הארצין אחד תעבויו דר נאך וועט איר אנוועק גיין כי דען די זאך בעסט איך פון אייך על כן עכרתם על עבדתם ווייל איר זייט איבר גפאין ביי אייער קנעקט בלומר ווייל איר זייט אריין גיגאנגן צו מיר פון מיין בבוד וועגן ימאמו אונג ווי האפן גלאכן כן תעשה כאשר דברת אזו ואלכטו מאן אזו וויא דו האסט גרעט : (ו) יסדה בסבתם חתול אל שרה אונג אברהם האט גאילט צום גיצעלט צו שרה ויאמר אונג ער האט גזאגט סדר

אֵלָיו אִתָּהּ שָׂרָה אִשְׁתְּךָ וַיֹּאמֶר הִנֵּה בָאָהֶל: וַיֹּאמֶר
שׁוּב אֲשׁוּב אֵלֶיךָ כְּעֵת חַיָּה וְהִנֵּה בֵן לְשָׂרָה אִשְׁתְּךָ
וְשָׂרָה שֹׁמֵעַת פֶּתַח הָאֵהֶל וְהוּא אֶחָדֵם: וַיֹּאבְדָהֶם
וְשָׂרָה זָקְנִים בָּאִים בַּיָּמִים הַדִּלִּל לַחַיּוֹת לְשָׂרָה אַרְח
בְּנָשִׁים: יוֹתָצִחֶךָ שָׂרָה בְּקָרְבָהּ לֵאמֹר אַחֲרֵי בִלְתִּי
הִי תֵהִי לִי עֵדוּנָה וְאֵדָנִי זָקֵן: וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־
אַבְרָהָם לֵמָּה זֶה צָחֻקָה שָׂרָה לֵאמֹר הֲאֵפָּה אֲמַנָּם
אֵלֶּךְ וְאֲנִי זָקְנָתִי: וַיִּפְלֹא מִיְהוָה דְּבַר לְמַעַד

רש"י

ביקור על א' י' שפתי חכמים

אחור הכתב מדרש דודק בקצורו עם השאר שכל כתב זה לא נמצא
בכתב כי לא הוּא רמז כל זכר נסתר ואין ונוסף לו אמרו שם
אשר וביד רחוק לזה מספוק אין בדבר רחוק שנקוד על ה' ע"ש
ואולם שנקוד אי"ו וחדשנו לא נחוש אל הכתב האחר הכא נפסוק
אך מקו מלא אי"ו מופשט לעומד אחר שכתב והנקודה בס' שני
דברים מתחשבים: ועי' לך קודם אי"ו כי כל הנקודות באו לעבור
האופיות והם נשארם הל"ד לבדד כדי שתקח ה' ותשים על איה
והיו כמו אלה פ"י שאף אלה שאלו על אברהם דל"ד היין מניין
ששאלו לשרה על אברהם דילמא לאתר שהיה בבית שאלו איה אברהם
משום כדי נקוד על אי"ו למדרש או כך מאלתי בביתני יד אלא מרי
ז"ל וזה משובח נני מה שמעתי להקשות מרי' לשרה' ששאלו לשרה על
אברהם דילמא לאתר אחר שאלו עליו וק"ל. כתב הנ"ל והלא אין
שאלין בשלום אשה כבר תירנו בגמרא דוקא כשואלין לאשה עמלה
על ג' בעלה מותר וע"ש * (ג' א') והלא' אימתי שאלו לשרה איה
אברהם הן כהנהל ראו אותו והוא הכניסם לביתו וז"ל בעת שהיה

בן אלעזר חומר כל מקום שהכתב רבה על הנקודה אחר
דורס הכתב וכו' וכאן הנקודה רבה על הכתב ואתה דורס
הנקודה שאף לשרה שאלו אי"ו אברהם * למדנו שישאל
אדם באכנסו שאלו לשים על האשה ולאשה על האים *
בבבא מנישה (דפ"י) חותה יודעים היו מלאכה השרה שרה
אמנו היין היתה חלה לטודיע שמועה היתה כדי לחבבה
על בעלה. אמר רבי יוסי בר חנינא כדי לשגר לה
טוב בשל ברכה: הנה באתה: אנושה ה'א': (י') בעת
טוב יתקן מלתא קריין קשה תלל קשה: בעת חיה. בעת
הזאת שפחה חיה לכם פתחו כלכם שלמים וקיימים: טוב
לשוב: לא בשוה המלך שישב אליו חלה בשליחוהו של מקום

אברהם אל ח' הבקר ועוסק בסעודה: בר"ל דאחר שזו אולתין היו מצדדין ברכת המזון על הכוס ושרה לא היתה חללה לשרה לא היה
מלא בשלום לה לפי שפירסם דה ואל שחמא המסקין עם הכוס והוא לא ראה לגלות שפירסם דה לכן לא ראה לשפוך לבוס אחר ושלחו
לם לא נמי י"ל דעיקר מנוח הוא שחמא מחמתו כוס שברכו עליו ולפ"י יש לשרה מה ששיב אברהם הנה כהנהל רמז לם שפירסם דה
מלא יושבת בדר כדכך שיש דמות וק"ל: (א) קא' אפירשו שפירסם לעיל חלה לטודיע שמועה היתה כי לכן שאלו כדי שישב הוא הנה
מלא ומתוך זה יראה שהיה אנושה ופירשו להודיע לאברהם שהיה אנושה: (ב' א') דפסח היה וז"ל דלכנס אחרת מולד יתקן
אפירסו דפ' בא ויהי מקו שלשים שנה ואברכ מלאת שנה ויהי בעש' היום הוא ילא וגו' ואברכ מלאת שנה ה' מתחילין מיום שטול יתקן
בשנים זרע לאברהם ובאותו יום שבתחילי אברכ מלאת שנה כו' היו כלים וזכום שכלו כו' ילאו כדפירס' שם וזה היו וילאים כש"י כניסן
כאן וז' ראשון של פסח א"ל הכהונה וכלהם של יתקן היה כמו בפסח ועי' ל' דרש' דיוק מדרשני גבי לטו ומלאת חפס ש"מ דפסח היה
זה היה בלחות היום שדבר המלך כן: גמולת קריין בעת כש"א חלה בעת כש"א דכעת כש"א דיוק לזה ואין זמן מפורש אחריו לכן
ז"ל כשוא כמו בעת כלי' בעת האת והיה דבור כש"ע כדמ"פ ואלך שפחה חיה כו' (מכאן"ש) כל בעת כש"א משמע עם כדמיו כמו כהא שרש

האבן וזי' זיה אויף גמאכט גלייף וויא זיי עסיין: (ט) ויאמרו אליז אנן זיי האבן גזאגט צו אים איה שרה
אשה וואו איז דיין ווייב שרה * רש"י שרייבט די אליף מיט דר יורד מיט דר ואיז. פון דעם ווארט
אליז זייגן גפינקל און דיין ווייב שרה * רש"י שרייבט די אליף מיט דר יורד מיט דר ואיז. פון דעם ווארט
וואו די גפינקלע אורחות זייגן מער פון דעם ווארט דרשן מיר די גפינקלע אורחות איז גלייף
וויא עם וואלט דא גשטאנן איז דאס איז טייטש וואו איז ער בלייבט די מלאכים האבן צו שרה אויף
גיפרענט וואו איז אברהם אנן פון דאנין לערנן מיר אפ איז אפגעשטאלט ואל אויף די הארברג פריעגן
דעם מאן אויף דער ווייב אנן דא ווייב ואל מען פריעגן אויף דעם מאן. דא גמרא
וואגט די מלאכים האבן גיוואקסט וואו שרה איז נאר דרום האבן זיי אויף איר גפרענט זיי זאלען
מודיע זיין צו אברהם אז זיא איז אפגעגאנגען גענוע ווארום דורך דעם וואש מען נעמט זיא נאר גיט מיט
דעם האבן זיי מודיע גענוע צו אברהם אז זיא איז אפגעגאנגען גענוע וואש מען נעמט זיא נאר גיט מיט
זיי זאלן זיא מאכין בלייבט צו איר מאן. רבי יוסי בריי תניא האט גזאגט זיי האבן דרום גפרענט
וואו איז שרה בריי זיי זאלן צו איר שיקין דעם פוס פון ברכה זיא ואל מרינקן ויאמר האט אברהם

קדמיהון והוא משמש עליוהון תחות אילנא ואכלו: וואמרו לה אן שרה אתתך ואמר
הא במשכנא: וואמר מתב אתוב לתך כעדן דאתון קימין והא בר לשרה אתתך ושרה
שמעת בתרע משכנא והוא אהורדי: וואבררה ושרה סיבו עלו ביומין פסק מלמיהו
לשרה אורח בנשיא: וחיבת שרה במעטה למימר פתר דיכית הות לי עולימו ורבוני
סיב: וואמר וואבררה למא דגן חיבת שרה למימר תברם בקושטא אוליד ואנא
סיבית: ויתתפסי מן קדם ויתנא למן אתוב לתך כעדן דאתון קימין וישרה בר:

בעל המורים

הגון על הק"א) ואל הבקר דן אחיות ואל הקבר דן שכן אחיו למערה. ואל הבקר דן בגי' דן למערה: (ח) ויאלכו והדר (ט) ויאלכו
אליו רמו למח שאמרו אין משיחין בכעודה שמא יקדים קרה לבטח. ויאלכו אליו בגי' אלכו אליו אלו: (יא) אורח כנשים: ר"ס וק"ס
רש"י

ס"ל כעו ויאלכו לה מלאך ה' הרבה הרבה והוא חין בידו
להרבות ולא בשליחותו של ממוקס חף כחן בשליחותו כל
ממוקס א"ל כן (ב"ר) (אליסע) חמר לשונותיו למעד הזה כעת
חיה את מובקת בן ומחמר אל חלדי חיה האלהים אל תחזב
בשפחה: ומוקס המלאכים שבשרו את שרה אמרו שוב חסוד
חמר לה אליסע חותן המלאכים פהם חיים וקיימים לשולם
חמרו שוב חסוד חלל חני בשר ודם שהיום חי ומחמר מת
בין חי ובין מת למועד הזה וגו': והוא אחריו. הפחה
ע"ה חמר המלאך: (יא) חלל להיות. פסק ממנה: חרץ
כנשים: אורח דמות: (יב) בקרבה. מסתכלה במעיוהוואמרה
אשכח הקרבים הללו טעוין ולד הפדים הללו טעמין מושבין
חלב. מנחומא: עדנה. נחוצה בשר ולשון משנה משיר את
השער ומעמד את הבשר. ד"ל לשון עידן זמן וסת דמות:
(יג) הסף חמס. הבס חמס חלד: ואני זקמתי. שיה הכחוב
מפני השלום פהרי חיה חמרה וחדווי זקן: (יד) היפלה.
כסרנונו היפכמי וכי שום דבר מופלא ומופחד וממסה
שלי או לא כ"ה מקרה בעלמא מנחמיהו חלטה שאמר אברהם מכרי שלם כחם קמח וגו' ודלא כסרומם הכ"ה שפירש בגי' שיה הכחוב מפני
השלום שאמרה שרה חני אחרי בלתי כבר היתה לי עדנה חלל חדווי זקן בו. וכמה מהרש"ל ומה' קמן לה הק"ס שיה ללודי דרי שיהיה

גזאגמ הנה באהל בן ויא אזי אין גצעלש. רש"י באנאריגמ וואספר איין ענפך איז דאס וואיש ער האט
זיי גיענפערט ויא אזי אין גצעלש זיי האבן דאך גוואקסט אז ויא אזי אין גצעלש זיי האבן נאר גפרעגמ
פר וואיש ויוויז ויא זיך גיט צו אבררהם ווייל ויא אזי אענעגה אזו ווי אויבן שיימיט. דר תירדן אזי
אבררהם האט אזיך דאש אייגענע געמפערט ויא אזי אין גצעלש בלובר ויא אזי אענעגה אונ עם אזי
גיט איר סדר ויא זיך וויין (מחרי וגור אריה): (ו) ויאמר האט אים דער מלאך גזאגמ פון גאמלש
וועגן אז גאט האט גזאגמ שוב ויידר קערן אשוב אלד נוען איך וועל ויידר קערן צו דיר כעת אזו וויא
די צייט איבך איגאר היה אזיך וועט לעבן אונ וועט אלע זיין גאנץ אויך ריקטונג ונהה בן לשרה
אשרה אונ בן עש וועט גבארן ווערן אזוין צו דיין ווייב שרה ושרה שומעת אונ שרה האט דש גהערט
אין דר מיר פון דעם גצעלש והוא אחיו דען די מיר אזי גיווען הינקער דעם סקאף: (יא) ואברהם ושרה
זקנים אונ אבררהם מיט שרה וייגן אלם גווען באים בימים זיי וייגן גיקוקן אין די מעג דאש הייבט זיי
זיגן גיווען בפאקטע לייט חלל עם אזי ווארין פר מימן לחיות לשרה אריה כנשים צו ויין צו שרה דער
סדר אזו וויא די וייגע ווייבך דאש הייבט ויא האט שוין גיט גהאט קיין סדר נשים: (יב) ותחבק שרה
בקרבה אונ שרה האט גלאבט אין זיך ועלברטי רש"י שרייבט בקרבה אזי מיינטש אין איר בוך בלובר
ווא האט גיקוקם אויך איר בוך אונ האט גזאגמ אזי דען מעגליך אז די גרערים זאלן אין זיך מראגן
אקינד אבר אזי דען מעגליך אז די איין גשרומפגע ברוקט זאלן פון זיך ציהן מילך לאמר אונ ה' אזו
גזאגמ אחרי בלתי נאך דעם אז איך בין אלט היתה לי עדנה זאל איך האבן מיין צייט פון דר גרה ואדני
וק אונ מיין פאן אזי אלט: (יג) ויאמר ה' אל אברהם האט גאט גזאגמ צו אבררהם למח זה צחקה שרה
ווארומ האט שרה גישפעט לאמר צו זאגן האף אויב אויך אמנם אלד פר וואר בלובר אזי דען אויך דש
אקט אז איך זאל גיוויגן ואני זקמתי אונ איך בין דאך אלט. רש"י בנאריגמ האמשי שרה האט דאך
גזאגמ מיין פאן אזי אלט נאר הקב"ה האט משנה גווען דאס לשון פון דרך שלום וועגן דר אבררהם
זאל

אָשׁוּב אֵלַיךְ כָּעֵת חַיָּה וּלְעֹלָמָה בֵּן: שְׁנֵי מֵי וַתְּבַחֲשֵׁ
 שָׂרָה וְלֹאמֹר לֹא צִחֲקִיתִי כִּי וַיֵּרָאָה וַיֹּאמְרוּ לֹא
 כִּי צִחֲקִיתָ: מִי וַיִּקְמוּ מִשְׁמֵה הָאֲנָשִׁים וַיִּשְׁקְפוּ עַל פְּנֵי
 סָדָם וְאַבְרָהָם הֵלֵךְ עִמָּם לְשִׁלְחָם: י וַיְהִי וְהָאֵם
 הַמִּכְסָּה אֲנִי מֵאַבְרָהָם אֲשֶׁר אֲנִי עֹשֶׂה: יי וְאַבְרָהָם
 הָיוּ יְהִי לָנוּ גְדוֹל וְעֲצוּם וְנִבְרָכּוּ כֹּוּ כָּל גִּוֵּי הָאָרֶץ:
 יב כִּי יִדְעֻתוּ לְמַעַן אֲשֶׁר יֵצֹא אֶת־בְּנֵיו וְאֶת־בֵּיתוֹ
 אַחֲרָיו וַיִּשְׁמְרוּ דֶּרֶךְ יְהוָה לַעֲשׂוֹת צְדָקָה וּמִשְׁפָּט
 לְמַעַן הֵבִיא יְהוָה עַל־אַבְרָהָם אֶת־אֲשֶׁר־דִּבֶּר עָלָיו:
 יג וַיֹּאמֶר יְהוָה וְעַקְתָּ סָדָם וְעִמְרָה כִּי־רַבָּה וַחֲטֵאתָם
 כִּי בְבָרָה מְאֹד: יד אֶרְדָּה־נָּא וְאַרְאֶה הַבְּצִעְקָתָה

רש"י

שפתי חכמים

ממנו צלעשפות כרמיו: למועד: לאותו מועד המיועד
 שקבעו לך אחרת למועד הזה בשנה האחרת: (טו) כי
 יראה וגו' כי נחמתי: הראשון משמם לשון דהא הוא שנותן
 טעם לדבר ותכנת שרה לפי שיראה והשי משמם בלשון
 חלל ויחמרו לא כדברך הוא חלל נחמתי שחמרו ברוחני
 כי משמם בארבע לשונות חלל חמרו חלל דהא: (טז) וישקפו
 כל העקפה שבמקרא לרעה חוץ מהשקפה משמם קודם
 (דברים טו) בגדול כח מתנות עניים שהיו מקבלים מזה הכונן
 לרחמים: לשלחם: ללוותם קצבבור חורמים יחס:
 (יז) המכסה אני: פתמים: אשר חיי עשה: בסודם לא
 יפה לי לעשות דבר זה בלא מדעתי אני נחמתי לו אם הארץ
 הזאת וחמשה כרכין הללו שלו הן שנה' גבול הכנעני מנידון
 בואכה סדומה ועמורה וגו' קראתי אותו אברהם שאל

לפי הדמיון שחשבו לה וסח כיון שפסקו מלרמות ועבדו חורם
 לנעוניה ותשעה חדשים ללדת חלל לפי מה שאמרו בראש פקדיה
 שרה משמם דלג ילדה חלל לא' חדשים וא"ע וק"ל: (מסרומים) רש"י
 בשם שלח נפרש היפלא' פלא ותימה ורעל וזי ים למטה ולהפלא
 מן הש"י טעם דבר חידוש ופלא כהרגומו וכו' להקטנוס ק' אויך ידק
 מ"ס הקב"ה היפלא ורעל היתכסו על נחוקת שרה לפי שהיא חמרה
 וחידושי זקן נחמתי שהוא דבר נמנע שחלד וא"כ ה"ל היפלא מ"ס דבר
 לא ידבר כי הקהל משה"כ לפי' פלא ותימה ח"ס: ל"ס לעולם היפלא
 כהרגומו היתכסו וא"כ ח"ס לתשובה על דברי שרה שהוא נמנע ר"ל
 וזי שד דבר וכו' מנעונו כרמיו כי כל דבר מנעונו מאלה הוא
 מופרד ממנו מנעונו כשרה שחם יכול לעשותו כשרה יכול לומר
 אני יודע שיהיה זה' ומה שלא חסר רש"י בפי' לא פלא ותימה משום
 דא"כ הו"ל היפלא על ה' וגו' דגני תימה שיד לומר יוחר' על וכו'
 בא שרה לא חמרה בלי תימה רק התלפוס דברים שהוא נמנע ואיך
 יתכן על זה השוהם היפלא ודו"ק: (מסרומים) רש"י נפרש שלא תעשה
 לומר שמלת לשלחם הוא כמו שפלא פרעה בשלח משרותיו וא"כ יהיה
 ספקא מפורסם דהא כבר נכסו וילכו משם ואיך אמר אח"כ הלק עמם

לשלח וע"ק שבהי הם לא היו נכסות אברהם כי הוא ביקש מהם אל מה תעשו וגו' ל"ס ללוותם וכו': רש"י ובה בלגו קרא דלשלחם
 לאו ידעו שסבור אברהם הם כיון שבהי הם כעוהם לאלו ונתן להם מים לרחוק וי"ל כי ע"י הבכורה והפסוקה ה"א שבהים בדבר שם
 מאלהם לכן קאמר בסבור שם אברהם וכו' הראש: שד"י לא פי' חלל טעם כראשון לבד ה"א מה שפלא הוא שלו ומה שלא יפלא לא
 יהיה שלו ולכן פי' קראתי אותו וכו' ואילו אמר זה העם לבד ה"א מה שהוא בלגו הוא שלו חלל בארבע: כדכסו הללו חיים שלו לבד

זאל גיט ברוגז ויין אויף שררה: (יד) היפלא מה' דבר איז דען דא אונזער אז עס זאל זיין פרי הולין אונ
 אפ גשייר עש זאל גיט גמאן ווערן אזוי וויא מיינ רצון למועד צו דר צייט וואס איך האב געקען קיבע
 גווען אשוב אל' וועל איך ווידר מערן צו דיר בעת אזוי וויא די צייט איבער אונז איז איר וועט אלע
 לעבן ולישרה בן אונ צו שררה וועט זיין אונז: (טו) ותכחש שרה אונ שררה האט גיליקניט לאמר אונ האט
 גזאגט לא צחתי איך האב גיט גשפעט כי יראה ווארום ויא האט גפארקטן ויאמר אונ גאט האט גזאגט
 צו שררה לא עס איז גיט וואר כי צחתי דען דו האטשט ויא גשפעט: (טז) ויקמו משם האנשים אונ זיי זיינן אויף
 גשטאנן פון דארטן די מאנן וישקפו אונ זיי האבן גלוגט על פני סדום אויף סדום ואברהם חורר עמם לשלחם
 אונ אברהם איז גיבאנגן מיט זיי פלייטן זיי: (יז) וה' אמר אונ גאט האט גזאגט המכסה אני מאברהם זאל
 איך דען פרי הולין פון אברהם אשר אני עושה וואש איך וויל קאן עש איז גיט זיין איך זאל דש קאן

וכדיבת שרה למימר לא חכית ארי דחלת ואמר לא ברם חכית : וקמו מתמן
 כריא ואסתכיא על אפי סרום ואברהם אזל עמהון לאלוהיהון : וי אמר המכסי אנא
 מאברהם די אנא עבד : וי ואברהם מהרה יהוי לעם בני ותקוה ויתפרכון בדיגיה כל
 עממי ארעא : וי ארי לר קדמי (ג) רבין ידעתנה בריל די יפקד ית בנוהי וית אנש ביתה
 בתרזיה ויטרוון ארחון דתקנו קדם יי למעבד צדקתא ודינא בריל איתי יי על אברהם ית
 דמלל עלוהי : וי ואמר יי קבלת דסרום ועמורה ארי סניאת ודובתהון ארי תקיפת לחדא :
 וי איתגלי כען ואדון תבי קבלתהון דעלת לקדמי עבדו אעבד עמהון גמרא ואם לא

בעל השורים

בגמ' מיד : (טו) על פני סדום ס"ס מיל בשעור מיל הלך עמם לשלח דלוה מיל : הולך עמם לשלחם וס' : מלמד שהכניס מלש
 ללדקוס : (יח) ואברהם (ג) [ח] ר"פ ואברהם וברה זקני : ואברהם היו יחסי : ואברהם זקן : ואברהם בן השנים ומשם שנים : ואברהם
 בן מאה שנה : פירוש אלעזר שאברהם וברה זקני : אברהם היו יסיה לגוי גדול : היו יסיה לגוי בניו ק"י כשהיה בן ק"י לא יסיה לגוי גדול
 וזהו שגמרא כ"י כ"ן יצחק בנכ : (יט) אשר יסיה את בניו : ס"ס תורה אשר יסיה בניו תורה ובגין כתיב : (כד) ידקוס האדקים (ד) כנגד

שפתי חכמים

המון גויס ואשמיד את הכנים ולא חודיע לאש שהוא חוסי :
 (יח) ואברהם היו יחסי : מ"ל זכר לדיק לברכה הויל
 והזכירו בפרו' ופשוטו וי ממנו אני מעלים וברי הוא חביב
 לפי כסיוס לגוי גדול ולהחזיק בו כל גויי הארץ : כי
 ידעמיו : לשון חכם כמו (רות ב) מודע לאישה (ג ס)
 בועט מודעמיו (שמות לב) ואדעך בסי' ואמנס עיקר לשון
 כלס חיוי חלל ל' ידיעה שהמחזק את האדם מקדכו חללו

וידעו ומכירו : ולמה ידעמיו למען אשר יסיה לפי שהוא מורה את בניו עלי לשמור דרכי : ואם תפרשנהו כמרגמו
 יודע אני בו שיהיה את בניו וגו' אין למען נופל על הלשון : יסיה : לשון הוה כמו (חובב ח) ככה יעשה חובב : ע"פ ה'
 יחמו : למען הדיא : כך הוא מורה לבניו שמרו דרך ה' כדי שיביא ה' על אברהם וגו' על בית אברהם לא נאמר חלל
 על אברהם למדנו כל המעמיד בן לדיק כאלו חיוי מת : (ב) ויחמר ה' : אל אברהם שעשה כשאר חמר שלא יכסה
 ממנו : כי רבה : כל רבה שצמקרא הסעס למטה בדיא לפי שהן מתורגמין גדולה או גדלה והולכת חלל זה טעמו למעלה
 בדיא לפי שמתורגם גדלה כבר כמו שפירשתי ויחי השמש בזה הנה שבה צמקרא : (בא) חרדה נח' למד לדיינים שלא
 יפסקו דיני נפשות חלל ברחמי ה' הכל כמו שפירשתי למעלה בפרשת הפלגה : ד"ל חרדה נח' לשון מעשיס : הכללוקסטי

אן ויין וויסן : רש"י שרייבט גאט אזו גואגט איך האב אים גגעבן דאש דאזיגע לאנד אונ די
 בייך שטעט וואס איך וויל אייבך קערן נייגן אויף פון דעם לאנד גיהענן ויי דאך צו אים וויא שייקט
 איך אז איך זאל פר לענדן די קינד אונ זאל ניט מודיע ויין דעם פאטער : (יח) ואברהם אונ אברהם
 היו ויין יהיה ער וועט ויין לגוי גדול צו אגרוים פאלק בלוזר וועל איך דען פון אים די נאך פאר הולין
 ער איז דאך גלייבט פר מיר ער זאל ויין צו אגרוים פאלק ונכרכו בו כל גויי הארץ אונ זאלן ויך איין אים
 בענמשן אלע פעלקר פון דר ערד : (יט) כי ידעתי דען איך האב אים ליב למען אשר יצוה את בניו ואת
 ביתו אחרי ווייל ער טוט גביתם וייגע קינד אין ויין הויז גוינד נאך אים אונ זאגט צו ויי ושמו דוד
 ה' היט גאטעס וועג למען פון וועגן דעם הביא ה' על אברהם אשר דבר עליו אז גאט זאל בריינגען אויף
 אברהם וואס ער האט גרעט פון וייגט וועגן גאט האט אזו גמאן אזו וויא ער האט גיזאגט אז ער
 וועט ניט פר הולין פון אים וואס ער וויל טאן : (כ) ויאמר ה' אונ גאט האט גיזאגט ועתה סדום ועמורה
 דאש גישריי פון די ענינים וואס שרייען אויף די לייט פון סדום אונ פון עמורה כי רבה עס איז גווארן
 זייער פיל וחסאתם אונ זייער נידך כי כבדה מאד איז זייער שווער : (בא) אידה נא איך וועל מיה אפאלעקן
 בן ואראה אונ איך וועל זעקן : רש"י שרייבט גאט האט ניט ברארפמט זעקן ווארום ער ווייבט אקין
 נאר גאט האט דאס גמאן בדי צו לערנן די דינינים ויי זאלן ניט פסקענן דיני נפשות נאר אז וויא
 זעקן רעכט די וואס אונ קלערן גוט נאך אויך אזו איז דר פשט אידה נא איך וועל קלערען צו דעם
 סוף פון זייערע מעשים הנצקתה אויב אזו וויא איר גישריי דאס איז גבייגט דאס גישריי פון דער
 מיידיל וואס ויי האבן איר אמתה משונה אן גמאן פר דעם וואס זיא האט איין ארום כאן עסן גגעבן
 הכאה אלי וואס איז גקומן צו מיר עשו האבן ויי גמאן אונ ויי וייגן עומד במדרן דאס הייבט ויי טנען
 קיין תשובה ניט כלה וועל איך אין ויי טאן אפאלענדענש ואם לא אונ אויב ויי וועלן ויא תשובה
 טאן אידה וועל איך וויסן וואס איך זאל ויי טאן בלוזר איך וועל ויי ניט פר לענדן נאר איך וועל
 גיצאלט
 (בראשית ש"ח ע"ט) מית

הבאה אלי עשו וכלה ואם לא אדעה: כג ויפנו
משם האנשים וילכו סדמה ואברהם עזרנו עמר
לפני יהוה: כד ויגש אברהם ויאמר האף תספה
צדיק עם רשע: כה אולי יש חמשים צדיקים בתוך
העיר האף תספה ולא תשא במקום למען
חמשים הצדיקים אשר בקרבה: כו חללה לך
מעשה: כז כדבר הזה להמית צדיק עם רשע והיה
כצדיק כרשע חללה לך השפט כל הארץ לא
יעשה משפט: כח ויאמר יהוה אם אמצא בסדם
חמשים צדיקים בתוך העיר ונשאתי לכר המקום
בעבורם: כט ויען אברהם ויאמר הנה נא הואלתי
לדבר אל-אדני ואנכי עפר ואפר: כ

רשי

על אמדינה: הבאה אלי עשו וכן עומדים במדרס כלה אני
עושה בהם ואם לא יעמדו במדרן אדעה מה אעשה להפרע
מהן ביסורין ולא אכלה אותן וכיוצא בו מזינו במקום אחר
(שמות לג) ועמה תורד עדיך מעליך ואדעה מה אעשה לך
ולפיכך יש הפסוק נקודת פסוק בין עשו לבלה כדי להפריד
תיבה מהצדקה ורבותיו דרשו להעקבה עקם ריבה אחס
שהגרוה מיסה משונה יעל שנתנה מזון לעמי כמפורש בחלק:
(כב) ויסנו משם ממקום שאברהם ליוס שם: ואברהם
עודנו עומד לפני ה' והלא לא הלך לעמוד לפניו אלא הקב"ה
בא אליו ואמר לו זעק סדום ועמורה כי רבה ויהי לו לכחוש
וה' עודנו עומד לפני אברהם אלא תיקון סופרים יהוה זה
(כ"ד) (אשר הפסוק ר"ל לכתוב קו) (כג) ויגש אברהם
מזינו הגשם למלחמה (ש"ב י) ויגש יואב וגו' הגשם לפנים

שפתי חכמים

גם לשעם ראשון: מהרש"ל: אמרו לתוך דמיה לו לכתוב הכתובות
כח"ס לעיל והפחתם ולמה כתב לו קבה אלא וכו': בדל"ס מהי עשו
הא כבר כתיב והפחתם כי כדבר מאלו דמשמע שפך עשו:
בשפטיהם עומה והיו מחין אותה בדבש והדבורים נשכו אותה עד
שמתה והי' לדיבה היתה וי' מגזירה שזה דבר אשר לא נעקם
בזיו גבי נשרה המורסה: ומשום דלשעם ראשון קשה ומה איכא
ספוקא קמי הקב"ה שאל עשו אעשה בהם כלה לכך פי' נעקת ריבה
כו' אם הוא כדבורים שאמרה שלא כדון הרגוה ואע"פ שהרגוה כדון
אדעה מה אעשה כו' אבל המעשה היה ידוע וגלוי לפניו: מהרש"ל:
דאין הכוונה חלילה שבוכיוו או שהוכיחו על מה שכתבו בתורה אפי'
אח אחת חלילה אלא הענין תיקון סופרים הוא שם דקדקו ומלאו
לפי ענין כל אחד ואחד מן הכתובים בהם שיעקב הכוונה לא היתה
כמו שגדלה ממנה שנתנה בספר אלא כד כוונה אחרת ולא היה לו לכתוב
ואברהם עודנו עומד אלא וכו' עודנו עומד אלא שפיהם הכתוב ולא
קראם תיקון סופרים אלא שם דקדקו ופירשו שם כיונים לשון
שפתי חכמים (אבל כיוס ל' רש"י אשר הפסוק לא משמע כן): רש"ס:

גצאלתו ווערן פון זיי מיט יסורים: (כב) ויפנו מושם האנשים אונ די פאנן דאס זיינן די פלאכים האבין
ויה פון דארטן גקערט פלומר פון דעם ארץ וואס אברהם האט זיי דארט אהין פלייט וילכו סדמה אונ
זיינן גגאנגן קיין סדום ואברהם עודנו עומד לפני ה' אונ אברהם איז נאך גשטאנן פאר אים: (כג) ויגש אונ
ער האט גנעהנט אברהם ויאמר אונ ער האט גאנגט האף דר צאנן דעט דיק אן תספה דו ואלקט פאר
דארבן דעם צדיק מיט דעם רשע: (כד) אולי יש חמשים צדיקים בתוך העיר ונשאתי לך המקום למען
חמשים הצדיקים אשר בקרבה: (כה) חללה לך מעשה: (כז) כדבר הזה להמית צדיק עם רשע והיה
כצדיק כרשע חללה לך השפט כל הארץ לא יעשה משפט: (כח) ויאמר יהוה אם אמצא בסדם
חמשים צדיקים בתוך העיר ונשאתי לכר המקום בעבורם: (כט) ויען אברהם ויאמר הנה נא הואלתי
לדבר אל-אדני ואנכי עפר ואפר: כ

תִּיבְקוּ וְאִם תִּיבִין לָא אֲתַפְרַע: כִּי וְאֲתַפְנִיאוּ מִתַּמָּן גְּבַרְיָא וְאֶזְלוּ לְסָדוּם וְאַבְרָהָם עַד פְּעֹן
 מִשְׁכָּשׁ בְּצִלוֹ קָדָם יי: כִּי וְקָרַב אֲבָרָהָם וְאַמֶּר הִבְרִנִּי תִשְׁיִצִי וְזָכָאָה עִם חֵיבָא: כִּי מָאִים
 אֵית חֲמִשִּׁין זַבָּאִין בְּגוּ קָרְתָּא הִבְרִנִּי תִשְׁיִצִי וְלֹא תִשְׁבּוּק לֵאחֲרָא בְּדִיל חֲמִשִּׁין זַבָּאִין דִּי
 בְּגוּתָּא: כִּי קוֹשְׁטָא אֲנֹן דִּינָה מִלְּמַעַבְר כְּפִתְגָמָא הִדִּין לְקַמְלָא וְזָכָאָה עִם חֵיבָא וִידִי וְזָכָאָה
 כְּחֵיבָא קוֹשְׁטָא אֲנֹן דִּינָה דִּדִּין (נ"י הִדִּין) כִּל אֲרַעָא לֹא (נ"י בָּרַם) יַעֲבֵד דִּינָא: כִּי וְאַמֶּר יי
 אִם אֲשַׁבַּח בְּסָדוּם חֲמִשִּׁין זַבָּאִין בְּגוּ קָרְתָּא וְאַשְׁבּוּק לְכָל אֲתָרָא בְּדִילְהוֹן: כִּי וְאַתְב
 אֲבָרָהָם וְאַמֶּר הֵא כֻעַן שְׂרִיתִי לְמַלְלָא קָדָם יי וְאַנָּא עָפֵר וְקָטָם: כִּי מָאִים יַחֲסִרוּן חֲמִשִּׁין

בעל הטורים

ד' דיימים שהיו בסדום • וכלם חסרים דסבי דכחאסו הוו (עשרה • סהדריין דק"ב וק"ט) • (כו) ואכרי עפר ואפר • מכלל זכה ואפר פס
 ועפר כוסה • עפר גבי' לשוטט (מל' כי טעם) • ואפר גבי' כפרה • עפר ואפר • ב' במס' טהא ואודי' טלוי' (נ"ב) ונחמתי על עפר ואפר

רשי

ויגש אליו יהודה והנבשה לתפלה (מ"א יח) ויגש אליה הנביא
 ולכל אלה נכנסה אברהם לדבר קשות ולפיוס ולתפלה: האף
 חספה: הגם חספה ולחננוס של אונקלוס שהרגומו לשון רגז
 קד פורטו האף יסוףך שחספה דזיק עם רשע: (כד) אולי
 ים חמשים דיקס • עשרה דיקוס לכל יכרד וכד כ' ה'
 מקומות י: (כד) חלילה לך • ואם לא יעלה י' הדקוסים את
 הרשעים למה תמים הדקוסים: חלילה לך • חולין הוא לך
 יאמרו קד הוא אומנתו שוטף הכל דיקוסים ורשעים קד עשים
 לדור המבול ולדור הפלגה: כדבר חז"ל לא הוא ולא כיוצא
 בו: חלילה לך • לעולם י' הכא: השופט כל הארץ: נקוד בחקק
 פתח ה"א של השופט לשון תמים וכי מי שהוא שופט לא
 יעשה כמשפט אמת: (כו) אם אמלא בסדום וגו' לכל המקום:
 לכל הכרכים לפי סדום היתה מטרפולין ותשובה מכולם טלה
 בה הכתוב: (כז) ואמרי עפר ואפר: וכבר ייחיה ראוי להיות
 עפר ע"י המלכים ואפר ע"י מנרוד לולי רחמיך אשר עמדו

קשרם מה שלמעלה יימנו שהרי לא אמר עד כאן אלא שיעלה הדקוסים את המקום לא שיעלה הדקוסים עמם כוסיק ואם הוא נמשך על
 חלילה כל האחרון ואם לא יעלה הדקוסים את הרשעים אבל תפלה לעשות כליות חלילה קד השופט כל הארץ לא יעשה משפט ואחר
 שחוקן פ' המקראות שב לפרש מלת חלילה עכ"ל ויש קצת יסוד ג"כ במה שכתבתי וק"ל: פירוק דפשוט של קד משמע דלכבדו לא היה
 מתפלל אלא שלא יעשה עוד כיוצא בזה ולא היה מתפלל על אשבי סדום וא"כ ח"ך אמר בתפלה אולי ים תחשבו דיקוסים • ש"ע דעל אשבי
 סדום הם מתפלל לכן פ' לא הוא ולא כיוצא בו דלשון הזה כולל מטיס לעתיד ולחזו כ"ל היה מתפלל גם על ישראל כסוסי חוטאין ש"ע ייחיה
 דיקוסים הם רשעים וזהו כפי' אחרי כן חלילה קד לעולם הבא • ר"ל לדורות הבאים: ר"ל כדאמרין בתלך דלכא: סדום אין להם חלק לעולם
 הבא דחלילה קד לעולם • ומהשכל פ' אם קד תעשה בעולם הזה הכי ים חילול השם ואפילו לעולם הבא שאין שייך חילול השם מ"מ לא נמצא
 טעם לדבר למה תחשבו דזיק עם רשע עכ"ל: כימה שהאריך לפרש ה"א התימה הוו לומר וכי מי שהוא שופט כו' ולא הספיק לו מה שפי

(כד) חלילה לך פ' כימין צו דיר מעשות כדבר הזה פון צו קאן און אונאף לחמיה צו מייטן אצדריק מיט ארשע
 ודחא כצדיק כרשע אונ דר צדיק זאל זיין גלייף און וויא דר רשע חלילה לך פאר מיטן צו דיר השופט כל
 הארץ לא יעשה משפט גשויקט זוף דען דאם דר וואס איז אריקטער פון דר גאנצער וועלט זאל נישט קאן
 קיין משפט אמת קען וועט זאגן און איז זיין סדר ער פ' בארבת די צדיקים מיט די רשעים און
 האט ער גמאן צו דעם דור המבול און צום דור הפלגה: (כו) ויאמר ה' האט גאט גאמאט אס אמצא בסדום
 חמשים צדיקים בתוך העיר אז איה וועל גפינאין סדום פופציג צדיקים אין שטאט ונשאתי לכל המקום בעבורם
 וועל איה מוחל זיין צו נאר דעם ארם פון זייערש וועגן • רשי' פנארינט עם איז דאך דארטן גנוען
 פינף מקומות וואס דר מאנט דר פסוק נאר סדום איז דר תירוצ ווייל סדום איז גנוען די הויפט
 שטאט און איז גנוען השובר פון די אעץ שטעט דרום דר מאנט דר פסוק סדום אבער עם גייט
 אויף אלע מקומות: (כז) ויען אברהם האט אברהם גיעפערט ויאמר אונ ער האט גאמאט הנה נא הואלתי
 לדבר אל אדני נון איה וויל היידן צו מיין תאר ואנכי עפר ואפר אונ איה בין ערד אונ אש • רשי' שרייבט
 און האט אברהם גאמאט איה וואלט שוין לאנג ראוי גנוען צו זיין ערד דרוך די מלכים וואס איה
 האב מיט זיי מלכה בהאלטן אונ אויף וואלט איה ראוי גנוען צו זיין אש דרוך גמרוד וואס ער
 האט מיד גווארפן אין קאלף אויבין אז עם וואלט נישט גנוען דיין רחמנות דרום פערט איה דיר דו
 זאלסט אויף זיי אויף רחמנות האבן: (כח) אולי יחסרון חמשים הצדיקים חמשה פילייקט וועלן זיין גמירט

חַמְשִׁים הַצְדִּיקִים חַמְשָׁה הִתְנַשְׁתִּית בְּחַמְשָׁה אֶת־
כָּל־הָעִיר וַיֹּאמֶר לֹא אֲשַׁחִית אִם־אֶמְצָא שָׁם
אַרְבָּעִים וַחַמְשָׁה: כט וַיִּסָּף עוֹד לִדְבַר אֱלֹהֵי וַיֹּאמֶר
אוֹלֵי יִמְצְאוּן שָׁם אַרְבָּעִים וַיֹּאמֶר לֹא אֶעֱשֶׂה בְּעָבוֹר
הָאֲרָבָעִים: ל וַיֹּאמֶר אֶל־נָא יַחַד לְאֲדֹנִי וְאֲדִבְרָה
אוֹלֵי יִמְצְאוּן שָׁם שְׁלֹשִׁים וַיֹּאמֶר לֹא אֶעֱשֶׂה אִם־
אֶמְצָא שָׁם שְׁלֹשִׁים: לא וַיֹּאמֶר הִנֵּה־נָא הוֹאֵלְתִּי
לְדְבַר אֶל־אֲדֹנִי אוֹלֵי יִמְצְאוּן שָׁם עֲשָׂרִים וַיֹּאמֶר לֹא
אֲשַׁחִית בְּעָבוֹר הָעֲשָׂרִים: לב וַיֹּאמֶר אֶל־נָא יַחַד
לְאֲדֹנִי וְאֲדִבְרָה אַךְ־הַפֶּעַם אוֹלֵי יִמְצְאוּן שָׁם
עֲשָׂרָה וַיֹּאמֶר לֹא אֲשַׁחִית בְּעָבוֹר הָעֲשָׂרָה: לג וַיֵּלֶךְ
יְהוָה כְּאִשֶּׁר כָּלָה לְדַבֵּר אֶל־אַבְרָהָם וְאַבְרָהָם שָׁב
לְמִקְמוֹ: **שְׁלִישִׁי יַחַד** וַיָּבֹאוּ שְׁנֵי הַמַּלְאָכִים סְדֻמָּה
בְּעָרָב וְלוֹט יָשֵׁב בְּשַׁעַר־סְדֹם וַיֵּרָאֵלוֹט וַיִּקָּם

שפתי חכמים

רשי

לי: (כח) התשחית בהמשה: והלא הן ט' לכל כרך וחסה
צדיקו של עולם חמקרק עמהם: (כט) חולי ימצאון שם חרבעי:
וימלטו ד' הכרבים לכן י' יצילו ג' מהם ח' ב' יצילו ב' מהם
ח' י' יצילו ח' מהם: (לא) הולאתי רציתי לכוננו ויולל משה:
(לב) חולי ימצאון שם עשרה: על פסוק לא בקש חמר דור:
המבול היו ח' נח ובניו ונשיהם ולא היצילו על דורס' ועל פ'
ע"י צירוף כבד בקש יולל מנא: (כג) וילך ה' וגו': כיון
שנשתחק הסמינור הלך לו הדין: ואברהם שב למקומו:

ה"א של השופט י' חסא הוא שרואה להודיע שה"א החסא הן א"ע
שה"א מנא השופט החסא הוא קאי על מנא לא ועשה משפט: ל(מח')
ז' ל' מהר"י קולן בשורש ק"ב פ' שאלהם ביקש שחם ומנא בעיר אחד
חמשים צדיקים א"פ ינאל המקום ר"ל שם כולל לה' עיניו וכו' חס
ימנא בכל עיר ועיר והקב"ה הורה לדבריו והסופך לומר ונשאלו לכל
המקום רצ"ל חף לכפרים וע"כ חמר פסח אחד עיר ושעם מקום ושעם
לכל המקום וע"כ: בואין להקשות למה לא פ' מיד כן הולאתי רחשונה
וי"ל דה"כ היו דבריו של רש"י שחמין זה א"ת זה דהא קמין כפ' חלם
כדברים כחוב הולא משה ופירש"י שם החסול כמו חסם נא הולאתי
א"כ ש"מ הולאתי פ' החסול חלל ודאי הולאתי ה"א פ' החסול כמו
שפירש"י והולאתי ה"כ פירש"י רחמי וק"ל: בדיקון שחמין גבי חמשים שביקש ע"י צירוף כמו שחמר לעיל חולי ימצאון חמשים
כצדיקים חמשה ח"כ ביקש על ט' ע"י צירוף ח"כ לא צריך עוד לבקש בודאי אם ימצא חס"י ט' צדיקים לא ישתות עיר אחת אך שאלה"ה לא
מנא הוא מדברי רש"י כלומר כיון שלא היצילו עיר אחת ודאי לא מנא וכו' י' מקשים על פירש"י ל' ל' רש"י לפרש חמשים צדיקים
לחמשה: וארבעים לארבעים: ושאלו בשבט וכו' לשים וי' לאחד מי הכניסו לדותק זה ודילמא על כל החמשה ערים הים מהפגל ומהחלם
הים מהפגל על החמשים לתת חשכון שלם של' לכל אחד ואחד מן הכרבים וחזר ופיתח וכדי שיוכל להציל הכל הים כוונתו וכמו שכתב
ספרנו"ל ולא ידעתי מן הכניסו לכדי בזה שחמר מ' ונראה דרש"י דייק מדברי הכתוב בלשון דלפעמים כחוב לא אעשה ולפעמים כחוב
לא אשחית חלל ודאי ה"ק דהחלם שביקש על מ"ט צירוף על ה' כרבים כחוב לא אשחית ר"ל לא אשחית חסות חסות לגמרי חלל מ"ט
יסדיו חלל עליהם כיון דע"י צירוף הוא שביקש חלל"כ על מ' בלא צירוף על ד' כרבים כחוב לא אעשה ששחמנו על לא אעשה לגמרי חלל
יסדיו לא חלל עליהם וכן גבי ל' חמר כחוב לא אעשה כיון דבלא צירוף הים אח"כ כשביקש על כ' ועל י' כחוב לא אשחית בשבטים

פון די פופצציג צדיקים פינף התשחית בהמשה את כל העיר ונעקמו דען פער דארפן פון וועגן פינף די גאנצע
שטאט בלוקר עס וועט אפילו גאר זיין פינף אונג פערציג צדיקים וועט זיך און נעמן צו איטליכער
שטאט זיין צדיקים אונג דו גאט ב"ה ביבט דר צדיק פון דר וועלט ואלקטו דיר מצרף זיין צו זיין
וועט מיט דיר זיין צעקן צו איטליכער שטאט אונג דו האבט דאך גאנאט אז עס וועט זיין צעקן צדיקים
צו איטליכער שטאט וועקטו מוחל זיין צו דעם גאנצין קקום פון זייערש וועגן ויאמר קאט גאט גאנאט

וּבְאֵין חֲמִשָּׁא תַתְּחַבַּל בְּחֲמִשָּׁא יֵת כָּל קִרְתָּא וְאָמַר לֹא אֲחַבֵּל אִם אֲשַׁבֵּחַ תַּמָּן אֲרַבְעִין
וְחֲמִשָּׁא: כִּי וְאִיסְרִי עוֹד לְמַלְלָא קְדָמִי וְאָמַר מֵאִים יִשְׁתַּבְּחוּן תַּמָּן אֲרַבְעִין וְאָמַר לֹא אֲעַבֵּד
גִּמְרָא בְּדִיל אֲרַבְעִין: וְאָמַר לֹא כַעַן יִתְקַף קָדָם (י"י רִנְיָא) דִּי וְאִמְלֵל מֵאִים יִשְׁתַּבְּחוּן
תַּמָּן תִּלְתִּין וְאָמַר לֹא אֲעַבֵּד גִּמְרָא אִם אֲשַׁבֵּחַ תַּמָּן תִּלְתִּין: לֹא וְאָמַר הָא כַעַן שְׁרִיתִי
לְמַלְלָא קָדָם יי מֵאִים יִשְׁתַּבְּחוּן תַּמָּן עֶשְׂרִין וְאָמַר לֹא אֲחַבֵּל בְּדִיל עֶשְׂרִין: יי וְאָמַר לֹא
כַעַן יִתְקַף קָדָם יי וְאִמְלֵל בְּרַם זִמְנָא הָדָא מֵאִים יִשְׁתַּבְּחוּן תַּמָּן עֶשְׂרָא וְאָמַר לֹא אֲחַבֵּל
בְּדִיל עֶשְׂרִין: לֹא וְאִסְתַּלַּק יִקְרָא דִּי בַר יִשְׁעִי לְמַלְלָא עִם אֲבֵרְהָם וְאֲבֵרְהָם תָּב לְאַתְרָהּ:
א וְעוֹל תִּרְיָן מִלְּאִבְיָא לְסָדוּם בְּרַב־מִשָּׁא וְלֹא יִתָּב בְּתַרְעָא (י"י בְּתִרַע) דְּסָדוּם וְחֻזָּא לֹאֻם

שְׁפָתֵי חֲכָמִים

מִשְׁמַע אֲבָל יִסְרוּן אֲבִיחָא חֲכָמִי שְׁבִיק בָּלָא לִירֻךְ מ'מ כִּיעוּ דְּכִכְרִיס
לֹא הָיוּ חֲלָה ה' וְכִי' מִסָּס הָיוּ רַשְׁעִים וְכִי'ן דְּכִכְרִיס הָיוּ רַשְׁעִים חֲכָמִי
דְּכִכְרִיס שִׁנִּי הָיוּ כִּבֵּל א' ו' ו' בָּלָא לִירֻךְ כְּחִיב לֹא אֲשִׁיחַ אֲבָל יִסְרוּן
אֲבִיחָא חֲכָמִי ש' מ' דְּמִתְחַלְלָה בִּיקָם עַל כָּל הַעֲרִים וְחֲכָמִי עַל אֲרַבְעֵת וְחֲכָמִי
עַל שְׁלֹשָׁה וְחֲכָמִי עַל שִׁנִּי וְחֲכָמִי עַל אֶחָד וְחֲכָמִי: סְפִי בָּלָא לְמַדְרִישׁ
שְׁפָתֵי מִבְּקָשׁ דְּבִרִי הַסְגִּינוֹר מִפְּנֵי שְׁאִין חֲסִין בְּמוֹת הַרְשָׁע וְכִשְׁתַּחֲשֹׁק
אִל הָלַךְ לֹךְ דָּחַס לֹא כֵן מִלֵּי שֵׁנָה הֵבֵא מִכָּל הַבְּנוּאוֹת שְׁאִין כְּחִיב כִּס
וְיִלְךְ: לְעֹלָמוֹ הִתְרַךְ כֹּזֵב דְּמִשְׁמַע מִן הַקִּרְא שְׁבִי מִלְּאִכִּים מִמֶּנּוּ שִׁלְבָּנוּ
לְבוֹשׁ מִלְּאִכִּים וְהָא אִל אֲשַׁכְרִי שְׁבִי לֹט מִנּוֹת אֲפֵס וְחָס כֵּן נִרְאִים לֹ
דְּמִנּוֹת אֲנָשִׁים לֵכֵן פִּי קִרְאֵם אֲנָשִׁים כִּי כְּלוֹמַר בְּקִרְיָתָהּ הֵס לֵבֵד לֹא
שְׁתַּפְּשֻׁוּ מִבְּשִׁמְיוֹת וְכִי' שְׁקָרָם גְּבִי אֲבֵרְהָם אֲנָשִׁים הָיוּ מִפְּנֵי כְּבוֹד
הַסְכִּינָה אֲבָל גְּבִי לֹט שֵׁלָא הִיחָה הַסְכִּינָה קִרְאֵם מִלְּאִכִּים: מִקֻּרְסָה
לִפִּי פִירֻת וְזֶה פִּירֻתָּהּ הִיא סְתִמְלִיכָא חִינִס נַחֲשִׁימִים לְבֹלוֹם גַּבֵּי הַסְכִּינָה
לֵכֵן חֲמִי דִבֵּי אֶחָד וְלִדְבֵּי אֶחָד קִשָּׁה א' ו' וְקִרְאֵם כִּבֵּל מִקֻּרְסָה אֲנָשִׁים
וְכִי הִיחָה לֹא הִיחָה וְדִיעוּתָהּ דְּלִידִי שְׁתַּכְרַחֵם לִידִי גִמּוֹר
הָיוּ יִתֵּר מִנּוֹת לֵכֵן לִירֻךְ ג' כ' לְעֹסֶם רִאשׁוֹן: מִהֲרָעִל: אֲדִקְרָשִׁי לִמֵּה כְּחִיב חֲסִר לִדְרוֹת כִּלּוֹן כִּי' אֲבֵרְהָם וְחֲכָמִי לִמֵּה כְּחִיב
חֲסִר וְעַל זֶה כִּי כְּלוֹמַר שְׁבִיכְתוּ הִיא חֲסִרָה קוֹדֵם לֵכֵן: קוֹרֵת מִנִּי לִרְשִׁי שְׁבִיכָה שֹׁפֵם לְגִמּוֹר וְיִלְל מִדְּכִיבִי יִכֵּב כְּשֶׁמֶר וְכִסֵּם

לֹא אֲשִׁיחַת אִם אֲמַצָּא שֶׁם אֲרַבְעִים וְחֲמִשָּׁה אֵיךְ וְעוֹל גִּיט פֵּר בִּארְבָּן אִז אֵיךְ וְעוֹל דִּארְטִין גִּפְיִן פִּינָף אֹנ
פִּעְרָצִיג: (כט) וְיֹסֵף עוֹד לְדַבֵּר הָאֵם אֲבֵרְהָם גִּמְעָרְט נֶאֱדָה צוּ רִיירִן וְיֹאמַר אֹנ עֵר הָאֵם גִּינְוָגֵם אֹלִי
יִמְצָאוּן שֶׁם אֲרַבְעִים פִּילִיבְכֵם וְעוֹלִן יִזְךְ דִּארְטִין גִּפְיִן פִּעְרָצִיג וְעוֹס יִינִן אֹיף פִּיר שְׁטֵמַע צוּ צִעְהוֹן צִדִּיקִים
לִאֲזִין נִיצוֹל וְעוֹרֵן פִּיר שְׁטֵמַע וְיֹאמַר הָאֵם גִּאֵם גִּזְאָגֵם לֹא אֲעִשֶׂה בַּעְבוֹר הָאֲרַבְעִים אֵיךְ וְעוֹל גִּיט מָאֵן פֹּן
וְעוֹגֵן דִּי פִּעְרָצִיג בְּלוֹמַר אִז אֵיךְ וְעוֹל גִּפְיִן אֲפִילוֹ נֶאֱרַ פִּעְרָצִיג וְעוֹל אֵיךְ יִי גִיט פֵּר בִּארְבָּן פֹּן וְעוֹגֵן
דִּי פִּעְרָצִיג: (ל) וְיֹאמַר אֹנ אֲבֵרְהָם הָאֵם גִּזְאָגֵם אֵל גִּיט נֶאֱרַ יִרֵּר לֹאדִי עִם זָאֵל גִּרִּימָן צוּ מִיין הָאֵרִן
וְאִדְבֵּרָה וְאֹם אֵיךְ וְעוֹל רִיירִן אֹלִי יִמְצָאוּן שֶׁם שְׁלֹשִׁים פִּילִיבְכֵם וְעוֹרֵן דִּארְטִין גִּפְיִן וְעוֹרֵן דִּבְיִיקִים צִדִּיקִים
לִאֲזִין נִיצוֹל וְעוֹרֵן דִּרְיִי שְׁטֵמַע וְיֹאמַר הָאֵם גִּאֵם גִּזְאָגֵם לֹא אֲעִשֶׂה וְכִי' אֵיךְ וְעוֹל גִּיט פֵּר בִּארְבָּן אִז אֵיךְ
וְעוֹל דִּארְטִין גִּפְיִן דִּבְיִיקִי: (לא) וְיֹאמַר הָאֵם אֲבֵרְהָם גִּזְאָגֵם הֵנָּה נֶאֱרַ בִּנְן הֶאֱחָלִי לְדַבֵּר אֵל אֲדִנִי אֵיךְ הָאֵב
גִּזְאָגֵם רִיירִן צוּ מִיין הָאֵר אֹלִי יִמְצָאוּן שֶׁם עֶשְׂרִים פִּילִיבְכֵם וְעוֹלִן דִּארְטִין גִּפְיִן וְעוֹרֵן צִוּוֹנֵאֲצִיג צִדִּיקִים
לִאֲזִין נִיצוֹל וְעוֹרֵן צִוּוִי שְׁטֵמַע וְיֹאמַר הָאֵם גִּאֵם גִּזְאָגֵם לֹא אֲעִשֶׂה בַּעְבוֹר הָעֶשְׂרִים אֵיךְ וְעוֹל גִּיט פֵּר בִּארְבָּן
פֹּן וְעוֹגֵן צִוּוֹנֵאֲצִיג: (לב) וְיֹאמַר אֹנ אֲבֵרְהָם הָאֵם גִּזְאָגֵם אֵל נֶאֱרַ יִרֵּר לֹאדִי אֹנ עִם זָאֵל גִּיט גִּרִּימָן צוּ
מִיין הָאֵר וְאִדְבֵּרָה אִךְ הַפֶּעַם אֹנ אֵיךְ וְעוֹל רִיירִדִין נֶאֱרַ דָּעַם מָאֵל אֹלִי יִמְצָאוּן שֶׁם עֶשְׂרֵה פִילִיבְכֵם וְעוֹלִן
דִּארְטִין גִּפְיִן וְעוֹרֵן צִעְהוֹן לִאֲזִין דִּי צִעְהוֹן מִצִּיל וְיִינִן אִיין שְׁטֵמַע וְיֹאמַר הָאֵם גִּאֵם גִּזְאָגֵם לֹא אֲשִׁיחַת בַּעְבוֹר
הָעֶשְׂרֵה אֵיךְ וְעוֹל גִּיט פֵּר בִּארְבָּן פֹּן וְעוֹגֵן דִּי צִעְהוֹן: רִשִׁי שְׁרִיבְכֵם פֵּר וְאֹם הָאֵם עֵר גִּיט גִּבְעֵטִין אֹיף
וְיִינְיִגֵּר פֹּן צִעְהוֹן דָּעַן אֲבֵרְהָם הָאֵם אִז גִּמְרָאֲכֵם אִין דוֹר הַמִּבּוֹל וְיִינִן גִּוּעוֹן אֲכֵם צִדִּיקִים נַח מִיט
וְיִינֵעַ זִין מִיט וְיִינְיִגֵּר אֹנ מִיט גִּאֵם בִּיחָ אִז גִּוּעוֹן נִיין אֹנ וְיִי הָאָבִן גִּיט מִצִּיל גִּוּעוֹן אֹיף
וְיִינְיִגֵּר דוֹר דְּרוֹם הָאֵם עֵר שְׁוִין גִּיט גִּבְעֵטִין אֹיף נִיין: (לג) וְיִלְךְ ה' כֹּאשֶׁר כִּלָּה לְדַבֵּר אֵל אֲבֵרְהָם אֹנ גִּאֵם
אִז אֲנוּעֵק גִּזְאָגֵם אִז עֵר הָאֵם פֵּר לְעֵבֵד צוּ רִיירִדִין צוּ אֲבֵרְהָם וְאֲבֵרְהָם שֶׁב לְמִקְוָם אֹנ אֲבֵרְהָם הָאֵם וְיִינְיִגֵּר
גִּבְעֵטִין צוּ וְיִינִן אֲרָם: (א) וְיֹאבֵא שְׁנֵי הַמִּלְאִכִּים סְדֻמָּה וְיִינִן דִּי צִוּוִי מִלְּאִכִּים גִּקוֹמִן מִיין סְדוּם אִינְיִגֵּר אִז
גִּזְאָגֵם אֲיִבֵּר קַעֲרִן סְדוּם אֹנ דֵּר אֲבִירֵר אִז גִּזְאָגֵם מִצִּיל וְיִינִן לֹאֻם אֹנ דָּאֵם אִז דֵּר אִינְיִגֵּר וְאֹם
הָאֵם גִּהִילֵט אֲבֵרְהָם אֹנ דֵּר דִּרְיִשֶׁר וְאֹם אִז גִּקוֹמִן מִבְּשִׁר נִיין צוּ שְׁרָה אִז עֵר הָאֵם אֲפִי גִיטִין וְיִינִן
שְׁלִיחֵת הָאֵם עֵר יִזְךְ אֲפִי גִטִין: אֹנ פֵּר וְאֹם רוֹפֵט וְיִי דֵּר פִּסְקוֹרָא אֵן מִלְּאִכִּים אֹנ אִז וְיִינִן גִּסְטִין

רפשי

הל' בדגש

שפתי הבמים

רגילים: ובי דרכן של בני אדם ללון מחלה ואח"כ לרחוק. ועוד שהרי אברהם אמר להם מחלה ורחקו רגילים חללך אמר לו את כביצוהו אחי שדום ויראו שכבר רחוק רגילים יעלילו עלי ויאמרו כבר פברו שני ימים או שלשה שבאו לביתך ולא הועמו לפרק אמר מוטב פיתעבדו כאן וצאק רגילים שיהיו רחוקין כמו שבאו עבדכי לפרק אמר לינו מחלה ואח"כ רחוק: ויאמרו לה. ולאברהם אמרו כי תעשה מכתן שמסבדין לקטן ואין מסבדין לגדול (ב"ר): כי ברחוב גלין. הרי כי משמש בשמן (אמר לה כי יצחק חלל ברחוב של עיר גלין: (ג) ויראו חלל הדקר לזר ציחו: ומאם אפי' יפשו מ"היה: (ד) ערס יפכו ואפי' העיר אחי שדום: (ה) ערס יפכו ואפי' העיר היו פחוסה של

צו אברהם די בשורה זאגן האט זיי דר פסוק אן גרופן מאגן איז דר תירוץ דארטין איז די שכינה גווען מיט זיי האט ער זיי גרופן מאגן און דא איז די שכינה גיט גווען מיט זיי רופט זיי דר פסוק אן מלאכים אויך ביי אברהם ווייגן מלאכים גוויינמלך גווען צו זיין אזוי וויא מאגן רופט זיי דר פסוק מאגן און ביי לוי רופט ער זיי מלאכים גיבט אין נאבינט רשעי פרעגט וואס האבן זיך די מלאכים אזוי לאנג גואמט פון תברון קיין סדום דר תירוץ איז זיי ווייגן גווען מלאכי רחמים האבן זיי גווארט מאכט וועט אברהם אויף זיי מלמד זכות זיין און וועט אויס בעטן ביי השי' ער זאל זיי גיט פאר לעבן לויט ישב בשער סדום און לויט איז געסען דעם שווער פון סדום ויירא לויט האט לויט דר זעהן לעבן זיי מלאכים איז ער לאפן אקעגן זיי רשעי שרייבט ער האט זיך אפ געלערנט פון אברהם ער זאל זיך ווייגן אורחים וישתחו אפ ארצה און ער האט זיך געבוקט מיט זיין פנים צו דער ערד : (ב) ויאמר אונז ער האט גזאגט הנה אם אדני נון היינט פרארפט איר געבן איינער הארץ אויף רשעים פיי זאלן זיך גיט שטויסן אז איר גייט אריין צו מיר און דאס איז די עצה וואס איר זאלט מאן סוף

וְקָם לְקַדְמֵיהוֹן וְסָגִיד עַל אַפְוֵיהּ עַל אֶרְעָא : וְיֹאמֶר בְּבִעֵי בְּעֵן רַבּוּנִי זִוְרוּ בְּעֵן לְבֵית
עַבְדְּכוֹן וּבֵיתוֹ וְאַסְתּוֹ בְּנִלְכּוֹן וְתַקְדְּמוֹן וְתַחֲבוֹן לְאַרְחֻכוֹן וְיֹאמְרוּ לֹא אֱלֹהֵן בְּרַחֲמֵי נְבִיתָא :
וְיִתְקַף בְּהוֹן לְחֵדָא וְזִוְרוּ לְוֵתֵיהּ וְעַלֵּי לְבֵיתֵיהּ וְעַבְדֵּי לְהוֹן מִשְׁתַּרְיָא וּפְמִיר אָפֵא לְהוֹן
וְאָכְלוּ : ד' עַד לֹא שָׁרְבוּ וְאַנְשֵׁי קְרִיתָא אֲנִישֵׁי סְדוּם אָקִיפוּ עַל בֵּיתָא מְעוּלִימָא וְעַד סָבֵא
כָּל עֲמָא מְסוּפָה : ה' וְקָרוּ לְלוֹט וְיֹאמְרוּ לֵיהּ אֵן גְּבַרְיָא דִּי אַתָּה לְוֵתֵיךְ לִילֵיא אֲפִקְנוֹן לְוֵתֵנָּא
וְנִבֵּעַ יִתְהוֹן : ו' וְנִפְקַן לְוֵתֵהוֹן לוֹט לְתַרְעָא וְדִשְׁרֵי אֶחָד בְּתַרְוֵיהּ : י' וְיֹאמֶר בְּבִעֵי בְּעֵן אַחֵי
לֹא תִבְאִישׁוּן : ח' הָא בְּעֵן לִי תַרְמִין בְּנִן דִּי לֹא יִדְעֻנָּן גְּבַר אֲפִקַּן בְּעֵן יִתְהוֹן לְוֵתֵהוֹן וְעִיבִידוּ
לְהוֹן בְּרַתְנָן בְּעִיגִיכּוֹן לְחֹדֶר לְגַבְרִיא הָאֵלֶן לֹא תַעֲבִידוֹן מִדְּרַעַם אַרִי עַל בֶּן עַלֵּו בְּמַלְל
בַּעַל הַטּוֹרִים

וְכֹחַ מִ"ס גְּדוֹל מִסְּשֹׁמֶר בְּלִיבּוֹן מִמֶּה שֶׁאֵמֵר בְּזִכְרֵהֶם : (א) וּמִנּוֹת : ב' בְּמִסְכָּה הֵכָא וְאִידֵךְ לֵאמֹר מִנּוֹת : מִלְּמַד שֶׁפֶסַח הֵיכַל דִּילִפְסוֹן
מִנּוֹת דִּהֵכָא מִמִּנּוֹת דְּהֵסֶס : (ד) יִשְׁכְּבוּ : ג' בְּמִסְכָּה הֵכָא וְאִידֵךְ (יִתְקַלֵּל לֵב) עַלֵּוֹס וְיִשְׁכְּבוּ (לֵב) יִהְיֶה עַל עַבְדֵּי שֶׁכְּבוּ פִי עַלֵּוֹס
יִשְׁכְּבוּ עוֹבְדֵי אֱלֹהִים שֶׁהֵם מְלַמְּדֵי סְדוּם : כ' עַל כְּדוּמִים וְכִינּוֹל בְּהֵם מֵאֵמֶר לֹאִתּוֹ פֶּסַח : מִקָּדָה : ב' בְּמִסְכָּה כֹּל הַעֵם מִקָּדָה : כ' כִּי נִלְכְּדוּ עִירֵי

שְׁפַתֵּי הַכְּמִים

רִשִׁי

מִלֵּאכִים שֶׁהֵיוּ שׂוֹמְרִים לֵלוֹט מִסְּכִים וּמַעֲשִׂיָּם וְהוּא לֹאֵמֵר
לְהֵס רֹכֵס רַשְׁעִים עוֹדֵם מִדְּכָרִים בְּהֵס וְלִמְשִׁי סְדוּם וְגו' :
וּפְסוּמוֹ שֶׁל מִקְרָא וְלִמְשִׁי הַעִיר אֲנִישֵׁי רַשָׁע בְּיִסְכּוֹ עַל הַבֵּית
וְעַל שֶׁהֵיוּ רַשְׁעִים וְקִרְאִים לִמְשִׁי סְדוּם כְּמוֹ שֶׁאֵמֵר הַכְּמוֹן
לִמְשִׁי סְדוּם רַשָׁעִים וְהַמְּלִיכִים : כֹּל הָעַם מִקָּדָה : מִקָּדָה הַעִיר עַד
סָקָה שֶׁלֹּא אֶחָד מִחוּץ בֵּיתֵם יִשְׁפִּילֵהוּ לְדִיק אֶחָד אִין בְּהֵס :
(ד) וְדַעַם אֲהֵס : בְּמַשְׁכָּם זִכּוֹר לְכַנּוֹ שֶׁלֵּךְ לֹא יִדְעוּ אִישׁ (ב'ר) : (ח) הֵאֵל : כְּמוֹ הֵאֵלָה : כִּי עַל כֵּן בָּלוּ כִּי הַמְּכֹזֶה הוֹלֵךְ חֲשֵׁנוּ

א' אֵל בֵּית עַבְדְּכֶם אִיךְ בְּעַט אִיךְ קַעֲרַט אַפּ אֹנֵן גִּיט אִין מִיין הוֹיז מִיט אִיין קְרוֹפֵן וְעַג וְיִי זָאָלן זִיךְ
גִּיט שְׁטוּיִסן אַז אִיר גִּיט אַרִיין דְּאָרְטן אַרְוֹם וְלִיט אֹנֵן גְּעֻכְמִיגְט אִיבֶר וְרַחֲוֹ בְּהִילִיכֵם אֹנֵן וְיֹאשְׁמֵט אִייעֶרְכֶּע
פִּים וְהַשְׁכַּמְתֶּם וְהִלַּכְתֶּם לְדַרְכֵּכֶם אֹנֵן אִיר וְעַט זִיךְ פֻּעֲדֶרן אֹנֵן אִיר וְעַט גִּיין צו אִיעֶר וְעַג וְיִיאַמְרוּ אֹנֵן וְיִי
הָאָבֵן גְּזֹאגְט לֹא מִיר וְנִעֵלן גִּיט אַרִיין גִּיין צו דִיר אִין שְׁטוּבֵי כִי בְּרַחֲבֵי לִיזֵן נָאֵר מִיר וְנִעֵלן גְּעֻכְמִיגִין
אִיךְ דֵּר גָּאָס : (ג) וְיִפְצֹר בֶּם מֵאֵד הָאֵם עַר וְיִיזְעֶר גְּבַעֲמֵן וְיִסְרוּ אֵלֵיוּ וְיִבְאוּ אֵל בֵּיתוֹ הָאָבֵן וְיִי אַפּ גְּעֻכְרַט
צו אִים בְּרוֹמֶר זִי הָאָבֵן פֶּר קְרִימֵט דַּעַם וְעַג אֹנֵן וְיִינֵן גְּקוֹפֵן צו אִים אִין הוֹיז וְיַעַשׂ לֵהֶם מִשְׁתֵּה אֹנֵן עַר
הָאֵם צו וְיִי גְמַכְמֵט אֲמָל צִיטִים וּמִנּוֹת אִפֵּה אֹנֵן עַר הָאֵם גְּבִאָקֵן מִנּוֹת דַּעַם עִם אִין גִּינִיעֵן אֹמֵם פֶּסַח
וְיִאבְלוּ אֹנֵן וְיִי הָאָבֵן גְּמָאן גְּלִיזֵה וְיִיא וְגַעֲקֵן : (ד) מִרִם יִשְׁכְּבוּ זִי הָאָבֵן זִיךְ נָאֵךְ גִּיט גְּלִיזִיגְט וְאַנְשֵׁי הַעִיר
אֹנֵן דִּי שְׁמַאט לִיטִי הָאָבֵן אַרְוִים גְּרִינְגֵלְט דָּאָם הוֹיז נָאֵךְ אֲפִשְׁמֵט (מִרִם יִשְׁכְּבוּ) וְיִי הָאָבֵן זִיךְ נָאֵךְ גִּיט
גְּלִיזִיגְט אֹנֵן דִּי מֵאָנֵן פֹּון דֵּר שְׁמַאט וְיִינֵן נָאֵךְ גִּנִּיעֵן בִּי וְיִי אִין מִזִּיל בְּלוֹמֶר דִּי מְלָאכִים הָאָבֵן פֹּון וְיִי
גִּנִּיעֵט וְיִי הָאָבֵן גְּפֶרְעֵט צו לוֹט וְהָאֵם אִין וְיִיעֶרְכֶּע בְּעִשִׂים צו וְיִינֵן וְיִי צִדִּיקִים צו רַשְׁעִים אֹנֵן לוֹט
הָאֵם וְיִי גְעֻכְמִיגְט דָּאָם רֹב פֹּון וְיִי וְיִינֵן רַשְׁעִים אֹנֵן הָאָבֵן נָאֵךְ גִּנִּיעֵט פֹּון וְיִי וְאַנְשֵׁי סְדוּם נִסְבּוּ עַל הַבֵּית
דֵּר וְיִיֵּל הָאָבֵן דִּי אֲנִישֵׁי סְדוּם אַרְוִים גְּרִינְגֵלְט דָּאָם הוֹיז מִנֶּעַר וְעַד זָקֵן פֹּון וְיִינֵן בִּיז אֱלֵט כֹּל הָעַם מִקָּדָה
נָאֵר דָּאָם פֶּאָלֶק פֹּון אִיין עַק בִּיז אִין אַגְדֵּרן עַק בְּלוֹמֶר עִם הָאֵם אֲפִילוּ אִיעֶר פֹּון וְיִי גִיט גִּנִּיעֵט דַּעַם
אֲפִילוּ אִיין צִדִּיק אִין גִּיט גִּנִּיעֵן צִינִישִׁין וְיִי : (ה) וְיִקְרִאוּ אֵל לוֹט אֹנֵן וְיִי הָאָבֵן גְּרוֹפֵן צו לוֹט וְיִיאמְרוּ לוֹ אֹנֵן
וְיִי הָאָבֵן גְּזֹאגְט צו אִים אִיהֵם הַאֲנָשִׁים אֲשֶׁר בָּאוּ אֵלֶיךָ הַלֵּילָה וְהָאֵם וְיִינֵן דִּי לִיטִי וְהָאֵם וְיִינֵן צו דִיר גְּקוֹפֵן בִּי
בְּאֲבֵט הוֹצִיאָם אֵלֵינוּ וְנִדְעָה אֲתָם צִיָּא וְיִי אַרְוִים צו אֹנֵן אֹנֵן מִיר וְנִעֵלן בְּשִׁלְאָפֵן וְיִי : רִשִׁי שְׁרִיבֵיבֵט וְיִי
הָאָבֵן גְּזֹאגְט מִיט וְיִי לִיגֵן מִשְׁבֵּב זִכּוֹר : (ו) וְיִצֵּא אֵלֵיהֶם לוֹט הַפְתַּח אֹנֵן לוֹט אִין אַרְוִים גְּזֹאגְט צו וְיִי
צו דֵּר מִיר וְהִדְלַת סִגְר אַחֲרֵיוּ אֹנֵן דִּי מִיר הָאֵם עַר פֶּר שְׁלֵאָסֵן נָאֵךְ זִיךְ : (ז) וְיִיאַמֵּר אֹנֵן עַר הָאֵם גְּזֹאגְט
אֵל גֵּא אַחֵי תַרְעִי אִיךְ בְּעַט אִיךְ מִינִיעֵב פֶּרִינִיעֵר אִיר זָאָלֵט גִּיט אֲבִילֵן : (ח) הִנֵּה נָא לִי שְׁתֵּי בָנוֹת אֲשֶׁר לֹא
יִדְעוּ אִישׁ נָוֵן עִם אִין פֶּאָר הָאָבֵן צו מִיר צִנִּוִּי שְׁעֻבֶר וְהָאֵם וְיִי וְיִינִיעֵן נָאֵךְ גִּיט פֹּון קִיין מֵאָן דָּאָם
הִיִּסְמֵט וְיִי הָאָבֵן נָאֵךְ קִיין מֵאָנֵן גִּיט גְּהָאט אֲוִיָּיָה גֵּא אַתְהוֹן אֲלִיכֶם נָוֵן אִיךְ וְנִעֵל וְיִי אֲוִים צִיעֵן צו אִיךְ
וְעִשׂוּ לָהֶן כְּמוֹב בְּעִינֵיכֶם אֹנֵן מוֹט צו וְיִי אַזוּ וְיִיא עִם אִין וְוֹאָל גְּפִאָלֵן אִין אִיעֶרְכֶּע אֲוִינִין רַק לֹאנְשִׁים הָאֵל
אֵל תַּעֲשׂוּ דְבַר נָאֵר צו דִּי דְאִוִּיעֵב מֵאָנֵן זָאָלֵט אִיר גִּיט מֵאָן קִיין שׁוּם זָאָךְ כִּי עַל כֵּן בָּאוּ בְּעַל קִרְתִּי דַּעַן
דִּי מִזְבֵּה זָאָלֵט אִיר מֵאָן פֹּון מִיין קְבוּד וְעִינִין וְיִיֵּל וְיִי וְיִינֵן גְּקוֹפֵן אִין דַּעַם שְׁמַאטֵן פֹּון מִיין בְּאֲלִקִּין

כֵּן בָּאוּ בְּצֶל קִרְתִּי: ^טוַיֹּאמְרוּ וְנִשְׁחַלְאָה וַיֹּאמְרוּ
הָאֶחָד בְּאֵל־לְגוֹר וַיִּשְׁפֹּט שְׁפוֹט עֵתָה נִרְעֶה לָּךְ מֵהֶם
וַיַּפְּצֻרוּ בְּאִישׁ בְּלוֹט מְאֹד וַיִּגְשׁוּ לִשְׂכַר הַדִּלְתָּ:
וַיִּשְׁלַחוּ הָאֲנָשִׁים אֶת־יָדָם וַיָּבִיאוּ אֶת־לוֹט אֲלֵיהֶם
הַבֵּיתָה וְאֶת־הַדִּלְתָּ סָגְרוּ: ^יוְאֶת־הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־
פָּתַח הַבַּיִת הֵכּוּ בַּסִּנּוּרִים מִקֶּטֶן וְעַד־גָּדוֹל וַיִּלְאוּ
לְמִצָּא הַפֶּתַח: ^{יב}וַיֹּאמְרוּ הָאֲנָשִׁים אֶל־לוֹט עַד מִי־
לָּךְ פֶּה חָתָן וּבְנֶיךָ וּבְנֹתֶיךָ וְכָל אֲשֶׁר־לָּךְ בְּעִיר
הַזֹּאת מִן־הַמָּקוֹם: ^{יג}כִּי־מִשְׁחָתִים אֲנַחְנוּ אֶת־
הַמָּקוֹם הַזֶּה כִּי־גִדְלָה צִעֲקָתָם אֶת־פְּנֵי יְהוָה
וַיִּשְׁלַחַנוּ יְהוָה לְשַׁחֲתָהּ: ^{יד}וַיֵּצֵא לוֹט וַיְדַבֵּר אֶל־
חֲתָנָיו וּלְקַחְתִּי בְנֹתָיו וַיֹּאמֶר קוּמוּ צֵאוּ מִן־הַמָּקוֹם
הַזֶּה כִּי־מִשְׁחָתִית יְהוָה אֶת־הָעִיר וַיְהִי כַּמִּצְחָק
בְּעֵינֵי חֲתָנָיו: ^{טו}וַיִּכְמוּ הַיֹּשְׁבֵּר עָלֶיהָ וַיֵּאֲצִצוּ הַמַּלְאָכִים
בְּלוֹט לֵאמֹר קוּם קַח אֶת־אִשְׁתְּךָ וְאֶת־שְׁתֵּי בְנֹתֶיךָ
הַנִּמְצָאֹת פֶּן־תִּסָּפֶה בְּעֶזֶן הָעִיר: ^{טז}וַיִּתְמַהֲמָהּ וְ

שפתי חכמים

רשי

כס היו מבקשים מתחלה כענין הזה דהיינו משכב זכור: (ה'א')
הא'כ וכי נשכיל זה באו אל לוט שלא יעשה להם דבר הכי לא היו
מדליס קודם לכן מאלוהי סודם: ור'ל דל' גש משמע שיקרב אליהם

מזק כמו (במדבר יז) זרה הלכה (ש'א'כ) הכה החזי ממך וכלה' גש הלכה הממך להלן בלשון לעז פריט' דנ"ש (וויכח
פסל'אח) ודבר מופס הוא לומר אין אנו חוששין קד ודומה לו (יבשים סה) קרב אלך אל תגע ב' וכן (יבשים מט) גשה

ראש הויכח וייל וי' וינין בקומן צו מיר אין הויו: (ט) ויאמרו אונ' וי' האבן גנאגט גש הלכה גנאגט
ווייטער בלוט גנאגט אויף אונ' אונ' דר ווייטער ד'ך פון אונ' דאס הויכח וי' האבן אויף אים אין
גשעריען אונ' האבן גנאגט מיר פֿרעגן אויף דיר נישט וויא אזו האט דר פֿילמ' דיין הארץ דו ואלקט
זיין אמלין אויף די אור'הים האחד בא לגור וישפט שפוט דו ב'יקט אפֿרעמיר מענטש אונ' אין אייגנ'יקר
וואס דו ב'יקט בקומן וואונ' צווישן אונ' אונ' ווילקט אונ' ריקטן אונ' שטראפֿן עתה גע' לך מהם אצונד
וועלן מיר דיר עגנר מאן איידר צו וי' ויפצרו באיש בלוט אונ' וי' האבן זיך גשטראקט אדר גשפארט
אויף לוי ויבשו לשבר הדלת אונ' וי' האבן גנאגט צו צו פֿרעבן די מיר: (י) וישלחו האנשים את ידם אונ'
די מאנן בלוט די מלאכים האבן אויס גשטרעקט זייערע הענד ויביאו את לוט אליהם הביתה אונ' וי'א
האבן גבראקט לוט צו וי' אין הויו ואת הדלת סגרו אונ' די מיר האבן וי' פֿר שאלאסן: (יא) ואת האנשים
אשר במח הבית אונ' די מאנן פון קדום וואס וינין גשטאנן פֿר דר מיר פון דעם הויו הכו בסנורים האבן

שְׂרוּתִי: * וַאֲמָרוּ קָרֵב לְחֵלָא וַאֲמָרוּ חֵד אֲתָא לְאַתּוּתָבָא וְהָא דִּינָא דִּינָא פִּשְׁן
גְּבִינָא לָךְ מִדִּילְהוֹן וְתִקְפִּי בְּגִבְרָא בְּלוּט לְחֵדָא וְקָרִיבִי לְמַחְבֵּר דְּשָׂא: * וְאִישׁוּמִי
גְּבִרָא יֵת יִדְיָהוֹן וְאִישׁוּמִי יֵת לֹוט לְוִתְהוֹן לְבִיתָא וְיֵת דְּשָׂא אַחֲדִי: * יֵת
גְּבִרָא דִּי בְּתַרְע בִּיתָא מְחִי בְּשִׁבְרִירָא מְעִירָא וְעַד רַבָּא וְלֹאִי לְאַשְׁכְּחָא תַרְעָא:
י וַאֲמָרוּ גְּבִרָא לְלוּט עוֹד מִן לָךְ הָכָא חֲתָנָא וּבְנָהּ וּבְנָתָהּ וְכֵל דִּי לָךְ בְּקִרְתָּא אִפִּיק מִן
אַתְרָא: * אֲרִי מַחְבְּלִין אֲנַחְנָא יֵת אַתְרָא חֲדָן אֲרִי סְנִיאת קְבִלְתְּהוֹן קֶדֶם יֵת וְשִׁלְחָנָא יֵת
לְחִבְלִיתָהּ: * יֵת וְנִפֵּק לֹוט וּמִלִּיל עִם חֲתָנֵהוּ נִסְבִּי בְּנִתָהּ וַאֲמָר קוּמוּ פּוּקוּ מִן אַתְרָא חֲדָן
אֲרִי מַחְבֵּל יֵת קִרְתָּא וְהִיָּה בְּמַחְבֵּד פְּעִינִי חֲתָנֵהּ: * יֵת וּבְמַסְק צִפְרָא תִּהֵי וְדִחִיקוּ
מִלְּאֲבִיא בְּלוּט לְמִימֵר קוּם דִּבֵּר יֵת אַתְרָהּ וְיֵת תִּרְתִּין בְּנִתָהּ דְּאַשְׁתְּכַחן מִחִימָן עֲפִיד
דִּילִמָּא תִּלְקִי בְּחֻבִּי קִרְתָּא: * יֵת וְאַתְעַפֵּב וַאֲתִקְפִּי גְּבִרָא בִּידָהּ וּבִידָהּ דְּאַתְתָּהּ וּבִידָהּ

בעל הטורים

מקרא גבי כבודתא: * לומר לך שראוין אלו למשלח פאלי ועוד כי כנסו כנאן נלכדו גם עירם מקרא: (יב) (מי לך) פה בגי' בועז רמז
לבוז שאל ממנו: (יד) קומו אלו מן המקום: כי במס' כנא ואידך קומו אלו מתוך עמי מלמד שנתחלקו ישראל לכחות ומהם שלא היו חזקים ללכת
רשי

לי ואשכחיה המעך ללדין בעבורי ואשכחיה חנה מלין על
האורחין חך מלאך לך: על שאמר להם על בזותא אמרו לו
גם הלאה לשונותה ועל שהיה מלין על האורחים אמרו האחד
בא לגור: אדם נכרי יחיד חנה כינוי שבת לגור: וישפט
שפט: משפטים מוכיח ו'אוחמו: דלת: דלת הסוככה להעיל
ולפסחו: (יא) פתח: הוא החלל שבו נכנסין ויואלין: כמגורים
מכה עורון: מקסן ועד גדול: (יג) הקטנים התחילו בעבירה
מהלך שנה מעט ועד זמן לסיך מהחילה הפורענות מהם:
(יב) עוד מי לך פה: פשוט של מקרא מיה ילך עוד בעיר
הזאת * מן מחסד וכוונת שצבים: חסן כיון וכוונת *
חס ילך חסן לו צבים וכוונת הוא מן המקום: וכוין *
לך פתחון פה ללמד סניגוריא עליהם שכל הלילה היה מלין בעליהם טובות קרי ציה מי לך פה: (יד) חתניו: שתי בזות
פסולות היו לו בעיר: לקחי בזמות: פלותם שצבים * רחוקות להם: (טז) ויאלו: כחננו ודחיקו מהרורו: הגמלוהו *
המוזמנות לך צבים להעיל: ומ'א ים חס יעזבו של מקרא: חספה: מהיה כלה: עד מוס כל הדור מתורגם עד דסף כל

זיי גשלאגן מיט בלינדיקייט מקסן ועד גדול פון קליין ביז גרויס וילאו למצא הפתח אונ זיי זיינען מיר
גווארן צו גיפין די מיר: (יב) ויאמרו האנשים אל לוט האבן די מלאכים גאנאם צו לוט עד מי לך פה ווער
נאך איז פר האבן צו דיר דא אין דר דאזיגער שטאט הויז פון דיין ווייב אונ דינע מעכטער וואס זיינן
ביי דיר אין הויז: אונ דר מדרש מאכט דעם פשט (עור) נאך ווייל זיי זיינן אנעלעכע רשעים (מי לך
פה) וויא אזו עפיקט ויך ביי דיר דאס מויל אז דו ואלקסט מלמד וכוונת זיין אויף זיי דען אנאנצע נאכט
איז לוט גווען אמליך פר זיי חסן ובניד ובנתיק אויב דו האסט נאך איין איידם אדר איין וון אדר מעכטער
רשי שרייבט ובניד מינימא מען אייניקליך ווארונם לוט האט קיין זון נישט גהאט וכל אשר לך בעיר אונ
אלץ וואס דו האסט אין שטאט הוצא מיה המקום ציא אויס פון דעם ארט: (יג) כי משחתים אנחנו את המקום
הזה ווארונם מיר וועלן פר דארפן דאס דאזיגע לאנד כי גדלה צעקתם את פני ה' ווייל עש איז גרויס דאס
גישריי פון די עניים פר גאט אויף די לייט פון דעם ארט וישלחו ה' לשחתה אונ גאט האט גישיקט
אונ צו פר דארפן זיא: (יד) ויצא לוט אונ לוט איז ארויס גאנגן וידבר אל חתניו אונ ער האט גרעט
צו זיינע איידעמס: רשי שרייבט ער האט גהאט צוויי אויס גיגעפנע מעכטער אין שטאט האט ער
גירעט צו זיינע קאנן לקחי בנתיא אונ צו די חתנים וואס זיינן גווען ביי אים אין הויז וואס זיינען
גווען פר קנסת פר זיי ויאמר אונ ער האט גאנאם קומו שטייט אויף צאו מן המקום הזה בייט ארויס פון
דעם דאזיגן ארט כי משחת ה' את העיר ווארונם גאט וועט פר דארפן די שטאט ויהי כמצחק בעיני חתני
אונ עס איז גווען אזו וויא אגילעכטער ביי זיינע איידעמס אין די אויגן: (טז) וכמו השחר עלה אונ
אזו וויא דר מארגן שטערן איז אויף גאנגן ויאצו המלאכים בלוט לאמר האבן גאזילט די מלאכים אויף
לוט אונ האבן גאנאם קום שטיי אויף קה את אשתך ואת שתי בנותי הנמצאות נעם דיין ווייב אונ דינע

וַיַּחֲזִיקוּהָ אַנְשֵׁים בִּידוֹ וּבִיד־אִשְׁתּוֹ וּבִיד־שְׁתֵּי בָנֹתָיו
 בַּחֲמֶלֶת יְהוָה עֲלֵיו וַיִּצְאֵהוּ וַיִּנְחֵהוּ מִחוּץ לְעִיר׃
 וַיְהִי כְהוֹצִיאֵם אֹתָם הַחוּצָה וַיֹּאמֶר הַמַּלְטָה עַל־
 נַפְשָׁךְ אֶל־תְּבִיט אַחֲרֶיךָ וְאֶל־תַּעֲמֹד בְּכָל־הַכֶּכֶר
 הַהָרָה הַמַּלְטָה פֶּן־תִּסָּפֶה׃ וַיֹּאמֶר לוֹט אֱלֹהִים אֶל־
 נָא אֲדֹנָי׃ יִהְיֶה־נָּא מִצָּא עֲבָדְךָ חַן בְּעֵינֶיךָ וּתְגַדֵּל
 חֶסֶדְךָ אֲשֶׁר עָשִׂיתָ עִמָּדִי לְהַחְיֹת אֶת־נַפְשִׁי וְאֲנֹכִי
 לֹא אוֹכַל לְהַמְלִיטָה הָרָה פֶּן־תִּדְבָּקֵנִי הָרָעָה וּמָתִי׃
 כִּי הִנֵּה־נָּא הָעִיר הַזֹּאת קָרְבָה לָנוּם שָׂמָּה וְהוּא
 מִצְעָר אִמְלָטָה נָּא שָׂמָּה הֲלֹא מִצְעָר הוּא וּתְתִי

רשי

סדרש

שפתי חכמים

דרה: (טו) וימסהמה: כדי להליל את הממונו: ויחזיקו
 (ב"ר) ח' מהם היה שלח להליל והצורו להפוך כדוס לך
 נאמר ויאמר המלט ולא נאמר ויאמר: (יו) המלט על נפשך
 דייך להליל נפשות אל תחוס על הממונו: אל תבית אחרך
 אתה הרשעת עמהם יבזכות אברהם אתה יציל איך כדאי
 לראות בפועל ואתה יציל: בכל הכנר כנר הירדן:
 הרהר המלט: אלל אברהם ברח שהוא יושב בחר שגאל ויעקב
 משם ההרה: ואף עכשיו היה יושב שם שגאל: אל המקום אשר
 היה שם אלהים בתחלה ואע"פ שכתוב ויאמר אברהם וגו'
 אלהים הרבה היו לו ונמשך עד חבון המלט לשון השמחה
 וכן כל חמלה שכתבתי לשמחה (שנמשלשפן) בלע"ז וכן
 (ישעיה סו) והמליטה זכר שנמשך העובר מן הרהר (ההלים
 קד) כלפור נמלה (ישעיה מו) ולא יוכלו מלט משם להשמים
 משא הרעי שנקבצים: (יח) אל נא אדני: (שנבועות לה)

דרך נחמד: (טו) שפתי חכמים: בעלמו בסמוך גבי המלט על נפשך:
 בוא"ט ואל לטיל מניח כדב פן תספה בעון העיר משמע שלא הרשע
 עמהם: (מכרמ"ט) ולק"מ דה"ק פן תספה בעון העיר את תשאר
 בעיר עמהם וזה לא יועיל זכות אברהם דהא חפילו זכות של דיוק
 עמו לא יועיל להם כדמזנו שכל פחות משפחה צדיקים לא יקש
 בלי להליל כל העיר בשבילם ונפשו בעון העיר כיון ששאר עמהם ומ"ש
 רש"י וזכות אברהם אתה יציל ר"ל שהא נחשב כלינו לא הרשעת
 עמהם וכאילו אין אתה רחמי ליעט בשביל עמך ולכן הלא משם ואתה
 יציל אבל את תשאר בעיר אלל אשר תספה עמהם בעון העיר
 ולא יועיל להם זכות אברהם: ועי"ל דלמ"ס רש"י הכא איך כדאי
 לראות כי ממילא לק"מ דל"ז יעיל מו"ק פן תספה בעון העיר
 לוי שאיך כדאי לראות בפועל ואתה ואל"ס הוה נעט את תשאר בעיר
 כמו שזכר לשמו וק"ל: (סנחריה העולם הא פירש"י גבי ויזכר
 אלהים את אברהם שזכר לטוט שהיה יודע ששאר חסדו כו' ואל"ס כיו
 מלי לפרש משום האו טעמא יציל שהוא זכות עמו וקשה נמו למה
 הוסיפו שלא יעט מחסדו: (מכרמ"ט) וי"ל דלי לאו זכות אברהם
 שיהיה דיוק גדול שהוא כדאי להליל את לטוט ממהם מדה כנגד מדה
 מבטלו לטוט מן המיתה במה שלא גילה כו' לא היה לטוט כדאי להליל
 משום ההפכים בשביל טעם זה לאדם אשר שאינו דיוק גדול כ"כ כאלהם ואל"ס חלוי זכותו כטובה זו זכות אברהם

צווי מעבדך וואס זיי ווערן געפונן ביי דיר אין הויז פן תספה בעון העיר מאמר וועקטו פן לענד ווערן
 אום ווילן די זינד פון דר שטאט: (טו) וימסהמה און ער האט זיך פן נאכט בדי ער זאל מציל זיין ראם
 האב ויחזיקו האנשים בידו וביד אשתו און די מלאכים האבן אן גנובן אין זיין האבד און אין דר האבט
 פון זיין ווייב וביד שתי בנתי און אין דר הענד פון זייער צוויי מעבדך בהמלת ה' עליו אין ווילן דעם
 רחמנות פון גאט וואס איז גווען אויף אים ויצאו אים וימסהמה און זיי האבן אים ארויס געצויגן ויניחוהו מרחץ לעיר
 און זיי האבן אים גלאזט פון אויבן ווייניג פון דר שטאט: (יז) ויהי אונ עס איז גיווען כהוציא אתם
 החוצה אז זיי האבן זיי ארויס געצויגן אויף דר גאט ויאמר האט גזאגט דר מלאך וואס איז גשיקט גווארן
 מציל צו זיין לוט המלט על נפשך מאד אנקרייגן דיין לייב כלומר גנוג פון דינגט וועגן צו מציל זיין
 גפשות דו זאלקט גיט חס האבן אויף קיין געלד אל תבש אחריו דו זאלקט גיט אפליק געבין היגמר
 זיך ואל תעמד בכל הכנר און דו זאלקט דך גיט שטעלן אין גאנצן פלון החרה המלט צום פארג ווער
 אנקרייגן: רש"י שרייבט זיי האבן אים גיזאגט ווער אנקרייגט צו אברהם וואס ער זיצט אויף דעם
 פארג פן תספה מאמר וועקטו פן לענד ווערן: (יח) ויאמר לוט אליהם האט לוט צו זיי גיזאגט אל נא

אדני

יְהוֹרֵם בְּנֵתָה פָּרַחַם (י"י בְּרָחַם) יִי עֲלֹהֵי וְאִפְּדֵה וְאִשְׁוִיחֵה מִבְּרָא לְקָרְתָּא : יי וְהוֹדָה פֶּדֶר
 אִפִּיקוּ יְהוֹרֵם לְבָרָא וְאָמַר חוּם עַל נִפְשָׁהּ לֹא תִסְתַּכִּי לְאַחֲוֶרָה וְלֹא תִקּוּם בְּכָל מִישְׁרָא
 לְמוֹרָא אֲשֶׁתְּזַב דְּלִמָּא תִלְקִי : יי וְאָמַר לוֹמֵר לְהוֹן בְּבִעֵי בְּעֵן רַבּוּנִי (ב"י יי) : יי הָא כְּעֵן
 אֲשֶׁפַח עֲבָדָה רַחֲמִין קִדְמָה וְאֲסִינָתָא מִיבֻתָּהּ דִּי עֲבָדְתָּ עִמִּי לְקִימָא יְת נִפְשִׁי וְאִנָּא לִית
 אֲנָא יָכִיל לְאַשְׁתִּזְבָּא לְמוֹרָא דִּילִמָּא תַּעֲרַעְנִי בְּשִׁמְתָא וְאִימֹת : כ הָא כְּעֵן קָרְתָּא הִדָּא
 קָרִיבָא לְמַעֲרֹדֻק לְתַמֵּן וְהִיא וְעִירָא אֲשֶׁתְּזַב בְּעֵן תַּמֵּן הִלָּא וְעִירָא חִיא וְתַתְּקִים נִפְשִׁי :

שפתי חכמים

רשי

דוקא וו"ש ויזכור אלהים את אברהם דה"ל את לוי לפי פירש"י הנ"ל
 אלא בדפרישיו קו"ל : ע' (מכרמ"ש) ונפ"ו צ"ל בדפריש"י אח"כ אל נא
 תחמורו אלי כו' נא ל' בקשה : ור"ל דסבינא תריפא פסקים להאי קרא
 ור"ש ויחמור לוט אלהים אל ור"ל אל תחמורו אלי כו' ואח"כ תמחיל
 תפלתו להקב"ה ור"ש נא כ' ה' ה' מלא עבדך וגו' להחיות את נפשי וזה
 שכתב רש"י נא ל' בקשה ר"ל צמלת נא תמחיל בקשתו ור"ש קודם וס'
 ותרגומו צבעו כו' ר"ל צבעו הוא תרגום של נא לטון בקשה ולכך מהפך
 רש"י הסדר בפרש תחלת מלת אדוני שהוא קודם שהוא מאוחר בנפשו
 ואח"כ אל נא שהם מוקדמים בנפשו אלא בדפריש"י שכל לומר מאחר
 שברבותיו אמרו שם זה קדם כו' לכן צ"ל צמלת אל נא שמוחלסין ואל
 פירושם אל תחמורו אלי כו' ונא לטון בקשה ודו"ק : פ' (בחי") ור"ל
 לעילוי פי' אתה הרשעת עממה וזכונת אברהם אתה נטול י"ל שהאמת
 הוא כן אלא לוי טעם זה והיה כבוד שזכות עממו הוא נטול וזה
 דפי' הרב בסמוך אל כל העיר אלא בגלל לאו למימר בזכותך אלא
 כדי שתגל אתה ור"ש בכל צבות אברהם : (מכרמ"ש) אלא בקה
 איך טעם לוי וזה כבר שמע ממלך אל תפוט לפי שהרשע כו' וזה
 נטול צבות אברהם כו' אלא י"ל דלא על הלהו מנהיבם כדום קאמר
 אלא על שר האון שר כסדום קאמר שהיה כדאי להכלל מעומם על
 מעשיו כהיותו נחשב לזיק כנגד קו"ל : צו"ת מנ"ל לנכ"י דשאר
 מקומות הוי ישיבתן אל נא שם דילמא הכהה שום המחוץ למבנות אתר
 ההפלגה : (מכרמ"ש) לק"מ דהא פרש"י תחלת דבור זה וי"ל ומה
 הוא קריבתן מדור הפלגה שנתפלגו האנשים והסתללו להתייבש ארץ ארץ
 במקומו כו' ומה עוד כן ר"ל שם כו' הרי שרש"י פתחו פי' הוכחתו
 דשנתפלגו האנשים חוקק התחילו לצוות ולהתייבש ארץ במקומו וכן
 הדעת מותנת בלחם שמתחלה ראו לצוות העיר והמגדל להתייבש שם
 ואח"כ כשצונו משה על פי כל האלף הימדלו לצוות המגדל כו' כ"ל
 במקומו ומשם שם : אלא מהמלגה לא גימט' י"ל אין הוכחה כלל
 שאינו פשוט של מקרא רק רמז בעלמא לטוען וכן מוכח מלשון רש"י
 הרי מדור הפלגה כו' ואח"כ אמר הוא שגאלת אמלגה נא וגו' י"ל
 פגמו וכן מובא בפירש"י ותוספות בפ"ק דשנ"ה וגם (פנין ועקב) כתב שם וכן פירש"י בזהוה דולא כמנחת יודוס : קסרמ"ש הקסא לא

רבותיו אמרו שם זה קדם "שנא" זו להחיות את נפשי מי
 שיש צדו להחיות ולהחיות ותרגומו צבעו כטן ה' : אל נא : אל
 תחמורו אלי להמלט הכרה : נא לשון בקשה : (רש"י פ' מדרשקני
 הרע"ה) כשהייתי אלא ארצי סדום היה הקב"ה רואה מעשי
 ומעשה בני העיר והייתי נראה לזיק וכדל"ל להכליל וכתבא
 אלא לזיק ארצי כדשע"ו וכן אמרה הרשפית לאליהו (מ"א י"ז) כי
 באת אלי להזכיר את עוני עד שלא באת אלי היה הקב"ה
 רואה מעשי ומעשה עמי ואני נדקת בימים ומשבתה אלא
 לפי מעשיך אני רשע : (ב) העיר הזאת קרובה : (שבת פ"ק)
 קרובה ישיבתה נתייבשה מקרוב לסיפק לא תמלגה סחטה
 פדיון ומה היה קריבתה מדור הפלגה שנתפלגו האנשים
 והסתללו להתייבש ארץ ארץ במקומו והוא היטה צמנת מות
 פלג ומשם ועד כאן ר"ל שם שפלג מת צמנת מ"ה לאברהם
 כיצד פלג חי אחרי הלידו את רש"י שם אלא מהס ל"ל
 כשנולד שרוב ומשורב עד שנוול מורל ל' הרי ס"ב וממחר עד
 שנוול תרה כ"ס הרי י"א ומשם עד שנוול אברהם ע' הרי
 קס"א תן עליהם מ"ה הרי ר"ט ואתה שם היטה שנת הפלגה
 וכתמנצה סדום היה אברהם בנ"ט שם הרי מדור הפלגה
 ע"כ ר"ל צמנה וזוער אחריה ישיבת אחרי סדום ותבדורותיה
 שנה אחת הוא שנה' אהלפס נא : נא בנימנעריא י"א : הלא
 מעשר הלא' והלא עומתיה מועמין ויכול אתה להימחה ותחי
 נפשי בה זו מדרשו' ופשוטו של מקרא הלא עיר קסמה היא
 ואלשים בה מעט און לך להקפיד אם הניחיה ותחי נפשי בה :

אדני איך בעט דיה ביין האר דו ואלקט מיר גיט הייסיין אנטרייגן צום פארג : (יט) הנה נא מצא עבדך
 יח בעידיך נון היינט האט גפונן דיין קנעכט תן אין דיינע אויגן והגדל הסדר אשר עשית עמדי אונ דו האקסט
 גגרייבסט דיין תסד וואס דו האקסט גמאן מיט מיר להחיות את נפשי צו לאזן לעבן מיין לייב ואנכי לא אוכל
 להמלט תורה אונ איך קען גיט מאכן מיד צו אנטרייגן צום פארג פן תרדקני הרעה ומחי מאמר וועט מיד
 בהקעטן דאש ביזי אונ איך וועל שטארבן : רש"י שרייבט אזו האט לזט גמאנט אז איך אין גינען גווארן
 ביזי די אנשי סדום האט גמא גינען מיינע מעשים אונ די מעשים פון סדום בין איך אן גינען גווארן
 אזו וויא אצדיק אונ בין וועקט גינען אז איך נאל ניצול ווערן אבר אז איך וועל קרבן צו אברהם וועל
 איך זיין אזו וויא ארשע : (כ) הנה נא נון העיר הזאת קרובה די שטמאט איז גאדיגט צו אנטלופן אהין והוא
 מצער אונ זיא איז ווינציג אמלגה נא שמה לאז מיד אהין אנטלופיין הלא מצער היא פאר וואר זיא איז
 ווינציג בלומר דאש איז דאך אקליין שטעמיל אונ ווייניג לייט זיינן דרייגן גיהעקסטו גיט מקפיד
 זיין אז דו וועקט דאש איבר לאזן אונ גיט פר דארבן לאז בלייבן לעבן מיין נפש דריינען : רש"י
 שרייבט אזו איז דר פשט (העיר הזאת קרובה) נון די שטמאט איז געהאנטר בעצעט גווארן דאש היישיט זיא
 איז שפעטער מיט אואר בעצעט גווארן נאך דעם בעצעט פון סדום מיט די איברריגע שטעמט וואש
 גהערן צו איר ווארום פון דר צייט אז סדום איז בעצעט גווארן ביז אהער איז צוויי אונ פופציג יאר
 אונ פון דר צייט פון דעם בעצעט פון ציער איז נאר איין אונ פופציג יאר דאס מיינט דר פסקו וואש
 שטייט אמלגה נא שמה ווארום נא שטעמט אן איין אונ פופציג בלומר לזט האט גמאנט איך וועל אנטלופן

אונקלוס

עב

בַּיּוֹמָא לֵהּ הָא נִסְבִּית אַפָּךְ אַף לַפְתָּנָא הָדִין בְּדִיל דְּלֵא לְמַהֲפָךְ יֵת קִרְתָּא דְּבַעֲיָתָא
עָלֶיהּ : כִּד אִוְחִי לְאַשְׁתִּיב תַּפְּן אַרְי לֹא אִכּוּל לְמַעַבְד פְּתִנָּמָא עַד מִיְתָךְ לְתַמְּן עַל כִּן קִרְא
שְׁמָא דְקִרְתָּא צוּעַר : כִּד שְׁמִישָׁא נִפְק עַל אֲרַעָא וְלוֹט עַל לְצוּעַר : כִּד וַיִּי אִכְמַר עַל סְדוּם
וְעַל עַמּוּזָה גְּפִרְיָתָא וְאַשְׁתָּא מִן קֳדָם יי מִן שְׁמִיָּא : כִּד וַיַּפְּךָ יֵת קִרְוִיָּא הָאֲלִין וְיֵת פֶּל
מִיִּשְׂרָא וְיֵת כָּל יִתְבִּי קִרְוִיָּא וְצִמְחָא דְאַרְעָא : כִּד וְאַסְתִּבִּיתָא אֶתְהִי מִבְּתַרְהִי וְהוּת קִמָּא
דְּמִלְחָא : כִּד וְאַקְרִים אֲבָרְהָם בְּצִפְרָא לְאַתְרָא דְשִׁשְׁשׁ תַּפְּן בְּצִלָּן קֳדָם יי : כִּד וְאַסְתִּבִּי עַל
אַפִּי סְדוּם וְעַמּוּזָה וְעַל כָּל אַפִּי אֲרַעָא דְמִיִּשְׂרָא וְהוּא וְהָא סְלִיק תַּנְנָא דְאַרְעָא פְּתִנָּנָא
דְּאַתְוִנָּא : כִּס וְהָהּ בְּחַבְלוֹת (כִּי פֶד חֲבַל) יֵת קִרְוִי מִיִּשְׂרָא וְדָבִיר יי יֵת אֲבָרְהָם וְשִׁלַּח

בעל הטורים

ותחתו בשלש ימי אפילה : (כג) השמש יאל וכו' * הספוק הזה מתחיל ברא ומסיים ברא מלמד שיאל ה' מילין קודם שיאל השמש :

שפתי חכמים

וכי פקד לאורח שבמזכר למעלה חל ברא לא נמשך אשליפו כלל ואדרבא
כתיב השמש יאל וכו' ואח"כ חסדי וגו' ונאמת המטיר קודם שיאל
השמש כמ"ש וכמו בהשער עליו וי' ויח"ש בזה ההנהגה ולכ"י שולטין וכו'
ודו"ק : בכלומר דו"ס המטיר לא יא' ארץ שלשיו השמש יאל על הארץ
ולעז כא' זעורה ואח"כ כשכא' לזעור המטיר אלא ה"ק ו'המטיר כלומר
כבר קודם שכל לוט לזעור אלא מלכות הכהן קודם שיאל השמש על הארץ
בוקשה וכלא כולא יהיו בשמחים ומס' וכלא לדבר וי' דהק"ס ה"ס חלס
לכרלות שאל"פ שלא יהיה להם פתחון פה אש"ס לא יחזרו בשמחים
(משה"ס) לק"מ דר"ל עובדי המה וכלא בשמחים כשכר מקומות ואחריו כולא
עובדי מהם ולכא שפסדום שבחמחים וכו' דפירש"י לא היינו מרינן
דמשמע חזקת שפסדום ואחריו כן על עמלן דגם על חזקת שפסדום מקומות
שיי' ל' זה כאלו מדברי' על עמלן ע"ד ויחד יתרו עשה בשמו הדודין
ד'דקלש"י למה כתיב המטיר ולא כתיב הסליח (משה"ס) ק"ל המטיר וגו'
דברים סותרים זה את זה גפירות אלו מער' ל' פתחלה וכו' ד'קל' למה לא
כתיב מלחמיה אלא ה"פ כשיתה מלחמיה יהיה מנחתו ומסר' פירש
מלחמיהו של לוט שיתה כזבת מלחם שיה' נלח בשבדו רשעים היא

רשי"י

בטלות השחר בכמו שנה' וכמו השחר עלה שעה שהלכנה
שומעם דקיע עם ההמה לפי שהיו מהם עובדין לחמה ומהם
ללכנה אמר הקב"ה אם אפרע מהם ציוס יהיו עובדי לבנה
לומרים חלו היה בלילה כשהלכנה מושלת לא היינו מרבינ'
ואם אפרע מהם בלילה יהיו עובדי ההמה לומרים חלו היה
ציוס כשההמה מושלת לא היינו מרבינ' לכן כתיב וכמו השחר
עלה ונפרע מהם בשעה שההמה והלכנה מושלים : המטיר
וגו' גפירות ואש' בתחלה מטר ד'ונפשה גפירות ואש' (מכילתא'
בשלת) : מלח' ה' : דרך המקראות לדבר כן כמו נשי למך ולא
חמר נשי וכן אמר דוד (מ"א ח) קחו עמכם מעבדי אדוניכם
ולא אמר מעבדיי וכן החשורות בשם המלך ולא אמר בשמי'
אף כהן אמר מלח' ה' ולא אמר מלחמו : מן השמים * והוא
שחמר הכ' (חוב לו) כי בס' ידיו עמים וגו' כשכא' לומר
הבריות מביא עליהם אש מן השמים כמו שפשה למדוס *

וכשכא' להוריד המן מן השמים (שמות טו) הגני ממטיר לכם לחם מן השמים : (כח) ויהסך את הערים וגו' * ארבעתם
יפשות בסלע אחד והסכן מלמעלה למטה שנה' (חוב לו) כח' בחלמיש שלח ידו וגו' : (כז) וחבטו אבנים מלחמיהו * מלחמיהו
י"ל לוט : וחס' חוב מלח' (כ"ד) במלח חטאה ובמלח לקחה אמר לה מי מעט מלח לאורחים הללו חל' אף המנהג הרע
הזה אהה כל להנהיג במקום הזה : (כח) קיעור * תימור של עשן מורקא' (בראשית פקקעל) בלעז : ככשן * חפירה ששורפין

שְׁטָמָא פון דיינג' וועגן : (כב) מהר אייל המלש שמה ווער אַנְטְוֶרְנֶן דאַרְטֶן פֿלומֶר אַנְטְוֶלִיף גיף אהין
כי לא אוכל לעשות דבר עד באך שמה ווארעם איך קען ליט פֿאן קיין שוים נאך ביז דו וועקסט קיפן אהין
על כן דררעם ווייל לויט האט גִנְאָמֶס (וואו מצער) קרא שם העיר צוער האט מען גִרְפֶן דעם גִנְאָמֶס פון דר שְׁטָמָא
צווער : (כג) השמש יצא על הארץ אונ אַז די זון איז אויף גִנְאָמֶס אויף דר עֶרֶד ולוט בא צערה אונ לויט איז
גִקּוּמֶן קיין צווער : (כד) וי' המטיר אונ גִנְאָמֶס גִנְאָמֶס אויף קדום אונ אויף עַמּוּזָה גפירות ואש
מלח' ה' שְׁוֹעֶפֶל אונ פֿייער פון גִנְאָמֶס מן השמים פון דעם הִיבֶל : (כז) ויהסך את הערים האל אונ ער האט
פֿר קערט די אַלע שְׁטָמָעס ואת כל הכבר אונ גִנְאָר דעם פֿלון ואת כל ישיב הערים אונ אַלע די יוֹצֵר פון די
שְׁטָמָעס וצמח הארמה אונ דאס שְׁפֿראַצונג פון דר עֶרֶד : (כז) ותבט אשתו מאחוריו אונ דאס ווייב פון לויט
האט אַפֿליק גִנְעֶפֶן פון הִיבֶל אים מיינט מען פון הִיבֶל לויט ותהי נצוב מלח אונ ויא איז גִנְוֶארן איין
שְׁטָמָנֶד וואלץ * רשי' שְׁפֿרייבֶט מיט וואלץ האט זיא גִזִינֶדִיגט דען אז לויט האט צו איר גִנְוֶאנֶט גִיב
אַפֿייל וואלץ צו די אויחים האט זיא אים גִנְעֶפֶרֶט אַפֿילו דעם דאזיגן שְׁלעכטן מִנְהֶג ווילָטֶס אויף
בִּרְיִיגֶן אין דר שְׁטָמָא דררעם איז זיא גִשְׁטֿראַפֿט גִנְוֶארן אז עס איז פון איר גִנְוֶארן איין שְׁטָמָנֶד וואלץ :
(כז) וישכם אברהם בבוקר אונ ער האט זיך גִנְעֶפֶרֶט אֲבָרְהָם אין דר פֿרי אל המקום אשר עמד שם את פני ה'
צו דעם אָרֶם וואס ער איז דאַרְטֶן גִשְׁטָמָנֶד פֿאר גִנְאָמֶס : (כח) וישקע על פני סדום ועמורה אונ ער האט
גִלְגֶט קעגן סדום אונ עַמּוּזָה ועל כל פני ארץ הכבר אונ אויף גִנְאָר דעם לאנד פון דעם פֿלון וירא אונ ער
האט גִנְעֶפֶן ונהנה עלה קיעור הארץ כקיעור הכבשן אונ עש איז אויף גִנְאָמֶס איין רויף פון דעם לאנד און
וירא דר רויף פון דעם קאַלָה אויבן : (כט) ויהי אונ עס איז גִנְעֶפֶן בשחת אלהים את ערי הכבר אז גִנְאָמֶס האט

77

בקה על ו

שַׁפְתֵי חֲכָמִים

[illegible]

הַלֵּךְ אַחֲרָיו בְּכָל מָקוֹם הַלֵּךְ - וְלֹא שֶׁאֵין זֶה טַעַם לְבִרְיוֹתָיו וְלִ"ל דְּמֵה הַלֵּךְ לֵעֹם עִם אֲחֵרִים לֹא בֵּיתָ לְעֹבְדָה אֲחֵרִים אֲלָל לְעֹבְדָה שֶׁאֵין יְמוֹת אֲחֵרִים יִירֵשׁ הוּא אֲחֵרִים כְּמוֹ שֶׁפִּרְשׁ"י גְּבִי וְיֵשׁ רִיב בֵּין רֹעִי מִקְדָּה אֲחֵרָה וְגו' אֲלָל מֵה שֶׁלָּא גִילָה זֶה שֶׁאֵרֶב אֲשֶׁר־הָיָה זֶה חֲשֵׁבָה לְעֹבְדָה

פר דארגון די שטעט פון דעם פלוג ויחזר אליהם את אבריהם גאט האט גריינקט אן אברהם וישלח את לוי מחד החפכה אונ האט ארויס גשקט לוי פון דעם פר קערדנג כהפוך את הערים אשר ישב בהן לוי או עש איז פר קערט גווארן די שטעט וואס לוי איז אין זיי נעמן רשי' שרייבט גאט האט גריינקט צו לוי די טובה וואס ער האט גטאן צו אברהם וואס ער האט גהערט אז אברהם האט גיאנגט אין מצרים אויף שורה ווי אזי מיין שטועקסט אונ ער האט גיט מגלה גווען די זאך ווארעם ער האט חס גהאט אויף אברהם דרום האט גאט אויף אים חס גהאט אונ האט אים מציל גווען פון דעם פאר ערנדג פון קדום : (ל) ועל לוי מצורע איז לוי אויף גנאנג פון דר שטאט צוצר וישב בהר אונ ער האט זיך פגעצט אויף דעם בארג ושתי בנתיו עמו אונ זיינע צוויי מעכטער זיינן גווען מיט אים כי ירא לשבת בעמיר ווארעם ער האט זיך גפארקמן צו זיצן אין צוצר ווייל עס איז נאהיקט גווען פון קדום וישב במערת וואו ושתי בנתיו אונ ער איז נעמען אין איין היל ער מיט זיינע צוויי מעכטער : (לא) ותאמר הכבודת אל הצעירה

יח לאט מגו הפקתא פד הפך ית קרינא די תיה יתב ביהן לזט : לוסלק לזט מצוער ויתב
 במורא ותרתין בנתה עמה ארי דחיל למתב בצוער ויתב במערפא הוא ותרתין בנתה
 לא ואמרת רבתא לערפא אבונא סב וגבר לית פארעא למיעל עלנא פאזרח כל ארעא
 לא איתא נשקרי ית אבונא חמרא ונשכוב עמה ונקים מאבונא בגין : לו ואשקרא ית
 אבונא חמרא בלילא הוא ועלת רבתא ושקיבא עם אבונא וקא ידע במשכבה ובקמיה
 לו ותיה ביומא דבתרוהי ואמרת רבתא לערפא הא שקיבית רמשא עם אבא נשקנה
 חמרא אה בלילא ועולי שקיבי עמה ונקים מאבונא בגין : לו ואשקרא אה בלילא הווא
 ית אבונא חמרא נקמת וערפא ושקיבת עמה וקא ידע במשכבה ובקמיה : לו ועדיאן
 תרתין בנת לזט מאבונא : לו וילידת רבתא פד וקרת שמה מואב הוא אבונא דמואבא

בעל השורים

(פו) ותבעי א' אשה) גמיה הוא עריות (ע"ס) : (לג) כדק' : צ' במסרה כדק' כל האדם : כדק' יוס סה גבי שליו (כס' השולחן) מה סה
 שמיים המטה אף כלן וכו' מה שאלו' שנהלו לעריות בשאלת סהלו (וע"ס ברש"י ע"פ כוזה למשפחותיו) : (גב) ונחיה : ג' ונחיה : ג' כמלן
 ואידך (מ"א י"ח) ונחיה כוס ופדד ולא נכריה מכהמה מלמד שטעו בנות לזט מעשה בטהם : (לג) ובקומה : קדור על סוה"ל לומר ששכב
 עמו קודם ו' שעות וקודם חלות בעור שעתו חזק ועל כן לא ידע בקומה אבל רוח לא שבע עס בעור אלא לאחר שש שעות היינו דמתיב
 ותקם בעורם ויכיר איש את שעה בו"ו שאל קומה עד לאחר שש שעות על כן ידע בקומה : האעריה הן שבעה אה"ס ס"ח למפרע שעה לומר
 רש"י

שפתי הכמים

לו כיון שהלכות לא היה אלא לזט היה לו לגלות ששם אשה היא
 ויהיה זה אכרסיה ויהי את אכרסיה כיון שמת עיניו במתן לכן חשבה
 לו לטובע ודק' : י"ב הכ"ס' אבל ית למחיה איה ביה דעת מ' שאלח
 כ"כ' ומניין היה להם בין במערה אלא מחוץ סהיה להם כרסיה סוה
 כוניהם אהו למערה ותקם דמי וידובר כיוון שאלח נשבו להם
 משין כו' שגרה מה דלשם שמים נחמיו ורש"י פ' בכירה שפתי
 בנות ש"ס להם זיות נחמיו ולא להם שמים : ותקד שעת רש"י אפי'
 לדברי האומר לדבר זמות נחמיו וימן להם הקד"ס ויין כדי להוליד
 מהם ב' אומות וא"ל כתבתי : יוא"ל וזה כתוב ולא ידע בשכבה
 ובקומה וי"ל מהתהל לא ידע בשכבה ובקומה ואח"כ בליל שניה
 כשהתהל לשמות ויין היה מזה מה ששם ואח"כ שבת : מהרש"ל :
 (ג"א) ואת' למת כתוב ובקומה מזהר שידע וי"ל שודאי בקומה מנערה
 ידע אבל לא ידע בשכבה : (מהרש"ל) אבל קשה על זה דלפ"ו ידע
 בקומה מנערה וסודא לדוכתא הא כתוב לא ידע בשכבה ובקומה
 אלא ס"פ בשעת קומה מנערה לא ידע ואכדור בא לומר שאלח' נודע
 אלא ב"ס משיבה שאלח' קומה בליל שניה וי"ל נודע
 ובקומה ידע לא לשקרי כי שבעה לא קומה לא ידע : (פ' רכעו דמהרגמנין
 וישיב ראשונה אלו שלמי' כ'שנלם והולידו עריות) (ס"א עריות)

לו משיבה וקומה כמו ש"ל ג"כ לפשוט כשעת קומה מזה לו דמיונא נודע לו גם משיבה שאלח' קומה בליל שניה וי"ל נודע
 ובקומה ידע לא לשקרי כי שבעה לא קומה לא ידע : (פ' רכעו דמהרגמנין
 וישיב ראשונה אלו שלמי' כ'שנלם והולידו עריות) (ס"א עריות)

העריה אה זיא האט גזאגט די עלצטע מאקטער צו דר וינגקטע אבינו זקו אנגור פאטער און אלט אונ
 אז מיר וועלן גיט טאן איינער אפהיבולא אז מיר זאלן האבן קינדער ווען דען וועלן מיר דאס מאן קען
 עש וועט שוין קיין צייט גיט זיין ווארום מאקער וועט ער לשטארבן אדר ער וועט אויף קען און מוליד
 זיין ואיש אין בארן לבוא עלינו אונ קיין מאן איז גיט פד האנדן אויף דר ערד זאל קומן אויף אונ כדד
 כל הארץ אזו וויא דר סדר איז פון גאר דר וועלט : רש"י שרייבט זיי האבן גביינט אז גאר די וועלט
 איז הרוב גווארן אזו וויא אין דור הקבול : (לב) לכה לאמיר גיין נשקה את אבינו ויין לאמיר אן מרינגן
 אנגור פאטער מיט וויין ובשכבה עמו אונ מיר וועלן ליגן מיט אים פיי וואגן ונחיה מאבינו אונ מיר וועלן
 דר גערן פון אנגור פאטער ווע קינדער : (לג) ותשקין את אביהו ויין בלילה הוא אונ זיי האבן אן גיטרינגען
 זייער פאטער מיט וויין די עלצטע נאכט' רש"י שרייבט הקב"ה האט אנס גטאן אונ דאט וי צו גשיקט
 וויין אין דר הייל פד עס זאל פון זיי ארויס קומען צוויי אומות וחבה הבכירה אונ זיא איז גקומן די
 עלצטע ותשכב את אביה אונ זיא איז גלעגן מיט איר פאטער ולא ידע בשכבה ובקומה אונ ער האט גיט
 גוואוקט פון איר לייגן אונ פון איר אויף שמיין : (לד) ויהי מחרת אונ עש איז גווען אויף דעם אנגור
 מארגן ותאמר הבכירה אל הצעירה האט גזאגט די עלצטע צו דר אינגקטע הן שכבתי אמש את אבי איה בין
 גלעגן נעקטן מיט מיין פאטער נשקנו ויין גם הלילה לאמיר אים אן מרינגן וויין היינקמיגע נאכט אויף
 ובאי שכבי עמו אונ קום ליג מיט אים ונחיה מאבינו אונ מיר וועלן דר גערן פון אנגור פאטער ווע קינדער :
 (לה) ותשקין גם בלילה ההוא את אביהו ויין אונ זיי האבן אן גיטרינגען די נאכט אויף זייער פאטער מיט וויין
 ותקם הצעירה ותשכב עמו אונ זיא איז אויף גלעגן די אינגקטע אונ איז גלעגן מיט אים ולא ידע בשכבה
 ובקומה

עד יומא דין: יח וְעֶרְתָּ אִם הָיָה יְלִידָתָהּ בְּרַחֲמֵיךָ וְאִם בְּרַחֲמֵי אֲבוֹתָיִךְ דְּבִנְיָ עֲמֹן עַד יוֹמָא דִּין: * וְגַמְלָא מִתַּמֵּן אֲבִרְהָם לְאַרְעָא דְרוֹמָא וְיִתִּיב בֵּין רָקִם וּבֵין חֲגִרָא וְאַתְחַתּוֹת בְּגִרָר: * וְאָמַר אֲבִרְהָם עַל שְׂרָה אֶתְחַתּוֹתָ אֲחֵתִי הִיא וְשִׁלְחָה אֲבִימֶלֶךְ מִלְכָּא דְגִרָר וְדִבֵּר יְת שְׂרָה: * וְאַתָּא מִימַר מִן קֳדָם יי לֹת אֲבִימֶלֶךְ בְּחִלְמָא דְלֵילִיא וְאָמַר לֵיה הָא אֵת מִית עַל עֵיסַק אֶתְחַתּוֹת דְּרַבְרָתָהּ וְהִיא אֶתְחַתּוֹת גִּבֵּר: * וְאֲבִימֶלֶךְ לֹא קִרַּב לֹתָהּ וְאָמַר יי הָעַם אֲפָה זַכָּא תִקְמוֹל: * הִלְלָא הוּא אָמַר לִי אֲחֵתִי הִיא וְהִיא אֲפָה הִיא אֲמַרְתָּ אֲחֵתִי הוּא בְּקִשְׁמוֹת לִבִּי וּבְזַפְּאוֹת דִּי עֲבָדִית דָּא: * וְאָמַר לֵיה מִימַר מִן קֳדָם יי בְּחִלְמָא אֲפָה קֳדָמִי גִלִּי אֲרִי בְּקִשְׁמוֹת לִבִּי עֲבָדִית דָּא וּמִנְעִית אֲפָה אָנָּא יְתָךְ מִלְחִמְחִי קֳדָמִי עַל כֵּן לֹא שְׂבָקְתָךְ

בעל הטרומים

לך שטן סיה ולא כרגיש בה: (ד) הניו גם לדיק סהרגו: * פי' חס סהרגו לחי' גם אברהם הדיק סהרגו כי הוא פשע וגרם לי חס:

שפתי חכמים

רש"י

לגור למקום ישוב * מהרש"ל: (ל"ח") הולך לפנים כדי שלא תהא קראו להדי' דכתיב בסמוך ואחשור דמשמע כמנועה סיה מהס"י ואילו הכא דמשמע דמעמלו לא קרי: * ס"ק סיה בגיכא וקאי על אהיס מנהגי' בגמלוס והחמורים וק"ל: גר"ל דהיה לו לפסוק גם אנכי ידעתי כי כסם לבבך ובקיון כפי' עשית זאת כמ"ס אבימלך בעמלו: * ס"א"ס סוף סוף הוא נקי מן החטא שכרי לא עשה העבירה וי"ל קד' אמר הכי' * כחות הסוף ולא ממך סיה כחשך אהרית אלף ממני סוף כי דבר כסם שחטה חומר להרגי': (ה) גם ה"ל' לרבות עבדים וגמלוס וחמורים * פסלם (פומרי גמלוס וכושי חמורים) חסכלס שחלתי ואמרו לי אחיה הוא: כסם לבב' * שלח דמית להסוף: ובקיון כפי' * נקי חני מן הסוף שלח נגעמי בה: (ו) ידעתי כי כסם לבבך וכו' * חסם שלח דמית מהסלם להסוף חכל בקיון כפס' * חסין כח' (הס' חסם משמח ידים כח') לא נחמתי לא ממך סיה שלח נגעמי בה חלל חני חסכמי חוסך מהסוף ולא נחמי לך כח' * וכן (לקמן לא) ולא נמו אהיס' * וכן (שופטים טו)

שְׂמַתָּא גִרָר: (ב) ויאמר אברהם אל שרה אשתו האם אֲבִרְהָם גִּזְאָגְט אויף ויין ווייב שְׂרָה אחותי הוא ויא' אִיזו מִיין שְׂוועסטער * רש"י שְׂרִייבט דא האט ער פון שְׂרָה קיין רשות גנובן אז ויא' זאל מִסְכִּים ויין אונ' ויא' זאל אויף אזו זאגן ווארום ער האט גוואוסט אז ויא' וועט דרויף גיט מִסְכִּים ויין דען ויא' אִיזו זשויין אִיין כאל דוקה דעם גנובן גווארן צו פרעה דרום האט ער ויא' גיט גפרענט אונ' האט אִילין גִּזְאָגְט (אהותי היא) וישלח אבימלך מלך גרר ויקח את שרה אונ' אֲבִימֶלֶךְ צו גִּזְאָגְט פון קניג פון גרר האט גִּזְשִׁקְט אונ' האט גנובן שְׂרָה: (ג) ויבא אלהים אל אבימלך בחלום הלילה אונ' אֲבִימֶלֶךְ פון גִּזְאָגְט אזו גִּזְשִׁקְט צו אֲבִימֶלֶךְ אִין חלום פון דר גִּזְאָגְט ויאמר לי אונ' ער האט צו אים גִּזְאָגְט הך מת גנ' דו וועסט שְׂמַתָּאָרְבִּן על האשה אשר לקחת אום ווילן דר אִשָּׁה וואס דו האָסט גנובן והוא בעלת בעל אונ' ויא' אִיזו אִיין אִשָּׁת אִישׁ: (ד) ואבימלך לא קרב אליה אונ' אֲבִימֶלֶךְ האט צו אִיר גיט גִּנְעָהָט ווארום דר מִלְכָּה האט אים גיט גִּלְאָט אִין אִיר אָן רירין ויאמר אונ' אֲבִימֶלֶךְ האט גִּזְאָגְט הניו גם צדיק סהרגו אויב אזו אֲפִאלֶךְ וואס אִיז אֲפִילוֹ גִּרְעֶכט טוקסט אויף האַרְגֵּנן * רש"י שְׂרִייבט אֲבִימֶלֶךְ האט אזו גִּזְאָגְט פון הקב"ה טאקער אִיזו אזו דיין סִדֵּר צו מאכן פון לירין די אומות אום וִיקֶט אזו האָסטו גִּזְאָט צו דעם דור סהפול אונ' צו דור סִפְלָגָה אזו וויר דו זאָגסט מִיך צו האַרְגֵּנן: (ה) חלל פון וואר הוא אמר לי אחותי הוא ער האט מִיר גִּזְאָגְט ויא' אִיז מִיין שְׂוועסטער והיא גם הוא אמרה אחי הוא אונ' ויא' האט אויף גִּזְאָגְט אויף אֲבִרְהָם ער אִיז מִיין בְּרֹדֶר * רש"י שְׂרִייבט גם היא ווירט אונ' אזו אֲבִימֶלֶךְ האט גִּזְאָגְט אִיךְ האב גִּרְעֶכט וויערע קנעכט אונ' די וואס מִרִיבִין די אִיילן אונ' די קעמלן האבן אלע גִּזְאָגְט אזו אֲבִרְהָם אִיזו אִיר בְּרֹדֶר בחס לבכי מיט גאָנְצִקייט פון מִיין האַרְצֵן ובקיון כפי' אונ' מיט די רִינגִקייט פון מִינְעָה הענך עשיתי זאת האב אִיךְ דאש גִּזְאָט מִלְכָּר אִיךְ בֵּין רִיין פון אִיילִיד דען אִיךְ האב אִין אִיר גיט אָן גִּרִּירט: (ו) ויאמר אליו האלהים האט גִּזְאָט צו אים גִּזְאָגְט בחלום אִין חלום גם אנכי ידעתי אִיךְ ווירט אויף כי בחס לבבך עשית זאת אז מיט גאָנְצִקייט פון דיין האַרְצֵן האָשְׁטוּ דש גִּזְמָאן ואחשך גם אנכי אותך מחסו לי אונ' אִיךְ האב דִּיך פון מִיטן פון צו ויגִּרְגִין צו מִיר מִלְכָּר דאש אִיז אִמָּת אזו דא האט פון פִּרְיעַר גיט אִין זין גִּהָאט צו ויגִּרְגִין אֲבִרְ דאש וואס דו זאָגסט דו בִּיקֶט רִיין פון אִיילִיד מִכְכָּת דו האָסט אִין אִיר גיט אָן גִּרִּירט דאס אִיז גיט פון דיר גווען די מִנְעִיחָה נִאר אִיךְ האב דִּיך פון מִיטן פון צו ויגִּרְגִין על כן לא נתת לבנע אליה דרום האב אִיךְ דיר גיט גִּנְעָען קיין כח צו אָן רירין ויך צו אִיר: (ז) ועתה אונ' אֲצַנְדֵּךְ חשב

אליה: וועתה הנשכ אשת-האיש כִּי-נביא הוא
ויתפלל בעדך ויהיה ואם-אינך משיב דע כִּי-מות
תמות אתה וכל-אשר-לך: ^ח וישכם אבימלך
בבקר ויקרא לכל-עבדיו וידבר את-כל-הדברים
האלה באזניהם וייראו האנשים מאד: ^ט ויקרא
אבימלך לאברהם ויאמר לו מה-עשית לנו ומה-
חטאתי לך כִּי-הבאת עלי ועל-מלכתי חטאת
גדלה מעשים אשר לא-יעשו עשית עמדי: ויאמר
אבימלך אל-אברהם מה ראית כִּי עשית את-
הדבר הזה: ^י ויאמר אברהם כִּי אמרתי רק אין-
יראת אלהים במקום הזה והרגוני על-דבר אשתי:
^י וגם-אמנה אחתי בת-אבי הוא אך לא בת-אמי
ותהי לי לאשה: ^{יא} ויהי כאשר התעו אתי אלהים
מבית אבי ואמר לה זה חסדך אשר תעשי עמדי
אל כל-המקום אשר נבוא שמה אמרי לי אחי
הוא: ^{יב} ויקח אבימלך צאן ובקר ועבדים ושפחות

רש"י

ולא נמנה חביו לבוא: (ז) השב חשם האיש ולא חסד סבור שחם
עשתנה בעיניו ולא יקבלנה או ישנאך ולא יתפלל עליך (ח) כי
נביא הוא ויודע שלא ננעת שלא ננעתו זה (ח) כי נביא הוא ויודע
שלא ננעת זה לפיכך ויתפלל בעדך (ב"ק צב:) (ט) מעשים
אשר לא יעשו מכה אשר לא הורגנה לבא על בריה פסחא לנו
עליך עזרתי כל נקבים של זרעו של קמנים ורעיו ואזנים והוטש
(יא) רק אין יראת אלהים פסחא לנו על עסקי שולחין אותו או על עסקי
או לחמק היא: (יב) אחי בת אבי היא וכן חב מותרת לבן נח שאין חבות
לשבות ולבדוד עבודת כוכבים וכדי לחמק דבריו פסחא לנו
אשת האיש קער ויירד די אשת איש און דו זאלקסט גיט פראקמן ויא
וועט מבורה ווערן ביי אים אין די אויגן און ער וועט זיין גיט וועלן ביי דיר צו נעמן אדר ער וועט
דיך פיינט האפן און וועט גיט מתפלל זיין פון דייןט וועגן זאג איה דיר כי נביא הוא אז ער
אייז אנביא און ווייזט אז דו האקסט אין גיט און גרייטס בעד און וועט
מתפלל זיין פון דיר ויחיה אונ דו וועסט פלייגן לעבן ואם וועט
משיב אונ אז דו וועסט גיט ויירד קערן ויא דע זאלקסט ווייסן כי מות תמות
אתה וכל אשר לך אז דו וועסט שטארבן און אלץ וואס צו דיר: (ד) וישכם אבימלך בבקר
און אבימלך האט זיך גיפערדט אין דר פרי ויקרא לכל עבדיו און ער
האט גרופן צו אלע וויינע קנעקט וידבר את כל הדברים האלה באזניהם און
האט גרעט אלע די דאזיגע רייד אין ווייזע און וייראו האנשים מאד און די
קענישן האבן זיך ווייזער גיפארסטין

שפתי חכמים

אשה היית שוכן עמה אף אם הגידה לך שיהא אשתו: לערנונו לפרש
מקרא משמע ועתה שוב אשה האיש כי נביא הוא דמשמע דוקא
דמשמע דירך לחזור שהוא נביא והוא אשה אש אבל אז לא היה נביא
לא היה מחזיר לו ואף שיהא אשה אש והכי ב"ל חסדו על עריות
ומתק דמה דמכח כי נביא הוא ה"פ אל תהיה סבור כי: פאבל אין
לפרש דמשמע אש לא יעשו קאי על אברהם דאם לא עשה שום מעשה
אלא דבור בעלמא: צלומר הוה לו לומר בת אחי הוא ולא היה לו
(יא) רק אין יראת אלהים פסחא לנו על עסקי שולחין אותו או על עסקי
או לחמק היא: (יב) אחי בת אבי היא וכן חב מותרת לבן נח שאין חבות
לשבות ולבדוד עבודת כוכבים וכדי לחמק דבריו פסחא לנו
אשת האיש קער ויירד די אשת איש און דו זאלקסט גיט פראקמן ויא
וועט מבורה ווערן ביי אים אין די אויגן און ער וועט זיין גיט וועלן ביי דיר צו נעמן אדר ער וועט
דיך פיינט האפן און וועט גיט מתפלל זיין פון דייןט וועגן זאג איה דיר כי נביא הוא אז ער
אייז אנביא און ווייזט אז דו האקסט אין גיט און גרייטס בעד און וועט
מתפלל זיין פון דיר ויחיה אונ דו וועסט פלייגן לעבן ואם וועט
משיב אונ אז דו וועסט גיט ויירד קערן ויא דע זאלקסט ווייסן כי מות תמות
אתה וכל אשר לך אז דו וועסט שטארבן און אלץ וואס צו דיר: (ד) וישכם אבימלך בבקר
און אבימלך האט זיך גיפערדט אין דר פרי ויקרא לכל עבדיו און ער
האט גרופן צו אלע וויינע קנעקט וידבר את כל הדברים האלה באזניהם און
האט גרעט אלע די דאזיגע רייד אין ווייזע און וייראו האנשים מאד און די
קענישן האבן זיך ווייזער גיפארסטין

למקרב לותה: ובען אתיב אמת גברא ארי גביא הוא ויצלי עלה ותחי ואם ליתך מתיב
 דע ארי ממת תמות את וכל די לה: הוואקדים אבימלך בצפרא וקרא לכל עבדוהו ומליל
 ית כל פתמיא האלין קדמיהו ודחילו גבריא לחדא: וקרא אבימלך לאברהם ואמר
 לה מה עבדת לנא ומה חבית (כ"י חמית) קך ארי אתיתא עלי ועל מלכותי חובא רבא
 עובדן די לא כשרין לאתעבדא עבדת עמי: ואמר אבימלך לאברהם מה חיות ארי
 עבדת ית פתמיא הרין: ואמר אברהם ארי אמרית לחוד לית דחלתא דיי באתרא
 הרין ויקמלני על עיסק אתתי: ובדם בקושטא אחתי בת אבא היא פרם לא בת אמי
 וחות לי לאנתו: והנה פד מעו עממיא פתר עובדי ידה יתי קריב יי לדחלתה מבית
 אבא ואמרית לה דין (כ"י דא) מיבותרך די תעבדי עמי לכל אתרא די גהך לתמן אמרי
 עלי אחי הוא: ודבר אבימלך עאן ותורין ועבדן ואמקן ויהב לאברהם ואתיב לה ית

בעל המורים

(א) ויהפלא ג' (רפוי) במסרה: הכא ואידך (ישעיה מ"ד) יסוד לו ויכתחו ויהפלא (תהלי ע"ב) ויהפלא בעדו תמיד: מלמד שסיו אבימלך כיון
 לפנים לאברהם שיהפלא בעדו וסיו יסוד לו ויכתחו ויהפלא ולא בלחם שעה לבד אלא תמיד סיו כיון לתפלתו כדכתיב ויהפלא בעדו תמיד:
 (יא) והרגו: כ' במסרה הכא ואידך (מ"א י"ב) והרגו וסיו אל רחבעם גבי ורבעם שמשו ישראל שנלחם הימים לאומות ומיחו הכא כתיב

כ' ואלהם כלל בת אחיו יתה: בני בים הרי הן כבשים והרי
 הוא כמו של תרה: וכן הוא חומר לגוף כי אנשים אחים
 אהמו: אך לא בת אמי: הרי מלך חסדס היה: (יג) ויהי
 כלשר הכשו אחי וגו' אונקלוס תרגם מה שחרגס: ויש
 לשב עד דבר דבור על אופיו: כשהוא אחי הקב"ה מבית
 אבי ליהם משוטטוגד ממקום למקום וידעתי ששעבור במקום
 רשעים ואומר לה זה חסדך וגו': כלשר הכשו: לשון רבים
 ואל תמה כי בהדרגה מקומות לשון אלהות ולשון מרות קרוי

ג' אברהם: (מ) ויקרא אבימלך לאברהם אונ ער האם גרופן אבימלך צו אברהם ויאמר לו אונ ער האם צו
 אים גזאמך מה עשית לנו וואם האקטמו אונן גמאן ומה חמאתי לך אונ וואם האב איה צו דיר ג' ג' ג' ג' ג'
 כי הבאת עלי ועל ממלכתי חמאה גדולה וואם דו האקט גבראקט אויף מיר אונ אויף מיין קינגרייך
 אגרוקע זינד מעשים אשר לא יעשו עשית עמדי אעלכע מעשים וואם ווערט נישט גמאן האקטמו גמאן מיט
 מיר פלומר אזו אמבה וואם איז נישט גיווייגטליך צו קומן אויף מיין שום פאשעפניש איז אויף אונן
 גקומן דורך דיר: רשי שרייבט זיי זיינן געצער גנוען פון אלע ערער: (י) ויאמר אבימלך אל אברהם אונ
 אבימלך האט גזאמט צו אברהם מה ראת וואם האקטמו גינוען כי עשית את הרב הזה וואם דו האקט
 גמאן די זאך פלומר וויא פאלקטמו אויס דאס צו מאן: (יא) ויאמר האט אברהם גזאמט כי אמרתי ווארם
 איה האב מיר גבראקט רק גייערסט אין יראת אלהים במקום הזה עש איז נישט פר האגדן קיין גאטס פארקט
 אין דעם דאזיגן ארט: רשי שרייבט אברהם האט אזו גזאמט צו זיי איין אורה אז ער קומט אין
 שטאט אריין צו גיהער קען אים פרעגן אויב ער וויל עסין אדר מרינקן צו געהער קען אים פרעגן
 אויף עסין אדר מרינקן אונ אז איה בין אריין גקומן אין אייער שטאט האט מען מיד מרינקן גברעגט
 אויף מיין ווייב האב איה גבראקט אז קיין גאטס פארקט איז נישט פר האגדן אין דעם לאנד והרגו
 על דבר אשתי אונ מען נועט מיד הארגן אום ווילן מיין ווייב: (יב) וגם אמנה אונ אויף אקת אחתי בת
 אבי היא ויא איז מיין שוועסטער פון פאטער האלב אד גייערסט לא בת אמי ויא איז נישט מיין מוטרם פאטער
 אונ אשוועסטער פון פאטער האלב איז מוטר צו אפן נח ותחי לי לאשה איז ויא גווארן צו מיר פר אנווייב:
 רשי שרייבט דאס האט ער פון דעקט וועגן אזו גיעגפרט פרי ער זאל אמת מאכן זיינע הייד:
 (יג) ויהי אונ עש איז גנוען כאשר התעו אחי אלהים מכית אבי אז גאט האט מיד פר אירט פון מיין פאטערס
 דוויי גזינד האב איה גוואקט אז איה וועל איבר פארן דורך אעלכע ערטר וואו עש איז פר האגדן
 רשעים ואמר לה האב איה צו איר גזאמט אז חסדך אשר תעשי עמדי דאש איז דין חסד וואם דו זאלקט
 מיט מיר מאן אל כל המקום אשר נבוא שמה צו אימליכין ארט וואם מיר וועלן דארטין קומן אמר לי זאג
 אויף מיר אחי הוא ער איז מיין ברודר: (יד) ויקח אבימלך האט אבימלך גנומן צאן ובקר ושאה אונ ריגדן

וַיִּתֵּן לְאַבְרָהָם וַיַּעֲשֶׂב לוֹ אֶת יִשְׁרָה אִשְׁתּוֹ: 10 וַיֹּאמֶר
 אֲבִימֶלֶךְ הִנֵּה אֶרְצִי לִפְנֶיךָ בְּטוֹב בְּעֵינֶיךָ שָׁב:
 11 וְלִישְׁרָה אָמַר הִנֵּה נָתַתִּי אֵלַיךָ כֶּסֶף לְאַחִידָהּ הִנֵּה
 הוּא אִלְךָ כְּסוּת עֵינַיִם לְכָל אֲשֶׁר אֶתָּךְ וְאֵת כָּל
 וְנִכְחַת: 12 וַיִּתְּפֵל אַבְרָהָם אֶל־הָאֱלֹהִים וַיִּרְפָּא
 אֱלֹהִים אֶת־אֲבִימֶלֶךְ וְאֶת־אִשְׁתּוֹ וְאִמְהַתִּיו וַיֵּלְדוּ:
 13 כִּי־עָצָר עָצָר יְהוָה בְּעַד כָּל־רַחֵם לְבֵית אֲבִימֶלֶךְ
 עַל־דְּבַר שְׁרָה אִשְׁתּוֹ אַבְרָהָם: 14 כֹּא וַיְהִי הַפֶּקֶד
 אֶת־שְׁרָה כַּאֲשֶׁר אָמַר וַיַּעַשׂ יְהוָה לְשְׁרָה כַּאֲשֶׁר
 דִּבֶּר: 15 וַתַּהַר וַתֵּלֶד וַתֵּלֶד שְׁרָה לְאַבְרָהָם בֶּן לִזְקָנֹו
 לְמוֹעֵד אֲשֶׁר־דִּבֶּר אֵתוֹ אֱלֹהִים: 16 וַיִּקְרָא אַבְרָהָם

שפתי חכמים

רשי

יאמרו לי אשה הרגתה: (יד) ויתן לאברהם: כדי קשיטפיים
 ויתפלל עליו: (טז) הגה ארצי לפניך: אבל פרעה אמר לו הגה
 אשתי קהולך: לפי שנתיירה מהמלכים שטופי זמה: (טז) ולשרה
 אמר: אבימלך לכבדה כדי לפייסה: ר' הגה עשיתי לך כבוד זה
 נתיני ממון לאחריך שאתם עליו אחי הוא הגה הממון והכבוד
 הזה לך כסות עינים: לכל אשר חשך: יכסו עיניהם שלא
 יקולך שאלו השיבותך ריקניות יו' להם לומר לאחר שנתעלה
 בה החזירה עכשיו שוהרצתי לנצח ממון לפייסך ויודעים יהיו
 שעל כרחי השיבותך ופי' נס: וזה כל' ועם כל זאת העולם
 ונכחתי: יבא לך פתחון פה להסכות ולהרבות דברים נכדים
 הללו ולשון טובה בפי' דבר דברים ובלעז חספוס: י"ד
 (הוא אפרובי לה' לאל' לז' ערליסערך: בעשיידך בעשיתממך)
 ולוונקלם: תרגם בפנים אחרים ולשון המקרא כך הוא נוכל
 על התרגום הגה הוא לך כסות של כבוד על העינים שלי
 ששלמו כך ובכל אשר חשך ועל כן תרגומו וחזק ימין ויס כל
 דעמך: ויס מדרש אגדה אבל ישב לשון המקרא פירשתי:
 (יז) וילדו: בתרגומו ואתרומו: נפתחו נקבים והיו ילדו והיא

בה חמי חלל כדי להחיות את דבריו הראשונים שאמר אחותי היא אמר
 כך וא"ל לעיל גבי פרעה למד לא השיב אברהם כלום וי"ל דפרעה
 לא שאל אחות חלל פעם אחד מ"ה לא השיבו חלל אבימלך שאלו שני
 פעמים מ"ה הו"ל להשיב לו: מהרש"ל: קדאי על לקחת אשתו הרי
 לא נגע זה וכאלו לא לקחה: (נח"י) הא דאבימלך הו"לך לפייס
 את אברהם ולא כן פרעה וי"ל דפרעה חושש גמור היה כי אברהם
 מעולם התחכם ואחר לשרה אחיזה חלל אחותי חת כו' אבל הכא שאלו
 אשתך היא זו אחותך היא וירא שמה הכוונה היא מוכרה לומר אחותי
 היא ולפיכך לא נלקח פרעה רק במכת רחלם שהתשמש קשה לו ואחר
 שהשיבה לא הו"ל עוד לפרוץ אבל אבימלך גם אחר שהשיבה ופייסה
 ויתן ממנתו ח"ס כי עזר עזר לפי שהיה קרוב למיד בהם ששאלו
 אשתך היא וכנ"ל חספוס שכל לעיר כו': ר' כלומר ואפי' שפייסך לא
 נתן לאברהם חלל כדי שיתפלל עליו כמו שפי' לעיל וא"ל אמר לשרה
 שכלבדה נתנם הופך לה דברים כדי לפייסה והקשה מהרש"ל וי"ל
 מ"ל לרש"י שנתנם לאברהם כדי לפייסו דלמה שנתנם לאברהם ע"מ
 כן נתנם כיוון לכבדה וי"ל שדבריו חסם ש"ל כשב' אשתו יוס' כי נבוא
 הוא ויפלט בעד דעתו שכל ענינו של אבימלך לא היה חלל לפייסו
 כדי שיתפלל עליו ומסתמא כמותה נתיימן לו כל כבוד זה: וי"ל דאי
 מוס' כבדה נתנם כמותם לאברהם לשרה היה לו להתנם לו לאברהם
 כי זה היה לו לכבוד יותר לפי דברי אבימלך חלל ודאי עיקר נתינה
 לאברהם היה כדי להפלות עליו ודבריו ע"ס מה לא היה חלל לכבדה

ועבדים ושפחות אונ קנעתם אונ דיןכם בידין ויתן לאברהם אונ האם גנעפן צו אברהם בדי ער זאל איפך
 גנעפן ווערן וישב לו את שרה אשתו אונ האם ויידר גנעפן צו אים ויין ווייב שְׁרָה: (טז) ויאמר אבימלך
 האם אבימלך גנאגם הנה בנן ארצי לפניך מיין לאגד איז פ' דיר בשוב בעיניך שב ויאז עש איז דיר וואו
 גנעפן ביי ווען דין: (טז) ולשרה אמר אונ צו שְׁרָה האם אבימלך גנאגם הנה בנן איך טוא דיר דעם
 דאויגן כבוד נתיני אלף כסף לאחיד איך האב גנעפן מווייגט וילפנען מנעונו צו דעם וואס דו האבט
 גנאגם ער איז דין ברנדר הנה בנן ראש געלד אונ דעם כבוד וואש איך טוא דיר און האט דו ראש איז
 צו דיר כמות עינים איין צו דעם צו די אויגן לכל אשר אחד צו די אלע וואש וייןן מיט דיר זאל'שטו ניש
 מבוזה ווערן ביי ויי איין די אויגן ווארם וואלט איך דין ויידר גנעפן ליידעג וואלטן ויי קנעט גאון
 נאך דעם אז ער האט מיט איר ניין ווילן גמאן האט ער זיא אפ גנעפן אפך אונדז אז איך האב גמאן

שְׁרָה אֶתֶּתָהּ: ^{טו} וַאֲמַר אֲבִימֶלֶךְ הָאֵל אֶרְעִי קִדְמָה בְּדִרְמִין בְּעִינָהּ תִּיב: ^{טז} וּלְשֶׁרָה אָמַר
 הָאֵל יְהוָה אֶלֶף סָלְעִין וְכִסְפָּה לְאַחֶיהָ הָאֵל הוּא לִיךְ כְּסוּת דִּיקָר (עִינִין) חֶלֶף דְּשִׁלְחִית בְּדִרְמִין
 וְחִוִּית יִתֶּנָּךְ וְיִתְּ כֹל דְּעִמָּךְ וְעַל כָּל מָה דְּאָמַרְתָּ אֶתְּוֹכַחַת: ^{יז} וְצִלִּי אֲבָרְהָם קָדָם יי וְאִפִּי יי
 יִתְּ אֲבִימֶלֶךְ וְיִתְּ אֶתֶּתָהּ וְאֶמְתָּהּ וְאֶתְרִיחָהּ: ^{יח} אֶרֶי מִיחַד אֶחָד יי בְּאַפִּי כָּל פֶּתַח וּלְדָא
 לְבֵית אֲבִימֶלֶךְ עַל עֵיסֶם שְׁרָה אֶתֶּת אֲבָרְהָם: ^{יט} וְיִי דְכִיר יִתְּ שְׁרָה כְּמָא דִּי אָמַר וְעַבְדִּי יי
 לְשְׁרָה כְּמָא דִּי מְלִיל: ^כ וְעֵדִיאת יִלְיִדַת שְׁרָה לְאֲבָרְהָם פֶּר לְסִבְתָּהּ וְיִזְמֵן דִּי מְלִיל יִתְּהָ

בעל המורים

מלא והס חסר שאינם רשעים כל כך כמו האומות: (טו) ולשרה ב' במסרה ולשרה אמר: ולשרה ב' שכתוב כאן גבי שרה הכה כולל כן כמות
 עינים רמו שיהיה בן לשרה שיהיה לו כסות עינים דכתיב ויהי כי זקן יצחק ותהיה עיניו מראות: (ה) ו' פקד: כ"מ שנאמר ו' הוא וז' ש
 שלמדו עליו סגוריה ואמר אם לא הניח לו עתה בן אם כן תהארת חס סק שגורט וענו אותם ארבע מאות שנה משיהיה לו זרע והוא בן מאה
 עשה וזקין שיתחיל מעשה: ד"ל שאמרו בזמן לזמן תעבדו בידיהם ואמר לא תעבדו מאברהם: ד"ל שאמרו (כסרה) עם אבימלך
 וכסרת ואם טעוהם היא וקרה וזכרנו וז' ומה שלא נפקדה אחר כחירת פרעה לפי שכן כל משמשים ידים וכלם חסר כי אם ביאה:

רשי

לדה שלהם: (יח) צעד כל רחם: כנגד כל פתח: על דבר
 שרה: ע"פ דבורה ש"ל שרה: (א) ו' פקד את שרה וגו'
 (ב"ק זב) סמך פרשה זו ללמדך שכל המבקש רחמים על חבירו
 והוא לריך לזכותו דבר הוא נענה ו"החלה שנאמר ויחפלו
 וגו' וסמך ו' ו' פקד את שרה שפקדה כבר קודם שריפה
 את אבימלך: כל שרה אמר: כהריון: כלשר דבר:
 בלידה: ויכין היא אמירה ויכין הוא דבור אמירה ויאמר
 אליהם כלל שרה לשבח וגו': דבור היה דבר ה' אל אברהם
 בברית בין הבתרים אישם נאמר לא יירשך זה וגו': והביא
 שורש משנה: ויעש ה' לשרה כאשר דבר: כללצברה:
 (ב) (למועד אשר דבר אמו: רבי יודן ורבי חמא רבי יודן
 אומר מלמד שגולד לנ' הדשים שלא יאמרו מביתו של אבימלך
 הוא ורבי חמא אומר ל' חדשים): למועד אשר דבר אמו:

על הסדר ומה זה שאמר סמך פרשה זו וגו' ויכין כיון דכתיב ו' פקד את שרה שפקדה אברהם ויכין אברהם ויכין אברהם ויכין אברהם
 לנאדם אלא ללמדך וכו': אברהם מהא"ל אכל יש לנחמה למה לא פירש כן גבי כאשר אמר לנאדם ויכין ויכין אברהם ויכין אברהם
 אמירה ויאמר אכל שרה וגו' שו האמירה לנאדם ונאמר לא רחם לפרש וגו' כאשר דבר מני לא היה לריך (פרש מכיון שאמר גבי דיבור
 אם דבר ה' אל אברהם אלא כדי להודיע הכפרת שבין ויעש ה' לשרה כאשר דבר וזין למועד אשר דבר ויכין אברהם ויכין אברהם
 כמו שכתב אחר זה: בוא"ל ל' לנש" לפרש זה וי"ל דר"ל אף על פי שלא אמר הקב"ה לא יירשך זה וגו' אלא לנאדם אכל לא בנחמה

גַּעְבִּין פִּיל גַּעְלָד אֹנָן אֵיבָר בְּעִסֵּם דִּיךְ וְיִעֲלֵן וְיִי וְיִסִּין אֹז אֵיךְ הָאֵל דִּיךְ גִּבּוּמִין בְּעַל פְּרָחָה אִפִּי שִׁיקִין אֹנָן
 דְּרִיחָה אֲנִים וְאֵת כָּל אֹנָן מִיֵּט אֶלְעֵ לִיִּית פִּון דְּרִי וְעֵלְמֵט וְנִכְחַת וְעֵסְמִי דִּיךְ קַעְנָן בְּוֹנֵעֵרן בְּלוֹמֵר עֵס וְעֵסֵט
 וְיִי צו דִּיר אֶפְתָּרוֹן פֶּה אִיפְרוֹת צו אִיבָר אֹנָן צו וְיִינִין דִּי אֶלְעֵ נֹאכָן וְנֹאם דְּרִיךְ וְיִי וְעֵסֵט דִּיךְ קַעְנָט אֹז
 אֵיךְ הָאֵל דִּיךְ גִּיט אֵן גִּיטִים: (יז) ויחפלו אברהם אל האלהים האם אברהם מתפלל גִּבּוּעֵן צו גִּאֵט וִירִפֵּא
 אֱלֹהִים אֵת אֲבִימֶלֶךְ וְאֶשְׁתּוֹ וְאֶמְתָּהּ וְאֶתְרִיחָהּ: ^{יח} ויחפלו אברהם אל האלהים האם אברהם מתפלל גִּבּוּעֵן צו גִּאֵט וִירִפֵּא
 מִיִּדִּין וִילִדוֹ אֹנָן וְיִי גִבּוּעֵן וְיִינִין גִּבּוּעֵן בְּלוֹמֵר וְיִי גִיטִין גִּבּוּעֵן אִפִּי: (יח) ו' יעד עזר ה' בעד כל רחם לבית
 אבימלך דען גאט האם פריער אויף גהאלטן קעגן אלע פראקטן על דבר שרה אום ויולן שְׁרָה אשת אברהם
 דאם ווייב פון אברהם: (א) ו' פקד את שרה כאשר אמר און גאט האם גִּידִינְקָט צו שְׁרָה און וויא ער
 האם גִּאֵט און וויא זאל מִרְאָג ווערן ויעש ה' לשרה כאשר דבר און גאט האם גִּאֵט און צו שְׁרָה און וויא
 ער האם גִּרְעַט צו אברהם (א"א יירשך זה) דאם איז מִיִּישֵׁשׁ עַשׂ וְעֵסֵט דִּיךְ גִּיט וִירִשִׁין דִּר דאזיגער דאם
 מִיִּינִין מִעֵן אִלְיֵעֶזֶר (כי אם אשר יצא ממעבד הוא יירשך) נֶאֱרָר דִּר וואס וועט ארויס גיין פון זיינע גִּרְעִים
 דִּר וועט דִּיך וִירִשִׁין האם דאם גאט מִקְמִים גִּינֵעֵן צו אברהם און האם גִּיבִרְאָקֵט דַּעַם וִירִשׁ פון
 שְׁרָה: (ב) וְתִהִי אֹנָן וְיִי אִיז מִרְאָגֵן גִּינֵאָרָן וְתִלֵּי שֶׁרָה לֵאבְרָהִם בן לִזְנִי אֹנָן שְׁרָה האם גִּבּוּעֵן צו
 אברהם און צו זיין עֲלָמֵט למועד אשר דבר אותו אלהים צו דִּר צִיִּית וואס גאט האם מִיט אִים גִּרְעַט
 בְּלוֹמֵר דִּי צִיִּית האם ער קִיבַע גִּנֵּעֵן בְּשִׁעַת אֹז ער האם אִים גִּבּוּעֵן (למועד אשוב אליך) האם ער אִיבִרְיִן
 גִּבּוּעֵן אִין דִּר וואגד אויף דַּעַם אָרֵט וואו דִּי זון איז גִּיבִקֵּמֵן און האם צו אִים גִּבּוּעֵן אֹז דִּי זון וְעֵסֵט
 קִיבֵּן צו דַּעַם אָרֵט אִיבִר אָרֵט דַּעֲנִקֵט מֵאֵל וְעֵסֵט וְיִי גִינֵעֵן: (ג) וִיקְרָא אֲבָרְהָם אֹנָן אֶבְרָהָם הָאֵם אֵן
 גִּירִפִּין

אֶת־שָׁם־בְּנוֹ הַנּוֹלֵד־לוֹ אֲשֶׁר־יִלְדָה־לוֹ שָׂרָה יִצְחָק׃
 וַיִּמַּל אֲבָרְהָם אֶת־יִצְחָק בְּנוֹ בֶּן־שְׁמֹנֶת יָמִים
 כַּאֲשֶׁר צִוָּה אֱלֹהִים׃ חמישי ה ואֲבָרְהָם בֶּן־מֵאָה
 שָׁנָה בְּהוֹלֵד לוֹ אֶת־יִצְחָק בְּנוֹ׃ וַתֹּאמֶר שָׂרָה צִחָק
 עָשָׂה לִי אֱלֹהִים כָּל־הַשְּׁמֵעַ יִצְחָק־לִי׃ וַתֹּאמֶר מִי
 מִלֵּל לְאֲבָרְהָם הִינִיקָה בָנִים שָׂרָה בִּי־לִדְתִי בֶן
 לִזְקֵנִי׃ וַיִּגְדַּל הַיֶּלֶד וַיִּמַּל וַיַּעַשׂ אֲבָרְהָם מִשְׁתָּה
 גָּדוֹל בְּיוֹם הַנִּמָּל אֶת־יִצְחָק׃ וַתֵּרָא שָׂרָה אֶת־בֶּן־
 הָגֵר הַמִּצְרִית אֲשֶׁר־יִלְדָה לְאֲבָרְהָם מִצְחָק׃
 וַתֹּאמֶר לְאֲבָרְהָם גֵּרִשׁ הָאִמָּה הַזֹּאת וְאֶת־בְּנָהּ
 כִּי לֹא יִירָשׁ בֶּן־הָאִמָּה הַזֹּאת עִם־בְּנֵי עַם־יִצְחָק׃
 וַיִּרַע הַדָּבָר מְאֹד בְּעֵינֵי אֲבָרְהָם עַל־אוֹדֶת בְּנוֹ׃
 וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל־אֲבָרְהָם אֶל־יִרְעָבְעִינִךְ עַל־

רשי

שפתי הכמים

דמולו יתיה חת המועד לשפר דבר וקבע כשאמר לו למועד
 אשוב אליך שרט לו שריטה בכותל ואמר לו כשתגיע חמה
 לשריטה זו בשנה האחרת תלד: (לזקניו) שיהיו זיו וזיקונין
 שלו דומה לו: (ו) יצחק ליי יסמה עליי ומדרש אגדה הרבה
 עקריות נפקדו עמה הרבה חולים נמרפשו בו ביום הרבה
 חפלות נעשו עמה ורב מחוק היה בעולם: (ז) מי מלל לאברהם
 ל' שנה יחשיבות כמו (ישעיה מה) מי פעל ועשה (ישעיה מ)
 מי ברא אלהי ראו מה הוא ומי הוא שומר הבעתו הקב"ה
 מבטיח ועושה: מלל' שיהיה הכבוד ולא אמר דבר גימ' שלו

שהיה היום משרה מו"מ ויעש' ה' לשרה חשפ"י שלא דבר אלא לאברהם
 מהרש"ל: גידול' למה כתיב וחתו בחולם היה לו ליעקב בחור"ק תחת
 הא"ף דלא עם אברהם היה הדיובור ועל זה פי' דלחיו קמי' אמועד ולפי
 שאין מופל' לו דבור על המועד מ"ה הולך לבוסף אשר קבע וכו' כדי
 שיוכל הדיובור על קביעת המוקד וק"ל: דשמלת מן כמלת מה וכו'
 משמשת גם למעלה וכבוד כמו מה רב טובך מה גדלו מעשך וכו' ה'
 ולפי דאי' כפשוטו מה אמרה מי מלל הלא הקב"ה מלל אלא לשון שבה
 וכו': (מהרש"ל) דלמה לא כתיב והגמול אלא ויגמול הילך מעמלו לפי
 שהיה לכוף כ"ד חדשים שחיוק מעמלו פוסק מלינק שמואל בחלב אמו
 עכ"ל: ופי' הכה"ס דק"ל מאי' כ"ה א"ה היתה הסעודה גדולה בימים

ק' כלומר לכוף מאה לאברהם: הימקה בנים שרה: ומהו בנים לשון רבים ביום המשחה הביאו השרחים בניהן עממן
 והימקה אותם שהיו מומרות לא ילדה שרה אלא חשופי הביאה מן השוק: (ח) ויגמול' לכוף הכ"ד חדש (גיטין עה): משפחה
 גדול' שהיו שם גדולי דבור יבם ועבר ואבימלך: (צ"ג): (ט) מלחק' לשון עבודה כוכבים כמו שחאמר (שמות לז) ויקומו
 לחק' ד"ל לשון גילוי עריות כמה דסימא לחק' ב"ד"ל לשון ריחה' יכמה דחימא (ש"צ) ויקומו נח הנערים וישחקו לפניהם

גרופן את שם בנו הנולד לו דעם נאמן פון זיין זון וואס איז גפארן גווארן צו אים אשר ילדה לו שרה יצחק
 וואס שָׂרָה האט צו אים גוואונן האט ער אים גרופן יִצְחָק: (ד) וימל אברהם את יצחק בנו האט אֲבָרְהָם
 מל גווען זיין זון יִצְחָק בן שבעת ימים אז ער איז אלט גיווארן אַכט טאג כאשר צוה אלו אלהים אזוי ווא
 גאט האט אים גלישאפט: (ה) ואברהם בן מאה שנה אונ אֲבָרְהָם איז אלט גווען הונדרט יאר אז עס איז
 גוואונן גיווארן צו אים זיין זון יִצְחָק: (ו) ותאמר שרה האט שָׂרָה גאגט אפרייד האט מיר גאט גאמקט
 כל השמוע ווער עש וועט דאש הערן יצחק לי וועט זיך פרייען פון מיינט ווען: דר מדרש שרייבט
 פיל עקרות זיינן גריינקט גווארן מיט איר אונ דאבן אויך גוואונן קינדער אונ פיל גראנקע זיינן דעם
 טאג גהיילט גווארן פיל תפלות זיינן דעם טאג גענפערט גווארן אונ דורך דעם איז גווען פיל פרייר
 אונט דר וועלט: (ז) ותאמר אונ ויא האט גאגט מי מלל לאברהם ווער האט גרעם צו אֲבָרְהָם הימקה

י: וְקָרָא אֲבִרְהָם יְת שׁוּם פֶּרֶה דְּאַתְלִיד לָהּ דִּילִידַת לָהּ שְׂרָה יִצְחָק: וּגְזַר אֲבִרְהָם
 יְת יִצְחָק פֶּרֶה בְּרַת תְּמִנָּה יוֹמִין כְּמָא דִּי פִקֵּד יְתָהּ יי: ה וְאֲבִרְהָם בְּר מֵאָה שְׁנֵין בְּד
 אֲתִלִּיד לָהּ יְת יִצְחָק פֶּרֶה: וְאֲמַרְתָּ שְׂרָה חֲדָא עֲבַד לִי יי פֶּל דְּשִׁמְע יִתְדִי לִי: וְאֲמַרְתָּ
 מֵאֵן מְדִימֵן דְּאִמֵּר לְאֲבִרְהָם קָם דְּתוֹנִין בְּנִין שְׂרָה אֲרִי יִלִּידַת בְּר לִסְכָּתוֹהִי: ה וְדָבָא
 רַבִּיא וְאַתְחַסֵּל וְעַבְד אֲבִרְהָם מִשְׁתָּא רַבָּא בְּיוֹמָא דְּאַתְחַסֵּל יְת יִצְחָק: וְחֻזַּת שְׂרָה יְת
 בְּר הֲגַר מִצְרִיתָא דִּילִידַת לְאֲבִרְהָם מְחִידָה: וְאֲמַרְתָּ לְאֲבִרְהָם תְּרָד אֲמַתָּא הֲרָא וְיְת פֶּרֶה
 אֲרִי לֹא יִרְת בְּר אֲמַתָּא הֲרָא עִם בְּרִי עִם יִצְחָק: יא וּבְאִישׁ פְּתָנְמָא לְחָדָא בְּעִינֵי אֲבִרְהָם
 עַל עֵיסַק פֶּרֶה: יב וְאִמֵּר יי לְאֲבִרְהָם לֹא יִבְאֵשׁ בְּעִינֵיהּ עַל עֲוִלָּמָא וְעַל אֲמַתָּא בְּל דִּי תִימַר

בעל הטורים

פקד את שרה - בגימ' אף כל העקרונות פקד: (י) מלל - ב' במספרה בחרי נשתי הכא ואידך (ושעיה כ"א) שומר מה מניל מדבר במסלת אדום
 לומר שבוסות אברהם ידוע מסלת אדום * מלל בגי' ק לומר כשהיה אברהם בן ק הטיקס בניס שרה: (ט) מלחק - בגי' להכר - וזו מאדיל
 שסם וירם בו מן כדי להכר: (י) גרם - ג' במספרה הכא ואידך (משלי כ"ג) גרם לן (שמות י"א) כלם גרם יגרם - גרם הכהם הוואם וואם

רשימי

שפתי חכמים

אז בלגשים רובי המספר אלף להודיע שגדולי עולם היו שם: (רמ"ט)
 דלי רק ח' ה'ל' כדדוא מזה אלף חמור ל' כולל מלחק דמשמע כוללו
 כדדדי הוו ביה וק"ל * וסבסב הכ"ח"ס ואמר אם כדדדי הכר כח דלמחר
 הק"כ"ס עכשו מזה הוה נדוק אז רשע ואמרו נדוק וואף אין רשע מכווא
 וי"ל שעל אותו עון שנקטנו עליו אמרו נדוק ומה שאין זה דומה לכן
 סוכר ומורה משום דכן סוכר ומורה המחיל לעשות דברים המביאים
 אותו לידי חוץ מופת לבסוף אלץ ושמעאל לא עשה ענין המביא אותו
 למוות כנחמא עכ"ל: (רמ"ט) דלח"כ ב"ש עם ל"ל ה'ל' עני כמי יצחק
 אלף כל לומר מעלה בני בלבד כדלי שאל לירש ישמעאל עמו וכן
 מעלה יצחק בלבד כדלי וק"ל ודלא כמ"י: (רמ"ט) כביא מדרש
 ופשוטו * דלפשוטו לבד ק' שסב"ס ח'ל' אל ירע בעיניו על הנער ועל

וגו': (י) עם בני וגו' * מתחבט שרה כי לא יירש כי האמה
 הוואת עם בני אמה למד שהיה מריב עם יצחק על הירושה
 וזאמרו ח'י כבור ומופל פ'י פנים ויואלים בשדה ומופל קשתו
 שורה בו הליס כד"ח (משלי כו) כמחללה הירח זקיס וגו'
 וזאמר הלא משחק ח'י: (י) עם בני עם יצחק * (כ"ר) מכיון שהווא
 בני הפילו אם אינו הנון כיצחק ח'לו הנון כיצחק ח'פי' אינו
 בני אין זה כדלי לירש עמו ק"ו עם בני עם יצחק שמתקין
 בו: (יא) על אודת כמו * (כ"ר) על ששמע שאלה למחברות

אמתה ש"מ שרע בעיניו ג"כ על אמתו ולמה אמר וירע וגו' על אודות בנו לבד לכן פ'י וכו' ר"ל שאלה לה"ר דוח לא שייך בני אמתו ואף
 עלא פשוטו ק' מתי קאמר הק"כ"ס אל ירע וגו' כל אשר האמר ח'לין שרה וגו' מתי שייך אמתיה שרה לשמוע בקולה לענין יצחק
 לה"ר גם כהעם כי כיצחק וכו' אינו שייך לשאל ירע בעיניו שאלה לה"ר לכן הוואך גם לפשוטו כו' ונראה פ'י שיהיה מנ"ס על אודות כמו
 שהוא כפול כי חזית אודות ג"כ פירושו כמו על וכו' על ל"ל וכו'ל' על בנו כמ"ס ח"ח"כ אל ירע וגו' על הנער ולא כביע על אודות הנער אלף

בנים שרה שְׂרָה ואל ויַיִגִּין קִינְדָר כי ילדהו בן לזקניו אז איך זאל גווייגן און איך זיין עֶלְטֵר פֿלֹאָר עַם
 ווער דש איז און וואס פֿר אַגרויסקייט דאס איז דר וואס היט זיין הֶבְרֵמְתָה דאס איז הקב"ה וואס
 ער איז מִבְּמִית און שוּם: (ח) ויגדל הילד ויגמל אונ דאש קינדר איז דר וואקסין גווארין אונ ער איז
 ווארן אַנְטווייגט ויעש אברהם אונ אַבְרָהָם האט גמאכט אַגרויסקן מאל צייט אין דעם טאג אז יִצְחָק איז
 אַנְטווייגט גווארן * רש"י שְׂרִיבְתָּ דרום רופֿט אָן דר פסוק משה גדול ווייל אויף דר עקודה איז גווען
 גְדוֹלִי הדרור דאס מיינט מען די גרויסע לייט פון דעם דור דהיינו שם אונ עֶבֶר אונ אַבְיִמֶלֶךְ:

(ט) ותרם שרה אונ שְׂרָה האט גזעֶהן דעם זון פון הֲגַר המִצְרִית וואס האט גוואונן צו אַבְרָהָם מִתַּחַ
 ער שְׁפַעַם * רש"י שְׂרִיבְתָּ מִצְחָק מיינט מען ער האט גדינט עבודת כוכבים אונ נאך אפֿשט איז
 פֿר האַגְדִן מִצְחָק איז לשון רִצִּיתָה ער האט זיך גִּקְרִיגְתָּ מיט יִצְחָק איבֿר דר ירושה ער האט גִּזְאָגְתָּ
 איך בין אַבְכּוֹר וועל איך נעמן צוויי חֲלָקִים אונ זייגן ארויס גיזאנגן אין פֿעלֿד אונ יִשְׁמַעְעָל האט
 גיטמן זיין בויגן אונ האט גווארפֿן אין יִצְחָק פיילין אונ האט גזאגט איך מִרְיִיב קטאנוים: (י) ותאמר
 האט שְׂרָה גזאגט צו אַבְרָהָם גרש האמה הוואת ואת בנה פאר מִרְיִיב די דאזיגע דִּיגֶסְתָּ מויד מיט אִיר
 זון דען ער זאל גיט יִירִשִׁינָן דר זון פון דר דאזיגֿר דִּיגֶסְתָּ מויד מיט מִיין זון מיט יִצְחָק * רש"י
 בִּאוֹנוֹרִינָט אז ווא האט שוין גיזאגט עם בני פון וועסט וועגין האט זיא גזאגט עם יצחק זיא האט דאך
 מִיין אַבְדָּר זון גיט גהאט נאר אזו האט זיא גזאגט אז ער איז נאָר מִיין זון ער זאל אַפֿילו גיט זיין
 אזו פֿרום ווא יִצְחָק אַדָּר ער זאל האפֿן אין זיך נאָר די מעלה ער זאל זיין פֿרום אזו ווא יִצְחָק אונ
 זאל גיט זיין מִיין זון וואלט אויך יִשְׁמַעְעָל גיט ראוי גיווען צו יִירִשִׁינָן מיט אים מִכָּל שְׁבִין אז ער
 האט אין זיך פֿידעֿע מעלות ער איז מִיין זון אונ איז פֿרום אויך דר צו: (יא) וירע חרבו מאד בעיני אברהם
 אונ עם איז וייער אַיִבֿל גפאלן די זאך אין די אויגן פון אַבְרָהָם על אודת בנו פון וועגן זיין זון וואש
 שְׂרָה האט גזאגט מען זאל אים צוועק שיקין אַדָּר על אודת בנו פון וועגין זיין זון ווארום ער האט
 גֶּהֱעֵרַם אז ער איז ארויס גגאנגן לְתַרְבּוּת רַעָה: (יב) ויאמר אלהים אל אברהם האט גאט גזאגט צו
 אַבְרָהָם

הַנֶּעֱר וְעַל-אַמְתָּךְ כָּל אֲשֶׁר תֹּאמַר אֵלֶיךָ שָׂרָה
 שִׁמְעֵ בְקֹלָהּ כִּי בִיצְחָק יִקְרָא לָךְ זָרַע: י וְגַם אֶת-
 בִּן-הָאֵמָה לָגוּי אֲשִׁימְנוּ כִּי זָרַעָהּ הוּא: י וַיִּשְׁכֹּם
 אַבְרָהָם בַּבֶּקֶר וַיִּקְחֵם לֶחֶם וַחֲמַת מַיִם וַיִּתֵּן אֶל-
 הָגֵר שָׁם עַל-שִׁבְכָהּ וְאֶת-הַיֶּלֶד וַיִּשְׁלַחַהּ וּתְלֹךְ
 וַתֵּתֶע בְּמִדְבַר בְּאֵר שָׁבַע: יו וַיִּכְלוּ הַמַּיִם מִן הַחֲמַת
 וַתִּשְׁלַךְ אֶת-הַיֶּלֶד תַּחַת אֶחָד הַיְשִׁיחִים: יי וּתְלֹךְ
 וַתֵּשֶׁב לָהּ מִנְּגַד הָרֶחֶק בְּמִטְחָיו קָנִישֶׁת כִּי אָמְרָה
 אֶל-אַרְאָה בְּמוֹת הַיֶּלֶד וַתֵּשֶׁב מִנְּגַד וַתֵּשֶׂא אֶת-
 קֶלְהָ וַתִּבְךְ: יג וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶת-קוֹל הַנֶּעֱר וַיִּקְרָא
 מִלְאָךְ אֱלֹהִים וְאֶל-הָגֵר מִן-הַשָּׁמַיִם וַיֹּאמֶר לָהּ מֶה-
 לָךְ הָגֵר אֶל-תִּירָאִי כִּי-שָׁמַע אֱלֹהִים אֶל-קוֹל הַנֶּעֱר
 בְּאֲשֶׁר הוּא-שָׁם: יד קוֹמִי שָׂאִי אֶת-הַנֶּעֱר וְהַחֲזִיקִי

שְׁפָתֵי חֲכָמִים

רִשְׁי

רעה ופשוטו על שזומרת לו לשלחו: (יב) שמע בקול: (בקה)
 רה"ק שבה למדנו שיהיה אברהם ספל לשרה בנביאות:
 (יד) להם וחמת מים ולא כסף וזהב לפי שהם שונאי כסף
 טיף להם לנצרות רעה: ואת הילד: (ב"ד) חף הולד שם על שכתה
 להם בנביא בו שרה עין רעה וזאתה חמה ולא יכול לילך
 ברגליו: (ב"ד) ותלך ותשע: חרה לנגליו ביום אביה: (ב"ד):
 (פז) ויכלו הנשים לפי שדרך מוליד לנשות הרבה:

לנחות שבה בעיניו כי דברים ועל הגרמין לנח אחר הק"ס אל
 יע וגו': (רמ"ט) דיוק דה"ל שמע לדברים כמ"ס כל אשר תאמר
 או שמע אליו כדרך הנקרא והיה אם שמע תשמעו אל מלואי וע"ק
 דקול בלא דיבור הוא רק הכרת קול בעלמא ומה שייך לנחת
 קול לבד ל"ס בקול רוח הקודש להורות שהיה לא דברה מעצמה כלום
 אלא מקול רוח הקודש ודומה לו קצת שמוע' ויאהב בת קול מ"ס נמי
 דרשו גבי ארס"ר על פסוק לקול אשחך שהיתה מיללת עליו בקולה וכו'
 קול: כולפשוטו שלא יאל להתרבות רעה להם לא נתן לו כסף וזהב וי"ל
 דאברהם היה כבוד במישוט וזמן אחר שלא הכירו משרה אשיבנו אליו:

משרה"ל ולפי פירוש (משרה"ט) לעול בסי"ט ק"מ לפי שאין הפשוט חולק על המדרש והואך לשכס"ט ע"ש אבל חידוש מהרש"ל אינו נכון
 דא"כ הו"ל לרש"י לכתוב טעם מהרש"ל שכל להשיבו וכו' דמספיק לפשוטו ולמדנו ולא הו"ל לרש"י לכתוב רק כטעם שמספיק למדרשו
 לבד ודו"ק: (דקדק וזהו סידר קאי דרממך ליה ולא על ויתן אל הגר דא"כ שם על שבתה חף הילד הוא ספל כדא"כ כדא"כ וזהו וסדר
 ותשך את הילד וגו': (רמ"ט) דיוק ותלך משמע לדעתה ולרצונה כדא"כ ל' הליכה בכל מקום ואח"כ אמר ותשע משמע שלא ידעה לשוב
 תלך שהיתה חוששת במדבר וא"כ הו"ל תרי מילי דרממך אהדרי ואל' מתחלה ותלך קודם שהיתה חוששת ואח"כ ותשע וגו' ותלך ל'ל
 פשוטא שכלם מתחלה בלא תענות בדרך עריו וכו' דכוונת הכתוב לומר שטעה במדבר ועי"כ לא היה לה מים וזהו הפסוק אבל ל'ל שכלם
 בדרך ל'ס משמע כיון כדא"כ ו"ס ותלך ותשע שכלם לתענות כדא"כ דהיינו שחצה כו' וז"ל ותשע הוא ע"ג הוא ע"ד ויהי כאשר הסמי
 וגו' לפי שח"א כד פשוט עוממא בשר ע"ג כו': (רמ"ט) דיוק דה"ל ויכלו הלהם והנשים כמ"ס חמלה ויקח להם וחמת מים ויתן וגו'

אברהם עם זאל ניש אייפל פאלן אין דיינע אויגן על הנער ועל אמך אויף דעם ויגב אונ אויף דיינ דיינע
 מויד כל אשר תאמר אליו שרה אלך וואס שָׂרָה זאגט דיר שמע בקולה פר נעם איר קול דאס הייבט דו
 זאלקסט זיא פאלן כי ביצחק יקרא לו ויע דען אין יצחק וועט גרופין ווערין צו דיר זאגן פלומר די
 קינד פון יצחק וועלן גרופן ווערין דיינע קינד: (יג) וגם אונ אויף דעם זון פון דר דיינעט מויד וועל
 אויף מאכן צו אפאלק כי זרע הוא ויילד ער איז דיינ זאמן: (יד) וישכם אברהם בבקר אונ ער האט זיך
 גפערדעקט אברהם אין דר פריא ויקח אונ ער האט גנומק להם וחמת מים פרויט אונ אלאגיל וואסער
 רש"י שרייבט יצחק קיין געלד האט ער אים ניש געגעבן ווארום ער האט אים פיינקט גיהאט מקמת
 ער איז ארויס גגאנגן למרבות רעה ייתן אל הגר אונ ער האט געגעבן צו הגר דאס פרויט מיט דעם
 וואסער

לך שְׁרָה קָבַל מִנָּה אַרְי בִּיחָק וְקָרוּ לָהּ בְּנִין: י וְאַתָּה יֵרַר אִמָּתָא לְעַם אֲשׁוּנָה אַרְי בְּנָה
 הוּא: י וְאַתָּה אֲבָרְהָם בְּצַפְרָא וְנָסִיב לְחֵמָא וְרָקְבָא דְמִיָּא וְיִהֵב לְהַגְר שׁוּי עַל כְּתַפְהָ וְיִת
 רְבִיָּא וְשְׁלִיחָה וְאַזְלָת וְתַעַת בְּמַדְבָּרָא (בִּיָּא בְּמַדְבָּר) בְּאַר שְׁבַע: יו וְשָׁלְמוּ מִיָּא מִן רָקְבָא
 וְרִמְתָּ יֵת רְבִיָּא תַחוּת חַד מִן אֵילָנָא: יז וְאַזְלָת וְיִתִּיבַת לָהּ מִקְבֵּל אֲרִיחִיקָת (בִּי אֲרִיחִיק)
 בְּמִינָר קִשְׁתָּא אַרְי אֲמָרָת לָא אֲחִיו בְּמִתָּא דְרְבִיָּא וְיִתִּיבַת מִקְבֵּל וְאַרְימַת יֵת קִלְהָ
 וּבִבְתָּ: יח וְשָׁמִיעַ קָדָם יֵי יֵת קִלְהָ דְרְבִיָּא וְקָרָא מִלְּאכָא דְבִי לְהַגְר מִן שְׁמִיָּא וְאַמַּר לָהּ מַת
 לִיךְ הַגְר לָא תִדְחִיל אַרְי שְׁמִיעַ קָדָם יֵי יֵת קִלְהָ דְרְבִיָּא בְּאַתֵּר דְּהוּא תַּמָּן: יח קוּמִי טוּלִי יֵת

בעל השוורים

כס וזו תפרס הן ובשבל שגירסה שרה להגר מבינה נעשה ונשתעבדו בנים והלכרו להגדרם משם: (טו) ויכלו: ג' במסרם הכה ואיך
 רש"י

(טו) מנגד: ס' מרחוק (ב' צ'): כמסמיו קסת: כסתי מיתות והוא ל'
 יריית חץ בשלשן וממנה שהסיתו בשלשן ע"ש שהרע וירה כחן.
 וז"ל הוה לו לכתוב כמסמיו קסת משפט הו"ו ליתכן לכאן כמו
 (פ"ה צ) בחגיו הסלע מגזרת (שפיעי יט) והיטה הדמם
 יהודה למזרים לחזק ומגזרת (תהלים קז) יחוננו ויחוננו כשכר
 וכן (שס סה) קלוי ארץ מגזרת קלה: והשכ מנגד: כיון שקרב
 למות הוסיפה להרחק: (יז) את קול הגער: מכלן שפיע
 תפלת המולה "מחפלת אחרים עליו והיא קודמת להתקבל
 (ב' צ'): בלשר הוא שס' (כ"ה טז) לפי מעשים שהוא עושה
 עשיו הוא דרון "לאלה לפי מה שהוא עושה לעשות לפי שהיו
 מלאכי השרת מקקקנים וואמרים רבשע מי שעתיד זרעו
 "להמית בניך בלמא אתה מעלה לו בחר והוא משיבם עשיו
 מה הוא דיק ואו רבע אמרו לו דיק (כ"ל בענין זה שחיו
 רחוי לעושה מיתה בלמא ודו"ק) אמר להם לפי מעשיו של
 עשיו אני דנו וזכו בלשר הוא שס' והיכן היתה את ישראל
 בלמא כשהגלם כבודלגר שנה" (שפיעי כה) משא בערב וגו'
 לקראת למא המיו מים וגו' כשהיו מוליכין אותם אלל ערביים
 היו ישראל ואמרים לשבאים בבקשה מכס הוליכו אלל בני
 דודנו "במעלה וירחנו עלינו של" (שס כה) אורחות דודים
 פ"ח דודים אלל דודים ואלל יולאים לקרחתם ומביאין להם
 בשר ודג מלוח ומדות נפשות כסודים ישראל שמלחם מים

וואקר שם על שמה ער האם גמאן אויף ויין אקסל ואח הילד אונ דאש קינד האט ער גמאן אויף איר
 אקסילי רש"י שרייבט שרה האט אין אים אריין גבראכט איין עין הרע האט אים אן גהאפט אחיץ
 אונ איז קראנק גווארן אונ האט נים גמאנט גיין דרום האט ער אים גגעבן אויף איר אקסל וישלחה
 אונ ער האט זיא אנועק גשיקט וחרל ותתע אונ זיא איז גגאנגן אונ איז פראירט גווארן אין דר סרבר
 פון באר שבע: (טו) ויכלו אונ זיי ויין אוים גגאנגן דאש וואשער פון דעם לאגיל: רש"י שרייבט
 אבריהם האט איר גנג וואשער גגעבן נאר ווייל: ישמעאל איז קראנק גווארן אונ האט גהאט גרוים
 היץ האט ער דאש וואשער אוים גיטריקן ותשלח את הילד אונ זיא האט אנועק גיטראפן דאש קינד
 אונטר איינק פון דר בייקט: (טז) וחרל אונ זיא איז גגאנגען ותשב לו מנגד אונ זיא האט זיך געזעט
 פון ווייטן הרחק כמסמיו קסת ויית אן וויא צוויי בויגן שים כי אמרה ווארום זיא האט זיך גמאכט אל
 אריא במת הילד איך וויל נים זעקן אין ישמארבן פון דעם קינד ותשב מנגד אונ זיא האט זיך גיזעצט
 גאך ווייטער ותשא את קלה ותבר אונ זיא האט אויף גהויבן איר קול אונ האט גוויינט: (יז) וישמע אלהים
 אונ גאט האט גהערט דש קול פון דעם יונג בלוימר ער האט אן גנומן זיין תפלה פון דאגן איז גרוינג
 אז די תפלה וואש דר הולך איז אליין מתפלל וערש גיבר אן גנומן וויא פון דר תפלה וואש אגרי
 זיין אויף אים מתפלל ויקרא מלאך אלהים האט איין מלאך פון גאט גרופין צו הקר פון דעם הימל
 ויאמר לה אונ ער האט גמאנט צו איר מה לך הגר וואש איז צו היר הקר אל תראי דוא תאלקט דיק נים
 פארקמן כי שמע אלהים ווארום גאט האט צו גהערט דאש קול פון דעם יונג באשר הוא שם דארטן וואו
 ער איז: רש"י שרייבט די מלאכים האבן מקטרג געווען אונ האבן גמאנט רבשע דר ישמעאל וואש

את־יִדְדָךְ בּוֹ כִּי־לִגְוִי גָדוֹל אֲשִׁימֶנּוּ: יוֹיִפְקַח אֱלֹהִים
את־עֵינֶיהָ וְתָרָא בְּאֵר מַיִם וְתִלְךְ וְתַמְלֵא אֶת־
הַחֶמֶת מַיִם וְתִשְׁקֵן אֶת־הַנָּעַר: כִּי־יְהִי אֱלֹהִים אֶת־
הַנָּעַר וַיִּגְדֵּל וַיֵּשֶׁב בְּמִדְבָּר וַיְהִי רֹבֵה קִשְׁת׃ כִּי וַיֵּשֶׁב
בְּמִדְבָּר פֶּאֶרְזָן וְתַקְחָהּ לוֹ אִמּוֹ אִשָּׁה מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם: פ
שׁ כִּי וַיְהִי בָּעֵת הַהִוא וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ וּפִיכֹל יִשְׂרָאֵל
צָבָאוּ אֶל־אֲבֵרָהָם לֵאמֹר אֱלֹהִים עִמָּךְ בְּכָל־אֲשֶׁר־
אַתָּה עֹשֶׂה: כִּי וַעֲתָה הִשְׁבַּעְהָ לִי בֵּאלֹהִים הִנֵּה
אִם־תִּשְׁקַר לִי וּלְנִינִי וּלְנִכְדִי כִּחֲסֹד אֲשֶׁר־עֲשִׂיתִי
עִמָּךְ תַּעֲשֶׂה עִמָּדִי וְעַם־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־נָתַתָּה בָּהּ:
כִּי וַיֹּאמֶר אֲבֵרָהָם אֲנֹכִי אֲשַׁבֵּעַ: כִּי וְהוֹכַח אֲבֵרָהָם
אֶת־אֲבִימֶלֶךְ עַל־אֲדֹתָ בְּאֵר הַמַּיִם אֲשֶׁר גָּזְלוּ
עִבְדֵי אֲבִימֶלֶךְ: כִּי וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ לֹא יָדַעְתִּי מִי
עָשָׂה אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה וְגַם־אַתָּה לֹא־הִגַּדְתָּ לִּי וְגַם
אֲנֹכִי לֹא שָׁמַעְתִּי בְּלִתי הַיּוֹם: כִּי וַיִּקַּח אֲבֵרָהָם צֹאן
וּבָקָר וַיְהִי לְאֲבִימֶלֶךְ וַיָּבִרְתּוּ שְׁנֵיהֶם בְּרִית: כִּי וַיֵּצֵב

רש"י

שפתי חכמים

פְּלֹמֶר אֵם הוּא לְדִיק בְּמִים אִלּוּ רָשָׁע וְהַשִּׁיבֵנו לוֹ לְדִיק הוּא בְּמִים אִלּוּ
רָשָׁע הוּא מִמָּקוֹם אֶחָד וְעוֹד שְׂבִיבוּ וַיִּמְיוּ בְּדִיק בְּמִים אֶחָד וְהָשִׁיבֵנו לוֹ
אֵם הַבָּאָר וְהַקֵּבֵם הַשִּׁיבֵנו לָם כִּיוֹן שֶׁעַתָּה הוּא לְדִיק בְּעִינֵינוּ זֶה מַעֲלָה
דָּהָה יוֹשֵׁב בְּמִדְבָּר וּמִלְכָּם אֵם הַעוֹבְרִים הוּא שְׂנֵא' יוֹד בְּכָל וְגו': (בא) מִלְכָּם מִלְכֵי מִמָּקוֹם גְּדוּלֵה שְׂנֵא' וְהָה
שְׂפָחָה מִלְכֵי וְגו': הֵיטָב דְּלִמְרֵי אִינוּסִי זְרוּק חוֹטֵרָא לְחִיּוּרָא אֲשִׁיקְרִיָּה קָאִי: (כב) אֱלֹהִים עִמָּךְ לִפִּי שְׂרָאוּ שִׁיחָ
מִשְׁכּוֹת מִדּוֹם לִשְׁלוֹם וְעַם הַמַּלְכִּים נִלְחַם וְנִפְלּוּ בִידּוֹ וְנִפְקְדָה אֲשֶׁמוּ לְמִקּוּיוֹ: (כג) וְלִינִי וְלִנְכְדִי עַד כְּאֹרְחָמִי הֵאָבַע עַל
כִּבְן: כְּחֹדֶר אֶשְׁרֵי עֵמֶק מִשְׁעָה עֵמֶדִי: שְׂחֻמְרֵי לֵךְ הֵאָבַע אֲרִי לִפְנֵיךְ (כ"ד): (כה) וְהוֹכַח נְמוּכָה עֲמִי עַל כִּךְ:

וַיֵּצֵב קִינָדָר וְעֵלָן מֵיִיטָן דִּינֵינָע קִינָדָר דִּיהָ דְּאֶרֶשֶׁט זְאֶלְכָּמוּ אִים אוֹיֵף פְּרִינֵינָן אִינֵן פְּרוּנָן אַזְוֵא וַיֹּא
וַיִּמְרָ וְעַם שְׂמִינֵן וְאֶרֶם בְּשַׁעַת אִזְ מַעַן הָאֵם דִּי יִשְׂרָאֵל גְּפִירָט אִין גְּלוּת בִּי דִי עֲרִבִיִּים הָאֵבָן דִּי
יִשְׂרָאֵל גְּזָאָם צִי דִי וְאֵם הָאֵבָן זִי גְפִירָט מִיר בְּעָטָן אוֹיֵף פִּירָט אוֹיֵף צִי דִי קִינָדָר פִּון אוֹיֵנָר פִּעֻמָּר
יִשְׂמַעְיָאֵל וְעֵלָן זִי יוֹף אִיבָר אוֹיֵן מִרְחָם זִינֵן אוֹיֵן וְעֵלָן אִין גְּעֵפֵן עֵסָן אוֹיֵן מְרִינָן זִינֵן דִּי יִשְׂמַעְיָאֵלִים
זִי אֶעֱקֵן גְּזָאָנָן אוֹיֵן הָאֵבָן זִי גְפִירָאָבֶט גְּזָאָלֶצֶן פְּלִיִשֵׁי אוֹיֵן גְּזָאָלֶצֶנָע פִּלֵּש בְּרִי אִזְ זִי וְעֵלָן דָּאֵם
עִמָּן זִינֵן זִינֵן דָּעַם דְּעֶרְשִׁטִּין אוֹיֵן הָאֵבָן גְּפִירָאָבֶט אִין גְּפִירָאָבֶט לֶאֱלָלִין אוֹיֵן דִּי יִשְׂרָאֵל הָאֵבָן
מְרִינָם אִזְ דִּי לֶאֱגִלִּין זִינֵן פִּול מִיט וְאֶבֶר אוֹיֵן אִזְ זִינֵן הָאֵבָן אוֹיֵף גְּעִפִּינָם דִּי לֶאֱגִלִּין אוֹיֵן הָאֵבָן
מְרִינָם אִין מִיט צִי מְרִינָם אִין דִּר וַיִּבְרָךְ פִּון דִּי לֶאֱגִלִּין אֲרִינֵן אִין זִינֵינָר גּוֹף וַיִּנֵּן זִי דִר פִּון גְּשֻׁמְאָרְבָן

האמ

רבי ואתקפי ית יהוה ביה ארי לעם סני אשונה: יס וגלא ית עיניה וחות פירא דמא
 יאזלת ומלת ית רקבא מיא ואשקיא ית רביא: כ ויהוה ממרא דיי בסעדה דרביא ורביא
 זיתב במדברא ויהוה רבי קשתא: כא ויתב במדברא דפארן ונסבת לה אמה אתתא
 מארעא דמצרים: כב ויהוה בעדנא ההיא ואמר אבימלך ופיל רב חילה לאברהם למימר
 מימרא דיי בסעדה בכל די את עבד: כג וכען קים לי במימרא דיי הכא דלא תשקר בי
 ובברי ובבר ברי כמיבותא די עבדית עמך תעבד עמי ועם ארעא דאתחבתא בה:
 כד ואמר אברהם אנא אקום: כה ואובח אברהם ית אבימלך על עיסק פירא דמא די
 אנסו עבדי אבימלך: כו ואמר אבימלך לא ידעית מאן עבד ית פתנכא הדיו ואף את
 לא חית לי ואף אנא לא שמעית אלהין יומא דין: כז ודבר אברהם עאן ותורין ויתב
 לאבימלך וגזרו תרניהון קים: כח ונאקים אברהם ית שבע הורפן דעאן בלחודיה: כט ואמר

בעל המורים

(אבז) ויכלו כלפס תקום (דמיוס כ') ויכלו כבשת ימי כיון כלו כמס וכו ויכלו כבשות שמיטת אמא נגזרה מאלו: (כג) לנכדי • נגי
 האט הקב"ה זיי גפרענט אונ אצונד וויא אזו איז ער צו איז ער אצדיק צו איז ער ארשע האפין זיי
 גענפרט אצונד איז ער נאך אצדיק האט גאט ב"ה גענפרט נאך זיינע מעשים פון אצונד משפט איך
 אים אונ אמיל זאגן אזו האפן די מלאכים גענפרט צו הקב"ה אצונד איז ער נאך קיין פר עונשן גיט
 ווארום אין הימל שטרעפט מען גיט פר צוואנציג יאר האט גאט גזאגט איך משפט אים וויא ער
 איז אצונד: (יח) קומי שטייא אויף שאי את הנער הייב אויף דעם יוגנט אונ גברייף זיינע הענד אין אים
 בי לגוי גדול אשימנו ווארום איך וועל אים מאכן צו אגרוים פאלק: (יט) ויפקח אלהים את עיניה אונ גאט
 האט אויף געפונט אירע אויגן וזרא באר מים אונ זיא האט דר זעהן אפרונט מיט וואסר וולד אונ זיא
 איז גגאנגן וחמלא אונ האט דר פילט דעם לאגיל מיט וואסר וזשק אונ זיא האט אן גמרונקן דעם
 יוגנט: (כ) ויהי אלהים את הנער ויגדל אונ גאט איז גנווען מיט דעם יוגנט אונ ער איז אויף גוואקסן וישב
 במדבר אונ ער איז גינעסקין אין דר כדבר יהי אונ איז גנווען רבה קשת אשכר מיט פוילין בוויגן רשוי
 שרייבט ער איז גינעסקין אין דר כדבר אונ האט בגזלתי די וואס זייגן איפר גפארן: (כא) וישב במדבר
 פארן אונ ער איז גנעסן אין דר כדבר פארן וזקח לו אמו אונ די מוטר האט צו אים גינעסן איין אשה
 פון דעם לאנד מצרים • רשוי שרייבט ווייל זיא איז ארויס גיקוקן פון מצרים דרום האט זיא גנוקן
 אנווייב פון מצרים דרום זאגן לויט אשפריד ווארט ווארף אשטעקן אין דר לופט פאלט ער אויף דר
 ערר דאס איז דאס ארט פון וואגן ער איז גוואקסן: (כב) ויהי בעת ההוא אונ עש איז גנווען אין דר
 זעלביקער צייט וואמר אבימלך אונ ער האט גזאגט אבימלך אונ פיוכל זיין הייבט מאן צו אברהם לאמר
 אזו צו זאגן אלהים עמד גאט איז מיט דיר אין אלץ וואס דו מוסקט • רשוי שרייבט ווייל זיי האפין
 גזען אז ער איז ארויס גגאנגן פון דר שכוונה פון סרום בשלום אונ האט מלחמה גיהאלטן מיט די
 מלכים אונ זיי זייגן אריין גפאלן אין זיינע הענד אונ זיין ווייב האט אים אקיר גיהאט אויף דער
 עלמט דרום האפין זיי גזאגט גאט איז מיט דיר אין אלץ וואס דו מוסקט: (כג) ועתה אונ איצונד השכחה
 לי שנוער צו מיר דא ביי גאט אם השקר אויב דו וועסט פעלשין בלאמר דו זאלסט גיט פעלשן צו מיר
 ולגני אונ צו מיינע קינדער ולכדי אונ צו מיינע אייניקליך כחסד אזו ווי דעם חסד וואס איך האב מיט
 דיר גטאן דאס איז וואס איך האב דיר גזאגט מיין לאנד איז פר דיר דו מענטש זיצן וואו דו ווילסט
 תעשה עמדי זאלסטו מיט מיר אויף אזו טאן חסד ועם הארץ אונ מיט דעם לאנד וואס דו האסט דרינגן
 גיוואונט: (כד) ויאמר האט אברהם גיזאגט איך וועל שווערין: (כה) וזכתי אברהם את אבימלך אונ
 אברהם האט אויפובת גהאט מיט אבימלך על אודות באר המים אום ווילן דעם פרונטן מיט וואסר וואס
 די קנעכט פון אבימלך האבן גגזילת: (כז) ויאמר אבימלך אונ ער האט גזאגט אבימלך לא ידעית איך
 חיים גיט ווער האט גיטאן די דאזיגע זאך וגם אתה לא הגדת לי אונ אויף דו האסט מיר גיט גזאגט
 וגם אנכי אונ אונ אויף איך האב דאס גיט גהערשט גאר היינט: (כז) ויח אברהם אונ אברהם האט גינעקען
 צאן ובקר שאף אונ רינדער ויתן לאבימלך אונ ער האט גיגעבן צו אבימלך ויכרתו שנחם ברית אונ ויזא
 בידוע האבן פורת ברית גנווען: (כח) ויעב אברהם האט אברהם אנידר גשטעלט את שבע כבשות חנני

אברהם את שבע כבשת הצאן לבדהן: כס' ויאמר
אבימלך אל אברהם מה הנה שבע כבשת האלה
אשר הצבת לבדנה: ויאמר כי את שבע כבשת
תקח מידי בעבור תהיה לי לעדה כי חפרתי את
הבאר הזאת: לא עלכן קרא למקום ההוא באר
שבע כי שם נשבעו שניהם: לב' ויכרתו ברית בבאר
שבע ויקם אבימלך ופיכל שר צבאו וישבו אל
ארץ פלשתים: לו ויטע אשל בבאר שבע ויקרא
שם בשם יהוה אל עולם: לו ויגר אברהם בארץ
פלשתים ימים רבים: פ שביעי **כב** ויהי אחר
הדברים האלה והאלהים נסה את אברהם ויאמר
אליו אברהם ויאמר הנני: ד ויאמר קח נא את בנך

שפתי חכמים

רש"י

אזי לו הבאר - מהרש"ל: קראה דלא כתיב לעד וכתב לעדה מפני
שהוא לו קברה כי עדה לקברה כמו עד לזכר: רד"ל"כ ח"ד הוכיח זה
דלא לומר ע"י עדים א"כ מאי טעם דעדיז אנהיט שלא תבעו לפני
מי שימארה על הבאר ריועלו המים לקראתו שלו הוא ועלו לקראת אברהם: (ל) בעבור שהיה לו זאח: לעדה - עדות לו קברה P כמו
ועדה המלכה: כי חפרתי את הבאר - מריבוס היו עליה
רועי אבימלך ואומרים אנהנו חפרנוה אמרו צניחם כל
מ' שימארה על הבאר ריועלו המים לקראתו שלו הוא ועלו לקראת אברהם: (ל) אשל - רב ופשוטל חד אמר פרדם
להביא ממנו פירות לאורחים בסעודה: וחד אמר פונדק לאכסני' וכו' כל מיני פירות: ומנינו לשון נסיעה בזהלים
שנא' (דניאל יא) ויסע אהלי חפדנו: ויקרא שם וגו'. על ידי חורו אשל נקרא שמו של הקבים חלוה לכל העולם לאחר
שאוכלין ושותים אחר להם בברו למי שאכלתם משלו סבורים אתם שמשלי אכלתם משל מי שאמר ויהי העולם אכלתם
(סוטה י'): (לד) ימים רבים - מרובים על של חכרון בזהבון עשה כ"ה שנה וכו' כ"ז שהרי בן ע"ה שנה היה באלטו ממדך
אזכה שנה יוצא וישב באלטו ממדך שנה שלא מנינו קודם לכן שנתויב חלל שם שכל מקומותיו היה כדורח מונה וטעם
והולך שנה' ויעבור אברהם ויעתק משכ - ויהי רעב ויירד אברהם מלרימה' ובעצרים לא עשה חלל שלשה חדשים שהרי שלחו
פרעה מיד וילך למסעיו עד יוצא וישב באלטו ממדך אשר בחכרון שם ישב עד שנהפכה סדום מיד ויסע משם אברהם
מפני בוסה של לוט וכל אלהי פלשתים וכן י"ס שנה היה שהרי בשלמי למילתו בלו חללו המלחמים הרי כ"ה שנה וכלן
כתיב ימים רבים מרובים על הראשונים ולא בא הכתוב לסתום חלל לפרש ואלו היו מרובים עליהם שמי שנים לו

לבדהן די ויבן שאף אליו: (כט) ויאמר אבימלך האם אבימלך גזאגט צו אברהם וואס בטייטן די ויבן
לעמלק אשר הצבת לבדנה וואס דו האקט ווי גשטעלט באוונדן: (ל) ויאמר האם אברהם גזאגט כי את
שבע כבשת דען די ויבן לעמלק ואלקטו געמן פון מיין האנד בעבור פון וועגן תהיה לי לעדה דאס ואל
זיין צו מיר פראיין עדות כי חפרתי אז איך האב גגראבן דעם ברוינן רש"י שרייבט די פאסטער
פון אבימלך האבין גקרייגט אונ האבן גזאגט מיר האבין גגראבן דעם ברוינן האבן ווי צווישן זיך אפ
גשטעקט דר וואס זיך וויינין ביי דעם ברוינן אונ דאס וואסר וועט ארויף גיין אקעגן אים צו
דעם גיהער דר ברוינן ויין ווי אייף גגאנגן קעגן אברהם אונ דר מדרש שרייבט די פאסטער פון
אברהם האבן גזאגט וועלכר פון אונזערע הארן וועלן שטעלן וינע שפאף ביי דעם ברוינן אונ די וואסר
וועלן ארויף גיין קעגן די לעמלק דרום האם אברהם גזאגט צו אבימלך דו ואלקט ביי מיר געקען
די ויבן לעמלק בדי עם ואל זיין איין עדות אז איך האב גגראבן דעם ברוינן ווארומ דורך ווי און
מען דאס גיין וואר גווארן: (לא) על כן דרום האם ער גרופן דאס וועלכע אקט באר שבע כי שם נשבע

אבימלך לאברהם מה אנון שבע חורפן אליו דאקמתא בלחוריהו : ויאמר ארי ית שבע
 חורפן תקבל מן ירי בריל דתת לי לסהרו ארי תפרית ית בריא דרין (י' ה'א) : לא על כן
 קרא לאתרא הווא באר שבע ארי תמן קימו תרניהו : לי וגורו קים בבאר שבע וקם
 אבימלך ופיכל רב חילה ותבו לארע פלשתאי : לי ונציב נציבא (י' אילנא) בבאר שבע
 וצלי תמן בשמא דיי אלהא דעלמא : לי ואתותב אברהם בארע פלשתאי וימן סגיאן :
 ותיה פתר פתגמאי האליו ויי גסי ית אברהם ויאמר ליה אברהם ויאמר הא אגא : ויאמר

בעל הטורים

אין בני : (ט) הכנה * ב' במכרה הכנה לבדנה * אחת הכנה כל גבולות ארץ * נזכות אברהם נכדו כל גבולות ארץ : (ב) אל ארץ העמים *

שפתי חכמים

אבימלך שהרי היה להם עדים וק"ל : שמוע שריר לפרש זאת משום
 פסוק שלחניו שכתוב ויהי אחר הדברים האלה וגו' שחזר סמוך דכל
 מקום שכתוב אחר הוא סמוך כדפריש"י ב' לך לך וזה היה י"ב שנה
 אחרי כן וא"כ למה נאמר אחר לבך משום אחר דכדיו של שכן כו' ולא
 אחר הדברים שהיו בין אברהם לאבימלך דסמוך להם : תפירא און
 נא האמור כאן אלף ל' בקשה דהא מליו בכמה מקומות נא שאני ל'
 בקשה דהא"ס : אסרי שלא ויאמרו דקב"ה הטריף דעתו ולכן עשה חל
 אי לא היה מטורף בדעתו לא היה עושה * (מח") ואל דבעמא קמא
 לא בני דא"כ היל' את בך יחידך אשר אהבת ומדאמר את את ש"פ
 לחלק אחא והיינו שכלל פסח השוכ דקב"ה על שאלת אברהם וכטעמא

יומר היה מפרשם ועל כרחי' אינם יתרים ויחר משנה הרי
 כ"ז שנה מיד יאל משם ויחר להכריז ולחלוק שנה קדמה לפני
 מקדמו ש"ל ויחם ו"ב שנים י"ב שנים בסדר עולם (ב"ר) :
 (א) אחר הדברים האלה : יש מרבותיו אומרים (מנהדרין
 סט) אחר דכדיו של שכן שהיה מקטרג ואומר מכל פעודה
 עשה אברהם לא הקריב לפניך פר אחד או חיל אחד אחר
 ל כלום עשה אלא כשכיל בנו חילי הייתי אומר לו זכה אורו
 לפני לא היה מעכב : וי"א אחר דכדיו של ישמעאל שהיה
 מתפטר על יחם שאל בן י"ב שנה ולא מיחה אחר לו יחם
 באחר אחד אחת מיראני חילו אחר לי הקב"ה זכה עמך לפני לא
 הוא ולשון וימון : (ב) קח נא : חן נא אלף לשון בקשה ואמר לו
 לא היה כהן ממם (מנהדרין סט) : את בך * אחר לו שני בניו יש לי אחר לו את יחידך אחר לו גילה לו יחיד
 יחיד לאמו אחר לו אשר אהבת אחר לו שמיטת חיי אהב אחר לו מחלתה של
 לערצבו פתחם אמותה דעתו עליו וסתרף וכדי לחבב עליו את המטה ולתן לו סכר על כל דבור ודבור :

שנים ווארום דארטן האבן בידע גשווארן אברהם מיט אבימלך : (לב) וכרתו ברית און זיי האבן
 בורת ברית גיווען אין באר שבע ויסק און ער איז אויף גשטאנן אבימלך און זיין הייבט מאן פויכל
 וישבו און זיי האבן זיך ווייך גינקערט צו דעם לאנד פלשתים : (לג) וישע אשל בבאר שבע און ער האט
 גפלאנצט אבנים אין באר שבע * רשי שרייבט רב און גשטאל קריין דריין איינר זאגט ער האט
 גיפלאנצט איין וויין גארטן ער זאל בריינגן אלע מיני פירות צו די אורחים און דר אנדער זאגט ער
 האט גמאכט אהארפריג פון אורחים וועגן אונדזרארט איז גיווען אלע מיני פירות ויקרא שם בשם ה'
 אל עולם און דורך דעם זאגט איז אן גרופן גווארן דר נאמן פון נאט ער איז אגאט צו גאר דר וועלט
 ווארום נאך דעם אז די אורחים האבן אפ גיגעסין און אפ גיטרינגן האט אברהם צו זיי גזאגט לויבט
 צו דעם וואס איר האט גיגעסין פון זיינעם איר מינקט איר האט גיגעסין פון מינים גיין איר האט
 גיגעסין פון דעםם וואס ער האט גיזאגט און ער איז פשאפן גווארן די וועלט : (לד) ויגר אברהם און
 אברהם האט גוואונט אין לאנד פלשתים פיל טעג : (א) ויהי און ער איז גווען אחר הדברים האלה נאך
 די דאזיגע רייד : רשי שרייבט נאך די רייד פון דעם שטן וואס ער האט קוקט גיווען און האט
 גיזאגט פאר גאט ב"ה פון גאר דר סעודה וואס אברהם האט גמאכט האט ער פאר דיר גיט מקריב
 גווען גיין שום קרבן האט גאט ב"ה געקפרט ער האט דאך דאס גטאן גאר פון זיין זון וועגן און אז
 איך וואלט אים גזאגט ער זאל שטעקן זיין זון פאר מיר וואלט ער מיר גפאלגט און אמייל זאגן נאך
 די רייד פון וישמעאל וואס ער האט זיך בארימט אקעגן יצחק און האט גזאגט איך בין אלט גיווען
 דרייצען יאר אז מיין פאטער האט מיר געזאגט אז איך האב אים גיט גווערט האט יצחק צו אים
 גיזאגט דו בארימסט דיר מיט איין אבר פון דיין לייב אז גאט זאל מיר זאגן איך זאל מיר אליין
 שטעקטן פאר אים וואלט איך אים גיט דר ווייך גווען והאלהים נסה את אברהם און גאט האט גפרוקט
 צו אברהם ויאמר אליו אברהם און ער האט צו אים גזאגט אברהם : ויאמר האט אברהם גזאגט הנני דא
 בין איך אן גיפרייט צו מאן וואס דו וועסט מיר שאפין : (ב) ויאמר און ער האט גזאגט קח נעם נא
 איך פעט זיך * רשי שרייבט גאט ב"ה האט אים גזאגט איך פעט דיר דו זאלסט פלשטין אין דעם
 קטין דר קען זאל גיט זאגן אין די ערשטע גמיונות איז גיט גווען קיין קאש את בך דיין זון את יחידך

את יחידך אשר אהבת את יצחק ולך לך לא ארץ
הפריה והעלהו שם לעלה על אחד ההרים אשר
אמר אליך: וישבם אברהם בבקר ויחבש את
חמורו ויקח את שני נעריו אתו ואת יצחק בנו
ויבקע עצי עזה ויקם וילך אל המקום אשר
אמר לו האלהים: ביום השלישי וישא אברהם
את עיניו וירא את המקום מרחק: ויאמר
אברהם אל נעריו שבו לכם פה עם החמור ואני
והנער נלכה עד כה ונשתחוה ונשובה אליכם
ויקח אברהם את עצי העזה וישם על יצחק בנו
ויקח בידו את האש ואת המאכלת וילכו שניהם
יחדו: ויאמר יצחק אל אברהם אביו ויאמר אבי
ויאמר הנני בני ויאמר הנה האש והעצים ואני

שפתי הכמים

בשרא לחוד לא כגי דל"כ הו"ל אוספא קח את יצחק את בןך את
יחידך אשר אהבת דהוה נמי חיוב מלוה: בדרי לא היו לו אלא שני
נערים אלא נערים המיוחדים לו שם ישמעאל ואלעזר עיני לקמן
בפרשת בלק מה שפירש גבי שני נערים דבלעם למח שנה רש"י פירוש
דהם מנהל"י ומהש"ל פי' דבלעם שהיה רחוק גבוה וזהו צריך
לשימוש פי' שהיו משמשים את אהרן אברהם שהיה רחוק ומוכח
לא היה צריך לשימוש שהיו משמשים את עצמו רק שלא יבא יחידי שם
יערך אחד מנעירי לקביו משום הכי לקח שני נערים עמו לך פי'

רש"י

ארץ המורים: ירושלים וכן (בר' כ ג) לבנות את בית ה'
בירושלים בשר המורים: ורבותיו ז"ל פירשו על שם שמעם
הוראה וזאת לשרא"ל: ואונקלוס תרגמו על שם עבודת
הקפרת שם בו מור נרד ושאר בשמים: והעלהו לא
חמור לו שחטרו לפי שלא היה חפץ הקב"ה לשחטו אלא להעלהו
לשר לעשותו עולה ומשהעלהו חמור לו הורידו: אחד
הנרים הקב"ה מתהלך הדיקים (ס"א משהא לנדיקים) ואח"כ

מגלה להם וכל זה כדי להרבות שכן וכן (לעיל יב) אל הארץ אשר חרך וכן ביונה (יונה ג) וקרא עליה את הקריאה:
(ג) ושכם: מדרש למנוח (פסחים ד): ויחבש: הוא בעצמו ולא נזה לאחד מעבדיו שהאכזה מקלקלת השורה: את שני
נעריו: (ב"ר) ישמעאל ואלעזר שאין אחד חשוב רשאי ללכת לדרך בללא ב' אנשים שם יעקב האחד לקביו וישרה

דיין איינציגן אשר אהבת וואס דו האסט ליב את יצחק רש"י שרייבט הקב"ה האט צו אים גאנגט נעם
דיין זון האט אברהם געפירט איך האב צוויי זון וועלכן זאל איך געמן האט הקב"ה ווידר גיזאגט
דיין איינציגן האט אברהם געפירט זיי ניינן ביידע איינציגע דר איז איין איינציגער ביי זיין מוטער און
דר איז איין איינציגער ביי זיין מוטער האט הקב"ה גאנגט דעם וואס דו האסט ליב האט אברהם
געפירט איך האב ביידע ליב האט הקב"ה ווידר גיזאגט את יצחק און דרום האט הייבט נים
גיזאגט ער זאל יצחק מקריב זיין ברי זיין דעה זאל נים מבולבל ווערן און ווידר בריער זאל אויף
אים פליגן די מצוה און צו געבין שער אויף איינליכן דיבור ודיבור וד' און גיי דיר אל ארץ המורית
צום לאנד מוריה דאס איז ירושלים והעלהו שם לעולה און בריינג אים דארט אויף פראיין עולה רש"י
שרייבט הקב"ה האט אליין נים גיזאגט מען זאל אים מקריב זיין נאר אויף בריינגן אים אויף דעם
גאנג פון איין עולה וועגן און אז ער האט אים אויף גבראכט האט ער אים גאנגט נידר אים אראפ
על אחד ההרים אשר אמר אליך אויף איינעם פון די פערט וואס איך וועל דיר זאגן (ג) וישכם אברהם בבקר און

דבר פֿען ית בְּרַךְ ית יחִידֶךָ ית רַחֲמֶיךָ ית יִצְחָק וַיֹּאמֶר לְךָ לֵאמֹר אֶרְעָא פּוֹלְחָנָא וַאֲמַרְהָא קְדָמִי
תִּפְּנִי לַעֲלִיתָא עַל חַד מִן מוֹרֵיָא דִּי אִמִּיר לֵךְ : וַאֲמַרְהִים אֲבִרְהֵם בְּצִפְרָא וְחִוְרֵי ית חֲמֵרָה
וְדָבָר ית הִרְיִן עוֹלִימוֹתֵי עֲמָה וְיִת יִצְחָק בְּרָהּ וְצִלָּה אָעִי לַעֲלִיתָא וְקָם וַאֲזַל לְאַתְרָא דִּי
אִמִּיר לֵהּ יִי : וּבְיוֹמָא תְּלִיתָאָה וְקָם אֲבִרְהֵם ית עֵינֵיהּ וַחֲוֵי ית אֲתָרָא מְרַחֵק : וַאֲמַר
אֲבִרְהֵם לְעוֹלִימוֹתֵי אֹדְרִיכוּ לְכוּן הָכָא עִם חֲמֵרָא וַאֲנָא וְעוֹלִימָא נִתְמַטִּי עַד כְּאֵ וְנִסְגִּיד
וְנִתְיָב לְתִכּוֹן : וְנִסְיָב אֲבִרְהֵם ית אָעִי דַּעֲלִיתָא וְשׂוּי עַל יִצְחָק בְּרָהּ וְנִסְיָב בִּידֵהּ ית
אַשְׁתָּא וְיִת סְבִינָא וַאֲזַל תְּרוּיְהוֹן פִּתְרָא (ג' בְּחֵרָא) : וַאֲמַר יִצְחָק לְאַבְרָהָם אֲבוּהִי וַאֲמַר

בעל המורים

גרי' ביזשעלס : (א) ונשבע ו' (חלל) במסכה ונשתחוה ונשבע : נחמה ראש ונשבע : הבינו' ה' אלני ונשבע : (ע"ה ט') לכה ונשבע :
(ארכה ג') נחמסה דרכיו ונחמסה ונשבע : (כשע ו') לכו ונשבע אל ה' : בזכות אברהם שאמר נשתחוה ונשבע וכו' ישראל לעשות תשובה
והינינו לכה ונשבע נחמסה דרכיו כבינה ה' אלני וזכותו גלילות מתקבלות : לבו ונשבע אל עיר ה' [ר"ל כמו ששם אומר שאול לעשר
רש"י

ידיה השני עמו : ויבצע תרנומו ואלל כמו (ש"ב ית) ואלחו
סידון גלסון ביקוע פינדרא' בלעז (שפאלטען) : (ד) ביום
השלישי למה אחר מלהרואו מיד כדי שלא יאמרו הממו
וערכבו פתחום וטרף דעתו ואלו היה לו שהם להמלך אל לבו
לא היה עושה : וירא את המקום : ראה עין קשור על הכר :
(ה) עד הכ' כלומר דרך מועט למקום אשר לפנינו : ומדרש
אגדה אברהם היכן הוא מהשומר לי המקום כה יחי' זרעך :
ונשבע : נחמסה שמוכו משה : (ו) המאכלת : סכין על שם
שחולקת את הפשר כמה דמיחא (דכר' לב) וחריב מאכל בשר ובמכשרת בשר לאכילה : ד"ה זאת נקראת מאכלת יעל שם
שחוראל אכילת ממך שברה : וילכו משה יחזיו' אברהם משה יודע שהולך לבשרו את בנו היה הולך בראון וממנה כולק

אברהם האט זיך גיפערט אין דר פרי ער האט זיך מזור געווען צו דר מצוה ויחבוש את חמורו און ער
האט אליין גגורט זיין אייזל און האט גיט גישאפט צו איינעם פון זיינע קנעכט מחמת ליבשאפט
וואס ער האט גיהאט צו הקב"ה פקדים צו זיין זיינע מצות ויקח את שני נעריו אמו און ער האט גנומן
זיינע צוויי יונגן מיט זיך דאס זיינען גישאפט און אליעזר דען איין אדם חשוב מאד גיט גיין אין וועג
אן צוויי לייט (עיינ רש"י) ואת יצחק בנו און האט גנומן זיין זון יצחק ויבצע עצי עולה און אברהם האט
גישאפט דאס האלץ פון וועגין דר עולה ויקם און ער איז אויף גישאפטן וילד אל המקום אשר אמר לו
האלהים און איז גיגאנגן צו דעם ארט וואס נאט האט אים גאנגט : (ר) ביום השלישי אין דעם דריטין
טאג וישא אברהם את עיניו האט אברהם אויף גיהובין זיינע אויגין וירא את המקום מדרוק און ער האט
דר געזען דאס ארט פון ווייטין רש"י שרייבט ער האט גיזעהן איין וואלקין איז געווען געזיגן איבער
דעם בארג האט ער פר גשטאנן אז דאס איז דאס ארט און פר וואס האט הקב"ה אים געזיגן דאס
ארט געשט דעם דריטין טאג פרי מען זאל גיט זאגין הקב"ה האט אים פר טומלט און ער האט
קיין צייט גיט גהאט זיך מיישיב צו זיין אבר ער זאל צייט האבין זיך צו ברייקן אזו וואלט ער דאס
גיט גיזען גיטאן : (ח) ויאמר אברהם אל נערי און אברהם האט גאנגט צו זיינע יונגן שבו לכם פה עם החמור
בלויבט דא וזימין מיט דעם אייזל ואני והנער בלכה עד כה און איך און דר יונג דאס איז יצחק וועלן
מיר גיין אקליין ביסל וועג צו דעם ארט וואס איז פר אונז' איין מדרש שמיט אזו האט אברהם
גיגאנט אז גאט הייבט מיר פקרים זיין מיין זון יצחק פאר איין עולה וועל איך געזען וויא אזו וועט
פקדים ווערן דר פסוק (כה יהיה ויעד) דאס איז מייטש דייקע קינדער וועלן זיין אזו וויא די שטערן אין
הימל ונשתחוה און מיר וועלן זיך בוקין פאר גאט ונשבע אליהם און מיר וועלן זיך וויכר קערין צו
איין רש"י שרייבט אברהם האט גיגאנט אז זיי וועלן זיך ביינע אום קערין : (י) ויקח אברהם
את עצי העולה און אברהם האט גנומן דאס האלץ וישם על יצחק בנו און ער האט גיטאן אויף זיין זון
יצחק ויקח בידו את האש ואת המאכלת און ער האט גנומן אין זיין האנט דאס פיער און דאס מעסער
וילכו שניהם יחדו און זיינען גיגאנגן ביינע פאגאר : (ז) ויאמר יצחק אל אברהם אביו און ער האט גאנגט הנני כבי
יצחק צו זיין פאטער אברהם ויאמר און ער האט גאנגט אבי מיין פאטער ויאמר און ער האט גאנגט הנני כבי
דא בין איך מיין זון ויאמר און יצחק האט גיגאנט הנח בנך האש והעצים דא איז פר האגדין פיער און
האלץ

הַשָּׂה לַעֲלֹה: ^ח וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֱלֹהִים יְדָאֵה-לוֹ
הַשָּׂה לַעֲלֹה בְנִי וַיֵּלְכוּ שְׁנֵיהֶם יחדו: ^ט וַיָּבֹאוּ אֶל-
הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אָמַר-לוֹ הָאֱלֹהִים וַיָּבֶן שָׁם אַבְרָהָם
אֶת-הַמִּזְבֵּחַ וַיַּעֲרֹךְ אֶת-הָעֵצִים וַיַּעֲקֹד אֶת-יִצְחָק
בְּנוֹ וַיִּשֶׂם אֹתוֹ עַל-הַמִּזְבֵּחַ מִמָּעַד לַעֲצִים: ^י וַיִּשְׁלַח
אַבְרָהָם אֶת-יָדוֹ וַיִּקַּח אֶת-הַמֶּאֱכָלֶת לַשְּׂחֹט אֶת-
בְּנוֹ: ^{יא} וַיִּקְרָא אֵלָיו מִלֵּאךְ יְהוָה מִן-הַשָּׁמַיִם וַיֹּאמֶר
אַבְרָהָם אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר הִנְנִי: ^{יב} וַיֹּאמֶר אֶל-תְּשַׁלַּח
יָדְךָ אֶל-הַנֶּזֶר וְאֶל-תַּעֲשֵׂ לֹ מְאוֹמָה כִּי וְעַתָּה
יָדַעְתִּי כִּי־יִרְאֵה אֱלֹהִים אֶתָּה וְלֹא חֲשַׁבְתָּ אֶת-בְּנֶךָ
אֶת-יְחִידְךָ מִמֶּנִּי: ^{יג} וַיִּשָּׂא אַבְרָהָם אֶת-עֵינָיו וַיִּרְאֵה
וְהִנֵּה אֵיל אַחֵר נֶאֱחָז בִּסְבָךְ בִּקְרָנָיו וַיִּלְךְ אַבְרָהָם
וַיִּקַּח אֶת-הָאֵיל וַיַּעֲלֵהוּ לַעֲלֹה תַּחַת בְּנוֹ: ^{יד} וַיִּקְרָא
אַבְרָהָם שֵׁם-הַמָּקוֹם הַהוּא יְהוָה וַיִּרְאֵה אֲשֶׁר

שפתי חכמים

רש"י

יִזְקֶכָה וְכִי הוֹלֵךְ דָּם כּוֹס מוֹס יֵל אֲבֵרָהָם אֲמַר אֲוִיָּא דָם וְאֶקְרִיב
אֹתוֹ אֵל הַקִּבֵּי אֵל תּוֹלֵד מִיָּמֹו דָם וְאֲבֵרָהָם כִּכֵּר שֶׁלָּא דִי כְּהֹנָאֵת
דָם אֵל אִ"כ אֶקְרִיב מִמֶּנּוּ כִּכֵּר אֵל אֵל חַל תַּעֲשֶׂה כּוֹ מוֹס • מִכֶּשֶׁל:
(שָׁכַח נד) יָדוֹ וְנִגְלוֹ מִנְּחֻרָיו הִידִים וְהַגְּלִיל בִּיחָד הִיא עֲקוּדָה וְהוּא לִשּׁוֹן עֲקוּדִים כִּהְיוּ קִרְסוּלִיִּים לְבָנִים מִקּוֹם
מִעֻקְדִין מוֹס כּוֹ הִיא נִכֵּר: (יא) אֲבֵרָהָם אֲבֵרָהָם • לִשּׁוֹן חֶבֶד הוּא כְּפֹסֶל אֵת שְׁמוֹ: (יב) חַל תַּשְׁלַח • לִשְׁחוֹט אֲמַר לוֹ
אִ"כ לְחֹסֶת כְּאִשִּׁי לִכְלֹן אֲעִשֶׂה כּוֹ חֶבֶד וְאֲוִיָּא מִמֶּנּוּ מַעֲסָ דָם יֵל חַל תַּעֲשֶׂה לוֹ מִנְּחֹמָה חַל תַּעֲשֶׂה כּוֹ מוֹס: כִּי עַתָּה יִדְעִמִּי
חֵדֶר אֲבֵרָהָם אֵל אֲבֵרָהָם חֶפֶס לִפְנֵיךְ אֵת שִׁחֹתִי אֲסַמּוֹל אֲמַרְתָּ לִּי כִי בִיחָק יִקְרָא לָךְ זֶרַע וְזֹמַרְתָּ קֹדֶם נָח אֵת בֶּכֶר
הָאֵלֶּךְ וְאֵת הַשָּׂה לַעֲלֹה אֲנִי וְהוּא אֵין דָּאָם לַעֲמֹלָע צוֹ אֵיין עוֹלָה: (יג) וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֲנִי עַד הָאֵת גִּזְאֲנִי
אַבְרָהָם אֱלֹהִים יִרְאֵה לוֹ הַשָּׂה גִזְאֵי נֶזֶק וְוִיזִין אֲנִי נֶזֶק אֵיִים דָּר וְוִיזִין צוֹ יִזְק אֲלֵעֲמִיל אֲנִי אֲנִי עַד
נֶזֶק נִיט אֵיִים דָּר וְוִיזִין לַעֲלֹה בְנִי נֶזֶק וְוִיזִין צוֹ צוֹ אֵיין עוֹלָה וְוִיזִין שְׁנֵיהֶם יחדו אֲנִי וְוִיזִין
בִּיזְדֵּעַ גִּזְאֲנִי בְּנִי אֲנִי שְׁרִיבֵיט הָאֲמִשְׁשֵׁעַ יִצְחָק הָאֵת שְׁוִין פֶּאָר שְׁמֵאֲנִי אֲנִי עַד גִּיִּיט מַעַן זָאָל
אֵיִים שְׁעִקְטֵן וְוִיזִין צוֹ פֶּאָרְט גִּזְאֲנִי בִּיזְדֵּעַ מִיט אֲנִילִיָּה הָאֵרֶץ צוֹ מַעַן דָּעַם רָצוֹן פֿון הַקְּבִירָה: (ט) וַיִּבְּאוּ
אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אָמַר לוֹ הָאֱלֹהִים אֲנִי וְוִיזִין גִּיזְאֵי צוֹ דָּעַם אֲרָם נֹאֵם גִּזְאֵי הָאֵת אֵיִים גִּזְאֲנִי וְוִיזִין שֵׁם
אַבְרָהָם אֵת הַמּוֹכַח אֲנִי עַד הָאֵת גִּיזְאֵיט דָּאֲרִשְׁטֵן אַבְרָהָם אֲמַרְבָּת וַיַּעֲרֹךְ אֵת הָעֵצִים אֲנִי עַד הָאֵת אֵין גִּרִּיבִיט
דָּאָם הָאֵלֶּךְ וַיַּעֲקֹד אֵת יִצְחָק בְּנוֹ אֲנִי עַד הָאֵת גִּבְרָנְדֵן וְוִיזִין וְוִיזִין יִצְחָק וַיִּשֶׂם אֹתוֹ עַל הַמִּזְבֵּחַ מִמָּעַל לַעֲצִים אֲנִי
עַד הָאֵת אֵיִים גִּזְאֵי אֲוִיָּא דָּעַם מִזְבֵּחַ אֵיִיבֶר דִּיא הָאֵלֶּךְ: (י) וַיִּשְׁלַח אַבְרָהָם אֶת יָדוֹ אֲנִי אַבְרָהָם הָאֵת
אֵיִים גִּיזְאֲרֵקֶט וְוִיזִין הָאֲנִי וַיִּקַּח אֵת הַמֶּאֱכָלֶת לַשְּׂחֹט אֵת בְּנוֹ אֲנִי הָאֵת גִּזְאֵי דָאָם מִעֲבָר צוֹ שְׁעִקְטֵן וְוִיזִין
זוֹן: (יא) וַיִּקְרָא אֵלָיו מִלֵּאךְ הִ' מִן הַשָּׁמַיִם אֲנִי אֲמַלְאָךְ פֿון גִּזְאֵי הָאֵת צוֹ אֵיִים גִּזְאֵי פֿון דָּעַם הִימִיל וַיֹּאמֶר
אַבְרָהָם אַבְרָהָם אֲנִי עַד הָאֵת גִּזְאֵיט אַבְרָהָם אַבְרָהָם • רִשִּׁי שְׁרִיבֵיט דָּאָם וְוִיזִין עַד הָאֵת גִּזְאֵי מִלֵּאךְ

אבא ואמר הא אנא ברי ואמר הא אשתא ואעיא ואן אימרא לעלתא: ח ואמר אברהם
 קדם יי גלי לה אימרא לעלתא ברי ואילו תרויהון פחדא: ט ואתו לאתרא די אמר לה יי
 ובנא תמן אברהם ית מדפחא וסדר ית אעיא ועקד ית יצחק ברה ושוי יתה על מדפחא
 עיר מן אעיא: י ואושיט אברהם ית ידה ונסיב ית ספינא למיכם ית ברה: יא וקרא לה
 מלאכא דיי מן שמיא ואמר אברהם אברהם ואמר הא אנא: יב ואמר לא תושיט ידך
 לעולימא ולא תעבד לה מדעם ארי פען ידענא (ב' ידעית) ארי דחלא דיי אתי ולא
 פגעת ית בך ית יחידך מני: יג וקם אברהם ית עינוהי בתר אליו וחוא וקרא דכרא
 בתר אחיד פאלינא בקרננהו ואול אברהם ונסיב ית דכרא ואסקה לעלתא חלה ברה:
 יד ופלה וצלי אברהם תמן באתרא תרוא ואמר קדם יי הקא יתון פלחן דריא בן

בעל הטורים

לשוב מן אהנו חכה לשוב אל עיר ה' ואם לא וכו' ואמר נגהי רחם ונשובה הכל בזכות אברהם: (ד) לטחוט * ב' במסרה לטחוט את בנו לטחוט
 חלוקה השולש בשער והוקחל מ' בני קרבנות * שאלו ומדיון ענין הקרבנות מהלכיהם כדלמדין כופתין סיו הכתוב יד ורגל כעקודת ויחם כן
 אברהם: (יא) וקרא אליו מלאך ה' מן השמים * ס"ח בגי' מיכאל הוי"ו (ע"ה):

שפתי חכמים

רשי

שכניו אשה לומר לי אל תשלח ידך אל הנער * אמר לו הקדש
 לא לחלל בריחי ומואל שפתי לא אשנה כשחמרתך לא קח
 צוולאשפתי לא אשנה לא חמרתך שפתיך לא אשנה ואלה העלהו חסותיה
 אחתיה: כי אשה ידעתי * מעשה יש לי מה להשיב לשמן
 דלעובדי גלולים הסמוכים מה הוא חבתי אלך יש לי פתחון פה
 עכשיו כדלמדין כי ירח אלהים אחיה: (יג) והנה איל * מוכן
 ידוע לק' במשנת ימי בראשית: אחר * אחרי שחמרת לו המלאך אל תשלח ידך רחמי כשכחו נאחז והוא שממרגמין וחקק
 אברהם שפתי בזה אליו: (ס"ח) ולפי האגדה אחר כל דברי המלאך והשכינה ואחר עעמתי של אברהם: בסדר * חילן:
 בקרינו * שהיה כן אלל אברהם ויחשבו סוככו ומערכבו כחלומות: תחת בנו * מאחר שכתוב ויעלהו לעולה לא חסר
 המקרא כלום ומהו תחת בנו על כל עבודה שעשה ממנו היה מתפלל ואומר יהי' שפתיך זו כללו היא עשויה בזכי כללו
 בני שפתי כללו דמי זדוק כללו בני מושפט כללו הוא נקטר ונעשה דמן: (יד) ה' ירחמי * פשוטו כתרומה ה' יבחר ויראה

אן גרופן אברהם דאם איז לשון ליבשאפט ויאמר האם אברהם גיזאגט הנני דא בין איה: (יב) ויאמר
 האם דר מלאך גיזאגט אל תשלח ידך אל הנער דו זאלסט נישט שטרעקן דיין האגד צו דעם יונג צוא
 שעקמן אים האם אברהם גיזאגט בין איה דען אום וינסט אהער גיקומן איה וועל אים האמשע לאזן
 אפיקל פלוג האם אים דר מלאך גיזאגט ואל תעש לו מאומה דו זאלסט אים גאר נישט מאן בלומד דו
 זאלסט אין אים קיין מום נישט מאכין כי עתה ידעתי ווארום אצונד יוים איה כי ירא אלהים אתה אן דו
 ביסט אנאם פארקמיגר ולא חשכת את בנך את יחיד מבני אונ דו האבט נישט פרישן דיין אייגנציגן וון
 פון מיר * רשי * שרייבט אברהם האם גיזאגט פה הקב' איה ווילמיר פה דיר אויס רייזן מיין הארץ
 געבטן האבטו מיר גיזאגט אין וצחק וועט גרופן ווערן מיין זאמן אונ דר נאך האבטו מיר ווידער
 גיזאגט נעם דיין וון אונ זיי אים מקריב פאר איין עולה אונ אצונד זאגטו מיר ווידר שטרעק נישט
 דיין האגד צו דעם יונג האם הקב' אים גיענפערט וואס איה זאג בין איה נישט משנה דעואו איה האב
 גיזאגט קה נא את בנך האב איה נישט גיזאגט דו זאלסט אים שעקמן נאר איה האב אים גהייסן אויף
 בריינגן אויף דעם מזבח אונ אצונד אז דו האבט אים אויף גיבראכט מאך אים ווידר אראפ גידערן
 כי עתה ידעתי דען פון היינט אן איז פה האגדן צו מיר וואס אפ צו ענפערן צום שטן וואס פה וואונדערט
 ויך וואס איז מיין לבשאפט צו דיר ווארום אלי נעקן כי ירא אלהים אתה אז דו ביסט אנאם פארקמיגר:
 (יג) וישא אברהם את עינו אונ אברהם האם אויף גהויבין זיינע אויגן וירא אונ ער האם גיזעקן והנה
 אונ גון אל איין ווידר אחר נאך דעם אז דר מלאך האם אים גיזאגט (אל תשלח ידך) האם ער גזעקן
 דעם ווידר נאחז ער איז ווארן אן גהאלטן בסדר אין דארין בקרינו מיט זיינע העקנער וילך אברהם אונ
 אברהם איז גגאנגן ויחא את האיל אונ ער האם גגונן דעם ווידר ויעלהו לעולה תחת בנו אונ ער האם אים
 אויף גבראכט צו פאר איין עולה אויף דעם ארץ פון זיין וון * רשי * שרייבט אויף איטליכר עבודה
 וואס ער האם גמאן האם ער מהפלל געוון אונ האם גיזאגט עס זאל זיין דר ווילן פון הקב' עס זאל זיין
 גלייך וויא מיין וון איז גשאכטן גווארן אונ וויא גלייך זיין פלוגט איז גשפריינגט אונ גלייך וויא ער

יֹאמֶר ה' יוֹם בְּחַר יִהְיֶה יִרְאָה: ^{טו} וַיִּקְרָא מִלֵּאךְ יִהְיֶה
 אֶל־אֲבֵרָהָם שְׁנֵית מִן־הַשָּׁמַיִם: ^{טז} וַיֹּאמֶר בִּי
 גִּשְׁבַּעְתִּי נָא־יְהוָה כִּי־עַן אֲשֶׁר עָשִׂיתָ אֶת־הַדָּבָר
 הַזֶּה וְלֹא חָשַׁכְתָּ אֶת־פְּנֶךָ אֶת־יְחִידְךָ: ^{יז} כִּי־כִרְךָ
 אֲבִרְכְּךָ וְהִרְבָּה אֲרֻכָּה אֶת־זֶרְעֲךָ כְּכֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם
 וְכָחוּל אֲשֶׁר עַל־שִׁפְתַּי הָיִם וַיִּרְשׁ זֶרְעֲךָ אֶת־שָׂעַר
 אֵיבָיו: ^{יח} וְהִתְבָּרְכוּ בְּזֶרְעֲךָ כָּל־גִּוֵּי הָאָרֶץ עִקְב
 אֲשֶׁר שָׁמַעַתָּ בְּקֹלִי: ^{יט} וַיֵּשֶׁב אֲבֵרָהָם אֶל־נַעֲרָיו
 וַיִּקְמוּ וַיֵּלְכוּ יַחְדָּו אֶל־בְּאֵר שֶׁבַע וַיֵּשֶׁב אֲבֵרָהָם
 בְּבְאֵר שֶׁבַע: ^כ מִפְּטִיר כ' וַיְהִי אַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה
 וַיֵּגֶד לְאֲבֵרָהָם לֵאמֹר הִנֵּה יִלְדָּה מִלְּכָה גַם־הִוא
 בָּנִים לְנַחֲוֹר אַחִידְךָ: ^{כא} אֶת־עֹיִן כָּכָרוּ וְאֶת־בֶּן־אָחִיו
 וְאֶת־קַמּוּאֵל אֲבִי אָרַם: ^{כב} וְאֶת־כְּשָׁד וְאֶת־חֹזוּ וְאֶת־
 פִּלְדָּשׁ וְאֶת־יִדְלָף וְאֶת־בְּתוּאֵל: ^{כג} וּבְתוּאֵל יִלְדָּה אֶת־
 רַבְקָה שְׁמִנָּה אֵלֶּה יִלְדָּה מִלְּכָה לְנַחֲוֹר אַחִי
 אֲבֵרָהָם: ^{כד} וּפִילְגֶשֶׁשׁ וַיִּשְׁמָה רְאוּמָה וְתִלְדָּ גַם־הִוא
 אֶת־טִבְחָה וְאֶת־גַּחַם וְאֶת־תַּחֲשׁוּאֶת־מַעֲכָה: ^{כה} פפ

קמ"ז • חמנ"ז סימן • ומפטרין ואשה אחת במלכים ב' סימן ד':

אין נקטר גינארין אונ עס איז גינארין פון אים אלש: (יד) ויקרא אברהם שם המקום ההוא אונ אברהם האם
 אן גרופן דעם נאמן פון דעם דאזיגן ארץ ה' יראה גאט נאל זעקן אונ זאל אים דר וויילין דאס דאזיגע
 ארץ צו מאכן רגען זיין שבינה דרינגן צו מקריב זיין קרפנות אשר יאמר היום וואס וועט גאט ווערן
 אויף אים צו די טעג וואס וועלן קומן בדי אויף דעם פארג ה' יראה וועט זיך גאט פאנווייזן צו זיין
 קאלק: (טו) ויקרא מלאך ה' אל אברהם שנית מן השמים אונ אמלאך פון גאט האט גרופן צו אברהם דאס
 אנדערע קאל פון דעם הימל: (טז) ויאמר אונ ער האט גאט גאט בי נשבעתי איך קאב ביי מיר זעלבערט
 גשווארין נאם ה' דעם גאט כי יען אשר עשית את הדבר הזה דרום ווייל דו האקט גיטאן די דאזיגע זאך
 ולא חשכת את בך את יחידך אונ דו האקט גיט פר מיטן דיין איינציגן זון: (יז) כי בוד אברך איך וועל

הפטרות וירא במלכים ב' סימן ד'

וַיִּשְׁמָה אֶת־מִנְשֵׁי בְּנֵי־הַנְּכַיִּים צָעָקָה אֶל־אֱלֹהִישָׁע לֵאמֹר עֲבָדְךָ אִישִׁי מֵת וְאַתָּה
 וְאַשְׁמָה אִיז מנשי בני הנכאים אונ איין אשה פון די ווייבר פון די נכאים דאס איז געווען דאש ווייב
 פון

יִתְאַמֵּר בְּיוֹמָא הָרִין בְּטוֹרָא הָרִין אֲבָרְהָם קָדָם יִי פִלַח : מו וְקָרָא מִלְאָכָא דִּי לְאַבְרָהָם
 תַּנְיָנִית מִן שְׁמֵיָא : מו וְאַמֵּר בְּמִימְרֵי קִמְמִית אֲמַר יִי אֲרִי חֲלָף דִּי עֲבָדְתָּ יִת פִּתְגָמָא הָרִין
 וְלֹא מִנְעָמָא יִת בְּרָךְ יִת יְהוּדָה : יז אֲרִי בְּרָכָא אֲבָרְכֶנָּךְ וְאַסְנָאָה אֲסָנִי יִת בְּנֶךְ פִּסְכִּי
 שְׁמֵיָא וְכִחְלָא דִּי עַל בִּיף יִמָּא וְיִרְתֹּן בְּנִיךְ יִת קִרְוֵי סְנֵי־הוֹן : יח וְיִתְפָּרְכוּן בְּדִיל בְּנִיךְ
 כֹּל עֲמִמָּי דְאַרְעָא חֲלָף דִּי קִבְלָתָא לְמִמְרֵי : יט וְתַב אֲבָרְהָם לֹות עוֹלָמִיחֵי וְקִמּוּ וְאַחֲרֵי
 כִּחְדָּא לְבָאָר שְׁבַע וְיִתִּיב אֲבָרְהָם בְּבָאָר שְׁבַע : כ וְהָוָה בְּתֵר פִּתְגָמָיָא הָאֲלִין וְאַתְחִיָּא
 לְאַבְרָהָם לְמִימֵר הָא יִלְיֵית מִלְפָּה אִף הִיא בְּנִין לְחָדוֹר אַחֻד : כא יִת עוֹיַן בּוֹכְרָה וְיִת
 בּוֹז אַחֻדֵי וְיִת קְמוּאַל אַבּוּדֵי דְאַרְם : כב וְיִת פִּשְׁר וְיִת חֻז וְיִת פִּלְדִּשׁ וְיִת יִדְלָף וְיִת
 בְּתוּאַל : כג וְכִתּוּאַל אוֹלִיד יִת רִבְקָה תְּמַנְיָא אֲלִין יִלְיֵית מִלְפָּה לְחָדוֹר אַחֻדֵי דְאַבְרָהָם :
 כד וְלִחְנָתָה וְשְׁמָה רֵאוּמָה וְיִלְיֵית אִף הִיא יִת טַבַּח וְיִת גַּחַם וְיִת תַּחֲשׁ וְיִת מַעֲכָה : פ פ פ

שפתי חכמים

ואפשר שגם מהר"ם כיון לזה ע"ש : (פ"ח) וז"ל דה"פ שמי
 הדברות ליתאחד אחד בזכות עלמא ואחד בזכות אברהם זה אחת לאב
 ואחת לבן : "כתב מהר"ם ולא ידעתי מי הכריזו לה"ש" וז"ל להטות
 פשוטו של מקרא שהוא מורה על הדברים האחרונים למעלה כמלאה
 מנהגת האלה שגם דברי המלאך שהביטור בהרבה ארבה ומתבאר אחר
 הדברים ההם בבת זוגו של יצחק וללכת אחרי המדרש של ריהורי
 דברים שלא מכחיזו כחוב כלל וכו' עד ובספר הקצ"ס שגולדה נקרא
 דמשמע מיד ק"ף על פי שכתוב בו אחרי וכו' וז"ל פסח כבעה עקומות
 כ"מ שנאמר אחרי מופלג הוא יש לומר דקרי מופלג כל זמן שלא יהיה
 ספק ממש בלי שום אחוז עכ"ל : הסלת פרשת וירא

לן את המקום הזה להשרות בו שפיתו ו להקריב כחן קרבתו:
 אשר יאמר היום : שיאמרו לינו הדורות עליו בשר זה יראה
 הקצ"ס לעמו : היום : היום העמידין כמו עד היום הזה
 שצביל המקרא שכל הדורות הבאים הקוראים את המקרא
 הזה אומרים עד היום הזה על היום שמועדים בו וימ"ה ה'
 יראה עקידה זו לסלוח לישראל בכל שנה ולהאליס מן
 הפורענות כדי שיאמר היום הזה בכל הדורות הבאים בשר
 ה' יראה אפרו של יצחק כצור ועומד לפסכה : (יו) כרך
 אברק"י אחת לאב ואחת לבן : והרבה ארבה : אחת לאב

ואחת לבן : (וט) וישב אברהם בצלל שבע : לא ישיבה ממש שחרי בהכרון היה וישב וי"ב שנים לפני עקידתו של יצחק
 ילא מבאר שבע והלך לו לחברון כמו שנאמר ויגר אברהם בצלל פלשתיים ימים רבים מרובים משל חברון המה שפיתו
 והם כ"ו שנה כמו שפירשנו למעלה : (ב) אחרי הדברים האלה ויגר וגו' : בבורו מהר המוריים היום אברהם מהרהר ואומר
 חלו היה בני שחוט כבר היה הולך בלא בנים היה לו להשיאו אשה מבת עמר אשכול וממלא בשרו הקצ"ס שגולדה נקרא
 בת זוגו וזהו הדברים האלה 'הכארי דברים שהיו ע"עקדה : גם הוא' אף הלא השומה משפחותיה למשפחות אברהם י"ב
 מה אברהם י"ב שנים שילאו מיעקב ח' בני הגבירות וד' בני שפחות אף חלו ח' בני גבירות וד' בני פלג :
 (כב) ובתולל ילד את רבקה : כל הימוסין הללו לא נכתבו חלל בשביל פסוק זה : הסלת פרשת וירא :

דִּיךְ בְּעִנְיָשׁוֹן וְהִרְבָּה אֲנֹכּ קִמְרֵין אַרְבָּה אַת זִרְעֵךְ נִוְעַל אִיף קִמְרֵין וְיִנְיַע קִינְדֵּר כְּכֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם אֲזֹו וְיִוּא דִּי
 שְׁמִיעֵרִין פִּזֵּן דָּעִם הִיבָל וְכִחוּל אֲשֵׁר עַל שַׁפַּת הוּם אֲזֹו וְיִוּא דָאָם זֵאמֵר וְיִוּא אֲזֵיךְ דָּעִם בְּאַרְבָּן פִּזֵּן דָּעִם
 יִם וְיִרֵשׁ זִרְעֵךְ אַת שַׁעַר אֲוִיבִי אֲנֹכּ דִּינְיַע קִינְדֵּר וְעֵלִין דִּינְיַעִין דִּי שְׁמִיעֵט פִּזֵּן דִּינְיַע פִּינְדֵּר : (יח) וְתַתְּבִרֹו
 בּוֹרַעַ כֹּל גּוֹיֵי הָאָרֶץ אֲנֹכּ וְיִי וְעֵלִין וְיִי בְּעִנְיָשׁוֹן אִין דִּינְיַע קִינְדֵּר אֲלַע פִּעְלִיקֵךְ פִּזֵּן דִּי עֵרֵךְ עֵקֵב אֲשֵׁר
 שִׁמְעַת בְּקוֹלִי וְיִוִּיל דִּי הָאָקֵט גִּיהֶאֱרָקֵט צֵי מִיזִין קוֹל : (יט) וְיִשֵּׁב אֲבָרְהָם אַל נַעֲרֵי אֲנֹכּ אֲבָרְהָם הָאָם וְיִיךְ
 וְיִוִּירֵךְ גִּקְעָרֵט צֵי דִינְיַע וְיִנְיַן וְיִקֵּם אֲנֹכּ וְיִי וְיִינְיַן אֲזֵיךְ גִּשְׁמָאֲנִין וְיִכְנו יִהְיֹו אַל בָּאָר שִׁבַּע אֲנֹכּ וְיִי וְיִינְיַן גִּבְאֲנִין
 בְּנֵאנֵךְ צֵי דִי שְׁמָטָא בְּאָר שְׁבַע וְיִשֵּׁב אֲבָרְהָם בְּבָאָר שִׁבַּע אֲנֹכּ אֲבָרְהָם הָט וְיִיךְ גּוּוֹאֲנִיט אִין בְּאָר שְׁבַע :
 (כ) וְיִהִי אֲנֹכּ עֵשׂ אִין גּוֹעֵן אַחֲרֵי חֲדָרִים הָאֵלָּה בְּאָךְ דִּי דִּינְיַעִין רִיידִי רִשִׁי שְׁרִיִיבֵט בְּאָךְ דָּעִם אֲזֵי אֲבָרְהָם
 הָאָם וְיִיךְ אֲנֹכּ גִּקְעָרֵט פִּזֵּן דִּי עֵקִידָה הָאָם אֲבָרְהָם מְהִירֵךְ גּוֹעֵן אֲזֵי מִיזִין זֶן יֵאל גִּשְׁמָאֲנִין וְעֵרֵךְ וְיִקֵּם
 אִיךְ גִּשְׁמָאֲרֵבִן אֲן קִינְדֵּר דָּעֵן אִיךְ וְיֵאלֵט אִים גִּקְעָרֵט גִּעֲבִין אֲוִיִּיב פִּזֵּן דִּי טַעֲקֵטֵךְ פִּזֵּן עֵרֵךְ אֲשֵׁיבֵל
 וּמִמְרָא הָאָם אִים גָּטֵם מְבִשְׁר גּוֹעֵן אֲזֵי עֵשׂ אִין גִּבְאֲרִין גּוֹוֹאֲרִין וְיִינְיַן בַּת זֹוג יִיגֵד לְאַבְרָהָם לְאִמֵּר עֵס אֲזֵי
 גּוּוֹאֲנִיט גּוּוֹאֲרִין צֵי אֲבָרְהָם אֲזֵי צֵי זֵאָנִן הִנֵּה גִזֵּן יִלְדָה מִלְכָּה גַם הִיא בְּנִים לְחָדוֹר מִלְפָּה הָאָם אִיךְ גּוּוֹאֲרִין וְיִן
 צֵי דִיִּין בְּרוּדֵר נָדוֹר : (כג) וְכִתּוּאַל יִלֵּד אֵת רִבְקָה אֲנֹכּ בְּתוּאַל הָאָם גִּמְאָקֵט גּוֹוִינְיַן רִבְקָה : רִשִׁי שְׁרִיִיבֵט
 דִּיךְ גִּבְאֲנֵרֵךְ וְיִהוּם וְיִהוּם אִין אִים גַּם אֲכִינֵט אִין מְעַר גִּיט גִּשְׁרִיבֵן גּוֹוֹאֲרִין גָּאָר פִּזֵּן דָּעִם פִּסְכִּי וְעוֹנֵן :

הפמרת וירא

יִדְעָתָּ כִּי עֲבָדְךָ הִנֵּה יִרָא אֶת־יְהוָה וְהַנְּשִׂיָּה בָּא לִקְחַת אֶת־שָׁנִי : יִלְדִי לִי
 פון עבדיך צעקה אל אלישע לאמר הייט גישרען צוא ולייטע צוא זאגין עבדך אישי מת דיין קענקט
 מיין מאן איז גיטאָרָבן ואתה ידעת כ . בידך וזה ירא את יי אונ דר וייטסט וואויל אז דיין קענקט האטמכונא
 גיראמ

לעבדים: ויאמר אליה אלישע מה אעשה לך הגיד לי מה יושלך לך לי כי בבית ותאמר אין לשפחתך כל בבית כי אמר אסוף שמן: ויאמר לבי ישלך לך כלים מן החוץ מאת כל שבניך שביכי כלים רבים אל תמעיטי: ובאת וסגרת הדלת בעדך ובעד בנך ויצקת על כל הכלים האלה והמלא תפסעי: ותלך מאתו ותסגר הדלת בעדה ובעד בנה הם מבישים אליה והיא מוצקת מוצקת כי: ויהי כמלאת הכלים ותאמר אל בנה הגישה אלי עוד כלי ויאמר אליה אין עוד כלי ויעמד השמן: ותבא ותגד לאיש האלהים ויאמר לבי מכרי את השמן ושלמי את גישיך נשיכי כי ואת ובנך ובניי תביחתי בנותר: ויהי היום ויעבר אלישע אל שוכם ושם אשה גדולה ותחזק בו לאכל לחם ויהי מדי עברו יסר שמה לאכל לחם: ותאמר אל אישה הנהנא ידעתי כי איש אלהים קדוש הוא עבר עלינו תמיד: נעשה נא עלת קיר קמנה ונשים לו שם מזה ושלחן וכסא ומגורה והיה בבוא אלינו יסור שמה: ויהי היום ויבא שמה ויסר אל העלית וישכב שמה: ויאמר אל גיחתי בעד קרא לשונמית הזאת ויקרא

הקאם פר נאם והנשה בא לקחת את שני ילדי לו לעבדים אונ דר ווס הקא אנמליען אים געלד איז גקופן צו געפן מיניע צווי קינד צו זיך צו קנעכט איבר דעם וואס איך האב אים גיט צו צאלן: ויאמר אליה אלישע האט אלישע גזאגט צו איר מה אעשה לך וואס זאל איך דיר טאן הגיד לי מה יש לך בבית זאג מיר וואס איז דא צו דיר אין שטוב וטאמר האט זיא גזאגט אין לשפחתך כל בבית עש איז גיט דא צו דיין דינקסט קיין שום זאך אין שטוב כי אם אסוך שמו ניערסט איין ביסל בומל אויף איין מאל זיך צו שמיין: ויאמר האט ער גזאגט לבי שאל לך כלים מן החוץ גיין אנמלייא כלים צו דיר פון דר גאס מאת כל שכניך פון אלע דיינע שבעים כלים רבים ליידיגע כלים אל תמעיטי דר זאלקסט גיט מיערן: ובאת וסגרת הדלת אונ זאלקסט קומן אונ זאלקסט צו שליסן די טיר בעד ובעד בנך דר אונ פון דיינע קינדן ויצקת על כל הכלים האלה אונ זאלקסט גיטן אויף אלע די דאזיגע כלים והמלא חסיני אונ די פולע כלי זאלקסטו אנוועק רוקן אונ זאלקסט געבן איין אנדער כלי איין ליידיגע אויף דעם ארט צו דר פילין זיא אבר די כלי פון בומל זאלקסטו שטעלן אויף איין ארט: ותלך מאתו זיא אנוועק גזאגט פון אים ותסגר הדלת בעדה ובעד בניה אונ האט פר שלאקטן די טיר פון אים אונ פון אירע קינדן הם מבישים אליה זיי האבין גנעהנט צו איר די ליידיגע כלים והיא מוצקת אונ זיא האט אן גנאסן: ויהי כמלאת הכלים איז גיווען אז די כלים זיינן דר פילט גווארן ותאמר אל בנה הגישה אלי עוד כלי האט זיא גזאגט צו איר זון גנעקן נאך צו מיר איין כלי ויאמר אליה אין עוד כלי האט ער גזאגט צו איר עם איז גיט דא נאך איין כלי ויעמוד השמן איז גבליבן שמיין דר בומל פלומר ער האט אויף גהערט צו גיין: ותבא ותגד לאיש האלהים איז זיא גקופן אונ האט עש גזאגט צו דעם געמליכן מאן ויאמר האט ער גזאגט לבי מכרי את השמן גיי פון קויר דעם בומל ושלמי את נשיך אונ בציאל דיין אנמלייער ואת ובמד אונ דר אונ דיינע קינדן תחיי בנותר זאלקט איר זיך דר גערן מיט דעם איבריגן: ויהי היום איז גווען איין מאג ויעבר אלישע אל שוכם איז אלישע איבר גפארן צו דר שטאט שוכם ושם אשה גדולה אונ דארטן איז גווען אהשבה אישה דאס איז גווען אבישג השונמית שוועסטער ותחזק בו לאכל לחם האט זיא אים שטארק געגעבן דאס ער זאל ביי איר ברויט עסן ויהי מדי עברו איז גווען ווען ער פלעגט דארטן דורך פארטן יסור שמה לאכל לחם פלעגט ער אפ קערן אהין אין הויז אריין צו עסן ברויט: ותאמר אל אישה האט זיא גזאגט צו איר מאן הנה נא ידעתי כי איש אלהים קדוש הוא גון איך נווים אז דר גביא פון גאט איז איין הייליגער מאן עבר עלינו חמיד ער פארט איבר צו אונז תמיד: נעשה נא עלית קיר קמנה לאמיר מאכן פון זיינע וועגן איין אובר שמיפל מיט איין קליינר וואנט ונשים לו שם מזה ושלחן וכסא ומגורה אונ לאמיר אים דארטן טאן איין פעט אונ איין מיטש אונ איין שטול אונ איין לייכטער והיה אונ עם וועט זיין בבואו אלינו אז ער וועט קוקן צווא אונז יסור שמה וועט ער אפ קערן אהין: ויהי היום איז גיווען איין מאג ויבא שמה איז ער גיקומן אהין ויסר אל העלית וישכב שמה אונ ער האט אפ גקערט אויף דעם אובר שמיפל אונ האט זיך דארטן גלייגט: ויאמר אל גיחתי בעד אונ האט גזאגט צו גיחתי זיין יונג קרא לשונמית הזאת רוק צו דר דאזיגער שונמית ויקרא

לֵה וַתַּעֲמֹד לִפְנָיו: וַיֹּאמֶר לוֹ יִמְרֹנָה אֱלֹהֵי הַנָּה חֲרָדָה וְאֵלֵינוּ אֶת־כָּל־הַחֲרָדָה
 הַזֹּאת מִה לַעֲשׂוֹת לָךְ הִישׁ לְדַבְרְךָ לָךְ אֶל־הַמֶּלֶךְ אוֹ אֶל־שָׂר הַצָּבָא וְהֵאמֶר בְּתוֹךְ עַמִּי
 אֲנִי יוֹשֶׁבֶת: וַיֹּאמֶר וּמִה לַעֲשׂוֹת לָהּ וַיֹּאמֶר גִּיחִי אֲבָל בֵּן אֵין־לָהּ וְאִישָׁהּ זָקֵן: וַיֹּאמֶר
 קִרְא־לָהּ וַיִּקְרָא לָהּ וַתַּעֲמֹד בַּפֶּתַח: וַיֹּאמֶר לַמוֹעֵד הַזֶּה בָּעֵת הַזֶּה אֵת אֵת כ' חֲבֵקָת
 בֵּן וְהֵאמֶר אֶל־אֲדָנִי אִישׁ הָאֱלֹהִים אֶל־תִּכְבֹּד בְּשַׁפְחָתְךָ: וַתַּחַר הָאִשָּׁה וַתֵּלֶךְ בֵּן
 לַמוֹעֵד הַזֶּה בָּעֵת הַזֶּה אֲשֶׁר־דָּבַר אֱלֹהִים אֲלֵישָׁע: וַיִּגְדַּל הַלֵּל וַיְהִי הַיּוֹם וַיֵּצֵא אֶל־אָבִיו
 אֶל־הַקְּצָרִים: וַיֹּאמֶר אֶל־אָבִיו רֹאשִׁי וְרֹאשִׁי וַיֹּאמֶר אֶל־הַנָּעַר שְׂאֵהוּ אֶל־אִמּוֹ:
 וַיִּשְׂאֵהוּ וַיְבִיאֵהוּ אֶל־אִמּוֹ וַיֵּשֶׁב עַל־בְּרִפְיָה עַד־הַצִּהְרִים וַיָּמָת: וַתַּעַל וַתִּשְׁכְּבֵהוּ עַל־
 מִטָּת אִישׁ הָאֱלֹהִים וַתִּסְגֹּר בַּעֲדוֹ וַתֵּצֵא: וַתִּקְרָא אֶל־אִישָׁהּ וַתֹּאמֶר שְׁלַחָה נָא לִי
 אֶחָד מִן־הַנָּעָרִים וְאַחַת הָאֵתָנוֹת וְאֶרְצָה עַד־אִישׁ הָאֱלֹהִים וְאַשׁוּבָה: וַיֹּאמֶר מִדּוּעַ
 אֵת אֵת כ' הִלַּכְתְּ הַלַּכְתִּי כ' אֵלָיו הַיּוֹם לֹא־חִדַּשׁ וְלֹא שָׁבַת וְהֵאמֶר שְׁלוֹם: כֹּאן מְסִימִן
 הַסְפָּדִים וַתִּחְבֹּשׁ הָאֵתָוֹן וַתֹּאמֶר אֶל־נַעֲרָה נְהַגְלָךְ אֶל־תַּעֲצָרְלִי לְרַכֵּב בִּי אֶם־אֶמְרָתִי

וַיִּקְרָא לָהּ הָאִם עַד גְּרוּפָן צו איר וַתַּעֲמֹד לִפְנֵי הָאִם זִיא וַיֵּךְ גִּשְׁמִעֵלְמ פֶּר אִים: וַיֹּאמֶר לוֹ הָאִם אֲלִישָׁע
 גִּזְאָגְט צו גִּיחִי וְאִם נָא אֵת צו איר הִנֵּה חֲרָדָה אֵלֵינוּ נִין דוּ הָאָסְט גִּזְאָגְט פֿון אונזֶרְט וְעַנֵּן
 גִּזְאָר דָּאס דֶּאָוִיגֶע אֵיילִונְג קְלוֹמֶר דוּ הָאָסְט דִיר צום הָאָרְצֵן גִּנּוּמֶן דָּאס דֶּאָוִיגֶע עֶסְק צו בּוֹיֶען צו
 מִיר אֵיין אֵיזֶר שְׁמִיכֵל מִה לַעֲשׂוֹת לָךְ וְוָאס פֿר אֵיין טוֹכָה בְּדֶאָרְקֶסט דוּ זאָלן מִיר זאָלן דִיר טאָן הִישׁ
 לְדַבֵּר לָךְ אֶל הַמֶּלֶךְ אוֹ אֶל שָׂר הַצָּבָא הָאָסְטוּ עַפְסִים צו רִיידִין צום מֶלֶךְ אָדֶר צום הֵיכֶט מָאן וְהֵאמֶר הָאִם
 זִיא גִּזְאָגְט בְּתוֹךְ עַמִּי אֲנִי יוֹשֶׁבֶת אֵיךְ זִיין צוֹוִישֵׁן מִיין פֶּאָלֶק אונֶ גִּזְוִישֵׁן מִיִּיגֶע קְרוֹבִים אונֶ קִיין מַעֲנֵשׁ
 טוֹט מִיר נִיט קִיין שְׁלֶעכְצֵן דָּאס אֵיךְ זאָל בְּדֶאָרְפֶן קֶלָאָג אִוִּיף אִים: וַיֹּאמֶר הָאִם אֲלִישָׁע גִּזְאָגְט צוּא
 גִּיחִי וּמִה לַעֲשׂוֹת לָהּ אונֶ וְוָאס דָּען זאָלן מִיר טאָן אָקֶעגֶנְדֶּר דֶּאָוִיגֶר טוֹכָה וְוָאס זִיא הָאִם אונֶ גִּזְאָגְט
 וַיֹּאמֶר גִּיחִי הָאִם גִּיחִי אֲבָל פֿר נואֶר בן אֵין לָהּ זִיא הָאִם נִיט קִיין זון וְאִישָׁה זָקֵן אונֶ אֵיר מָאן אֵין
 אֵלֶם: וַיֹּאמֶר הָאִם אֲלִישָׁע גִּזְאָגְט קִרָא לָהּ רֹף זִיא וַיִּקְרָא לָהּ אונֶ עַד הָאִם זִיא גְרוּפָן וַתַּעֲמֹד בַּפֶּתַח הָאִם זִיא
 וַיֵּךְ גִּשְׁמִעֵלְמ אִוִּיף דֶּר מִיר: וַיֹּאמֶר הָאִם אֲלִישָׁע גִּזְאָגְט צו אֵיר לַמוֹעֵד הַזֶּה צו דֶּר דֶּאָוִיגֶר צִיט אֵיזֶר
 אָדָּאָר כַּעַת הִיֵּה אָזוּ וְוִיֵּא דוּ לַעֲבָסְט הֵיִינְט אָזוּ וְעַסְטוּ אֵיזֶר אָדָּאָר אֵין דֶּר צִיט אֵיזֶר לַעֲבָן אֵת חֲבֵקָת בן
 נְעַסְטוּ הָאָלֶזֶן אֵיין זון וְהֵאמֶר הָאִם זִיא גִּזְאָגְט אֵיךְ פֶּעַט דִּיךְ אֶל אֵיִי זאָג נִיט אָזוּ מִיין הָאָר דָּאס אֵיךְ
 נְעַל הָאָלֶזֶן אֵיין זון דָּען דָּאס לָשׁוֹן חֲבֵקָת אֵין מִשְׁמַע נִיט אִוִּיף לָאָג אִישׁ הָאֱלֹהִים דוּ גַעֲמִילִיכֶר מָאן
 אֶל תִּכְבֹּד בְּשַׁפְחָתְךָ דוּ זאָלְקְט נִיט מִאָבִין אִוִּיף הָעֵרִין אֵין דִּיין דִּינְקְט פֿלוֹמֶר וְוִיֵּי מִיר נִיט אָזוּ אֵיין
 זאָךְ וְוָאס נְעַט אִוִּיף הָעֵרִין נָאָר זאָלְקְט פֶּעַטָן נָאָס אִוִּיף אָזוּן וְוָאס זאָל לַעֲבָן בְּלִיבִן: וַתַּחַר הָאִשָּׁה וַתֵּלֶךְ
 בן אֵיר דִּי אִשָּׁה קִרְא גִיחִי וְוִיֵּא אונֶ הָאִם גִּזְוִישֵׁן אֵיין זון לַמוֹעֵד הַזֶּה צו דֶּר דֶּאָוִיגֶר צִיט כַּעַת הִיֵּה
 וְוָאס זִיא הָאִם דֶּר לַעֲבָט פֶּשְׁלוֹם אֲשֶׁר דַּבֵּר אֱלֹהִים אֲלֵישָׁע וְוָאס אֲלִישָׁע הָאִם גִּירַעַט צו אֵיר: וַיִּגְדַּל הַלֵּל
 אֵין דֶּר וְוָאָקְסֵן גִּזְוִארֶן דָּאָס קִינֶר וַיְהִי הַיּוֹם אֵין גִּזְוִעֵן אֵיין טאָג וַיֵּצֵא אֶל אָבִיו אֵין עַד אֶרֶץ אֵיִים גִּזְאָגְט צו
 זִיין פֶּאָטֶר אֶל הַקְּצָרִים צו דִּי שְׁנִיטֶרְס: וַיֹּאמֶר אֶל אָבִיו רֹאשִׁי וְרֹאשִׁי אונֶ הָאִם גִּזְאָגְט צו זִיין פֶּאָטֶר מִיין
 קאָפּ טוֹט מִיר וְוִיֵּא וַיֹּאמֶר אֶל הַנָּעַר הָאִם דֶּר פֶּאָטֶר גִּזְאָגְט צו אֵין וַיִּנֶּג שְׂאֵהוּ אֶל אִמּוֹ טֶרָאָג אִים צו זִיין
 מוֹטֶר: וַיִּשְׂאֵהוּ וַיְבִיאֵהוּ אֶל אִמּוֹ הָאִם עַד אִים גִּזְרָאָגְט אונֶ הָאִם אִים גִּזְרָאָקְט צו זִיין מוֹטֶר וַיֵּשֶׁב עַל בְּרִכְיָה
 עַד הַצִּהְרִים וַיָּמָת אֵין עַד גִּזְעִסִין אִוִּיף אֵיזֶר קִיָּרָא בִּין אֵין מִיטָן טאָג אונֶ אֵין גִּשְׁמִאָרְפֶּן: וַתַּעַל וַתִּשְׁכְּבֵהוּ
 עַל מִטָּת אִישׁ הָאֱלֹהִים אֵין זִיא אִוִּיף גִּזְאָגְט אונֶ הָאִם אִים גִּזְלִיגֶט אִוִּיף דָּעַר פֶּעַט פֿון דָּעס גַּעֲמִילִיכֵן
 מָאן וַתִּסְגֹּר בַּעֲדוֹ וַתֵּצֵא אונֶ הָאִם פֿר שְׁלָאָסֶן פֿר אִים אונֶ אֵין אֶרֶץ גִּזְאָגְט: וַתִּקְרָא אֶל אִישָׁה וְהֵאמֶר זִיא
 הָאִם גִּירוּפֶן צו אֵיר מָאן אונֶ הָאִם גִּזְאָגְט שְׁלַחָה נָא לִי אֶחָד מן הַנָּעָרִים שְׁיִק מִיר אֵיִינְט פֿון דִּי וַיִּנֶּג
 וְאַחַת הָאֵתָנוֹת אונֶ אֵיין אֵיִינִיל פֿון דִּי אֵיִינִילֶען וְאֶרְצָה עַד אִישׁ הָאֱלֹהִים אונֶ אֵיךְ נְעַל לִוִּיפִין בִּין דָּעס
 גַּעֲמִילִיכֵן מָאן וְאַשׁוּבָה אונֶ אֵיךְ נְעַל מִיָּה וְוִידֶר קַעֲרֵן: וַיֹּאמֶר הָאִם עַד גִּזְאָגְט מִדּוּעַ אֵת הַלַּכְתְּ אֵלָיו הַיּוֹם
 וְוָאָרְדִים גִּיִּסְטוּ הֵיִינְט צו אִים לֹא חִדַּשׁ וְלֹא שָׁבַת עַם אֵין נִיט הֵיִינְט קִיין רֹאשׁ חִדַּשׁ אונֶ נִיט קִיין שָׁבַת
 כֹּאן זִיין עַפְסִים גִּיִּעֶס וְהֵאמֶר שְׁלוֹם הָאִם זִיא גִּזְאָגְט עַשׂ אֵין שְׁלוֹם: וַתִּחְבֹּשׁ הָאֵתָוֹן הָאִם זִיא אֵין גִּזְוִרְט

לך: ותלך ותבא אל-איש האלהים אליהר הכרמל ויהי בראות איש האלהים אותה
מנגד ויאמר אליהו נערו הגה השונמית חלו: עתה רויננא לקראתה ואמר לה
השלו לך השלו לך לאישך השלו לילך ותאמר שלום: ותבא אל-איש האלהים
אל החר ותחזק ברגליו ויגש גיחוי להרפה ויאמר איש האלהים הרפה לה פר
בפשה מרה לה וירדה העלים ממני ולא הגיד לי: ותאמר השאלתי בן מאת ארגי
חלא אמרתי לא תשלה אתי: ויאמר לגיחוי חגר מתגיד וקח משענתי בידך ולך פי
תמצא-איש לא תברכנו וקברכה איש לא תעננו ושמת משענתי על-פני הנער:
ותאמר אם הנער חיה ויהי נפשך אם-אעזבך ויקם וילך אחריה: וגיחוי עבר

ראש איוול ותאמר אל נערה היא האם גיזאגט צו איר יונג נהג ולך פאר אונ גיי גיך אל תעזר לי ורכב
אונ דו ואלקט נים אויף האלמן אונ זאמן פון מיינט וועגן צו רייסן כי אם אמרתי לך ניערמט אז אויף
וועל דיר זאגן ותלך ותבא אל איש האלהים איז ויא גנאנג אונ איז גקומן צום געמליכן מאן אל הר הכרמל
צו דעם פארג ברמל ויהי כראות איש האלהים אותה מנגד איז גיווען אז דר געמליכן מאן האט ויא געהן
פון ווייטניגס ויאמר אל גיחוי נערו האט ער גזאגט צו גיחוי זיין יונג הנה השונמית הלן נון דאש איז ויא
דאזיגע שונמית: עתה אונ היינט רויננא לקראתה ואמר לה לויף גאר אקעגן איר אונ זאג צו איר השלו
לך השלו לאישך השלו לילך אויב עש איז שלום צו דיר אויב עש איז שלום צו דיין מאן אונ אויב
עש איז שלום צו דיין קינד האט ויא גיחוי גפרענט ותאמר שלום האט ויא גזאגט עש איז שלום: ותבא
אל איש האלהים ויא איז גקומן צו דעם געמליכן מאן אל החר צו דעם פארג ברגליו אונ האט אים
אן גנומן אין זיינע פיס ויגש גיחוי להרפה האט גיחוי גגעקנט אנוועק שווען ויא ויאמר איש האלהים האט
דר געמליכן מאן גזאגט הרפה לה לאז איר אפ כינפשה מרה לה דען איר גמיט איז איר פאר ביטערמ
ה' העלים ממני ולא הגיד לי אונ גאט האט עש פר הוילן פון קינד אונ האט עש קינד נים גזאגט: ותאמר
האט ויא גזאגט השאלתי בן מאת אדני האב אויף דען גפעטן איין וון פון מיין האר הלא אמרתי פר וואר
אויף האב דיר גזאגט לא תשלה אתי דו ואלקט מיך נים נארן מיט אזו און וואס וועט נים לאנג לעבן:
ויאמר לגיחוי האט אלישע גזאגט צו גיחוי חגר מתגיד וקח משענתי בידך ולך גורמט אן דיינע לעבן אונ נעם
מיין שטעקן אין דיין האנט אונ גיי כי תמצא איש לא תברכנו אז דו וועסט גפינן איין מאן ואלקטו אים
נים בענמטשן פלומר ואלקטו אים קיין שלום נים געבן וכי ברכך איש לא תעננו אונ אז איין מאן וועט
דיך בענמטשן ואלקטו אים נים געפן פרי ער ואל נים מפרסם זיין אז ער גייט בפת דעם גס אונ
ער האט אפר ויא מפרסם גמאכט דרום האט עש נים גהאלפן ושמת משענתי על פני הנער אונ ואלקט
מאן מיין שטעקן אויף דעם פנים פון דעם יונג: ותאמר אם הנער האט גיזאגט די מוסר פון דעם יונג
חי' וחי נפשך אם אעזבך אזו ווא גאט לעבט אונ אזו ווא דו לעבסט אויב אויף וועל דיר פר לאזון

בראשית כג חיי שרה

כג וַיְהִי חַי שָׂרָה מֵאָה שָׁנָה וַעֲשָׂרִים שָׁנָה
וַשְּׁבַע שָׁנִים שְׁנֵי חַיֵּי שָׂרָה: וַתָּמָת

רש"י

שפתי הבמים

אפירוש ולא כלל האחרים עם העשרות לחוד והמאות לחוד כדלעיל
כפ' בראשית וצפ' נח וחל' דקשה לרש"י למה נאמר גבי
מאה שנה וגבי שבע שנים דכא כפ' בראשית וצפ' חולדות נח כחיי
כבולן גבי משה שנה וכן גבי הכנים הפחותים ומשה נמי כחיי
למנון שבעה ג' פעמים שנה וצפ' ז' דלחי למדרש וכיון דחד לחי למדרש כולן נמי לחי לדרשה שכל אחד מדרש כפ' ע"פ כל כלל מתפרש
לעצמו ולחיו מתקצר עם הכללים האחרים עד שזיהו שלשון יחד כך אחד כמנהג המספרים ומתעוררות וממלאה נמשך דרשה ושנה

(א) וירדה חיי שרה אונ זיי זיינן גיווען די לעב טאג פון שרה מאה שנה הונדרט יאר ועשרים שנה אונ
צוואנציג יאר זשבע שנים אונ זיבן יאר רש"י שרייבט דרום שטייט ביי אימליכין בלל
שנה צו טייטן אז אימליכן כלל ווערט פוונדער גדרשת אז שרה איז אלט גווען הונדרט יאר איז ויא
גיווען

שָׁרָה בְּקִרְיַת אַרְבַּע הוּא חֲבֵרוֹן בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וַיָּבֹא
אֲבֹרָהָם לִסְפֹּד לְשָׁרָה וּלְבִתָּהּ: וַיָּקָם אֲבֹרָהָם
מֵעַל פְּנֵי מֶתוֹ וַיְדַבֵּר אֶל־בְּנֵי־חַת לֵאמֹר: הֲגִיר
וּתְשֹׁב אֲנֹכִי עִמָּכֶם תָּנוּ לִי אֲחֻזַּת־קֶבֶר עִמָּכֶם
וְאֶקְבְּרָה מִתִּי מִלְּפָנַי: וַיַּעֲנוּ בְנֵי־חַת אֶת־אֲבֹרָהָם
לֵאמֹר לוֹ: יִשְׁמָעֵנוּ וְאֲדָנִי נָשִׂיא אֱלֹהִים אֶתָּה
בְּתוֹכֵנוּ בְּמִבְחָר קִבְּרֵנוּ קֶבֶר אֶת־מִתְּךָ אִישׁ מִמָּנוּ
אֶת־קֶבְרוֹ לֹא־יִכְלָה מִמָּךְ מִקֶּבֶר מִתְּךָ: וַיָּקָם
אֲבֹרָהָם וַיִּשְׁתַּחוּ לַעֲסֵי־הָאָרֶץ לְבְנֵי־חַת: וַיְדַבֵּר
אִתָּם לֵאמֹר אֲסִיִּישׁ אֶת־נַפְשְׁכֶם לְקֶבֶר אֶת־מִתִּי
מִלְּפָנַי שְׁמָעוּנִי וּפְגַעוּ לִי בְּעֶפְרוֹן בֶּן־צֹחַר: וַיִּתֵּן לִי
אֶת־מַעֲרַת הַמַּכְפָּלָה אֲשֶׁר־לוֹ אֲשֶׁר בְּקִצָּה שְׂדֵהוּ
בְּכֶסֶף מָלֵא וַתִּנָּה לִי בְּתוֹכְכֶם לְאֲחֻזַּת־קֶבֶר:

שְׁפָתַי חֲבִיבִים

הקדמה ולאחר מות העולם הוא מן כל ולמעלה וזה הכבוד להודיענו
שפתי לפי הומון שאלה מות שני עונשים הם מני כ' ולמעלה לא
חטאם הראש: ד' הראש לא יודעתי מי הכריחם למדע קרית
ארבע ע"ש ארבע ענקים וכו' כי החרם שאלהם נקרא מושל העיר
ארבע כדמיון וכן הכרזו לפנים קרית ארבע האדם הגדול בענקים
היה כחיו לומר שפ' קרית ארבע קרית האדם הקדמא ארבע ויפטר
למה נקרא שמו ארבע ולא למה נקרא שם העיר ארבע ושם י"ל משום
שאלה העטם לקריאת העיר למה נקרא שמה ארבע ולא לקריאת הדון
העיר בשם ארבע מ"ה פ' שבע נקרא על שם ארבע וכו' ומושל
העיר נקרא ארבע על שם עירו ע"כ: ה' (רמ"ה) הוסיף לשני טעמים
כי לכל אחד מהטעמים לבד קשה דה"ל לקרוא העיר ע"ש הענין
עמום שהוא כבוד לשם העיר לפי ד' ענקים הוסיף קרית ענקים ולפירות
ה' הוסיף קרית וזוהו ולא קרית ארבע דאין שייך לקרוא שם העיר אחר

ליוסי: שני חיי שרה כל שני לטובה: (ב) בקרית ארבע
ע"ש ארבע ענקים שהיו שם אחימם שני ותלמי והאחים ד"ל
ע"ש ד' וזוהו נקראו שם חיים ואשרו (ב') אדם וחוה
ארבעה ושרה יצחק ורעקה: עקב ולאה: ויבא אברהם
ימצא שבע: לספד לשרה ולבכיה: נסמכה מיתה שרה
לעקדת יצחק על שני בשרות העקדה השומדן בשר
לשחיטה וכמעט שלא נפחם פרחם: שמהם ממנה וזוהו
(ד) גר ותושב אכזי עמכם גר מארץ אחרת ונתישבה עמכם
ומ"ל אס הראו הכיני גר ואס לאו אהיה מושב וזוהו מן
הדון שאלה הקב"ה לרעה אכן את הארץ האלה: אחוז קבר

המספר שאלה ככה לשם העיר דאין בו נפחאם אס היו ד' או פחות או יותר וכן בזוהו ל"פ שיהיה ר"ל דקריה ארבע נקרא על שם שני
בה חיות דברים של מספר ארבע ארבע וכו' ענקים וד' וזוהו ולא ע"ש ענין אחר לבדו וזה אפילו חס"ל נסמכה קריאת העיר ע"ש הענין
עמום מן קרית וזוהו כד' המספר כד' לקר' ולכלול ולרמוז במלת ארבע ב' ענינים שבו שם כל אחד של מספר ד' דהיינו מיתא: מפתח ודוק: שם
ידועאלי וזהו סהם ולא מפרש מוכיח בא ודא' קאי אמקום שבו שם ולא מוכר בפסוק שישב בשום מקום אחר העקדה אלא בבשר שבו
דבריו כפי ויח' (ה' הראש) לאו במציאות פשוט קאמר דא"כ הו"ל זה בתחלת הפרשה וטור מ"ל שאין זה מקומו אלא במציאות ומציאות
דקבלה כיהם בידם שמהם שמהם הו"ל למנעק הו"ל אקרא ויבא אברהם: ה' (ה' הראש) למנעק כתר רחמנא ויבא אלא בא לומר שבה מוכר
סמוריו ע"י וכו': ה' (ה' הראש) כמעט ששחט הו"ל למנעק הו"ל אקרא ויבא אברהם: ה' (ה' הראש) למנעק כתר רחמנא ויבא אלא בא לומר שבה מוכר
בזה לשחיטה ואחר ההודיה לבדים דבריו ולומר לה שניאל ולא נשחט וכמעט ששחט לה שלא נשחט ר"ל שמה מועטת קודם לכן נבטלה כל
כן מדכריו ופרח רוחם ונשמהם (מכרס"י): ה' (ה' הראש) וזהו הלא נפחאם כד' קרית וזהו פירש"י ולא זכר בה אברהם

אלע וארן וינין גליה גונון צו גונון: (ב) ותמת שרה בקרית ארבע אוב שָׁרָה אִיז גִּשְׁמָאָרְבָּן אִין קִרְיַת אַרְבַּע
היא חברון דאס אִיז חֲבֵרוֹן בארץ כנען אִין לֹאנֵד כְּנָעַן רש"י שרייבט דרום האט קען די שְׁמָאָת גרופן
אַרְבַּע ווייל עש אִיז דֹּאָרְטן גונון פיר רִינֵן אֲחִימֵן שְׁשִׁי וְתִלְמִי אוב וַיִּיעַר פֶּאָטָרִי נֶאֱדָר אֲפִירִישׁ מֵאֲכָמֵ
רש"י דרום האט קען גרופן די שְׁמָאָת אַרְבַּע ווייל עש אִיז דֹּאָרְט בְּגִרְאָבָן גִּנְאָרִן פִּיר פֶּאָר דִּהִינֵי
אָדָם וְתִמָּה אֲבֹרָהָם וְשָׁרָה יִצְחָק וְרַבְקָה יַעֲקֹב וְלֵאָה ויבא אברהם אוב אֲבֹרָהָם אִין גִּקְוֵן פִּיר פֶּאָר שִׁבְעָ
לספוד

אונקלוס

פו

היא חֲכִירֹן בְּאַרְעָא דְגִנְעֵן וְאַתָּא אֲבִרְהָם לְמַסְפְּדָה לְשָׁרָה וּלְמַכְבָּה : * וְקָם
אֲבִרְהָם מֵעַל אֶפֶי מִיתָהּ וּמִלָּל עִם בְּנֵי חֲתָנָהּ לְמִימָר : * דְּדִיר וְתוֹתֵב אֲנָא עִמָּכֹן הָבוּ לִי
אֲחִסְנָת קְבוּרָא עִמָּכֹן וְאַקְבֵּר מִיתָי מִן קֶדְמִי : * וְאַתִּיבֹו בְנֵי חֲתָנָהּ יָת אֲבִרְהָם לְמִימָר
לֵה : * קִבֵּל מִנָּא רְבוּנָנָא רַב קָדָם יְיָ אֵת בִּינָנָא בְּשִׁפְר קִבְרָנָא קִבֵּר יָת מִיתָהּ אֲנִשׁ מִנָּנָא
יָת קִבְרָהּ לֹא יִמְנַע מִנָּהּ מִלְּמַקְבֵּר מִיתָהּ : * וְקָם אֲבִרְהָם וּסְגִיד לַעֲמָא דְאַרְעָא לְבְנֵי חֲתָנָהּ :
חִימְלִיל עִמָּהֶון לְמִימָר אִם אֵית רַעְוָא בְּנַפְשָׁכוֹן לְמַקְבֵּר יָת מִיתָי מִן קֶדְמִי קִבְלוּ מִנִּי וְקִעֲוּ
לִי מִן עֲפֶרוֹן בֶּר צוּחֵר : * וְיִתֵּן לִי יָת מַעֲרַת כְּפֻלָּתָא דִּי לֵה דִי בְסִמֵּר חֲקֵלָה בְּכִסְפָּא שְׁלִים

בעל המורים

לפיכך אמר שני : ד"א מנין ויהי' היו עוקר שמונים משולד יתח' דבת תשעים היתה כשולד וכל ויהי' קצ"ו : (3) ולככה' כ' קטנה
שלא ככה אלא מעט לפי שזקנה היתה : א"י שזקנה כמו גורמת מיתה שמסרה דין ועל כן נעשה הוא חתול' אולי ר"ל שכלל כסף הוא כלול
כתוב וכתב כלב גרסה זאת וענין זה א"י בשל"ס] והוא עבד עמו דעת ח'ן מספידין אותו : (4) ויקם אברהם מעל פני מתי וידבר אל
בני חת' : מלמד שאסור לספר לפני המת' : * ו"פ בני חת כשרה לפי שהזכיר מקוה של ח'ן כלולין קיום עשיית הדברות שם כסם וי"ד פנעם
בני חת' : ד' במס' סוכ' ג' יחד (ושעיה כ"ו) יתיו מתוך וכו' ו' דכס' הכסדים דבחד מת איורי' : והכא דכס' מלא דאיורי
דכס' ויש כאן כעו' למד שאמרנו במתי א"י חיים תהלי' : דכס' כתיב מתוך והכס' כתיב יתיו מתוך' : מתוך דכס' יתיו מתוך' דכס' [דודאי
מתי א"י כתיב יתיו לגבי מתי חת' :] לא יכלה' : * ב' במס' הכא ואידך (משלי כ"ב) ושבע עברתו וכלה' : על כן לא יכלה מתוך מקבור מתוך
רש"י

לחזות קרקע לבית כסדרות : (1) לא יכלה' לא ימנע' לכמו
(תהלים מ) לא תכלה רחמך' וכמו (לעיל ח) ויכלה הגשם :
(ד) נפשכ' : ד' נפשכ' : ופגשו לי' : ב' קשה כמו (רות א) אל
ספגתי בי : (ט) המכפלה' בית ועליה על גבי' ד"ל שפולה
בצונות (עירובין ג) : בכסף מלא' : חלש כל שוויה וכן דוד
קבר שזקנה למת לכן פ' קרקע לחזות לעשות קברות : * (רמ"ש) אע"פ שזה ד"ל וזה חל"ף מ"מ שוין בפירושן חל"ף אין פירוש
לשון כליון כמו שבו כל' : כל' והנה' : שם ב' לטור כמו כה' לא יכלה דכס' ח'ן לא שום משמעות אם הוא ל' כליון וק"ל : (רמ"ש)

לספוד לשרה צו בְּקִלְאֵנָּה שָׂרָה ולבכותה אונ צו בְּאוֹרִינָּה זיא * רש"י שְׂרַיִיבְתָּ דְרוֹם שְׁמִינִי דִי פְּרִיִּשָׁה
פון מִיתָת שָׂרָה גִיט נוֹיִיט פון דִּר פְּרִיִּשָׁה פון דִּר עֲקִידָה פון יִצְחָק ווייל דוּרְךָ דִּר בְּשׁוּרָה פון דִּער
עֲקִידָה אז איר זון איז אָן גְּבִירִיט גְּוֹאֵרן צו דִּר שְׁחִיטָה אונ איז שִׁיר גְּשָׁאמְטֵן גְּוֹאֵרִין איז פון אִיר
אֲרוּם גְּבִלְוִין אִיר גְּשָׁמָה אונ זיא איז גְּשָׁמְאָרְבֵּן : (ג) ויקם אברהם מעל פני מתי אונ אֲבִרְהָם איז אִיר
גְּשָׁמְאָן פון זיין מת וידבר אל בני חת אונ עַר הָאֵם גִּרְעַם צו דִּי בְנֵי חַת לומר צו זָאגִין : (ד) ר' וחושב
אנכי עמכם אִיר בְּיָן מִיט אִירָה אִיין גִּר אונ אִיין וְהַתִּשָּׁב * רש"י שְׂרַיִיבְתָּ עַר הָאֵם גִּרְעַם אִירָה בְּיָן אִיין
גִּר פון אֲפֶרְעֵקֵר לֹאגֵר אונ אִיר בְּיָן אֲתִישָׁב ווארומ אִיר הָאֵב מִיט אִיר בְּאוֹרֵעִם דִּר מִרְדֵּשׁ
שְׂרַיִיבְתָּ עַר הָאֵם צו זיין אִיר גְּוֹאֵרֵט אִיר וועט וועלן מִיר פֿר קוֹיפִין אֲפֶעֱלֵר פֿר אִיין אֲתִישָׁב בְּיָן
אִיר אֲפֶרְעֵקֵר עַר הָאֵם אִיר אִירָה צָאָל אונ אִירָה וועט גִיט וועלן אִיר אֲתִישָׁב אונ אִיר וועלן עֲמָן
מִן תְּדִין אֲשִׁמְיָקֵל עַר הָאֵם אֲקֵבֵר ווארומ גִּט אֵם בִּיה הָאֵם צו מִיר גְּוֹאֵרֵט לזעך אתן את הארץ צו דִּיִּיגֵעַ
קִינֵדֵר וועל אִיר גְּעָבֵן דָּאס לֹאגֵר הנו לי אחות קבר עמכם גִיט מִיר אֲשִׁמְיָקֵל עַר הָאֵם אֲקֵבֵר מִיט
אִירָה ואקברה מתי מלפני אונ אִיר וועל בְּגִרְאָבֵן מִיין מִת פון פֿר מִיר : (ה) ויענו בני חת את אברהם אונ
דִּי בְנֵי חַת הָאָבֵן גְּעָנְפֶרְט צו אֲבִרְהָם לומר לו צו זָאגֵן צו אִים : (ו) שמענו אדוני הער אונָן צו אונָר
האר נשיא אלהים אתה בכותנו דו בִּיקִט צוֹיוֹשִׁין אונָן אֲנַעְמְלִיכֵר האר במבחר קביונו את מתך אִין
אונָר גְּעָמָן קִבֵּר בְּגִרְאָב דִּיין מִת אִישׁ מִמֶּנּוּ את קברו לא יכלה ממך מקבר מתך קִיין מְעַנְשֵׁם פון אונָן
וועט גִיט פֿר מִיידן פון דִּיר זיין קִבֵּר וואס עַר הָאֵם זיך אָן גְּבִירִיט וועט עַר גִיט פֿר מִיידן פון
דִּיר צו בְּגִרְאָבֵן דִּיין מִת : (ז) ויקם אברהם אונ אֲבִרְהָם איז אִירָה גְּשָׁמְאָנֵן וישתחו לַעַם הארץ אונ עַר
הָאֵם זיך גְּבִיקֵט צו דָּעם פֶּאָלֵק פון דָּעם לֹאגֵר לִבְנֵי חַת צו דִּי בְנֵי חַת : (ח) וידבר אחס אונ עַר הָאֵם מִיט
זי גִרְעַם לומר צו זָאגִין אִם יש את נפשכ' אִירָה עַשׂ איז אִירָה ווילין לקבור את מתי מלפני צו בְּגִרְאָבֵן
מִיין מִת פון פֿר מִיר שמעוני הערש אִיר מִיר צו ופגוע לי בעפרון בן צחר אונ פֿעט פון מִינְטֵן וועלן עֲפֶרוֹן
דִּר זון פון צוּחֵר : (ט) ויתן לי את מערת המכפלה אונ עַר זָאל מִיר גְּעָבֵן דִּי מַעֲרַת הַמְּכַפְלָה אשר לי וואס
זיא איז צו אִים אשר בקצה שדהו וואס איז עַק פון זיין פֶּעֱלֵד * רש"י שְׂרַיִיבְתָּ דְרוֹם הָאֵם מִעַן
זיא גִרְפֵּן מְכַפְלָה ווייל זיא איז גְּוֹעֵן גְּוֹאֵרֵט מִלְּמָר אונָמֵן אֲשִׁמְטֹב אונ אִירָה אֲשִׁמְטֹב נָאָה אֲפִירִישׁ
איז ווייל זיא איז גְּוֹאֵרֵט מִיט פֶּאָר פֶּאָלֵק בכסף מלא פֿר ויפיל גֶּעֱלֵד זיא איז וועטת וימנה לי זָאָל

ויעפרון ישב בתוך בני־חת ויען עפרון את־
 אברהם באוני בני־חת לכלבאי שער־עירו לאמר:
 "לא־אדני שמעני השדה נתתי לך והמערה
 אשר־בו לך נתתיה לעיני בני־עמי נתתיה לך
 קבר מתך: י וישתחו אברהם לפני עס־הארץ:
 "וידבר אל־עפרון באוני עס־הארץ לאמר אך־אם
 אתה לו שמעני נתתי בסף השדה קח ממני
 ואקברה את־מתי שמה: י ויען עפרון את־אברהם
 לאמר לו: י אדני שמעני ארץ ארבע מאת שקל־
 כסף ביני וביןך מה־הוא ואת־מתך קבר: י וישמע
 אברהם אל־עפרון וישקל אברהם לעפרון את־
 הכסף אשר דבר באוני בני־חת ארבע מאות
 שקל כסף עבר לסחר: שני י ויקם שדה עפרון אשר

רשי

שפתי חכמים

אמר לארונה (ד"ה"ה) בכסף מלא: (י) ועפרון ישב כחבי
 חסר חוטו היום מנוה שומר עליהם ימפני השיבותו של
 אברהם שיהיה דרך לו עלה וגדולה: לכל בלי שער עירו
 שכולן בטלו ממלכתו יסבאו לגמול חסד לשרה: (יא) לא
 חדני לא תקרה חוזה בדמים: נחמתי לך הרי הוא כמו שנחמתי
 לך: (יב) אך אם חסד לו שמעתי חסד חומר לי לשמוע לך

פ' פורטום אלו הם ה' מ"ד בעירונן פ' כולד מעבדן וזונותם של
 גענה לפרט מערה עומה כפולה מערה לפנים ממערה או מערה ט"ג
 מערה ד"ה מערה הכפולה מבט"ל דלא פ' מערה שהיא כפולה מאחר
 בלא הוס' הוזהר על הסמיכות והדיוקת ו' הקבץ של חיות
 כפולה הים מושב על המערה הכל שהחל דכתיב מערה בחי' הסמיכות
 והדיוקת גם המכפלה הוא שם דבר של כפלות פ' מערה של כפלות
 אחר שהיה זה למד ט"ש כפלות הכנין בית ועליה ט"ג ולמד ט"ש
 כפלות הזונות ורש"י לא הכריע ביניהם חסד קרוב יותר לפשוטו

של מקרא ולכן הביא גם שיהיה כי שיהיה כלאחר טובים ויע"ל דרש"י ס"ל דעל כ"ל לבדו קשה למצ' לקרות המערה שם מכפלה ט"ש זה
 שאינו עיקר הכנה ה"ל לקרותה טפי בשם סבה העיקרית למד מערה בית ועליה או מערה בזין כפול ולמד מערה זונות או מערה זונות
 מכפלה לכן פ' שיהיה ור"ל שגדלתה כן ט"ש שם זה חסד ענינים של כפלות בזין זונות ולא ט"ש הענין עממו או כדי לקר' ולכלול במלה
 מכפלה כי ענינים דהי עניניהם מפקת ועד"ו ח"י גבי קרית ארבע וק"ל: ג"האם היה כחוב בזי"ו יושב היה בזוני והיה משמעותו שישב כבר
 גם יושב עשבו בתוך בני חת כשם אכל חם כחוב טב חסר הוא טבר שמעם שכבר יושב בתוך בני חת עממם כשם ולא היום לפי שחזקו
 היום וכו': פ' (מח') ונראה שדקדק זה משמ"י דכאן כחוב בלי שער עירו וכו' וישלח במעשה דשכס כחוב ויחלי שער עירו אלא דהכא

פ' פורטום אלו הם ה' מ"ד בעירונן פ' כולד מעבדן וזונותם של
 גענה לפרט מערה עומה כפולה מערה לפנים ממערה או מערה ט"ג
 מערה ד"ה מערה הכפולה מבט"ל דלא פ' מערה שהיא כפולה מאחר
 בלא הוס' הוזהר על הסמיכות והדיוקת ו' הקבץ של חיות
 כפולה הים מושב על המערה הכל שהחל דכתיב מערה בחי' הסמיכות
 והדיוקת גם המכפלה הוא שם דבר של כפלות פ' מערה של כפלות
 אחר שהיה זה למד ט"ש כפלות הכנין בית ועליה ט"ג ולמד ט"ש
 כפלות הזונות ורש"י לא הכריע ביניהם חסד קרוב יותר לפשוטו

ער ויא צו מיר געבן בתוככם צווישן אייך לאחתה קבר פר איין ארבע אויף אקבר: (י) ועפרון ישב בתוך
 בני חת אונ עפרון איז געקסן צווישן די בני חת רשי שרייבט ישוב שטייט אן ואוא צו וייון דעם
 מאג האבין זיי אים גמאכט פר איין עלצטן אייך דעם השיבות פון אברהם וייל אברהם האט צו
 אים ברארפט האבן איז ער גקוקן צו דער גדולה ויען עפרון החתי את אברהם אונ עפרון החתי האט
 געקפרט צו אברהם באוני בני חת אין די אויערן פון די בני חת זיי האבן גהערט לכל באי שער עירו צו
 אלע וואס קומן אין מויער פון זיין שטאט רשי שרייבט זיי האבן אלע כביטל געווען וייער מלאכה
 בדי זיי זאלן גומל חסד ויין צו שרה זיי זאלן זיא מלוה ויין לאמר צו זאגן: (יא) לא אדוני גיט אזי מיין
 האר דו זאלסט זיא גיט קויפן פר געלד שמעני דער מיר צו השדה נתתי לך דאש פערלד איז גלייך וויא
 איך וואלט דיר שוין לאנג געגעבן אמתנה והמערה אשר בו לך נתתיה אונ די הייל וואס איז אין פערלד טוא
 איך דיר געבן לעיני בני עמי נתתיה לך צו פר די אויגן פון מיין פאלק טוא איך זיא דיר געבן קבר סתד

יִתְּנֶנָּה לִי בְּיָמֶיכוֹן לְאַחֲסָנָת קִבְרָא: יִעֲפֹרֹן יָתֵב בְּנִי בְּגֵי חֲתָאָה וְאֶתִּיב עֶפְרֹן
חֲתָאָה יֵת אֲבָרְהָם קָדָם בְּגֵי חֲתָאָה לְכָל עָלִי תִּרְעָה קִרְתָּהּ לְמִימָר: יֵי לֹא רְבוּנִי
קָבִיל מִנִּי חֲקָלָא יִהְיֶיתָ לָךְ וּמַעֲרֵתָא דִּי בִּה לָךְ יִהְיֶיתָ לְעֵינֵי בְּנִי עֲפִי יִהְיֶיתָ לָךְ
קִבֵּר מִיתָךְ: יֵי וְסָנִיד אֲבָרְהָם קָדָם עֲפֹא דֶאֶרְעָא: יֵי וּמְלִיל עִם עֶפְרֹן קָדָם עֲפֹא דֶאֶרְעָא
לְמִימָר בְּרַם אִם אֵת עֵבֶד לִי מִיָּבֹו קָבֵל מִנִּי אֵתָן בְּסָפָא דְמִי חֲקָלָא סָב מִנִּי וְאֶקְבֵּר יֵת
מִיתִי תַּפִּן: יֵי וְאֶתִּיב עֶפְרֹן יֵת אֲבָרְהָם לְמִימָר לֵה: יֵי רְבוּנִי קָבֵל מִנִּי אֶרְעָא שְׂרָא אֶרְבַּע
מָאָה סֻלְעִין דְּכֶסֶף בִּנְיָא וּבִינְךָ מַה תִּיָּא יֵת מִיתָךְ קִבֵּר: יֵי וְקָבֵל אֲבָרְהָם מִן עֶפְרֹן וְתַקֵּל
אֲבָרְהָם לְעֶפְרֹן יֵת בְּסָפָא דְמְלִיל קָדָם בְּגֵי חֲתָאָה אֶרְבַּע מָאָה סֻלְעִין דְּכֶסֶף מִתְקָבֵל סְחֹרָא
(יֵי) דְמִתְקָבֵל סְחֹרָתָא בְּכָל מְדִינָתָא: יֵי וְקָם חֲקֵל עֶפְרֹן דִּי בְּכַפְלָתָא דִּי קָדָם מִמָּרָא

בעל המורים

בי צריך כל אדם לירא מן המות ואם לא יתן לו מקום קבורה נס לו לא יהיה מקום קבורה: (יז) לעפרן * חסר כתיב בגי' עיין ר"ע *
ועולה ח' כנגד ד' מאות שקלים בלוקח במערה: (יח) ויקם שדה עפרון * ר"ת כהפך עשו רמז לעשו שיקום לעפרם על המערה: (יט) ואברהם

שפתי חכמים

והסג רבנא קמ"ל דהכא קמ"ל שפתי חכמים מי שיהיה לו מלאכה ביטל
מלאכתו וכל נגמול חסד והסג קמ"ל שפתי חכמים מי שיהיה לו מלאכה ביטל
מלאכה לא ילא עד שמה מחלה כדי לדבק בזה ועקב: * עזובך לזה
בטוב מלת ארץ בשלום הוא כל למעט מהדברים האמורים למעלה
אף כהן למעט כל אלו אי אשמי וכו': * והכא קמ"ל על הכסף כמ"ל
מכירה מיד לר' לאשקוף קרקע שהוא ברכאמו פי' הכי הוא כמו שפתי
לך כי אלו מחסור גויבא * מהש"ל: (יח) * ר"ת * הא דכתיב לפי
מלת נתיב כסף וגו' שהוא עבד והל"ל לשון עתיד אהן כסף וגו' פי'
ד"ל הלואי בנתיב כסף ולעיל שהיה נתיב וגו' שהוא כסף ל' עבד
והל"ל ל' עתיד ויפסיק' הכי הוא כמו שפתי וכו' משום דכתיב אהן כסף
קח ממני וגו' ואם סיפור הכי הוא כמו שפתי כסף לא יפול עליו שוב
לומר קח ממני ששם הוא כתיב לו כתיב לו כתיב לו כתיב לו כתיב לו
קבל עפרון שאלו נתיב שייך אלל ליד מהקבל לכן פי' הלואי שפתי
וכו' ולפי' א"ש שאמר אהן כסף וכן עתה קח ממני וגו' ולעיל לא מצי

לפס' כדכתיב דכתיב כתיב לו שפתי נתיב וגו' ופי' הלואי ואשאר לומר דקאי על שמעני הלואי ונתמנעני ועל נתיב הלואי שפתי וכו'
משא"כ לעיל וז"ל אלו לא כתיב הכא קח ממני וגו' היינו צריכים לדחוק דלא קאי נמי על נתיב קח על מלת שמעני לחוד ויחינו מפרשים
פי' הכי הוא כמו שפתי וכו' כדלעיל ודו"ק: * צ"ל למה אמר בני ויבן מ"ש הוא משאר בני אדם ומתקן בין שני ארבעים וכו' ק"ל למה
אמר ואת מתן קבור וי"ו של ואת לעיל ומתקן דכתיב לו הכה את המכר ואת מתן קבור בנתיב א"כ ואת אהנה את המכר: * קא"ע
דעיקב ואכתי' ג"כ סתרים וי"ו מ"מ הו"ל ועפרון מלא הוא בכל הפרשה אלל זה בלבד חסר ותי' למדעם חל' יעקב והכתיב בכל מקום
סתרים ומתקן שם מלאים למדעם אהן: * ר"ל מל' קנין כמו וקם הבית אשר ביער אשר לו חומה לנתיבות לקיום איתו שפי' רש"י ואל
מכחו של מוכר ועומד בכחו של קנין דהכא הקנין נתיב אהן הקנינה והכא לא כן כי לאברהם נתיב אהן דבוק עם הקודם מפני פסוק
בטעמים: (יח) * ר"ת * ולכאורה קח ממני אי פשוטו א"ש ולק"מ אין דרך רש"י לכתוב דרש בנתיב ופי' פשוטו לא א"כ למה כתיב לפשוטו

בְּגִרְאָב דִּינִי מֵת: (יב) וישתחו אברהם לפני עם הארץ און אֲבָרְהָם הָאֵם יִהְיֶה בְּגִרְאָב צו פִּר דָּעִם פִּאֲלָק פִּון
דָּעִם לְאָבֵד: (יג) וידבר אל עפרון און עַר הָאֵם גִּרְעִם צו עֶפְרֹן באוני עם הארץ אין די אוֹיְעֶרֶן פִּון דָּעִם
פִּאֲלָק פִּון דָּעִם לְאָבֵד פִּלֹּקֵר זִי הָאָבֵן אֲלֵע גִּרְעִם לְאָבֵד צו וְאָבֵן אֵין די אוֹיְעֶרֶן פִּון דָּעִם
הָלֹאִי וְאֲלֵקְטוּ מִיָּה צו הָעֵרֶן דו וְאָבֵן אֵין וְאֵל דִּיָּה צו הָעֵרֶן צו נֶעֱמָן אֵם וְיִסְמֵת דָּאֵם וְיִלֵּי אֵין גִּיֵּם
דָּאֵם גִּעְלָד אֵין בִּי מִיר גִּרְיִים נתיב כסף השהה הָלֹאִי וְאֲלֵקְטוּ מִיָּה דִּיר שְׁוִין לְאָבֵד גִּעְלָד גִּעְלָד פִּר דָּעִם
גִּעְלָד קח ממני נָעֵם הָאֲמִשְׁעֵ הִינְיָם בִּי מִיר ואקברה את מתי שמה און אֵין וְעֵל דֶּאֶרְבֵּן בְּגִרְאָבֵן מִיִּין
מֵת: (יד) יענו עפרון את אברהם און עֶפְרֹן הָאֵם גִּעְנֶפֶר צו אֲבָרְהָם לֵאמֹר לו צו וְאָבֵן צו אֵים: (טו) אדני
שמעני מִיִּין הָאֵר הָעֵר מִיָּה צו אֵין אֲרַבַּע מאת שקל כסף אַזֵּו אֲשִׁמְיָקֵל עֶרֶד וְאֵם אֵין וְעֵקֶם פִּיר הִנְיָרְתָּ
שְׁקָלִים בִּינִי וּבִינֵךְ צְוִיִּישֵׁן מִיר און צְוִיִּישֵׁן דִּיר אֲנַעְלָקֵע צְוִיִּישֵׁן לִיב הָאָבֵר וְיִיָּן מִיר וְיִיָּן מַה הִיא וְאֵשׁ
אֵין דֶּשׁ חֲשׁוֹב לִיָּי אֲנִירֵד דָּאֵם גִּעְלָד וְאֵת מִתָּךְ קִבֵּר און בְּגִרְאָב דִּינִי מֵת: (טז) וישמע אברהם אל עפרון
און אֲבָרְהָם הָאֵם צו גִּרְעִם צו עֶפְרֹן וישקל אברהם לעפרן און אֲבָרְהָם הָאֵם גְּוֹאֲלִין צו עֶפְרֹן את הכסף
אשר דבר באוני בני חת דָּאֵם גִּעְלָד וְאֵם עַר הָאֵם גִּרְעִם פִּר דִּי בְּגֵי חַת אֲרַבַּע מאות שקל כסף פִּיר הִנְיָרְתָּ
זִילְבִּרְגֵע שְׁקָלִים עוֹבֵר לִסְחֹרָא וְאֵם פִּאֲרֵם אֵיבֵר צו אֵימְלִיבֵן סְחֹרָא פִּלֹּקֵר עַר הָאֵם אֵים גִּעְלָד גִּרְאָבֵע
שְׁקָלִים: * רש"י * שְׁרִיבְתָּ עֶפְרֹן שְׁמִיטָא אֵן אֵוֹאִי וְיִיָּל עַר הָאֵם גִּעְלָד פִּיל עַר הָאֵם גִּעְלָד עַר וְעֵם
אֵים שְׁיִינְקֵן דִּי מְעִרְתָּ הַמְּכַפְלָה און עַר הָאֵם אֲפִילֵו וְיִיָּבִיג אֵין גִּיֵּם גִּמָּאן עַר הָאֵם בִּי אֵים גִּנְוִן
גִּרְוִיָּעֵע שְׁקָלִים וְאֵם מִעַן נָעֱמָם זִי אֵין אֲלֵע עֶרְטָר פִּר אֲשִׁקֵּל: (יז) ויקם שדה עפרון און עַר הָאֵם

במִכְפֶּלֶה אֲשֶׁר לִפְנֵי מִמְרָא הַשָּׂדֶה וְהַמְּעָרָה
אֲשֶׁר־בוֹ וְכָל־הָעֵץ אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה אֲשֶׁר בְּכָל־גְּבוּלֹ
סָבִיב: ^י לְאַבְרָהָם לְמִקְנֶה לְעֵינֵי בְנֵי־חַת בְּכָל־בָּאֵי
שַׁעֲרֵי־עִירוֹ: ^י וְאַחֲרֵי־כֵן קָבַר אַבְרָהָם אֶת־שָׂרָה
אִשְׁתּוֹ אֶל־מְעָרַת שָׂדֶה הַמִּכְפֶּלֶה עַל־פְּנֵי מִמְרָא
הוּא חֶבְרוֹן בְּאֶרֶץ כְּנָעַן: ^י וַיָּקָם הַשָּׂדֶה וְהַמְּעָרָה
אֲשֶׁר־בוֹ לְאַבְרָהָם לְאַחֲזֹת־קָבַר מֵאֵת בְּנֵי־חַת: ^ס
כֹּד * וְאַבְרָהָם זָקֵן בָּא בַּיָּמִים וַיְהִי בֶרֶךְ אֶת־
אַבְרָהָם בְּכָל־: ^י וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֶל־עֲבָדָיו זָקֵן בֵּיתוֹ
הַמִּשְׁלָל בְּכָל־אֲשֶׁר־לוֹ שִׂים־נָא יָדְךָ תַּחַת יָרְכִי:
^י וְאַשְׁבִּיעֲךָ בַּיהוָה אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם וְאֱלֹהֵי הָאָרֶץ
אֲשֶׁר לֹא־תִקַּח אִשָּׁה לִבְנִי מִבְּנוֹת הַכְּנַעֲנִי אֲשֶׁר
אֲנֹכִי יוֹשֵׁב בְּקֶרְבּוֹ: ^י כִּי אֶל־אֶרֶצִי וְאֶל־מִוְלָדְתִּי
תֵּלֵךְ וְלִקְחַת אִשָּׁה לִבְנִי לְיִצְחָק: ^י וַיֹּאמֶר אֵלָיו
הָעֶבֶד אוֹלִי לֹא־תֵאבְדָה הָאִשָּׁה לְלַכְתָּ אַחֲרַי אֶל־
הָאָרֶץ הַזֹּאת הִהְיִשָּׁב אָנֹשִׁיב אֶת־בְּנִי אֶל־הָאָרֶץ
אֲשֶׁר־יָצְאתָ מִשָּׁם: ^י וַיֹּאמֶר אֵלָיו אַבְרָהָם הַשְׁמַר
לְךָ פֶּן־תָּשִׁיב אֶת־בְּנִי שָׂמָּה: ^י וַיְהִי וְאֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם

שפתי חכמים

וה"ל לר"ל דלקדח בכל מקום שחזיר רש"י טוהם וי"ל דלפשוטו לר"ל
קס ויקס שרע עפרון וגו' עד הכה ארז בו וגו' מוחר כולל ויקס
השדע והמערה וגו' לאכרסס למקום וגו' למ"ל שרע עפרון חטו עד
כשה"ל לא ידעו שרע שרע עפרון לכן לר"ל לומר מקומה כיהם לשדע
של עפרון דייקא שחלמה כיהם כיהם דהיינו עפרון ולמדת מקומה

גיהאמ אבשטאנד דאם פערלד פון עפרון * רש"י שרייבט ויקס איז מיינשט עש האט גיהאמ איין תקומה
פלומר דאם פערלד איז חשובר גווארן עש איז ארויס גגאנגן פון איין הירוים צו דר האנד פון אמלך *
אונ דר פאשובר פשט איז ויקס שרע עפרון אונ עש האט גיהאמ אבשטאנד דאם פערלד פון עפרון אשר
במכפלה וואס איז אין דר מכפלה אשר לפני ממרא וואס איז פר מכמרא חשדה והמערה אשר בו דאם פערלד
אונ די הייל וואס איז אין אים וכל העץ אשר בשדה אונ אלע בוימר וואס איז אין פערלד אשר בכל גבול
וואס איז אין זיין גמארק סביב ארום אלע האט דאם גיהאמ איין פשטאנד: (ויד) לאברהם למקנה לעיני
בני הת צו אברהם פר איין קויפונג פר די אויגין פון די בגי הת בכל באי שער עירו פר אלע וואס קומן

חֲקֵלָא וּמַעֲרָתָא דִּי בֵּה וְכָל אֵילָנֵי דִּי בְּחֻקְלָא דִּי בְּכָל תַּחֲוּמָה סְחוֹר סְחוֹר : יִי לְאַבְרָהָם
 לִזְבִּינוּדֵי לַעֲנִי בְּנֵי הַתָּאָה כָּכָל עָלֵי הַרְעָה קֶרְתָּה : יִי וּבִתְרָן בֶּן קֶבֶר אַבְרָהָם יִתְּ שֶׁרָה
 אֶתְתָּה בְּמַעֲרַת חֻקְלָא בְּכָלְתָּא עַל אִפִּי מִמָּרָא דִּיא חֲבֵרָן בְּאַרְעָא דְכַנְעַן : כ וְקָם חֲקֵלָא
 וּמַעֲרָתָא דִּי בֵּה לְאַבְרָהָם לְאַחֲסֵנַת קְבוּרָא מִן בְּנֵי הַתָּאָה : א וְאַבְרָהָם סִיב עַל בְּיוֹמִין וַיִּי
 בְּרִידָה יִתְּ אַבְרָהָם בְּכָלְא : ב וַאֲמַר אַבְרָהָם לְעִבְדָּה סָבָא דְבֵיתָה דִּשְׁלִיט בְּכָל דִּי לָהּ שְׂרָיָה
 כְּעֵן יִדְךָ תַּחֲוֹת יִדְכִּי : ג וְאַקִּים עָלֶיךָ בְּמִימָרָא דִּי אֶלְהָא דְשִׁמְיָא וְאַלְהָא דְאַרְעָא דִּלָּא
 תִּסָּב אֶתְתָּא לְבָרִי מִבְּנֵת בְּנִעְנָא דִּי אֲנָא יִתְבּ בִּינְהוּן : ד אֶלְהוּן לְאַרְעִי וּלְיִלְדוּתִי תִּיחַל
 וְתִסָּב אֶתְתָּא לְבָרִי לְיִצְחָק : ה וַאֲמַר לָהּ עֲבֵדָא מָאִים לֹא תִבִּי אֶתְתָּא לְמִיתִי בְּתִירָא לְאַרְעָא
 דְהָא הֶאֱתָבָא אֶתִּיב יִתְ בְּרַךְ דְאַרְעָא דִּי נִפְקֵתָא מִתַּמְּנִן : ו וַאֲמַר לָהּ אַבְרָהָם אֶסְתַּמַּר לָךְ
 דִּיקְמָא תִּתִּיב יִתְ בְּרִי לְתַמְּנִן : ז וַיִּי אֶלְהָא דְשִׁמְיָא דִּי דְבִרְנִי מִבֵּית אֲבָא וּמֵאַרְעָא לְדוּדִי וַיִּי

בעל השוואה

זקן וסמך ליה וכו' כך כשהוא ולא יכול עוד ללכת ונצלו לישא וליתן או הולך לבדו וכו' ברכו : כל ביום * כשבא כמנין ויום כשם ביום
 בן שמל וחק : (ג) המושל * ב' במסורה הכא ואידך (קבלת י') אם רוח המושל תעלה עליך שאל' לברכה אפי' אם רוח המושל לא שם

שפתי חכמים

השדה והמערה דיוקס קאי לתוויסו על שדה עפרון ר"ל תקומה וכו'
 ועל השדה והמערה וגו' ר"ל שם לברכה למקום ולפשוטו פ' ויקס
 ר"ל שיהא מכוון של מוכר וטומד ככחו של קושה כדפירש' גבי וקס
 ביות וכו' ול"ק מה שפירש' סבא"ס ומנחת יכודה אחריו וקאי לרוב
 לתירוץ דחוקים שלם אלא הכא והכא פ' אחד לם דלפשוטו ככחו
 שפ' ויקס שעמד ככחו של קושה הוא כדפירש' הכא וקס ביות וגו'
 לקושה שעומד ככחו של קושה כי רש"י מפרש וקס ביות ר"ל עומד
 שעומד ביות וכו' ככחו של קושה מודכחיו אחריו לקושה וכו' הכא
 ויקס' ל' עומד שעמד השדה לברכה וכו' וגו' ככחו דוקס ביות
 ל' קיין לפרש' דהכא ואזו כן ותימה מנין לזה : ר' חפני שפירש'
 בכל מקום מורה על חור ומפני שאין חור וקריב שייך במקום הזה אמר
 במעמד כולם וכו' וכל לא ראה לפרש רש"י כמו שפ' לעיל שכולן בעלין
 שבה כסותן אל רש"י למדעם במעמד כולם : א (א) דל"כ מס

רשי

(יח) כלל בלי שער עירו בקרב כלל ובמעמד כלל התיקנהו
 לו : (א) כך את אברהם ככלי כל עולה בנימנעריא בן
 ומאחר שהיה לו בן היה אצריך להביאו אשה : (ב) זקן ביתר
 לפי שהוא דבוק בקוד : (ג) מחת ירכי' (שבוטות לב) לפי
 שהשבע נריך שיטול בידו חפץ של מזה כגון ספר תורה או
 ספילין והמילה היתה מזה ראשונה לו ובהא לו ע"י נער
 והיתה חביבה עליו ונכלה : (ד) מה שלא אמר מחת ירכי
 וכו' להשביע העבד במילהו לפי שכל אברהם היתה ראשונה
 לו קודם מילת העבד וקל' : (ז) ה' אלהי השמים אשר נקחתי

ממלאכתך וכו' דל"כ כולל מני לכל כמ"ס לעיל וגמה כתב בכל משמע
 אין מויער פון זיין שטאט בלומר אז ויי' ויי' אלע גילשטאטן האט ער אים מקנה גיווען דאס פעלד :
 (יט) ואחרי כן קבר אברהם את שרה אשתו אונ דר נאך האט אברהם בגראפן זיין ווייב שררה אל מערת שרה
 המכפלה צו דר מערת המכפלה וואס איז אין פעלד על פני כמרא פ'ר ממרא היא חברון בארץ כנען דאס
 איז חברון אין לאנד כנען : (כ) ויקס המערה והמערה אשר בו אונ עש האט גהאט אבאשטאנד דאס פעלד
 אונ דר הייל וואס איז אין אים לאברהם לאחות קבר צו אברהם פ'ר אבית הקברות מאת בני האד פון די
 בני הר : (א) ואברהם וקן בא בימים אונ אברהם איז אלט גווען ער איז גקומן אין די יארין וכו' ברך את
 אברהם אונ גאט גבענטשט האט אברהם מיט אלירליי ברכות : רש"י שרייבט בכל מרעפט אן צוויי
 אונ פופציג וואס פיל בן מרעפט אן בלומר גאט האט אים גבענטשט מיט און אונ ווייל ער האט
 גהאט און האט ער ברארפט אים געבן צווייב : (כ) ויאמר אברהם אל עבדו אונ אברהם האט גזאגט
 צו זיין קנעכט זקן ביתר דר עלצטר פון זיין רוזין המשל בכל אשר לו דר וואס האט גוועלטליגט איבער
 אלירינג וואס צו אים איז שים נא יד תחת ירכי טוא גון דיין האנד אונמיר מיין דיר * רש"י שרייבט
 אז מען שווערט מוז מען האלטן אונאך פון אמצנה אונ ווייל די מילה איז צו אים גווען די ערשטע
 מצוה איז אים גיליבט גווען האט ער זיין גנומען ביי דש צו שווערין : (ג) ואשבעד בה' אלהי השמים
 ואלהי הארץ אונ איך וועל דיר פאשוערין פאיי גאט פון הימל אונ ערד אשר ראש לא תקח אשה לבני
 דוא ואלשט נים נעמן צווייב צו מיין זון מבנות הכנעני אשר אנכי יושב בקרבו פון די מעקטר פון כנעני
 וואס איך ויי' צווישן אים : (ד) כי אל ארצי ואל מולדתי תלך בניערט צו מיין לאנד אונ צו מיין משפחה
 ואלקטמו בניין ולקחת אשה לבני ליצחק אונ דוא ואלקט געמן איין ווייב צו מיין זון יצחק : (ה) ויאמר אלי
 העבד אונ דר קנעכט האט צו אים גזאגט אזי לא תאבה האשה ללכת אחרי אל הארץ הזאת וועט
 די אשה נים וועלן גיין נאך מיר צו דעם לאנד ההשב אויב אום קערין אשיב את בנך אל הארץ אשר
 יצאת מוש ואל איך אום קערן דיין זון צו דעם לאנד וואס דו ביסט ארויס גזאנגן פון דארטן : (ו) ויאמר
 פלי אברהם אונ אברהם האט צו אים גזאגט חשמו לך וי גיהימ צו דיר פן חשיב את בני שמה מאמר

אֲשֶׁר לָקַחְנִי מִבֵּית אָבִי וּמֵאֶרֶץ מוֹלַדְתִּי וְאֲשֶׁר
דִּבַּר־לִי וְאֲשֶׁר נִשְׁבַּע־לִי לֵאמֹר לִזְרַעְךָ אֶתֵּן אֶת־
הָאֶרֶץ הַזֹּאת הוּא יִשְׁלַח מַלְאָכּוֹ לִפְנֶיךָ וּלְקַחַת
אִשָּׁה לְבָנִי מִיָּשָׁם: וְאִם־לֹא תֵאָבֶה הָאִשָּׁה לְלַבֶּת
אַחֲרֶיךָ וְנָקִיתָ מִשְׁבַּעְתִּי וְאֶת־רַקְאֶת־בְּנֵי לֹא תֵשֵׁב
שָׁמָּה: וַיֵּשֶׁם הָעֶבֶד אֶת־יְדּוֹ תַּחַת יֶרֶךְ אֲבִרָהֶם
אֲדָנָיו וַיִּשְׁבַּע לוֹ עַל־הַדָּבָר הַזֶּה: שְׁלִישִׁי וַיִּקַּח הָעֶבֶד
עֲשָׂרָה גַמְלִים מִגִּמְלֵי אֲדָנָיו וַיֵּלֶךְ וְכָל־טוֹב אֲדָנָיו
בְּיָדוֹ וַיָּקָם וַיֵּלֶךְ אֶל־אֶרֶם נַהֲרִים אֶל־עִיר נְחוּר:
וַיַּבְרֶךְ הַגַּמְלִים מִחוּץ לָעִיר אֶל־בְּאֵר הַמַּיִם לַעַת
עֶרְב לַעַת צִאת הַשָּׁמֶשׁ: וַיֹּאמְרוּ יְהוָה אֱלֹהֵי
אֲדָנֵי אֲבִרָהֶם הִקְרָה־נָּא לִפְנֵי הַיּוֹם וַעֲשֵׂה־חֶסֶד
עִם אֲדָנֵי אֲבִרָהֶם: וַיְהִי אֲנֹכִי נֹצֵב עַל־עֵין הַמַּיִם
וּבְנוֹת אֲנִשֵּׁי הָעִיר יֵצְאוּ לְשֹׂאֵב מַיִם: וַיְהִי הַנֶּעֱרָר
אֲשֶׁר אָמַר אֵלֶיהָ הִטִּי־נָא כֶּדֶךָ וְאִשְׁתָּה וְאָמְרָה
שִׁתָּה וְגַם־גִּמְלֶיךָ אִשְׁקָה אֶתָּה הִכַּחַת לַעֲבָדְךָ

רש"י

שפתי הכמים

הנערה קרי

מבית אבי ולא אמר ואלהי הארץ ולמעלה אמר יוֹשֵׁב־עֵד
וגו' אמר לו עכשיו הוא אלהי השמים ואלהי הארץ שהרגלתי
כפי הצדקות אבל כשלקחתי מבית אבי היה אלהי השמים ולא
אלהי הארץ שלא היו בלי עולם מכירים בו ושמנו לא היה
רגיל בדרך: מבית אבי מהרין: ומאריך מולדתי: מאור לבסודים: ואלהי השמים דר גאט

פון דעם הימל אשר לקחני מבית אבי ומארץ מולדתי וואס האט מ'ך גפירט פון מיין פאפערס הויז אונ פון
דעם לאנד פון מיין משפחה: רש"י פירענט ווארום האט ער גיט גינאגט (וואלדי הארץ) אונ אויפן
האט ער גינאגט (וואשבעד כה' אלהי השמים ואלהי הארץ) דר תירוץ איז אברהם האט צו אים גינאגט
אויפן איז ער דר גאט פון הימל אונ פון ערד ווארום איך האב אים גינאגט אין מיל פון די לייט
אבר פשעט ער האט מ'ך גפירט פון מיין פאפערס הויז איז ער גאר גווען דר פאטער פון הימל אבר
די לייט פון דר ערד האבן גיט גוואקט אז עס איז פאר האנדן אגאט ואשר דבר לי אונ וואס ער האט
גרעט פון מייןט וועגן ואשר נשבע לי אונ וואס ער האט גשווארן צו מיר פיי דעם ברית בין הבתרים
לאחר צו זאגן לורעך אתן את הארץ הזאת צו דייןע קינדר וועל איך געבן דאס לאנד הוא ישלח מלאכו לפניך
עד נועם שיקון ניון בלאף פר דיר ולקחת אשה לבני משע אונ דו זאלקט געטן אויניב צו מיין זון פון:

מלל לי ודי קים לי למימר לברך אתמן ית ארעא תרא הוא ישלח מלאכה קדמך ותפב
אתתא לברי מתמן : ו ואם לא תירבי אתתא למיתו בתוך ותתו ופאה ממומתי דא לחור
ית ברי לא תתב לתמן : ו וישו עבדא ית ידה תחות ירכא דאברהם רבונה וקים לה על
פתגמא הדין : ו ודבר עבדא עשרא נמלין מגמלי רבונה ואזל וכל שפר רבונה בידה
וקם ואזל לארס די על פרת לקרמא דנחור : ו ואשרי נמלא מברא לקרמא לברא דמא
לעבד רמישא לעבד דנפקן מליתא : ו ואמר יי אלהי דרבנו אברהם ופין פען קדמי וימא
דין ועבר מינו עם רבנו אברהם : ו הא אנא קאם על עינא דמא ובנת אנשי קרמא
נפקן לממלי מיא : ו ותהי עולמיתא דאימר לה ארכיני בען קולתיה ואשרי ותימר אשתא

בעל המורים

אזנא ועלם ענין מוזמן אל תחא אלף לך נלרתי : נא ירך : בגי' מילה שהביעו במילה : (י) וכל מלאכה : המיוחד לו כדכתיב כי ירך מלאכה
לפניך אלף לא אחוז כסחוב בו מלאך וכלתיו לפניך מלאך : ושי' פעמים כתיב מלאכה כפרסה בקרב על שני אחד כהניסם ואחד כהניסם :
(י) וכל מוז : כ' במסכה הכא ואידך (מ"ב ד') וכל טוב דמשק : אלעזר לקח נס מעוז דמשק : (יב) עס אדני אברהם : מ"ל מוס לומר
בשכר יוקח נא מעט מוש עטבו על הים : וכתוסוף דלית של חסד יהי מ"ס דמוס שאלר בזכות דמו שמשך בנחמד בעקודס ענו : ו

שפתי הכמים

היינו אור כשדים ומוגלדת היינו בני משפחתו עיר חקן ע"ש (חסי)
מבית אבי : "ומדכתיב אשר אבני ויבש בקרבו א"כ משמע דמהכעני
היבש בקרבו אזל שאל ליקח דכיוני מכות עבר אשכול וממרחא דיו
בעלי כריתו ואל"ס מוילגל נמי טא דכריתו הכא וקוים משכונתו אס
לא תאכא ללכת וגו' קאי נמי על עבר אשכול וממרחא : ודמכתיב וישפח
את הגמלים משמע דעד עכשיו היו זמזומין וק"ל : וטע"ג דקין הקב"ה
מכיון תקלה ע"י כהנתן של לדיקוס כדליחא בחולין דק"ל : ואלאשר
זמס ארסם שאל ואלכו אש"י מלודי רשות הרבים שהוא הספק כי
מסתמא הכעלים מהיחשין מהם אך אלעזר עבד אברהם מרוב
הסידותו שהיה בו לא רש ללכויה משל אחרים אש"י מן ממוח ואלאשר
תוי' שאין כוונתו על הכס א"כ סוכא דכרי הווקא שכלכו בין שדות
אחרים שאני : ויורק וכל טוב אדוניו בידו משמע דכריתא קארמא אש"י
שהולך עדיין היה כל טוב אדוניו בידו ופי' כדכתיב מה כל ללמדע
שכל טוב אדוניו עוד בידו כי מאי כריתא איכא ועל"ל למה לא כדויעה
הקרא כפרסה שלפני זה שכל טוב אדוניו כדכתיב א"כ שער מתנה נתן
ליצחק ואלאשר"י דאל"כ איך היה בידו דודאי לא נתן כל ממוח כדכתיב
אלעזר ואין ליקבוס וטא כמיז ויטן אברהם את כל אשר לו ליצחק

הסמכים אלל דבור מפורשים בשלשון על : וסמכים שלהם (רענו)
סדך וסמכים להסתמש למ"ד במקום צבור וק"ל) עלי
מלכיה עליהן וסל אלל דיבור ל' לי ולו ולס אלל אלי
אליו סליסם וסמכים שלהם עמי עמיס עמיהון אלל אלל חמירה
פופל ל' לי ולו ולס : ואלסר כשבע ל' בין בהכרס : (ח) וקוים
משכונתו וגו' : וקח לו חסה מכות דעבר אשכול וממרחא
(קדושתו סא) : רק את בני וגו' רק משום הוא בני אינו חורר
אלל יעקב בן בני סופו לחזור : (י) מגמלי אדוניו : (ב"ב) מכרין
היו מסלר גמלים שהיו יולאין זמזומין ויחפיו הגזל שלל ירשו
בכדות אחרים : וכל טוב אדוניו בידו : (ב"ב) שער מתנה כחב
ליצחק יעל כל אשר לו כדי שיקפלו לשלוח לו כסס : ארס נהרס :
בין שתי כרסות ויפכת : (יא) ויכרך הגמלים : הרביס :
(יד) חותה הוכחת : ראויס היא לו כסכה גומלת הסדים
וכדאי ליכנס כדכתיב של אברהם ולשון וסמכים כירכת אפרו כ"פ"ס

דאקט : (ח) ואם לא תאבה האשה ללכת אחריו אונ
משבעתי זאת אזנא וועקט דו זיין ריין פון מין שבוועה רק את בני לא תשב שמה נאר מין זון זאלקט
גיס אום קערן אהין צו עיין רש"י : (ט) וישם העבד את ידו תחת ירך אברהם אונ דר עבד האט גיטאן די
האנד אונקער דעם דיק פון זיין האר אברהם וישבע לו על הדבר הזה אונ ער האט גשנווארין צו אים
אויף דר דאזיגער נאך : (י) ויחם העבד וגו' אונ דר קנעכט האט גנוקן צעהן קעמלן מגמלי פון די קעמלן
אדוניו זיין האר : רש"י שרייבט די קעמלן זיינן ווארין דר קענט אז זיי זיינן פון אברהם ווארס זיי
זיינן גיגאנגן פר שלאסן די מיילר בריי זיי זאלין זיך גיט פאלשן איין פערעכענע פאלער יולד אונ ער
איז גיגאנגן וכל טוב אדוניו בידו אונ עד האט מיט גנוקן נאר דאס גומקן פון זיין הער אין זיין האנד :
רש"י שרייבט אברהם האט אים מיט גיגעפן אשטור מתנה אז ער שרייבט צו יצחק גאר זיין פאר
קעניג ברי זיי זאלין חשק האבין צו געבין זייער מאכט צו יצחק פאר אוניוויס ויקם יולד אל ארס נהרס
אונ ער איז אויף גיטמאן אונ ער איז גגאנגן צו ארס נהרס אל עיר נחור צו די שטאט פון נחור :
(יא) ויכרך הגמלים מרחץ לעיר אונ ער האט גמאכט קניען די קעמלן אויסין וריינג פון דר שטאט אל
באר המים ביי דעם ברוינן ווארס : (יב) ויאמר אונ ער האט גאנגן אל גאט אדני אברהם דר גאט פון
מין האר אברהם הקהנא גא לפני היום בעט דיק מאך מרעעל פר מיר אליהם ועשה חסד עם אדני אברהם
אונ טא גיגאן מיט מין האר אברהם : (יג) הנה אנכי נצב על עין הים גון איך שטיי ביי דעם קנואל
ווארס וכונת אנשי העיר יצא לאב מים אונ די מעכט פון די שטאט לייט גייען ארום שעפן ווארס :
(יד) והיה הנערה אשר אמר אליה אונ עש וועט זיין דאס מיידל וואס איך וועל צו איר זאגין השי נא כד
משתה נייב גון צו דיין קרוג אונ איך וועל מרינקן ואמרה שמה וגם גמלך אשקה אונ זיא וועט זאגן מרינק
אונ דיינע קעמלן וועל איך איה אן מרינקן אתה הוכחת לעבדך ליצחק זיא האקטו באנוערט צו דיין
קנעכט

לִיצְחָק וּבִה אֵלֶּע כִּי־עָשִׂיתָ חֶסֶד עִם־אֲדֹנָי: מִן־יְהִי־
 הוּא טָרָם כָּלָה לְדַבֵּר וְהִנֵּה רַבֵּקָה יָצְאתָ אֲשֶׁר־
 יָקְדָה לְבִתּוֹ אֶל בֶּן־מִלְכָּה אִשְׁתִּי נַחֲוֹר אֲחִי אֲבִרְהָם
 וְכָבְדָה עַל־שִׁכְמָהּ: מִן־וְהַנָּעַר טָבַת מִרְאָה מְאֹד
 בְּתוֹלָהּ וְאִישׁ לֹא יָדָעָהּ וַתֵּרֶד הָעֵינָה וְהַמֶּלֶאכָה
 וַתַּעַל: וַיִּרְץ הָעֶבֶד לִקְרֹאתָהּ וַיֹּאמֶר הַגִּמְיָאִי
 נָא מַעֲט־מִים מִבְּדֹךְ: וַתֹּאמֶר שְׂתֵה אֲדֹנָי וְתִמְהַר
 וַתֵּרֶד בְּדָה עַל־יְדֶיהָ וַתִּשְׁקֶהּ: וַתִּתְּן לָהּ שִׁקְתָּ
 וַתֹּאמֶר גַּם לְגִמְלִיךָ אִשָּׁאב עַד אִם־כָּלוּ לִשְׂתֵּיתִי:
 וְתִמְהַר וַתַּעַר בְּדָה אֶל־הַשִּׁקְתָּ וַתִּרְץ עוֹד אֶל־
 הַבְּאֵר לִשְׁאֹב וַתִּשְׁאֹב לְכָל־נִמְלֹו: כֹּא וְהָאִישׁ
 מִשְׁתָּאָה לָהּ מִחֵרִישׁ לָדַעַת הִהְצִילָהּ יְהוָה בְּרַכּוֹ
 אִם־לֹא: כֹּא וַיְהִי בְּאִשְׁרֵי כָלוּ הַגִּמְלִים לִשְׂתִּיתוֹת וַיִּקַּח
 הָאִישׁ נֹס וְהָב בָּקַע מִשְׁקָלוֹ וַיִּשְׁנֵי צְמִידִים עַל־

שְׁפָתֵי חֲכָמִים

הַנְּעִירָה קָרִי

רִשִּׁי

בלעז (דו האסט צעשיידענען): ובה אדע' לשון תחנה הודע
 לי זה: כי עשית חסד' אס מהיה משפחה והונתו לו אדע
 כי עשית חסד (ב'ר'): (מו) בתולה' ממקום בתולים (ב'ר):
 ואיש לא ידעה' שלא כדרכה לפי שבנות הכנעני' היו משמרות
 מקום בתוליהן ומפקדות עממן ממקום אחר העיד על זו
 שנקייס מכל: (יו) וירד העבד לקראסה' לפי שראה שעלו
 חמשים לקראסה' (ב'ר'): הגמיומיו גא' לשון גמיעה הומייר'
 בלעז (שלווקטן שלירפען): (יח) ומורד כדס' מעל שכמה:
 (יט) עד אס כלו' הרי אס משמש בלשון אשר: אס כלו' תא'
 דיספקון פו' הא גמר שתייתו' לכששמו די' כפוקן: (כ) וחצער'
 לשון נפילה והרבה יש בלשון משנה המערה מכלי אל כלי
 ובמקרא יש לו דומה (תהלים קמח) אל הער נפשי' (ישעיה
 לאברהם' עכ"ל: מולא משום כלה כי מרגום כלה גמירא:

דמשמע עד השתא לא נתנו מחסה לנוח דכבר מירש'י בספר' נחמיה
 ברכס דייקון שאל' הקב"ה לאברהם והיה ברכס הנכרות מכורים בידך
 ואברהם מכרם לנוחק' ועי'ל' שהנכסים אשר קנה לאחר שנתן המחסה
 ליתחק בלוקטן שנים שחי לאחר מיתם שרם לוקטן נכסים נתן לו קודם
 מותו וק"ל: אלא שעי' הס' ידע זה אלא הוא הפהלת דבור שהתחנן
 ל' מ' ידוע לו זה כי עשה חסד ומהש"ל פ' דאל"כ ה"ל יוחס משם:
 ודק"ל למה נאמר לקראסה כיון שכבר מולא הכד ועלתה מן הבאר
 ה"ל וירד אחריה שהרי גם העבד היה עומד על הבאר אלא כדקתי
 בהה אכ"י נכ' על עין השנים אלא לקראסה ה"פ שכן העבד אחריה
 בשביל שנים עלו לקראסה כן מולאני בשם מהר"ר אברהם מפרא'
 ומהר"ם פ"י וז"ל נראה שכן הוא שפסג שלא היה עומד אלא המעין
 ממש אלא רחוק ממנו ורש' דייק מדקתיב וירד העבד וגו' עבד דכתיב
 קרא ל' דהא כל הענין משמעי ממנו ומש"ל ק' והאיש משתאה וגו'
 ויחמר כח מן אלא בעבור שנים עבד אברהם וידע שאברהם
 סורגל בללו נסים כדנעיל גבי שבע כשמות אלא היה כן לקראסה
 ואמר ראויה הוא לבית אברהם שהרי השם עולים לקראסה כמו

קָנַעְתָּם צו יִצְחָק: רִשִּׁי שְׁרִיבְתָּ עַד הָאֵם גִּיּוּאָנָם זִיא אִיו וְנִעְרָם זִיא וְאֵל מָאָן גְּמִילַת הָסֵד אוֹג זִיא
 אִיו וְנִעְרָם זִיא וְאֵל אִרְיִין גִּיּוּן אִין הוּיוּ פֹן אֲבִרְהָם וְכֵה אִדַּע אוֹג אִיךָ פֶּעַם דִּיךָ דִּרְבָּךְ אִיר וְאֵל אִיךָ
 עֵוִיסִין כִּי עָשִׂית חֶסֶד אֵז דו הָאָסָם גְּמָאן חֶסֶד כִּיט מִיּוֹן הָאָר קְלֹאִר אֵז זִיא וְנִעַם מִיּוֹן פֹּן גִּיּוֹן מִשְׁפָּחָה
 אִיו וְנִעַם מִיּוֹן הָגֵן צו אִים וְעַל אִיךָ וְיִסִּין אֵז דו הָאָסָם גִּיטָאן חֶסֶד כִּיט מִיּוֹן הָאָר: (טו) וַיְהִי אוֹג עַשׂ
 אִיו גִּיּוּעֵן הוּא טָרָם כָּלָה לְדַבֵּר עַד הָאֵם נָאךָ גִּיט פֶּר לְעִנְדָּה צו רִיזִין וְהִנֵּה גֵן רַבָּה יָצְאת רַבֵּקָה אִיו אֲרוּשׁ
 גִּיּוּאָנָם אֲשֶׁר יָלְדָה לְבִתּוֹ וְאִישׁ אִיו וְאִרְיִין גִּיּוּאָנָם צו בְּתוּאֵל בֶּן מִלְכָּה אִשְׁתִּי נַחֲוֹר אֲחִי
 אֲבִרְהָם רִאשׁ וְיִיב פֹּן נַחֲוֹר דֶּר בְּרֹדֶר פֹּן אֲבִרְהָם וְכֵה עַל שִׁכְמָה אוֹג אִיר קְרוֹג אוֹיף אִיר אָקְסִיל:

בעל השורים

1

מפרידה בין שם

544 2249544 2449

1990

יְדִיהָ עֲשָׂרָה זָהָב מִשְׁקָלָם: כג וַיֹּאמֶר בְּתֻמִּי אֶת־
הַגִּידִי נָא לִי הֵיכַל בֵּית־אֲבִיךָ מָקוֹם לָנוּ לָלֶיךָ:
כד וַתֹּאמֶר אֵלָיו בֵּת־בְּתוּלָא אֲנִי בֶן־מֶלֶכָה אֲשֶׁר
יָלַדָה לְנֶחֱדָר: כה וַתֹּאמֶר אֵלָיו גַּם־תֵּתֶנּוּ גַם־מִסְפּוֹא
כז עִמָּנוּ גַם־מָקוֹם לָלוֹן: כח וַיִּקַּד הָאִישׁ וַיִּשְׁתַּחוּ
לַיהוָה: כט וַיֵּכֶז וַיֹּאמֶר בָּרוּךְ יְהוָה אֱלֹהֵי־אֲדָנִי אֲבִרְהָם
אֲשֶׁר לֹא־עָזַב חֲסֶדּוֹ וְאַמְתּוֹ מִעַם־אֲדָנִי אֲנִי בְּדֶרֶךְ
נְחִי יְהוָה בֵּית אֲחֵי אֲדָנִי: כס וַתֵּרֶץ הַנְּעִרָה וַתֵּגֵד
לְבֵית אֲמִתּוֹ כְּדִבְרֵי־הָאִמָּה: כס וַלְרִבְקָה אַח וַיִּשְׁמָו
לָבָן וַיֵּרֶץ לָבָן אֶל־הָאִישׁ הַחוּצָה אֶל־הָעֵין: לו וַיְהִי
כָּרְאֵת אֶת־הַנָּזִם וְאֶת־הַצְּמִידִים עַל־יְדֵי אַחֲתוֹ
וכִשְׁמָעוֹ אֶת־דְּבָרֵי רִבְקָה אַחֲתוֹ לֵאמֹר כֹּה־דִבֶּר
אֵלַי הָאִישׁ וַיָּבֹא אֶל־הָאִישׁ וַיְהַנֶּה עִמָּד עַל־הַגְּמָלִים
עַל־הָעֵין: לא וַיֹּאמֶר בּוֹא בָרוּךְ יְהוָה לָמָּה תַעֲמֹד
בַּחוּץ וְאַנְכִי פָנִיתִי הַבַּיִת וּמָקוֹם לַגְּמָלִים: לב וַיָּבֹא

שפתי חכמים

הנערה קרי

רשי

מִסְפּוֹא שָׂמֹם דָּקָה לֹסֵם שֶׁנִּי לֵ"ל הָאֵל מִיִּטְעוֹת נְמוּדִים שִׁטָּם :
ל(ח"ס) וְהָעֵץ שֶׁבְּסוּפּוֹר הַעֵדֶר לָלֶכֶן כִּהֵב שֶׁאֵל תַּחֲלֶה וְהָעֵץ נָתַן
כִּכֵּר פִּי רִשִׁי שֶׁסֶּלַע יִסְפָּקוּ אוֹתוֹ כְּדִבְרֵי וְכו' וְלִכְּחַל לְמִימֵר שֶׁסּוּפּוֹר
לָלֶכֶן הִיא עוֹקֵר וְהַכֹּהֵל אֵין מוֹקֵדִם וּמִתְּחִלָּה כְּמוֹדָה דְּכַחַד עֵינֵי מִלִּי
דְּמוֹקֵדִם מוֹקֵדִם וְכו' אֲזַל קָשָׁה לְדִבְרֵי דָּהָא לְעוֹל ר"ס וּיְרָא פִּירִשִׁי
גְּבִי וַיֹּאמֶר חֲדוּטִי וְגו' דָּלִין מוֹקֵדִם וּמִתְּחִלָּה אִפִּי כְּחַד עֵינֵי וְכִמְטו
שְׁפִירִשִׁי גְּבִי לֹא יִדּוּן רִחוּי בְּחֵדִם ע"ס : כִּדְלֹלֵץ לָמָּה לֹא אָמַר
כְּשִׁמְסֵס לֹא אֵין כְּשִׁמְסֵס לָלוֹן : גַּם דְּכֵר עַל מִשְׁקַל שִׁכַּר מִר וְלָלוֹן מִקּוֹר

אֶהְיֶה לָבָן שָׂקָל אוֹ מִעֵן וְעַשׂ וַיֵּי צִיָּילָן וְשֵׁנִי צִמְדִּים עַל דִּיהָ אוֹגַן צִוּוּי אֲרוּם בְּעֶגְלָלֶיהָ אוֹיֶף דִּי הַעֲקֵד עַד
הָאֵם כְּרָמּוּ גִיוָעֵן אוֹ דִּי יִשְׂרָאֵל וְעוֹלָן מִקְּבֵל וַיִּין צִוּוּי בְּהַעֲפֵטָע לַוְחַת עֲשָׂרָה וְהִבְמִשְׁקֵלם וַיֵּי עַד וְהִבְמִשְׁקֵלם
אֵין גִּיוָעֵן צִעְקוֹ בְּעֶגְלָלֶיהָ עַד הָאֵם כְּרָמּוּ גִיוָעֵן אוֹיֶף דִּי עֲשָׂרָת הַדְּבָרֹת וְהִבְמִשְׁקֵלם אוֹיֶף דִּי לַוְחַת:
(כג) וַיֹּאמֶר בַּת מִי אַת אוֹגַן עַד הָאֵם גִּיוָעֵן וְעַמָּם מִאֲבָקֶר בִּיקְטוֹ רִשִׁי שְׁרִיבְטָא עַד הָאֵם אוֹר פִּרְיֵעַר
גִּיוָעֵן דִּי מִתְּנִית אוֹגַן דִּר בָּאָה הָאֵם עַד וַיֹּא גִּיוָעֵן עַד וַיֹּא גִּיוָעֵן עַד וַיֹּא גִּיוָעֵן עַד וַיֹּא גִּיוָעֵן עַד וַיֹּא גִּיוָעֵן עַד
זְכוֹת פִּון אֲבִרְהָם אוֹ גִּיוָעֵן בִּיהָ הָאֵם בְּגִלְקָט וַיִּין וְעַד הַגִּידִי כֹא לִי יִגַּם גִּיוָעֵן עַד מִיר הִישׁ בֵּית אֲבִיךָ מָקוֹם
לָנוּ לָלֶיךָ אוֹיֶם עַשׂ אוֹיֶם פִּרְ הַתְּנִין אֵין בִּינִין פִּאֲמָרְסִם הִיוּ אֵין אֲרָסִם פִּרְ אוֹגַן אֲיִבֶר צוֹ נְעִמְטִיגִין אֲנִימָטָה:
(כד) וְהִבְמִשְׁקֵלם אֵין בַּת בְּתוּלָא אֲנִי אוֹגַן וַיֹּא הָאֵם גִּיוָעֵן עַד וַיֹּא אֵין בִּין דִּי מִאֲבָקֶר פִּון בְּתוּלָא בִּין מִלְּטָה
אֲשֶׁר יָלַדָה לְנֶחֱדָר דִּר וַיִּין פִּון מֶלֶכָה וְהִבְמִשְׁקֵלם וַיֹּא הָאֵם גִּיוָעֵן עַד נְחִיר רִשִׁי שְׁרִיבְטָא אוֹיֶם דָּעֵם וְהִבְמִשְׁקֵלם
הָאֵם וַיֹּא צוֹם עֲרִשְׁטָן גִּיוָעֵן הָאֵם וַיֹּא צוֹם עֲרִשְׁטָן גִּיוָעֵן הָאֵם וַיֹּא צוֹם עֲרִשְׁטָן גִּיוָעֵן הָאֵם וַיֹּא צוֹם עֲרִשְׁטָן גִּיוָעֵן הָאֵם וַיֹּא צוֹם עֲרִשְׁטָן גִּיוָעֵן הָאֵם

שִׁירִין עַל יְדֵהָא מִתְקַל עֶשֶׂר סֻלְעִין וְדִהָבָא מִתְקַלְהוּן: כִּי וַאֲמַר בֵּת מִן אֵת חַי בְּעוֹלָה הָאֵת
בֵּית אֲבוּקָה אַתְר פֶּשֶׁר לֵנָא כְּמַבֵּת: כִּי וַאֲמַרְתָּ לָּהּ בֵּת בְּתוּאֵל אֲנָא בֵּר מַלְכָּה דִּילִידֵת
לְנַחֲוֹר: כִּי וַאֲמַרְתָּ לָּהּ אַף תִּבְנֶנָּה אַף פִּסְתָּא סָנִי עֲמָנָא אַף אַתְר פֶּשֶׁר לְמַבֵּת: כִּי וְכַרְע
גְּבָרָא וּסְגִיד קָדָם יי: כִּי וַאֲמַר בְּרִיךְ יי אֱלֹהָא דְרַבּוּנִי אֲבָרְהָם דִּי לֹא מִנְע מִיבִיחָהּ
וְקוּשְׁמִיה מִן רַבּוּנִי אֲנָא בְּאוּרַח תִּקְנָא דְבְרַנִּי יי בֵּית אַחֲוֵי דְרַבּוּנִי: כִּי וְדִהָמֵת עוֹלָמָתָא
וְחַיִּיתָא לְבֵית אֲמִיָּה פִּתְגָמָא הָאֲלִין: כִּי וְלִדְבָקָה אַחָא וְשִׁמְיָה לְבָן וְדִהָמֵת לְבָן לֹת גְּבָרָא
לְבָרָא לֹת עֵינָא: ל וְהוּה בֵּר חַוָּא יֵת קִרְשָׁא יֵת שִׁירָא עַל יְדֵי אַחֲתָהּ וְכִי שְׁמַע יֵת
פִּתְגָמִי רִבְקָה אַחֲתָהּ לְמִימֵר בְּדִין מִלָּל עֲמִי גְבָרָא וְאַתָּא לֹת גְּבָרָא וְהָא קָאֵם עֲלַי גְּמִלָּא
עַל עֵינָא: לֹא וַאֲמַר עוֹל בְּרִיכָא דִּי לְמָא אַתָּ קָאֵם גְּבָרָא וְאַנָּא פְּגִיתִי בֵּיתָא וְאַתְר פֶּשֶׁר
לְגְמִלָּא: לֹב וְעַל גְּבָרָא לְבֵיתָא וְשָׂרָא גְּמִלָּא וְיִהֵב תִּבְנֶנָּה וְכִפְתָּא לְגְמִלָּא וּמָיָא לְאַסְחָאָה

בעל המעורים

לנגלת שרמו לה זכות השקלים: (כט) ולרבה: ב' במסכת עד הכה כ"פ ומד ס"פ ומסין מורת רוח לנחק ולרבה: שסבו עיניו מעשר ע"ג
של עשו אצל לרבה לא הוה לפי שהיה אביהם כהן כומר לע"ג: ועל כן הקדים הכתוב שם ינחק (אח"כ שיהיה ראשון ויחר
כי האשה יושבת בבית ויחר מן הארץ) לומר שלא היו מורת רוח לרבה כמו לנחק: ח"כ כונו למה שלמדו הנשים אשה ידעו בנחיה שרוב
בנים דומין לאחיה האם ונכסבל שהם אחים כעל ילדה עשו הרשע וזהו ולרבה אה ושמו לבן ומסין מורת רוח לנחק ולרבה: (לא) ומקום:

רש"י

צריך: וכן כל ב"ת וּמִד' וְה' המעשרים בראש השנה
וְקוֹדִים בַּת"ה מַדְבֵּרִים בְּדַבַּר הַשְּׁפֹט שְׂמֹכֵר כְּבֵר בַּמִּקְוֶה
אֲחֵר אוֹ שְׂהוּא מְבוֹרֵךְ וְיִכְבֵּר כְּחֵזֶק הוּא מְדַבֵּר: (כח) לְבֵית
אֲמִיָּה: דַּרְךְ הַנְּבוֹיִם הֵימָּה לְהוֹיֹת לֵהֵן בֵּית לִישָׁב צוֹ לְמַלְאכְהֶן
וְחֵין הַבַּת סְמוּנְתָּה אֵלָּה לְאֲמִיָּה: (כט) וְיִכְר' לְמַה כִּן וְעַל מַה
כִּן יִשְׁוִיָּה בְּרַחֲוֹת אֵת הַבַּת אֲמֵר עֹשִׂיר הוּא זֶה וְכֵתֵן עֵינָיו
בַּמַּמּוֹן: (ל) עַל הַגְּמִלּוֹת: לְשַׁמְרֵן כְּמֹה (לְעִיל ית) וְהוּא עוֹמֵד
עֲלֵיהֶם לְשַׁמְרֵם: (לא) פִּתְיֵי הַבַּת: מַעֲבֹדֹת אֲבִלּוֹתִים (ב"ר):

מקנה ויחי בראות לויך וגו' לפיכך ויחי הרי"ה בראות הנס וגו' אמר עשיר וכו' ולא היה מתחנן שמישה דברי רבקה לדנו לכות ששם
לכבוד אלוהיו או מחמת סבה אחרת אלא מחמת ממונו משכ"ל אם היה נכסב ויחי בראות וגו' וכשמעו וגו' קודם לויך וגו' לוי
יודעים על אלוה סבה כן או אם על שיהיה וד"ק וזהו מדוקדק ב"ר ("שבויר בדבריו ל' הפסוק למה ויחי וגו' ויחי בראות את הנס אמר
עשיר וכו' שיתקין בזה דברי אמת שמונתו לתקן ל' הפסוק שיהיה לו סדר ויחזיר וכו' ומתקן בראותו למה לויך ויחי בראות וגו' ויחי בראות
המקומות לבק דבריו ב"ר דלולו היה מונוה פה להקמות ולחזק כהנא המעשרים ה"ל למה כן וכו' אמר עשיר וכו' ויחי בראות
את הנס קודם מ"ה אמר עשיר וגו' אין לו שחר וסבה כלל: פ"דל"כ מאי עומד כוכב מצ"ל: צ"דל"כ פיתוי הבית מוחר דמה ל' בזה

רש"י

הַיִּגְדָּרְשָׁן גְּבַרְעָנָה הָאֵם וְיָא צוּם הַיִּגְדָּרְשָׁן גְּבַרְעָנָה: (כח) וְחַמֵּר אֵלִיּוּ גַם תִּבֵּן גַּם מִסְפּוּא רַב עֲמִנּוּ אֲוֹג
וְיָא הָאֵם גִּיְאָגָם צוֹ אִים עֶשׂ אִיזוֹ אִיזָה דָּא שְׁמִרְיֵי אֲוֹג אִיזָה פִּיל פֶּאֶשְׁעֵי מִיט אֲוֹגָו גַּם מִקּוֹם לֵלֹן אֲוֹג עֶשׂ
אִיזוֹ אִיזָה דָּא אִיזִין אָרֶט צוֹ עֶקְטִיגִין פִּיל נֶעֱכֵט: (כז) וְיִקֵּד הָאִישׁ וַיִּשְׁתַּחֲוֶה לָּהּ אֲוֹג דֵּר מָאֵן הָאֵם קִגְנִיעֵט
אֲוֹג הָאֵם וְיָה גְבֻקֶט צוֹ גָּאֵט: (כז) וַיֹּאמֶר בְּרוּךְ ה' וגו' אֲוֹג עֶר הָאֵם גִּיְאָגָם גִּילִיזִיבֵט אִיזוֹ דֵּר גָּאֵט פֹּון
מִיִּין הָאֵר אֲבָרְהָם אִשֵּׁר לֹא עֻזַּב חֲסִדוֹ וְאִמְתּוֹ מַעַם אֲדִנִּי וְיֹאֵם עֶר הָאֵם נִיט פֶּר לְאֻזֵּט וְיִין חֲסִד אֲוֹג וְיִין אֲכֹת
פֹּון מִיִּין הָאֵר אֲנִכִּי אִיךְ בְּרוּךְ אֵין גּוֹטֵן וְעַג נַחֲנִי ה' בֵּית אֲהִי אֲרֻנִּי הָאֵם מִיךְ גָּאֵט גִּיְפִירֵט אֵין הָיִז פֹּון דַּעַם
בְּרִידֵר פֹּון מִיִּין תָּאֵר: (כח) וְתַרְץ הַנְּעֵרָה וְתַגֵּד לְבֵית אִמָּה אֲוֹג דָּאֵם מִיִּידִיל אִיזוֹ גְּלָאֶפֶן אֲוֹג הָאֵם גִּיְאָגָם
אֵין הָיִז פֹּון אִיר מִיִּיֵר כְּדִבְרִים הָאֵלָּה אֲוֹ וְיָא דִּי רָאִיזָנֵע רִידִי: (כט) וְלִרְבָּקָה אַח וְשָׁמוּ לִבָּן אֲוֹג צוֹ רִבְקָה
אִיזוֹ גְּוֹעֵן אֲבָרְדִּי אֲוֹג וְיִין גָּאֶן וְיָאֵר לְבָן וְיִרְץ לִבָּן אֵל הָאִישׁ הַחֻזָּה אֵל חַיִּין אֲוֹג לְבָן אִיזוֹ גִּילָאֶפֶן צוֹ
דַּעַם מַעֲנִיֵּשׁ אִיזָה דֵּר גָּאֵם צוֹ דַּעַם קְוֹאֵל בְּרִידֵן: רש"י פֶּרְעֻטָּה גָּאֵה וְיֹאֵם אִיזוֹ עֶר גְּלָאֶפֶן דֵּר הִירִידֵן
אִיזוֹ: (ל) וְיִהִי בְּרֹאוֹת אֵת הַבַּת וְאֵת הַצְּמִימִים עַל יְדֵי אֲחֻתּוֹ אֲוֹג עֶשׂ אִיזוֹ גְּוֹעֵן אֲוֹ עֶר הָאֵם גִּיְעֵהָ דַּעַם גָּאֵז
בְּאֵגֵד מִיט דִּי אֲרוּם פֶּעֲנִילִיק אִיזָה דִּי הַעֲבֵר פֹּון וְיִין שְׁוֹעֵקֶטֶר הָאֵם עֶר גִּיְאָגָם עֶר אִיזוֹ אִיזִין עוֹשֵׁר
הָאֵם עֶר בִּי אִים גְּוֹאֲלֵט אִים גָּאִרִין וְיִין נֶעֱלָד וְכַשְׁמַעוֹ אֵת דְּבָרֵי רִבְקָה אֲוֹג אֲוֹ וְיִין מָאֵן תַּעֲרֵן דִּי רִידִי
פֹּון רִבְקָה לְאֵמֵר צוֹ גָּאֶן כִּי דְבַר אֵלִי הָאִישׁ אֲוֹג הָאֵם דֵּר מַעֲנֵשׁ צוֹ מִיר גֶּרַעַם וְיֹאֵם אֵל הָאִישׁ הַנֶּה עוֹמֵד עַל
הַגְּמִלּוֹת עַל חַיִּין אֲוֹג עֶר אִיזוֹ גִּיְקוֹמֵן צוֹ דַּעַם מַעֲנִיֵּשׁ אֲוֹג עֶר אִיזוֹ גִּיְשְׁמָאֵן בִּי דִּי קַעֲמָלֵן בִּי רִידִי
קְוֹאֵל: (לא) וַיֹּאמֶר בּוֹא בְרוּךְ ה' אֲוֹג עֶר הָאֵם גְּוֹאֲלֵט קוֹם דוֹ גְּבַעֲנִישְׁטֵר פֹּון גָּאֵט לְמַה תַּעֲמִיד בְּחוּץ פֶּאֶר
וְיֹאֵם מִוִּקְטוֹ דַּעַן שְׁמִיִּין אִיזָה דֵּר פֶּרִיזֵּר גָּאֵם וְאֲנִי פְּגִיתִי הַבֵּית וּמִקּוֹם לְגַמְלִים אֲוֹג אִיזָה הָאֵב אִים

הַאִישׁ הַבֵּיתָה וַיִּפְתַּח הַגַּמְלִים וַיִּתֵּן תְּבֵן וּמִסְפּוֹא
 לַגַּמְלִים וּמִים לְרֹחֵץ רַגְלָיו וְרַגְלֵי הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר
 אָתּוּ: ^{יג} וַיֵּשֶׁם לִפְנָיו לֵאמֹר לֹא אֲכַל עַד אִם־
 דִּבַּרְתִּי דְבָרִי וַיֹּאמֶר דָּבָר: ^{יד} וַיֹּאמֶר עַבְדְּ אַבְרָהָם
 אֲנִכִּי: ^{טו} וַיְהִי הָהֵאָּה בֶּרֶךְ אֶת־אֲדֹנִי מְאֹד וַיִּגְדַּל וַיִּתֵּן־לוֹ
 צֹאן וּבָקָר וְכֶסֶף וְזָהָב וְעַבְדִּים וַשְׁפָחָת וּגְמָלִים
 וַחֲמָרִים: ^{טז} וַיַּחֲלֹד שָׂרָה אִשְׁתְּ אֲדֹנִי בֵן לֹאֲדֹנִי אַחֲרֵי
 זְקֻנָּתָהּ וַיִּתֵּן־לוֹ אֶת־כָּל־אֲשֶׁר־לוֹ: ^{יז} וַיִּשְׁבַּעֲנִי אֲדֹנִי
 לֵאמֹר לֹא־תִקַּח אִשָּׁה לְבְנִי מִבְּנוֹת הַכְּנַעֲנִי אֲשֶׁר
 אֲנִכִּי יֹשֵׁב בְּאַרְצוֹ: ^{יח} אִם־לֹא אֶל־בֵּית־אָבִי תִקַּךְ
 וְאֶל־מִשְׁפַּחְתִּי וְלִקְחָתָ אִשָּׁה לְבְנִי: ^{יט} וַאֲמַר אֶל־
 אֲדֹנִי אֵלַי לֹא־תִלְךָ הָאִשָּׁה אַחֲרַי: ^כ וַיֹּאמֶר אֵלַי יְהוָה
 אֲשֶׁר־הִתְהַלַּכְתִּי לִפְנָיו יִשְׁלַח מַלְאָכּוֹ אֹתָךְ
 וְהִצְלִיחַ דְּרָכְךָ וְלִקְחָתָ אִשָּׁה לְבְנִי מִמִּשְׁפַּחְתִּי
 וּמִבֵּית אָבִי: ^{כא} אֹז תִּנָּקֶה מֵאֵלַתִּי כִּי תָבוֹא אֶל־
 מִשְׁפַּחְתִּי וְאִם־לֹא יִתְּנוּ לָךְ וְהָיִיתָ נָקִי מֵאֵלַתִּי:
 מִבְּיָא הַיּוֹם אֶל־הָעֵין וַאֲמַר יְהוָה אֱלֹהֵי אֲדֹנִי

רש"י

וישם קרי שפתי הכמים

(לב) ויפתח הסוד וזמם שלשה שהיה סודם את פיהם של
 ירעו בדבר בשמות אחרים (ב'ר'): (לג) עד אם דברתי הרי
 אם משמע כלשון אשר וכלשון כי קצמו (לקמן מנ) עד כי
 יבא שלם ח'ס' ח'ל' כי משמע בד' לשונות והלחד וי' והוא

משמע לא היה פניו בים מקום ללון ולגמול: די: קדק' דאם משמע
 דספק לו אם דיבר והא דיבר ומתקן אס משמע כלשון אשר וכל כי
 פנו עד כי יבא שלם דהיינו אס ופירוש משמע כלשון אשר דהיינו דאם
 פנו כי הא כי חינו משמע חלל בד' לשונות והא חלל דילגלל חי דהא
 חלל לא אס וא"כ מנ' דאם משמע כלשון אשר ומתקן וכו' א"כ ש"י

גיראקמ די שטוב פון דר עבודת פוקבים אונ איין אָרט צו די קעמלן: (לב) ויבא האיש הביתה ויפתח
 הגמלים אונ דר מאן איז גקומן אין חוץ אריין אונ האט געפֿינט די טיילער פון די קעמלן ווארעם זיי
 זיינן גווען פֿר שלאסן פֿרי זיי ואלין זיך גיט פֿאשן אין פֿרעמדע פֿעלדער ויתן תבן ומספוא לגמלים אונ ער
 האט געגעבן שטרוי אונ פֿאשע צו די קעמלן ומים לרחץ רגליו ורגלי האנשים אשר אתו אונ וואסר צו וואשן
 זיינע פֿיס אונ די פֿיס פון די מאנן וואס זיינן גווען ביט אים: (לג) וישם לפניו לאכול אונ עש איז
 ווארען גמאן פֿר אים צו עסן ויאמר וכו' אונ ער האט גיזאגט איך וועל גיט עסן ביו איך וועל רייזן
 טיינע רייד ויאמר דבר אונ ער האט גזאגט רייד: (לד) ויאמר עבד אברהם אנכי אונ ער האט גזאגט איך
 בין אקגעקט פון אברהם: (לה) וה' ברך את אדני מאד אונ גאט האט ווייער גיבענמֿשט מיין האר ויגדל
 אונ ער איז ווארען גיאקפֿרט ויתן לו צאן ובקר וכסף וזהב ועבדים ושפחת וגמלים וחמרים אונ ער האט צו

הַגְלוּתִי וְהַגְלִי גִבְרִיא דְעִמָּה: לֹא וְשִׁיאוֹ קְדָמוּהִי לְמִיכַל וְאָמַר לֹא אֵיכּוֹל עַד דְּאִמְלִל
פְּתָנְמִי וְאָמַר מִלֵּל: לִי וְאָמַר עֲבָדָא דְאַבְרָהָם אָנָּא: יְהִי בְרִיךְ יְתִי רַבּוּנִי לְחֵדָא וְרַבָּא
וְיִהְיֶה לִּי עָאן וְתוֹרִין וְכֶסֶף וְדִהֵב וְעֲבָדִין וְאִמְהָן וְנִמְלִין וְחִמְרִין: יו וְיִלְדִית שְׂרָה אִתָּהּ
רַבּוּנִי בֵּר לְרַבּוּנִי פֶתֶר דְּסִיכְתָּ וְיִהְיֶה יְתִי כָּל דִּילָהּ: יז וְקָם עֲלֵי רַבּוּנִי לְמִימָר לֹא תִסָּב
אִתָּהָ לְבָרִי מִכְּנֵת פְּנֵעֵנָא דִּי אָנָּא יִתֵּב בְּאַרְעָה: יח אֵלְהֵן לְבֵית אַבְא תִּזְיִל וְלִרְעִיתִי
וְתִסָּב אִתָּהָ לְבָרִי: יט וְאִמְרִית לְרַבּוּנִי מָאִם לֹא תִיְתִי אִתָּתָא בְּתָרִי: כ וְאָמַר לִי יְיָ דִּי
פְּלָחִית קְדָמוּהִי יִשְׁלַח מִלְּאכְהֵי עִמָּךְ וְיִצְלַח אֲרִיכָךְ וְתִסָּב אִתָּתָא לְבָרִי מִזְרַעִיתִי וּמִבֵּית
אַבְא: מא בְּכֹן תִּהְיֶה זַכִּי (ב' וּכְאֵ) מִמּוֹמִיתִי אֲרִי תִּהְיֶה לִירְעִיתִי וְאִם לֹא יִתְּנוּ לָךְ וְתִהְיֶה זַכִּי
מִמּוֹמִיתִי: מב וְאִתִּיתִי (ב' וְאִתִּיתִי) וְיִמָּא דִּין לְעֵינָא וְאִמְרִית יְיָ אֵלְהָא דְרַבּוּנִי אֲבָרְהָם אִם אִית

בעל המורים

ב' הכא • ואידך (אויב כ"א) ומוקם לזהב וזקו • בשביל מוקם לזהב שראה מה שנתן לאחוריו פניה מוקם לגמלים: (לב) ופסח • ב' כמס' הכל
ואידך (מ"ז) ופסח על הלוותה ודוחה בבנין הכות מה הכא לשון זיוף חף הכא היו בגמלים של אברהם מלוותיו ומכומתיו ויכריסו לכל
שהיו שלו שהגמלים לא היו דוחים בשדות אחרים: (לג) ויושם כתי' מלמד שבהו לו סם המות בקערס ויניחוהו עניו לאכול כדי
שלא ירגיש • ויושם ב' דסוכיו הכא ואידך ויושם בחרון כמו שכלו להמיתו וליתמו בחרון והוא הכעוש ואמר לא אוכל עד אם דברתי דברי
עבד אברהם אנכי והנהניו בביתו שלא לאכול עד שהדבר דברי ברכה נעלה וידים וזכרות מנוחלים וזוה חשב כי יגלל שסום של ברכה לעזוב
משעבד ולא לרעה • וכן היה לו שבא מלך והחזיר סם המות לגד בחולל ואכל ומת וי"מ שנתנו לו דבר אכסר ואמר לא אוכל עד אם דברתי
דברי עבד אברהם אנכי ואני אוכל דבר אכסר: (מא) או מקום מאלתי • ואברהם אמר משעבתי שהוא הממור עליהם לומר שהביאו

רש"י

אס: (לו) וימן לו את כל אשר לו • פער מתנה הכהא להם:
(לז) לא חקה אשה לבני מבנות הכנעני • אס לא חקך החלה
אל בית אבי ולא חקה ר'ללכא אחריו: (לח) חלי לא חקך
האשה • חלי כתיב בה היתה לו ללעזר • ויהיה מחזר למנוח
עילה לפסוק אברהם חליו להשיאו כחו חמר לו אברהם ב'י
בדוך ואתה ארור ר'חיון ארור מדבק בדכור: (מב) י'לל
היום • היום יאסחי והיום בחתי מכאן שקפלה לו החלץ חמר
מתחלה כשאמר העבד לאברהם חליו לא חקה כדו למדש • וי"ל משום דלעיל כתיב אה"כ הסבך אשוי וגו' לא משמע שהיה מחזר למנח
עילה חלל שכל חזרו אס לא חקה ילל עמו אס יכול להשיב ויחקה שמה חלל כחן לא כתיב אה"כ הכי מדרש שפיר הכי מהר"י • ועי'ל
כחל' לכן בא בדוך • ח' חמר חלעזר מעבדו ח'י בדוך ושמא יקח יצחק את חתי • לכן חמר בחתונתו למדרש הכי ולא ברחשנו כי עדיין
לא היה בדוך • ומעשה' חזק כי מעולם לא פלחה על לבו שיתקנה באברהם כיון שהוא בדוך והוא חרור חלל חלעזר היום מהיכא כיון
שהגיד להם שהביעו אברהם שלא ישא אשה חלל מבני משפחתו מענישוהו שיון להם מנוח הרבה משה' א"ל חלי כמו להם שבהו לו
פס"ל: ח'ל' דלעזר בא ממעטן דכתיב בים חרור כעטן וז"ל והלא עבר אשכול וממרה נמי חרורים היו דכתיב חרורים וי"ל מ"מ כו

אִים גִּבְעֵפֶן שָׁאָף אֹנֵן רִיבְדָר אֹנֵן וְזִלְבָר אֹנֵן גְּאֹלֵד אֹנֵן קֶעֱכֶט אֹנֵן דִּינְבֶט מִיִּדֵּן אֹנֵן קֶעֱמֵלֵן אֹנֵן אִיִּיקְלֹן:
(לח) ותלד שרה אשת אדני בן לאדני אחרי וקנתה אונ • מִיִּין הָאֲרָנְסִין וְיִיבִיב שְׂרָה הָאֵם גִּיווּאֹנֵן אִיִּין זֶן צו מִיִּין
הָאֵר נָאָף אִיר עֲלֵמָר וִיתֵן לוֹ אֵת כָּל אֲשֶׁר לוֹ אֹנֵן עַד הָאֵם אִים גִּבְעֵפֶן אִלִּין דִּינְבֶט וְוָאֵם אִיִּין צו אִים
כְּלֹמֶר עַד הָאֵם אִים גִּבְעֵפֶן אִשְׁמֶר מִתְּנָה: (לח) וישבעני אדני לאמר אונ • מִיִּין הָאֵר הָאֵם מִיָּה כְּשִׁוְאֹרֵן
עַד הָאֵם צו מִיר גְּזֹאֲגֵט לֹא חֲקָה אִשָּׁה לְבָנִי מִבְּנוֹת הַכְּנַעֲנִי אֲשֶׁר אֲנִי יֹשֵׁב בְּרַצְדוֹ אֲזִילְקֶט גִּיט גִּבְעֵמֶן אֲוִיִּיב
צו מִיִּין זֶן פִּון דִּי טֶעֱכֶמֶר פִּון כְּנַעֲנִי וְוָאֵם אִיָּה זִיִּין אִיִּין (לח) אס לא אל בית אבי תלך ואל
משפחתי • מִיִּידִין דֹּא וְאֵלְקֶט גִּיִּין צו מִיִּין פֶּאָטְעֶרֶס הוּיִז אֹנֵן צוֹא מִיִּין מִשְׁפַּחָה וְלִקְחָה אִשָּׁה לְבָנִי אֹנֵן דֹּא
וְאֵלְקֶט גִּבְעֵמֶן אֲוִיִּיב צו מִיִּין זֶן: (מ) ואמר אל אדוני אונ • אִיָּה הָאֵם גְּזֹאֲגֵט צו מִיִּין הָאֵר אֵלִי לֹא תִלֵּךְ
הָאִשָּׁה אֲרִי פֶּאָטְעֶר נֹעַם דִּיא אִשָּׁה גִיט גִיִּין נָאָף מִיר רִשִׁי שְׂרִיִּיבֶט דֹּא שְׂמִיִּים אֵלִי אֵן אֲוִיִּין מִאֲקֶט
דֹּאֵם אֵלִי אִיִּין טִיִּישֵׁט צו מִיר כְּלֹמֶר אִלְעִיזֶר הָאֵם גִּהָמ אִמְאָקֶר הָאֵם עַד אִלִּין נָאָף גִּבְעֵמֶן
עַד וְאֵל עֲבָדֵן אֵן צו הָעָרֹן אִזִּי יִצְחָק זֶאֵל גִּבְעֵמֶן זִיִּין טֶאָקֶר הָאֵם אֲבָרְהָם צו אִים גְּזֹאֲגֵט מִיִּין זֶן אִיִּין
גִּבְעֵמֶן מִשְׁט הִיִּיקֶט עַד בְּרוּךְ אֹנֵן דו בִּיקֶט אֲקֶנְעֶט בִּיקֶטוֹ אִיִּין אֲרִירֶר אֹנֵן אִיִּין אֲרִירֶר קֶעֶן זִיָּה גִיט
כְּדִיבֶק זִיִּין צו אֲבָרְהָם: (מ) ויאמר אל אונ עַד הָאֵם גְּזֹאֲגֵט צו מִיר ה' אֲשֶׁר הִתְחַלְתִּי לִפְנֵי נָאֵם וְוָאֵם אִיָּה
הָאֵם מִיָּה פֶּר אִים דִּר מִיִּיקֶט יִשְׁלַח מִלְּאכְהֵי אֲתָךְ וְהִצִּילִית דִּרְכָךְ עַד נֹעַם שְׂמִיִּין מִלְּאָף מִיִּט דִּיר אֹנֵן עַד
נֹעַם כְּפִלְקִין בִּיִּין נֹעַם וְלִקְחָה אִשָּׁה לְבָנִי מִמְּשַׁפְּחָתִי וּמִבֵּית אֲבִי אֹנֵן דו וְנֹעַם גִּבְעֵמֶן אֲוִיִּיב צו מִיִּין זֶן פִּון
מִיִּין מִשְׁפַּחָה אֹנֵן פִּון מִיִּין פֶּאָטְעֶרֶס הוּיִז: (מא) אז נתנה מאלתי דְעֵנֵךְ כָּאֵל אִזִּי דו וְנֹעַם מִיָּה פֶּאָלְקֵן וְנֹעַם
זִיִּין בִּיִּין פִּון מִיִּין שְׂבֻעָה בִּי תְּבֹאֵ אֵל מִשְׁפַּחָתִי אִזִּי דו וְנֹעַם קֶמֶן צו מִיִּין מִשְׁפַּחָה: וְאִם לֹא יִתְּנוּ לָךְ אֹנֵן
אֲוִיִּב זִיִּין נֹעַמְלֵן דִּיר גִיט גִבְעֵן הִיִּית נָקִי מִלְּאִי אִזִּי וְנֹעַם דו זִיִּין בִּיִּין פִּון מִיִּין שְׂבֻעָה: (מב) ויאבא

אברהם אִם יִשָּׁךְ נָא מְצִיחַ דְּרַכִּי אֲשֶׁר אֲנִי הֹלֵךְ
עָלֶיהָ: מִן הַנָּה אֲנִי נֹצֵב עַל עֵינֵי הַמַּיִם וְהִיא הָעֵלְמָה
הַיֵּצֵאת לְשָׂאב וְאָמַרְתִּי אֵלֶיהָ הַשְׁקִינִי נָא מֵעַתָּה
מִיָּם מִכֶּדֶךְ: מִד וְאָמַרָה אֵלַי גַּם־אַתָּה שְׂתֵּה וְגַם
לְגַמְלֶיךָ אֲשָׂאב הוּא הָאִשָּׁה אֲשֶׁר־הָכִיחַ יְהוָה
לְבֶן־אָדָנִי: מִה אֲנִי מֵרַם אֲכַלֶּה לְדַבֵּר אֶל־לְבִי וְהִנֵּה
רַבָּקָה יֵצֵאת וְכֹדָה עַל־שִׂכְמָהּ וְתֹרֵד הָעֵינָה
וְתִשָּׂאב וְאָמַר אֵלֶיהָ הַשְׁקִינִי נָא: מִי וְתִמְחֶה וְתֹרֵד
כֹּדָה מֵעָלֶיהָ וְתֹאמַר שְׂתֵּה וְגַם־גַּמְלֶיךָ אֲשָׁקָה
וְאִשָּׁת וְגַם הַגַּמְלִים הַשְׁקֵתָהּ: מִי וְאִשָּׂאֵר אֶתָּה
וְאָמַר בֶּת־מִי אַתְּ וְתֹאמַר בֶּת־בְּתוּאֵל בֶּן־נָחוֹר
אֲשֶׁר יִלְדָה־לּוֹ מַלְכָּה וְאַשֶׁם הַנָּזִם עַל־אַפָּהּ
וְהַצְמִידִים עַל־יָדֶיהָ: מִה וְאָקֵד וְאַשְׁתַּחֲוֶה לַיהוָה
וְאֲבָרַךְ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵי אָדָנִי אֲבָרַהֶם אֲשֶׁר הִנַּחֲנִי
בְּדֶרֶךְ אֱמֶת לְקַחַת אֶת־בֶּת־אָחִי אָדָנִי רַבָּנִי:
מִי וְעָתָה אִם־יִשְׁכֶּם עֲשִׂים חֶסֶד וְאֱמֶת אֶת־אָדָנִי
הַגִּידוּ לִי וְאִם־לֹא הִגִּידוּ לִי וְאַפְנֶה עַל־יָמִין אוֹ עַל־
שְׂמָאל: י וְיַעֲן לָבֵן וּבְתוּאֵל וַיֹּאמְרוּ מִיָּהוָה יֵצֵא
הַדְּבָר לֹא נוֹכַל דְּבַר אֱלֹיךָ רַע אוֹ־טוֹב: נֹא הִנֵּה־

רש"י

רצו אחת יפה שיחתן של עבדי אבות לפני המקום מסורתן של בנים שהיה פרשה של חליעור כפולה בתורה והרבה גופי סורה לא נמנו חלף ברמזה: (מר) גם אחת • גם לרבות

חיים אל העין אונ איך יבין היינט גקומן צום קנואל ברוינן • רש"י שרייבט ער האט גזאנט היינט בין איך ארויס גיגאנגן פון דר היים אונ היינט בין איך גקומן אהער פון דעם איז גרוינגן אז דאס לאגד איז אים אקעגן גשפרונגן ואמר אונ איך האב גזאנט ה' אלהי אדני אברהם דו ביקסט דר גאט פון מיין האר אברהם אם ישך נא מצליח דרכי אשר אנכי הולך עליה אויב דו וועקסט נון בגליקן מיין וועג וואס איך גיי אויף איר: (מג) הנה אנכי נצב על עין המים נון איך וועל גשמיין ביד דעם קנואל ברוינן וואסר ווהי העלמה היצאת לשאוב אונ עש וועט גוין ראש מיידיל וואס וועט ארויס גוין צו גשעפן ואמתי אליה השקיע

בען רעזא קדמך לאַעלחא אררזי די אַנא אַל עלה: מה הא אַנא קאם על עינא דמיא ויהי
עולמחא דתפוק לממלי ואימר לה אשקיני בען זעיר מיא מקולתיה: מד ותימר לי אף את
אשת ואף לגמליך אמלי היא אתתא דומין יי לבר רבוני: מה אַנא עד לא שיעיתי למללא
בלבי יהא רבקה נפקת מקולתיה על פתפה ונחתת לעינא ומלת ואמרית לה אשקיני בען:
מי ואחוראת ואחיתת קולתיה מנה ואמרית אשת ואף גמליך אשקי ושתיתי ואף גמליא
אשקיאת: מי ושאילית יתה ואמרית בת מן את ואמרית בת בתואל בר נחור דילדת
לה מלכה ושיתי קדשא על אפה ושריא על ידהא: מה וברעית וסגדית קדם יי וברכית
ית יי אלהה דרבוני אברהם דרבני באורח קשומ למיכב ית בת אחודי דרבני לברה:
מט ובען אם איתיכון עברין מיכו וקשומ עם רבוני חוה לי ואם לא חוה לי ואתפני על ימינא
או על שמאלא: י איתבי לבן ובתואל ואמרו מן קדם יי נפק פתגמא לית אנהנא יכלין

בעל השורים

באלה שהם המורס וחדר שדי שחלו: כי בואו אל משפחתי ואל אל בית אבי לומר שלם לא יומא מביט אב וקח מביט אס: (מו) ואסם
סמס: וסר יוד לומר שלם נע כשרה מחמת נעומו [ונתנו זה כסכסון היוד שלם נע ביו"ד לאנשוחו:] (מט) על ימין או על שמאל:
רשי

שמדבר כלשון עמיד כמו (איוב ח) כי אמר הכי לשון עבר
ככה יעשה איוב הכי ל' עתיד ופי' מיהס ל' הווס כי אומר
היה איוב חולי חסלו כמי וגו' והיס עושה כך: (מו) ואשאל
ואסיס: מה הסדר סכרי הוא חסלה נמן ואסיס שאל חלה
שלא יתפסרו בדבריו ויאמרו היך נסת לה ועדיין איך

נא מעט מים מכרד אונ איך וועל צו איר זאגן איך בעט דיה מאך מיה אן מרינקן אביסל וואסר פון דיין
קרוג: (מו) ואמרה אלי אונ זיא וועט זאגן צו מיר גם אתה שתה מרינק דו אויף מיט דיינע מענטשין
וגם לגמליך אשאב אונ צו דיינע קעמלן וועל איך אויף אן זעפעין הוא האשה אשר הוכיח ה' לבן אדני זיא
איז די אשה וואס גאט האט פווערט צו דעם זון פון מיין האר: (מו) אני מרס אכלה לדר אל לבי איי
אויף האב פר לענט צו ריידן צו מיין הארץ והנה רבקה יצאה נון איז רבקה ארויס גיגאנגען ובה על
שכמה אונ איר קרוג וואר אויף איר אקסיל ותדר העינה ותשאב אונ זיא האט גגירט צום קוואל פרוגן
אונ האט אן גשעפט ואמר אליה השקיני נא אונ איך האב צו איר גזאגט איך בעט דיה מאך מיה אן
מרינקן: (מו) ותמר ותורד כדה מעליה אונ זיא האט גזאילט אונ האט פון זיך אראפ גיגידערט איר
קרוג ותאמר שתה וגם גמליך אשקה אונ זיא האט גזאגט מרינק אונ דיינע קעמלן וועל איך אויף אן
מרינקן ואשת וגם הגמלים השקתה אונ איך האב גמרונקן אונ די קעמלן האט זיא אויף אן גימרונקן:
(מו) ואשאל אתה אונ איך האב זיא גפרענט ואמר בת מי את אונ איך האב גזאגט וועטם מאכער פיסמו
ותאמר בת בתואל בן נחור אונ זיא האט גזאגט איך בין די מאכער פון בתואל דר זון פון נחור אשר
ילדה לו מלכה וואם מלכה האט צו אים גוואונן ואשים הנזם על אפה והצמידים על ידיה אונ איך האב גטאן
דעם נאז פאגד אויף איר נאז אונ די ארום בענדליך אויף אירע הענד: רשי שרייבט ער האט דאך
איר פריער גגעפן אונ דר נאך האט ער זיא גפרענט פון וועגן וואס האט ער פר זיי אנדרש גיזאגט
כדי זיי זאלן נים זאגן וואר האכמו איר גגעפן די מתנות אז דו האסט נאך נים גוואוסט ווער זיא
איז: (מו) ואקד ואשתוחה לה אונ איך האב גקניט אונ גפוקט צו גאט ואבדך את ה' אלהי אדני אברהם אונ
אויף האב גילויבט דעם גאט פון מיין האר אברהם אשר הנחני בדרך אמת וואס ער האט מיה גיפירט
אין רעכטן וועג לקחת את בת אחי אדני לבני צו נעמן אפאקטער פון מיין הארנס ברוך צו זיין זון:
(מו) ועתה אם ישכם עושים חסד ואמת את אדני אונ איצונד אויב איר וועט טאן חסד ואמת מיט מיין האר
הגידו לי זאגט מיר ואם לא הגידו לי אונ אויב נים זאגט מיר ואפנה על ימין אונ איך וועל מיה קערן אויף
דר רעכטער זייט אונ וועל נעמן פון די מעכער פון לשקעאל או על שמאל אדר אויף דר לינקע זייט
אונ וועל נעמן פון די מעכער פון לזם וואס איז גזעסן אין דר לינקע זייט פון אברהם: (ג) יעו לבן
ובתואל אונ ער האט געפירט לבן אונ בתואל: רשי שרייבט לבן איז גיווען ארשע האט ער פריער
געפירט פר דעם פאטער ויאמרו מה יצא הדבר אונ זיי האבן גזאגט פון גאט איז ארויס גגאנגן די נאך
לא נוכל דבר אלך מיר קעגן נים ריידן צו דיר רע או מוב ביין אדר גומץ אז מחמת דעם זאלן מיר נים

רַבְקָה לְפָנֶיהָ קָח וְלָךְ וּתְהִי אִשָּׁה לְבֶן-אֲדָנֶיךָ
 כַּאֲשֶׁר-דִּבֶּר יְהוָה: וַבַּיּוֹם הַהוּא שָׁמַע עֲבַד אֲבָרָהָם
 אֶת-דִּבְרֵיהֶם וַיִּשְׁתַּחֲוּ אֶרְצָה לַיהוָה: חֲמִישִׁי נֶגְוִיָּצָא
 הָעֶבֶד כָּלִי-כֶסֶף וְכָלִי זָהָב וּבְגָדִים וַיִּתֵּן לְרַבְקָה
 וּמִגְדָּנָת נָתַן לְאַחִיהָ וּלְאִמָּהּ: וַיּוֹאכְלוּ וַיִּשְׁתּוּ הוּא
 וְהָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר-עִמּוֹ וַיִּלִּינוּ וַיִּקְוֻמוּ בַבֶּקֶר וַיֹּאמֶר
 שְׂדֵחָנִי לְאֲדָנָי: הֵן וַיֹּאמֶר אַחִיהָ וְאִמָּהּ תֵּשֶׁב הַנָּעַר
 אִתָּנוּ יָמִים אֲוַעֲשֶׂה אֹחֶיךָ תִּלְךָ: וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל-
 תַּאֲחֶרֹּו אֹתִי וַיהוָה הִצְלִיחַ דְּרָכֵי שְׂדֵחָנִי וְאֵלְכָה
 לְאֲדָנִי: וַיֹּאמְרוּ נִקְרָא לַנָּעַר וְנִשְׁאַלָה אֶת-פִּיהָ:
 הֵן וַיִּקְרְאוּ לְרַבְקָה וַיֹּאמְרוּ אֵלֶיהָ הֲתִלְכִּי עִם-הָאִישׁ
 הַזֶּה וְהָאִמָּר אֵלָיךְ: וַיִּשְׁלְחוּ אֶת-רַבְקָה אֶחָתָם
 וְאֶת-מִנְקָתָהּ וְאֶת-עֶבֶד אֲבָרָהָם וְאֶת-אֲנָשָׁיו:
 וַיִּבָּרְכוּ אֶת-רַבְקָה וַיֹּאמְרוּ לָהּ אַחֲתָנוּ אֵת הַיּוֹ
 לְאֵלֶפֶי רַבְּכָה וַיִּירֶשׁ זֶרַעְךָ אֶת שַׁעַר שְׂנָאִיו:
 וְהָיָה רַבְקָה וְנִעְרֹתֶיהָ וְתַרְבֻּכָּנָה עַל-הַנְּמָלִים
 וְתִלְכָּנָה אַחֲרֵי הָאִישׁ וַיִּקַּח הָעֶבֶד אֶת-רַבְקָה וַיִּלְךָ:

רשי

לנערה קרי

הנערה קרי

שפתי חכמים

הסב סקלל מקומות כיון דהי עבד וא"כ הוה אלוה טפי מהס וכו' וסוד תמיהה הרה"ס ט"ס: אוא"כ למש לא טוה"כ כן לעיל גבי ויודק האים וישתחו וי"ל דלעיל כתיב אחריו ויאמר ברוך ה' אלהי וגו' דאויכא למומר לבן ששתחוה לפי שאמר ברכה והוכיר הכס דברוך ה' בך חבל הכס לא כתיב אחריו ברכה * (ק"ט) ככ"ר כחוב זה על ויודק האים וכו' כחבו כלן ו"ל ששתחוה בברכה משובשת והסבירא מוכחה סביר אין לומר שסוד על בשרה טובה עד שאמרו קח וקח אלל בדברו עם רבקה עדיין לא ידע אס תאכס: בר"ל שבו מופים (פסוקים נז): או עשור * חדשים ואלים ימים ממש אין דרך המבקשים לבקש דבר מועט ואס לא תרלה פן לנו

וועלן די נאך: (גא) הנה רבקה לפניך קח ולך גון רבקה איז פר דיר געם זיא אונ גיי ותהי אשה לבן אדניך אונ זיא נאל זיין אנווייב צו דיין הארגנס זון כאשר דבר ה' אזו וזיא גאט האט גרעט: (גב) ויהי כאשר שמע עבד אברהם את דבריהם אונ עש איז גווען וזיא דר קנעכט פון אברהם האט גהערט זייערע רייד וישתחו ויצא לה' אונ ער האט זיך גבוקט איהר דר ערד צו גאט רשי שרייבט פון דאגן איז גירונגן און מען ברארף לויבן גאט פר אגוטע געזורה: (גג) ויוצא העבד כלי כסף וכלי זהב ובגדים ויתן לרבקה אונ דר קנעכט

בעל הטורים

שפתי הכמים

דעם

קעכט האט אויס געזיגן זיילפֿרעג פֿליס אונג גילדֿרעג פֿליס אונג קליידר אונג האט גיגעפֿין צו רבקה
ונגזיגט נתן לאהיה ולמאה אונג ויסע שפֿינז וואס ער האט מיט זיך געבראכט פֿון ארץ ישׂראל האט ער
געגעבן צו איר ברודער אונג צו איר מוטער : (גד) ויאכלו וישתו הוא והאנשים אשר עמו וילכו אונג זיי האבן
געגעסן אונג גטרוקען ער מיט די מאנן וואס זיינן גווען מיט אים אונג האבן געקעמט וקומי בבקר אונג
זיינן אויף געשטאנן אין דר פֿרו ויאמר שלחוני לאדני אונג ער האט געזאגט שיקט מיך צו מיין האר : (גה) ויאמר
אחיה ואמא אונג ער האט געזאגט איר ברודער אונג איר מוטער תשב הנערה אחתי ימים או עשור זיא זאל זאמען
מיט אונג דאס מיידל איין יאר מעג איר צעהן תשלם זיא זאל זיך אן גרייטן איר צירונג אחר חלד
דר נאך וועט זיא גיין רשי פרעגט וואו איז בתאול גווען וואס קען מיט דר מוטער האבן געשפֿרט
דר תירוץ איז ער האט גוואלט מעגב זיין איז גקופן אפלאך אונג האט אים גייט : (גו) ויאמר אליהם
אל תאחרו אותי אונג ער האט צו זיי געזאגט איר זאלט מיך נישט זאמן ו' העליה דרכי אונג גאט האט
געליקט מיין וועג שלחוני ואלכה לאדני שיקט מיך אונג איך וועל גיין צו מיין האר : (גז) ויאמרו בקרא לנערה
ונשאלה את פיה אונג האבן זאגט לאמיר רופן דאס מיידל אונג וועלן זיא פרעגן וואס זיא וועט זאגן
דרויף מיט איר מויל רשי שרייבט פֿון ראנגן איז גדרונגן מען קען נישט תתונה מאכן אפאקטער גאר
מיט איר ווילן : (גח) ויקראו לרבקה ויאמרו אליה אונג זיי האבן גרופן צו רבקה אונג האבן צו איר געזאגט
תתלכי עם האיש הזה אויב דו וועסט גיין מיט דעם ראנגן מאן ותאמר אלך אונג זיא האט געזאגט איך וויל
גיין אפילו איר וועט נישט וועלן : (גט) וישלחו את רבקה ואתם ואת מנתה אונג זיי האבן פאלייט זייער
שוועסטער רבקה מיט איר זייערען ואת עבד אברהם ואת אנשיו אונג דעם קעכט פֿון אברהם אונג זייער
מאנן : (ד) ויברכו את רבקה אונג זיי האבן געענטשט רבקה ויאמרו לה אונג זיי האבן געזאגט צו איר אהבתו
את ה'י לאלפי רבקה אונג שוועסטער דו זאלסט זיין צו מווינטער אונג צעהן מווינטער רשי שרייבט זיי
האבן איר געזאגט די פרקה וואס איז געזאגט גווארן צו אברהם אויף דעם הר המורה איך וועל מערן
דיינע קינדער זאל דאס זיין פֿון דיר אונג נישט פֿון אבנאָדער אשה ויירש ודעך את שער שנאוי אונג דיינע
קינדער זאלן גרשינן די שטעט פֿון זיינע פֿיינט : (דא) ותקם רבקה ונעזרתיה אונג זיא איז אויף געשטאנען
רבקה מיט אירע מיידן ותרובנה על הגמלים ותלכנה אחרי האיש אונג זיי זיינן גרייטן אויף די קעמלען
אונג זיי זיינן געגאנגן נאך דעם מאן ויכה העבר את רבקה וילך אונג דר קעכט האט גינזאן רבקה אונג איז

סב ויצחק בא מבוא באר לחירא והוא יושב בארץ
הנגב: סג ויצא יצחק לשוה בשדה לפניו ערב וישא
עיניו וירא והנה גמלים באים: סד ותשא רבקה את
עיניה ותרא את יצחק ותפל מעל הגמל: סה ותאמר
אל העבד מי האיש הלזה החלך בשדה
לקראתנו ויאמר העבד הוא אדני ותקח הצעירה
ותתכס: סו ויספר העבד ליצחק את כל הדברים
אשר עשה: סי ויבאה יצחק האהלה שרה אמו
ויקח את רבקה ותיחילו לאישה ויאהבה וינחם
יצחק אחרי אמו: פ שש ^{בית} ^{האבות} ויסף אברהם ויקח
אשה ושמה קטורה: כ ותלד לו את זמרה ואת
יקשן ואת מרן ואת מרין ואת ישבק ואת שוה:
ז ויקשן ילד את שבה ואת דרן ובני דרן היו

שפתי הכמים

רשי

הולא מאשה חמרים: (סב) מבוא באר לחי ראי שחל להביא
הגר לאברהם אביו שימחה (כ"ר): יוסב בארץ הנגב קרוב
לארץ באר שחל' ויסע משם אברהם אלרע הנגב ויסב בין
קדש ובין שור ושם היה הבאר שנאמר הנה בין קדש ובין
כרד: (סג) לשוח * (כ"ר) לשון תפלה יכמו (תהלים קב)
ישפוך שיחו: (סד) ותרא את יצחק רחמה אותו הדור ויתוהא
(ס"א ותמחה) מפניו (כ"ר): ותפל * השמיטה עממה לארץ
שבתרגומו ותתכנסת הסתה עממה לארץ ולא הביעה עד

בין דהא הם שאלו אותה שפתי עם האיש: הלכך קטו וזרעו דהא
הצברכה ליתא מיתא ולא לה ודא דכתיב את וסיה לא הויה בכלל
צברכה אלא מכיון שזרעה וזכר בה כיו כליו הוא עממה וזכר בה:
וידבר ודור דהא דהתרגום מהתרגם על שויהם תגרא ונאמר שחלך
עומם כתיב אלרע הנגב ובאחד כתוב ששם היה הבאר למדנו שחלך
הנגב קרוב לארץ באר: ויקח דעל יספוך שוח' פ' בגמ' כמו לשוח
בשדה * והסופות מירא כי כן סוגיות בגמ' שחרי מנינו גמי חסתר
שחריבא רחם שחרי צדקת מדכתיב ויהי אומן את דכסו וכתיב ודא
אז בין הסדסים מה הם דיקוסאף כחן וכו' וכלג מביא רחם מאסתר
וכו' אבל אין כ"ל וי"ל דתרגומו דרביס דאי מהתם ה"א דיבור ולא
תפלה דהא לשון תפלה לעני אכל לשוח בשדה עם מי דבר אט"כ
תפלה קטע ואי מהתם ה"א לשוח כיו מלכין בנות שוח כלומר שחלך
שחריבא: חדא ל"א ח"ך וידע שחריבא יצחק שפלה מעל הגמל אלא שחריבא אותו הדור ותפלה שחריבא שר משהי חלך: כמדתיה ומפול

גנאנגן: (סב) ויצחק בא אונ יצחק איז גקומן מבוא באר לחי ראי פון צו קומן פון דעם גרונן לחי ראי
רשי שרייבט יצחק איז אהין גנאנגן באר. הגר ער זאל זיא פריינגן צום פאטער וואו יושב בארץ הנגב
אונ ער איז געקען אין דעם לאנד פון דרום נויט: (סג) ויצא יצחק לשוה בשדה לפניו ערב אונ יצחק איז
ארויס גנאנגן אין פעלד תפלה צו מאן פר נאכט וישא עיניו אונ ער האט אויף גהויבן זיינע אויגין וירא
והנה גמלים באים אונ ער האט געזעהן אז קעמלן קומן: (סד) ותשא רבקה את עיניה ותרא את יצחק אונ
רבקה האט אויף גהויבן אירע אויגן אונ זיא האט געזעהן יצחק * רשי שרייבט זיא האט געזעהן אז ער
איז מהגדר האט זיא זיך אויף אים פר וואונדערט ותפול מעל הגמל אונ זיא האט זיך אויף גהויבן אראפ
צו גליטשין פון דעם קעמל: (סה) ותאמר אל העבד אונ זיא האט גזאגט צו דעם קנעכט מי האיש הלזה
החלך בשדה לקראתנו ויער איז דר דאזיגער מאן וואס גייט אין פעלד אקעגן אונ וואמר העבד הוא אדני אונ
ער האט גזאגט דר קנעכט ער איז מיין האר ותקח הצעירה ותתכס אונ זיא האט גנומן דעם שפרייט מוקד
אונ האט זיך פדעקט: (סו) ויספר העבד ליצחק את כל הדברים אשר עשה אונ ער האט דר ציילט דער

וְחִנּוּךְ וְאִבְדֵּעַ וְאִלְדָּעָה כָּל אֱלִין בְּנֵי קְמוּדָה : וְיִהְיֶה אֲבָרְהָם יָת כָּל דִּילָה לִיצְחָק : וְיִלְבְּגֵי
 דְּחִינְתָא דִּי לְאֲבָרְהָם יִהְיֶה אֲבָרְהָם מִיָּהֲגֵן וְיִשְׁלַחְגֹּן מַעַל יִצְחָק בְּרָהּ פְּעוּד דִּיהוּא קִים קִירוּמָא
 לְאַרְעַ מְדִינָתָא : וְיֵאלִין יוֹמֵי שְׁנֵי חַיֵּי אֲבָרְהָם דְּחִיָּא מֵאָה וְשִׁבְעִין וְחֲמִשׁ שָׁנִין : וְיֵאָתְנִיגִיד
 וּמִית אֲבָרְהָם בְּסִיבֵי מִטָּבָא סִיב וְשִׁבְעַ עֵינֵן וְיֵאָתְנִיגִישׁ לְעַמּוּהָ : וְיִקְבְּרוּ יִתָּה יִצְחָק
 וְיִשְׁמַעְיָאֵל בְּנוֹהֵי בְּמַעֲרַת בְּפִלְתָּא בְּחֻקְל עֶפְרוֹן בֶּר צִחֵר חֲתָאָה דִּי עַל אֶפֶי מִמְרָא :
 וְחֻקְלָא דִּי זֶבֶן אֲבָרְהָם מִן בְּנֵי חֲתָאָה תִּפְּנֹן אֶתְקַבֵּר אֲבָרְהָם וְשָׂרָה אֶתְתָּה : וְיֵאָתְנִיגִיד בְּתֵר
 דְּמִית אֲבָרְהָם וּבְרָהּ יֵי יִתְיִצְחָק בְּרָהּ יִתָּבֵב יִצְחָק עִם בִּירָא דְּמִלְאָה קִימָא אֶתְחִיז עֲלָה :
 וְיֵאָלִין תּוֹלְדָת יִשְׁמַעְיָאֵל בֶּר אֲבָרְהָם דִּי יִלְדִית הֲגֵר מְצִירִית אֶמְתָּא דְּשָׂרָה לְאֲבָרְהָם :
 וְיֵאָלִין שְׁמֵתָת בְּנֵי יִשְׁמַעְיָאֵל בְּשְׁמֵתְהוֹן לְתוֹלְדִתְהוֹן בּוּכְרָא דִּישְׁמַעְיָאֵל נְבִיזָת וְקִדְרָ

שפתי חכמים

(ג' א') דל"ב וזני דון אסורים ולטושים מעטל מאי היו דקאמר אלא
 שם וכו' : צ"ל וזני דכר נתן כל אשר לו יצחק : ודיוקוהו פה משום
 עקוב וימין כלומר זה הקב"ה : א"כ ג' מלגש כן דא חסא קאי כלומר
 שחא המהם קיומם שהחוק חותם בנכוסם שנתן לו ככר וק"ל :
 קלומר שלל נכסו והחזיר חסא הגר : מלגש : דק"ל ל"ג : שפלטג
 דכתיב חסא ביינו הגר הא לעיל קרא לה חסא : ור"ל דכא דקרי לה
 חסא לפי שהיה לה כחוסה כמו חסא : ודא דקרי לה פלטג ר"ל שלל
 לקחה אלא לשכוסה ענלמא ולא לפירוה וזכור ודוק : שפי' מעשה
 שד"ס א"כ שם שרשאי להזכיר בשומאל דיוקת חסא דכתיב חסא לא
 והיו מהזכיר בשומאל ולכן לא חסר להם שם שומאל וק"ל : ודכא ככר
 נתן יצחק כל ממונו : א"ל למה הזכיר יצחק קודם ושמעאל כיון
 שהוא הגדול : ב"ה (ד"ל) דל"ד : ככר : כפשוטו למה אמר ככרוב לחרי
 מות מה לו אם ככרוב כתיב או לאמר מותו : ב"ה (א) ודא לעיל פירש"י
 דלכרסם נתן יצחק ככרובות וי"ל דנתן לו הכרובות שזכר חסא אחרים

רשי

וסכמ' ולטושים הם בעלי האלים המהפזרים אלה וטושים
 חסא בלילי אפדנו וכו' (א' א') והנה נכוסים על פה כל
 הארץ שכן לו' מתחלפות : (ד') וימן אברהם וגו' : (ב' א') חסא
 נחמיהו : ברכת דייטקי' שחמור הקב"ה לאברהם והיה ברכה
 הכרובות מסורות ביד לבד מי שחמרה ואברהם מסרם ליצחק :
 (ו) הפלטגים (ב' א') חסר כתיב פלטג חסא פלטג חסא
 חסא הגר הוא קטורה : נמי בכמה : פלטגים בלל כחוסה :
 כדלמ' (כסד' ד' כח) בנמיס ופלטגים דדוד : נתן אברהם
 ממונו פ' רבותיו שם שומאל חסר חלס (שם א') ד"ל
 מה שניתן לו על אדוות שרה ושאר ממונו שנתנו לו הכל נתן להם
 שלא ראה ליהנות מהם : (ז) מהם מהם ושכוסים שרה והמם
 שמיס : בן ק' כבן ע' וכו' : כבן ה' בלל חסא : (ט) יצחק

וישמעאל : (ב' א') מכלל שפשה ישמעאל חסרה והוליד את יצחק לפיו : ויהיה חסרה חסרה : (יא) ויסי
 אחרי מות אברהם ויבדל וגו' : נחמו להנחומי חסרים (סוטת יד) ד"ל א"כ שם שחמור הקב"ה את הכרובות לאברהם ויסי
 לבדך את יצחק ימנני שפשה חס' עשו : יולא ממונו חסר יבא בעל הכרובות ויבדל את חסר ימנני וכו' הקב"ה וכו' :

צום לאנד פון מִזְרַת וַיִּיט : (ו) ואלה ימי שני היו אברהם אשר חי אונ דאם איז די לעב טאג פון די יאָרין
 פון אַבְרָהָם וואָס ער האָט גלעבט מאַה שנה הונדֶרְט יאָר ושבעים שנה אונ זיבֶּציג יאָר וחמס שנים אונ
 פינֶף יאָרין : רשי ישרייבט דר פסוק ווייזט מיר אז אַבְרָהָם איז אלט גווען הונדֶרְט יאָר איז ער גווען
 אזו וויא איינֶר פון זיבֶּציג יאָר אונ אז ער איז אלט גווען זיבֶּציג יאָר איז ער גווען אזו וויא איינֶר פון
 פינֶף יאָר אָן וינד : (ד) ויגע אונ ער איז וואַרין פאר גאַנץ נימת אברהם בשיבה טובה אונ אַבְרָהָם איז
 געשטאַרָבן אין אַגוּט עֶלְמֶר זקן ושבע אלט אונ נאָט מיט פיל יאָרן ויאסף אל עמיו אונ וואַר איין גטאָן
 צו זיין פאלק : (ט) ויקברו אתו יצחק וישמעאל בניו אל מערת המכפלה אונ זיי האָבן אים בגראָבין יצחק
 מיט יִשְׁמַעְיָאֵל וַיִּינֶע זין אין דר מערת המכפלה אל שדה עפרון בן צחר החתי אין דעם פֶּעֶלְד פון עֶפְרוֹן
 דר זון פון צִחֵר חֲתָאָה אשר על פני ממרא וואָס איז פר מִמְרָא : רשי ישרייבט יִשְׁמַעְיָאֵל האָט תשובה
 גטאָן האָט ער גפירט יצחק פר זיך אונ דאָס שטייט ביי אַבְרָהָם ער האָט גהאָט אַגוּט עֶלְמֶר : (י) השרה
 אשר קנה אברהם מאת בני חת דאָס פֶּעֶלְד וואָס אַבְרָהָם האָט גקויפֶט פון די בְּנֵי חֵת שמה קבר אברהם ושרה
 אשתו דאָרטן איז וואַרן בגראָבן אַבְרָהָם מיט זיין ווייב שָׂרָה : (יא) ויהי אחרי מות אברהם אונ עש איז
 גווען נאָך דעם מוֹיט פון אַבְרָהָם ויבדל אלהים את יצחק בנו אונ גאָט גיבענשטייט זיין זון יצחק :
 רשי ישרייבט גאָט האָט אים מְנַחֵם אַיִל גווען איין אַגְדָּר פִּירוּשׁ איז גאָט ב"ה האָט אייגֶר געגפֶּרֶם
 די בְּרִכּוֹת צו אַבְרָהָם פון דעקט וועגן האָט ער מורא גהאָט צו געענטשן יצחק ווייל ער האָט גינעֶהֶן
 בגבֹּהָאָה אז עס וועט פון אים אַרְוִיעַן קומן עשו האָט ער גאַנָט גאָט ב"ה זאל געענטשן דעם וואָס
 וועט גוט זיין אונ זיינע אויגן אַצוֹגֶד איז גאָט ב"ה גקויפֶן אונ האָט אים געגענשטיט : (יב) ואלה תולדות
 ישמעאל בן אברהם אונ דאָס זיין די קינדֶר פון יִשְׁמַעְיָאֵל דר זון פון אַבְרָהָם אשר יודה הגר הסעצית שפחה
 שרה לאברהם וואָס הגר המצִירִית די דינֶקט פון שָׂרָה האָט גיוואָנֶן צו אַבְרָהָם : (יג) ואלה שמות בני
 ישמעאל אונ דאָס איז די נעֶמָן פון די קינדֶר פון יִשְׁמַעְיָאֵל בשמותם לתולדתם אין וַיִּיעָרַע נעֶמָן צווא
 וַיִּיעָרַע גבאָרן ככר ישמעאל גבִיז דר עֶלְמֶר זון פון יִשְׁמַעְיָאֵל האָט מען גרופֶן גבִיזות וכו' : (יד) ומשמע

אֲשׁוּרָם וּלְטוֹשָׁם וּלְאֲמִים: י וּבְנֵי מִדְיָן עִיפָה וְעֶפְרָיִם
וְחִנֹּךְ וְאֶבְרָעָה וְאֶלְדָּעָה כָּל־אֵלֶּה בְּנֵי קְטוּרָה: יא וַיִּתֵּן
אֲבָרָהָם אֶת־כָּל־אֲשֶׁר־לוֹ לְיִצְחָק: יב וּלְבָנֵי
הַפִּילִגְשִׁים אֲשֶׁר לְאֲבָרָהָם נָתַן אֲבָרָהָם מִתְּנַת
וַיְשַׁלְּחֵם מֵעַל יִצְחָק בָּנוּ בְּעֹדֵדָנוּ חֵיקְדָּמָה אֶל־אֶרֶץ
קָדֶם: יג וְאֵלֶּה יְמֵי שְׁנֵי־חַיֵּי אֲבָרָהָם אֲשֶׁר־חַי מֵאֵת
שָׁנָה וְשִׁבְעִים שָׁנָה וְחֲמִשׁ שָׁנִים: יד וַיָּגֶעַ וַיָּמָת
אֲבָרָהָם בְּשִׁיבָה טוֹבָה וַקֵּן וַיִּשְׁבַּע וַיֹּאסֶף אֶל־עַמּוּ:
טו וַיִּקְבְּרוּ אֹתוֹ יִצְחָק וַיִּשְׁמַעֲאֵל בָּנוֹ אֶל־מַעֲרַת
הַמַּכְפֵּלָה אֶל־שָׂדֶה עֶפְרָן בֶּן־צֹחַר הַחִתִּי אֲשֶׁר עַל־
פְּנֵי מִמְרָא: יז הַשָּׂדֶה אֲשֶׁר־קָנָה אֲבָרָהָם מֵאֵת בְּנֵי־
חֵית שָׂמָה קָבַר אֲבָרָהָם וְשָׂרָה אִשְׁתּוֹ: יח וַיְהִי אַחֲרָיִ
מוֹת אֲבָרָהָם וַיִּבְרַךְ אֱלֹהִים אֶת־יִצְחָק בָּנוֹ וַיֵּשֶׁב
יִצְחָק עִם־בְּאֵר לַחֵי רְאִי: יט שְׁבַע יָד וְאֵלֶּה הַתְּלָדֹת
יִשְׁמַעֲאֵל בֶּן־אֲבָרָהָם אֲשֶׁר יָלְדָה הָגָר הַמִּצְרַיִת
שִׁפְתָת שָׂרָה לְאֲבָרָהָם: כ וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי
יִשְׁמַעֲאֵל בְּשִׁמְתָם לָתוּלָדָתָם בְּכָר יִשְׁמַעֲאֵל נָבִית
וְקֶדָר וְאֶדְבָּאֵל וּמִבְשֵׁם: כא וּמִשְׁמַע וְדוּמָה וּמִשְׁנָא:

שְׁפָתֵי חֲכָמִים

שְׁמַעֲשֵׁ לְבָנִי כְבֹּדָה וְשִׁנְיָה לֹא הוֹלִיחַ עֲלֵיהֶם מִתְּחֵלָה כִּנְפִי
רְשׁוּמוֹ: כב וְכִי שָׁמַר שְׁמַעֲשֵׁ לֹא כִסֵּם חֹסֶה בְּתַשְׁבֵּה: כג פֶּרֶץ הָאֵדָה
מִבְּנוֹ נִתְיַחֶסֶר אֵלָיו כָּל הַבְּשִׁימוֹת וְכֵן לִשְׁנֵי דֹלֵלִים אֲשֶׁר וְלִשְׁנֵי מִכְשָׁל

רְשִׁי

(ג) אֲשׁוּרָם וּלְטוֹשָׁם: שֵׁם רִאשִׁי לְאֻמוֹת (בִּרְ) וְתַרְגּוּם שֶׁל
חֻוִּיקְלוֹס חֵין לִי לִשְׁבּוֹ עַל לִשׁוֹן הַמִּקְרָא: (שְׁפִירָה לְמַשְׁרִין
לִשׁוֹן מִהֲנֵה: וְאֵת שִׁמּוֹת כֵּן מִפְּנֵי הַאֲלֵף שְׁלֹשִׁים יְסוּדִית הִרִי
קוֹמָה חֵיקְדָּמָה מִן נִכְסֵי רְגִלִּים וְכִמוֹ הַסּוּךְ שֶׁמֶן שְׂהוּא מִן וְרִמְלָה

אֲשׁוּרִים וּלְטוֹשִׁים וְלְאֲמִים אֲוִן הָאֲבָן גְּהִיִּסְקִין אֲוִן הָאֲבָן גְּהִיִּסְקִין
דִּי עֲלִצְמַע פֹּון דִּי אֻמוֹת: (ד) וּבְנֵי מִדְיָן אֲוִן דִּי קִינְדָר פֹּון מִדְיָן הָאֲבָן גְּהִיִּסְקִין עִיפָה וְעֶפְרָיִם וְחִנֹּךְ וְאֶבְרָעָה
וְאֶלְדָּעָה כָּל אֵלֶּה בְּנֵי קְטוּרָה: (ה) וַיִּתֵּן אֲבָרָהָם אֶת כָּל אֲשֶׁר לוֹ לְיִצְחָק אֲוִן אֲבָרָהָם הָאֵם גִּעְעָבִין אֲלֵין וְאֵם אֲוִן
צוֹ אִים צוֹ יִצְחָק: רְשִׁי שְׁרִיבְמִי הָאֵם גִּעְעָבִין צוֹ אֲבָרָהָם וְהִיא בְּרַכָּה וְעֵמֶן דִּי וְעֵמֶם וְעֵלֶן וְעֵקְמָה
בְּעֵמֶם הָאֵם אֲבָרָהָם אִיבָר גִּעְעָבִין דִּשׁ צוֹ יִצְחָק: (ו) וּלְבָנֵי הַפִּילִגְשִׁים אֲשֶׁר לְאֲבָרָהָם אֲוִן צוֹ דִּי זִין פֹּון
דִּי קַעֲפֵם וְוִיבָר פֹּון אֲבָרָהָם נָתַן אֲבָרָהָם מִתְּנַת הָאֵם עֵר גִּעְעָבִין מִתְּנַת וַיְשַׁלְּחֵם מֵעַל יִצְחָק בָּנוּ בְּעֹדֵדָנוּ
קִדְמָה אֲוִן עֵר הָאֵם זִי אֲוִעֵק גִּשְׁקֵם פֹּון זִין וְזִין יִצְחָק אֲוִן עֵר הָאֵם נִאָה גִלְעָבִין קִיין קָדֶם אֵל אֶרֶץ קָדֶם
צוֹם

תתנו ואתדע ואלדעה כל אלן בני קמורה: ויהי אברהם ית כל דילה ליצחק: וילבני
 כחיתא די לאברהם ית אברהם מתגן ושלחגון מעל יצחק ברה בעוד דהוא קים קידומא
 לארע מדינתא: ואלן ימי שני חיי אברהם ויתא מאה ושבעין וחמש שני: ואתגניד
 וימת אברהם בסיבו מביא סיב ושבע יומן ואתגניש לעמה: וקברו יתה יצחק
 וישמעאל בנוהי במערת בפלגא בחקל עפרון בר צחר חתאה די על אפי מביא:
 תקלא די זבן אברהם מן בני חתאה תמן אתקבר אברהם ושרה אתתה: ויהי ויהי בחר
 דמית אברהם וברה יי ית יצחק ברה ויתב יצחק עם בירא דמלאך קימא אתרתי עלה:
 יב ואלן תולדת ישמעאל בר אברהם די ילדת הגר מצריתא אמתא דשרה לאברהם:
 יי ואלן שמות בני ישמעאל בשמותיהון לתולדתהון בוכרא דישמעאל נביות וקדר

רשי

שפתי הכמים

(ג"א) דל"כ וזני דדן תשורס ונשוס מעלי מאי חיו דקמרא לא
 שם וכו': צ"ל וזני דבר נתן כל אשר לו לנחך: ודיחית פיי מלשון
 עתיק וזמין כלומר זכ הקב"ה: א"י ג' מלשן כן דא חסא קלי כלומר
 שחא האמת קיימת שחוקי אורו ברכוס שנת לו כזר וק"ל:
 קבלומר שלג נכתבו החרוזות אלא הגר: מלשני: דק"ל לט"ו שסלג
 דכתיב הכא היינו הגר הא לעיל קרא לה אשה: וי"ל דהא דקרי לה
 אשה לפי שהיא לה כחברה כמו אשה והא דקרי לה פילגש ר"ל שלא
 לקחה אלא לשבוע בעלמה ולא לפניה וזכר: ש"י מעשה
 שדים א"י שם שרשאי להזכיר בעוממה דיועד סיד דגניס סלג
 יהיו מזהרין בעברה ולכן לא מסר להם שם עברה וק"ל: ויהי דבר
 נתן לנחך כל ממנו: א"י למה הזכיר יצחק קודם ישמעאל כיון
 שהוא גדול: ב"ב דל"כ (ב"ב) דל"כ כשבוטו למר כחבר סלג
 מות מה לי אם ברכו בחייו או לאחר מותו: ג"א"ה ואל לעיל פוש"י
 דאברהם נתן לנחך הברכות וי"ל דנתן לה הברכות שזכר את אחריס

וישמעאל: (ב"ר) מלך שפשה ישמעאל תשובה והוליד את יצחק לפניו: ויהי ציפה מובה שנה' ב'אברהם: (יא) ויהי
 אחרי מות אברהם ויבך וגו': והמו' בתחומי אבליס (סוטה יד) ד"א אפי' שסבר הקב"ה את הברכות לאברהם נתיירא
 לבדך את יצחק ימפני שפשה את עשו יולא ממנו אמר יבא בעל הברכות ויבדך את אשר ייטב בעיניו וכל הקב"ה וברכו:

צום לאנד פון מורח וייט: (ו) ואלה ימי שני חיי אברהם אשר חי אונ דאם איז די לעב מאג פון די יארין
 פון אברהם וואס ער האט גלעבט מאה שנה הונדערט יאר ושבעים שנה אונ זיבציג יאר וחמש שנים אונ
 פינף יארין: רשי' שרייבט דר פסוק ווייזט מיר אז אברהם איז אלט גווען הונדערט יאר איז ער גווען
 אזו וויא איינער פון זיבציג יאר אונ אז ער איז אלט גווען זיבציג יאר איז ער גווען אזו וויא איינער פון
 פינף יאר אן זינר: (ח) ויגיע אונ ער איז ווארין פאר גאנגן וימת אברהם בשיבה טובה אונ אברהם איז
 גשטארבן אין אגוס עלמיר זקן ושבע אלט אונ זאט מיט פיל יארן וואס אל עמיו אונ וואר: איין גמאן
 צו זיין פאלק: (ט) וקברו אתו יצחק וישמעאל בניו אל מערת המכפלה אונ זיי האבן אים בגראבין יצחק
 מיט ישמעאל זיינע זין אין דר מערת המכפלה אל שדה עפרון בן צחר חתתי אין דעם פעלד פון עפרון
 דר זון פון צחר חתתי אשר על פני מביא וואס איז פר מביא: רשי' שרייבט ישמעאל האט תשובה
 גמאן האט ער גפירט יצחק פר זיך אונ דאם שמיים ביי אברהם ער האט גהאט אגוס עלמיר: (י) השדה
 אשר קנה אברהם מאת בני חת דאם פעלד וואס אברהם האט גקויפט פון די בני חת שמה קבר אברהם ושרה
 אשתו דארטן איז ווארן בגראבן אברהם מיט זיין וייב שרה: (יא) ויהי אחרי מות אברהם אונ עש איז
 גווען גאך דעם מויט פון אברהם ויבך אלהים את יצחק בנו אונ גאט האט גבענמנשט זיין זון יצחק:
 רשי' שרייבט גאט האט אים מנתם אצל גווען איין אנדר פירוש איז גאט ביה האט איינר גענקט
 די ברכות צו אברהם פון דעקט וועגן האט ער מורא גהאט צו גענמשן יצחק ווייל ער האט גינעהן
 בגבואה אז עס וועט פון אים ארויס קומן עשו האט ער גזאגט גאט ביה זאל גענמשן דעם וואס
 וועט גוט זיין אין זיינע אויגן אצונד איז גאט ביה גקומן אונ האט אים גבענמנשט: (יב) ואלה תולדת
 ישמעאל בן אברהם אונ דאש זיינן די קינדער פון ישמעאל דר זון פון אברהם אשר ילדה הגר המצרית שפחה
 שרה לאברהם וואס הגר המצרית די דינמט פון שרה האט גיוואונן צו אברהם: (יג) ואלה שמות בני
 ישמעאל אונ דאם איז די נעמן פון די קינדער פון ישמעאל בשמותם לתולדתם אין זייערע נעמן צוא
 זייער גבארן כבור ישמעאל נביות דר עלמיר זון פון ישמעאל האט מען גרופן נביות וכו': (יד) ומשמע

מִן הַחֵדָּד וְתִימָא יִטּוֹר נְפִישׁ וְקַדְמָה: מַפְסִיד מִן אֱלֹהִים
 בְּנִי יִשְׁמַעְאֵל וְאֱלֹהִים שְׁמֹתָם בְּחֲצִירֵיהֶם וּבְטִירָתָם
 שְׁנִים-עֶשֶׂר נְשִׂאִים לְאִמָּתָם: "וְאֱלֹהִים שְׁנֵי חַיִּי
 יִשְׁמַעְאֵל מֵאֵת שְׁנָה וּשְׁלֹשִׁים שְׁנָה וְשִׁבְעַת שְׁנִים
 וַיָּגֻעַ וַיָּמָת וַיֵּאֱסֹף אֶל-עַמּוּי: "וַיֵּשְׁבֵנוּ מִחִוְלָה עַד-
 יְשׁוּר אֲשֶׁר עַל-פְּנֵי מִצְרַיִם בְּאֶכָה אֲשׁוּרָה עַל-פְּנֵי
 כָּל-אֶחָיו נָפַל: פ פ פ

ק"ה • יהודע סימן • ומפסידין והמלך דוד זקן במלכות
 ח' סימן ח':

שפתי הכמים

אכל ויחך גופים לא מתכרך וכ"ס דעת נח"י: דופי בשמותם להולדותם
 שמום שמום כחן לסדר תולדותם דל"כ בשמותם להולדותם למ"ל
 וד"ס חח"כ בור שמעאל נפיות: דפי לא נכתב שנה בכלל אלא
 לדעת שנה נכתבו אלא כדי לומר וכו' ולא שכולם שנים לשנים
 והש"ס: ודע"ג בדבור הסבול ג"כ נאמר גופים ח' בגמ' דדוקא
 למדנו בשנים יעקב בבית עבר י"ד שנה כשפירש מאביו קודם
 וי"ך עשו אל שמעאל וגו' כמו שפירש בסוף מגלה נקראת (ורש"י הביאו סוף פ' תולדות): ויגוע • לא נאמרה גופים

הפטרת חיי שרה במלכים א סימן א

והמלך דוד זקן בא בימים ויכפרו בנגדים ולא יחם לו: ויאמרו לו עבדיו יבקשו
 לאדני המלך נערה בתולה ועמדה לפני המלך ותהי לו סכנת וישכבה
 בחיקו ותחם לאדני המלך: ויבקשו נערה יפה בכל גבול ישראל וימצאו את-אבישג
 השונמית ויבאו אותה למלך: והנערה יפה עד-מאד ותהי למלך סכנת ותשרתהו
 והמלך לא ידעה: ואדניה ברחמי מיתגשא לאמר אני אמלך ויעש לו רכב ופרשים
 וחמשים איש רצים לפניו: ולא עצבו אביו מימיו לאמר מדוע פכה עשית וגם-הוא

והמלך דוד זקן אב דר מלך דוד איז אלט גווארן בא בימים ער איז גקוקן אין זיינע אלטע טעג ויכסחו
 בנגדים האבין אים זיינע קנעקט צו גידעקט מיט קליידר ולא יחם לו אונג עש האט אים גיט
 גוואריקט: ויאמרו לו עבדיו האבין זיינע קנעקט גזאגט צו אים יבקשו לאדני המלך לאזין זיי וזכין צו
 מיין האר קנינג נערה בתולה איין יונגע פרוי וואס זיא איז נאך איין בתולה דען איין בתולה טוען אירע
 בתולים וואריקן איר לייב ועמדה לפני המלך אונג זיא זאל שטיין פאר דעם מלך צו פארינגן אים ותהי לו
 סוכנת אונג זיא זאל זיין צו אים איין דר גוואריקטן ושכבה בחיק אונג זיא זאל ליגן אין דיין שזים וחס
 לאדני המלך דען וועט ווארים זיין צו מיין האר קנינג: ויבקשו נערה יפה בכל גבול ישראל זיי האבן גזקט
 איין שיינע יונגע פרוי אין גאר דעם גבול פון די ישראל וימצאו את אבישג השונמית האבן זיי גיפונן
 די אבישג פון דר שטאט שזים ויבאו אותה למלך אונג האבן זיא גבראקט צו דעם מלך: והנערה יפה עד
 מאד אונג די יונגע פרוי איז וייער שייין גווען ותהי למלך סוכנת איז זיא גיווען צום מלך איין דר גוואריקטן
 חשרתהו אונג האט אים גדיקט והמלך לא ידעה אונג דר מלך איז מיט איר גישט גלעגן: די חקמים זאגן
 ווייל אין דר תורה שטייט לא ירבה לו נשים איין מלך זאל גיט מערן זיך קיין ווייבר אונג דוד האט שוין
 גהאט אכצען ווייבר דרום האט ער גיט גיוואלט ליגן מיט איר: ואדניה בן חגית מתגשא אונג אדניה
 בן חגית האט זיך דר הובן אונג פאריקט לאמר צו זאגן אני אמלך איך וועל קנינגין ויעש לו רכב ופרשים
 אונג ער האט זיך גמאקט רייט וועגן אונג רייטן וחמשים איש אונג פופציג מאן רצים לפני זיין גילאפין
 פאר אים: ולא עצבו אביו מימיו אונג זיין פאמער דוד האט אים גיט מרויערע גמאקט אונג גיט גשקראפט

וְאִדְבָּאֵל וּמִבְשֵׁם: י' וּמִשְׁמַע וְדוֹמָה וּמִשָּׂא: יו חֲדָר וְחִימָא יִמּוֹר נָפִישׁ וְקִדְמָה: יז אֲרִין
אֲנוּן בְּנֵי יִשְׁמַעֲאֵל וְאֵלֶּיךָ שְׁמִתְהוֹן בְּפִצְחִיהוֹן וּבְכַרְפִּיתְהוֹן הִרְיִן עֶסֶר רַבְרָבִין לְאִמְהוֹן:
י וְאֵלֶּיךָ שְׁנֵי חַיִּי יִשְׁמַעֲאֵל מֵאָה וְחִתְתִּין וְשִׁבְעָה שְׁנֵינָן וְאַתְנָגִיד וּמִית וְאַתְנָגִישׁ לְעִמָּה:
יח וְיִשְׂרָאֵל מִחִיכָה עַד חֲגָרָא דִּי עַל אִפִּי מִצָּרִים מִמֵּי לְאַתְרוֹר עַל אִפִּי כָּל אַחֲזֵרִי שְׂרָא:

בעל הסינים
חסדיו • ויחם • יתחם למען כבוד חסדו • פי' שביטח דקות וחסידיה: (יח) על פני כל אחיו • ושמד ליה ואלה מולדות יתחם לומר כשישור
יבטחאל בחרתים בימים אלו יתחם בן דוד שהוא ממולדות יתחם:

שפתי חכמים

יחלף בלדיקים: (יח) נפל • שכומו (מפסס) מדיו ועמלק וכל • ביח דכתי' גויסע גבי ויחסף בלדיקים משתני וכדור המנוול לא נאמר
בני קדם מפלסו בעמק • כלן הוא אומר לבון מפלס ולהלן
אומר על פני כל אחיו יסכון (לעיל טז) עד שלא מת אברהם יסכון משמת אברהם נפל: חסלת פרשת חיי שרה

וכו' חדר וכו': (טז) אלה הם בני ישמעאל די ראוניע זיינן די קינדר פון יִשְׁמַעֲאֵל ואלה שמותם אונ דאס איז
זייערע נעמן בחצירותם ובמדותם אין זייערע אפענע שטעט אונ אין זייערע פאלאטשין שנים עשר נשיאם
לאמתם צונועלף הארץ צו זייערע פעלקר: (יח) ואלה שני חיי ישמעאל אונ דאס זיינן די יארן וואס יִשְׁמַעֲאֵל
האט גלעבט מאת שנה ושלושים שנה ושבע שנים הונדרט אונ זיבין אונ דרייסיג נאר יוגע וימת ויאסף אל
עמיו אונ ער איז ווארין פר גאנגן אונ ער איז גשטארבן אונ איז ווארן איין גטאן צו זיין פאלק • רשי
שרייבט דאס לשון גויסע שטייט נאר ביי צדיקים: (יח) וישכנו מחילה עד שור אונ זיי האבן גירוש
פון חויה ביו שור אשר על פני מצרים וואס איז פר מצרים באכה אשורה וואו מען קומט קיין אשור על
פני כל אחיו נפל פר אלע זיינע ברודר הט ער גרוט רשי שרייבט דא שטייט גפל לשון פאלין אונ
אין אנגדער ארט שטייט (על פני כל אחיו יסכון) אז אברהם האט גלעבט האט ער גירוש וויא אברהם
איז גשטארבן איז ער גפאלין:

הפמרת חיי שרה

מִזִּבְחֵי־תֹאֵר מֵאָד וְאֵתָּה יִלְדָּה אַחֲרֵי אֲבִשְׁלוֹם: וְיִהְיֶה דְבָרֵי עִם יוֹאֵב בְּצִרְיֹנָה וְעִם
אַבְיָתָר הַכֹּהֵן וַיַּעֲזֹרוּ אֲדֹנֶיהָ: וְצִדּוֹק הַכֹּהֵן וּבְנֵיהָ בְּרִי־יְהוֹיָדָע וְנָתַן הַנְּבִיא וְשִׁמְעִי
וְרֵעִי וְהַגִּבּוֹרִים אֲשֶׁר לְדָוִד לֹא הָיוּ עִם־אֲדֹנֶיהָ: וַיִּחַבֵּחַ אֲדֹנֶיהָ צֶאֱן וּבָקָר וּמְרִיא עִם
אֲבֵן הַחֹלֶלֶת אֲשֶׁר־אֵצֶל עֵין רִגְלָא וַיִּקְרָא אֶת־כָּל־אֲחֵי בְנֵי הַמֶּלֶךְ וְכָל־אֲנָשֵׁי יְהוּדָה
עֲבָדֵי הַמֶּלֶךְ: וְאֵת־נָתַן הַנְּבִיא וּבְנֵיהָ וְאֵת־הַגִּבּוֹרִים וְאֵת־שְׁלֹמֹה אָחִיו לֹא קָרָא:

פון אלע זיינע מעג לאמר צו זאגן מדוע ככה עשית ווארום האקטו אזו גטאן אונ פון דאן לערינט מען
אפ דר וואס פר מייד שטראפונג פון זיין זון בריינגט ער אים צום טויט וגם הוא טוב תאר מאד אונ ער
איז אויף גווען זייער שייין פון גשטאלט אזו וויא אבשלום אונ דאס שיינקייט האט זיי ביידע גורם
גווען דאס זיי האבן זיך גרויס גהאלטן ואותו ילדה אונ דעם אדוניה האט זיין מוטער תנית אויף גיצויגן
לתרבות רעה אחרי אבשלום נאך אבשלום בלומר נאך דעם שלעכט אויף ציהען וויא די מוטער פון
אבשלום האט אויף גצווגן דעם אבשלום: ויהיו דבריו עם יואב בן צדויה איז גווען די רייד פון אדוניה
מיט יואב בן צרויה ועם אביתר הכהן אונ אביתר הכהן דש הייסט ער הט מיט נוי אפ גשמעקט ויעשו
אחרי אדוניה אונ זיי האבן גהאלפן נאך אדוניה: ועדוק הכהן ובניהו בן יהוידע נתן הנביא אונ צדוק הכהן
אונ בנניהו בן יהוידע אונ נתן הנביא וואס ער האט גביאות גאנגט צו דוד אז שלמה וועט קיניגין
נאך אים ושמע' ורעי אונ שמע' אונ רעי והגבורים אונ די גבורים וואס זיינן צו דוד גווען לא היו עם
אדוניהו זיינן גיט גווען מיט אדוניהו: ויחב חביא צאן ובקר ומריא האט אדוניהו גישאקטין שאף אונ
ריגד אונ גישטאפטע אקסין עם אבן הוחלת ביי דעם שלעפ שטיין דען עש איז גווען איין גרויסער
שטיין וואס די יונגע לייט פלעגן פרובן צו רירן אים פון זיין ארט אונ צו שלעפן אים אשר אצל עין
רגל וואס דר שטיין איז ביי דעם קנואל פון דעם וואס דר קנואל הייסט רגל ויקרא את כל אחיו
בני המלך אונ האט גרופן אלע זיינע ברודר די קינדר פון דעם מלך ולכל אנשי יהודה עבדי המלך אונ צו
אלע מאנן פון שבט יהודה די קנעכט פון דעם מלך: ואת נתן הנביא ובניהו ואת הגבורים אונ נתן הנביא
אונ בנניהו אונ די גבורים ואת שלמה אחיו אונ שלמה זיין ברודר לא קרא האט ער גיט גרופן: ויאמר

ויאמר נתן אל-בת-שבע אם-שלמה לאמר הלא שמעת כי מלך אדוניו ברחמי
ואדוני דוד לא ידע: ועתה לבי איצעה נא עצה ומלטי את-נפשי ואת-נפש בנך
שלמה: לבי ובאי אל-המלך דוד ואמרת אליו הלא-אתה אדני המלך נשבעת
לאמתך לאמר כי-שלמה בנך ימלך אחרי והוא יושב על-כסאי ומדוע מלך אדניו:
הנה עודך מדברת שם עם-המלך ואני אבוא אחריך ומלאתי את-דבריך: ותבא בת-
שבע אל-המלך החדרה והמלך זקן מאד ואבישג השונמית משרת את-המלך:
ותקד בת-שבע ותשתחו למלך ויאמר המלך מה-לך: ותאמר לו אדני אתה נשבעת
בידך אלהיך לאמתך כי-שלמה בנך ימלך אחרי והוא יושב על-כסאי: ועתה הנה
אדני מלך ועתה אדני המלך לא ידעת: ויזבח שור ומרירא צאן לרב ויקרא לכל
בני המלך ולאביתר הכהן וליואב שר הצבא ולשלמה עבדך לא קרא: ואתה אדני
המלך עני כל-ישראל עליך להגיד להם מי יושב על-כסא אדני-המלך אחרי: והיה
כשכב אדני-המלך עם-אבותיו והייתי אני ובני שלמה חסאים: והנה עודנה מדברת
בתן אל בת שבע אם שלמה האט נתן הנביא גואגט צו פת שבע די מוטר פון שלמה לאמר צו זאגן הלא
שמעת כי מלך אדוניו בן חגית פר וואר האקסט גהערט אז אדוניו בן חגית איז מלך גווארן ואדניו דוד
לא ידע אונ אויגור האר דוד ווייגט נישט דר פון: ועתה לבי איצעה נא עצה אונ היינט גייא איף וועל דיר
בראמן איין עצה ומלטי את נפשך ואת נפש בנך שלמה דו וועסט מאכן אנמרינגן דיין נפש אונ ראש נפש
פון דיין זון שלמה פון קריג ווארום ער וועט נאך וועלן מלך ווערן נאך דעם טויט פון דעם מלך דוד
אזו וויא גאט האט אים מקמים גיווען לבי ובאי אל המלך דוד גייא אונ קום צו דעם מלך דוד ואמרת אליו
אונ זאלקסט זאגן צו אים הלא אתה אדני המלך נשבעת לאמתך פר וואר דו מיין האר קיניג האקסט גשווארן
צו מיר דיין דינקסט לאמר צו זאגן מיר כי שלמה בנך ימלך אחרי דש שלמה דיין זון וועט קיניגן נאך מיר
והוא יושב על כסאי אונ ער וועט ויצן אויף מיין שטול ומדוע מלך אדניו אונ ווארום הט גיקיניגט אדוניו:
הנה עודך מדברת שם עם המלך אונ ווי דו וועסט נאך דארשין ריידן מיט דעם מלך ואני אבוא אחריך דען
וועל איף קומן נאך דיר ומלאתי את דבריך אונ וועל דר פילין ביינעך כיד: ותבא בת שבע אל המלך החדרה
אזי גקומן פת שבע צו דעם מלך אין ויין חדר והמלך זקן מאד אונ דר מלך איז זייער אלט גיוועזין
ואבישג השונמית משרת את המלך אונ אבישג השונמית האט פארדינט דעם מלך: ותקד בת שבע ותשתחו
למלך האט פת שבע גקינט אונ האט זיך גבוקט צו דעם מלך ויאמר המלך מה לך האט דר מלך גזאגט
וואס איז צו דיר: ותאמר לו האט זיא גזאגט צו אים אדני מיין האר אתה נשבעת בה' אלהיך לאמתך דוא
האקסט גשווארן ביי דיין גאט צו מיר דיין דינקסט אונ האקסט מיר גזאגט כי שלמה בנך ימלך אחרי דאס
שלמה דיין זון וועט קיניגין נאך מיר והוא יושב על כסאי אונ ער וועט ויצין אויף מיין שטול: ועתה
הנה אדני מלך אונ דינקסט האט אדניו גקיניגט ועתה אונ היינט אדני המלך מיין האר קיניג לא ידעת
דו ווייגט עש נישט: ויזבח שור ומריא אונ ער האט גשאקטן אקסין אונ גשטאפטע אקסין וצאן לרב אונ
פיל שאף ויקרא לכל בני המלך ולאביתר הכהן וליואב שר הצבא אונ האט גירופין צו אלע קינדר פון דעם
מלך אונ צו אביתר הכהן אונ צו וואב דעם הייבט מאן ולשלמה עבדך לא קרא אונ צו שלמה דיין קנעכט
האט ער נישט גרופן: ואתה אדני המלך אונ דו מיין דער קיניג עני כל ישראל עליך די אומין פון כל ישראל
וייצן אויף דיר להגיד להם דאס דו זאלקסט זיי זאגן מי יושב על כסא אדני המלך אחרי ווער עש זאל ויצן
אויף דר שטול פון מיין האר קיניג נאך אים: והיה כשכב אדני המלך עם אבותיו אונ עש וועט זיין אז מיין

בראשית כה תולדות

ויאלה תולדות יצחק בן-אברהם אברהם

שפתי חכמים
אפי' ד"ע דכתיב ואלה מוסף על ענין ראשון וכמו שאברהם הוליד
דיוק ורשע כך יצחק הוליד דיוק ורשע: ב' (מח') כי אברהם'ס מוס
קמו אברהם'ס ח"כ הוליד את יצחק ד"לע"י שכתב הכתוב יצחק בן אברהם הוועק לעור אברהם'ס הוליד את יצחק ב"ר
סביו

עמד המלך נתן הנביא בא: ויגידו למלך לאמר הנה נתן הנביא ויבא לפני המלך וישתחו למלך על אפיו ארצה: ויאמר נתן אדני המלך אתה אמרת אדניו ימלך אחרי: והוא ישב על כסאי: כי ירד היום ויזבח שור ומריא וצאן לרב ויקרא לכל בני המלך ולשרי הצבא ולאביתר הכהן והנזירים וכלם לפניו ויאמרו יחי המלך אדניו: ולי אנך עבדך ולצדק הכהן ולבניו בדיחודע ולשלמה עבדך לא קרא: אם מאת אדני המלך נהיה הדבר הזה ולא הודעת את עבדך עבדי כ' מי ישב על כסא אדני המלך אחרי: ויען המלך דוד ויאמר קראו לי לבת שבע ותבא לפני המלך ותעמד לפני המלך: וישבע המלך ויאמר הרי הנה אשר פדה את נפשי מכל צרה: כי כאשר נשבעתי לך ביהוה אלהי ישראל לאמר כד שלמה בנך ימלך אחרי והוא ישב על כסאי תחתיו כי הן אעשה היום הזה: ותקד בת שבע אפים ארץ ותשתחו למלך ותאמר יחי אדני המלך דוד לעלם:

האר קניג נועם ליגן מיט זיינע עלטערן נאך זיין מויט והייתי אני ובני שלמה חסאים דען וועל איך אונ מיין זון שלמה זיין גמיקט פון דר גדולה: והנה עודנה מדברת עם המלך אונ וויא זיא האט דא נאך גירעט מיט דעם מלך ונתן הנביא בא אונ דר נתן הנביא איז גקומן: ויגידו למלך לאמר האמן זיי גזאגט צו דעם מלך צו זאגן דזה נתן הנביא בא האם נתן הנביא איז גקומן ויבא לפני המלך איז ער גקומן פר דעם מלך וישתחו למלך על אפיו ארצה האט זיך גבוקט צו דעם מלך אויף זיין פנים צו דר ערד: ויאמר נתן האט נתן גזאגט אדני המלך מיין האר קניג אתה אמרת האסטו דען גזאגט אדוניו ימלך אחרי אדוניו ואל קניגין נאך מיר והוא ישב אונ ער זאל זיצין אויף מיין שטול: כי ירד היום דאש ער האט היינט גנידרט אונ דרום שמיים ער האט גנידרט ווארום די שטאט איז גשטאטן אויף איין פארך אונ דר אבן הוזהלת איז גווען אונטן אין טאל ויזבח שור ומריא אונ האט גשאקטן אקסן אונ גשטאפטע אקסן וצאן לרב אונ פיר טאם ויקרא לכל בני המלך אונ האט גירופן צו אלע קינדן פון דעם מלך ולשרי הצבא אונ צו די הארן פון דעם חיל ולאביתר הכהן אונ צו אביתר הכהן והנזירים ושותים לפניו אונ זיי עסן אונ טרינקן פר אים ויאמרו אונ זיי זאגן יחי המלך אדניו ער זאל לעבן דר מלך אדוניו: ולי אני עבד אונ צו מיר דיין קנעכט ולצדוק הכהן ולבניהו בן יהוידע אונ צו צדוק הכהן אונ צו בניהו דר זון פון יהוידע ולשלמה עבד אונ צו שלמה דיין קנעכט לא קרא האט ער גיט גרופן: אם מאת אדני המלך נהיה הדבר הזה אזיב פון מיין האר קניג איז גטאן גווארין די דאזיגע נאך פון אדוניו איז מיר איין תמיה ולא הודעת את עבדך ווארום האסטו גיט מודיע גווען מיר דיין קנעכט מי ישב על כסא אדני המלך ווער זאל זיצין אויף דר שטול פון מיין האר קניג אחרי נאך אים: ויען המלך דוד ויאמר האט ער געגפרט דר מלך דוד אונ האט גזאגט קראו לי לבת שבע רופט מיר צו בת שבע ותבא לפני המלך איז זיא גקומן פר דעם מלך ותעמוד לפני המלך אונ האט זיך גשטעלט פר דעם מלך: וישבע המלך ויאמר האט דר מלך גשוארן אונ האט גזאגט ח' אזו וויא גאט לעבט אשר פדה את נפשי מכל צרה וואס ער האט אויס גלייזט מיין לייב פון אלע צרות: כי כאשר נשבעתי לך בה' אלהי ישראל דען אזו וויא איך האב גשוארין צו דיר ביי גאט דר גאט פון ישראל לאמר צו זאגן דיר כי שלמה בנך ימלך אחרי דאס שלמה דיין זון וועט קניגין נאך מיר והוא ישב על כסא תחתיו אונ ער וועט זיצין אויף דר שטול נאך מיר כי הן אעשה היום הזה דען אזו וועל איך טאן דעם היינטיגן טאג: ותקד בת שבע אפים ארץ האט בת שבע גיקניט אויף איר פנים צו דר ערד ותשתחו למלך אונ האט זיך גבוקט צו דעם מלך ותאמר אונ זיא האט גזאגט יחי אדני המלך דוד לעלם ער זאל לעבן מיין האר קניג דוד אויף אייביג כלומר זיין נשמה זאל לעבן אויף עולם הקא:

אונקלוס

וואלדין תולדת יצחק פר אברהם אברהם אוליד ית יצחק: כ ותהו יצחק פר ארבעין

ויא ואלה אונ די דאזיגע כלומר יעקב אונ עשו וואס וועלן שטיין ווייטער איין דר פרשה תולדת יצחק זיינן גווען די קינדן פון יצחק בן אברהם יצחק איז גווען דר זון פון אברהם אברהם תוליד

הוליד את יצחק : כ ויהי יצחק בן ארבעים
שנה בקחתו את רבקה בת בתואל הארמי
מפקן ארם אחות לבן הארמי לו לאשה :
כא ויעתר לו יהוה ויתר רבקה אשתו כה ויתרצו
הבנים בקרבה ותאמר אם כן למה זה אנכי ותלך
לדרך את יהוה : כג ויאמר יהוה לה שני גוים
בבטןך ושני לאמים ממעריך יפרדו ולאם מלאם

שפתי הכמים גיים כתיב הל' רפה מ"ש רש"י

שפתי הכמים שפתי הכמים הוא בן אברהם הוא לפי שולגי הדור וכו' ולא
היה דא"כ לא לכתוב לא וי"ו ולא ה"א רק לכתוב אלה תולדות יצחק
כמו אלה תולדות נח וא אלה תולדות יעקב לכ"ל והספיק כל הפרש על
עשו ויעקב האומרים בפניהם שהיה א' זדיק ואחד רשע והשנה א"ש
שני' שכתב הכתוב יצחק בן אברהם הווי' לחזור ולומר וכו' ולא תקשה
לא לכתוב לא זה ולא זה לפי שני הדור אומרי' בודאי לית יצחק
מאבימלך וכו' שהיה אברהם מן' ונשני' מן' ונשני' מן' דברים שהיו
א' היה זדיק כמו שני' ור' רשע כמו אבימלך ואלו היו מאברהם היו
שנים זדיקים לכך הולך לומר בן אברהם ולחזק כתב אברהם וכו' וזהו
שנים הרב וזהו שכתוב כלן וכו' שאלו' א' זדיק וא' רשע לא היה
כוח זה בכלל אלה במוקם אחר ודו"ק : ג' ה' המהרש"א ז"ל סעד
לדבריו שהיו בן אברהם שנה אלה ה"ק מפני מה לא נא לא' א' כ'
שהיה שני' קיים כל הדור ויחיד וחזיר לבניו ולנאמן ה"ל להשאלו משהיו
ראוי לומר ע"י פ' שהיו וכו' : ד' ה"ל למש' כ"כ ולא נא לא
חזק לנאמר ר"ל דמן הדיו ה"ל לנא' כד' אש' אבל לא היה יכול
מפני שלא נא לא אברהם להשאלו אש' מנא' כעני' בן שפתי' לנא' לנא'
בפסוק ויחי אחר הדברים אלה אחרי הכתוב דברים וכו' : ה' ה' ה' ה'
שנים ראוי' להכין אש' נא לא כד' שלא היה הכתוב עזרים :
וה"ל כד' ששנים היו ככתב לנא' בן בתואל אחות לבן וי"ל דר"ל
דמשה' ששנים שכתוב מעד בעלמ' לזרקת היטה ולא למדה
ממעשים : ז' כי כן במקל הפעול' א' אפשר לפרש מענין כדו כי
אם הפלגה הקרב לבדו ולכן כ' ג' כד' אש' והפסוק ולכן פירש קודם
למה אשתו וגם כי לא יאמר להקב"ה שכן נחפז ולכן הענין למלת
ממשה כלומר שהקב"ה היה מתחלה לו : ח"ל דמלת ויעתר אין

מה יצחק אברהם האם גמאמב גיווינ' יצחק : רש"י שרייבט וייל עש' ששנים יצחק איז גיווינ' דר זון
פון אברהם דרום האם דר פסוק גמאמב גיווינ' יצחק איז אברהם האם גמאמב גיווינ' יצחק וייל די שפעטערס
פון דעם דור האבן גמאמב פון אבימלך איז שרה טראגן גיווינ' וואס ער האט זי א גיהאמל' ביי זיך
אין נאכט ווארעם וויא פיל יארן זי האט גוואונט מיט אברהם איז זי פון אים גיט טראגן גיווינ' וואס
האט גמאמב האט ער גמאלט דאס גשטאלט פון יצחק אזי וויא דאס גשטאלט פון אברהם
האבן שוין אלע עדות גמאמב אז אברהם האט גמאמב גיווינ' יצחק דרום שפעטערס מיר דר פסוק יצחק
בן אברהם דאס איז שייטש יצחק איז גיווינ' דר זון פון אברהם ווארעם עש' איז פאר האגד' עדות אז
אברהם האט גמאמב גיווינ' יצחק : (כ) ויהי יצחק בן ארבעים שנה אזנ' יצחק איז אלט גיווינ' פערציג יאר
בקחתו את רבקה בת בתואל הארמי אז ער האט גנומן רבקה די טאכטער פון בתואל הארמי מפדן ארם פון דר
שטאט פראגראס אחות לבן הארמי די שטעטערס פון לבן הארמי לו צו אים לאשה פראגראס רש"י שרייבט
דרום שפעטערס דר פסוק בת בתואל הארמי מפדן ארם אחות לבן הארמי צו גיווינ' דעם שבה פון
רבקה זי איז גיווינ' אין טאכטער פון איין רשע אונ' איין שטעטערס פון איין רשע אונ' אלע לויט פון
איר שטאט גיווינ' גיווינ' רשעים אונ' זי האט זיך פארט גיט אפ גלעריגט פון גיערע מעשים
ויעתר

בעל המורים

משמעותו לשון תפלה אלא ל' הפערה ורבוי הוא ולא לשון תפלה : שר"ל

[illegible]

(כא) ויעתר יצחק לה' אונ' יצחק האט ג'מערט אונ' ג'שטארקט בתפלה זיין פ'ר גאט ב'ה לנכת אשתו צונ' אקעגן זיין ווייב ב'לומר יצחק איז ג'שטאנן אין איין ווינקל אונ' האט בתפלל ג'נוען פ'ר גאט ב'ה אונ' רבקה איז ג'שטאנן אין אנד'רן ווינקל אונ' האט בתפלל ג'נוען פ'ר גאט ב'ה ויעתר לה' אונ' גאט איז אייב'ר ג'בעטן אונ' אייב'ר ג'רעט ג'ווארן צו אים ב'לומר ער האט מקבל ג'נוען זיין תפלה אפ'ר גיט איר תפלה עס איז גיט גלייך די תפלה פון אצדיק ב'ן צדיק צו ד'ר תפלה פון אצדיק ב'ן רשע וחתר רבקה אשתו אונ' זיין ווייב רבקה איז מ'ראגנידיג ג'ווארן: (כב) ויתרצו הכנים בקרבה אונ' די קינד'ר האפ'ן זיך ג'שטויסן אין איר בויף אונ' די תכמים האפ'ן ג'דרש'ת ויתרצו איז לשון לופן ב'לומר אז זיא איז פ'ר ב'יי ג'גאנגן די שווערן פון שם ועבר וואס זיי האב'ן דארטן ג'לערניגט הוד'ה איז יעקב ג'לאפ'ן אונ' האט ג'צאפילט ארויס צו ג'יין אונ' אז זיא איז ג'גאנגן פ'ר די עבודת ג'ללים האט עשו ג'צאפילט ארויס צו ג'יין וואמ'ר האט רבקה ג'יאנגט אס כו אז ד'ר עשר פון מ'ראגן איז זיא אזו ג'רויס למח זה אנכי ווארום האב' איך ג'גלוקט אונ' האב' בתפלל ג'נוען אז איך זאל מ'ראגן ווערן וחד אונ' זיא איז ג'גאנגן אין דעם בית המדרש פון שם ועבר לדרוש את ה' צו פ'רשטן די לערנ'ס פון גאט זיי זאלן איר זאגן וואס ד'שפטיט: (כג) ויאמר ה' לה האט גאט צו איר ג'אנגט ד'וה' איין שלים ב'לומר צו שם איז גאנט ג'ווארן ד'וה' ד'ח' הקודש

גִּיּוֹם כְּתִיב שְׁפֹתַי חֲכָמִים הֲלִי רַפָּה מִיֵּשׁ רִישִׁי

[illegible]

ביגאנגן

ממלכו יתקן ורפא ישתעבד לעצרא : כד ושלמו יומתא למילד והא תימין במעדהא :
כה ונפק קדמא סמוק כלה כנלים (כי ככלן) דישער וקרו שמה עשו : כי ובתר בן נפק
אחיה ויה אחידא בעקבא דעשו וקרא שמה יעקב ויצחק פר שתינ שנין פד ילית
יתהון : כי ורבוי עולימא ויה עשו גבר נחשירכן גבר נפק לחקלא יעקב גבר שלים
משמש בית אולפנא : כה ורחם יצחק ית עשו ארי מצידה הוה אכיל ורבקה רחמית ית

בעל המורים

ואנטונוס : ולא מלאם ואמן . וגבר על חבירו ויחריבו סיונו דכתיב (יחזקאל כו) אמלאם הכרסם : (כד) תומס . חסר יוד ואלף שחסרם
 י"א מן י"ב כעשים שהיה ראו' להוליד כדאיתא במדרש : (כא) אדמוני : ב' במסכת בכא ואידך (ש"א ע"ו) והוא אדמוני עם יפה עינים
 גבי דוד כשראה שמואל את דוד אדמוני אמר זה שופר דמים כעש וע"כ נאמר עם יפה עינים עם דעת סהדריין הוא עובד שנקראו עינים
 פגאמר ואם מעיני העדה : אדמוני מלמד שהיה רחם אמו ותגולל דם . ד"א אדמוני מלשון אדם שינא בעל שער כדאם גדול וסיים
 כדארת שער שהיה מלא שערות כדארת שאם הוא מלשון אדם אדמת שער אינה אדומה : עש' : שהיה עשוי ונגמר עשו גבי' שלום שלמלא
 שמו שהוא שלום הים מהחריב העולם . ד"א עש' מ' ש"ו הוא זה השלים לשבעים אומות כדאיתא בעולם : (כז) ואחרי כן ינא אחוי . כ"ן עולם
 ע' עש' חומות מן הוה מיעקב : וידו . ג' במסכת בכא ואידך [וידו] (ישעיה יד) וידו חלוקה לבס ביטעום (ל"ד) ופגולת
 האומות שבעת ילדוהו רמז שיפלו בידי האומות : (כו) אית תס' ס"ח שם שישב באהלי שם ללמוד . ת"ס שנים שבו משכנכסו לארץ עד שזכנס
 בבית רמז נאחר ת"ס שנים וישבו אהלים של שכנים (כדא' בנזכים ד' ק"ת) : וישב אהלים : עולה ת"י שכן כרתה שכיה בזהל : יעקב בגימ'

שפתי חכמים

ראשון כמו שהיה בימיה ראשון וכו' : אדאל"כ וידו אוחות בו כני :
 ב"ד"ל למה לא כתיב מי קרא חמו ומד כיוון דכתיב ויחם בן מ' שם
 ש"נ דעד הסתא לאו ציהק משתעי קרא לכן פ' הקב"ה קראו ד"א
 אביו קראו ולמה לא כתיב ויחם שלא יאמרו העובדי כוכבים אביו קראו
 יעקב כי ידע שיעקבא פגועים . מהכ"ל : ג' דלפ' ראשון קבא למה
 צריך למכתב בעקב עשו מ"מ בזה ובשלי כ"י און זה מספיק וכו' אביו
 לפי ד"א שאביו קרא לו א"כ עקב עשו און מיותר לגמרי כי צריך
 למכתב כדי ליתן טעם מפני מה קרא לו אביו שם יעקב : ד"ק"ל למה
 המהון כל כך מלהפלה עד שנעשה בן מ' שנה ויהר מאכדסם שלא
 המהון אלא י' שנים כמו שפירש"י לעיל בפי' ויהא והוא המהון ד' שנה
 ל"פ וכו' וכו' מומא ילף מהכא דאם המהון י' שנים אז צריך להפלה
 ולא ליקח אשה לכן אמר וספחה וכו' ולאו דוקא שפחה : הדיק"א וכו'
 ממשיך היו נפרדים זה לרשעו וזה לתומנו ועו"פ כ"ן כלומר אל"פ שהיה
 עשו עושה רעם היו חולין בעמדותו והכריות לא הכירו בו עד שנעשה
 בן י"ג שנה וא"כ והא עשו לא ינא לתרבות רעה עד שהיה בן ט"ו שנה
 ומו"ה נקאלרו וכו' אברהם ה' שנים כמו שפירש"י לך וי"ל דלוחן שהי
 שנים עשה בלגנא ואח"כ עשה בפסכהו : ימדיכתיב ידע ממנע דבר
 שצריך חכמה דלכ"ל היינו אית שדה ועי"ל דאז ליד הוא הויף של
 אית תם כמו שאית שדה הויף של יוסב אהלים ואי הוה פיריבו ד' חיות
 לא הוה הויף של תם דאפשר הוא דאז תם ממי וכול לוד חיות :
 ודאנון חייבם במעשר אפי' מדרבנן והוא מדקדק במאות וק"ל (ק"מ)
 ומו"ה שהעבר אורו במאות המעשר י"ל משום דההוא האת מליון כפי'
 שהחוק אברהם נאמר ויהן לו מעשר מכל ודאי החוקין בינו אח"כ
 ג"כ במאות זאת כדלגן ביהק ב' מנא שערס וכן יעקב עשר אשכנז
 לך ודו"ק : הלא עובד כדאם דלכ"ל אית אהלים מצע"ל כמו בנתל

רש"י

קצרה מן זה שמי אבנים זו חתה זו הנכנסת ראשונה תאל
 אחרונה והנכנסת אחרונה תאל ראשונה כמאל עשו הנוצר
 באחרונה יאל ראשון ויעקב שנוצר ראשונה יאל אחרון ויעקב
 בא לעכוו שהיא ראשון ללודס כדאשון ליוריס ויפסור את
 רחמה ויטול את הבכורים מן הדיון : בעקב עשו . סימן שאין
 זה מספיק אלמור מלכותו עד שיה עומד ומוטלה הימנו :
 ויקרא שמי יעקב . הקב"ה : (אמר אלה קרימיו לבכורם
 שם אף שמי אקרא לבני בכורי שם ה"ד ויקרא שמו יעקב) :
 ד"א אביו קרא לו יעקב על שם יאחזית העקב : בן ששים
 שנה . י' שנים משנאסא עד שנעשה בת י"ג שנה ויראיהו
 דהריון וי' שנים הללו אפס והמתנות לה ידמו שפחה אביו לשרה
 כיון שלא נחשברה ידע שהיא עקרה והסתכל עליה וספחה
 לא ידע לשה לא לפי המתקדש בזה המורה להיות עולה תמימה
 (יבמות סד) : (כו) ויגדלו הנערים ויהי עשו . כל זמן ישהיו
 קטנים לא היו נכרים במעשיהם ואין אדם מדקדק בהם מו'
 מיכס כיון שנעשו בני י"ג שנה זה פירש לבתי מדרשות ויה
 פירש לעבודת גוללים : ידע יד' . ללוד ולרמות את אביו
 יכפיו וסאלו אלא היך מעשערין יאל המלוחות התכנסכסור
 אביו שהוא מדקדק במאות (מתנומח) : אית שדה : כמשמעו
 אדם בטל וזודה בקטמו יחיות ועפוח : תס' איו בקי בכל

גינאנגן אפר יעקב האט גוואלט צום ערשטן ארזים גיין אזוי וויא ער אזוי צום ערשטן בישאפן גווארן
אונ זאל נעמן די בכורה מן הדין דרום האט ער אים צו גהאלטן ביי דר פערקשט ויקרא שמו יעקב אונ
ער האט גרופן זיין נאמן יעקב . רש"י שרייבט הקב"ה האט אים אזוי גרופן אדר דר פאטר האט אים
 גרופן יעקב ווייל ער האט גהאלטן די פערקשט אונ יעקב אזוי לשון פערקשט ויצחק בן ששים שנה אונ
 יצחק אזוי אלט גווען עקביג יאר בלית אוחס אז ויא האט גוואונן זיי . רש"י שרייבט אז יצחק האט
 גנומן רבקה אזי זיא אלת גווען בלית יאר האט ער גווארט צעטן גוואונן זיי . רש"י פאטר אבדקת
 האט גווארט אזי זיא אלת גווען בלית יאר האט ער גווארט גיזעהן אז ויא אזי נישט גראנן גווארן קט ער
 גוואקסט אזי זיא איין עקבה אונ האט מתפלל גווען ויא זאל האבין קינד אונ קיין שפחה האט
 ער נישט גוואלט נעמן ווייל ער אזי גהייליגט גווארן אויף דעם הר המורה פר איין עולה תמימה :
 (כו) ויגדלו הנערים אונ אז די וינגן וינגן גרום גווארן ויהי עשו אונ עשו אזי גווען איש וידע ציד אפענש
 וואס וויקסט צו פאנגן חיות אונ עופות איש שדה איין פעלד מענש ויעקב איש תם אונ יעקב אזי גווען
 אנאנגן פרומר וואס ער האט גימיינט אין זיין הארץ האט ער גרעט מיט זיין מויל יושב אהלים ער
 פלעגט ויצין אין די גצעלשן ביי לשם יעקב אונ האט גלערינט תורה . רש"י שרייבט כל זמן וויא
 זיין גווען קליין האט מען נישט דר קענט וייערע מעשים אונ קיין קענש האט נישט קדקדק גווען אויף
 זייערע

צִיד בְּפִיו וּרְבִקָּה אֶהְבֶּת אֶת־יַעֲקֹב : כִּס וַיֵּיד יַעֲקֹב
נָזִיד וַיִּבְאֵעֲשׂוּ מִן־הַשָּׂדֶה וְהוּא עִיף : ל וַיֹּאמֶר עֲשׂו
אֶל־יַעֲקֹב הִלְעִיטֵנִי נָא מִן־הָאָדָם הַזֶּה הִזָּה כִּי
עִיף אֲנִי עַל־כֵּן קָרָא שְׁמוֹ אָדָם : ל וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב
מִכְרָה כִּי־וָם אֶת־בְּכֹרְתָךְ לִי : ל וַיֹּאמֶר עֲשׂו הִנֵּה
אֲנִי הוֹלֵךְ לָמוֹת וּלְמַה־זֶּה לִיבְכֹרָה : ל וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב
הַשֹּׁבְעָה לִי כִי־וָם וַיִּשָּׁבַע לוֹ וַיִּמָּכֶר אֶת־בְּכֹרְתוֹ
לְיַעֲקֹב : ל וַיַּעֲקֹב נָתַן לְעֲשׂו לֶחֶם וּנְזִיד עַד־שָׁמַיִם
וַיֹּאכֵל וַיֵּשֶׁת וַיִּקֶּם וַיֵּלֶךְ וַיֵּיבֹז עֲשׂו אֶת־הַבְּכֹרָה פ :
כו וַיְהִי רָעַב בְּאֶרֶץ מִלְכָּד הָרָעַב הָרֹאשׁוֹן אֲשֶׁר
הָיָה בֵּימֵי אֲבֹתָהֶם וַיֵּלֶךְ יִצְחָק אֶל־אֲבִימֶלֶךְ מֶלֶךְ־
פְּלִשְׁתִּים נִרְרָה : כו וַיִּרְאֵהוּ אֱלֹהֵי יְהוָה וַיֹּאמֶר אֶל־תֵּרַד
מִצָּרִימָה שָׁכֵן בְּאֶרֶץ אֲשֶׁר אֹמַר אֵלֶיךָ : כו וַיִּגֹּר בְּאֶרֶץ
הַזֹּאת וְאֵהְיָה עִמָּךְ וְאֶבְרַכְךָ כִּי־לֶךְ וּלְזֶרְעֶךָ אַתָּן

שפתי חכמים

עובד אדמה כמו בקין : (כ"ה) והוא רעב מעל : (דכ"ב) כסמך
מיד עדשים וכלן כחב הלעטני כל מן האדם האדם : (כ"ה) דלמה
כגועו עת שחיתו נמות ויל' מדכתיב גבי אברהם וכן ושבט ולא כתיב
ומרמזה בדכריו : (כ"ה) ויד' לשון ביטול כתרנומו : והוא עיף : (כ"ה) ברתיה (כ"ה) דחמה (כ"ה) דחמה (כ"ה) כי עיפה נפשו
לסורגים : (ל) הלעטני : הפסח פי ופסח הרצה לתוכה כמו שפיתו אין אובסין את הגמל אבל מלעטין אותו : מן האדם
האדם : עדשים אדומות ו'אותו היום מת אברהם שלח ירחא חתעשו בןו במו יולא לתרבות רעה ואין זו סיבה טובה שהכתיבו
הקב"ה לפיכך קר הקב"ה ה' בים משוטטיו ב'שחח ח' ק"פ מה חס קב"ה מה ובישל יעקב עדשים להכרות את
האכל ולמה עדשים שדומות לגלגל שהאכלות גלגל החור מה עדשים אין להם פה כך האכל אין לו פה
שחבור לדבר ולפיכך המנהג להכרות האכל בתחלת מחלו בימים שהם עגולים ואין להם פה כך האכל אין לו פה כדאמר'
וַיִּשְׁרַע כַּעֲשִׂים אֹנֶן אֵין וַיִּנָּח אֱלֹם גִּוְאָרֶן דְּרִיגִין יָאֵר הָאֵם זִיךְ יַעֲקֹב אֶם גִּשְׁיֵד צו בְּתֵי מִדְרָשׁוֹת
אֹנֶן עֲשׂו הָאֵם זִיךְ אֶם גִּשְׁיֵד צו עֲבֹדֶת כֹּהֲבִים : (כ"ה) ויאחב יצחק את עשו אונ יצחק האם ליב ג'האם
וַיִּין זון עֲשׂו כִי וַאֲרָם זִיד עַר הָאֵם גִּפְאָגֶן בְּפִיו אֵין וַיִּין מוֹלֵפֹן וַיִּין פֶּאֶמֶר יִצְחָק בְּדֹמֶר עֲשׂו פֶּלְעָגֵם
פֶּאֶגֶן חִיּוֹת אֹנֶן עֲזֹפֹת אֹנֶן פֶּלְעָגֵם גֶּעֶבֶן וַיִּין פֶּאֶמֶר עֲסִין (עין רש"י) ורבקה אהבת את יעקב אונ רבקה
הָאֵם לִיב גִּהָאֵם אֵיר זון יַעֲקֹב : (כ"ה) ויד יעקב נזיד אונ יַעֲקֹב הָאֵם גִּהָאֵם אֵין גִּהָעֵבֶן וַיִּבֵּא עֲשׂו כִּין
הַשָּׂדֶה אֹנֶן עֲשׂו אֵין גִּבְרָם פֹּן פֶּלְדֵּר הוּא עִיף אֹנֶן עַר אֵין גִּוְעֵן מִיד פֹּן דֵּר רִצִּיחָה : (ל) ויאמר עשו אל
יַעֲקֹב הָאֵם עֲשׂו גִּהָאֵם צו יַעֲקֹב הִלְעִיטֵנִי נָא מִן־הָאָדָם הַזֶּה הִזָּה כִּי עִיף אֲנִי עַל־כֵּן קָרָא שְׁמוֹ אָדָם : (כ"ה) ויאמר עשו אל
אֵן וַיִּפִּין כִּי עִיף אֲנִי וַאֲרָם אֵין מִיד עַל כִּין דְּרוֹם אֵין וַיֵּלֶךְ עַר הָאֵם זִיךְ גִּהָיִסן כֹּאֲבִין אֵן וַיִּפִּין מִיד
רוֹשֶׁת לִינָעֵן קִרָּא שְׁמוֹ אָדָם הָאֵם עַר גִּרְוֶן וַיִּין גִּאָּמֶן אָדָם וַאֲרָם אָדָם אֵין לִשׁוֹן רוֹשֶׁת רִשִׁי תִּרְיִבִּיט
דָּעֵם טָאָן אֵין אֲבָרְהָם גִּשְׁמָרְבֵּן בְּרִי עַר זָאָל גִּיט זַעֲקָן וַיִּין אֵיִיגִיל גִּיט אֲרִיסִים לְתִרְבּוֹת רִעָה וַאֲרָם
גִּאָּמֶר הָאֵם אֵים צו גִּהָאֵם עַר זָאָל הָאֲבִין אֲגֻשְׁמִין עֲקֶמֶר דְּרוֹם הָאֵם גִּאָּמֶר גִּנָּעֶר גִּוְעֵן פִּינָה יָאֵר פֹּן

יעקב: כִּי וְכִשְׁלִי יַעֲקֹב תִּבְשִׁילָא וְאַתָּא (ג') וְעָלָא עָשׂוּ מִן חֲקִלָא וְהוּא מִשְׁלָחִי: ל' וְאָמַר
עָשׂוּ לִיעֲקֹב אֲמַעְמֵנִי כַּעַן מִן סַמּוּקָא סַמּוּקָא הָדִין אֲרִי מִשְׁלָחִי אֲנָא עַל כֵּן קָרָא שְׁמִי
אֲדָוִים: י"א וְאָמַר יַעֲקֹב זִבְיִן פְּיוֹם דְּלָחָא יֵת בְּכֻרְתָּךְ לִי: י"ב וְאָמַר עָשׂוּ הָא אֲנָא אֵיל לִמְמַת
וְלִמָּה דִּנָּן לִי בְּכֻרְתָּא: י"ג וְאָמַר יַעֲקֹב קִיָּם לִי פְיוֹם דְּכִתְּוָן נִקְיָם לָהּ וְזִבְיִן יֵת בְּכֻרְתָּהּ
לִיעֲקֹב: ל" וְיַעֲקֹב יִתֵּב לַעֲשׂוֹ לֶחֶם וְתִבְשִׁיל דְּמִלְּפָתִין וְאֵבֵל וְשִׁתִּי וְקִסְמוֹ וְאֵיל וְשִׁמְט עָשׂוֹ יֵת
בְּכֻרְתָּא: * וְהוּא כִפְנָא בְּאַרְעָא בַר מַכְפָּנָא קְדַמְתָּהּ דִּי הוּא בְּיוֹמֵי אֲבָרְהָם וְאֵיל וְיִצְחָק
לֹות אֲבִימֶלֶךְ מִלְכָּא דְּפִלְשֶׁתִינִי דְּגִנְרָא: ד' וְאַתְגִּיל לָהּ י"י וְאָמַר לֹא תַחֲזֹת לְמַצְרִים שְׁמִי
בְּאַרְעָא דִּי אִמְרִי לָהּ: * דֹּדֵר בְּאַרְעָא הָדָא וִידֵי מִימְרֵי בְּמַעֲרָה וְאַבְרָהָם אֲרִי לָהּ וְלִבְנָהּ

בעל המורים

מלך האלהים ובניו כגון עדן: ובני (וירח) לא יאסף (ישעיה ס'): (כס) מיד: בגימ' אל אכלו (ע"ה): (ג) כלעטני מא חן: ר"ת כח למד
הסם שיעקב קח מעשו בכורותו בלחם ועדשים כך קח מרדכי לחם המן לעבד בפת לחם: (לג) ולמה זה: ב' במכרה (במקף) ולמה זה לי
עכורה (א"ו) ולמה זה הכל חבולו מלמד שספר בעיקר וספר אחר הסבל: (לד) ויבן: ב' בנחם: ויבן עשו: ויבן בעיניו בבי המן דהיינו חס
כן כוזה זה המן שילא מעשו: (ה) ויהי רעב סמך לו לויבן עשו וזהו שחלם (משלי י"ח) כדא רעב כח גס כוח: (ג) האלחא האל: רמז ל"א

שפתיה הכבדים

ימים כמו גבי יצחק וכן בשאר דיוקים: ל' דלס מפני
הרעב אמר כן סהם אכבי מות מעט: ל' כיון שכחוב שמר בכורות
ליעקב ש"מ שלח רעה כה וכו' ל' למוכר ויבן אלה העיד וכו' ר"ל
דבאל זה ממי ידעוין שרשע סיה אלה שזו הוא כחלו העיד בכחוב
וכו' דכפ' לעול גבי כח כחולא מדן ארס: ב'דעולס הוא קדש קדשים

להקדים: (לב) הזה אכבי הולך למות: (מקדודת והולכת היא הכורה שלא תהא כל עת העבודה בכורות כי שזם
לוי ימול אותה: ועוד) אמר עשו מה מיכה לשל עבדה זו ח"ל כמה זוכרות ועושים ומימותו תלויין בה כלותה ששנינו
(סנהד' פג) חלו קן שזמימה שמוי יין ופרועי רלס אמר חמי הולך למות על ידיה א"כ מה חפץ לי בה: (לד) ויבן עשו
העיד הכחוב על רשעו ב'שזימה עבדותו של מקום: (ב) אל מרד מזרימה: שהיה דעמו לנדת למזרים כמו שירד
לכבו בימי הרעב אמר לו אל מרד מזרימה שזימה ליואן מוזה לארץ כדלי קר: (ג) האל: כמו האלה:

וַיָּבֶעַ וְאֲרִין וְאֲרִים וַיִּצְחָק הָאֵם דָּאָה גִּילְעָדָם הַגִּנְדְּרָם מִיִּם אֲבָצִיג יֵאָר אֲוִן אֲבָרְהָם הָאֵם מַעַר גִּיט
גִּילְעָדָם יֵאָר הַגִּנְדְּרָם מִיִּם פִּינָה אֲוִן וַיִּבְצִיג יֵאָר אֲוִן אִיז גִּלְעָדָרְבִן אִיז יִצְחָק גִּלְעָדָרְבִן אִיז אֲבָל דְּרִים
הָאֵם יַעֲקֹב דַּעַם מֵאָה גִּילְעָדָם לִינָן וְאֲרִים עָשׂוּ אִיז קִילְיִבְרִיג אֲוִן אֲבִילֹות אִיז אִוִּיף אֲוִן וְיֵאָר אֲרִאָר
וְאֵם דְּרִיִּים זִיף אֲרִים דָּאֵם הִיִּקְסֵם אֲמָלֵם אִיז דֵּר אִיִּין אֲבָל אֲוִן אֲמָלֵם אִיז דֵּר אִיִּין אֲבָל: (ל"א) וַיֵּאמֶר
יַעֲקֹב אֲוִן יַעֲקֹב הָאֵם גִּלְעָדָם מְכֻרָה כִּיִּים אֵת בְּכֻרְתָּ לִי פֵר קוִיף צו מִיר דִּי בְּכֻרְתָּ אֲוִן אִיִּין לִמְרַע מְכֻרָה
וְיֵאָר דֵּר מֵאָה אִיז לִוִּימֵר. רש"י שְׁרִיִּיבֵם וְיֵוִיל דִּי בְּכֻרִים פִּלְעֵגִין מֵאָה דִּי עֲבֹדָה פִּלְמִיר זִי פִּלְעֵגִין
מְקָרִיב וְיֵוִין קְרָבִיגֹות הָאֵם יַעֲקֹב גִּלְעָדָם דֵּר רִשְׁעֵם אִיז גִּיט דִּרְאִי עֵר זָלֵם מְקָרִיב וְיֵוִין קְרָבִיגֹות צו גִּיט
בִּיָּה: (ל"ב) וַיֵּאמֶר עָשׂוּ אֲוִן עָשׂוּ הָאֵם גִּלְעָדָם הֵנָּה גִּנָּן אֲנִכִי הוֹלֵךְ לְמוֹת אִוִּיף גִּיָּא צו שְׁמֵאֲרָבִין. רש"י
שְׁרִיִּיבֵם עָשׂוּ הָאֵם גִּלְעָדָם וְאֵם אִיז דִּי עֲבֹדָה הָאֵם יַעֲקֹב גִּלְעָדָם פִּיל עֲזָשִׁין אֲוִן פִּיל מִיתוֹת
הִיִּינָגִם אֵן אִיִּין דֵּר עֲבֹדָה אֲוִן וְיֵאָר מִיר הָאֲפֵן גִּלְעָרִינָם אֲוִן מֵעֵן מוֹט דִּי עֲבֹדָה מִיִּם אִיִּין אֲפֵן גִּלְעָדָם
קֵאֵם אֲרִי אֲוִן מֵעֵן אִיז שִׁיבֹוד קִיִּמֵּת מִיתָה הָאֵם עָשׂוּ גִלְעָדָם אִיבֵר דֵּר בְּכֻרָה וְעֵלֵם אִוִּיף שְׁמֵאֲרָבִין
לִמָּה זֶה לִי בְכֻרָה וְאֵם מוֹיג מִיר דִּי בְּכֻרָה: (ל"ג) וַיֵּאמֶר יַעֲקֹב הָאֵם יַעֲקֹב גִּלְעָדָם הֵשֵׁבֵם לִי כִיִּים שְׁוֹעֵר
מִיר אֲוִן לִוִּימֵר וְיֵאָר דֵּר מֵאָה אֲוִן דִּו פֵּר קוִיִּפְסֵם מִיר בְּאִמָּת וַיִּשְׁבַּע לִי אֲוִן עֵר הָאֵם צו אִיִּים גִּלְעָדָרְבִן
וַיִּמְכֹּר אֵת בְּכֻרְתוֹ לִיעֲקֹב אֲוִן הָאֵם פֵּר קוִיִּפְסֵם וְיֵוִין בְּכֻרָה צו יַעֲקֹב: (ל"ד) וַיַּעֲקֹב כְּחָן לַעֲשׂוֹ אֲוִן יַעֲקֹב הָאֵם
גִּילְעָדָם צו עָשׂוּ לֶחֶם וְנִיד עֲרִישִׁים בְּרִישִׁים מִיִּם אִיִּין גִּלְעָדָם פִּון לִינָן וַיִּחַל וַיִּשֶׁת אֲוִן עֵר הָאֵם גִּילְעָדָם
אֲוִן גִּלְעָדָם יִקֵּם וַיִּלֵּךְ אֲוִן עֵר אִיז אִוִּיף גִּלְעָדָם אֲוִן עֵר אִיז אֲוִנוֹעַ גִּילְעָדָם וַיִּבֹּעַ עֵשׂוֹ אֵת הַבְּכֻרָה אֲוִן
עָשׂוֹ הָאֵם מְבֹרָה גִּלְעָדָם דִּי בְּכֻרָה: (א) וַיְהִי רֵעֵב בָּאֲרִץ אֲוִן עָשׂוֹ אִיז גִּלְעָדָם אִיִּין הַגִּנְדְּרָם אִיִּין דַּעַם לֵאמֹר
מִלְכָּר הָרֵעֵב הָרֵאשֹׁן אֲשֶׁר הָיָה בִּימֵי אֲבָרְהָם הָרֵעֵב דַּעַם עָרְשָׁן הַגִּנְדְּרָם וְאֵם אִיז גִּלְעָדָם אִיִּין דִּי מֵעַן פִּון אֲבָרְהָם
וַיִּלֵּךְ יִצְחָק אֵל אֲבִימֶלֶךְ מֶלֶךְ פִּלְשֶׁתִּים גִּרָה אֲוִן יִצְחָק אִיז גִּלְעָדָם צו אֲבִימֶלֶךְ דֵּר קִינִיג פִּון פִּלְשֶׁתִּים קִיִּין
בְּרָר: (ב) וַיְהִי אִלֵּי ה' הָאֵם זִיף גִּיט צו אִיִּים בְּאֲוִיִּין וַיֵּאמֶר אֲוִן הָאֵם גִּלְעָדָם אֵל תִּרְדּ מַצְרִימָה דִּי זָלֵקְסֵם
גִּיט גִּילְעָדָם קִיִּין מַצְרִיִּים. רש"י שְׁרִיִּיבֵם וְיֵוִיל יִצְחָק אִיז גִּלְעָדָם אִיִּין עֲזָלָה תְּמִיכָה הָאֵם גִּיט גִּלְעָדָם אֲוִן
הָרֵעֵב לִרְעָא אִיז גִּיט וְעֵרֶם יִצְחָק זָלֵם וְיֵוִין דִּרְבִּין שְׂכֹן בָּאֲרִץ אֲשֶׁר אֲוִמֵר אֵלֶּךְ רֹאֵם אִיִּין דַּעַם לֵאמֹר וְאֵם
אִיִּין וְעֵלֵם צו דִּיר זָאֲגִין: (ג) גִּר בָּאֲרִץ הָזֹאת וְאֵוִן אִיִּין דַּעַם דִּרְאִיגִין לֵאמֹר וַהֲיָה עִמָּךְ אֲוִן אִיִּין וְעֵלֵם וְיֵוִין

אֶת־כָּל־הָאָרֶץ אֲלֹהֵי הַקָּמָתִי אֶת־הַשְּׂבָעָה
 אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לְאַבְרָהָם אָבִיךָ: וְהִרְבֵּיתִי אֶת־
 זָרְעֶךָ כְּכֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם וְנָתַתִּי לְזָרְעֶךָ אֶת כָּל־
 הָאָרֶץ הָאֵל וְהִתְבָּרְכוּ בְּזָרְעֶךָ כָּל גִּזְיֵי הָאָרֶץ:
 וַיַּעֲקֹב אֲשֶׁר־שָׁמַע אֲבָרָהָם בְּקִלּוֹ וַיִּשְׁמֹר מִשְׁמֶרְתִּי
 מִצֹּתַי חֲקֹתַי וְתוֹרֹתַי: שְׁנֵי וַיֵּשֶׁב יִצְחָק בְּגֶרֶר:
 וַיִּשְׁאַל אֲנָשֵׁי הַמָּקוֹם לְאִשְׁתּוֹ וַיֹּאמֶר אֲחֹתִי הִוא
 כִּי יֵרָא לֵאמֹר אִשְׁתִּי כֵּן יִהְיֶהנִי אֲנָשֵׁי הַמָּקוֹם עַל־
 רִבְקָה כִּי טֹבַת מְרָאָה הִוא: וַיְהִי כִּי אָרְכוּ לֹשֶׁם
 הַיָּמִים וַיִּשְׁקֶף אַבְיִמֶלֶךְ מֶלֶךְ פְּלִשְׁתִּים בְּעַד הַחֲלוֹן
 וַיֵּרָא וְהִנֵּה יִצְחָק מִצְחֶק אֶת רִבְקָה אִשְׁתּוֹ:
 וַיִּקְרָא אַבְיִמֶלֶךְ לְיִצְחָק וַיֹּאמֶר אֵךְ הִנֵּה אִשְׁתְּךָ
 הִוא וְאַיֶּךְ אִמְרַת אֲחֹתִי הִוא וַיֹּאמֶר אֵלָיו יִצְחָק כִּי
 אִמְרַתִּי כֵּן־אָמַרְתָּ עָלַיָּה: וַיֹּאמֶר אַבְיִמֶלֶךְ מַה־זֹּאת
 עָשִׂיתָ לָּנוּ כִּמְעַט שָׁכַב אַחֵד הָעָם אֶת־אִשְׁתְּךָ
 וְהִבֵּאתָ עָלֵינוּ אֲנָשִׁים: וַיֹּוֹצֵאוּ אַבְיִמֶלֶךְ אֶת־כָּל־הָעָם

שְׁפָתַי חֲכָמִים

רָשִׁי

שאין רשאים להוציא לחון לעורה ק"ח ח"י עורה שכן הוא ואין אהה
 רשאי לזאת לח"ע: ס' לזנו לפעם והתברכו כסע לא שיתברכו כסכת
 לאמר ישימך וגו' ואף לענין הקללה מצינו כן והיפה האשה לאלה שהמקלל שוגאו אומר סהא כפלויות וכן (שעש)
 סה) והנחתם שמכם לשבועה לבחורי שהשבע אומר סהא כפלו חס עשיתי כן וכך: (ד) שמע אברהם בקולי
 כשמיטי אומר: וישמר משמרתו: גזרות להרחקה על זמירות שבמורה כגון שמים לעריות וזכות לשבת (וימות
 כל): מלואי דברים שאילו לא נכתבו כחיון כן להטעות כגון גזל ופסוקים דמים: חקוטי: דברים שזר הכע
 משיב עליהם כגון חכמה חזיר ולביה ששטמ שאין טעם בדבר אלא גזרת המלך והקומו על עבדיו: ומורוסי

מיט דיר ואברך אונ איך וועל בענטשן דיה כי לך ולזרעך ווארום צו דיר אונ צו דייע קינדר און איך
 וועל געבין את אונ כל הארצות האל אלע די דאזיגע לענדער והקמותי את השבועה איך וועל באשטעטיגן
 די שבעה אשר נשבעתי לאברהם אביך וואס איך האב גשנוארין צו דיין פאטער אברהם: (ד) והרביעי
 את זרע ככוכבי השמים אונ איך וועל מערין דייע קינדר אזו וויא די שטערן פון דעם הימיל ונתתי
 לזרעך אונ איך וועל געבן צו דייע קינדר את כל הארצות האל אלע די דאזיגע לענדער והתברכו בזרעך כל
 גיזי הארץ אונ ווי וועלין דיה בענטשין מיט דייע קינדר אלע פעלקר פון דר ערד פלומר אז אפעקש
 וועט וועלין בענטשין ניין זון וועט ער צו אים ואונ דייע קינדר זאלין אזו ויין וויא די קינדר פון יצחק:
 (ה) עקב אשר שמע אברהם בקולי ויחיל אברהם האט פר גופן מיין קול וישמר משמרתו אונ ער האט גהימ

בעל הטורים

רש

ועל ויחל דלא תימא שראכו ממש משמש דהילולא לאזיק כמוהו לביתא
 ששגחה והכנה בעד ההלון ר"ל כנגד ההלון כמו כל צעד שבמק
 אשכנז ואי קאי אמרן א"ה גבי מלך נמי מצינו ל' רבים וכן גבי
 ללא צדק"ח וכן פ' בבבא ד' ד' עמו עמך אשכנז: ש" (נח"י) א"ה לפסח

דער

לאמר הנני באיש הזה ובאשתו מות יומת :
 יד ויזרע יצחק בארץ ההוא וימצא בשנה ההוא
 מאה שערים ויברכהו יהוה : שלישי ויגדל האיש
 וגדל הלך וגדל עד כייגדל מאד : ויהי לו מקנה
 צאן ומקנה בקר ועבדה רבה ויקנאו אתו
 פלשתים : וכל הבארת אשר חפרו עבדי אביו
 בימי אברהם אביו סתמום פלשתים וימלאום
 עפר : ויאמר אבימלך אל יצחק לך מעמנו כי
 עצמת ממנו מאד : וילך משם יצחק ויחן בגחל
 נגר וישב שם : וישב יצחק ויחפר את הבארת
 המים אשר חפרו בימי אברהם אביו ויסתמום
 פלשתים אחרי מות אברהם ויקרא להן שמות
 בשמות אשר קרא להן אביו : ויחפרו עבדי יצחק
 בגחל וימצאו שם באר מים חיים : ויריבו רעי נגר
 עם רעי יצחק לאמר לנו המים ויקרא שם הבאר

רשי

שפתי חכמים

(יב) בחרץ הדין : חע"פ שמונה חסודס כח"י עולם תכלת
 שבעת עממים (ב"ר) : בשנה הדין : חע"פ שמונה חקקה
 שחיה שנת רעבון (ב"ר) : בחרץ הדין בשנה הדין : שחיה
 למה לומר שחרץ קשה והשנה קשה : מאה שערים : שחיה
 כמה רחוקה : לעשות ועסקה על חסות שחיה מאה : ורבות
 אמרו חסד : יזה למעשרות הדין : (יב) כי גדל מאד : שחיה חסודס זבל : פרדותיו של יצחק ולא כספו חסודס של אבימלך
 (ב"ר) : (יד) ועבדה רבה : פועלה רבה בלשון לעז : חסודס (ארכיט) : געשעפט : געווערד : עבודה משמע עבודה חסות

אשתו וממנו לא יפסדו אללה : תדקל דהא גרר נניו ח"י הדין כדפי
 לעיל : אימאה שחיה פ"י : שחיה שחיה נפסד : בדקל למה חסודס
 וזה ק"ל דחן ברכה מזוה דבשר המנוי והמזוה אלף דבשר סמנוי
 מן העין ל"פ שחיה רוחה ליתן מעשר וקיימ"ל דחן מעשרין חסודס :
 בראשית עד כי גדל מאד נח"ל וזהו חק פכדותיו דכסודס קאמר

דר מלך את אשתך מיט דיין ווייב : וזכאת עלינו אשם אונ דו וואלקט גהאט גבראכט אויף אונן איין
 שולד : (יא) ויצו אבימלך את כל העם אונן ער האט גשאפט אבימלך צו גאר ניין פאלק לאמר צו זאגן
 הנני באיש הזה ובאשתו דר מענטש וואס וועט אן רירין דעם מאן ארער זיין ווייב מות יומת זאל ער
 גוערן גמייט : (יב) ויזרע יצחק בארץ ההוא אונן יצחק האט גמייט אין דעם לאנד וימצא בשנה ההוא אונן
 ער האט גפונן איין דעם דאזיגן גאר מאה שערים חסודס מאל אזו פיל וויא מען האט גשאפט עש זאל
 וואקסן : רשי : שרייבט וידרום שמיים (בארץ ההוא וכו') דאס ווייזט אז דאש לאנד איז גווען אשלקט
 לאנד אונן דאס יאר איז גווען איין שלעכט גאר אונן עש האט פארט אזו פיל גמאקט ויברכהו ה' אונן
 גאט האט אים געגענטשט : (יג) ויגדל האיש אונן יצחק איז ווארן גאקפערט פלומר ער איז ווארן רייך
 וילך אונן ער איז גגאנגן הלך גיין וגדל אונן גאקפערט פלומר ער איז אשליכט מאל רייךר גווארן עד כי
 גדל מאד ביין וואגן ער איז אזו רייך גווארן אז מען פלעגט זאגן דאס מיכט פון די מויל איינלן פון

כל עפ"י למימר דינזק בגברא דדין ובגברתיה את תתקמל: יי ורע יצחק בארעא
התרא ואשפח בשתא התרא על חד מאה בדשערוהו ובכרה יי: יי ורבה גברא ואול אויל
(י"י סג) ורבי עד די רבא לתרא: יי ויהיה זה גייתי ענא גייתי תורין ופלחנא (י"י ועבורה)
סגיא וקניאו בה פלשתאי: יי וכל בירין די חפרו עבדי אבדו ביומי אברהם אבדו
ממנו פלשתאי ומלאנו עפרא: יי ואמר אבימלך ליצחק אל מעמנא ארי תקפתא מננא
לתרא: יי ואול מתמן יצחק ושרא בגחלא דגדר ויתב תמן: יי ותב יצחק ויחפר ית בירי
דמיא די חפרו ביומי אברהם אבדו וממנו פלשתאי פתר דמית אברהם וקרא להן
שמהן פלשתין די יהוה קרי להן אבדו: יי ויחפרו עבדי יצחק בגחלא ואשפחו תמן בירא
דמיין נבשין: כ ונצו העותא דגדר עם רעותא דיצחק למימר די לנא מאה וקרא שמה

בעל התורים

כל שאל: מה הם אירי בונקל אף הכא חמר כשכל עמנו סבא חמר: (א) ויגדל האיש וילך כלן ויגדל עד כי גדל: ג' גדולות כנגד ג'
בכרות שנתבך בעקידה כי כך אבדו והתגברו בורע: (ד) ועבדה רבא: ב' במס' הכא ואידך בלויז (א) מה הם גדול מכל בני קדם אף
הכא כיה גדול מכל אף מהימנך שדיס מלך: (טו) ומלאום: ב' הכא ואידך ומלאום למלך שאל (ט"א) גבי מאה ערלות של פלשתיס
דמו: למא שמתין הערלה בעפר: ד"א לפי שבער אבימלך על שבעתו ומלא בכורות עפר מאה ק' ערלות פלשתיס ככפליס ומלן ט

שפתי חכמים

דגבי פרדות אין הכרח מליה כלל כדפריש' בפ' ראה וק"ל: ד"א ל'
מבוס קאה ד"א ויקראו אותו פלשתיס ויסתמו את כל הבכורות אשר
חפרו מבש"ל: (נתי"ו) ולי' דמפני הקאה סתמו וכדי שלא להכרות
הקאה אמרו פקלוכו' דל"ב ס"ל להכניח ויקראו וגו' ויאמר אבימלך
לך מעמנו וגו' ואח"כ וישב ויחפרו וגו' ולמה סתמו וכל הבכורות וגו'
לפסוק ויקראו ש"מ מפני הקאה סתמו וסתמו בירכיש בקאהם וילך
מהם וכתב ראה אבימלך שלא תחייסו מהסתמו א"ל כפיו כי מעמנו:
הכ"ש: בשמר שלא תפיש הכהנים כמו עמוני חול שבאו לי' מעמנו ל"ס

רש"י

עבדה משמע פעולה רבה: (טז) סתמום פלשתיס: מפני
שחמרו תקלה הם לנו מפני הגייסות והבכורות עלינו: סתמום
פלשתאי לי' סתומה וכל התלמוד סתמום את הלכ: (יז) כהנל
גבר: רחוק ימנעור: (יח) וישב ויחפר הבכורות אשר חפרו
ביומי אברהם אביו: ופלשתיס סתמום וקודם ינסע ויחפר
מגבר חזר וחפר: (כ) עשק: הערעור: כי התעשקו עמו:

דכא ג"כ לי' סתומה: ודק"ל דא אבימלך חמר לו לך מעמנו דסימנא מגבר ונלמא חמר בגלל גבר כיון סבא קרוב לגור: י'למו לתק דא
כבר הלך יצחק משם וסילך חפרן וע"ק כיון שחפרין אברהם למא חזר יצחק וחפרן וע"ק למה כתבו ויסתמום פלשתיס דנשבע שחור יצחק
וחפרן וחזרו פלשתיס וסתמום ואין הענין כי לא מליזו סתמום אחר חפירת יצחק: ומתקן ופלשתיס מו' (נתי"ו) הכריזו בוס וגרס
ופלשתיס סתמום קודם שנסע יצחק מגבר חזר וחפרן להכרות שחור שנסע מגבר ויתן כהנל גבר רחוק מן העיר חזר וחפר הבכורות וכו'
פ"ש: חל"ל בוס שלא תפיש עשק לשון ערעור אלא הוא עשק ממש כלומר כעשק הוא הוא של ערעור וכמ"ס כסחוק כהשקן וכו' במחבר

יצחק אז מען זאל דר מיט אויס מיסטקן די פערלדר וואלט ווערט געווען די פברא און די העלחה דר
פון מער פון דעם גאלד און זילבר פון אבימלך (מזרחי): (יד) ויהי לו און עש' איז געווען צו אים מקנה
פיה צאן און שפאם ומקנה בקר און פיה און רינדן ועבדה רבה און פיל ארבעטס ויקנאו אותו פלשתיס און די
פלשתיס האבן אים מקנא געווען: (טז) וכל הבכורות און אלע ברנעס אשר חפרו עבדי אביו וואס די קנעכט
פון זיין פאטער האבן געראבן בימי אברהם אביו אין די מעג פון זיין פאטער אברהם סתמום פלשתיס האבן
די פלשתיס זיי פארשטאפט וימלאום עפר און זיי האבן דר פילע מיט ערד ווארום די פלשתיס האבן
גזאגט די ברנעס זיינן אשפרובלונג צו פאר אונז אז די פערלךר וועלן קומן אויף אונז מלחמה
האלטן וועלן זיי האבן וואסער צו מרינקן: (טז) ויאמר אבימלך אל יצחק ער האט גזאגט אבימלך
צו יצחק לך מעמנו גייתא אנועק פון אונז כי עצמת ממנו ווארום דו האסט דיר געמארקט מער פון אונז
מאד וייער: (יז) וילך משם יצחק און יצחק איז אנועק גיגאנגן פון דארטין ויתן כהנל גבר און ער האט
גירט אין טאל פון גדר וישב שם און האט זיך דארט געעצט: (יח) וישב יצחק און יצחק האט ווידר
געקערט ויחפר את בארת המים און ער האט גגראבן די ברונעס וואסער אשר חפרו בימי אברהם אביו וואס זיי
האבן גגראבן אין די מעג פון זיין פאטער אברהם ויסתמום פלשתיס אחרי מות אברהם און די פלשתיס
האבן זיי פארשטאפט נאך דעם שוים פון אברהם האט יצחק זיי ווידר גגראבן ויקרא להן שמות און ער
האט זיי גרופן געקומען כשמות אשר קרא להן אביו אזוי וואס די געבן וואס זיין פאטער האט צו זיי גירופן:
(יט) ויחפרו עבדי יצחק כהנל און די קנעכט פון יצחק האבן גגראבן אין טאל וימצאו שם באר מים חיים
און זיי האבן דארט גפונן איין ברונע מיט קוועליגדיגע וואסער: (כ) ויריבו רעי גר עם רעי יצחק און זיי
האבן זיך גקריגט די פאקטיכר פון גר מיט די פאקטיכר פון יצחק לאמר די פאקטיכער פון גר
האבן גזאגט לנו חמים די וואסער גהער צו אונז ויקרא שם הבאר עשק און ער האט גירופן דעם נאמן פון
דעם ברונע עשק דאס איז קריגן כי התעשקו עמו ווארום זיי האבן גקריגט מיט אים: (כא) ויחפרו באר

עֲשֵׂק כִּי הִתְעַשְׂקוּ עִמּוֹ : כֹּה וַיַּחְפְּרוּ בְּאֶרֶץ אַחֲרֵת
וַיְרִיבוּ גַם־עָלֶיהָ וַיִּקְרָא שְׁמָהּ שֹׁמֶנָה : כִּב וַיַּעֲתֶק
מִנְשֵׁם וַיַּחְפֹּר בְּאֶרֶץ אַחֲרֵת וְלֹא רָבוּ עָלֶיהָ וַיִּקְרָא
שְׁמָהּ רְחֹבוֹת וַיֹּאמֶר כִּי־עָתָה הִרְחִיב יְהוָה לָנוּ
וּפְרִינוּ בְּאֶרֶץ : רַב־עִי כִּב וַיַּעַל מִנְשֵׁם בְּאֶרֶץ שִׁבְעִי : כִּד וַיֵּרָא
אֱלֹהֵי יְהוָה בְּלִילָהּ הַהִוא וַיֹּאמֶר אֲנֹכִי אֱלֹהֵי אַבְרָהָם
אֲבִיךָ אֶל־תִּירָא כִּי־אֵתָךְ אֲנֹכִי וּבִרְכַּתִּיךָ וְהָרַבְיִתִּי
אֶת־זֶרְעֶךָ בְּעִבּוֹר אַבְרָהָם עִבְדִּי : כִּה וַיִּכֶן שָׁם מִזְבֵּחַ
וַיִּקְרָא בְּשֵׁם יְהוָה וַיֵּט־שָׁם אֱהֱלֹו וַיְכַרֹּז־שָׁם עִבְדֵי־
יִצְחָק בְּאֶרֶץ : כו וַאֲבִימֶלֶךְ הַלֵּךְ אֵלָיו מִגֶּרֶר וְאַחֲזֵת
מִרְעָהוּ וּפִיכֹל שָׂר־צִבְאוֹ : כז וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יִצְחָק
מִדּוּעַ בָּאתֶם אֵלַי וְאַתֶּם שְׂנֵאתֶם אֹתִי וְתִשְׁלַחוּנִי
מֵאֲתָכֶם : כח וַיֹּאמְרוּ רָאוּ רֵאיוֹ כִּי־הָיָה יְהוָה וְעַמָּךְ
וְנֹאמַר תְּהִי נָא אֱלֹהֵי בֵּינוֹתֵינוּ וּבֵינֵנוּ וּבֵינֶךָ וּנְכַרְתָּהּ
בְּרִית עִמָּךְ : כט אִם־תַּעֲשֶׂה עִמָּנוּ רָעָה כְּאֲשֶׁר לֹא
נִגְעַנּוּךָ וּכְאֲשֶׁר עָשִׂינוּ עִמָּךְ רַק־טוֹב וְנִשְׁלַחְךָ
בְּשָׁלוֹם אֶתָּה עִתָּה בְּרוּךְ יְהוָה : חמשי ל וַיַּעַשׂ לָהֶם

רשי

שפתי הכבדים

וערעור : שדלך יתכן לומר שהוא ל' עבר כיון שאמר כי עתה כרחיק
כ' לנו ואף יאמר ופריו כבד בלחץ אלה ל' עתיד וס' פלוג על
סרגוס שלנו שמתרגם ויפשינואל והוא ל' עבר לכן פירש"י שתרגמונו ל'
וכיעת מרחמיהו סיעת מלוכהכו' (ב"ד) ויש פותרין מרעהו מ' מיסוד הכיבס כמו (שופטים יד) שלשים מרעיש דשמחון

אחרת אונ וי האבן גבראבן איין אנדער פרוגן ויריבו גם עליה אונ וי האבן אויף איר אויף גיקריגט
ויקרא שמה שטנה אונ ער האט גרופן איר נאמן שטנה : (כב) ויעתק משם אונ ער האט פאר רוקט פון
דארט ויחפר באר אחרת אונ ער האט גבראבן איין אנדער פרוגן ולא רבו עליה אונ וי האבן נישט גיקריגט
אויף איר ויקרא שמה רחובות אונ ער האט גרופן איר נאמן רחובות ויאמר אונ ער האט גאגט כי עתה
ווארום אצונד הרדיב ער האט פרייט גמאכט ה' לנו גאט צו אונן ופרינו בארץ אונ מיר וועלן זיך פערצן
אין לאנד : (כג) ועל משם אונ ער איז פון דארט אויף גאגנן קיין פאר שבע : (כד) וירא אליו ה' אונ
גאט האט זיך צו אים פאנוויזן בלילה ההוא אין די דאנענע נאכט ויאמר אונ ער האט גאגנן אנכי אלדי
אברהם אביך אין פון דר גאט פון דיין פאטער אברהם אל הירא דו אנלסט דיק גיט פארקמן כי אתך אנכי
ווארום איך בין מיט דיר וברכתיך אונ איך ווע' בענמשין דיק והרבתי את ורעך אונ איה וועל פערצן
דיינע

אונקלוס

קד

דְּבִירָא עֲסָקָא אֲרִי אֶתְעַסְקוּ עִמָּה: כֵּא וְחִפְרוּ בִּירָא אַחֲרִי וְנָצוּ אַף עֲלֶיהָ וְקָרָא שְׁמָה
 שְׁמָנָה: כֵּן וְאֶסְתַּלַּק מִתַּמָּן וְחִפְרָ בִּירָא אַחֲרִי וְלֹא נָצוּ עֲלֶיהָ וְקָרָא שְׁמָה רַחְבּוֹת וְאָמַר אֲרִי
 בָּעֵן אֶפְתִּי יִי לָנָא וְנִפְשִׁי (כֵּא וְיִפְשָׁנָא) בְּאֶרְעָא: כֵּן וְאֶסְתַּלַּק מִתַּמָּן בְּאֶר שָׁבַע: כֵּן וְאֶתְנָלִי
 לֵה יִי בְּלִילָא תְּהוּא וְאָמַר אָנָּא אֱלֹהֵה דְּאֶבְרָהָם אֶבְרָה לֹא תִדְחַל אֲרִי בְּסַעֲדָה מִימְרִי
 וְאֶבְרָכְנָה וְאֶסְגִּי יָת בְּנֵיהָ בְּדִיל אֶבְרָהָם עֲבָדִי: כֵּה וּבְנָא תַּמָּן מִדְּפָחָא וְצִלִי בְּשִׁמְא דִּי
 יִפְרַס תַּמָּן מִשְׁבְּנָה וְכִרִי תַּמָּן עֲבָדִי יִצְחָק בִּירָא: כֵּו וְאֶבְיַמְלָה אֹל לִוְתָּה מִגִּנְרָ וְסִיעַת
 מִרְחֻמָּהּ וּפִיכֵל רַב חִילָה: כֵּי וְאָמַר לְהוֹן יִצְחָק מַה דִּין אֶתְרִיתוֹן לְתִי וְאֶתְרִיתוֹן בְּנִיתוֹן יִתִּי
 יִשְׁלַחֲתוּנִי מִלְּוִתְכוֹן: כֵּה וְאָמְרוּ מִיחָא חִינָא אֲרִי הוּא מִימְרָא דִּי בְּסַעֲדָה וְאֶמְרָנָא תִּתְקִים
 בָּעֵן מִשְׁתָּא דִּהֲתָה בֵּין אֶבְרָהָנָא בִּינָנָא וּבִינָה וְנִגְזֵר קִים עֲמָךְ: כֵּש אִם תַּעֲבֵד עֲמָנָא בִּישָׂא
 בְּמָא דִּי לֹא אֶתְיָקְנָה וְכִמָּא דִּי עֲבָרְנָא עֲמָךְ לְחוּד טַב וְנִשְׁלַחְנָה בְּשִׁלָּם אֶתְּ בָּעֵן בְּרִיכָא
 דִּי: ל וְעֵבֵד לְהוֹן מִשְׁתָּא וְאֶבְלֵ וְשִׁתְיָאוּ: לֹא וְאֶקְדִּימוּ בְּצִפְרָא וְקִיִּימוּ גִבְרָ לְאַחֲוִי

בעל המורים

ד' במקום ק': (כ) עש' כנגד צלל שעשקו את בית יהודה (קבלת ד') ומיד עשקוסם כח: (כא) שטנ' כנגד המן שכתב שטנה על יושלם
 ולכן שטנה ב' דכח' והכח' דהכח' (עורל ד'): (כב) רחובות כנגד חון שגזרו שלא יעבדו למונעם מפניהם ורבים ועשה להם כס ומזדמן להם
 מקום לכל אחד ואחד וזה ופרימו בלחך: (כד) אכיו אלוהי אברהם אביך ואלו כתיב ה' אלהים כמו בברכה ויעקב לפי שחזרם ביוצרים
 כלי מדה רחמים: (כה) ראו ד' במסכת ב' פסוקי ביו"ו וב' כח"ל ראו רחמי' (ישעיה ו') ואלו ראו' (שמות ג') ראה רחמי' (ש"א ה') אם
 ראה הרבה בעני אמתך ומד' (קבלת ט') שבה וראה תחת השמש כחך דלוידי ברבים כמו ראו רחמי' ואלו ראו כתיבי ביו"ו והכך דלוידי ביוצרי
 כתיבי כח"ל דים אל למקדל' קרי בים ראה שבו' ל' יחיד: (כט) אלה עשה ג' במסכת הכה ואידך (מ"א כ"ח) אלה עשה מעשה מלכות
 (כס י"ב) אלה עשה קל מן העול מלכות שהמלוכה ליתח עליהם וזהו אלה מעשה מלכות והקולו עולם מעליהם: ברוך ה' ב' ב' כח"ל הכה ואידך
 בזה ברוך ה' לומר כמו שמונעם של לכן ותחלה להכרח לאלעזר כדפרישית וישם לפניו לנכול כל הים כוונתו לביטול להכרח את יתחן והכי
 מוכח קרא דכתיב והאשר לא נעמך כל' לא עשיו עמך רעה כמו שהיה בדעתו ועשיו עמך רק טוב:

שפתי חכמים

ויפוש וק': 'דק"ל ככל לשון דקלמך ביוצתו ביוצו וביד וע"ז קלמך
 קחי נא וכו' ר"ל דהמקרא כליו הוא מבורר וכנ"ל חסי אלה ביוצתו
 נא ביוצו וביד וכו' חסי הלה אלה ביוצתו וכו' והוסוף ח"ל על
 מלת אלה ומלת אלה מפני שהוא סופר דברים מה שהיה עם אברהם
 וגם חוסף מלת גם מפני שהוא זכר עשה ככר עם אברהם וזה
 הוא לשפת גם גם יתחן לכן חוסף מלת גם עשה ומפרישו מוכח
 דמלת עשה הוא זה במקום נא: 'הוסוף מלת גם כליו אמר שמלת
 אלה הכתוב בבורר פירוש גם אלה ולפי גירסא זו שהיה בבורר פירוש
 ל' דעתה ברוך ה' מלאת בלפי נפשה הוא וכו' שהוא למנוח עשם
 גם עשה ביוצו וביד: (כט) לא נעמך כ' כשחמרתו לך כך מעמנו: אלה' יגם אלה (ס"א עתה) עשה לנו כמו כן:

דִּינֵנָה קִינְדֵּר בַּעְבוֹר אֶבְרָהָם עֲבָדִי פֻּן וְעִנְיָן מִיִּין קִנְעֵקֶט אֶבְרָהָם: (כח) ויבן שם מזבח און יצחק האט
 דִּאָרְט גִּבְרִיט אִינן מִזְבֵּחַ ויקרא בשם ה' און ער האט גרופֿן אִין גִּאָטְס נֶאָמֶן כְּלוֹמֵר עַר הָאָט דִּאָרְט תְּפִלָּה
 גִּטָּאן ויש שם אהלו און ער האט דִּאָרְט גִּנְיִיגֶט זִינן גִּצְעֵלֶט ויכרו שם עבדי יצחק באר און זיי האבן גִּגְרֵאבֿן
 דִּאָרְטֶן דִּי קִנְעֵקֶט פֻּן יִצְחָק אִינן בְּרוּנְעֶם: (כו) ואבימלך הלך וכו' און אֶבְיַמְלָה אִיז גִּיגְאָנֶגֶן צו אִים פֻּן
 גִּדֵּר וּצְחַת מִרְעוּה און אִינן אִינן נֶאָמְלִיגֶגֶן פֻּן זִינן לִיב הָאָבֵר ופִּיכֵל שר צבאו און פִּיכֵל זִינן וְיִיבִט מָאן:
 (כז) ויאמר אליהם און יצחק האט צו זיי גִּנְאָגֶט מִדוּע באתם אלי ווארום זייט איר גִּיקֻמֶּן צו מִיר ואתם
 שְׂנֵאתם אתי און איר האט דִּאָה פִּינִיגֶט מִיךְ וְתִשְׁלַחֲנִי מֵאִתְּכוֹן און איר האט מִיךְ אָנוּעֶק גִּשִּׁיקֶט פֻּן אִיךָ:
 (כח) ויאמרו און זיי האבן גִּנְאָגֶט ראו זֶעֱהָן רִאנוּ מִיר הָאָבֶן גִּנְעָהָן רש"י שְׁרִיִּיגֶט זִי האבין גִּינְאָגֶט
 מִיר הָאָבֶן גִּנְעָהָן בִּי דִּינן פִּאָטֵר און מִיר זֶעֱהָן בִּי דִּיר אִוִּיךָ כִּי חֵה ה' עִמָּךְ אַז גִּאָט אִיז גִּנְעָהָן מִיט
 דִּיר וְנֵאמַר און מִיר הָאָבֶן גִּנְאָגֶט תְּחִי נֵא אֵלֵה זִינן וְאֵל זִינן דִּי שְׁבֻעָה בִּינִיתוֹן וְנֵאם זִינן אִיז צְוִיִּישִׁין
 אִיז פֻּן דִּי מָעַג פֻּן דִּינן פִּאָטֵר וְאֵל זִינן אֶצוּגֵד זִינן בִּינן וּבִינן צְוִיִּישִׁין אִיז און צְוִיִּישִׁין דִּיר וּבִכְרַת
 בְּרִית עִמָּךְ און מִיר וְעֵלֶן מִיט דִּיר בִּזְרַת בְּרִית זִינן: (כט) אם תעשה עמנו רעה אויב דו וועקט מָאן מִיט
 אִיז בִּינן כֵּאשֶׁר לֹא כִגְעֻמָּךְ אַז וְיֵא אִיז מִיר הָאָבֶן דִּיךְ נִיט אִין גִּרִּיטֶם אַז מִיר הָאָבֶן דִּיךְ גִּתִּיטֶן אָנוּעֶק גִּינן
 פֻּן אִיז וְכֵאשֶׁר עֲשִׂינוּ עִמָּךְ רַק טוֹב און וְיִדֵּר אַז וְיֵא מִיר הָאָבֶן מִיט דִּיר גִּטָּאן נֶאָר גִּטָּאן וְנִשְׁלַחֵךְ בְּשִׁלָּם
 און מִיר הָאָבֶן דִּיךְ אָנוּעֶק גִּשִּׁיקֶט בְּשִׁלָּם אֵתְה בְּרוּךְ ה' אַז מוֹא דו מִיט אִיז אִוִּיךְ אֶצוּגֵד וְנֵאם
 דו בִּיקֶט אֶתְעַנְשִׁיטֶךְ פֻּן נֶאָם: (ל) ויעש להם משתה און יצחק האט פֻּן זִינן עֲרֵט וְעֵגֶן גִּמְאָטֶם אִינן מָאן

מִשְׁתָּה וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׁתּוּ: לֹא וַיִּשְׁכְּמוּ בְּבֹקֶר וַיִּשְׁבְּעוּ
אִישׁ לְאָחִיו וַיִּשְׁלַחֵם יִצְחָק וַיֵּלְכוּ מֵאֵתוֹ בְּשָׁלוֹם:
לֵב וַיְהִי בָיִם הַהוּא וַיָּבֹאוּ עֲבָדֵי יִצְחָק וַיַּגִּדוּ לוֹ עַל־
אֲדֹת הַבְּאֵר אֲשֶׁר חָפְרוּ וַיֹּאמְרוּ לוֹ מִצְאָנוּ מַיִם:
לֵב וַיִּקְרָא אֹתָהּ שִׁבְעָה עַל־כֵּן שֵׁם הָעִיר בְּאֵר שִׁבְעָה
עַד הַיּוֹם הַזֶּה: לֵב וַיְהִי עֲשׂוֹ בֶן־אַרְבָּעִים שָׁנָה וַיָּקַח
אִשָּׁה אֶת־יְהוּדִית בַּת־בְּאֵרִי הַחֲתִי וְאֶת־כְּשִׁמְת
בַּת־אֵילָן הַחֲתִי: לֵב וַתְּהִיֵּן מֵרַת רוּחַ לְיִצְחָק
וּלְרַבְקָה: ס כֹּן * וַיְהִי כִּי־זָקֵן יִצְחָק וַתִּכְהֶיֶן עֵינָיו
מִרְאֵת וַיִּקְרָא אֶת־עֲשׂוֹ וּבְנֵי הַגִּדָּל וַיֹּאמֶר אֵלָיו בְּנִי
וַיֹּאמֶר אֵלָיו הִנְנִי: יב וַיֹּאמֶר הִנֵּה־נָא זָקֵנְתִי לֹא יִדְעָתִי
יוֹם מוֹתִי: יג וַעֲתָה שְׂאֵ־נָא כְּלִיד תִּלְוֶה וְקִשְׁתְּךָ וְצֵא
הַשָּׂדֶה וְצֹוּדָה לִי צִידָה: יד וַעֲשֵׂה־לִּי מִטְעָמִים
כַּאֲשֶׁר אֲהַבְתִּי וְהִבִּיֵּאָה לִּי וְאֹכְלָה בְּעֵבֹר הַבְּרֶכֶת
נַפְשִׁי בְּטָרִם אֲמוֹת: ה וַרְבֵּקָה שִׁמְעַת בְּדַבַּר יִצְחָק

רש"י
(לב) שבעה ע"ש הכרית: (לד) בן ארבעים שנה עשו היה
נמשל לחזיר שנה' (הגל'פ) וכרסמה חזיר מיער החזיר הזה
כששובב פושט טלפיו לומר ראו שחזיר טהור כך עשו בן מ' שנה
ה' לז נשים מתחת יד בעליות ומענה אותם כשה' בן מ' חמור
חבב בן מ' שנה נשא אשה חף חזי כן: (לז) מורת רוח: ל
המרת רוח כמו (דבר' ט) ממרים היותם לכל מעשיהם היו
לכעוס ולעצבון: לזחק ולרסקה שחיו בעבודות עבדות
גלולים (כ"ר): (א) ותכהין בעשן גל חלו (שהיו מעשנות ומקטירות לעבודת גלולים) ד"ל כשעקד ע"ג המזבח והיה
אביו רואה לשהבו בלחות שעה נפתחו השמים וראו מלאכי השמים והיו בוכים וירדו דמעותיהם וספלו על עיניו לפיכך
כה עיניו ד"ל כדי שיטול יעקב את הכרכות: (ב) לא ידעתי יום מותי ח"ל ידוע בן קרחא חס מגיע אדם לפרק אבותיו
ידאג חמם שנים לפניהם ומתם לאחר כן ויחזק היה בן קל"ג (כי יעקב בן ס"ג כשהגברך דוק ברש"י סוף הסדר) חמור שמא

שפתי חכמים
קל מעלה למחלוקת מבקשים ממך כנלפי שעתה ראונו שגדול ה' אלהים:
לדאס הוא ל' מרידות אין מופל בו ח"ו הדבקות כיון שגדלו מנד
אבל ל' ממרים שרבו מרה בל ח"ו הדבקות תחת ה"ל למ"ד
ספעל ופי' כל אדם ואלהה היתה ממרת סכאון אבל לשון מרידות אין
מופל על סכאון וק"ל: בלוי"ל דרש"י דיוק מדכתיב ויחזק קודם רבקה
לומר דלמאן היה סכאון וימר גדול לפי שיה היה רגיל כל ימיו בעבודת
סוככים אבל רבקה היתה רגילה בלבוש ובלחות שחי עובדי עבודת
סוככים: יבמשמעו ששן קסה לעינים אבל רבקה היתה רגילה בו

צייט ויאכלו וישתו אונ זיי האבן גינעסקין אונ גינורנגן: (לא) וישכמו בבקר אונ זיי האבן זיך גפעדערט
אין דר פרי וישבעו איש לאחיו אונ זיי האבן גשנארן ציינר צום אנדרן וישלחם יצחק אונ יצחק האם זיי
אונעק גשיקט וילכו סאתו בשלום אונ זיי זיינן אונעק גינאנגן פון אים מיט שלום: (לב) ויהי ביים ההוא
אונ עשאו גינען אין דעם דאזיגן טאג ויבאו עבדי יצחק אונ זיי זיינן גינאנגן פון קנעקט פון יצחק ויגדו
לו אונ זיי האבן גינאנט צו אים על אדות הבאר אשר חפרו אונ וועגן דם גינאנט וואס זיי האבן גינאנגן
ויאמרו לו מצאנו מים אונציי האבן גינאנט צו אים סיר האבן גפונן וואק: (לג) ויקרא אתה שבעה אונ ער
האם ויא גרופן שבעה דאס איז לשון שבעה על כן דרום אונ נוייל זיי האבן דארטן גשנארן שם העיר

7

בעל המורים

רע

לפרק חמי' חמי' מניע וסוף מזה ב' קב"ו והידי' ב' ח' פ"ס
 סמוך לפרק' לפיכך לא ידעתי יום מתי' שמה לפרק חמי'
 שמה לפרק ח' ח' (א) ח' ח' ח' ח' ח' ח' ח' ח' ח' ח' ח'
 ח'
 ח'
 ח'

אליהו

אֶל-עֵשׂוֹ בְּנוֹ וַיֵּלֶךְ עֵשׂוֹ הַשְׂדֵּה לְצוּד צִיד לְהָבִיא׃
וּרְבֵקָה אָמְרָה אֶל-יַעֲקֹב בְּנָהּ לֵאמֹר הִנֵּה שָׁמַעְתִּי
אֶת-אֲבִיךָ מְדַבֵּר אֶל-עֵשׂוֹ אָחִיךָ לֵאמֹר׃ יְהִי־אֵל
לִי צִיד וַעֲשֵׂה-לִי מִטְעָמִים וְאֶכְלָה וְאִבְרַכְכָּה לִפְנֵי
יְהוָה לִפְנֵי מוֹתִי׃ ה' וַעֲתָה בְנִי שִׁמְעַתְּ בְּקוֹלִי לְאִשְׁרֵי
אֲנִי מַצִּיָּה אִתְּךָ׃ ט לָךְ-נָא אֶל-הַצֹּאֵן וְקַח-לִי מִשָּׁם
שְׁנֵי גִדְיֵי עֲזִים טָבִים וְאֶעֱשֶׂה אֹתָם מִטְעָמִים
לְאָבִיךָ כַּאֲשֶׁר אָהֵב׃ י וְהִבֵּאתָ לְאָבִיךָ וְאָכַל בְּעֵבֶר
אֲשֶׁר יִבְרַכְךָ לִפְנֵי מוֹתוֹ׃ יא וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל-רְבֵקָה
אִמּוֹ הֵן עֹשֶׂה אָחִי אִישׁ שָׂעִר וְאֲנִי אִישׁ חָלָק׃ יב אוֹלִי
יִמְשְׁנֵי אָבִי וְהִיִּיתִי בְּעֵינָיו כְּמַתְעַתֵּעַ וְהִבֵּאתִי עָלַי
קָלָה וְלֹא בְרַכָּה׃ יג וְהָאָמֵר לוֹ אִמּוֹ עָלַי קָלָתְךָ בְּנִי
אָךְ שִׁמְעַתְּ בְּקוֹלִי וְלָךְ-קַח-לִי׃ יד וַיֵּקֶחַ וַיָּבֵא לְאִמּוֹ
וַתַּעַשׂ אִמּוֹ מִטְעָמִים כַּאֲשֶׁר אָהֵב אָבִיו׃ טו וַתִּקַּח
רְבֵקָה אֶת-בְּגִדֵי עֵשׂוֹ בְּנָהּ הַגָּדֹל הַחֲמֹדֶת אֲשֶׁר
אָתָה בְּבֵית וְהַלְבִּישָׁתָּ אֶת-יַעֲקֹב בְּנָהּ הַקָּטָן׃ טז וְאֵת
עֲרֹת גִּדְיֵי הָעֲזִים הִלְבִּישָׂה עַל-יָדָיו וְעַל חֻלְקֹת

שְׁפָתֵי הַכַּמִּים

לִי נִסִּים וכו'׃ פ' דקסס ח'ד ח'מס דקסס לפני ס' מס שלח ח'מס יצחק *
(מ"י) דקססס לרשי' מ'אחר ש'עשו ס'ס דקסס יצחק ל'מס ס'ס
ל'ס'ס'ס ס'ס ס'ס שלח ו'ס'ס'ס ס'ס'ס יצחק מן ס'ס'ס ו'ס'ס ס'ס
ס'ס'ס יצחק ס'ס'ס ס'ס'ס'ס יצחק ס'ס'ס'ס ס'ס'ס'ס על ידו ל'ס'ס
ס'ס'ס ס'ס'ס ו'ס'ס ח'מסס דקסס ס'ס'ס ל'ס'ס ס'ס'ס ו'ס'ס'ס מן
ס'ס'ס ו'ס'ס'ס ס'ס'ס ס'ס'ס ס'ס'ס ס'ס'ס ס'ס'ס ס'ס'ס ס'ס'ס ס'ס'ס
ס'ס'ס ס'ס'ס ס'ס'ס ס'ס'ס ס'ס'ס ס'ס'ס ס'ס'ס ס'ס'ס ס'ס'ס ס'ס'ס

רש"י

(ה) לצוד ציד להביא מה להביא חס לא ימלא ציד יצחק מן
הגזל׃ (ו) לפני ס' ב'רבותו פ'ס'ס'ס על ידי׃ (ט) וקח לי
מ'ס'ס ס'ס ו'ס'ס ס'ס ס'ס ס'ס ס'ס ס'ס ס'ס ס'ס ס'ס ס'ס ס'ס
גד'י עז'ס ס'ס'ס ו'ס'ס׃ (י) ס'ס'ס ס'ס'ס ס'ס'ס ס'ס'ס ס'ס'ס
ס'ס'ס ס'ס'ס ס'ס'ס ס'ס'ס ס'ס'ס ס'ס'ס ס'ס'ס ס'ס'ס ס'ס'ס

אֲחִירָא אִיךָ וְעַל שְׁמֵאֲרָב׃ (ח) ורְבֵקָה שָׁמַעַת דְּבַר יצחק אֵל עֵשׂוֹ בְּנוֹ אֹנֵן רְבֵקָה הָאֵם גְּהָעֲרַם אֹנֵן יצחק
הָאֵם גְּהָעֲרַם צוֹ וַיֵּין וְעֵשׂוֹ וַיֵּלֶךְ עֵשׂוֹ הַשְׂדֵּה לְצוּד צִיד לְהָבִיא צוֹ פְּאִנְגֵּן
אֶפְאִנְגֵּן צוֹ בְּרִינְגֵּן * רש"י שְׁרִיבֵּם דְּרוֹם שְׁמִיטָה דָּאס לָשׁוֹן לְהָבִיא דָּאס אִיז שְׁמִיטָשׁ צוֹ בְּרִינְגֵּן
דָּאס וַיֵּינֵם מִיר אֹנֵן עֵשׂוֹ אִיז גְּהָאֲנֵן אִיז פְּעֵלֶךְ אֲרִיין אִיז דֶּר דֶּשָׁה אֹנֵן עֵר וְעֵשׂוֹ נִימֵס גִּינְגֵּן פֿון הַפֶּקֶר
וְאֵל עֵר בְּרִינְגֵּן פֿון גִּנְל׃ (ו) ורְבֵקָה אָמְרָה אֵל יַעֲקֹב בְּנֵה לֵאמֹר אֹנֵן רְבֵקָה הָאֵם גְּהָאֲנֵן צוֹ אִיר וְעֵשׂוֹ
אֹנֵן צוֹ וְאֲנֵן הֵנּוּ שְׁמַעְתִּי אֵת אֲבִיךָ מְדַבֵּר אֵל עֵשׂוֹ אָחִיךָ לֵאמֹר נִינֵן אִיךָ הָאֵב גְּהָעֲרַם דִּיין פְּאִמֶּר בִּינְדִין צוֹ
עֵשׂוֹ דִּיין בְּרִדְרֶךְ אֹנֵן צוֹ וְאֲנֵן׃ (ז) הִבֵּאתָ לִי צִיד וַעֲשֵׂה לִי מִטְעָמִים וְאֶכְלָה וְאִבְרַכְכָּה לִפְנֵי יְהוָה לִפְנֵי מוֹתִי
מֵאֵף מִיר וַיִּסַּע שְׁפִיזוֹ אֹנֵן אִיךָ וְעַל עֵסֶן וְאִבְרַכְכָּה אֹנֵן אִיךָ וְעַל דִּיךָ בְּעִנְמִשָּׁן לִפְנֵי ה' פֿר גָּאֵם פֿלֹאֶמֶר

שְׁמַעַת פֶּד מַלִּיל יִצְחָק לֹחַת עֵשׂו בְּרַה וְאֵל עֵשׂו לְחַקְלָא לְמִיַּצֵּד צִידָא לְאַתְרָאָה: יוֹרְבֶקָה
אַמְרַת לֹחַת יַעֲקֹב בְּרַה לְמִיַּמָּר הָא שְׁמַעִית מִן אֲבוּיָא מְלִיל עִם עֵשׂו אַחוּיָא לְמִיַּמָּר: יֵאָתִי
דִּי צִידָא וְעִבִיד לִי תַבְשִׁילִין וְאִכּוֹל וְאַבְרַכְנָךְ קָדָם יְיָ קָדָם מוֹתִי: ׀ וְיִכְעֵן בְּרַי קָבֵל מִנִּי
לְמָא דִּי אֲנָא מְפַקְד יָתָךְ: ׀ אֵיל פֶּעַן לֹחַת עֲנָא וְסָב לִי מִתְּמָן תִּרְוִן בְּדִי (בֶּר) עֵזִין מִבֶּן
וְאַעֲבֹד יִתְרוֹן תַּבְשִׁילִין לְאַבוּיָא בְּמָא: ׀ וְתִיתִי (בִּי וְתִעִיל) לְאַבוּיָא וְיִכּוֹל בְּדִיל
דִּיבְרַכְנָךְ קָדָם מוֹתִי: ׀ וְיֵאָמֵר יַעֲקֹב לְרַבְקָה אִמָּהּ הָא עֵשׂו אֲחִי גִבֵּר שְׁעֵר וְאַנָּא גִבֵּר
שְׁעִיעַ: ׀ מֵאִים יִמְשַׁנְנִי אֲפָא וְאַחִי בְּעִינוֹיָא בְּמַתְלַעֲב וְאַחִי מִיתִי (בִּי וְאַחִי מִיתִי) עַלִּי לְמִיַּן
וְלֹא בְרַכֵּן: ׀ וְאַמְרַת לֵה אִמָּהּ עַלִּי אֲתֵאמֵר בְּנִבְוָאָה דְּלֹא יִתְּנוּ לְמִיַּא עֲלָךְ בְּרַי בְּרַם קָבֵל
מִנִּי וְאֵיל סָב לִי: ׀ וְיֵאָזֵל וְנָסִיב וְאַחִי לְאַמָּה וְעַבְדַּת אִמָּה תַּבְשִׁילִין בְּמָא דִּרְחִם אֲבוּיָא: ׀
וְנָסִיבִית רַבְקָה יֵת לְבוּשִׁי עֵשׂו בְּרַה רַבָּא דְּכִתְרָא דִּי עֲפֹה בְּבִיתָא וְאַלְבִּישֶׁת יֵת יַעֲקֹב
בְּרַה וְעִידָא: ׀ וְיֵת מְשִׁבִּי בְּדִי פֶר עֵז אֲלִבִּישֶׁת עַל גְּדוּדֵי וְעַל שְׁעִיעוֹת צוּרָה: ׀ וְיִתְּבַת יֵת

בעל המורים

מן גזל: להביא: בגי' בגלו (ב' שמויות לא חשיב וע"ה): (י) הביאה: ג' הכא ואידך (משנ"י כ"ג) הביאה למוכר לנך (עמוס ד') האמורס
לחדוניהס הביאה ושמה: שאמרה לו רבקה הביאה למוכר לנך וקח מוכרי ושמע בקלי והביאה לאבין שאלכ וישחה: (ט) נח אל האלן
ר"ת נחא ס"י נחא קל ונחא לבניך כי פסח היה וקח שנים אל לפסח וא' להניגס: וקח לו משם שני ר"ת משלו: משם בגימ' משלו שכן

שפתי חכמים

הקב"ה לא וסיכס על ידו לכן אמרס קח לי משם ולא מן הגזל: צויל
דבספס מולד יתחק כמו שפירש"י בפ' וזלח והקב"ה ממלך ימיסס של
דיקיסס בלחות הימים שגולדן בלחות הימיםסס מתיס דכתיב גבי משס
בן מלח ועכרס שנה אכני היום שפירש"י היום מולד ימי ומלחמ
יתחק לא ידעתי יום מותי שמה היום חמות וזלח פסח היה: קסר
שבגדיוס היום כסס צוירס כל מתי חיות וכסלכשן ממורד וזלח לשדס
היו סחיות סוברין סכן חיות ובלין אללח ועשו חת ממורד ולקסן:

רשי

האחד הקריב וסלחד עשה מסעמיס: בפרקי
דרי"א: כלסר חלכ: כי סעס הגדי כסעס חלכ:
(יא) חיס שער: בעל שער: (יב) ימשיני: כעו (דכרס כח) ממס
בזכרס: סחמדות: סקוקס כסרגומו דכיתח: ד"א סחמד
חוטן מן פממורד: אסר חלכ פכית: וכלח כמה נסחס היו לו
יסכס ספסיד אלל חמו אלל סחסיס בקי כמעסיוס וססודן:

מיס ויין רשות דאס הייכט גאט וועט מכסין ויין אויף דעס לפני מותי פרי מוין מוין: (ח) ועתה בני שמע
בקלי אונ היינט מין וזן הער צו מין קול לאשר אני מצוה אתך צו וואס אויף לשאף דיר: (ט) לך נא אל
הצאן גריא גזן צו די לשאף וקח לי משם שני גדיי עדים מובים אונ געס צו מיר פון דארטן צוויי גוסע ציקלרס
פון ציגן: רשיי שרייבט דרום שטייט דאש לשון וקח לי דאס איז מייניש געס פון מיינע וואררס
יצחק האט צו רבקה פרי שרייבן אין דר כתובה אז ויא ואל ויק געמל אלע סאג צוויי ציקעלך: רשיי
פרעגט האט דען ויצחק בדראפט האבן צוויי ציקעלך אויף איין מאל פרי וואס האט רבקה גרייסיסן
געמן צוויי ציקעלך איז דר תירוץ ווארום דענקט מאל איז גווען פסח האט ער איינס מקריב גווען
פרי איין קרבן פסח אונ איינס האט ער גמאכט ויסע שפייזן ויסע שפייזן וואס וויא ער האט ליב: (י) והבאת לאבך ואכל אונ דוא
אויף וועל ויי מאכין ויסע שפייז צו דייין פאטער אזו וויא ער האט ליב: (י) והבאת לאבך ואכל אונ דוא
זאלסט בריינגן פרי דייין פאטער אונ ער וועט עסין כעבור אשר יברכך לפני מותו פון וועגין דאס ער זאל
דיך בענעמלשן פרי ויין מוין: (יא) ויאמר יעקב אל רבקה אמו האט יעקב גזאגט צו רבקה ויין מוין וואס
עשו אחי איש שער גזן מין ברודר עשו איז אהאריגער מענעמלש ואכני איש חלק אונ אויף בין אגלאמור
מענעמלש: (יב) אולי ימשני אבי מאכר וועט מיה מין פאטער מאפן והייתי בעיניו כמתעתע וועל אויף ויין אין
זיינע אויגן אזו וויא אפר ארמור והבאתי עלי קללה ולא ברכה וועל אויף בריינגן אויף מיר איין קללה אונ
ניס קיין פרקה: (יג) ותאמר לו אמו האט ויין מוין וואס צו אים גיזאגט עלי קללה בני די קללה זאל אויף
מיר ויין מין וזן אד שמע בקלי ולך קח לי נאר הער צו אין מין קול אונ גיי געס צו מיר: (יד) וילך ויחק
ויבא לאמו אונ ער איז גגאנגן אונ האט גיבראכט צו ויין מוין וואס וועט אמו מסעמיס כאשר אהב אביו האט
גמאכט ויין מוין ויסע שפייז אזו וויא ויין פאטער האט ליב: (טו) ותחק רבקה את בגדי עשו בנה הגדל
האט רבקה גנומן די קליידר פון עשו איר עקלעטן וזן החמות די גלרסטע אונ די ריינע אשר אתה בבית
ואם ביי איר אין שטוב איז רשיי שרייבט האמלשע ער האט גיהאט וויפיל ווייפר האט ער פארט
גיהאלטן די קליידר ביי ויין מוין ווארום ויי האט ער ניס גוואלט גמרווען ותלבש את יעקב בנה הקטן
אונ ויא האט אן גיקלייד איר קלענסטן וזן יעקב: (טז) ואת עורות גדיי העזים הלבשה על ידיו אונ ויא
שעל פון די ציקעלך פון ציגן האט ויא אן גיקלייד אויף ויינע הענד ועל חלקת צווארי אונ אויף דעס

ישפתי חכמים דגש בנוץ שניה מ"ש רש"י

[illegible]

מיד

תבשיליא וית לחמא די עבדת בידא דיעקב ברה: יה ועל לות אבוהי ואמר אבא ואמר
הא אנא מן את ברי: יי ואמר יעקב לאבוהי אנא עשו בוכרך עבדית במא די מלילתא
עמי (י' ל') קום בען אסתחר ואכול מציד די תברכני נפשך: כ ואמר יצחק לבנה
מה בין אויתתא לאשכחא ברי ואמר ארי זמין יי אלהך קדמי: כא ואמר יצחק ליעקב
קריב בען ואמשנה ברי האת בין ברי עשו אם לא: כב וקריב יעקב לות יצחק אבוהי
ומשה ואמר קלא קלא דיעקב וידא ידוהי העשו: כג ולא אשתמועה ארי הווא ידוהי
בידי עשו אחוהי שעירן (י' שערינו) וברכה: כד ואמר את בין ברי עשו ואמר הא אנא:
כה ואמר קריב קדמי ואכול מצידא דברי בדיל די תברכנה נפשי וקריב לה ואכל ואיתי
(י' ועאל) לה המרא ושתי: כו ואמר לה יצחק אבוהי קריב בען ונשק לי (י' ושק לי) ברי:
כו וקריב ונשק לה וארח ית ריחא דלבשוהי וברכה ואמר הו (י' חזי) ריחא דברי בריחא

בעל השורים

כחג לה כחמנח: (ט) בכרך: ב' במס' עשו בכרך: אכסי הכג את בכך בכרך: שאמר יעקב אזי הוה שח' עלי בני בסורי ישראל אבל עשו בכך
בכרך ואמר עליו הכה אכסי הכג את בכך בכרך: (כז) וירח: ב' במסרה הכה ואידך וירח: א' את ריח הניחוח מלמד שנכנסה עמו ריח ג'ע:

שפתי הכמים

רשי

אמר כי הקרה ה' אלהיך: (כב) קול יעקב שמדבר בל' תתמוס
תקום נה אבל עשו בל' קמוריס דבר איקום אזי: (כד) ויאמר
אני: לא אמר אני עשו אלא אני: (כז) וירח וגו' ואלא אין
ריח רע יותר משתף העזים אלא מלמד שנכנסה עמו בריח
כי יש כרכה בני אדם שדרכים כלמן קטורין אף על פי שם כשרים: בלפי ששמו חמד הלאו עממוד וממוד רבן מלמד

מיה בענמשן: (ב) ויאמר יצחק אד בני האט יצחק גנאנט צו זיין זון מה זון מחרת וגו' וואס באטייט דאס
מיין קינד וואס דו האבט אזו גיך גיפונן ויאמר כי הקרה ה' אלהיך לפני האט יעקב גנאנט ווארונג גאט
האט גמאכט שרעפין צו פר מיר אז איך האב דאס אזו גיך גקריגן: (כא) ויאמר יצחק אל יעקב האט
יצחק גנאנט צו יעקב גשה נא ואמושך בני גינעקן צו מיר נועל איך דיה טאפן מיין זון האחת זה בני עשו
אם לא אויב דו ביסט מיין זון עשו אויב גיט: רשיי שרייבט וויא באלד יצחק האט גהערט פון אים
די נועקער (כי הקרה ה' אלהיך) האט יצחק גטראכט דאס אזי גיווים גיט עשו נאר יעקב ווארונג עשו
האט קיין קאל גיט דר מאנט נאמס נאמן דרום האט ער גנאנט גנעקן צו מיר נועל איך דיה טאפן
אויב דו ביסט מיין זון עשו אויב גיט: (כב) ויגש יעקב אל יצחק אביו וימשהו אונג יעקב האט גינעקנט
צו זיין פאטער האט ער אים גטאפט ויאמר קול יעקב ודויד יד עשו האט יצחק גינאנט דאס קול אזי
דאס קול פון יעקב וואס ער דעם פתחננים אפר די הענד איז די הענד פון עשו וואס זיי ויינען
האריק: (כג) ולא הכירו אונג ער האט אים גיט דר קענט כי היו ידיו כבדי עשו אחיו ווארונג ויינע הענד
זיינן גווען אזו וויא די הענד פון עשו זיין ברודר שערט האריג ויברכהו אונג ער האט אים גינעקנט:
(כד) ויאמר אחת זה בני עשו האט יצחק גנאנט ביסטו מיין זון עשו ויאמר אני האט ער גנאנט איך: רשיי
שרייבט יעקב האט גיט גנאנט איך בין עשו נאר ער האט גנאנט איך בין נוער איך בין: (כה) ויאמר
הגישה לי ואכלה מציד בני למען תברכך נפשי האט יצחק גנאנט גנעקן צו מיר דאס שפיוו אונג איך נועל
עסן פון דעם פאנגונג פון מיין זון פון וועגין עש ואל דיה מיין ווילין בענמשן ויגש לו ויאכל האט ער
גמאכט גנעקן צו אים האט ער גינעקין ויבא לו יין וישת אונג ער האט גבראכט צו אים וזיין אונג ער
האט גיטרונגן דר מדרש שרייבט דר מלאך מיכאל האט אים וויינגבראכט פון דעם גן עדן: (כו) ויאמר
אליו יצחק אביו גשה נא ושקה לי בני האט זיין פאטער יצחק צו אים גנאנט גינעקן צו מיר אונג קיש מיה
מיין זון: (כז) ויגש וישק לו האט ער גנעקנט אונג האט אים גקישט וירח את וגו' אונג ער האט גשעקנט
דאס שפעקונג פון זיינע קליידר ויברכהו אונג האט אים גנעקנטשט: רשיי פרענט וואס האט דא יצחק
גשעקנט עש איז דאך גיט פר האנגן אזו איין בית רע ווי פון פעל פון ציגין פון דאנן לערנן מיר אפ
אז עש איז אריין גנאנגין מיט יעקב דר בית פון דעם גן עדן ויאמר ראה ריח בני כריח שדה אשר ברכו ה'
האט יצחק גנאנט נעה דר בית פון מיין זון איז אזו וויא דר בית פון דעם פעלד וואס גאט האט אים
גיבענטשט

דחקלא די ברכה יי: כה ויתן לך יי מפלא דשמיא ומפובא דארעא וסגיאנות (בי וסגיאנות)
עבור וחמר: כה יפלחנה עמיין וישתעבדון לך בלכון ויהי רב לאחיה ויסגדון לך בני אמך
מלמטיך והון לימין ומברכך יהון ברכין: ל ויהוה פד שיעי יצחק לברכא ית יעקב ויהוה
ברם מפך נפק יעקב מלית אפי' יצחק אבדו ויעשי אחוהי אתא (בי על) מצירה: לא ועבר
אף הוא תבשילין ואעיל לות אבדו ואמר לאבדו יקום אבא ויכול מצידא דברה בדיל די
תברכני נפשיך: ל ויאמר לה יצחק אבדו מן את ואמר אנא ברה בוכרך עשו: ל ויהוה
יצחק ויהא רבא עד להרא ואמר מן הוא ריכי דצד צידא ואעיל לי ואכלית מפלא עד
לא תיעול וברכתה אף ברה יהי: לו פד שמע עשו ית פתנמי אבדו וצוח צוחא רבא

בעל הטורים

וירח: צג' לול פסה (עס האותיות): כרית ב' צגס"ו כרית שד"ס כרית לבנון שזכות יות נוחות בעולם מן לבנון פ"ו כחמ"ק עמד לו: (כח) ויטן
לך יי חיות צג' וי"ב ברכות נחבדך (עס ויפך וכוית לקבל עמיס דסוף הכרשה) כנגד י' ברכות שעתידין י"ב צמו לקבל: (כט) ויטחנה לך
ח"ו כנגד ו' דורות שמדוד עד יורם שעבדו אדום את ישראל * ומכלל וילך פסע בו ויש בזה ברכה כ"ו חיות לומר לך שברכו בשם הכבוד
שעולה כ"ו: הוה * ב' צגס"ו הכא ויחיד (חיו"ב ל"ז) כי לשלג יאמר הוא ארץ * בזכות ועקב ויחד גסס ובלג: (ג) ויאמר מי איפוא: ר"ת אמו
מי נעשה כסרוס בדבר כרקה * איפוא צג' גיהסם כהנסם גיהסם עמו: ואברככו * ב' הכא ויחיד (שבעה כ"ה) כי אחד קרחיו ואברככו גבי

שפתי הכמים

רית בני אשר נברכו ה' כרית השדס שנתן לו הקד"ס רית טוב: (ה) (א)
י"ל שלא להס' לתלות הקללה בעלמא לומר שבני יחי עבדים יאכלונו יסורין
וזרות שלםס כליון תהלה לסיפך יצחק הקד"ס קללות אורכרים וכו' ורמזנו
טען למס כחב צ"ל לך וואברכס מברכך ונעללך אחר ותי' שהרי
כתוב אחריו ונברכו וגו' הכי גס קללות אורכרים קודם לברכת מברכס *
ואע"פ שבלעס אפי' לישלאל מברכך ברוך וגו' לא אמר לא אלל למס
שהרגל לדבר עס השעיס ח"ג סהים מברך חותם שניע להס כחששה
השעיס סהים להס ג"ס תהלה שלום כו' וק"ל: דהל"ב שתי ויתלות
למ"ל אלל סוס יאל מחלל לביו וזה יאל מי השדס וזה אלל הכיות וכו' ואלל
פ"י דלך מועס היתות: ח"ו"ל לפי המדרש יהיה פ"י ויחדר ח"ו
כחשמענו לשון תמיסה אלל ל' פחד על פתיסה גיהסם * ח"ע"פ דלפי
פשוטו נמי ויחדר ח"ו ל' תמיסה אלל ל' הדרס אלל ר"ל המדרס
הס כחשמענו על דבר התמיסה של מי איפוא ולאסוקי לפי המדרש
המדרס הוא הגיהסם: (א) (א) פ"י תחת עשו כי עס יצחק נכנס ג"ס
ועס זה גיהסם: יס"פ סלואס מלה מורכבת מלואס ומסרס ח"ל כפ"ס

גיואגמ פריער דאס ווארט קללה אונ דר נאך דאס ווארט ברכה אבר די רשעים האבן פריער שללה
אונ דר נאך יסורים דרום שמיית ביי פלעם פריער דאס ווארט ברכך אונ דר נאך דאס ווארט קללה
(ול) ויהי אונ עש איז גווען כאשר כלה יצחק לברך את יעקב אז יצחק האט אויס גילאזט צו בענישן יעקב
ויהי אונ עש איז גווען אד נייערט יצא אויס גיין יצא ער איז ארויס גלאנגן מאת פני יצחק אביו פון פאר
זיין פאטער יצחק ועשו אחיו אונ זיין ברודר עשו בא מצירו איז גיקומן פון זיין גיגע בלאזר נאר וויא
יעקב איז ארויס גלאנגן איז עשו אן גיקומן: (לא) ויעש גם הוא מטעמים אונ ער האט אויף גמאכט זיסע
שפייז ויבא לאביו אונ האט גבראכט צו זיין פאטער ויאמר לאביו אונ ער האט גילאזט צו זיין פאטער יקס
אבי לאז אויף שטיין ביין פאטער ויבאל מציד בנו אונ לאז עסן פון דעם גיגע פון זיין זון בעבור אום ווילן
תברכני נפשך עש זאל בענימשן מיך דיין ווילן: (לב) ויאמר לו יצחק אביו האט זיין פאטער צו אים גלאזט
מי אחת ווער ביקטו ויאמר האט ער גלאזט אני בנד בכד עשו איך בין דיין עלצער זון עשו: (לג) ויחדר
יצחק אונ יצחק איז דר ציטרט גווארן תדה גדלה עד מאד וייער אגרויס ציטונש * דר מדרש שרייבט
ער האט גווען דר גיהסם איז אפין אונטער אים ויאמר אונ ער האט גילאזט מי אפוא הוא הצד ציר ווער
איז ער אונ ווא איז ער וואס האט גלאזט אנגעג ויבא לי אונ האט מיר גבראכט ויבאל מכל כשרם תבוא
אונ האב גינעסן פון אלץ איי דו ביקט גיקמן ואברכה אונ איך האב אים געענשט * רש"י שרייבט
דרום שמיית איך האב גינעסן פון אלץ ווארום יצחק האט אזו גלאזט פון אלע מטעמים וואס איך
האב גוואלט צו פר זוכן האב איך פר זוכט אין דעם עסן גם אויף כירד ויהי געענשט זאל ער זיין *
רש"י שרייבט דרום האט יצחק גלאזט געענשט זאל ער זיין פרי מען זאל נים זאגן אז יעקב זאל
ניט גווען נארן צו זיין פאטער וואלט ער נים גנומן די ברכות דרום האט יצחק מקפיד גווען אונ האט
אים געענשט פון זיין וויסן: (לד) כשמוע עשו את דברי אביו אונ אז עשו האט גהערט די רייד פון
זיין פאטער אז יעקב האט צו גנומן די ברכות ויעצק צעהק גדלה ומרה עד מאד האט ער גשריען אגרויס

לְאָבִיו בְּרַכְנִי גַם־אֲנִי אָבִי : לֵאמֹר בָּא אֲחִיךָ
בְּמֶרְמָה וַיִּקַּח בְּרִכְתְּךָ : לוֹ וַיֹּאמֶר הִכִּי קָרָא שְׁמוֹ
יַעֲקֹב וַיַּעֲקֹבֵנִי זֶה פַעַמִּים אֶת־בְּכֻרְתִּי לָקַח וְהִנֵּה
עַתָּה לָקַח בְּרִכְתִּי וַיֹּאמֶר הֲלֹא־אֵצְלָתָ לִּי בְרָכָה :
לוֹ וַיַּעַן יִצְחָק וַיֹּאמֶר לַעֲשׂוֹ הֵן גְּבִיר שְׁמִיתִיו לָךְ וְאֶת־
כָּל־אֲחָיו נָתַתִּי לוֹ לַעֲבָדִים וְדָגָן וְתִירָשׁ סָמַכְתִּיו
וּלְכָה אֲפֹאֲמָה אֵיפְשָׁה בְּנִי : לוֹ וַיֹּאמֶר עֲשׂוֹ אֶל־אָבִיו
הַבְּרָכָה אַחַת הוּא־לָךְ אָבִי בְרַכְנִי גַם־אֲנִי אָבִי
וַיֵּשְׂא עֲשׂוֹ קִלּוֹ וַיִּבֶךְ : לוֹ וַיַּעַן יִצְחָק אָבִיו וַיֹּאמֶר אֵלָיו
הִנֵּה מִשְׁמֵנִי הָאָרֶץ יִהְיֶה מִן־שֶׁכֶךְ וּמִטַּל הַשָּׁמַיִם
מֵעַל : מֵעַל־חֶרֶבְךָ תַּחֲיֶה וְאֶת־אֲחִיךָ תַעֲבֹד וְהָיָה
כַּאֲשֶׁר תִּרְדּוּ וּפָרִקְתָּ עָלָיו מֵעַל צוֹאֲרֶךְ : מֵאֵ וַיֵּשְׁטֶם
עֲשׂוֹ אֶת־יַעֲקֹב עַל־הַבְּרָכָה אֲשֶׁר בָּרְכוּ אָבִיו
וַיֹּאמֶר עֲשׂוֹ בְּלָבֹא יִקְרָבוּ יָמֵי אָבִיו וְאֶהְרָגָה אֶת־
יַעֲקֹב אָחִי : מֵב וַיִּגְדַּל לְרַבָּקָה אֶת־דְּבָרֵי עֲשׂוֹ בְּנֵה

רשיי

שפתי חכמים

לזכרו מדעתו (ב'ר) : (לד) במרמה : כבחה : (לו) הכי קרא שמו : לשון תימה הוא כמו (לקמן כט) הכי אחי יצאה שמה לבד קרא שמו יעקב ע"ש כופו שהוא עמיד לעקבני מנחומא למה חרד יצחק אמר שמה עון יש בי שבדכתי קמן לפני גדול ופסיתי סדר יסוה החול עשו מנעקס ויעקבני זה פעמים : אמר לו אביו מה עשה לך חמר לו את ברכתי לקח חמר בכך הייתי מזל וחרד שמה עברתי על שורתי דין עכשיו ולר"ב : וכמן : יש מהרגמין וחכמי נחמתי : חללתי : לשון

הוא משמש לכמה ענינים וכו' : כדל"כ מכל ל"ל : לדל"כ גם כדוך יסוה ל"ל הא כבר ברכו : כדל"כ מאז גם כדוך יסוה : לשהוא מנחומא מנ"ש אחריו ועבדתי חסם הגידם לו וגו' : סוקסס : וסלל קרא דיעקבני הוא אחר פסוק גם כדוך וילל דבדל"ל עשו זעק מיד כקול רם מה עשה לי האלל הוא : ויעקבני זה פעמים ושמע אביו ויאמר גם כדוך יסוה וסס כשמוע עשו : דכרי אביו סלמר גם כדוך יסוה אחר סלמר ויעקבני פעמים ולא סהגותו בו אז קרא שמו יעקב כלומר אי משוג סלחוב כעיקר עקבתו וסמלחותו וסס"ס קראתו יעקב

לזכור ברכתי גם כדוך יסוה : ויעקבני : כסרגמון וכמני חרבי : גשריי און ויער אביסוקע ויאמר לאביו און ער האט גזאגט צו זיין פאטער ברכני גם אני אבי בענש מיר אויף מיין פאטער : (לד) ויאמר האט יצחק גזאגט בא אויך במרמה דיין ברודר איז גקומן מיט חכמה ויסוה ברכתך און האט צו גיטונן דיין ברכה : (לו) ויאמר האט עשו גזאגט הכי אויב דרום קרא שמו יעקב עס איז ווארן גרופן זיין גמאן יעקב ויעקבני וגו' ער זאל זיך קלייניגן איבער מיר צונוי מאל את בכוחי לקח מיין בבורה האט ער צו גנומן והנה עתה לקח ברכתי אצונך האט ער צו גיטונן מיין ברכה : דר מדרש תנחומא שרייבט וואס האט זיך יצחק דר שראקין ווארום ער האט זיך גטראכט סאמר האב איך איין עבירה גמאן וואס איך האב גבענטשט דעם יונגסטין זון פר דעם עלזשטן און אז עשו האט זון גהויבן צו שרייען יעקב האט גקלייגט איבער מיר צונוי מאל האט אים יצחק גפרענט וואס האט ער דען דיר גמאן האט ער גזאגט מיין בבורה האט ער צו גנומן האט : יצחק גזאגט דרויף האב איך

וּמִדְרָא עַד לְחַדָּא וְאִמְר לְאִבְדִּי בְרִכְנִי אֶתְאָנָא (י' ל') אָבָא: לֵה וְאִמְר עַל אַחָדָּא בְּחִמְתָּא וְקָבִיל בְּרַפְתָּהּ: לו' וְאִמְר יָאוּת קָרָא שְׁמֵיהּ יַעֲקֹב וְחִבְמִנִּי דְגֻן תְּרִיתִין וְזִמְנִין יָת בְּכִירוּתִי נָסִיב וְהָא בְּעֵן קָבִיל בְּרַפְתִּי וְאִמְר הָלֵא שְׁבַקְתָּ לִּי בְּרַפְתָּא: לו' וְאִתִּיב יַחֲזֵק וְאִמְר לְעִשׂוֹ הָא רַב שְׁוֹמֵה לָךְ (נ" עֲלֻנָּה) וַיֵּת כֶּר אַחוּרֵי יְהִיבִית לֵה לְעַבְדִּין וְעִיבּוֹר וְחִמְר סַעֲדָתָהּ וְלָךְ הָכָא מָה אֶעֱבִיד בְּרִי: לו' וְאִמְר עֲשׂוֹ לְאִבְדִּי הִבְרַפְתָּא חֲדָא הָיָא לָךְ אָבָא בְּרַךְ לִי אֶתְאָנָא אָבָא יָאֵרִים עֲשׂוֹ קָלָה וְכָכָא: לו' וְאִתִּיב יַחֲזֵק אִבְדִּי וְאִמְר לָהּ הָא מְטוּבָא דְאֶרְעָא יְהָא מִתְבָּהּ וּמְפֻלָּא דְשְׁמֵיָא מְלַעְלָא: ט' וְעַל חֲרַפְתָּ תַּחֲדִי וַיֵּת אַחָדָּא תַּפְלָה וַיְהִי כִּד יַעֲבִרוֹן בְּגוּרֵי עַד פְּתָנְמִי אוֹרִיתָא וְתַעֲדִי גִירָה מַעַל צוּרָה: ט' וְאִמְר עֲשׂוֹ דְבָבּוּ לְיַעֲקֹב עַל בְּרַפְתָּא דִּי בְרַכָּה אִבְדִּי וְאִמְר עֲשׂוֹ בְּלִבָּה יִקְרְבוֹן יוֹמֵי אָבְלִי דְאָבָא וְאִקְמֹל יָת יַעֲקֹב אֲחִי: מ' וְאִתְחַוָּה דְרַבְרָקָה יָת פְּתָנְמִי עֲשׂוֹ בְּרָה רַבָּא וּשְׁלַחַת וּקְרַת לְיַעֲקֹב בְּרָה וְעִירָא

בעל השוואה

אברהם רמז בצרכה אברהם כך לא יעקב וכתב נמו ויתן לרחל צרכה (ל' צרכה) ב' צרכה: על עמך בצרכה סלה שמאלת הצרכה סלה לבניו צרכה פשטיל סהול כל לבניו צרכה עמו בניו צרכה: צרכה: ב' צרכה ויקח צרכה: על עמך בצרכה סלה שמאלת הצרכה סלה לבניו צרכה סלה: (ל' צרכה) ג' צרכה לקח צרכה: קח לא את צרכה: וזוהי את צרכה: הקד"ש את צרכה ולא חסר כלום מכל הדורות כדכתיב

שפתי חכמים

ל' עמוד ולא עקב שיעקבני פעמים: מהר"ל: עלאפוקי ממה שג' לעיל משל השמים ומשמני הארץ דלעיל קאי אפירות הארץ שהבאחם והפירות שבהלך וזוהי שמניו ועודים אבל כהן נאמר על המקום שיהיה המקום ממקום השמן שבהלך וזה שנאמר מושבך ולא כמושבך ע"כ שמורה על המקום שיושב שם דל"כ קשה הא בידך את יעקב בצרכה משמני הארץ: פ' (מהר"ל) וז"ל שלח נחלאל נתן יחזק לעקב הצרכה על תנאי וי"ל דכתיב ויתן לך האלהים מלת האלהים משמע דבין שנים אתה ראו וכו': אצ"ל שהיו רשע את זה לא עשה שיהא מעבר את לבניו כי היה מזה צד כבוד בלבו וזה ראויה ממה שנאמר וירא עשו

אות ב' כמו (וחקאל ל') עמדתם על הצרכה בצרכה (שמות ו) על בלצחם בלצחם: והיה כאשר חרד: לשון עזר כמו (תהלים נה) חרד בשתי כלומר כשעבדו ישראל על הסורס ויהיה לך פתחון פה ל' להטעם על הצרכה שנטל ופרקת עולו וגו': (כא) יקדו ימי אבל לבני כממעו שלל אלער את אלה צ' ואל' לכמה פנים יש: (מב) ויגד לנרקה: כדום הקודש

מיה מצער גווען איך האב גטראכט איך האב אפער אום רעכט גטאן וואס איך האב געענטשט דעם קלענקסטן זון פריער פון דעם עלצטן אצינד הער איך אז איך האב דעם פבור געענטשט אזוי זאל ער געענטשט זיין ויאמר אונ ער האט גטאנט הלא פר וואר אצלת לי ברכה דו האסט אפ גשייד צו מיר איין ברכה: (ל') ויען יצחק האט יצחק גענפערט ויאמר לעשו אונ ער האט גטאנט צו עשו וזו גביר שמתו לד גון איין האר האב איך אים גטאן איינר דיר ואת כל אחיו נתתי לו לעבדים אונ אלע זיינע ברידר האב איך גגעבן צו אים צו קנעכט ודון ותידוש סמכתי אונ מיט קארן אונ מיט גוויין האב איך אים גמאכט אונפער לעקן (עין רש"י) ולכה אונ צו דיר אפוא וואו פלומר וויא זאל איך דיר געבין איין עצה מה מעשה בני וואס זאל איך טאן צו דיר מיין זון: (לר) ויאמר עשו אל אביו האט עשו גטאנט צום פאטער חברה אחת היא לך אבי איך דען נאר איין ברכה צו דיר מיין פאטער ברכני גם אני אבי געענטשט מיה איך מיין פאטער וישא עשו את קלו ויבד האט עשו אויף גרויבן זיין קול אונ האט גנוינט: (לר) ויען יצחק אביו ויאמר אליו האט יצחק זיין פאטער גענפערט אונ ער האט גטאנט צו אים הגה משמני הארץ יהיה מושבך גון פון פעסקייט פון דר ערד זאל זיין דיין ויצונג ומשל השמים מעל אונ פון טוי פון דעם הימל פון אויבן: (מ) ועל חרב תחיה אונ מיט דיין שווערד זאלסטו דיר דער גערין ואת אחיך תעבוד אונ דיין ברוינערד זאלסטו דיין ויהי כאשר חרד אונ עש וועט זיין אז דו וועסט קלאגן פלומר אז די ישראל וועלן עובר זיין אויף דר תורה וועסטו האבן איין פתחון פה צו קלאגן אויף די ברכות וואס ער האט ביי דיר גנוינט ופרקת עול מעל צואר דענקסטמאל זאלסטו אראפ ווארפן זיין יאך פון אפ דיין האלז: (כא) וישמע עשו את יעקב אונ עשו האט גהאסט אויף יעקב על הברכה אשר ברכו אביו אויף דר ברכה וואס זיין פאטער האט אים געענטשט ויאמר עשו בלבו אונ עשו האט זיך גטראכט אין הארצן יקדו ימי אבל אבי עש וועלן געענן די טעג פון דעם טרוערקייט פון מיין פאטער פלומר אז מיין פאטער וועט שטארבן ואחרת את יעקב אחי וועל איך הרגן מיין ברוינר יעקב אפר פר מיין פאטער לעבן וועל איך אים נים הארגן

הַגִּדְלוֹתֶיךָ וְהַשְׁלַח וְהַתְּקַרָּא לְיַעֲקֹב בְּנֵה הַקֶּטָן וְהַאֲמַר
אֵלָיו הִנֵּה עָשׂוּ אֶחָיִךְ מִתְּנַחֵם לָךְ לְהַרְגֶּךָ: מִן עֵתָה
בְּנִי שִׁמְעֵה בְּקֹלִי וְקוֹם בָּרַח לָךְ אֶל-לָבֵן אֶחִי חֲרָנָה:
מִן וַיֵּשְׁבֶתָ עִמּוֹ יָמִים אַחֲדִים עַד אֲשֶׁר-תָּשׁוּב חֲמַת
אֶחָיִךְ: מִה עַד-שׁוּב אֶף-אֶחָיִךְ מִמֶּךָ וְשָׂכַח אֶת אֲשֶׁר-
עָשִׂיתָ לוֹ וְשָׁלַחְתָּ וּלְקַחְתָּ מִשָּׁם לָמָּה אֲשַׁכַּל גַּם-
שְׁנֵיכֶם יוֹם אֶחָד: מִן וְהַאֲמַר רַבָּקָה אֶל-יַצְחָק קִצְתִּי
בְּחַיִּי מִפְּנֵי בָנוֹת חַת אִם-לִקְחָה יַעֲקֹב אִשָּׁה מִבָּנוֹת-
חַת כִּי אֵלֶּה מִבָּנוֹת הָאָרֶץ לָמָּה לִּי חַיִּים: כִּי וַיִּקְרָא
יַצְחָק אֶל-יַעֲקֹב וַיְבָרֶךְ אֹתוֹ וַיִּצְוֵהוּ וַיֹּאמֶר לוֹ לֹא-
תִקַּח אִשָּׁה מִבָּנוֹת בְּנֵעַן: ב קוֹם לָךְ פָּדֶנָה אֶרֶם
בֵּיתָה בְּתוֹאֵל אָבִי אֲמָךְ וְקַח-לָךְ מִשָּׁם אִשָּׁה
מִבָּנוֹת לָבֵן אֶחִי אֲמָךְ: ג וְאֵל שְׂדֵי יִבְרָךְ אֶתְךָ וַיִּפְרֹךְ
וַיִּרְבֶּךְ וְהָיִיתָ לְקָהֹל עַמִּים: ד וַיִּתֵּן-לָךְ אֶת-בְּרַכְּתָה
אֲבִרָהֶם לָךְ וּלְזֶרְעֶךָ אֶתְךָ לְרִשְׁתָּהּ אֶת-אֶרֶץ מִנְרֵיךְ
אֲשֶׁר-נָתַן אֱלֹהִים לְאַבְרָהָם: ש בֵּיעִי ה וַיִּשְׁלַח יַצְחָק
אֶת-יַעֲקֹב וַיֵּלֶךְ פָּדֶנָה אֶרֶם אֶל-לָבֵן בֶּן-בְּתוֹאֵל
הָאֲרָמִי אֶחֱי רַבָּקָה אִם יַעֲקֹב וַעֲשׂוֹ: וַיִּרְא עָשׂוּ כִּי-

שפתי חכמים ק' ועירא תרי טעמי רש"י

כ' דמות בנים כענין ויחזק אביו וגו' : קו' ו' וכלא גס לפי הוגד לה מה שעשו מוכרסר כלבו : מתחם ק' . מחס על המדעס הוא לשון מתחומין ו'ל דה"פ אם כלאו לפדש מלשון המדעס האמס למחשוב מחססס אחרת להמכר לק ולסרג' ומ'א סכר אחרת ממ בענינו וססס עליך כוס של מתחומים . ולפי פשוטו לשון מתחומים ק'מתחםס הוא על סכרכוס סכריגסך : (מכ) אחרים . מועטים : (מח) למס שכלס . אחרס סכולס מטיסס' . (למד על) הסקער אס כניו קרוי סכול . וכן כיעקב ווארסם א'יך וויל מיין פֿאטער נישט מצער ויין : (מב) ויגד לרבקה את דברי בנה הגדול אונג עש' איו גזאגט גווארן צו רבקה ברויט הקודש די רייד פון עש'ו איר עלצמן זון וחשלה וחקרא לעקב בנה הקסן אונג זיא האט גזשיקט אונג האט גרופן צו יעקב איר קלענעסטן זון והאמר אליו אונג זיא האט צוא אים גזאגט הנה עשו אחד ומתחם לך להגר דיין ברודר בראט זיך צו הארגנן דיק (עיין רש"י) אונג דר מדרש שרייבט אז האט זיא צו אים גזאגט דו ביסט שוין ביי אים לאנג גשטארבן און וינע אונגן אונג ער האט שוין גטרונקן אויף דיר אפוס של תנחומים אונג דער פשוטער פשט איו ער טרייבסט זיך אויף די גרכות מיט דעם וואס ער נועט דיק הרגנן : (מג) ועתה אונג אצונד בני שמע בקלי מיין זון פר נעם און מיין

ואמרת לה הא עשׂי אֶחָדָה כִּמְן לָךְ לְמַקְמָךְ: ^מ וּבָעֵן בְּרִי קָבַל מִנִּי וְקוּם אֵייל לָךְ לֹות
 לְבִן אֶחֱי לְחָרִן: ^מ וְתַתִּיב עִמָּהּ יוֹמִין וְעִירִין עַד דִּיתוּב רִנְגָא דְאַחֶהּ: ^מ עַד דִּיתוּב רִנְגָא
 דְאַחֶהּ מִנְּהָ וְיִתְנָשִׁי יָת דִּי עֲבָדְתָּ לָּהּ וְאַשְׁלַח וְאַדְרַבְנָה מִתַּמְּנָן לְמָה אֶתְבֵּל אֶת תְּרוּיָכוֹן
 יוֹמָא חַד: ^מ וְאַמְרַת רַבָּקָה לִיצְחָק עֲקוּת בְּחַי מִן קֶדֶם בְּנַת חֲתָאָה אִם נָסִיב מִקָּב
 אֶתְתָא מִבְּנַת חֲתָאָה כְּאַלִין מִבְּנַת אֶרְעָא לְמָה לִי חַיִּים: ^א וְקָרָא יִצְחָק לְעַקֵּב וּבְרִיָּה
 יְתֵיהּ וּפְקִידָהּ וְאַמַּר לָהּ לֹאתְסָב אֶתְתָא מִבְּנַת בְּנָעֵן: ^ב קוּם אֵייל לְפָדִין אֶרֶם לְבֵית בְּתוּאֵל
 אֲבוּהָא דְאַמְרָהּ וְסָב לָךְ מִתַּמְּנָן אֶתְתָא מִבְּנַת לְבִן אֶחֱוּדָא דְאַמְרָהּ: ^ג וְאַל שְׂדֵי יִבְרָה יְתֵיהּ
 וְיִפְשֵׁהּ וְיִסְגְּנָהּ וְתִהִי לְבִנְשֵׁת שְׁבָמִין: ^ד וְיִתֵּן לָךְ יֵת בְּרַבְתָּא דְאַבְרָהָם לָךְ וּלְבִנְיָהּ עֲמָהּ
 לְמִיִּתְתָּהּ יֵת אֶרֶע תּוֹתְבוּתָהּ דִּי יְהִב יִי לְאַבְרָהָם: ^ה וְשִׁלַּח יִצְחָק יֵת יַעֲקֹב וְאוֹל לְפָדִין אֶרֶם
 לֹות לְבִן בֶּר בְּתוּאֵל אֶרְמָאָה אֶחֱוּדָא דְרַבְרָקָה אִמָּהּ דִּיעֲקֹב וְעֵשׂוֹ: ^ו וְהוּא עֵשׂוֹ אֶרִי בְרִיָּה
 יִצְחָק יֵת יַעֲקֹב וְשִׁלַּח יְתֵיהּ קֶפֶדִין אֶרֶם לְמַסֵּב לָהּ מִתַּמְּנָן אֶתְתָא בֶּר בְּרִיָּה יְתֵיהּ וּפְקִידָהּ

בעל הטורים

ויבא יעקב שלם: (מו) קלתי בחיי: קוף קטנה שראתה שעתיד ליתרע הבית שגובהו ק' אמה: וק' של דמור קן לה גדולה שבקש דוד ע"י
 הסיכל שגובהו ק' אמה שלא יתברר:

שפתי חכמים

רשי

שהוא ל' תנחומין ואינו ל' מתחבב או מוכל לפרש שמתחבב על הכתוב
 בדיבור וכן וכן לפרש על כוס של תנחומים: ר' לוח דוקא כל חובב
 דלא מתא כלל זה אלא דוקא בשמות המקומות והאלוהים כמו בנלם
 חבבונה וקלח הכלי כמו חבבונה: ש' דל"כ ע"ש ענין זה כסל נלחן:
 ח' דל"כ ויתן ק' כבדנה אברהם מבט' לא לא חת ברכת אברהם דשמש
 שנטל ממנו ונתנה לוה ונתן שלא פ' חת ברכת אברהם לירושם הארץ
 שזכה בה הוא ויתן מכל שאל בניו משום דירושם הארץ מהנה הוא
 ולא ברכה: ה' דל"כ: א' (ק"מ) י' מקשים מה בל' לטודיענו שאלו
 יודע אם לא ידע יתקן וי' דל"כ ידע י' ש' לישב בכמה אפי' כשיש

אמר כאשר שכלתי: גם פירוש: אם יקום עליך ואתה
 סהרנו יעמוד בניו ויהרגוך ורובו הקדש מרקה בה ונתגבחה
 שמים אחד ימותו כמו שפירש בפרק המקל (סוטה יג):
 (מו) קלתי בחיי: תלמודי בחיי: (ב) פדנה: כמו לפדן: ביתה
 במואל: לבית בתואל כל תיבה שזכירה למ' בכתלהה ר' הקול
 לה ה'א בסופה (יבמות יג): (ג) ואל שדי' מי שדי' בברכותיו
 שמתברכין מפיו יברך אותך: (ד) חת ברכת אברהם: שאלו
 לו וטעם לגוי גדול: והתברכו בזרעך: יהיו אותם ברכות
 האלוהים בשבילך יתמך ילא אותם בגוי ולאום הזרע המבורך: (ה) אם יעקב ועשו: חזי יודע אמה תלמוד:

סיון קול וקום אגב שפירא אוף ברה לך אל לבן אבי חרנה אנטלוף דיר צו סיון ברוך לך סיון חרן:
 (מדר) וישבת עמו אגב דו זאלקט וינין מיט אים בלוזר דו זאלקט בוי אים זומען מיט אחרים וויניג טעם
 עד אשר תשוב חמת אחיך ביו עש' נועם ויורד קערין דר צארין פון דיין ברוך: (מדר) עד שוב אף אחיך ממך
 ביו עש' נועם ויורד קערין דיין ברוך דר צארין פון דיר ושבת את אשר עשית לו אגב ער נועם פון נעמן
 וואס דו האסט אים גטאן ושלחתי ולקחתיך משם וועל איך שיקין אגב וועל דיר נעמן פון דארטין למח
 ווארום אשכל זאל איך ווערן פון ווארפן בלוזר איר נועם שטארפן גס שנים יום אחד אוף ביידיע אין
 איין טאג: (מו) תאמר רבקה אל יצחק אגב רבקה האט גזאגט צו יצחק קצתי בחיי איך האב פאר מיאוקט
 אין סיון לעבן מפני בנות חת פון וועגן דר מעקט פון חת אם לקח יעקב אשה מבנות חת כאלה אויב יעקב
 נועם נעמן אויב פון דר מעקט פון חת אזו וויא דר דאזיגע למח לי חיים וואס מייג מיר דאס לעבן:
 (ט) ויקרא יצחקו' אגב יצחק האט גרופן צו יעקב אגב האט אים גיגענטשם ויצוה אגב האט אים
 גשאפט ואמר לו אגב האט פון אים גזאגט לא חת אשה מבנות כנען דר זאלקט גיט נעמן קיין אשה פון
 דר מעקט פון בנען: (ב) קום שטיי אויף לך פדנה אגב גיירא קיין פון ארם ברתה בתואל אבי אבך צום הויז
 פון ברתואל דר פאטער פון דיין מוטער וקח לך משם אשה מבנות לבן אחי אבך אגב דר פון דר פון דארטין איין
 ווייב פון דר מעקט פון לך דר ברוך פון דיין מוטער: (ג) ואל שדי אגב דר אלקעמטיג גאט יברך
 מחד זאל דיר גענטשן ויפד אגב ער זאל דיר פרוכפרן ויפד אגב זאל דיר מערין ויהיה לקח עמם אגב
 דו זאלקט ויין צו איין איין זאמלונג פון פעלקר: (ד) ויהי לך את ברכת אברהם אגב ער זאל דיר געבן
 דאס גענטשונג פון אברהם לך צו דיר וליריד אתר אגב צו בייגע קינד מיט דיר לרשת את ארץ עבר
 צו מאכין דיר ירשינן דאס לאנד פון דיין וואונג אגב אשר נתן אלהים לאברהם וואס גאט האט גיגעפון צו
 אברהם: (ה) וישלח יצחק את יעקב אגב יצחק האט אנטעק גשויקט יעקב וילך פדנה ארם אגב ער איז גגאנגן
 קיין פדן ארם אל לבן בן בתואל הארמי צו לך דר זון פון ברתואל הארמי אחי רבקה לך איז גיטען דר
 ברוך פון רבקה אגב יעקב ועשו וואס זיא איז די מוטער פון יעקב מיט עשו: (ו) וירא עשו אגב אז עשו

בְּרַךְ יִצְחָק אֶת־יַעֲקֹב וַיִּשְׁלַח אֹתוֹ פָּדְנָה אֶרֶם
לְקַח־תָּ לָּו מִשָּׁם אִשָּׁה בְּבָרְכוֹ אֹתוֹ וַיֵּצֵו עָלָיו לֵאמֹר
לֹא־תִקַּח אִשָּׁה מִבְּנוֹת כְּנָעַן׃ מַפְסִיר וַיִּשְׁמַע יַעֲקֹב
אֶל־אָבִיו וְאֶל־אִמּוֹ וַיֵּלֶךְ פָּדְנָה אֶרֶם׃ ח וַיֵּרָא עֵשָׂו כִּי
רָעוֹת בָּנוֹת כְּנָעַן בָּעֵינֵי יִצְחָק אָבִיו׃ ט וַיֵּלֶךְ עֵשָׂו אֶל־
יִשְׁמָעֵאל וַיִּקַּח אֶת־מַחֲלָת׃ ו בַּת־יִשְׁמָעֵאל בִּן־
אֲבִרְהָם אַחֲוֹת נָבִיּוֹת עַל־נָשָׁיו לָו לְאִשָּׁה׃ ס ס ס

תרי מעיב

ק"ו פסוקים • עליו סימן • ומפסירין בתרי עשר משא דבר ה' במלאכי סימן ח' :

רשי

שפתי הכמים

המפסירין וע"ש אלל לא ידע איהו הוא אחי לויכ הפסוקים של מקרא
(ונו' בל"ד) : בוקשה דמ"ש דקנט הכא עבר ולעול גבי לדרוש את
כ' קנט שם וגבי ויחללנו קנט שם ועבר וי"ל דכיון דקנט כהם ויחללנו
ללמוד ולחכות דכשהלכה אלל בתי מדרשות הוי יעקב מפרכם לאלל
דשם ועבר שתי בתי מדרשות הוי דכתיב ויעקב איש חס ויובל אזהלים
גמוליהם והסי'אם כביות אחיה • ולמדנו שהיה יעקב בלכותו בן ס"ג שנים שהרי ישמעאל בן ע"ד שנים היה כשנולד
יעקב • ש"ד שנה היה גדול ישמעאל מיהאק בן ס' שנה בלדת לוחם הרי ע"ד ושמותיו היו קל"ז שנה' ואלה שני חיי
ישמעאל וגו' נמלא יעקב כשמת ישמעאל בן ס"ג שנים היה ולמדנו מכאן שנטמן בבית עבר י"ד שנה בלוח"ה הלך להרין
שהרי לא שנה בבית לבן לפני לידתו של יוסף אלל י"ד שנה שנה' עבדתיך י"ד שנה בביתו כותיך ושם שנים בלח"ה וספר
הלחן משנולד יוסף היה שנה' ויהי כאשר ילדה רחל את יוסף וגו' ויוסף בן ל' שנה היה כשחלך ומשם עד שירד יעקב

הפמרת תולדת בתרי עשר במלאכי סימן א

מִשָּׁא דְּבִרְיָהּ אֶל־יִשְׂרָאֵל בֵּין מְלָאכִי׃ אֶהְבֵּתִי אֶתְכֶם אֲמַר יְהוָה וְאֶמְרָתְכֶם בִּמְהַ
אֶהְבֵּתֶנּוּ הַלּוֹא־אֵחַ עֵשָׂו לַיעֲקֹב נֶאֱמַר יְהוָה וְאֶהְבֵּתִי אֶת־יַעֲקֹב׃ וְאֶת־עֵשָׂו שְׂנֵאתִי
וְאֵשִׁים אֶת־דִּרְיוֹ שְׂמִמָּה וְאֶת־נַחֲלָתוֹ לְתַנּוֹת מִדְּבָר׃ כִּי־תֹאמְרוּ אֲדָרְם רִשְׁשֵׁנוּ וְנִשְׁוֹל
וְנִבְנֶה חֲרֻבוֹת כֹּה אֲמַר יְהוָה צְבָאוֹת הַמָּה יִבְנוּ וְאֵנִי אֶהְרֹם וְקִרְאוּ לָהֶם גְּבוֹל רִשְׁעָה

משא דבר ה' אל ישראל בים לאקט פון גאמס רייד בלומר דאס איז די גבולות וואס איז אייבר
גענערט גווארן צו מלאכי הנביא וואס ער זאל מראגן צו די ישראל ביד מלאכי אונ דאס גביאות
אזי נאך פון לאנג גנוען אין דר האנט פון מלאכי אונ פון דאנן האבין די חכמים גדרשה אז אלע
גביאים זיינן גשטאנן אויף דעם בארג סיני אונ דארטן איז אייבר גענערט גווארן צו זיי דש גביאות :
אהבתי אתכם אמר ה' גאמס האט געזאגט צו די ישראל איך האב אייך לויב ואמרתם אונ אויב איר ישראל
וועט זאגן כמה מיט וואס ווייסן מיר אהבתו אז דו האקט אונז לויב וועל איך אייך זאגן הלוא פאר
וואר אה עשו ליעקב עשו איז דאך אברודר צו אייער עלטר פאטער יעקב נאום ה' דעם גאט ואהב את
יעקב אונ איך האב לויב גיהאט יעקב צו געבן אים אנלוקטמיג לאנד דאס איז ארץ ישראל וואס אלע
אומות גלוקטן דר צו : וואו עשו שנאתי אונ עשו האב איך פיינט ואשים את חריו שמה אונ איך האב
גמאן זיינע גערע צו וויקט בלומר זיי זיינן נישט גלייך צו די גערע פון ארץ ישראל וואו נחלתו לחנות
סדרב אונ זיינן נחלה האב איך גמאכט צו אוואונג צו שלאנגן פון דר מדרב : כי תאמר אדום אז אדום
וועט זאגן רשענו מיר זיינן פריער אדום גנוען דרום זיינן אונזערע שטעט וויקט גנוען אפער אצונד זיינן
מיר רייד גווארן פון דעם רויבונג וואס מיר האבין ברויבט ירושלים נשוב וועלן מיר ווידער קערין
ונבנה חרבות אונ וועלן בויען אונזר חרבות כה אמר ה' צבאות האט גאט אזו גאמט המה יבנו ווי וועלן
בויען ואני אהרם אונ איך וועל צו פירן דאס היינט איך וועל צו גרעכין וויער גיבוי וקראו להם את

סמן

אונקלוס

קיא

עֲלֹהֵי לְמִימְרָא לֹא חֲסַב אֶתְתָּא מְבִנָּת בְּנֵנָן : י וְקִבִּיר יַעֲקֹב מִן אֲבֹהֵי וּמִן אִמָּהּ וְאֵל לְפָנָן אָרֶם : ח וְחָזָא עֲשׂוֹ אֲרִי בִישָׁא בְּנָת בְּנֵנָן בְּעֵינֵי יִצְחָק אֲבוּהֵי : ט וְאֵל עֲשׂוֹ לֹות יִשְׁמַעְעָל וְנִסִּיב יֵת מַחֲרַת בֵּת יִשְׁמַעְעָל פֶּר אֲבֵרְהָם אֶחְתָּה דִּנְבִיזַת עַל נְשׁוּהֵי לֵהָ לְאַתְנָה :

שְׁפָתֵי הַכְּסִיִּים

וכו' מסתמא על שמיס נחמך וגבי וחקל נדחש את ה' הוולט והלכט אל אחד ודלוי לשם הדוא סוב אבי אביו של עמר וסויס גדלי ממנו ומה שנקט הכא עמר לבד משום דשם כבר מתהיה בלחמה ששם : חסלת פרשת תולדת

רש"י

למחרס מ' שנים ז' של פוטע וכו' של רעב ויעקב חומר לפערה ימי שני מגורי שלמי' ומתם מה' לא וחשוב י"ד שלמי לודת יוסף ושלמים של יוסף ותבע ממחלך עד פחד יעקב הרי כ"ג : ופסירס מאביו היה בן ס"ג הרי קי"ז והוא חומר שלמים

ומתם שנה הרי חסרים י"ד שנים הא למדת שחחר שקבל הכרפות נעמן בזים עמר י"ד שנים : (אלל לא נעש עליהם בזכות החורה שהרי לא פירש יוסף מאביו אלל כ"ג מה דהיינו מ"ז עד ל"ט כנגד כ"ג שנה שפירס יעקב מאביו ולל כדכו והס כ' שנים בזים לבן וכו' שנים שפסה בדרך כדכתיב ויבן לו בית ולמקנה עשה סכות ופי' ר"ל מה הפסוק שפסה י"ה חדשים בדרך בזים הוה בימות הגשמים וסכות הוה בימות החמה ולחשבוון הפסוקים שהשכנו לשלל משפירס מאביו עד שפירס למחרס שפסה בן ק"ל שנים שס אלל ומלחם עוד י"ד שנים אלל ודלוי נעמן בזים עמר בלחמה נעמן לבן לעמד חורה ממנו ובפסל חזות החורה לא נעש עליהם ולל פירס יוסף ממנו אלל כ"ג שנה מדה כנגד מדה : ע"כ מלחסי ברה"י : על נשוי : הוסיף רשעה על רשעמו (ר"ל מרשעת על מרשעות שהיו לו כבר וק"ל) שלל גרס אלל הרשעומוס :

חסלת פרשת תולדת

דְּאֵמ גְּזַעְהֵן כִּי בִר יִצְחָק אֶת יַעֲקֹב אִזּו יִצְחָק הָאֵם גְּבַעְנֵשֶׁט צו יַעֲקֹב וּשְׁלַח אֹתוֹ פִּדְנָה אֶרֶם אוֹג הָאֵמָאִים אֲנוּעַק גְּשִׁיקֵט קִיין פֶּרן אָרֶם לִקְחַת לוֹ מִשֶּׁם אִשָּׁה צו נַעֲמָן זִיךְ פֶּרן דֶּאֱיִטָן אֲנוּיִיב בִּכְרֹו אֹתוֹ אִין זִיין מָאן בְּעֵנְמָשִׁין אִים וִיזו עֵלִיו לֵאמֹר אוֹג עַר הָאֵם גְּשִׁאֲפֵט אֲוִיךְ אִים צו נָאָנָן לֹא תִקַּח אִשָּׁה מִבְּנוֹת כִּנְעֵן דִּי דֶאֱלֶסֶט גִּיט נַעֲמָן אֲיִין אִשָּׁה פֶּרן דִּי מַעֲבָרָם פֶּרן בְּנֵנָן : (ו) וִישְׁמַעְעָל יַעֲקֹב אִזּו אֲבוּ וְאֵל אִמּוֹ אוֹג יַעֲקֹב הָאֵם צִוָּא גְּהֵעֵרֵם צו זִיין פֶּאָטָר אוֹג מוֹטָר וִיִּלֵּךְ פִּדְנָה אֶרֶם אוֹג עַר אִזּו גִּיגֵאָנָן קִיין פֶּרן אָרֶם : (ח) וִיזַר עֲשׂו אוֹג עֲשׂוֹ הָאֵם גְּזַעְהֵן כִּי רַעוּת בְּנוֹת כִּנְעֵן בְּעֵינֵי יִצְחָק אֲבוּ אִזּו דִּי בְּנוֹת בְּנֵנָן זִינָן אִיבֵל גְּפֹאֵל אִין דִּי אִיגִין פֶּרן זִיין פֶּאָטָר יִצְחָק : (ט) וִיִּלֵּךְ עֲשׂו אֵל יִשְׁמַעְעָל אִזּו עֲשׂוֹ גְּנֵאָנָן צו יִשְׁמַעְעָל וִיחַק אוֹג עַר הָאֵם גְּנֵאָנָן אֵת מַחֲלָ בֵת יִשְׁמַעְעָל מַחֲלָת דִּי מַאָבָרָם פֶּרן יִשְׁמַעְעָל בֵּן אֲבֵרְהָם וְנֹאם עַר אִזּו גְּנוּעַן דִּי וִזֵן פֶּרן אֲבֵרְהָם אֶחְתָּה בְּבוֹת וְנֹאם זִיז אִזּו גְּנוּעַן דִּי שְׁנוּעָטָר פֶּרן גְּבִיזַת עַל נְשׁוּי אֲוִיךְ וִינִיבֵעַ וִויִיבֵר לוֹ צו אִים לֵאשֶׁה פֶּר אֲנוּיִיב :

הפמרת תולדת

וְהָעָם אֲשֶׁר־עִם יְהוָה עַד־עוֹלָם : וַעֲבִידֵיכֶם תִּרְאִינָה וְאַתֶּם תֹּאמְרוּ וַיַּבֵּל יְהוָה מַעַל לַגְּבוּל יִשְׂרָאֵל : בְּנִיבְכֹד אֲב וַעֲבַד אֲדֹנָיו וְאִם־אֲב אֲנִי אִיתָ כְּבוֹדִי וְאִם־אֲדֹנִים אֲנִי אִיתָ מוֹרָאִי אֲמַר : יְהוָה צִבְאוֹת לָכֶם הַבְּרִיָּים בְּיוֹי שְׁמִי וְאַמְרַתֶּם בְּפִה בְּיוֹי אֶת־שְׁמִיךְ : מַגִּישִׁים עַל־מִזְבְּחִי לַחֵם מִגָּאֵל וְאַמְרַתֶּם בְּפִה גִּאֲלִנְךָ בְּאַמְרָכֶם שְׁלַחַן יְהוָה נִבְזָה הוּא : וְכִי־

מען נועם וייער גימארק רופן גבול רשעה אבייך גמארק והעם אונ זיי ויינן אזו אפאלק אשר עם ה' ער עולם וואם גאט האט אויף זיי גזערינט אויף אייביג : ועינכם תראינה אונ אייערע אויגין איר וישראל וועלין דאס זעהן ואחם תאמרו אונ איר וועט זאגן גדל ה' מעל לגבול ישראל עש זאל גזעקן ווערן די גרזקה פון גאט איבר דעם גמארק פון ישראל צו לאון וויסין אז מיר ויינן דיין פאלק : ואגם גאט ב'ה כו יכבר אב אויף אזוין איר אחרוב ער זאל ערליך האלטן זיין פאטאר ועבר דהיינו אונ אקנעכט זיין הארין אונ איר וישראל ווערט אן אחרוב פון זאל ערליך אונ קנעכט צו מיר גוא ואגם גאט ב'ה מכה נפשך ואם אב אני אויף איך בין צו איך אפאלק איה כבדי וואו איז מיין קבוד דאס הייקט פון וואם האלט איר מיד גיט ערליך ואם אדונים אני אונ אויב איך בין אחר איה מוראי וואו איז מיין מורא אמר ה' צבאות לכם אזו האט דר גאט וואם הערשט איבר אלע הערשאפט גאגט צו אייך הכניס בווי שמי איר ברינים וואם איר זייט מביה מיין גאטן ואמרתם כמה ביונו את שמך איך וויים אז איר וועט זאגן מיט וואם האבן מיר דיין גאטן מביה גנוען וועל איך איך זאגן דאס איז דר ביונו מגישים על מזבחי וואם איר מאכט גזעקן אויף מיין מביה לחם מגאל פאר אום ווערדיג ברויט ואמרתם אונ אז איר וועט זאגן כמה גאלנו מיט וואם האבן מיר פון אום ווירדיגט כלומר פון מראקת צו דיר דאס ברויט פון דיין מביה ענפר איך איך מיט דעם האט איר פון אום ווירדיגט באמרתם מיט דעם וואם איר זאגט שלח דר נבזה הוא גאטם מיש איז פון שיעמט כלומר די ברינים האבין מביה גנוען די קרבות אונ האבין

תגישון עור לזבל אין רע וכי תגישו פסח ויהיה אין רע הקריבהו לא לפתח הירצה
הישא פניך אמר יהוה צבאות: ועתה חלונא פגראל ויהננו מידכם היתה זאת הישא
מכם פנים אמר יהוה צבאות: מי גם בכם ויסגר דלתים ולא תאירו מבחי חנם אין
חפץ בכם אמר יהוה צבאות ומנחה לא ארצה מידכם: כי מזוזה שמש ועד מבוא
גדול שמי בגוים ובכל מקום מקטר מגש לשמי ומנחה מזוזה כיר גדול שמי בגוים
אמר יהוה צבאות: ואתם מחללים אתו באמרכם שלחן אדני מגאל הוא וניבו נבוה
אכלו: ואמרתם הנה מתלאה והפחתם אותו אמר יהוה צבאות והבאתם גזול ואת
הפסח ואת תחולת והבאתם את המנחה הארצה אותה מידכם אמר יהוה: וארור

גזאנט סחמת עש איז אריזעס סרחה דאס טיילן איסליכן קרפן באונגער ווילן מיר בעסער גאר קיין
חלק ניש נעמן דר מיט האט איר פלגים מבזה גווען דאס פרויט פון מיין מזבח: וכי תגישון עור אונ
אז איר טוט גנעלן אפליגן לובח צו שעקטן פלומר אז איר וויט מקריב אפליגנע בהמה פראקרבן
אין רע איז דען דאס ניש אפיינע זאך פון אייך וכי תגישו פסח ויהיה אונ אז איר מאכט גנעלן פרא
אקרבן אהינגעדיגע בהמה אדר אקראקע אין רע איז דאס ניש אפיינע זאך פון אייך הקריבהו נא לפתח
גנעלן גאר אועלכן צו דיין שררה אונ יעה היינד אויב ער וועט דייך פויליגן או אדר הישא פניך אויב
ער וועט פראגן דיין פנים פלומר צו איין שררה מוז מען אויף ארעכטן מליץ שיקין ניש קיין
בלגין אדר איין הינקדיגן: נוא זאגט דר גביא ועתה אונ אצונד איר פלגים וואס איר טוט דאס
שעלעכץ וויא זאל דאס אויף גיין אויף אייער הארץ איר זאלט זיין די שלוחים פון די ישראלי חלו
נא פני אל אז איר זאלט בעטן פראגס: דענו אונ אז ער זאל אונ ליט נעליגן פרא וואר מידכם היתה זאת
פון אייער האנט איז דאס פריי גווען הישא מכס פנים קאן דען דאס זיין אז ער זאל פרא נעמן פון אייך
אייער פנים אמר ה' צבאות אזו האט גזאנט גאט וואס הערשט איבר אלע הערשאפט: מי גם בכס ווער
איז אויף צווישן אייך פלומר חלואי עש זאל אויף שטיין אגוסט מענטש פון אייך ויסגר דלתים אונ
זאל פרא שליסן די טירן פון דעם בהמ' איר זאלט דארטן ניש פרייגן די אום ווירדיגע קרפנות ולא
תאירו מזבח חנם אונ איר זאלט ניש אן ציגן אויף מיין מזבח אום וקסט פלומר אועלעקע קרפנות וואס
זיינן מיר ניש מרוצה דרום אויף אין לי חפץ בכס פגער אויף אין אייך ניש אמר ה' צבאות זאגט גאט ומנחה
לא ארצה מידכם אונ קיין מנחה וועל איך אויף ניש פאווייליגן פון אייער האנט: כי דען מזוזה שמש פון
דר זייט וואס די זון הייבט אן צו שיינן דאס איז מנחה זייט ועד מבוא אונ פריי מערב זייט וואס זיא
זייט דארטן אונטר גדול שמי בגוים איז גאכפערט מיין נאמן צווישן די פעלקר דהיינו ווי זאגן איך בין
אגאט איבר אלע געמיר ובכל מקום אונ אין אלע עקטר מקטר מגש לשמי ווערט געדעמפט אונ גענעמט
פון מיינט וועגן פלומר אפילו די ערדיי פוכבים זיינן גענר קרפנות פון מיינט וועגן אדר אין אלע
עקטר אפילו אין גלות איז דאך קיין בהמ' ניש פראגן מען זאל מקריב זיין קרפנות גאר אז די
תלמידי חכמים לערנן די דינים פון קרפנות איז גלייך וויא מען וואלט מקריב גווען קרפנות ומנחה
מנחה אונ עש איז גלייך וויא זיי וואלטן מקריב גווען איין ריינס מנחה כיר גדול שמי בגוים ווארעם
דרוך אייך איז מיין נאמן גרויס צווישן די פעלקר אמר ה' צבאות זאגט גאט דר האר פון אלע
הערשאפט: ואתם מחללים אתו איר מאכט אים פאר אום הייליגן זיין נאמען באמרכם שלחן אדני
מגאל הוא אין אייער מאן זאגן דר מיט פון גאט דאס מיינט מען דער מזבח איז אום ווירדיג וניבו אונ
זיין רייד וואס איר רעט אויף אים זאגט איר המיד נבוה אכלו זיין עסקין וואס מיר עסקין פון אים איז
קבוזה: ואמרתם הנה מתלאה אונ איר טוט זאגן מיר האפין גבראנט איין מאנירגע בהמה פראקרבן
ווארעם מיר זיינן אריימע לייט והפחתם אותו אונ דרום מאכט איר מיין מזבח מרוצריג: רשי' שרייבט
עס וואלט געקענט שטיין אותי איר מאכט מיר מרוצריג גאר פון גאטס פבד וועגן שטייט אותו
אמר ה' צבאות אזו זאגט דר האר פון אלע הערשאפט אונ ווידר מאכט איר מרוצריג מיין מזבח
והבאתם גזול אונ איר טוט פרייגן איין גיגולת בהמה ואת הפסח אונ איין הינקדיגע ואת תחולה אונ
איין קראקע בהמה והבאתם אונ איר טוט פרייגן מיט אקרבן מנחה מען זאל מקריב זיין הארצה אותה
מידכם איז דען רעכט אז איך זאל דאס פויליגן פון אייערע הענד אמר ה' זאגט גאט וארור פרא שאלט

הפסרת תולדת

קיב

בִּזְכֹּל יִשָּׁש בְּעֶדְרִי וְזָכַר וְנִדְרִי וְזִכְרִי מִשְׁחַת לְאֹרְנִי כִּי מִלֶּךְ נָדוּל אֲנִי אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת
 וְשָׁמִי נִרְאָה בְּגוֹיִם: וְעַתָּה אֲלִיכֶם הַמְצִיחָה הַזֹּאת הַכְּהֵנִים: אִם-לֹא תִשְׁמָעוּ וְאִם-לֹא
 תִּשְׁמָעוּ עַל-לֵב לְתֵת כְּבוֹד לְשָׁמִי אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת וְשִׁלַּחְתִּי בְכֶם אֶת-הַמַּזְאֵה
 וְאֹרְתִי אֶת-בְּרִכּוֹתֵיכֶם וְגַם אֲרוֹתֶיהָ כִּי אֵינְכֶם שְׂמִים עַל-לֵב: הִנְנִי גֹעַר לְכֶם אֶת-
 הַזֶּדַע וְזִרְתִּי פֶרֶשׁ עַרְפְּנֵיכֶם פֶּרֶשׁ חֲזִיקֶם וְנִשְׂא אֶתְכֶם אֵלָיו: וְיִדְעֲתֶם כִּי שִׁלַּחְתִּי
 אֲלֵיכֶם אֶת הַמְצִיחָה הַזֹּאת לְהַזִּיחַ בְּרִיתִי אֶת-יְהוָה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת: בְּרִיתִי הַיְתִיחָה
 אִתּוֹ הַחַיִּים וְהַשְׁלוֹם וְאֶתְנַחֵלִי מוֹרָא וְיִירָאֵנִי וּמִפְנֵי שְׁמִי נַחַת הוּא: תּוֹרַת אֲמַת
 יְהוָה בְּפִיהוּ וְעוֹלָה לֹא-נִמְצָא בְּשִׁפְתָיו בְּשָׁלוֹם וּבְמִישׁוֹר הִלָּךְ אֱתִי וְרַבִּים הַשִּׁב
 מִעוֹן: כִּי-שִׁפְתִּי כָהֵן יִשְׁמַרְדֵּעַת וְתוֹרָה יִבְקָשׁוּ מִפִּיהוּ כִּי מִלֶּכְךָ יְהוָה צְבָאוֹת הוּא:

זאל ווערן טיכל דר וואס טראכט פאלשקייט פאר מיר צו נאכן איך האב נישט קיין בעסערע ביהמה ויש
 בעדו זכר אונ דר אמת עש איז דא אין זיין סטארע אזוי איין זכר וואס ער איז ווערט קען זאל אים
 מקריב זיין פראקרבן עולה ונדר וזבח משהת לאדני אונ ער איז כבוד אונ שעקט איין פאר דאקרינע
 פלוקר אזוי איין ביהמה וואס ווא האט איין מוס שעקט ער פון נאמס וועגן אונ איר קענט אזוי נישט
 טאן כי מלך גדול אני ווארום איך בין אגרויסקר מלך אמר ה' צבאות זאגט נאט צבאות ושמי נורא בגוים
 אונ מיין נאמן איז פארקריג צווישן די פעלקר: ועתה אליכם המצוה הזאת הכהנים אונ אצונך צו איך
 ביהנים איז די דאזיגע מצוה אקטונג צוא געבן קען זאל נישט מקריב זיין אזעלכע קרפנות: אם לא תשמעו
 אויב איר וועט נישט צו הערן ואם לא תשימו על לב אויב איר וועט נישט טאן אויף אייער הארץ לתת
 כבוד לשמי צו געבן כבוד צו מיין נאמן אמר ה' צבאות זאגט נאט צבאות ושלחתי בכם את המארה אונ
 איך וועל אין איך שיקן דאס מינערונג וארותי את ברכותיכם אונ איך וועל שילמן אייער פערנשוונג
 פלוקר די תבואה מיט די פירות וואס ברארף געענטשט ווערן וועל איך פלוכן וגם ארותי אונ איך
 וועל באלד שילמן איך ברארף נישט ווארטן אויף אטנאי ביז איר וועט נישט צו הערן כי אינכם שמים
 על לב ווארום איך ווייס איר וועט פונדצי נישט טאן אויף אייער הארץ מיד צו הערן: הנני גער לכם את
 הדוע גון איך וועל אן שרייען אונ פראקרבן צו איך דאס וויאונג וזריתי פרש על פניכם אונ איך וועל
 פראקרייטן מיכט אויף אייער פנים וואס פראקרייט פרש פנים דאס מיכט פון אייערע קרפנות
 וואס איר ווייט מקריב אום יום טוב ונשא אתכם אליו אונ דאס מיכט וועט איך טראגן: צו זיך פלוקר
 איר וועט אויף אזוי פיל חשוב זיין אזוי ווא דאס מיכט: וידעתם כי שלחתי אליכם את המצוה הזאת אונ איר
 ביהנים זאלט וויסן אז איך שיקן איך די דאזיגע מצוה אז איר זאלט נישט מקריב זיין אזעלכע קרפנות
 להיות בריית את לי איך וויל אז איר זאלט זיין אין דעם ברית וואס איך האב פאר שניטן מיט שבט
 לוי אמר ה' צבאות זאגט נאט צבאות: בריית היתה אתו איך האב מיט אים בורח ברית גיווען החיים
 והשלום ער זאל לעבן אונ עש זאל צו אים זיין שלום אזוי ווא דאס האט גזאגט צו פיהנס (הנני נתן
 לו את בריתי שלום) ואתם לו מורא אונ איך האב אים געגעבן ער זאל מקבל זיין די תורה מיט פארקט
 ויראני אונ ער האט זיך גפארקטן פרא מיר ומפני שמי נחת הוא אונ פרא מיין נאמן האט ער גטאן אונגן
 פלוקר ער האט מורא גהאט: תורת אמת היתה בפיהו די ווארהאפטניגע תורה איז גיווען אין זיין מויל
 ועולה לא נמצא בשפתיו אונ קיין אום רעכט איז נישט ווארן גפונן אין ווינע לעפען בשלום ובמישור הלך אתי
 אחרן אונ אלעך אונ פנים איז מיט גנאנגן מיט שלום אונ מיט רעכט פארקרייטן ורבים השיב מעון
 אונ ביי דעם עגל האפן ווי גמאכט אום קערן גאנץ שבט לוי פון זינד: כי שפתי כהן ישמרו דעת ווארום
 די לעפען פון דעם כהן דארפן הימן דאס וויסן שאפט פון דר תורה פרא וואס וותורה יבקשו מפיהו ווארום
 די לייט בערן פון זיין מויל צו לערן תורה די ביהנים זאלן פסקען איסור והיתר ווארום עש שטייט
 אין פסוק (וידו משפטיה ליעקב) דאס איז מיינטש שבט לוי זאל לערן די דינים צו די מינדער פון
 יעקב כי מלאך ה' צבאות הוא ווארום דר כהן איז איין שליח פון נאט דר כהן איז גלייך צו די מלאכי
 שרת וואס זיי דינען פרא נאט דר כהן דינט פרא נאט אין קדשי קדשים איבער דעם דארפן דא
 ביהנים שטארק הימן מידת:

דעם

[illegible]

(ו) ויצא יעקב מבאר שבע אונ יעקב איז ארויס גגאנגן פון באַר שבע ווילד חינה אונ ער האט אין זינען גהאט צו גיין קיין הרן • רשי פרעגט עס דארף מער גוט צו שטיין גאר ווילד יעקב הנהגה אז יעקב איז גגאנגן קיין הרן וואס שטייט אז ער איז ארויס גגאנגן פון באַר שבע דר תירוצו איז דר פסוק ווייזט מיר אז אצדיק גייט ארויס פון אשטאט ווערט איין צייכונג אין שטאט ווארום כלל זמן אז דר צדיק איז אין שטאט איז ער איר לויב אונ איר לזכרונת אונ איר שונאקייט כלומר מען לויבט די שטאט אונ אז דר צדיק גייט ארויס פון דר שטאט גייט ארויס איר לזכרונת אונ איר שונאקייט אונ איר שונאקייט : (יא) ויפגע במקום אונ ער האט פגעגונט דאס ארט כלומר ער איז גקומן צו דעם ארט • רשי שרייבט במקום מיינט מען דעם הר המוריה אונזערע רבנן האבין גזאנט ויפגע איז שיימש ער האט גבעטן כלומר יעקב האט דארטן תפלה גמאן אונ פון דאנן לערנן מיר אז יעקב האט מתקן

ק"ג

בעל הטורים

רש"י

מראשיתו: עשאו כמין מרדכי^ב מסיב לראשו שירא מפני היות רעות הסחילו מריבות זו את זו^א וזאת אומרת עלי ויזה דדיק את ראשו וזאת אומרת עלי ייזה מיד עשוקהסב^ב אכן אחת וחבו שר' ויקח את האבן אשר זה מראשותיו: וישבב במקום ההוא: לשון מיעוט בלואו במקום שכב כלל י"ד פנים ששמש צבים עבר לא שכל בלילא שיהי עוסק בחרס: (ויב) עלי וירדים: עולים מתחת קו"א ח"ל וירדים: מלאכים שילווהו בחזק און ויואלם וזאת לארץ ועלו לרקיע וירדו מלאכי חוש לארץ ללאתו: (ויב) לזב עליו: "לשמרו: וחלשי יתקח" אע"פ שלא

פאפא

שָׁכַב עֲלֶיהָ לָךְ אֶתֶּנָּה וּלְזֶרְעֶךָ יִהְיֶה זֶרְעֶךָ כַּעֲפָר
הָאָרֶץ וּפְרִצְתָּ יָמָה וּקְדָמָה וּצְפֹנָה וְנִגְבָּה וּנְבָרְכֻ
בְּךָ כָּל־מִשְׁפַּחַת הָאָדָמָה וּבְזֶרְעֶךָ: מִי וְהִנֵּה אֲנִי
עֹמֵךְ וַיִּשְׁמְרֵתִיךָ בְּכָל־אֲשֶׁר־תֵּלֵךְ וַהֲשִׁבְתִּיךָ אֶל־
הָאָדָמָה הַזֹּאת כִּי לֹא אֶעֱזָבְךָ עַד אֲשֶׁר אֲסַעֲשִׂיתִי
אֵת אֲשֶׁר־דִּבַּרְתִּי לָךְ: מִי וַיִּקְנִי יַעֲקֹב מִשְׁנֵתוֹ וַיֹּאמֶר
אֲבִן יִשְׁיֵהוּהָ בַּמָּקוֹם הַזֶּה וְאֲנִי לֹא יָדַעְתִּי: וַיִּירָא
וַיֹּאמֶר מִה־נִּזְרָא הַמָּקוֹם הַזֶּה אֵין זֶה כִּי אִם־בֵּית
אֱלֹהִים וְזֶה שַׁעַר הַשָּׁמַיִם: יִי וַיִּשְׁכֹּם יַעֲקֹב בַּבֹּקֶר
וַיִּקַּח אֶת־הָאֲבֵן אֲשֶׁר־שָׁם מִרְאשֵׁיתוֹ וַיִּשֶׁם אֹתָהּ
מִצְבֵּה וַיִּצֹק שָׁמֶן עַל־רֹאשָׁהּ: יִי וַיִּקְרָא אֶת־שֵׁם־

רש"י

שפתי הכמים

בְּאוֹתָהּ שֵׁם וְלֹא קוֹדֵם לָכֵן אֲמָרוּ בְּגִמ' לִפִּי שְׂדִיקוֹתָ שֶׁל יַעֲקֹב הָיוּ
בְּכֹסֶם כְּכֹדֶד וְנִשְׁמָו רָאוּ הַמַּלְאָכִים אֵת יַעֲקֹב וַיִּדְעוּ שְׂדִיקוֹתָ כֹּחַ
וַיִּתְקַדְּמוּ בִּן כֹּחֹל שָׂרָא קִרְבֵּן לְכֹסֶם כְּכֹד וַיִּתֵּר מִסֵּם וְהָיָה בְּדַעְתָּם
לִהְיוֹת לְבֶן שְׂמֵרוֹ הַקִּבְלִי: וַיִּעַל כֹּחֹל הַמַּלְאָכִים שֶׁל אִי' הָיוּ עוֹלִים
וְהַמַּלְאָכִים שֶׁל ח'ל הָיוּ יוֹרְדִים בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ לֹא הָיוּ הַמַּלְאָכִים אֲלָנוּ
לֵךְ מִמֶּנּוּ וְהָיָה שֶׁכֵּבוֹ: רַח"ל: פִּדְלָלִים מֵאִי רְבוּתִים הָיוּ שֶׁמֶן לוֹ
לֵךְ הַחֵץ אֲשֶׁר שָׂכַב עֲלֵיהֶם שָׂרָא רָךְ ד' אֲמוּת וּמִי קִלְמֵר קִיפֵל הַקִּבְלִי
וְהָיָה לִמֵּס קִיפֵל אֲחֵרֵם לוֹ בְּחוּד ד' אֲמוּת: י"ל כִּדִּי שִׁטְתִּים נֶחֱלִכְוֹת
כָּל אִי' כִּד' אֲמוּת אֲשֶׁר הָיוּ שׂוֹכְבִּים עֲלֵיהֶם שֶׁל אִי' בְּלוּתָם נֶחֱלִכְוֹת
יֵדֵהּ יוֹד וַיִּתְּנוּ חֵן שְׂפוֹתֵם לֵי: צִלָּה כִּמוֹן פֶּן יִסְרְפוּ בָּם שָׂרָא לִשְׁוֹן
הַיָּסִיד: פִּדְלָלִים מֵאִי מִלְכִּי עֹמֵךְ דַּמְשִׁעַת מִגֵּן לָךְ: (נח"י) יֵרֵא בְּהִלְכָּהּ
מִשְׁמֵו שֶׁל יִדְדוֹף אֲחֵרֵיו וּבְחִירוֹת מִלְכִּי כְּמִשְׁמֵה שְׂרָיָה וְזֶה שִׁטְתִּים
דַּמְשִׁעַתוֹךְ: כֹּל אֲשֶׁר תֵּלֵךְ וְהִשְׁבִּיעוּתִי: רִדְק'ל כִּי לֹא אֶעֱזָבְךָ עַד אֲשֶׁר
מִשְׁמֵעַ גְּדוּלָּה לֹא אֶעֱזָבְךָ עַד אֲשֶׁר עֲשִׂיתִי וְהִנֵּה אִם מִשְׁמֵעַ הָיוּ סִפֵּן
אִם יִשְׁמָע אִם לֹא לֵךְ וּפִסֵּס אִם מִשְׁמֵעַ בְּלוֹן כִּי דֹהֵא מִי ל' וְדֹהֵא
בְּלוֹמֵר כִּי־נִשְׁמָע לְשׁוֹן אִם גִּם אִם מִשְׁמָע ל' כִּי: שִׁלָּה' דְלִמָּא
אֲשֶׁר דִּבְרַתִּי לָךְ עַל הַדִּיבּוֹת שֶׁדָּבַר עִמּוֹ עֵתָּה וְהָיוּ וַיִּתְּנוּ אֵלֵי: כִּי
וַיִּזְנוּ וַיִּלְכְּ דְלִמָּא כֹּל אֲשֶׁר אֵלֵי מִדְבַר עֹמֵךְ וַיֵּלֶן לִשְׁוֹן דִּבְרַתִּי שָׂרָא
ל' עֵת כִּי־נִשְׁמָע דְּהִרָא בְּכֹחַ לִיכָא וְהָיוּ בְּהַלּוֹס אֲחֵרֵיו וְלֹא הָיוּ מִשְׁמָעוּ
בְּנִתּוֹת וְקִי' וְהַלְלָלִים מִיָּמֵי אִם לֹא יָדַע: אֲדִקְלִי כִי־נִשְׁמָע יַעֲקֹב
כִּי אִם מִתְּ אֱלֹהִים מִשְׁמֵעַ שְׂרָיָה בְּנִתִּים אִל כְּמִי' וַיִּקְרָא אֵת שֵׁם הַמָּקוֹם

מִיִּזְנוּ בְּמִקְרָא שְׂיִיחַד הַקִּבְלִי שֶׁמוֹ עַל הַלְדִּיקוֹס בְּחִיִּים
לְכַחֲבֵל אֱלֹהֵי פְלוּגִי מִשְׁוֹם שְׂנֵאֲמֵר (חִיבֵן מו) הֵן בְּקִדּוּשֵׁי לֹא
יִאֲמִין כֹּחֵן יִיחַד שֶׁמוֹ עַל יִתְחַק לִפִּי שֶׁכֵּהוּ עִינֵיו וְכֹלָאוּ בְּנִתִּים
וְהָיָה כֹּחֵן כִּמְוֹ וַיִּחַל"ר פִּסְק מִמֶּנּוּ (הַנְּחִימָל): שֶׁכֵּב עֲלֵיהִי
(חִיבֵן מו) קִיפֵל הַקִּבְלִי כֹל אִי' הַתְּחִימוּ פִּרְמוֹ לוֹ שֶׁחֵסֵד נִוְחָה
לִיכְבֵּם לְבִיִּי (כִּד' אֲמוּת שֶׁזֶה מִקְוֵמוֹ שֶׁל אִלֵּם): (יִד) וּפִסְרָתִי
וְחִזְקָתִי כִּמְוֹ וְכֵן יִפְרֹדֶן: (מִו) אֲנִי עֹמֵךְ לִפִּי שְׂרָיָה יֵרֵא
קִמְעֵשׁוֹ וּמִלְכִּי: עַד אֲשֶׁר אִם עֲשִׂיתִי אִם מִשְׁמָע ל' בְּלִשְׁוֹן כִּי
(גִּישׁוֹן 5): דִּבְרַתִּי לָךְ לִלְרַבֵּךְ וְעוֹלָךְ מִה שֶׁהִנְחִיתִי לְכַחֲבֵרִים
עַל זֶרְעוֹ לֵךְ הַנְּחִימָל וְלֹא לְשֵׁמוֹ שֶׁלֹּא מִתְּרַתִּי לוֹ כִּי יִתְחַק יִקְרָא
לָךְ זֶרַע אִלֵּא כִּי בִיחָק וְלֹא כֹל יִתְחַק וְכֹכֵל לִי וְלָךְ וְלֹא וְהָיָה
הַסְּמִיכִים אִלֵּא דְבֹר מִשְׁמָעִים לְשׁוֹן עַל זֶה וְהָיָה שְׂרָיָה עַם
יַעֲקֹב לֹא דִבַּר "קוֹדֵם לָכֵן: (מִו) וְהָיָה לֹא יִדְעֵמִי שֶׁאִם
יִדְעֵמִי לֹא יִשְׁמָע לְבִמְקוֹס קִדּוֹם כֹּחֵ: (יִי) כִּי אִם בֵּית אֱלֹהִים
אִלֵּא לִשְׁמָע בָּשֶׁם רִבִּי וְכִי בִּן מִזְמֵרָה הַסְּמִיכִים הָיוּ עוֹמְדִים בְּבִחָר
שֶׁכֵּב אִלֵּא מִשְׁמָע שְׂפוֹת מִגִּיעַ כִּנְגֵד בֵּית הַמִּקְדָּשׁ שֶׁבָּחַר שֶׁכֵּב
עוֹמְדִים בְּדִרְוֹמָה שֶׁל יִהוּדָה וְיִרְוֹשָׁלַיִם בְּפִסְטֵה בְּנִבּוֹל שְׂבִין יִהוּדָה

פִּאֲמֵר וַיִּתְחַק הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲתָה שׂוֹכֵב עֲלֶיהָ דִּי עֶרְדֵּן וְהָיָה דִּי
בְּעֵבֶן צִו דִּיר אֲוֹן צִו דִּיִּינֵעַ קִינְדֵּר רִשִּׁי שְׂרִיִּיבֵט גֵּאֲט בִּיהָ הָאֲט אֵיִין גִּינְיוֹקִילֵט דָּאֵם גֵּאֲנֵעַ לֵאמֹר
אֵרֶץ יִשְׂרָאֵל אֲוֹנֵקֶר אִים אֲוֹן הָאֲט אִים מִרְמוֹ גִּוְעֵן אִין עֵשׂ וְנִשְׁמָע גִּוְעֵן גִּרְיֵנִי וַיִּינֵעַ קִינְדֵּר אֵיִין צִו גֵּעֲשֵׁן
דָּאֵם לֵאמֹר: (יִד) וְהָיָה זֶרְעֵךְ כַּעֲפָר הָאָרֶץ אֲוֹן דִּיִּינֵעַ קִינְדֵּר וְנִשְׁמָע גִּוְעֵן אִין אֲוֹן וַיִּיאֵ דָאֵם שְׂמִיטֵיב פִּוֹן דִּר עֶרְדֵּן
וּפְרִצְתָּ יָמָה וּקְדָמָה וּצְפֹנָה וְנִגְבָּה אֲוֹן דִּר וְנִשְׁמָע דִּיךְ שְׂמִיטֵיבֵט קִינְדֵּר אֲוֹן מִזְרָח אֲוֹן מִזְרָח אֲוֹן צָפוֹן אֲוֹן דְּרוֹם
וּנְבָרְכֻ בְּךָ כָּל מִשְׁפַּחַת הָאָדָמָה אֲוֹן וַיִּי וְנִשְׁמָע גִּוְעֵן גִּבְעֵנִשְׁט אֲלֵע מִשְׁפַּחַת פִּוֹן דִּר עֶרְדֵּן אִין דִּיר אֲוֹן אִין
דִּיִּינֵעַ קִינְדֵּר: (מִו) וְהָיָה גִּוְעֵן אֲנִי עֶסֶר אֵיךְ בֵּין מִיט דִּיר רִשִּׁי שְׂרִיִּיבֵט נִיִּיל יַעֲקֹב הָאֲט זִיךְ גִּפְאָרְכֵטִין
פִּר עֵשׂוֹ אֲוֹן פִּר לָבֵן הָאֲט גֵּאֲט אִים גִּוְעֵט אֵיךְ בֵּין מִיט דִּיר וּשְׂמִיטֵיב בְּכָל אֲשֶׁר תֵּלֵךְ אֲוֹן אֵיךְ וְנִשְׁמָע
דִּיךְ הִיטֵן וְהָיָה דִּר וְנִשְׁמָע גִּוְעֵן וְהִשְׁבִּיעַתִּי אֶל הָאָדָמָה הַזֹּאת אֲוֹן אֵיךְ וְנִשְׁמָע אֲוֹן קִינְדֵּר דִּיךְ צִו דִּר דִּיִּינֵעַ

עוד

עלה לך אתננה ולבנה: יי ויהו בנה סגיאן בעפרא דארעא ותתקף למערבא ולמדתהא
 וליצפונא ולדרומא ותפרכון בדילך כל זרעית ארעא ובדיל בנה: ויהא מימרי בסעדה
 ואפרנה בכל אתר די תהא ואיתבנה לארעא דהא ארי לא אשבקנה עד די אעביד ית
 דמלית קד: ויהאער יעקב משנתה ואמר בקושטא (אית) יקרא דיי שרי באתרא
 דהון ואנא לא הויתי דע: יי ויהו ואמר מה דחילו אתרא דהון לית דין אתר הדיוט
 אלהין אתר דרעא בה מן קדם יי ודין תרע קבל שמיא: יי ואקדים יעקב בצפרא ונסיב
 ית אבנא די שני אפדוהי ושני יתה קמא ואריק משחא על רישה: יי וקרא ית שמיא

בעל הטורים

על הכן: וזה לא שייך בו כי נשאו גבורה כ"כ רבינו בחיי: (יד) ופלת יתם [ע"ה] בגימ' קריעת ים - וזהו ויהא ישראל - ישראל סבא:
 (טו) והספיק אל האדמה [עם התיבות] בגימ' זה מורכב מלכיות [ע"ה]: (טז) ויזק יעקב משנתו ויאמר - ס"ח זכור לומר שאין משנתו
 של אדם נשמעת אלא בזכור: משנתו קרי ביה משנתו מהוך שהוא כהן כחורס ביום גם בלילות לא שכל בזה בלגותו בו בחלומו: (יז) וזה

שפתי חכמים

הסוף ביה את א"ח משמע שכולם הם עומד ביות אל ועליל משמע
 שהם עומד בבאר שבע מדכתיב לעיל ויחלוס והם כולם עומד אלא
 וגו' ולא מפרש בזה מקום של ארץ כים א"ח ודאי קאי אהאי דכתיב
 לפניו כחלה דכיוון שבע דדרשון סמיכות א"ח קדו קראי אהדי
 לך מפרש כסולם הזה עומד בבאר שבע כדמשמע בספוק ואמנע
 שיפועו נגד צ"ה דכיוון ירושלים ורשאו ביות אל כדמשמע נמי בספוק
 דאין לומר סוף שיפועו הים כנגד צ"ה אם כן הים יעקב מן מהסולם
 שרי שרי שבע דדרוש ויבדק בלשון בלשון שני יודס
 ובנימין ולו הוא כלשון של בנימין וא"כ מה הים מעלת לו שקרא לו
 ביה אלהים ושער השמים הרי לא הים שם לא נגלו הכולם ולא רשאו
 לכן פי' שאלמע שמים הים כנגד צ"ה וכן הסולם כיוון רשאו הים
 נגד ביה אל שהוא לו: כחב מהכ"ל כך מ"ל פירוש הספוק והאנע
 רש"י וכלפי שאר"ל שאמר הקב"ה דרוק זה בא לבית מלכו ויפסור
 בלא לית וזית מלכו של הקב"ה כיוון ירושלים וכלן משמע שלן ביות
 אל עוד אמרו יעקב קרא לירושלים ביה אל חוה לו דכתיב ואלו
 לו שם העיר כ"י ואפי' אם תהי יכול לתרן כהנזכר שחובל למר לו היל
 ירושלים עדיין קשר מהיכל למדו וזמר לו וכו' ואו קרא לוח
 שהוא שם העיר לראשונה וירושלים שפסל לשם קראם ביות אל
 וזהו יתורן ד"ה שפירש לאפוקי דעת הכ"ה' דלפי פירושו שגזכזכזת
 שלנו כתיב יעקב קרא לירושלים ביה אל ויתקד עלדכיון זה לו לא
 ירושלים ג"כ מדכתיב חכמים הוא וזה לא מלכתי בשום מקום ועוד
 לפי התיורן ג"כ קשה לעולם לו כיוון ירושלים וקפיתם הכין כיוון
 כשבא לאמנעית הדבר לא לו כנגד אלא ודאי שם ביות ביה
 שירושלים לא לו חל דכמותה קראי כדפירשתי עכ"ל: בר"ל כך הוא
 האמאר הסם בגמרא ולשון קושא' הוא למח לא עכבוו שם ומתקן
 איהו לא ידיו וכו' עד מן השמים ועכבוו ר"ל כיון דהוא עומד לא
 התפלל מעלמו מן השמים ועכבוו בחמיה אין כופין אדם לדבר מזה:
 גמביא ראייה שדחילו ביו"ל לא' רבים הוא אלא דרך התרגום הוא

ובנימין וזית אל הים בלשון של נחלת בנימין בנבול שכן
 בנימין ובין בני יוסף מנאל סולם סרגיו בבאר שבע ורשאו
 ביות אל מניע אהמע שפועו נגד ירושלים: וכלפי שאמר
 רבותיו שאמר הקב"ה דרוק זה בא לבית מלכו ויפסור בלא
 לית: ועוד אמרו יעקב קראו לירושלים ביה אל חוה לו היל
 ולא ירושלים ומיכין למדו לומר כן לומר אי שנתקד הר
 המוריה וכלן לכן חוה הוא קפיתם החרן האמורה בשמיטת
 חולין שזא ביה המקדש לקראתו עד ביות אל וזהו ויפגע
 במקום: וא"ח כשעבר יעקב על ביות המקדש בידו לא עכבו
 שם איהו לא ידיו לביה להסתכל במקום שהסתכלו אבותיו
 ומן השמים ועכבוו איהו עד חרן חול כדאמרין בפרק גיד
 הפסח וקרא מוכיה וילך חרנה כי משה לחרן אמר תפסר
 שנתקד על מקום שהסתכלו אבותיו ולא התפללתי בו: ידב
 דמיה למחרת וחרר עד ביות אל וקפלה לו הארץ: (ביות אל
 לא זה הוא הסמוך לשי אלא לירושלים ועל שם שהיתה עיר
 האלהי קראה ביות אל והוא הר המוריה שהסתכל בו אברהם
 והוא הפדה שהסתכל בו יצחק וכן אמרו בסוטה לבו ועלה
 וגו' לא כשברכה שקראו הר ולא כיועק שקראו שדה אלא
 כיעקב שקראו ביות אל ע"כ פרש"י מדויק: מה נורא - תרגום
 מה דחילו אתרא דהון - דחילו שם דבר הוא כמו סוכלתו
 וכסו למלכ: וזה שער השמים: מקום חפלה לעלות חפלתם
 השמימה ומדרשו שזית המקדש של מעלה דמוון כנגד ביות

כן כמו תכונה שהוא נמי שם דבר ואפי' הרגונו סוכלתו ביו"ל וכן בגד ללבוש נמי שם דבר הוא ותכונתו וכסו ביו"ל וא"כ ש"פ שדך
 התרגום כן: ד' (נח"י) ג"ל דהמדרש איתו חולק אלא שפרש טעם דוקא זה המקום הוא שער לעליות התפלה לפי שהוא מכוון נגד

עדר כי לא אעביד ווארם איה וועל דיה גיט פר לאון עד אשר אם עשיתי ביז וואנן איה וועל דאם טאן
 את אשר דברתי לך וואם איה האב גרעט פון דייגנס ווענן צו דיינע עלטרין: (טז) ויזק יעקב משנתו ואמר
 יעקב האם זיך אויף גנואכט פון זיין שְׁלָאָה ויאמר אבן יש' במקום הזה אבן ער האם גזאגט פאר וואר
 גאט איז דא אויף דעם אָרֶט כְּלוּמָר דא ררוח די שְׁכִינָה ואנכי לא ידעתי אבן איה האב גיט גנואכט:
 רש"י שְׁרִיִיבִט ער האם גזאגט איה וואלט וויסין וואלט איה גיט גְּשָׁלָאָה אויף אזו אהייליגין אָרֶט
 וויא דאם אי: (יז) ויירא אבן ער האם זיך גפארבטן ויאמר מה נורא המקום הזה אבן ער האם גזאגט וויא
 פארבטיג איז דאם אָרֶט אין זה דאם איז גיט אָנְדֶרְעֶלֶךְ כי אם בית אלהים גאר גאטם הויז כְּלוּמָר דא וועט
 גבוית ווערן דאם בית המקדש וזה שער השמים אבן דאם איז דאם מויער פון דעם הימל וואם די תפלות
 גייען ארויף: דר מדרש שְׁרִיִיבִט דר בית המקדש שוּל מַעֲלָה שְׁמִיט גלייך קעגן בית המקדש שוּל
 מִטָּה: (יח) וישכם יעקב בבקר האם זיך יעקב גפערדט אין דר פריא ויקח את האבן אשר שם מראשותיו
 אבן ער האם גנוגן דעם שְׁמִיין וואם ער האם גטאן פון זיין צו קאפינס וישם אותה מצבה אבן ער האם
 גקאכט ויא פֶּר אֵיין באשטאנד ויצק שמן על ראשה אבן ער האם גינאסין אֵייל אויף איר שְׁפִיץ:
 ויקרא

המקום ההוא בית-אל ואולם לזו שם-העיר
לראשונה: ויבן יעקב גדר לאמר אם-יהיה
אלהים עמדי ושמרני בדרך הזה אשר אנכי הולך
ונתן לי לחם לאכל ובגד ללבוש: כא וישכתי בשלום
אל-בית אבי והיה יהוה לי לאלהים: כב והאבן
הזאת אשר-שמתי מצבה יהיה בית אלהים וכל
אשר תתן לי עשור אעשרנו לך: שני כג וישא
יעקב רגליו וילך ארצה בני-קדם: ד וירא והנה
באר בשדה והנה שם שלשה עדר-צאן רבצים
עליה כי מן-הבאר ההוא ישקו העדרים והאבן
גדלה על-פי הבאר: ה ונאספו-שמה כל-העדרים
ונגלו את-האבן מעל פי הבאר והישקו את-הצאן
והשיבו את-האבן על-פי הבאר למקמה: ו ויאמר
להם יעקב אחי מאין אתם ויאמרו מחרן אנחנו:
ז ויאמר להם הידעתם את-לבן בן-נחור ויאמרו:

רשי

המקדש של משה: (ב) אם יהיה אלהים עמדי: אם ישמור
לי הבעמות הללו שהבטיח לי להיות יעמדי כמו שאמר לי
והנה אחי עמך: ושומרי: כמו שאמר כי לא אעזבך והמבקש
חל: ונתן לי לחם ללבוש: כמו שאמר כי לא אעזבך והמבקש
לחם הוא נעזב שנה' ולא ראיתי לדיק נעזב וזרעו מבקש לחם
(שהלם לו): (כא) ושכתי: כמו שאמר לי והשיבותי אל
האדמה: בשלום: שלם מן ההטא שלא יאלצו מדרכי לבן.
והיה ה' לי לאלהים: שיחול שמו עלי מתהלה ועד סוף שלא

שפתי הכמים

כח של מעלה ומי שער השמים הוא דרך משל כי אין לשמים שער
או תלון: (ה) רגליו: דהא לנפול דקרא כפל הוא דקטוב אם יהיה אלהים
עמדי היינו ושומרי ועז"פ אם ישמור לי וכו' כלומר דהא אם יהיה
אלהים עמדי קאי אשמועת הבעמות וא"ל איך יתכן לומר שיעקב היה
מסופק אם יקיים הקב"ה הבעמות וא"ל לא: וי"ל שהיה ירא שמה יגרום
הטא ולא ישמור לו: ועי"ל דיעקב היה סבור שמה תלום הוא ואין
תלום כלל דברים בטלים מ"ל אמר אם וגו' קול: וא"ל כיון שש"י
כל הבעמות הבעמות מן הספקה הוכן הבעמות מני על בגד ללבוש וי"ל
כיון שהבעמות על הלהם ודאי שהבעמות מני על בגד ללבוש כמו שאחז"ל
מפיק לגביך וכו' לכרישך פי' וזין בגדים יקרים ועשוק ממוןך בשבילך
בגדים וכו' לכרישך פי' חבל לכרישך כל חזקין חלל בשמים ולא ביוקר

מכדי ודומה ואמר מני כפ' כיכוי הדם לעולם ואכל אדם וישתה פחות מזה שיש לו וילבש ויתכסה ויתר מזה שיש לו וכיון שהקב"ה הבעמות
על הלהם לאכול ח"ל ודאי הבעמות מני על בגד ללבוש דה"ל היה נדון למאכל משאכלו כדי לנקח בגדים נמצא שלא יהיה לו לחם לאכול
והקב"ה הבעמות על הלהם: (ו) וכו' ג"כ מכלל הבעמות של הש"י דהא אמר את חלבי דברתי לך ופרש"י ללכך ועלך
מאס לא יהיה שלם מן הטא וילמוד מדרכי לבן בודאי שלא יתקיים מה שנאמר עליו כמו כל הבעמות של הקב"ה שכן על תנאי שלא יגדש

(יז) ויקרא את שם המקום ההוא בית אל אונ ער האט גרופן דעם נאמן פון דעם ארט בית אל ואולם לח
שם העיר לראשונה אבן צום ערשטן האט די שטאט גהייסן לזו: (כ) וידר יעקב נדר אונ יעקב האט איין
נדר נאמן לאמר צו נאגן אם יהיה אלהים עמדי אז גאט נועם זיין מיט מיר אזו ווירא ער איז מיר מביטות
ושומרי בדרך הזה אשר אנכי הולך אונ נועם מיד היטין אויף דעם נועם וואס איך גיי ונתן לי לחם לאכול
אונ ער נועם מיר נעבן ברויט צו עסן ובגד ללבוש אונ אקלייד אן צו קליידן: (כא) ושכתי בשלום אל בית
אבי אונ איך וועל מיד אום קערן קשלוס צו מיין פאטער אזו אן ויגד איך נאל מיד נים אפ לערנן די
ווענין

קמו

על המורים

שפתי חכמים

ימאח פסול יצטרע כח"ס אשר דברתי לך והבטחה זו הבטיח
לדבריהם שנה' להיות לך לאלהים ולורשך אחריו (לעיל יז)
(דבר מיוחד שלא ימאח בו שום פסול) (בב) והבטח אחרת
לך מפורש וי"ז וזו והבטח אם תעשה לי את אלה ואף אני
אעשה זאת: והבטח האמת אשר ממני מלפני וגו' כתרומתו
הכי פלה עלה קדם ה' וכן יעשה בצבאו מסדן ארס כשאמר
לו קים עלה בית אל (לקומן לה) מה נאמר שם ויב' יעקב
מלפני וגו' ויסע אל נדך: (א) וישא יעקב גרוליו ומשתכב
בצורה טובה שבוטחה בשמייהו ואלו את תרגליו ומעשה
ללכת: (ב) כמפורש דכ"ב: (ב) יסון העדרים: משקום ידוהים
את העדרים והמקרא דבר בשלום קלרה: (ג) ומאספו -
גרולים היו להספק לפי שהם יסאכין גדולים: וכללו וגוללין
והגרומו ומגדלדן: לפי שכן הווה משתנה לדבר בשלום עמיד
וגללו לעבר לפי שכל דבר ההוה מתמיד בשלום ועמיד

פריינד

יָדַעְנוּ: וַיֹּאמֶר לָהֶם הַשְׁלוֹם לוֹ וַיֹּאמְרוּ שְׁלוֹם וְהִנֵּה
 רָחֵל בָּתוֹ בָּאָה עִם־הָצֹאן: וַיֹּאמֶר הֵן עוֹד הַיּוֹם
 גָּדוֹל לֹא־עַתָּה הָאֶסְפָּה הַמִּקְנֶה הַשִּׁקְוָה הָצֹאן וּלְכוּ
 רָעוּ: וַיֹּאמְרוּ לֹא־נוֹכַל עַד־אֲשֶׁר יֵאסְפוּ כָּל־הַעֲדָרִים
 וְיִגְלְלוּ אֶת־הָאֶבֶן מֵעַל פִּי הַבָּאָר וְהִשְׁקִינוּ הָצֹאן:
 מ עוֹדְנוּ מְדַבֵּר עִמָּם וְרָחֵל וּבָאָה עִם־הָצֹאן אֲשֶׁר
 לְאֲבִיהָ כִּי־רָעָה הָיְתָה: וַיְהִי כֹאֲשֶׁר רָאָה יַעֲקֹב אֶת־
 רָחֵל בִּתְּ-לֶבֶן אֲחִי־אִמּוֹ וְאֶת־צֹאן לֶבֶן אֲחִי־אִמּוֹ וַיֵּגֶשׁ
 יַעֲקֹב וַיִּגַּל אֶת־הָאֶבֶן מֵעַל פִּי הַבָּאָר וַיִּשְׁק אֶת־
 צֹאן לֶבֶן אֲחִי־אִמּוֹ: י וַיִּשְׁק יַעֲקֹב לְרָחֵל וַיִּשָּׂא אֶת־
 קָלוֹ וַיִּבֶךְ: י ב וַיֵּגֶד יַעֲקֹב לְרָחֵל כִּי־אֲחִי־אָבִיהָ הוּא
 וְכִי בִן־רֵבְקָה הוּא וְהָרֵץ וְהַגֵּד לְאֲבִיהָ: י ב וַיְהִי
 כַּשְּׁמַע לֶבֶן אֶת־שְׁמַע וַיַּעֲקֹב בֶּן־אַחֲתוֹ וַיֵּרֶץ
 לִקְרֹאתוֹ וַיַּחֲבֹקֵהוּ וַיִּנָּשֶׁקֵהוּ וַיְבִיֵּאֵהוּ אֶל־בֵּיתוֹ

רש"י

שפתי חכמים

לחיות: והשיבו: חרנומו ומחיצין: (ו) בזה עס האלן הסעס
 באלף וחרנומו אחיו: ורחל בזה הסעס למעלה בזה
 וחרנומו חסד: הרשון לשון עושה והשני לשון עשה: (ז) הן
 עוד היום גדול: לפי שראה חסד רובנים כסבור שרונים
 לאסוף המקנה הביתה ולא ירעו עוד אמר להן הן עוד היום
 גדול כלומר אם שכירים חסד לא שלמסע פעולת היום: ואם
 הבדמות שלכם אפס"כ לא עת להאסף המקנה וגו' (ב'):
 (ח) לא מכל: להשקום לפי ששהאן גדולה: וגללו: זה מתורגם ויגללוהו לפי ששהאן לשון עמיד: (י) ויגש יעקב ויגללו: כאלה

לי עתיד אל"כ מוכח בזהו מן התרגום דכל הספוק מדבר לשון הוס
 אלל בני יסוק לא מוכח מתוך התרגום דלא כח"כ פ'עמוס וסוק אלל
 לשון חסד יסוק וכלל כח"כ והשקוה וכן כל השקוה אינן סוין חוץ מן
 וגללו: ל'דק'ל' הספוק כופל הענין דכיון שאמר הן עוד היום גדול
 לא ה"ל תו למכתב עת לאסוף המקנה ודלוי כן הוא לכך מפרש
 דשני ענינים הם: ב'פ'י' ואל"ל לגוללה כדפירש"י לעיל מרוב כבדה ולא
 שכן הסכימו בזמנם: ב'פ'י' כיסוי מהלכות ור"ל שלא גלל האבן כמו
 כדפירש"י אך בקל דחוק זה מדכתיב ויגלל שהוא"ל גלוי ולא כח"כ ויגללו:

פרייגד מאין אתם פון וואגן ווייט איר ויאמרו און ניי האבן גזאגט מחורן אנהונ מיר צייגן פון חרן: (ה) ויאמר
 להם האם ער צו זיי גזאגט הידעתם את לבן בן נחור קענט איר לכן דעם וזן נחור ויאמרו און זיי האבן
 גזאגט ידענו מיר קאגן אים: (ו) ויאמר להם און ער האט גזאגט צו זיי השלום לו אויב עש איז צו אים
 שלום ויאמרו שלום און זיי האבן גזאגט עש איז שלום והנה נון רחל בתו באה עם הצאן וזיין טאכטער רחל
 קומט מיט די שאף: (ז) ויאמר און ער האט גזאגט הן נון עוד היום גדול דר טאג איז נאך גרויס: רש"י
 שרייבט ווייל ער האט געזען אז זיי ליגן האט ער גמיינט אז זיי ווילן שוין בער גיט פאסין האט
 ער צו זיי גזאגט דר טאג איז גרוס אויב איר ווייט גידונגענע האט איר נאך צייט צו פאסן אגאנצן
 טאג און אויב דאס איז אייערע ביהמות לא עת האסף המקנה איז דאך גיט די צייט איין צו זאמלן די
 ביהמות השקו הצאן טרינקט אן די שאף ולכו רעו און גיט פאסן: (ח) ויאמרו און זיי האבן גזאגט לא נוכל
 מיר קאגן גיט אן טרינקן די שאף עד אשר יאספו כל העדרים ביז וואגן זיי וועלן ווערן איין גזאמלט אלע
 פאסטער ווללו את האבן מעל פי הכאר און זיי וועלן אראפ קייקלען דעם שטיין פון דר ברזן והשקט
 הצאן

וַיֹּאמֶר לְחֹן הַשְּׁלֹם לָהּ וַיֹּאמְרוּ שְׁלֹם וְהָא רַחֵל בְּרַתָּה אֲתִיָּא עִם עֲנָא : וַיֹּאמֶר הָא עוֹד
 יוֹמָא סָנִי לֹא עָדִן לְמַכְנָשׁ בְּעִיר אֲשֶׁקּוּ עֲנָא וַאֲזִילוּ רַעֵו : וַיֹּאמְרוּ לֹא נָפֹל עַד דִּי מַתְּבַנְשִׁין
 כָּל עֲדָרָא וַיִּגְנְדְּרוּן יָת אֲבָנָא מַעַל פּוּמָא דְּבִירָא וַנִּשְׁקִי עֲנָא : * עַד דְּהוּא מְמַלֵּל עֲמִתְּחִין
 וְרַחֵל אֶתֶת עִם עֲנָא דִּי לֵאבֹנָה אַרִי רַעִיתָא הִיא : וְהָיָה כִּד הוּא יַעֲקֹב יָת רַחֵל בַּת לָבָן
 אֲחִיהָ דְּאִמָּה וְיָת עֲנָא דְּלָבָן אֲחִיהָ דְּאִמָּה וְקָרַב יַעֲקֹב וּמִגְנְדֵר יָת אֲבָנָא מַעַל פּוּמָא
 דְּבִירָא וַאֲשֶׁקּוּ יָת עֲנָא דְּלָבָן אֲחִיהָ דְּאִמָּה : * וַיִּנֶּשֶׁק יַעֲקֹב לְרַחֵל וַאֲרַם יָת קָלָה וּבְכָא :
 יֵב וְחַוִּי יַעֲקֹב לְרַחֵל אַרִי בַר אָחָה דְּאִבֹּנָה הוּא וַאֲרִי בַר רַבְקָה הוּא וְרַחֵמָת וְחַוִּיָּית
 לֵאבֹנָה : * יֵב וְהָיָה כִּד שְׁמַע לָבָן יָת שְׁמַע יַעֲקֹב כִּד אֲחִתָּהּ וְרַחֵמָת לְקַדְמֹתָהּ וַנִּפְלֵה לְהַנִּישִׁק

בעל המורים

ב"ט * ו' מהס מעל פי הבאר כנגד ג' שקורין בחול : (י) ויחמרו שלום * ולא חמרו שלום לו כי אין שלום חמרו אלהי לרשעים : (ט) כי רשע
 הוא * ב' הכא ויחיד (חט"ו) שן רשע ויכלל מועדת אהבו פסוק מדרש בגלותו חף כי רשע הוא מדרש ב"ב' בגלותו : (י) ויגל * ב'
 במסרה הכא ויחיד ויגל כבודי * שכוין שרפה אהב שרפה עליו כו"ק וזה ויגל כבודי כדכתיב עורר כבודי * ד"א חמרו ויגל כבודי כדכתיב עורר
 ויגל האבן כסבור יצר הרע שדומה לאבן : (יג) שמע * ב' הכא ויחיד (ישע"י כ"ג) כאשר שמע למאזנים וחילו כשמע אור * מחו ויהיה זה
 מקוויים כשתלא שמועת גאולה יעקב : ויחבק לו ויחבק לו * מתלה חבקו לנחות אס היה חמור מצות בכתמיו וכשלא מלא נשקו לנחות אס יש

שפתי הכמים

סלנ"ט * קשה אס היתה אומרת לו למה חתם בוכה דודאי לא הוכיר
 לה מיתתה וא"כ מה הכיול לה לב"ד ד"א וד"א לחוד קשה א"כ דייק
 כוס יבסס על חסרון ממון * מהרש"ל * עדברכה כתיב ותגד לבית
 אמה לב"פ אמה מזה : * מדל"פ למה כן : * כלומר כיון שלא כן אלא
 בשביל הממון א"כ למה חבק אותו לב"פ וכו' : * קמחש"ל * אין דרך
 להביא אצנים טעות כפח אלא י"ל שדרך העולם כשלאס מביא אצנים
 טעות מביאם בסתר ואין מגלה אותם לכן אמר כאשר אותו ואפייסם
 לעשה לזיווי של אבא אמר לו יעקב סול מה שבידי והעני חסוד כמות : (יב) כי אחי אציה הוא * קרוב לאציה כמו (לעיל
 יג) אצנים אחים אנהו * ומדברו אס לרמאות הוא כל גס אחי אחיו ברמאות ואס אדם כשר הוא גס אחי כן ברבקה אחותו
 הכשרה : ותגד לאציה * (ב"ר) לפי שאמה מזה על"ה היה לה להגיד אלא לו : (יג) ויירך לקרחתו * (ב"ר) כסבור ממון הוא
 * טעון שחרי עבד היות כל לכהן בעשרה גמלים טעונים : ויחבק * כשלא ראה עמו כלום אמר שמא זהוים * הביא
 והסס בחיקו (ב"ר) : ויחבק לו * אמר שמא מרגליות הביא לורס כפיו (ב"ר) : ויספר ללכין * שלא כל אלא ממחר ליום אחי

הצאן ונעלן מיר אן מרינגן די שפא : (ט) עוודנו מדבר עמם ער וואר נאך מיט זיי ריידינן ורחל באה אונ
 רחל איז גקומן עס הצאן אשר לאביה מיט די שפא וואס איז צו איר פאטער כי רעה היא ווארומ זיא איז
 איין פאטערקערן : (י) ויהי אונ עש איז גנוען כאשר ראה יעקב את רחל ויזיא יעקב האט גיזעהן רחל בת
 לבן אחי אמו די מאכטער פון זיין מוטערס ברודר ויגש יעקב האט יעקב גיזעהנט ויגל את האבן אונ ער
 האט דעם שטיינן אראפ גיקייקלט * רש"י שרייבט ער האט אראפ גנומן דעם שטיינן פון דעם ברונן
 אזו ויזיא איין מענטש נעמט אראפ איין פרישטאפונג פון איין פלאש מחמת ער איז גנוען איין בעל
 בת וישק את צאן לבן אחי אמו אונ ער האט אן גטרונגן די שפא פון לבן זיין פעטער : (יא) וישק יעקב לרחל
 אונ יעקב האט גקלשט צו רחל וישא את קולו אונ ער האט אויף גהויבן זיין קול אונ ער האט גיוויינט
 ויזיא ער איז גיקומן מיט ליידניגע הענד ער האט גיזאגט אז אליעזר דר קנעכט פון מיין פאטערס
 פאטער איז גקומן קיין תרן נעמן צו מיין פאטער יצחק אנווייב האט ער מיט זיך גהאט אוינגליק אונ
 העפסליק אונ זיסע שפייז אונ איך האב גאר גיט אין מיינע הענט מחמת אליפו דר זון פון עשו
 האט נאך גיזאגט נאך יעקב גאר ווייל אליפו איז אויף גוואקסן גווארן ביי יצחק האט ער אים גיט
 גוואלט הרגנן האט יעקב גזאגט נעם ביי מיר אלץ דייג וואס איך האב וועל איך זיין איין עני אונ
 איין עני איז גליק וואס איין מת : (יב) ויגד יעקב לרחל אונ יעקב האט גזאגט צו רחל כי אחי אביה הוא אז
 ער איז דר פריינד פון איר פאטער וכי בן רבקה הוא אונ אז ער איז דר זון פון רבקה ותרץ ותגד לאביה
 אונ זיא איז גלאפן אונ האט גזאגט צו איר פאטער * רש"י שרייבט איר מוטער איז גשטארבן האט זיא
 קיינס גיט גהאט צו זאגן גאר צום פאטער : (יג) ויהי עש איז גנוען כשמע לבן ויזיא לבן האט גיהערש
 את שמע יעקב בן אחותו דאס הערונג פון יעקב דר זון פון זיין שוועסטער וירץ לקראתו אונ ער איז אים
 אקעגין גיקאפין * רש"י שרייבט לבן האט גמיינט ער האט מיט זיך פיל געלד אז דר קנעכט פון
 אברהם איז גקומן האט ער מיט גבראכט צעהן אן גלאדענע קעמלן ויזיא ער האט גיזעהן אז ער
 האט גיט קיין קעמלען ויחבק לו האט ער אים גיזאגט ער האט גימיינט פאטער האט ער רעגדליש

וַיֹּסֶפֶר לְלֶבֶן אֶת כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה: ^י וַיֹּאמֶר לוֹ
 לֶבֶן אֶךְ עֲצָמִי וּבִשְׂרִי אֶתָּה וַיֵּשֶׁב עִמּוֹ חֹדֶשׁ יָמִים:
^{טו} וַיֹּאמֶר לֶבֶן לַיעֲקֹב הֲכִי־אֲחִי אֶתָּה וַעֲבַדְתָּנִי חָנָם
 הַגִּידָה לִּי מַה־מִּשְׁכַּרְתְּךָ: ^{טז} וּלְלֶבֶן שְׁתֵּי בָנוֹת שֵׁם
 הַגְּדֹלָה לֵאמֹר וְשֵׁם הַקְּטָנָה רָחֵל: ^{יז} וַעֲיָנִי לְאֵה רַכּוֹת
 וְרָחֵל הִיתָה יֹפֶת־תֹּאֵר וַיִּפֹּת מִרְאָה: ^{יח} שְׁלִישִׁי יָהּ וַיֹּאֲהֵב
 יַעֲקֹב אֶת־רָחֵל וַיֹּאמֶר אֶעֱבֹדְךָ שִׁבְעַ שָׁנִים בְּרָחֵל
 בְּתָךְ הַקְּטָנָה: ^{יט} וַיֹּאמֶר לֶבֶן טוֹב תַּתִּי אֹתָהּ לָךְ
 מִתַּתִּי אֹתָהּ לְאִישׁ אַחֵר שָׁבָה עִמָּדִי: ^כ וַיַּעֲבֹד יַעֲקֹב
 בְּרָחֵל שִׁבְעַ שָׁנִים וַיְהִי בְּעֵינָיו כִּימִים אֲחָדִים
 בְּאַהֲבָתוֹ אֶתָּה: ^{כא} וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־לֶבֶן הֲבֵה אֶת־
 אִשְׁתִּי כִּי מָלְאוּ יָמִי וְאֲבֹאָה אֵלֶיָּה: ^{כב} וַיֵּאֱסֹף לֶבֶן
 אֶת־כָּל־אֲנָשֵׁי הַמָּקוֹם וַיַּעַשׂ מִשְׁתָּה: ^{כג} וַיְהִי בַּעֲרֵב
 וַיִּקַּח אֶת־לֵאָה בָּתּוֹ וַיָּבֵא אֹתָהּ אֵלָיו וַיָּבֵא אֵלֶיָּה:

רש"י

שפתי חכמים

כדי שגילה לו מה לו ע"ל: ר' אלעזר מתי' חת כל הדברים האלה: ר' עמרם ממנו: (יד) אך עמנו ובשרי מעשה חזן לי
 שר"ל כי כל כך הוא מועיל לו"ש מעשה וכו': ר' חזקוני מנ"ל לרש"י
 לחסדך הכיתה ש"החול ואין בידך כלום חלל מפני קורבן
 חסדך כך חכם ימים יתכן עשה וחק זו ללל לחנם פסיה רועה נאלו: (טו) הכי אחי אחס" לטון חסמה וכו' בשביל שחמי חסמה

אין וזין שונים וזיא לָבֶן האט ג'ועקן אז ער האט ג'וט וינשק לו האט ער אים ג'וקשט טאמער
 האט ער ג'בראכט פעריל אין מויל ויביאהו אל ביתו אונ ער האט אים ג'יבראכט אין וזין חוץ
 אריין ויספר ללבן את כל הדברים האלה אונ ער האט דר ציילט צו לָבֶן גאר די רייד אז ער האט ג'ימזנס
 אנטוילפן פר וזין ברויךר אונ אליפו האט ביי אים אלץ דינג אנועק גנומן: (יד) ויאמר לו לבן האט לָבֶן
 צו אים ג'נאגט אד ג'יועקט עצמי ובשרי אתה דו ביקט מיין ב'יין אונ פלויש נויל דו האקט גאר ג'וט
 קיין אייגנינס גאר נויל דו ביקט מיין קרוב ניי ביי מיר איין חודש בלומר עש איז מיר אפילו ג'וט
 לָבֶן צו געבן ד'ך וישב עמו חודש ימים אונ ער איז מיט אים ג'ועקן איין חודש: (טו) ויאמר לבן ליעקב
 אונ לָבֶן האט ג'נאגט צו יעקב הכי אחי אתה נויל דו ביקט מיין פריינד ועבדתני חנם ואלקטם מיד פריינד
 אונם זיקט הגידה לי מה משכרתך נאג מיר וואס נאל וזין דיין גצאלט: (טז) וללבן שתי בנות אונ צו לָבֶן
 איז ג'ווען צוויי מעקטער שם הגדלה לאה דר נאמן פון דר גרויסע איז ג'ווען לאה ושם הקטנה רחל אונ
 דר נאמן פון דר קליינע איז רחל: (יז) ועיני לאה רכות אונ די אויגין פון לאה וזיין גווען טונקיל רש"י
 שרייבט לאה האט ג'ימינט אז זיא וועט אן קיטן צו עשו פר אנוייב ווארום אלע לייט האבן ג'נאגט
 רבקה האט צוויי זין יעקב אונ עשו אונ איר ברויךר לָבֶן האט צוויי מעקטער רחל ולאה דר עלצטר
 זין פון רבקה וועט געבן די עלצטע מאכטער פון לָבֶן אונ דר קלענסטער זון וועט געבן די קלענסטע
 מאכטער האט זיא תמיד ג'וינט דרייבן האט זיא ג'האט טונקעלע אויגין ורחל היתה יפת תואר אונ רחל

בעל הטורים

— 654 —

אזי גענוען איין שיינן געזאמלט ויפת מראה אונז שיינן און געזיכט : (יח) ויאהב ועקב את רחל און יעקב האט
ליב געהאט רחל ויאמר אעבודך שבע שנים און ער האט געזאגט איך וועל דיר דיין זיבן יאר ברחל בתך הקטנה
פר דיין קליינע מאכטער רחל • רשעי שרייבט יעקב האט געוואקסט אז לבן איז איין רמאי דרום האט
ער אויס גרעט גררל בתך הקטנה ער האט זיך געטראכט אז ער וועט אים זאגן גררל וועט ער נעמן
פון דעם מארק איין מיידל וואס הייסט רחל דריבער האט ער געזאגט בתך דאס איז מיינש דיין
מאכטער און ער האט געטראכט אז לבן וועט איבער ביימין די נעמן ער וועט רופן די גרוסע מאכטער
רחל דריבער האט ער געזאגט הקטנה דאס איז מיינש די קליינע פון דעסט וועגן האט ער גאר נישט
געהאלפן לבן האט אים פארט געזאגט : (יט) ויאמר לבן און לבן האט געזאגט טוב תהי אותה לך כחתני אותה
ליש אחר עש איז בעסער איך זאל זיך געבן צו דיר פון צו געבן זיך צו איין אנדערן מאן שבה עמדי
זיך מיט מיר : (כ) ויעבוד ועקב ברחל שבע שנים און יעקב האט געזיכט פאר רחל זיבן יאר ויהי בעיניו כימים
אחדים און זיי זיינן גענוען איין נייגע אויגן אזוי וויא איינגעזעט מען באהבט אותה ווייל ער האט זיך ליב
געהאט : (כא) ויאמר יעקב אל לבן און יעקב האט געזאגט צו לבן הבה את אחתי גיב מיר מיין ווייב כי מלא
ימי ווארדם מיינע מען זיינן וואויר דר פילט • רשעי שרייבט ער האט געזאגט איך בין שוין אלט פיר
אונז אפגיג גאר ווען וועל איך קאנן בריינגן אויף דר וועלט צוועלף שבטים ואבואה אליה און איך וועל
קומן צו איר : (כב) ויאסף לבן את כל אנשי המזקם און לבן האט איין געזאמלט גאר די שטאמל לייט ויש
משהת און ער האט געמאכט איין מאל צייט : (כג) ויהי בערב און אז עש איז גיקומן אויף דר נאכט
שיקח את לאה בתו האט ער גענומן זיין מאכטער לאה ויאב אותה אליו און ער האט זיך געזאכט צו אים ויאב

כִּי וַיֵּתֶן לָבֶן לָהּ אֶת־זִלְפָּה שִׁפְחָתוֹ לְלֵאָה בְּתוֹ
 שִׁפְחָהּ: כִּי וַיְהִי בִבְקָר וַהֲגֵה־הוּא לָאָה וַיֹּאמֶר אֶל־
 לָבֶן מַה־זֹּאת עָשִׂיתָ לִּי הֲלֹא בְּרַחֵל עַבְדָּתִי עִמָּךְ
 וּלְמַה רַמִּיתָנִי: כִּי וַיֹּאמֶר לָבֶן לֹא־יַעֲשֶׂה בֶן בְּמִקְוֵמוֹ
 לָתֵת הַצֵּעִירָה לִפְנֵי הַבְּכִירָה: כִּי מִלֵּא שִׁבַּע וְאֵת
 וַהֲגֵה לָךְ גַּם־אֶת־זֹאת בְּעַבְדָּהּ אֲשֶׁר תַּעֲבֹד עִמָּדִי
 עוֹד שִׁבַּע־שָׁנִים אַחֲרוֹת: כִּי וַיַּעַשׂ יַעֲקֹב כֵּן וַיִּמְלֵא
 שִׁבַּע וְאֵת וַיֵּתֶן לָוּ אֶת־רַחֵל בְּתוֹ לָו לְאִשָּׁה: כִּי וַיֵּתֶן
 לָבֶן לְרַחֵל בְּתוֹ אֶת־בִּלְהָה שִׁפְחָתוֹ לָהּ לְשִׁפְחָהּ:
 וַיָּבֵא גַם אֶל־רַחֵל וַיֹּאֲהֵב גַּם־אֶת־רַחֵל מִלֵּאָה
 וַיַּעֲבֹד עִמָּו עוֹד שִׁבַּע־שָׁנִים אַחֲרוֹת: לֹא־יָרָא יְהוָה
 כִּי־שָׁנוּאָה לָאָה וַיִּפְתַּח אֶת־רַחֲמֶיהָ וּרַחֵל עֲקָרָה:
 לְבִוְתָּהּ לָאָה וַתֵּלֶד בֶּן וַתִּקְרָא שְׁמוֹ רְאוּבֵן כִּי־אָמְרָה
 כִּי־רָאִיתִי יְהוָה בְּעָנְיִי כִי־עָתָה יֵאָהֲבֵנִי אִישִׁי: לְבִוְתָּהּ
 עוֹד וַתֵּלֶד בֶּן וַתֹּאמֶר כִּי־שָׁמַע יְהוָה כִּי־שָׁנוּאָה
 אֲנִכִּי וַיֵּתֶן־לִי גַם־אֶת־זֶה וַתִּקְרָא שְׁמוֹ שִׁמְעוֹן:
 לְבִוְתָּהּ עוֹד וַתֵּלֶד בֶּן וַתֹּאמֶר עָתָה הַפֶּעַם יִלְוֶה

שפתי חכמים

בספר חק ששלמו שני עבודתו הכה את שכרי: שפ"כ וימלא שבו
 זאת ויתן לו וגו': הדיק מדכתיב אחרות דיתור הוא - א"י מדכתיב
 את ללא חמרה עכשיו חכלם אחרות עמדה ומכרה לה חוסן סימנים (מגילה יג'): (כז) מלא שבע זאת דבוק
 הוא שחרי נקוד בחסד (פי' בשורף) שבו של זאת וכן שבעת ימי המשחה בגמול ירושלמים במועד קטן - ואל
 לומר שבו ממש שחם כן היה לר"ך לינקד בקמן השי"ן ועוד ששבו לשון זכר כדכתיב שבעה שבוות חספר
 לך לפיכך אין משמע שבו חלף שבעה שמי"א בלעז (אין זיעבנטלינג): ונסה לך לשון רבים כמו ונפרס נדדה
 ונכלה חף זה לשון רבים וקטן ונסה וגו': גם את זאת מיד לאחר שבעת ימי המשחה יתעבוד לאחר
 בשואה: (ל) עוד שבע שנים אחרות - (כ"ד) אחרות הקישן לראשונות תמה ראשונות בלמונה חף האחרונות בלמונה

רשי

מליה אונ ער איז גקוקן צו איר: (כד) ויתן לבן לה את זלפה שפחתו אונ לָבֶן האט צו איר גקעבן ויין דינקט
 מויד זלפה ללאה בתו שפחה צו ויין טאכטער לאה פאר אדינקט מויד: (כד) ויהי בבוקר אונ עש איז
 גיווען אין דר פרי ונחנה בן היא לאה ויא איז לאה רשי שרייבט יעקב האט מויד גיהאט לָבֶן זאל
 אים גיט בארין האט ער איבך געפֿרמט צו רחל סימנים אונ וויא רחל האט גיווען אז מען פירט
 אריין לאה צו אים זאגט ויא אצונד וועט מיין שוועסטער פֿר שיעקט ווערן האט ויא איבך גיעפֿרמט

קה

בעל הטורים

דעם

שלא ערער עליו

אי צונגד

אִישִׁי אֲלִי כִּי־יָלַדְתִּי לוֹ שְׁלֹשָׁה בָנִים עַל־כֵּן קָרָא
שְׁמוֹ לִי: הִנֵּה וַתֵּהָר עוֹד וַתֵּלֶד בֵּן וַתֹּאמֶר הַפֶּעַם
אוֹדָה אֶת־יְהוָה עַל־כֵּן קָרָאָה שְׁמוֹ יְהוּדָה וַתַּעֲמֹד
מִלְּדָתָהּ: לֹא וַתֵּרָא רָחֵל כִּי־לֹא יָלְדָה לִיעֲקֹב וַתִּקְנֶה
רָחֵל בְּאֶחָתָהּ וַתֹּאמֶר אֲלִיעֲקֹב הִבֵּה לִי בָנִים
וְאִם־אֵין מִתָּה אֲנֹכִי: וַיַּחַר־אֶף יַעֲקֹב בְּרָחֵל וַיֹּאמֶר
הִתַּחַת אֱלֹהִים אֲנֹכִי אֲשֶׁר־מָנַע מִמֶּךָ פְּרִי־בֶטֶן:
וַתֹּאמֶר הִנֵּה אֲמַתִּי בְלָחָה בָּא אֵלֶיהָ וַתֵּלֶד עַל־
בִּרְכִּי וְאֶבְנָה גַם־אֲנֹכִי מִמֶּנָּה: וַתֵּתֶן לָוּ אֶת־בְּלָחָה
שִׁפְחָתָהּ לְאִשָּׁה וַיְבֹאֶלְיָהּ יַעֲקֹב: וַתֵּהָר בְּלָחָה
וַתֵּלֶד לִיעֲקֹב בֶּן: וַתֹּאמֶר רָחֵל דִּנְיָ אֱלֹהִים וְגַם
שָׁמַע בְּקֹלִי וַיֵּתֶן־לִי בֶן עַל־כֵּן קָרָאָה שְׁמוֹ דִּין:
וַתֵּהָר עוֹד וַתֵּלֶד בְּלָחָה שִׁפְחָתָהּ רָחֵל בֶּן שְׁנֵי
לִיעֲקֹב: וַתֹּאמֶר רָחֵל נִפְתָּלִי אֱלֹהִים וְנִפְתַּלְתִּי

רשי

שפתי חכמים

אִשָּׁה וְהָאֵל דָּפִ"ק דְּמִינֵהּ לֹא תִשָּׁב אֵלָּא ז' נִבְיאוֹת שָׂרָה מְרִיס דְּבוּרָה חַנָּה
אֲבִיגַיִל וְחוּלְדָה וְהַסְתֵּר וְי' דְּהַסְתֵּר חֲשַׁב מִה שֶׁהִקְדָּא מְעִיד עֲלֵיהֶן וְשָׂרָה
הִקְדָּא מְעִיד עֲלֵיהֶן דְּחֻשִׁיב כָּל אִשָּׁר תִּחְמַד אֱלֹוִךְ שָׂרָה שָׁמַע בְּקוֹלָהּ מִלְּמַד
שֶׁאֲבָרָהָם הִיא עֹפֶל לְשָׂרָה בְּנִיאוֹת וְכֵן כּוֹס אֲבֵל גְּבִי אֲמִתּוֹת לֹא מִזִּמָּה
שֶׁהִיא מִתְנַבְּאוֹת כִּי אֲפֻשָׁר לְפָרֶשׁ הִקְדָּא דְּהַסְתֵּר כִּפְשׁוֹתֵי וְהַסְתֵּר ל' הִי
בְּהַאֲמִתּוֹת לֹא הִיוּ מִתְנַבְּאוֹת כִּ"א עַל עֲמֻנָּה שֶׁהִיוּ יוֹדְעוֹת מִה שֶׁבָּא עֲלֵיהֶן
אֲבֵל מִה שֶׁבָּא לְעִמּוּד עַל אֲחֵרִים לֹא הִיוּ יוֹדְעוֹת מִ"א לֹא חֲשַׁב אֲחֵת
בְּכֻלָּ שֶׁהִיא נִבְיאוֹת עַכ"ל: יְכֻנוּם דְּשָׁבֵט לֹו הִיוּ נוֹשְׁאִין אֲרוֹן הַקֹּדֶשׁ
וְלֹא הִיוּ יוֹכוֹלִים לְהֹאֵר בּוֹ כ"ב וְתוֹרָן כֶּךָ מִתּוֹ דְּרַבֵּה מִנְיָיו: בְּדֹאֲלִ"כ

אִשִּׁי (ב"ר) לְפִי שֶׁהִאֲמִתּוֹת נִבְיאוֹת הִיוּ תִּיּוֹדְעוֹת שִׁי"ב בְּשִׁמְסִים
וְנֹאֲמִים מִיעֲקֹב וד' נָשִׁים יִשָּׂא אֲחֵרָה מִעֲמָה חֵין לֹו פִּתְמוֹן פֶּסֶח
עָלֵי שֶׁהִרִי נִטְלָמִי כָל חֲלָקִי בְּבָנִים: עַל כִּי־כָל מִי שֶׁל' בּוֹ ע"כ
מִרְבּוֹה בְּאֹחֻלֹּסִין חוּץ מִלּוֹי שֶׁהִאֲרֹון הִיא מְכֻלָּה בָּהֶם: קָרָא
שְׁמוֹ לֹו: בְּכֻלָּם כְּחִיב וַתִּקְרָא (שִׁהִיא קָרָא) וְהָאֵל חֲכַב בּוֹ קָרָא
וְיֵשׁ מִדְּרַשׁ אֲנִדָּה בְּלָחָה הַדְּבָרִים רַבָּה שֶׁשָּׂלַח הַקָּדָשׁ גְּבִירָאֵל
וְהִבְיָאוֹ לְפָנָיו וְקָרָא לוֹ שֶׁסָּה וְנִתָּן לוֹ כ"ד מִתְמוֹת כְּהֹונָה וְעַל
שֶׁסִּי שְׁלֹוֹת בְּמִתְמוֹת קָרָא לֹו: (לְדָה) הַפֶּעַם אֲחֵרָה: שֶׁנִּתְלַחַּת
יֹוֹתֵר מִחֲלָקִי מִעֲמָה יֵשׁ לִי לְהוֹדוֹת: (א) וַתִּקְרָא רָחֵל בְּאֶחָתָהּ קָרָאָה בְּמַעֲשֵׂה הַבּוֹבִים בְּאֶמְרָה חֲלָלִי שֶׁלֹּקֶה מִמִּי לֹא זָכָה

אֲצוּרָה הַפֶּעַם יִלְוֶה אִישִׁי אֲלִי דָאָם קָאָל וְעַתָּה זֶה מִיָּין מָאָן צוֹ מִיר בְּהִקְפָּטֵן כִּי יִלְדָתִי לוֹ שְׁלֹשָׁה בָנִים וְנֹאֲרֹם
אִיָּהּ הָאֵב צוֹ אִים גְּוֹאֹנֵן דְּרִירִי וִינִי רִשִׁי שְׁרִיבְטִי וַיִּיָּל אֲנִיבְרַע אֲכֻחוֹת וַיִּיָּנ גְּוֹעֵן נְבִיאוֹת הָאִיבִין וַיִּי
גְּוֹאֹקֶס אוֹ פִּין נַעֲקֹב וְעַתָּה אֲרִים קִרְסִי צוֹעֵלָה שְׁבָטִים אוֹג עַר וְעַתָּה הָאֵבִין פִּיר וַיִּיבְר דְּרִיבְרִי הָאֵם
זִיא גְּוֹאֹנֵן אֲצוּרָה וְעַתָּה מִיָּין מָאָן גִּיט הָאֵבִין צוֹ רִיידִן אוֹיָהּ מִיר וְנֹאֲרֹם אִיָּהּ הָאֵב גְּוֹאֹנֵן גָּאָר מִיָּין חֲלָק
עַל כֵּן דְּרוֹם אֲזוֹ קָרָא שְׁמוֹ לֹו הָאֵם עַר גְּרֹוֹפֵן וַיִּיָּן נָאֵבִין לֹו: רִשִׁי פְּרַעֲנִטִי בִּי אֲלַע קִרְבֵּר שְׁמִיטִי וַתִּקְרָא
אוֹג דָּא שְׁמִיטִי קָרָא דֵּר מִרְדֵּשׁ שְׁרִיבְטִי גָאָם הָאֵם נָאֵה אִים נְשִׁקֶט דָּעִם בְּרִיאָה גְּבִירָאֵל אוֹג עַר הָאֵם
אִים גְּבִירָאֵבִיט פִּר אִים אוֹג הָאֵם אִים גְּעֻעֵבִין פִּיר אוֹג צְוֹאֲנִיבִיט מִתְנוֹת כְּהוֹנָה אוֹג וַיִּיָּל עַר הָאֵם אִים
בְּהִקְפָּטִי מִיָּין מִתְנוֹת הָאֵם עַר אִים גְּרֹוֹפֵן וַיִּיָּן נָאֵבִין לֹו: (לְדָה) וְתוֹרָה עוֹד וַתֵּלֶד לוֹ זִיא קָאָה מִרְדֵּשׁ
גְּוֹאֹנֵן אוֹג זִיא הָאֵם גְּוֹאֹנֵן אִיָּין זִון וְנֹאֲמִר אוֹג זִיא הָאֵם גְּוֹאֲנִט הַפֶּעַם אֲחֵרָה אֵת ה' דָּאָם קָאָל וְעַל אִיָּהּ
לִיבִין גָּאָם וְנֹאֲרֹם אִיָּהּ הָאֵב שְׁוִין מִעַר פִּין מִיָּין חֲלָק וְתוֹעֲמִד מִלּוֹת אוֹג זִיא קָאָם אִיָּהּ נְהִירָט צוֹ גְּוִינִין

אונקלוס

קיס

בעל ארי ילדית לה תלאתא בגין על פנקרא שמה לוי: א ועדיצת עוד וילדת פר ואמרת
היא זמנא אודה קדם יי על פן קרת שמה יהודה וקמת מלמילד: * ונחת רחל ארי לא
ילדת לעקב וקניצת רחל באחתה ואמרת לעקב הב לי בגין ואם לא מיתא אנא:
ותקוף רגנא דיעקב ברחל ואמר הא מני את פנקרא הלא מן קדם יי תבעין די מנע
מניך בלדא דמעין: * ואמרת הא אמתי בלדה עול לותה ותליר ואנא ארבי ואתבני אף
אנא מנה: * ויהבת לה ית בלדה אמתה לאנתו ועל לותה יעקב: * ועדיצת בלדה
וילדת לעקב פר: * ואמרת רחל דניי יי ואף קביל צלוני ויהב לי פר על פן קרת שמה
בן: * ועדיצת עוד וילדת בלדה אמתא דרחל פר תנין לעקב: * ואמרת רחל קביל יי

בעל הטורים

פתחה הוא מפרש עס השם וחק"ה השם [ע"ע מה דרש ביי]: (א) הנה אחתי בלדה * ולא אמרת שפתח כדכתיב בסגור לפי שהיתה בת
שפתיה חכמים
הא חסור לקנאות: להוכחתו ומחשבתו של יעקב שהשיב לה אשר מנע
ממך ולשון ממך משמע כמו שפירש"י בסמוך שהשיב לה אתה אמרת
שעשה כאלה אני אוני כאלה וכו' אלא ממך מנע ולא מנני משמע
שהא הזכיר לו לבני: * בדר"ל"כ למה בקשה בנים * ומלת מנה הוא
הוא"ל לא בנני וטומד ולא יולד * במדרש"ל * ים להקשות והלא כמה
נבואים היו מתפללים על האחים כמו אלישע על האשה הנרפית וחק
יעקב הו"ל להפלה אף שהו"ל בנים וע"ק למה ויתר ליעקב הו"ל להשיב
בנחת כי דברי חכמים בנחת משמעו יי"ל דיעקב חנן לה שהפלה
עליה והפלה חיות מקובלת כפיו המקום אמרה לו א"כ רשע אתה לכן
הכא אפ"ו כב שהענין אחר לרשע ואמר לה אני דומה לנחש לו אלא
כיה ג"כ עקר וזהו תפלתו משמע מתנת נפשו שהיה חלל את ארי
עקד כי ממך מנע ולא מנני ואין נחן אלא זכושל אחד ולכן אין תפלתו
בשמות עכ"ל: * סבלומר אע"פ שהיו לו בנים מהגר וכו' ואף גם אתה
אע"פ שיש לך בנים עש"כ כן עמי: * ע"ק(ת"י) * ע"ל דניי ותיבני ורחל
עקרה דניי ותיבני וכן לי בן ואל"כ יהיה דניי אלהים וגם שמע בקולי שני ענינים (ועיין בדר"ל"כ): * פ"י צחצור שלו שמהגר היתוכס הדומין

קינדר: (א) ותרא רחל כי לא ילדה לעקב אונ רחל האם גזעקו אז ויא האם ניט גוואונן קיין קינדר צו
יעקב ותקנא רחל באחותה אונ רחל האם מקנא גיווען אין איר שוועסטער * רש"י שרייבט ויא האם
מקנא גיווען אין אירע מעשים טובים ויא האם גזאגט אז ויא וואלט ניט גווען מער צדיקת פון מיר
וואלט ויא ניט זוכה גווען צו האבן קינדר ותאמר אל יעקב הבה לי בנים אונ ויא האם גזאגט צו יעקב
גיב מיר קינדר * רש"י שרייבט ויא האם צו אים גיזאגט האם דען דיין פאטער אזו גיטאן צו דיין
מוטער ער האט דאך אויף איר מתפלל גווען ויא זאל האבן קינדר ויזיא דו אויף מיר אויף מתפלל ואם
אין אונ אויב ניט מתא אנכי בין אויף טובים * רש"י שרייבט פון דאנן איז גינדרונגן ווער עש האם ניט
קיין קינדר איז גלייך ויזיא איין בת: (ב) ויתר אף יעקב ברחל אונ עש האם גינדרט דר ציארן פון יעקב
אין רחל ויאמר התחת אלהים אנכי אונ ער האם גזאגט בין אויף דען אין דעם ארץ פון גאט אשר מנע ממך
פרי כשן וואם ער האט פון דיר פרי מיטן קינדר פון דעם בויף דו זאגסט אויף זאל מאן וווא מיין פאטער
מיין פאטער האט ניט גהאט קיין קינדר אויף האב ויא קינדר פון דיר האט ער פרי מיטן אקר ניט פון
מיר: (ג) ותאמר הנה אמתי בלדה אונ ויא האם גזאגט נון איז מיין דינקט בלדה בא אליה קום צו איר
וחלד על ברכי אונ ויא זאל גיווינען אויף מיין דר ציען ואבנה גם אנכי ממנה אונ אויף וועל אויף גיבויט
ווערין פון איר זכות וועגן * רש"י פרעגט וואם שמיית דאס ווארט גם דר תירוץ איז ויא האם גזאגט
צו יעקב דיין פאטערס פאטער אברהם האט אויף גהאט קינדר מיט הגר פון דעסט וועגן האט ער אן
גגורט זיינע לעגן קעגן שרה האט יעקב גיזאגט שרה האט אריין גיבראכט אין איר שטוב איין
אברה דאס מיינט מען ויא האט גיגעבן איר דינקט הגר צו אברהם פרי אנווייב האט רחל גזאגט אויב
עש וועגט זיך אין דעם נון איז מיין דינקט בלדה געם ויא אונ קום צו איר אונ אויף וועל אויף גבוט
ווערין אין איר זכות אזו ויזיא שרה: (ד) ותתן לו את בלחה שפחתה לאשה אונ ויא האט גיגעבין צו
אים איר דינקט בלדה פרי אנווייב ויבא אליה יעקב אונ ער איז גקופן צו איר יעקב: (ה) ותהר בלחה אונ
בלדה איז טראגן גווארן וחדל ליעקב בן אונ ויא האט גוואונן איין זון צו יעקב: (ו) ותאמר רחל אונ
רחל האט גזאגט דניי שיהים גאט האט מיך גמשפט אונ ער האט מיך גרעקט גמאכט וגם שמע בקולי
אונ ער האט אויף צו געקעט מיין קול ויתן לי בן אונ ער האט צו מיר גגעבן איין זון על כן קראת שמו

עם־אחתי גם־יכלתי ותקרא שמו נפתלי: ויתרא
 לאה כי עמדה מלדת ותקח את־זלפה שפחתה
 ותתן אתה ליעקב לאשה: ויתלד זלפה שפחת
 לאה ליעקב בן: ויתאמר לאה בנך ותקרא את־
 שמו גד: ויתלד זלפה שפחת לאה בן שני ליעקב:
 ויתאמר לאה באשרי כי אשרוני בנות ותקרא
 את־שמו אשר: ויבייך וילך ראובן בימי קציר־חטים
 וימצא דודאים בשדה ויבא אתם אל־לאה אמו
 ותאמר רחל אל־לאה תנינא לי מהודאי בנך:
 ויתאמר לה המעט קחתך את־איש־י ולקחת גם
 את־דודאי בני ותאמר רחל לבן ישבב עמך הלילה
 תחת דודאי בנך: ויבא יעקב מן־השדה בערב
 ותיצא לאה לקראתו ותאמר אלי תבוא בי שכר
 שברתיך בדודאי בני וישבב עמה בלילה הוא:

רש"י

בא גד קרי

מאס המוסר והתבטח עם אחותי לזנות לבניו ואני מפרשו
 לשון עקב ופחלחול נתקשתי והפלתיו פירות ונפתולים
 הרבה למקום להיות שור לאחותי: גם יכלתי הסכים על ידי
 ואונקלוס תרגם לשון הפלה - נפתולי אלהים נפתלי כמה
 בקשות החיבונו לפניו מתקבלתי ומתעשרתי כאחותי נפתלי

ח דרוב אור האט זיא גרופן זיין נאמן דן: (ח) ותתר עד אונ זיא איז נאך טראגן גווארן ותלד בלחה שפחה
 רחל אונ זיא האט גוואונן פלחה די רינקט פון רחל בן שני ליעקב דעם אנדערן זון צו יעקב: (ח) ותאמר
 רחל אונ רחל האט גזאגט נפתולי אלהים בהעפמאנג פון נאט זוכה זיין צו קינדער נפתלי עם אחתי בין אייך
 גווארן בהעפמט מיט מיין שוועסטער גם יכלתי איך האב אויף ביי גוקמן דר תרגום מאכט נפתולי איז
 אלטשן תפלה זיא האט גזאגט איך האב גגעטן אנעלכע תפלות וואס איז ליב פאר נאט אונ נפתלי
 איז מיינשט עש איז ווארן אן גנומן מיין געט ותקרא שמו נפתלי אונ זיא האט גרופן זיין נאמן נפתלי:
 (ט) ותרא לאה כי עמדה מלדת אונ לאה האט געעקן אז זיא איז גווארן אויף גהערט פון צו גווינען ותקח
 את זלפה שפחתה אונ זיא האט גנומן איר רינקט זלפה ותתן אחה ליעקב לאשה אונ זיא האט גגעבן זיא
 צו יעקב פראנווייב: (י) ותלד זלפה שפחת לאה ליעקב בן אונ זלפה די רינקט פון לאה האט גוואונען צו
 יעקב איין זון: רש"י שרייבט ביי אלע ווייפר שטייט ופתהר אונ זיא איז גווארן טראגן אונ ביי זלפה
 שטייט ותלד זיא האט גוואונן ווייל זיא איז גווען יונג האט מען גיט אן געעקן איר טראגן אונ לבן
 האט זיא גיגעבן צו לאה פראדינקט פרי ער זאל גארן יעקב ער זאל גיט פאר שטיין אז ער גיט אים
 זיין טאכטער לאה ווארום דר מנהג איז מען גיט אנדויקע רינקט צו דר גרויסער טאכטער: (יא) ותאמר
 לאה בא גד אונ לאה האט גזאגט עש איז גוקמן אמול טוב דר מדרש מאכט גר איז מיינשט פראדינקט

קב

בעל הטורים

שפתי חכמים

בָּא מִלְּמַל מוֹב כְּמוֹ (שָׁמָּה סֵד ע"ב) גְּדִי וְסִינּוֹק לֹא וְדוֹמֶה לוֹ
(יִשְׁפִיעִיה סֵה) הַעֲרֻרִים לְגַד שׁוֹלָחַן וּמֵאָה שְׂמֹלֵל אֲמָהוּל כְּמוֹ
(דְּרִיחָל ד) גִּדּוּ חִילָנָה וְלֹא יִדְעֻהוּ עַל מֶה נִכְבַּח תִּיבָה אֲחֵת
יֵדֵא לְמֶה נִקְרָאֵת תִּיבָה אֲחֵת בְּגַד כְּמוֹ בְּגַדִּים בִּי כַּשְׁבָּחָת אֵל
שִׁפְתָּי כְּחִים שֶׁבְּגַד בִּשְׁמֵה נְעוּרִים: (יֵר) בִּימֵי קִלְיֵר חֲסִים
לְהַגִּיד שִׁבְחֵן מֵל שְׁבִיטִים שֶׁמֶה הַקִּיָּר הִיָּה וְלֹא פִשֵּׁי יֵדוּ בְּגִל
לְהַבִּיא חֲסִים וְשִׁעוּרִים אֵלֶּה דְּבַר הַהַפְקָר שֶׁאֵין אִדִּם מִקְפִּיד
בִּי: דּוּחֵאִים (סִסְהֵדִין אֵט) שִׁדְלֵי עֶשֶׂב הָאֵה וְלִשְׁלֹשֵׁן שִׁעוּר
יִשְׁמַח (מִו) וְלִקְחָה גֵם אֵת דּוּחֵאִי בִּי וְדוּחֵאִי בִּי וְלִשְׁלֹשֵׁן שִׁעוּר
אֵת לִיחָה גֵם אֵת דּוּחֵאִי בִּי וְדוּחֵאִי בִּי וְלִשְׁלֹשֵׁן שִׁעוּר: לְכֹי יִשְׁכַּח

זאת ליהם גם את דודאי בני וסרגומו ולמיסב : לכו ישכב

שבתאים

וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶל־לֵאָה וַתֵּהָר וַתֵּלֶד בֶּן
חַמִּישִׁי׃ וַתֹּאמֶר לֵאָה נָתַן אֱלֹהִים שְׂכָרִי אֲשֶׁר־
נָתַתִּי שְׂפָחָתִי לְאִישִׁי וַתִּקְרָא שְׁמוֹ יִשְׂשָׁכָר׃
יִשְׁתַּהר עוֹד לֵאָה וַתֵּלֶד בֶּן־שֵׁשִׁי לְיַעֲקֹב׃ וַתֹּאמֶר
לֵאָה זָבַדְנִי אֱלֹהִים׃ אֹתִי זָבַד טוֹב הַפֶּעַם יִזְבְּלֵנִי
אִישִׁי כִּי־יִלְדֵתִי לוֹ שְׂשֻׁנָּה בָּנִים וַתִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ
זְבֻלֹן׃ כִּי וְאַחֲרֵי־יִלְדָה בֵּת וַתִּקְרָא אֶת־שְׁמָהּ דִּינָה׃
כִּי וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת־רַחֵל וַיִּשְׁמַע אֲלֶיהָ אֱלֹהִים
וַיִּפְתַּח אֶת־רַחֲמָהּ׃ כִּי וַתֵּהָר וַתֵּלֶד בֶּן וַתֹּאמֶר אֶסָּף
אֱלֹהִים אֶת־חַרְפָּתִי׃ כִּי וַתִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ יוֹסֵף
לֵאמֹר יֹסֵף יְהוָה לִי בֶן אַחֵר׃ כִּי וַיְהִי כַּאֲשֶׁר יִלְדָה
רַחֵל אֶת־יוֹסֵף וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־לֶכֶן שָׁלַחְנִי וְאַלְכָה
אֶל־מְקוֹמִי וְלֹא־רָצִי׃ כִּי תָנָה אֶת־נָשִׁי וְאֶת־יָדָי
אֲשֶׁר עָבַדְתִּי אֹתָךְ וְאַלְכָה כִּי אֲתָה יֹדְעָתָא
עָבַדְתִּי אֲשֶׁר עָבַדְתִּיךָ׃ כִּי וַיֹּאמֶר אֵלָיו לֶכֶן אִם־נָא
מִצָּאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ נַחֲשֵׁתִי וַיְבָרְכֵנִי יְהוָה בְּגִלְגָּל׃

שְׂפָחָתִי חַמִּישִׁי ר' ע' דלוי ו' ושמע שייך חלל בתי
שמהלל והכל לא חלל שמהלל על בנים לבי' שחיה מהלל כו'
ועי' נחשב לה כחלל שמהלל ונתן לה הקב"ה לנשים : אפי' שנים
זבולו וסיה עמי וכמו וזבולו הוא במקום עמי לא שפירוש שיקח אותי
לבים זבולו : בכתב הכ"ס ולא רדעתי למה אמר בלשון שלילה לא
תהא וכו' ולא אמר מעתה תהא עיקר דרשו עמי בחיוב בלשון הכתוב :

שְׂשֻׁכָּרִים ותהר אונ ויא איז מראגין גווארן ותלד ליעקב בן חמישי אונ ויא האט גוואונג צו יעקב אפינקטן
זין : (וכ) ותאמר לאה האט לאה גוואנט נתן אלהים שכרי האט מיר גגעבן מיין שִׁכָּר אשר נתתי שפחתי
לאישי ווייל איך האב גגעבן מיין שפחה צו מיין מאן ותקרא שמו יששכר אונ דרום האט ויא אן גרופן
זיין נאמן יששכר ווארום יששכר איז לשון שִׁכָּר : (יט) ותהר עוד לאה אונ לאה איז נאך מראגניקריג
גווארן ותלד בן ששי ליעקב אונ האט גוואונג אַנְעִקְטָמֶן זון צו יעקב : (כ) ותאמר לאה האט לאה גוואנט
זבדני אלהים אתי זבד טוב האט האט מיר אגוט טייל צו גטיילט הפעם דש מאל זבולי ער וועט הארברייגן
מיר איש מיין מאן בלוקר דאס עיקר וואונגג פון מיין מאן וועט זיין מיט מיר כי ילדתי לו ששה
בנים ווארום איך האב צו אים גוואונג נַעֲקָם זין ותקרא את שמו זבולו אונ דרום האט ויא גרופן זיין נאמן
זבולו ראש איז לשון הארברייגן : (כא) ואחר ילדה בת אונ דר נאך האט ויא גוואונג אַמְטָאָטָר ותקרא את
שמה דינה אונ ויא האט גרופן איר נאמן דינה * רשיי שרייבט דינה איז לשון משפּט דען לאה האט

עמה פליליא דא: " וקביל יי צלותה דלאה ועדיאת וילידת יעקב בר חמישא יי ואמרת לאה יתב יי אנרי דיהבית אמתי דבעלי וקרת שמיה יששכר: יי ועדיאת עוד לאה וילידת בר שיתי יעקב: כ ואמרת לאה יתב יי יתה לי חלק מב הרא זמנא יתי מדורה דבעלי לותי אחי וילידת לה שמא בגין וקרת ית שמיה זבולן: כא ובתר בן וילידת ברמא וקרת ית שמיה ויינה: כב ועל דוקרנא דרחל קדם יי וקביל צלותה יי ויהב לה עדוי: כג ועדיאת וילידת בר ואמרת פנש יי ית חסדי: כד וקרת ית שמיה יוסף למימר יוסף יי לי בר אחרן: כה ותהו פד ילדת רחל ית יוסף ואמר יעקב ללכן שלחני ואיתך לאתרי ולארעי: כו תב ית נשי וית בני די פלחית יתך בהן ואזיל אחי אתה יבעת ית פלחני דפלחתיך: כז ואמר לה לכן אם פגען אשכחית רחמיך קרמך נסיתי וברכני יי בדידה:

שפתי חבמים

רשי

גדל"ס מה זכר לה דככל מקום זכירה נופל על מעשה ששה כלא ויזכור אלהים את נח וגו' כמו שפירש"י שלא שמו צדקה ונח וזכרה דנבי לוט שלא הניד שברה אשתו של אברהם וכו': ד (ג"ה) שחור מדה כנגד מדה הוא עשה שלא חלף אחותה בחרפה מבעל לכן אין ראוי שלא חלף ותלף בחרפה מבעל: והאדמו"ר ע"ו: ככ"ו כשהביט: שלא חלף הוא התפלל יעקב בעדו: ככ"ה חשך לקחמה לו: לאשה: והוא נכחה: (בד) אסף: הכניסה במקום שלא לרעה שזו תראה בחרפה יותר: וזו' חרפתי כדכתיב וחרפתי על

המפחות והתפלה עליו והפך לנקמה (ברכות:ס) (כב) ויזכור אלהים את רחל: (כ"ד) זכר לה שמסרה יסמניה לאחותה ופסיהה מזירה שלא תעלה בגורלו של עשו שמה יגרשה יעקב לפי שאין לה בנים ואף עשו הרשע עקלה בלבד כשהמע שאין לה בנים: הוא מייסד הסיוט והאדמו"ר ככ"ט שלא חלה נכה לקחמה לו ונכחה: (בד) אסף: הכניסה במקום שלא תראה וכן (ישעיה ד) אסף ופסיה (שמות ט) ולא יוסף

הציתה (ויאל ד) חספו נכסה (ישעיה ס) ויחך לא יוסף לא יעמן: חרפתי: סהיינו לחרפה שאני עקרה והיו אומרים עלי שאעלה לחלקו של עשו הרשע: ואברהם כל זמן שאין לאשה בן אין לה בנים למען יסרחונו משום לה בן מולד בו מי שבר כל זה בך מי חלל חלמי חלו בך: (בד) יוסף ה' לי בן אחר: יודעת היתה בנכוחה שאין יעקב עמיד להעמיד חלל מים עשר שבטים אמרה יהי רצון שחוטם שהוא עמיד להעמיד יהא ממני לכן לא תפלה חלל על בן אחר: (כד) כלאש ילדה רחל את יוסף: משולד שמו של עשו שנה' (עובדיה ה) והיה בית יעקב אש וביט יוסף להבה וביט עשו לקש אש בלא להבה חיו שולט למרחוק משולד יוסף כסה יעקב בהק"ה ורלה לשב: (כו) תנה את נשי וגו' חיו חוזה ללאה כי אם ברשות: (כז) נחשתי: מנחשי הייתי נסיתי בנחוש שלי שעל ידך בלה לי ברכה: כשהוא לבן לא היו לי בנים שנה' והנה

גמראגן אצור האם זיא זיך גמשפט אין זיך אליין אונ האט גזאגט אז דאס נועט זיין אצור וועל איד שוין האבין ויבין זין נועט מיין שוועסטער רחל גיט זיין אפילו אזו וויא איינע פון די שפחות ווארום די שפחות האבין גוואונן צו צוויי זין אונ רחל נועט מער גיט האבין גאר איין זון דען לאה האט גוואוסט אז יעקב נועט מער גיט האבן גאר צוועלף שבתים האט לאה מתפלל גיווען איינער עובר פון קערט גווארן צו אנקבה: (כב) ויזכר אלהים את רחל אונ גאט האט גראכט רחל: רשי שרייבט ער האט איר גידייגקייט דעם זכות וואס זיא האט אייגן געקראט צו לאה די סיכנים אזו וויא אויפן אייז גשטאנן אונ וואס זיא האט זיך מצער גווען מאמר נועט זיא אן קיפן צו עשו: דען יעקב נועט איר אפער גט געבין ווייל זיא האט קיין קינדער גיט אונ עשו נועט זיא געבן וישמע אליה אלהים אונ גאט האט צו גיהארכט איר געבט ופתח את רחמה אונ האט געפינט איר טראכט: (כג) ותהי אונ זיא איינע טראגין גווארן ותלד בן אונ זיא האט גוואונן אזון ותאמר אונ זיא האט גזאגט אפ אלהים את חרפתי גאט האט איין גטאן מיין שאנד וואס איך האב גהאט ווייל איך בין גווען איין עקרה אונ מען האט אויף מיר גזאגט אז איך וועל אן קיפן צו עשו: (כד) ותקרא את שמו יוסף אונ זיא האט גירופן זיין נאמן יוסף לאמר זיא האט אזו גזאגט יוסף ה' לי בן אחר גאט זאל מיר מערין נאך אזון: רשי שרייבט זיא האט גוואוסט בגבואה אז יעקב נועט מער גיט האבין גאר צוועלף שבתים אונ ער האט שוין גהאט עוף דרום האט זיא געעסן אונ האט גזאגט יהי רצון עש זאל זיין דו ווילן פון הקב"ה אז דו אייניג זון וואס דארף גאך גבאיר ווערן זאל זיין פון מיר: (כד) ויהי אונ עש אייז גווען באשר ילדה רחל את יוסף אז רחל האט גוואונן יוסף ויאמר יעקב אל לבו האט יעקב גזאגט צו לכן שלחני שיק טיף אנועק ואלכה אל מקומי ולאצוי אונ איך וועל גיין צו מיין ארץ אונ צו מיין לאנד: (כו) תנה את נשי ואת ילדי גיב מיר מיינע ווייב אונ מיינע קינדער אשר עבדתי אחד בהן וואס איך האב דיך גידייגט פון זיי ואלכה אונ איך וועל אנועק גיין איך וועל גיט ארויס גיין פון דיר גאר מיט דיין רשות כי אחת ידעת את עבדתי אשר עבדתיך ווארום דו ווייבסט דאך די דינקסט ווס איך האב דיך טרייגדיגט: (כז) ויאמר אליו לבן דאמט

חמישי כח וַיֹּאמֶר נָקְבָה שְׁכַרְךָ עָלֶי וְאַתָּנָה: כט וַיֹּאמֶר
אֵלָיו אַתָּה יָדַעְתָּ אֶת אִישׁר עַבְדְּתִיךָ וְאַתָּה אִישׁר
הָיָה מִקֶּנֶךָ אִתִּי: ל כִּי מַעַט אִישׁר־הָיָה לְךָ לִפְנֵי
וַיִּפְרֹץ לְרֹב וַיִּבְרַךְ יְהוָה אֶתְךָ לְרִגְלֵי וְעֹתָה מִתִּי
אֲעִשֶׂה גַם־אֲנֹכִי לְבֵיתִי: לא וַיֹּאמֶר מָה אֶתֶּן־לְךָ
וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב לֹא־תִתֶּן־לִי מְאוֹמָה אִם־תַּעֲשֶׂה־לִּי
הַדָּבָר הַזֶּה אֲשׁוּבָה אֶרְעֶה צֹאנְךָ אֲשֹׁמֶר: לב אַעֲבֹר
בְּכָל־צֹאנְךָ הַיּוֹם הַזֶּה מִשָּׁם כָּל־שֶׂה וְנִקְדָּה וּמְלֹא
וְכָל־שֶׂה־חֹמֶם בְּכַשְׂלִים וּמְלֹא וְנִקְדָּה בְּעֹזִים וְהָיָה
שְׁכָרִי: לד וְעֲנִתָּה־בִּי צִדְקָתִי בַּיּוֹם מִחֵר בִּי־תָבוֹא
עַד־שְׁכָרִי לִפְנֶיךָ כֹּל אֲשֶׁר־אֵינְנִי נִקְדָּה וּמְלֹא בְּעֹזִים
וְחֹמֶם בְּכַשְׂלִים גָּנוּב הוּא אִתִּי: לה וַיֹּאמֶר לָבֵן הֵן לֹ
יְהִי כְדָבְרְךָ: לה וַיִּסַּר בַּיּוֹם הַהוּא אֶת־הַתִּישִׁים

רשי

רחל כמו בזה עס הללן אפשר ים לו בנים והוא שולח במו
חללן הרושים ועכשויו היו לו בנים שנא' וישמע את דברי
בני לבן: (כח) נקבה שכר כתרנומו פריש חנך: (כט) ואם
אשר היה מקנה אחי. את חשבון מעוט מקנה בשבט ליד
מתחלה כמה היו: (ל) לרגלי. (כ"ר) עס רגלי בשביל בואם
רגלי באת אלך הכרעה כמו (שמות יא) העם אשר ברגליך.
(שופטים ח) לעם אשר ברגלי. הבאים עמי: גם אנכי לביתי
לזכר ביתי 'עכשו חין עושין לזכר חלל בני יצחק: (אח)
להיום עושה גם אני עמכם לסמךן וזהו גם: (לב) נקד.

שפתי חכמים

בבית כלי בית בעלי: חלל'ת דלמא הי'ל בנים קטנים וי'ל דמ"מ לא
הי'ל לשלוח רחל במו מחשבו בשוא חלל או בזהם או זלפה מפלגש
בשלמא אי לא הי'ל בנים א"ש דשלח רחל לפי שאין לו בנים א"כ הוא
במ ויחש דבנות מחשבו בשוא קודמת לבנות מפלגש ויבדלי הוא
המזמר וזה חלל אי הי'ל בנים א"כ הוא לא הו'ס מוכסיו כלום דלעולם
הבנות קודמין לבנות א"כ לא הי'ל לשלוח רחל חלל ודלי לא הו'ס לו
בנים כלל. מברא': שפירוש שאין הכוונה שידע שהם מקנהו אלו
רק מיעוט כמותו וכו': י"ל דאי כמשמעו שיעקב חזר לו לביתו שאלך
אל בית אבי ואלעשה שם סערי כבוד אחיו ויחמר מה אתן לך וגו'
אשכח ארעה וגו' משמע שלא הו'ס בדעתו ליתר מעמו חלל לשמור חלל
חלל לביתו שירוש לזכר ביתו: כיל'פ גם אנכי משמע דקודם לכן

לָבֵן צו אים גְּזָאָמְט אַם נא מצאתי חן בעיניך אויב נון איך האב גיפנן חן אין דיינע אויגן נחשתי איך
האב גפרובט דאס הויסט איך האב גפרובט מיט פישוף ויברכני ה' בגלל אז גאט האט מיר געענטשט
פון וועגן דיר פלומר דורך דיר איז מיר גקומן די ברכה דען איז דו ביסט אן גיקומן האב איך מין
זין ניט גהאט אונ היינט האב איך יוא זין: (כח) ויאמר האט לָבֵן גְּזָאָמְט נקבה שכר עלי ואתנה ב'שייד
דיין שֶׁכֶר אויף מיר פלומר זאג מיר וויא פיל שְׁכִירֹת דו ווילסט וועל איך דיר געבן: (כט) ויאמר
אלי האט געקב צו אים גְּזָאָמְט אתה ידעת את אשר עבדתך דו וויילסט דאך וואל וויא אזו גמרייא אַך
האב דיר גדינמ ווא אשר היה מקנה אחי אונ דאס וואס דיינע פיה איז גיוען מיט מיר: (ל) כי משם
אשר היה לו לפני דען דאס וואס דו האקט גיהאט איז איך בין אן גיקומן צו דיר איז גוועזן ווייניג
ויסר רב אונ אצורד האט זיך דאס גשטארקט צו פיל ויברך ה' אתך לרגלי אונ גאט האט דיר געענטשט
פון מיינע וועגן ועתה אונ אצורד מתי אעשה גם אנכי לביתי ווען וועל איך טאן פון מין דווי גינרד וועגן
פלומר אצורד מוען נאר מיינע קינדר פון מיינע וועגן אונ איך בראך אבך אויף טאן מיט זיי אונ
איך זאל זיי אונטר לערנן: (לא) ויאמר האט לָבֵן גְּזָאָמְט מה אתן לך וואס זאל איך דיר געבן ויאמר עקב

אונקלוס

קבב

בַּח וַאֲמַר פִּרְיֵשׁ אֲנִי עָלֵי וְאֵתָּן : כִּסּ וַאֲמַר לָהּ אֵת יְדֵעִתָּי וְתִפְלַחְתְּךָ וְיֵת דִּחְוָה בְּעִידָךְ
עָמִי : לֵאדָר וְעִיר דִּי הָיָה לָךְ קִדְמִי וְתִקְוָה לְמִסְגִּי וּבְרִירָה יִי יִתְּנָה בְּדִילִי וּבָעֵן אֲמִיתִי אֲעֻבֵּד
אִתָּהּ אֲנָה לְבִיתִי : לֵא וַאֲמַר מַה אֲתָן לָךְ וַאֲמַר יַעֲקֹב לֹא תֵתֶן לִי מַדְעָם אִם תַּעֲבֹד לִי פִתְגָמָא
הַדָּרִין אֲתִיב אֲרַעֲי עֲנָה אֲמַר : לֵא אֲעֻבֵּר בְּכָל עֲנָה וְיִמָּא דִּין הַעֲדִי (דִּי אֲעֻדִי) מִתְמָן כָּל אֲמַר
נְמוֹר וְרִקְעָה וְכָל אֲמַר שְׂחֹמִים בְּאֲמַרְיָא וְרִקְעָה וְנְמוֹר בְּעֻזָּא וְיֵהִי אֲנִירִי : לֵא וְתִסְתַּדֵּר בִּי וְכוּתִי
בְּיָדִים דְּמִתָּר אֲרִי תִיעוֹל עַל אֲנִירִי קִדְמָךְ כָּל דִּי לִיתְלוּדִי נְמוֹר וְרִקְעָה בְּעֻזָּא וְשְׂחֹמִים
בְּאֲמַרְיָא גְנוּבָא הוּא עָמִי : לֵא וַאֲמַר לָבָן בְּרָם לִי יְהִי בְּפִתְגָמָךְ : לֵא וַאֲעֻדִי בְּיִמָּא הַתִּיבָא

בעל המורים

שֶׁסֶם חֲלָקִי וְשִׁלְדֵם עוֹד ג' אֲמַרְהִי יִלְדֵהוּ ב' תִּלְקִים : (לָב) בְּיוֹם מַחֵר * ב' בְּמַסְמַר הַכֹּחַ וְאִידִן (מַשְׁלִי כ"ו) אֵל תִּסְתַּלֵּן בְּיוֹם מַחֵר אֲמַר
רִשְׁי

מְנוּמָר חֲכָרְכוּרוֹת דְּקו' כְּמוֹנְקוּדוֹת פּוֹנֵטֵר אֲבִלְעוֹן (פּוֹנֵקִיטֵר) :
מִלּוּא' : לָשׁוֹן מִלְּאִים חֲכָרְכוּרוֹת רַחֲבוֹת : חוּס' : שְׂחוֹם' : דְּוִמָה
לְאִדּוּס רִשְׁו' בִּלְעוֹן (רַחֲמִים) לָשׁוֹן מִשְׁנֵה שְׂחֻמְתִּים וְנִמְלֻחָת לִבְנֵה
לְעֵינִי הַתְּבוּסָה : וְהִיא שְׂכָרִי : אֲתוּם שִׁילּוֹדוֹ מִכְּאֹן וְלִסְכָּא נְקוּדִים
וְטִלְאִים בְּעֻזִּים וְשִׂחֻמִּים בְּכַבְדִּים יִסְיוֹ שְׁלִי וְאֲוֹקֹם שְׂפִינִי עֲשִׂיוֹ
הַפֶּסֶס מִהֶם וְהַפְּקִידוֹס בִּיד בְּיָד שְׁלֵא חֲמֹר לִי עַל הַטּוֹלִידִים
מַעֲמָה אֵל הִיוּ סֵם מִתְחַלֵּל סְעוּדֵה שְׁלֵא חֲמֹר לִי ע"י הַזְכָּרִים
סֵם נְקוּדִים וְטִלְאִים הַלְדֵה הַקְּבוּס דְּוִגְמָן מִכְּאֹן וְאִלְרִי :
(לָב) וְנִמְנָה בִּי וְגו' : אִסְתְּחַדְנִי שְׁלִי וְכֹלֵל מִשְׁתֵּן כְּלוֹם
חֲעֻנָה בִּי לְדִקְסִי כִי תְבוּסָה לְדִקְסִי סְעוּדֵה עַל שְׂכָרִי לְפִתֵּן
שְׁלֵא תִמְנָל בְּעַדְרִי כִי אִסְתְּחַדְנִי וְטִלְאִים וְכָל מִתְחַלֵּל כִּהֵן
שְׁאִינִי נְקוּד אִלּוּ מִלּוּא אִלּוּ חוּס בִּידוֹת שְׂנִיבְנוֹת לָךְ וּבְגִיבָה
עֲבוּדֵה שְׂרִי חֲלָלִי : (לָד) קו' : לָשׁוֹן סְכַבְלֵת דְּכָרִים : לִי יְהִי
כְּדִבְכֵּךְ : הַלּוּלִי : שְׂתַחֲפֹן בְּךָ : (לָה) וְיִסְרִי : לָבָן בְּיוֹם

תִּלְמוֹד וְכו' : סוֹחֲתִיו תִּכְלָל לְקִבְסָה וְסִתְרַת לֹא לִנְזֹחַ וְסוֹחֲתָתוֹ מִדְּכִיתִי לְפִתֵּן רָל' הַלְדָּקִס כִּלְאוֹן חֲמֹר כִּי תִכְלָל לְפִתֵּן לְדִקְסִי וְנִמְנָה בִּי עַל שְׂכָרִי :
עֲבוּרֵךְ לְפֶסֶס גְּנוּב הוּא אֲחִי שְׁלֵא נִתְחַבֵּשׁ שְׂפִירוֹתֵי אֲחִי בְּהִיתִר קִיבִיתוּ וְנִמְלָא שְׂהִיבֵה גְּנוּב וְהִיוּ לֹא יִדְעִיתוּ לְכַסּוֹכֵה לֹא שְׂכָל לִירִי בְּהִיתִר וְחֲמִיר
גְּמֻלָּה כְּהוּא גְּנוּב בִּיד הַמּוֹכֵר אֲתוּלִי : שְׁלֵא כְּמוֹ כֵּן לִי לֹא נִתַּח זֶעַם שְׂפִירוֹתֵי לִי כֵּס : בְּסִי' אֲעִי' שְׂאֲמִיר בְּכּוּס חֲשֵׁן לָבָן אִלּוּ אֲמַחֵר

הָאֵמִי יַעֲקֹב גְּזָאֲמִי לֹא תַחֵן לִי מִמּוֹמָה דְּרִי וְאֶלְקָטִי מִיר גָּאֵר נִיט גְּעָבֵן אִם תַּעֲשֶׂה לִי הַדְּרִי חוּה אֲוִיב דְּרִי וְנִעֲסִט
מִיר טָאֵן דִּי דְּאִוְיָעָה וְאָה בְּלֹאֲמִר אִז דְּרִי וְנִעֲסִט מְרֻזָּה וְיִין צו דְּרִי וְאָה וְנִאֵם אִיךְ וְיִוִּל דִּיר וְאָגִין אֲשׁוּבָה
וְעוֹלֵל אִיךְ מִיךְ וְיִוִּדֵר קַעֲרִין אֲרַעֲה צִאֲנָךְ אֹגֵן וְעוֹלֵל פִּאֲשִׁין דִּינִיעָה שְׂאֲפָה אֲשִׁמֵּר אִיךְ וְעוֹלֵל הִיטִין : (לָב) אַעבֵּר
בְּכָל צִאֲנָךְ הִיטִין אִיךְ וְעוֹלֵל אִיבֵר פִּאֲרִין הִיטִין צְוִיִּשִׁין אֲלֵעִ שְׂאֲפָה חֲסֹד מִשֵּׁם טוֹאֵן אִיךְ פִּוֵּן דְּאֶרְטֵן כָּל שֵׁח
אֲלֵעִ שְׂעִפְסֵן נִקֵּד וְנִאֵם אִיז גְּפִינְטִילְט וְטוֹלֵא גְּפִלְעִקְטִי וְכָל שֵׁח אֹגֵן אִיטְלִיכֵר שְׂעִפְסֵן חוּס וְנִאֵם אִיז רִיטְלִיכֵר
בְּכַשְׂבִּים צְוִיִּשִׁין דִּי שְׂאֲפָה וְטוֹלֵא אֹגֵן גְּפִלְעִקְטִי וְנִקֵּד אֹגֵן גְּפִינְטִילְט בְּעוּסִים צְוִיִּשִׁין דִּי צִיגִין וְיִהִי שְׂכָרִי אֹגֵן דְּאֵשׁ
וְאֵל וְיִין מִינֵעִ שְׂבִירוֹת בְּלֹאֲמִר דִּי דְּאִוְיָעָה וְנִאֵם וְעוֹלֵן גְּבָאֲרִין וְעוֹרֵן פִּוֵּן אִיצִיגֵד אֵן אֹגֵן וְיִיטֵר מִיטִי דִּי
מְרֻאוֹת וְאֵל דָּאֵם וְיִין מִינֵעִ שְׂבִירוֹת אֹגֵן דִּי דְּאִוְיָעָה וְנִאֵם וְיִיגֵן אִיצִיגֵד פִּאֲרִי הַאֲגִדִּין מִיטִי דִּי מְרֻאוֹת
שְׂבִירִי אִיךְ פִּוֵּן דְּאֶרְטֵן אֹגֵן גִּיבִי וְיִי אִיךְ אִיז דִּי הַעֲנָד פִּוֵּן דִּינִיעָה וְיִין בְּדִי דְּרִי וְאֶלְקָטִי נִיט וְאָגִין אִוִּיךְ דִּי
וְנִאֵם וְעוֹלֵן גְּבָאֲרִין וְעוֹרֵן פִּוֵּן אִיצִיגֵד אֹגֵן וְיִיטֵר דִּי וְיִיגֵן דָּאֵךְ פִּוֵּן פְּרִיעֵר גְּוֹעֵן אֹגֵן וְיִוִּדֵר דְּרִי וְאֶלְקָטִי
נִיט וְאָגִין דְּוִרְךָ דִּי וְכָרִים וְנִאֵם וְיִי הָאָבִן אֲעוֹלְכֵעִ מְרֻאוֹת וְעוֹלֵן דִּי נִקְבָּוִת גִּיווִּינֵעֵן אִוִּיךְ אֲעוֹלְכֵעִ :
(לָב) וְנִמְנָח בִּי דִּיקְסִי אֹגֵן עֵשׂ וְעֵשׂ עֲדוֹת וְאָגִין אִין מִיר מִיין גִּירֵעֲבִטְקִיטִים בְּיוֹם מַחֵר אִין דָּעֵם טָאֵן פִּוֵּן
בְּאֶרְגִּין בְּלֹאֲמִר אֲוִיב דְּרִי וְנִעֲסִט מִיךְ חוֹשִׁידִי וְיִין אִז אִיךְ גְּעֵם עֲפִים פִּוֵּן דִּינִיעָה כִי וְנִאֲרֹם חֲבוּא עֵשׂ וְעֵשׂ
קִוְּמִי מִיין גִּירֵעֲבִטְקִיטִי אֹגֵן וְעֵשׂ עֲדוֹת וְאָגִין עַל שְׂכָרִי לְפִתֵּן פִּאֲרִי דִיר אִוִּיךְ מִיין שְׂבִירוֹת וְנִאֲרֹם דְּרִי
וְנִעֲסִט נִיט גְּפִינִי אִין מִינֵעִ אִינִיעֵנֵעִ סְטִאֲרֵעִ גָּאֵר אֲעוֹלְכֵעִ וְנִאֵם וְיִיגֵן גִּירִינְטִילְט אֹגֵן גִּירִינְטִילְט אֹגֵן
אֲשִׁר אִינֵנו נִקֵּד וְטוֹלֵא בְּעוּסִים אֹגֵן אִז דְּרִי וְנִעֲסִט גְּפִינִי צְוִיִּשִׁין דִּי צִיגִין אֲעוֹלְכֵעִ וְנִאֵם אִין נִיט גִּירִינְטִילְט אֹגֵן
גְּפִלְעִקְטִי וְחוּס בְּכַשְׂבִּים אֹגֵן צְוִיִּשִׁין דִּי שְׂאֲפָה וְנִעֲסִט גְּפִינִי אֲעוֹלְכֵעִ וְנִאֵם הָאָבִן נִיט מִיין וְטִלְעִיכֵעִ מְרֻאָה
גְּנוּב הוּא אֲחִי אִין דָּאֵם גִּינְגִּבָּת בִּי מִיר בְּלֹאֲמִר עֵשׂ אִין בִּי מִיר בְּגִינְיָה : (לָד) וַאֲמַר לָבָן הָאֵמִי לָבָן
גְּזָאֲמִי הוּא פִּר וְנִאֵר לִי הַלּוּלִי יְהִי כְּדִבְכֵּךְ עֵשׂ וְאֵל וְיִין אִזוּ וְיִוִּא דִּינִיעָה רִירִי בְּלֹאֲמִר הַלּוּלִי דְּרִי וְאֶלְקָטִי
מְרֻזָּה וְעוֹרֵן צִי מִיר : (לָה) וְיִסְרִי בְּיוֹם הַחֲוָא אֹגֵן לָבָן הָאֵמִי אִיךְ גְּטָאֵן אִין דָּעֵם דְּאִוְיָעָה טָאֵן אִתְּחִיטִים דִּי

הַעֲקָדִים וְהַטְּלָאִים וְאֵת כָּל־הָעֵזִים הַנִּקְדָּוֹת
וְהַטְּלָאֵת כָּל־אֲשֶׁר־לָבֶן בּוֹ וְכָל־חֹם בְּכִשְׂבִּים וַיִּתֵּן
בְּיַד־בָּנָיו: וַיֵּשֶׁם דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים בֵּינוֹ וּבֵין יַעֲקֹב
וַיַּעֲקֹב רָעָה אֶת־צֹאן לָבֶן הַנּוֹתָרֹת: וַיִּיקַח־לוֹ יַעֲקֹב
מִקָּל לִבְנֵה לַחֲלוֹלוֹ וְעֶרְמוֹן וַיַּפְצֵל בָּהֶן פְּצָלוֹת לִבְנוֹת
מִחֶשֶׁף הַלָּבֶן אֲשֶׁר עַל־הַמִּקְלֹת: לֹא וַיַּצַּג אֶת־
הַמִּקְלֹת אֲשֶׁר פָּצַל בְּרֹהֲטִים בְּשִׁקְתוֹת הַמַּיִם
אֲשֶׁר תִּבְאֵן הַצֹּאן לְשִׁתּוֹת לְנֹכַח הַצֹּאן וַיַּחֲמִנָה
בְּבֹאֵן לְשִׁתּוֹת: לֹא וַיַּחֲמוּ הַצֹּאן אֶל־הַמִּקְלֹת וַתִּלְחֹךְ
הַצֹּאן עֲקָדִים נִקְדִּים וּטְלָאִים: מִוְּהַכְּשָׁבִים הַפְּרִיד
יַעֲקֹב וַיִּתֵּן פָּנָיו הַצֹּאן אֶל־עֵקֶד וְכָל־חֹם בְּצֹאן לָבֶן
וַיֵּשֶׁת לוֹ עֲדָרִים לְבָדּוֹ וְלֹא שִׁתָּם עַל־צֹאן לָבֶן:
מֵאִוְהִיָּה בְּכָל־יְחֹם הַצֹּאן הַמִּקְשָׁרוֹת וְשִׁם יַעֲקֹב אֶת־
הַמִּקְלֹת לְעֵינֵי הַצֹּאן בְּרֹהֲטִים לְיַחֲמִנָה בַּמִּקְלֹת:
מִבְּוִהֵי עֵטִיף הַצֹּאן לֹא יֵשִׁים וְהָיָה הָעֵטֶפִים לְלָבֶן

שפתי חבטים

הנו"ן בדגש אחר צירי מ"ש

רש"י

כלו ואו העקד: קלע יעקב שהרי כהוב אחריו ויתן ביד בניו וישם
דרכ ג' ימים בינו ובין יעקב: ואל"כ הו"ל בקמ"ץ תחת הו"ם והט"ו
(רא"ה) דלוי העץ היה לבן למה לר"י יעקב לפלל כדי שיהיה לבן בל"ה
גמ' היה לבן: שד"ק' אם לבנה הוא לאו לאו הוא לבן פי' ועוד וכו'
והרא"ה פי' דמלת לה מוסקין בין לבנה ולח א"כ הוכרח לומר שלח

שהוא לבן (עפ"ס הנ"ל): לח' כשהוא רחוב: ולח' ועוד לקח שמקל לח עץ שגדליו בו חנונים דקים קולדרי' בלעז (האזעלוס
מסורד): וערמון: קמטרי' בלעז (קאמטריס בויס): פלגות: קלופים קלופים שהם עושה עוממר: מחשף הלבן: גלוי לבן
של מקל: כשהיה קלופה היה נראה ונגלה לבן שלו במקום הקלף: (לח) ויצא: כרגונו האם הקלף: לשון מחציה ועצמה הוא
בלשון חרמים והכנס ים בגמ' דלה ושלפה דן ביה מידי' דלה כמו דעלה חלל שמקלר לח לשונו: ברהסיס: במרוצת המים

זכרים פון די ציגן העקדים די גפנימלמטע והטלאים אונ די גפליעקטע ואת כל העזים אונ די ציגין הנקדות
הטלאות די גפנימלמטע אונ די גפליעקטע כל אשר לבן בו וואס האפין אין זיך גהאט ווייסע פלעקן ויתן
ביד בניו אונ לבן האט גיגעפן אין דר האנד פון זיינע קינד: (לח) וישם דרך שלשת ימים בינו ובין יעקב
אונ ער האט גטאן דריי טעג רייז צווישן אים אונ צווישן יעקב ויעקב רעה אח צאן לבן אונ יעקב האט
גפליעקט די שטאף פון לבן הנותרות די איבר גפליעפנע דריינו קראנקע אונ די וואס קענן גיט גיוונן
די דאזיגע האט לבן איבר גענפערט צו יעקב: (לח) ויקח לו יעקב האט יעקב צו זיך גיוונן מקל לבנה
אשטעקן פון אזוי אהאלץ וואס מען רופט דאס אן לבנה לה פייקט וואו אונ און האט ער גנומן אשטעקן
פון ניקן האלץ וערמון אונ קעקטין האלץ יפצל בהו אונ ער האט אין זיי אפ גשילט פצלות אשטעקן

לבנות

אונקלוס

קבנ

יֵת הַלְשִׁיָּא רְגוּלִיָּא וְרִקְוִעִיָּא וְיֵת כָּל עֲוִיָּא נְמוּרְתָא וְרִקְוִעִתָא כָּל דִּי חוּר בָּהּ וְכָל דִּשְׁחוּם
בְּאַמְרִיָּא וְיֵתב בְּרִד בְּנוּהִי : לֵי וְשׁוּי מַחֲלָד הַלְתָּא יוֹמִין בִּינּוּהִי וּבִין יַעֲקֹב וַיַּעֲקֹב רָעִי יֵת
עָנָא דְלָבָן דִּאֲשֵׁתָאֲרִי : לֵי וְנָסִיב לֵיהּ יַעֲקֹב חוּמְרִין דְּלָבָן בְּרִיבִין דְּרָלֻח וְדִרְלֻח וְקִלְיָה בְּהוּן
קִלְפִין חוּרִין קִלְוֵה הַיּוֹר דִּי עַל חוּמְרִיָּא : לֵי וְדִעִין יֵת חוּמְרִיָּא דִּי קִלְיָה בְּרִהֲמִיָּא אַתָּר
בֵּית שְׁקֵרָא דְמִיָּא אַתָּר דִּאֲתָר (כ"י דִּאֲתָר) עָנָא קְמִשְׁתִּי לְקַבְּלָהוּן דִּעָנָא וּמִתְיַחֲמִן בְּמִיתִיהוּן
לְמִשְׁתִּי : לֵי וְאִתְיַחֲמָא עָנָא בְּחוּמְרִיָּא וְיִלְדָא עָנָא רְגוּלִין נְמוּרִין וְרִקְוִעִין : מ וְאַמְרִיָּא
אַפְרִישׁ יַעֲקֹב וְיֵתב בְּרִישׁ עָנָא כָּל דְּרָגוּל וְכָל דִּשְׁחוּם בְּעָנָא דְלָבָן וְשׁוּי לֵיהּ עֲדָרִין
בְּלַחוּדוּהִי וְלֵא עֲרֵבְנִין עִם עָנָא דְלָבָן : מֵא וְהוּי בְּכָל עֵדָן דְּמִתְיַחֲמִן עָנָא מְבַרְתָּא וּמִשְׁוִי
יַעֲקֹב יֵת חוּמְרִיָּא לְעִינִי עָנָא בְּרִהֲמִיָּא לִתְמוּתָהוּן בְּחוּמְרִיָּא : מֵב וּבְלִקְיִשׁוֹת עָנָא לֵא

שפתי חכמים

וערמון לאס דבקים עט מלת נח רק כס כמו עיני אחר : תדמנס
ויזר ודנט : אלא תשר בתלן האלן דבוק הוא לשקחות המים כדי שיבא
לנוכח האלן שב אל ויזר את המקלות כלומר שהיו המקלות נרכסים
בשקחות האלן מוכח האלן בשעת שהיה ויחמם : ברא"כ
מאי ויחמם דאין דרך המים לחמם הבשמות ולדע כ' לאשעיה החמום
הוא העבור : גבי לא המקלות הם ככה שילדו האלן עקודים נקודים
וטולאים פי אם מלאים וכו' מתחזק לבין ואל"ת הלא עש עקב
מלאות כוס במקלות וכו' בו הדיעות ול"ת אותן שולדו מלאן יעקב
אף שלא היו להם מימנים כי"ל מן הדין היו של יעקב כיון שגולדו האלן
שלו ולכן כלה ליחס ממנו אף הנולדים מלאן יעקב אשעיה מקלות
כדי שילדו האלן שלי כולם עקודים ונקוד וטולא כדי שאריות מה
שהוא שלי : מהש"ל : ד"ה זלן שבדאן הם העינים כי כל חוש כשבשים
הפסיד לבן כמו שכתוב לעיל אבל חוש הסור לא הפסיד לבן מפני שלא
היו שבו כו' שלא הסור העקודים והטולאים מן הכבשים רקמן העינים
כמו שכתבתי לעיל מפני שלא היו שבו וד"ק עיני ברא"כ שהסור
אלן ועוד כבד ויחם שמת הנולדים שאלן עקודים משבשים
בדברי הכס אם לא תפרס הנולדים כבר קודם הסרה כלילי אמר הכס
העקודים נקודים שבו נולדו זלן לבן שלא הסור לבן מפני שאינם

חכמים העשויות באלן להשקות שם האלן : אשר חבאן
וגו' : ברהמים אשר חבאן האלן לשמות שם האיג המקלות
אלכנה האלן : ויחמם וגו' (כ"ד) הבשמה רואה את המקלות
והיא נחשבת לאחוריה ליהוצר רובעה ויולדת כולא בו : כ'
השפעה לומר המים נעשין זרע במשיהו"ל היו לריכות לזכר
וחו ויחמם וגו' : (ור"ל בתיבה זו התחברו ל' זכר ונקבה
במ"ם הראש"ע) : (למ) אל המקלות : אל מלאות המקלות :
עקדים : משוים במקום עקדתן הם קרסולי וידיו ורגליהן :
(מ) והבשמים הפסיד יעקב : הנולדים עקודים נקודים הבדיל
והפסיד לעצמו ושעה אותן עדר עדר לבדו והוליד אותם העדר
העקוד לפני האלן ופי האלן הבולכות להריסם ולפנות אליהם
וחו שאמר ויתן פני האלן אל עקוד שהיה פני האלן אל
העקודים ואל כל חוש שנמלא באלן לבן : וישת לו עדרים :
כמו שפירשתי : (מא) המקשרות : כתרומו הבכורות ואין לו
עד במקרה : ומנחם חזרו עם אחיהם בשרים (שנ"ב טו)
ויהי הקשר אחין (שס) : אותן המקשרות יחד לומר ערבותן :
עם (שפתי ג) התחללות והמעטפות לשון עטיפת כמות כלומר ממעטפות ערבות ואמרן ואלוין מתחלות להסירם ע"י הדברים :

לכנות ווייסע בלוקר ער הט די שמשעקנים אפ גשילט ערטר ווייס אונ הט זיי גמאכט גפינטלט מחשה
הלבן אשר על המקלות אז ער הט אפ גשילט איז גווען אן גווען אונ אפ גשילט : (לד) ויצא את המקלות
אשר פל אונ ער האט אריין גשטעלט די שמשעקן וואס ער האט אפ גשילט ברהמים אין די קארטיקעס
בשקות המים אין דעם אן טרינקן פון די וואסר אשר תבאן הצאן לשחות וואס די שפאפ קומן צו טרינקן
לנכח הצאן קעגן די שפאפ האט ער אריין גשטעלט די שמשעקן ויחמם בבאן לשחות אונ זיי האבין זיך
דר היצט אז זיי זיינן גקומן טרינקן : (למ) וירמו הצאן אל המקלות אונ די שפאפ האבן זיך דר היצט צו
דעם גשטעלט פון דיא שמשעקן וחלרן הצאן האבן די שפאפ גוואונן עקדים זעלכע שפעסקליך וואס זיינן
גווען פר ענדערט אויף דעם ארט וואו מען פינד זיי דאס איז אויף זייערע הענט אונ אויף דיא פיס
נקדים גפינטלט וטלאים אונ גפלעקט : (מ) והבשמים אונ די שפאפ וואס זיינן גבאון גפינטלט אונ גפלעקט
הפסיד יעקב האט יעקב אפ גישיר באזונדר אונ האט פון זיי זיך גמאכט סטארס ויחם פני הצאן אונ ער
האט גיגעפין דעם פנים פון די שפאפ אל עקוד צו די גפינטלטע וכל חוש בבאן לבן אונ צו די רויטליכע
שפאפ וואס איז גבארן גווארן צווישן די שפאפ פון לבן וישת לו עדרים לבדו אונ ער האט גמאכט פון זיי
סטארס צו זיך אליין ולא שחם על צאן לבן אונ האט זיי גיט גטאן דאס הייקט ער האט זיי גיט צוא
טישט מיט די שפאפ פון לבן : (מא) ויהי אונ עש איז גווען בכל יום הצאן המקשרות איטליכס קאל וואס
די פריערדיגע שפאפ דאס הייקט וואס זיי ווערן פריא מערבית אונ דר היצין זיך ושם יעקב את המקלות
לעיני הצאן ברהמים האט יעקב גטאן די שמשעקנים צו פר די אויגין פון די שפאפ אין דר קארטיקע ליחמנה
במקלות צו דר היצין זיי מיט די מראות פון די שמשעקנים אונ ואלן זיך אן קוקן אין די שמשעקנים אונ
ואלן גווינן אויף אענדע גשטאלטן : (מב) ובהעטיפ הצאן אונ אין דר צייט אז די שפעטיגע שפאפ טיען
דר היצין זיך לא ישים האט ער גיט גטאן די שמשעקנים והיה אונ עש איז גווען העטפים ללבן די שפעטיגע

והקשרים ליעקב: ^{מג} ויפרץ האיש מאד מאד ויהי לו צאן רבות ושפחות ועבדים וגמלים וחמרים: **לא** וישמע את דברי בני לבן לאמר לקח יעקב את כל אשר לאבינו ומאשר לאבינו עשה את כל הכבוד הזה: ^ב וירא יעקב את פני לבן והנה איננו עמו כבתמול שלשום: ^ג ויאמר יהוה אלהי יעקב שוב אל ארץ אבותי ולמולדתך ואהיה עמך: וישלח יעקב ויקרא לרחל וללאה הישקה אל צאנו: ^ה ויאמר להן ראה אנכי את פני אביכן כי איננו אלי כבתמול שלשום ואלהי אבי היה עמדי: ואתנה ידעתן כי בכל כחי עבדתי את אביכן: ואתנה תתל בי והחלף את משפחתי עשרת מגים ולא נתנו אלהים להרע עמדי: ^{האם} כה יאמר נקדים יהיה שברך וילדו כל הצאן נקדים ואם כה יאמר עקדים יהיה שברך וילדו כל הצאן עקדים: ^ט ויצל אלהים את מקנה אביכם ויתן לי: ויהי בעת יחם הצאן ואשא עיני וארא בחלום והנה העתידים

רשי

שפתי הכמים

(מג) כאן רבות פרות ורבות המשא: כאן: ושפחות ועבדים מוכר צאנו בדמים יקרים ולקח לו כל חלה: (א) עשה כנס כמו (ט"ז ד) ויעש חיל ויד חס עמלק: (ג) שוב אל חזק חסודק: ושם חסיה עמך יאכל צעודך מחובר לסמך אי חסודק

שכרו: הלאו לפרש כמשמעו שהיו לו חלום הכרה הלא כבר כתוב ויפרץ האיש מאד מאד ויודעי הוא דקאי על האלן דכתיב לעיל מניה חלום שבו פרות וכו' ר"ס: ודל"כ קאי על האלן ומוכיח שפחות ועבדים (רמ"ט) דל"כ היה מוכריו להקדים חס לבסמה וכו' דל"כ חסודק: כסמה גמלים וכו' ל"כ שוכר וכו' ר"ל לכן הקדים האלן שהיה מתחלה ודל"כ קאי מה שקנה בדשיתן וסודן כסוד חס קודם כסמה ול"כ שכן כסוד חסודק כמו באלן שוכר ג"כ עבדים ושפחות ולקח מהן גמלים וחמרים וכו' ר"ל ולקח כל חסודק ר"ל מדמי האלן: ולא שהוא

צו לבן והקשרים ליעקב און די פריערדיגע צו יעקב: (מג) ויפרץ האיש מאד מאד און דר פאן יעקב האט זיך וייער גשמארקט ויהי לו און עש וואר צו אים צאן רבות פיל גשפחות און דינקט מיינן ועבדים און קנעקט וגמלים וחמרים און קעמלן און אייזלן ער האט פרי קויפט זייגע שאף און האט דאס ארץ גקויפט: (א) וישמע את דברי בני לבן און יעקב האט גהערט די הייד פון די זין פון לבן לאמר צו זאגן לקח יעקב את כל אשר לאבינו יעקב האט צו גנובן אלץ וואש צו אונזר פאטער גהער ומאשר לאבינו אה פון וואס צו אונזר פאטער גהער פלוקט פון אונזר פאטערם גנובם עשה האט יעקב איין גזאמלט את כל הכבוד הזה גאר דעם קבוד ראש איז גמיינט דאס גרויסקע האב: (ב) וירא יעקב את פני לבן און יעקב

האט

מִשְׁנֵי יְהוָה לְקִישָׁא לְלִבְךָ וּבִכְרִיָּא לְעֵקֶב : כ. וּתְקִיף גְּבִירָא לְחֵדָּא לְחֵדָּא וְהוּוּ לֵה עֵן
סְנִיָּא וְאִמְהָן וְעֵבְדִין וְגַמְלִין וְחֻמְרִין : * וְשִׁמְעֵי יָת פְּתָנִים בְּגִי לְבָן דְּאִמְרִין נְסִיב יַעֲקֹב יָת
כָּל דִּי לְאִבּוּנָא וּבְדִי לְאִבּוּנָא קִנָּא יָת כָּל נְכֻסְיָא דְהִין : ד. וְהוּא יַעֲקֹב יָת סִבְר אִפִּי לְבָן
וְהוּא לִיתּוּדִי עֲפֻה בְּמֵאֲתַמְלִי וּמִדְּקֻמּוּדִי : ג. וְאָמַר יִי לְעֵקֶב הַנּוֹב לְאַרְעָא דְאַבְהֵתָהּ
וּלְגִלְתָּהּ וְיִהִי מִימְרֵי בְּסַעֲדָהּ : י. וְשִׁלַּח יַעֲקֹב וְקָרָא לְרַחֵל וּלְלֵאָה לְחַקְלָא לְוֹת עֵינָהּ :
ה. וְאָמַר לְהֵן חַוִּי אֲנִי יָת סִבְר אִפִּי אֲבוּבִן אֲרִי לִיתּוּדִי עֲמִי בְּמֵאֲתַמְלִי וּמִדְּקֻמּוּדִי וְאִלְתָּהּ
דְּאִבָּא הָהּ בְּסַעֲדִי : י. וְאִתְּחִין יְדַעְתִּין אֲרִי בְּכָל חִילִי פְּלָחִית יָת אֲבוּבִן : * וְאֲבוּבִן שְׂקֵר בִּי
וְאִשְׁנִי יָת אֲרִי עֶשֶׂר זִמְנִין וְלֹא שְׂבָקָה יִי לְאַבְאָשָׁא עֲמִי : ח. אִם בְּדִין הָהּ אֲמַר נְמוּרִין
יְהֵא אֲנִי דְלִידִן כָּל עֲנָא נְמוּרִין וְאִם בְּדִין הָהּ אֲמַר רְגוּלִין יְהֵא אֲנִי דְלִידִן כָּל עֲנָא
רְגוּלִין : * א. וְאַפְרָשׁ יִי יָת גִּיתִי דְּאֲבוּבִן וְיִתֵּב לִי : י. וְהָהּ בָּעֵדֵן דְּאִתְּחִמָּא עֲנָא וּנְקִפִית עֵינֵי

בעל המורים

סְבִירָא לְעֵקֶב וְכִי אִתָּהּ יוֹדַע מַה יִּהְיֶה בְּיוֹם מַחַר לְמַחַר בְּדִין דִּיהִּי יוֹנָאס מַעַךְ : (1) וְאִתְּנָה : ג' ב'ס'ס' כֵּלָא וְאִידֵן (יִמְחֻקָּל לִיד) וְאִתְּנָא אֵלָן
סְבִירָא (ס'ס' א') גֵּס שׁוּקָא וְאִתְּנָה אֲבִינִי אֲלֵגִישׁ פִּסְלָה : * מַה אֵלָן מְרַעֲיָה דְלֵבָן מְדַבֵּר בִּישְׂרָאֵל אִף אֵלָן הַאֲמֹר כֵּלָא דִּזְרַח מְדַרְשׁ עַל כְּנִלְיוֹת

שפתי הכמים

תְּנַחֲי שִׁלַּח מְשׁוֹב אֲרִיס עֵמֶךְ וְאִם לֹא אֲרִיס עֵמֶךְ אֵלָּא מְכַלֵּם מְכַלֵּם
הוּא לוּ מִפְּנֵי שְׂכָלֵךְ אִלֵּא כו' : * אֲזֵלֵן אֵין לְשֵׁס וְאִסֵּה עֵמֶךְ לְשִׁמְךָ
בְּדִין כִּי כִבֵּר הַנּוֹכֵחַ עַל זֶה וְהֵסֵה אֲרִיס עֵמֶךְ וְשִׁמְךָ עַל זֶה אֵלָּא רִעַל
שֵׁס אֲרִיס שְׂכִינִי עֵלְיָן וְיִהְיִיב מוֹס שְׂוֹבֵשֶׁת שֵׁלָּא יִכְרֵז בְּדִין וְיִמְחֻק
כֹּזֵה מַה שְׂפָרִשׁ : * ב'ס' וְיִשְׁלַח שְׁמִי בְּכַעֲתוֹת וְכו' שְׂנֵחֵל מִשֵּׁס שְׂאִיסֵּה
עֵמֶךְ הַאֲמֹר סָפ רִעַל לְשִׁמְךָ בְּדִין : * שְׁמוּנִים הוּא ל' מִנִּין דְּהוּא עֶשְׂרֵס
וְכַזִּיב עֶשְׂרֵת מוֹנִים מְשֻׁמֵּת עֶשְׂרֵת פְּעֻמִּים וְיִד' דְּהִינִי ק' אֲזֵל מוֹנִים
אֵין פִּירוּשׁ פְּעֻמִּים : * ה'כ' דְּקֵטֵר רִשׁ' תְּנַחֲי וְאֵלָּא קֵטֵר מְשֻׁמֵּת מְשֻׁס
דְּלִין הַפִּסֵּד כֹּזֵה אִם מְחִלִּף מְשֻׁמֵּתוֹ כֵּנֵן אִם כִּיס חִיִּיב לִינֵן לוּ מַעֲשֵׂה
וְקֵטֵר לוּ מַעֲשִׂלֵּן אֵין הַפִּסֵּד כֹּזֵה לְבָן קֵטֵר תְּנַחֲי עֵינֵךְ תְּנַחֲי כִיס

לְשִׁשְׁרֵס שְׂכִינִי עֵינִי (ב'ר') : (ד) וְיִקְרָא לְרַחֵל וּלְלֵאָה : לְרַחֵל
מְחֵלָה וְאִחֵר כִּי לֵלָאָה שְׂחִירָה הִיטָה עֶקֶרָה הַבִּית שְׂבִיבֵלָה
מְדוּוֹג יַעֲקֹב עַם לְבָן וְחָף בְּנֵיהּ מַל לָאָה מוֹדִים בְּדַכֵּר שְׂחִירָה
כֹּזֵה וְכִיס דִּיהִי מְשֻׁבֵּס הַיּוֹדֵס לְמוֹרִים כְּרַחֵל וּלְלֵאָה אֲשֵׁר כִּס
שְׂחִירָה וְכו' הַקִּדְוִינֵי כְרַחֵל לֵלָאָה : (ז) עֶשְׂרֵת מִינִים : אֵין מוֹנִים
פְּחוֹת * מְעַשְׂרָה : * מִינִים ל' סְכוּס כֻּלָּא הַחֲשֻׁבֵן וְכֵן עֲשִׂירִיוֹת
לְמַדֵּת שְׂחִילִף תְּנַחֲי * מֵחֵלָה פְּעֻמִּים : (י) וְהֵסֵה הַעֲמֻדִים *
אֵלֶּם שְׂבִיבֵלָה לְבָן כֹּזֵה שֵׁלָּא יִתְעַבְדוּ הַאֵלָן דּוּמְמֵתֵן הִיוּ

הָאֵם גִּנְעֵתֵן דְּאִם פְּנִים פּוֹן לְבָן וְהֵנָּה אֲוֵן בּוֹן אִינֵנו עֲמִי עֵר אִיזִי גִיט מִיט אִיִּם אֵין גִּטְמִין מוֹט כְּחִמּוֹל שְׁלֹשִׁים
אֲזֵו וְיִיא עֵר אִיזִי גִטְמִין מִיט אִיִּם גִּטְמִין אֲוֵן אִיִּיעֵר גִּטְמִין : (ג) וְיִאמַר ה' אֵל יַעֲקֹב הָאֵם גִּטְמִין גִּטְמִין
יַעֲקֹב שׁוֹב אֵל אֲרִץ אֲבוֹתֶיךָ קַעֵר וְיִידֵר צוּ דָּעֵם לְאִנֵּךְ פּוֹן דִּינֵנֵךְ עֲלִמְרִין וּלְמוֹלִדְתָּךְ אֲוֵן צוּ דִינֵן גִּבְרִיט וְאִחֵה
עֵמֶךְ אֲוֵן אִיָּה וְעֵל מִיט דִּיר זִינֵן אֲבָר כָּל זִמְנֵן דוּ בְּהַעֲפֵקְסֵךְ דִּיָּךְ צוּ לְבָן אִיזִי גִיט מִיגִלְיָה צוּ מֵאֲבָן רִנְעֵן
מִינֵן שְׂבִיבֵלָה אִוִּיף דִּיר : (ד) וְיִשְׁלַח יַעֲקֹב אֲוֵן יַעֲקֹב הָאֵם גִּיטְמִין וְיִקְרָא לְרַחֵל וּלְלֵאָה אֲוֵן עֵר הָאֵם גִּטְמִין
רִנְעֵן צוּ רַחֵל אֲוֵן צוּ לְאָה * רִשִׁי שְׂבִיבֵלָה עֵר הָאֵם פְּרִיעֵר גִּיטְמִין צוּ רַחֵל אֲוֵן דֵּר נֵאָךְ צוּא לְאָה
וְאִוִּרֵם רַחֵל אִיזִי גִטְמִין בִּי אִיִּם דִּי עֲקֵרָה הַבִּית הַשְּׂדֵה אֵין פְּעֵלֵר אֵל צִאנֵן צוּ זִינֵנֵךְ שְׂאָף כְּלוּמֵר צוּ דָּעֵם
אֲרִט וְאִוֵּן עֵר פִּיטְעֵרֵךְ דִּי שְׂאָף : (ה) וְיִאמַר לְהֵן אֲוֵן עֵר הָאֵם צוּ זִינֵן גִּטְמִין רֵאָה אֲבִיבִי אֵת פְּנֵי אֲבִיבִי אִיָּה
זַעֵה דְּאִם פְּנִים פּוֹן אִיִּיעֵר פִּיטְעֵרֵךְ אֵלֵּי אֲזֵו עֵר אִיזִי גִיט צוּ מִיר אֵין גִּטְמִין מוֹט כְּחִמּוֹל שְׁלֹשִׁים אֲזֵו וְיִיא
גִּטְמִין אֲוֵן אִיִּיעֵר גִּטְמִין וְאִלְהִי אֲבִי הִיָּה עֲמִי אֲוֵן דֵּר גִּטְמִין מִינֵן פִּיטְעֵרֵךְ אִיזִי גִטְמִין מִיט מִיר אֵין מִינֵן
הִיָּלָה : (ו) וְאִתְּנָה יְדַעְתִּין אֲוֵן אִיִּיעֵר גִּטְמִין כִּי בְּכָל כְּוִי עֲבַדְתִּי אֵת אֲבִיבִי אֲזֵו מִיט גִּטְמִין בְּכָל הַיָּם אִיָּה
גִּבְרִיטֵךְ אִיִּיעֵר פִּיטְעֵרֵךְ : (ז) וְאֲבִיבִי תְּנַחֲי בִי אֲוֵן אִיִּיעֵר פִּיטְעֵרֵךְ אֵין מִיר גִּטְמִין לְשִׁשְׁרֵס וְהַחֲלִיף אֵת מְשֻׁמֵּתֵךְ אֲוֵן
הָאֵם פִּר בְּרִיטִין מִינֵן לֹזֵן עֶשְׂרֵת מוֹנִים אֲזֵו אֲוֵן גִּטְמִין מִינֵן אִיזִי גִיט וְיִינִיגֵר פּוֹן אֲזֵו אֲוֵן
דֵּא שְׂמִיטִים עֶשְׂרֵת מוֹנִים אִיזִי אֲזֵו אֲזֵו פּוֹן דֵּאנֵן לְעֵרְבֵן מִיר אֲזֵו עֵר הָאֵם מְשֻׁבֵּת גִּטְמִין זִינֵן תְּנַחֲי הַגִּבְרִיט
כִּמְאֵל * וְלֹא תִתֵּן אֱלֹהִים לְהַרְעֵ עֲמִי אֲוֵן גִּטְמִין הָאֵם אִיִּם גִּיט גִּטְמִין מִיט מִיר שְׂלֵקֵךְ מִיט : (ח) אֵם כִּה אִימַר
אֲזֵו עֵר הָאֵם אֲזֵו גִּטְמִין נְקִידִים יִהְיֵה שְׂכִיר דִּי גִּטְמִין לְשִׁשְׁרֵס שְׂאָף זֵלָל זִינֵן דִּינֵן לִזְוִין וְיִלְדוּ כֹל הַצֵּאָן נְקִידִים הָאֲבָן
אֲלֵעִ שְׂאָף גִּטְמִין לְשִׁשְׁרֵס שְׂעֵפֶכֶן וְאֵם כִּה אִימַר אֲוֵן אֲזֵו עֵר הָאֵם אֲזֵו גִּטְמִין נְקִידִים יִהְיֵה שְׂכִיר אֲזֵו אֲזֵו
שְׂאָף וְאֵם בִּי זִינֵן אִיזִי פִּלְעֵקֵן אֵין אֲרִט פּוֹן זִינֵן דִּי וְאֵלָּן זִינֵן דִּינֵן לִזְוִין וְיִלְדוּ כֹל הַצֵּאָן נְקִידִים הָאֲבָן
אֲלֵעִ שְׂאָף גִּטְמִין לְשִׁשְׁרֵס שְׂעֵפֶכֶן : (ט) וְיִשְׁלַח יַעֲקֹב אֵת מִקְנֵה אֲבִיבִים אֲוֵן גִּטְמִין הָאֵם אֲזֵו גִּיטְמִין דִּי פִיָּךְ פּוֹן
אִיִּיעֵר פִּיטְעֵרֵךְ וְיִהִי אֲוֵן הָאֵם גִּיטְמִין צוּ מִיר : (י) וְיִהִי אֲוֵן עֵשׂ אִיזִי גִטְמִין בְּכֵת יִחֵם הַצֵּאָן אֵין דֵּר צִיִּיט
וְאֵם דִּי שְׂאָף דֵּר הִיָּצֵן זִיָּךְ וְאִשָּׁא עֵינֵי הָאֲבִיבִי אִיָּה אִוִּיף גִּטְמִין אֲוֵן וְיִיא בְּכִימֵם אֲוֵן אִיָּה הָאֲבִיבִי גִנְעֵתֵן
אֵין קְלוּם וְהֵנָּה אֲוֵן בּוֹן הַעֲתִידִים הַעֲלִים עַל הַצֵּאָן דִּי זְכָרִים וְאֵם גִּיטְמִין אִוִּיף דִּי שְׂאָף נְקִידִים נְקִידִים רִשִׁי
שְׂרִיבֵט

העלים על־הצאן עקרים נקדים וברדים: ^י ויאמר
אלי מלאך האלהים בחלום יעקב ואמר הנני:
^{יב} ויאמר שא־נא עיניך וראה כל־העתידים העלים
על־הצאן עקרים נקדים וברדים פיראית את כל־
אשר לבן עשה לך: ^{יג} אנכי האל בית־אל אשר־
משחת שם מצבה אשר נדרת לי שם נדר עתה
קום צא מן־הארץ הזאת ושוב אל־ארץ מולדתך:
^{יד} ותען רחל ולאה ותאמרנה לו העוד לנו חלק
ונחלה בבית אבינו: ^{טו} הלא נבריות נחשבנו לו כי
מכרנו ויאכל גם־אכול את־כספנו: ^{טז} כי כל־העשר
אשר הציל אלהים מאבינו לנו הוא ולבנינו ועתה
כל־אשר אמר אלהים אליך עשה: ^{טז} ויקם יעקב
וישא את־בניו ואת־נשיו על־הגמלים: ^{יז} וינתג את־
כל־מקנהו ואת־כל־רכשו אשר רכש מקנה קננו
אשר רכש בפקן ארם לבוא אל־יצחק אביו ארצה
בנען: ^{יח} ולבן הלך לגזוז את־צאנו ותגנב רחל את־
התרפים אשר לאביה: ^{יט} ויגנב יעקב את־לב לבן

רשי

שפתי חכמים

המלאכים מביתין אותו מעדר המכור ביד לבן בלעדר שביד
יעקב (בר'): ובכרדי: מרגומו ופליחין פייס'ר בלעז
(גיספרינקלט) חוט של לבן מקורף חס גופן סביב וחברגרות
שלקן פתוחה ומפושטת מו' אל ז' (ס"א מן אל ז') ואין לי
להביא פד מן המכור: (יג) האל בית אל: כי אל בית אל
שכריפט האמשע לבן האט אפ גשיר אלע זכרים וואס האבן גיהאט די מראות כדי די שפאן זאלן
גיס מעוברת ווערן פון זיי וייער גלייכין האבן די מלאכים זיי גנוסן פון דר שטאדע פון די זין פון
לבן אונד האבין זיי גבראכט צו דר שטאדע פון יעקב וברדים אונד גרייפן דאס היינט און וואס אנוויסר
פארים האט ארום גריינגילט דעם גוף: (יא) ויאמר אלי מלאך האלהים בחלום יעקב האט צו מיר גיזאגט
אסלאך פון גאט אין קדוש פלוצר ער האט מיך גירופין גע'ב יאמר הנני האב איה גיזאגט דא מיר איה:
(יב) ויאמר האט דר מלאך גיזאגט שא בא עיניך הייב אויף גון דיינע אויגן וראה אונד זעה כל העתידים העלים
על הצאן עקרים נקדים וברדים וואס גייען איה דיא שפאן זיינען עקדים נקדים וברדים
בי ראיתי את כל אשר לבן עשה לך ונארום איה האב גיזעקן וואס לבן מוט צו דיר: (יג) אנכי האל בית אל

תַּחֲזִית בְּחִלְמָא דְהָא תִּישָׁא דְסִלְקִין עַל עֵנָא רְגִלִין נְמוּרִין וּפְצִיחוּן: י"א וְאָמַר לִי מִלְּאִכָּא
 דִּי בְּחִלְמָא יַעֲקֹב וְאִמְרִית הָא אָנָּא: י"ב וְאָמַר זְקוּף פְּעוּן עֵינֵךְ וְחַזִּי פִל תִּישָׁא דְסִלְקִין עַל
 עֵנָא רְגִלִין נְמוּרִין וּפְצִיחוּן אֲדָרִי גִלִּי קִדְמִי יֵת כֹּל דִּי לְבָן עֵבֶר לָךְ: י"ג אָנָּא אֵלֹהֵא דְאֵתְגִלְתִּי
 עֲלֵךְ בְּבֵית אֵל דִּי מִשְׁהֵמָּה תַּמּוֹן קָמָא דִּי קִמְתָּא קִדְמִי תַּמּוֹן קָמָא פֻּק מִן אֶרְעָא
 הָדָא וְתִנֵּב לְאֶרְעָא וְלִדְוֹתָךְ: י"ד וְאֵתְיַבֵּית רַחֵל וְלֵאמֹר וְאִמְרִין לָהּ הֵעוּד (פְּעוֹן) לָנָא חֵלֶק
 וְאִחְסָנָא בְּבֵית אָבוּנָא: טו הֵלָא נִוְכְרָאָן אֵתְחַשְׁבֵּנָא לָהּ אֲרִי וּבִנְנָא וְאָבֵל אָף מִיבֵל יֵת
 בְּסַפְּנָא: טז אֲרִי כֹל עוֹתֶרָא דִּי אֶפְרָשׁ יִי מֵאָבוּנָא דִּילְנָא הוּא וּלְבִנְנָא וּבָעֵן כֹּל דִּי אָמַר יִי
 לָךְ עֵבֶר: י"ז וְקָם יַעֲקֹב וְנָטַל יֵת בְּנוֹהֵי יֵת וְשׁוֹדֵי עַל גְּמֻלָּא: י"ח וְדִבֶּר יֵת כֹּל גִּיתוּדֵי וִית
 כֹּל קִנְיָנָה דִּקְנָא גִּיתֵי קִנְיָנָה דִּי קָנָא בְּפָדוֹן אֶרֶם לִמְיָתִי לֹת יִצְחָק אָבוּהִי לְאֶרְעָא כְּנָעֵן:
 י"ט וְלָבָן אָזַל לְמַעַן יֵת עֵנָה וּבְסִיטָא רַחֵל יֵת צִלְמִנָא דִּי לְאָבוּהָא: כ וּבְסִי יַעֲקֹב מִן לָבָא

רש"י

מפסדו אלא אותו חוט של לבן פתחה ומסבד כל גופו: ספי' של אותו
 שש שנים שעבדה אותו בשכר כי על ה"ד שנים כבר אמרנו כי מכרנו
 במספי' שהיה שטוף בזמנה והיו נשוי עיקר "רש"י: ספי' המקנה של
 קנינו שקראו ע"י מכירה לאנו ופי' ויבנה את כל מקומו המקנה שמועד
 לו בשכרו: לאחר זה שנים קראו שאתהיו שבתוב ביום השנינו וגו' למען
 לא נודע עד לו עוד יום השלישי: פדה"ל' אשר לאכס מוחרה אלא להפרישו

אחם בלוי' אל הארץ כנען: משתח שס' לשון רבוי וגדולה
 כסמנשת למלכות כד ויקם שמו על ראשה להיות משוחה למלכות:
 אשר נדרת ליי' ונריך אותה לשלמו שאמרת יהיה בית אלהים
 שמקריב שם קרבנות: (יד) העוד לנו' למען נעבד על ידך
 מלשבו כלום אנו מיהלות לרש מנכסו אבינו כלום בין זכורים:
 (טו) הלא נכריות נחשבו לנו' אפי' בשעה שדך בני אדם

לעת נדוניה לבנותיו בשעת נשואין נכד עמנו כנכריות: כי מכרנו' לך (שעבדת אותו בנו י"ד שנה ולא נהגנו לך אלא)
 בשכר הפעולה: את כספנו' שעבד דמי שכר פסולתך: (טז) כי כל העשר' כי זה שמשם בלשון אלה' כלומר משל
 אבינו חזן לנו כלום אלא מה שהלך הקב"ה מאבינו שלנו הוא: היל' לשון הפריש וכן כל לשון הלה שבמקרא לשון הפרישה
 שמפרישו מן הרעס ומן האויב: (יז) את בניו ואת נשוי' הקדים זכרים לנקבות ועשו הקדים זכרים לנקבות
 פ"שנ' (לקמן לו) ויקם עשו את נשוי ואת בניו וגו': (יח) מקנה קנינו' מה שקנה מלחנו פ"שכדים ושפחות וגמלים ותמורים:
 (יט) לגזוז את אלו' שנקן ביד בניו דרך ג' ימים ע"ביו ובין יעקב: ותגבד רחל את הכרפיש' להפריש את אביה פ"מעבודת

אֵיךְ בֵּין דֵּר גָּאֵט וְאֵם אֵיךְ הָאָב מִיָּד צו דֵּיר בְּאוֹנוֹיִן אֵין בֵּית אֵל אֲשֶׁר מִשְׁחַת שֵׁם מִצְבֵּה וְאֵם דּוּ הָאָסֵט
 דְּאֶרְטִין גְּזֵלְטֵם אֲמִצְבָּה אֲשֶׁר נִדְרָה לִי שֵׁם נִדְרָה וְאֵם דּוּ הָאָסֵט דְּאֶרְטִין צו מִיר אֲנִיָּדֵר גְּטָאן עֵתָּה אֵיזֶנְדֵּר
 קוֹם שְׁמִי אוֹיף צֵא מִן הָאָרֶץ הַזֹּאת גִּיָּיא אֲרוּסִים פֻּון דַּעַם דְּאוֹיִגֵּן לֵאנֵד אונֵּ בְּצֵאל דִּיין נִדְרֵי אֵין בֵּית אֵל
 וְשׁוּב אֶל אֶרֶץ מוֹלֶדְתְּךָ אונֵּ קַעֵר וְוִידֵר צו דַּעַם לֵאנֵד פֻּון דִּיין גְּבִירֵט אֵזֶר הָאָט מִיר גָּאֵט גִּיָּוֹאֵט פֻּעֵט
 אֵיךְ אֵיזֶר אֵיר זְאֵלֵט מְרֻצָּה וְעֵרֶן אונֵּ אֵיר זְאֵלֵט גִּיָּין מִיט מִיר: (יד) וְתֵעַן רַחֵל וְלֵאמֹר הָאָט גִּיעֵנְפֶרֶט
 רַחֵל אונֵּ לֵאמֹר וְתִמְאַרְטָהּ לוֹ אונֵּ הָאָבִין גְּוֹאֵט צו אֵים הֵעוּד לֵנו חֵלֶק וְנִחַלָּה בְּבֵית אֲבִינוֹ אִיזֶר דַּעַן נֵאָד פֻּאר
 הָאָנֵדִן צו אונֵּ אֲחֵלֶק אונֵּ אֵיין אָרֶב אֵין אונֵּדֵר פֻּאָטֶרס הוֹיז פֻּר וְאֵם זְאֵלִין מִיר דַּעַן דִּיק גִּיט וְעֵלִין
 פֻּאָלֵגֵן הָאָבִין מִיר דַּעַן נֵאָד עֲפִים אֲחֵלֶק צו גֻּעֵן פֻּון אונֵּדֵר פֻּאָטֶרס הָאָב גְּוִוִישֵׁן דִּי זָכָרִים: (טו) הֵלָא
 בְּכֵרִית נִחְשְׁבִנוּ לוֹ פֻּר וְאֵר מִיר זֵיגֵן גֻּרְעִיכֵנִי צו אֵים אֵזֶר וְוִיא פֻּרְעֶמְדֵּר כִּי מִכְּרִי דַּעַן עֵר הָאָט אונֵּ פֻּר
 קוֹיפֵט פֻּלִימֵר אֲפִילוֹ אֵין דֵּר צִיטֵט אֵזֶר דֵּר סִדֵּר אִיז פֻּון לִיט צו גֻּעֵן גֻּדֵּן צו טַעֲקֶמֶר דִּהִינֵג בִּשְׁעַת
 זִייעֵר תְּהִנָּה אונֵּ עֵר הָאָט זִיף מִיט אונֵּ דֵעֲנִסְטִקָאל אֵיזֶר גֻּוֹהֵג גְּוִוֵּעֵן אֵזֶר וְוִיא מִיט פֻּרְעֶמְדֵּר דַּעַן עֵר
 הָאָט אונֵּ פֻּר קוֹיפֵט צו דֵּיר פֻּר דַּעַם לִוִין וְאֵם דּוּ הָאָסֵט בִּי אֵים גֻּרְפֶּעֶט וְיִבֵּל גֵּם אֲבִיל אֵת כִּסְפֵּי
 אונֵּ הָאָט נֵאָד אֵיזֶר גֻּעֵסִין אונֵּדֵר גֻּעֵלֵט פֻּלִימֵר דֵּאָם גֻּעֵלֵט וְאֵם עֵר וְוִאָט דֵּיר בְּדֵאָרְפֵט גֻּעֵן פֻּאר
 דִּיין שְׁכִירֹת הָאָט עֵר זִיף גִּהֵאָלְטֵן מִסְלָא פֻּון אונֵּדֵר פֻּאָטֶרס הָאָבִין מִיר גֵּאָר גִּיט: (טז) כִּי כֹל הָעֶשֶׂר
 אֲשֶׁר הִצִּיל אֱלֹהִים מֵאֲבִינוֹ נֵאָר דֹּאשׁ עֲשִׂירֹת וְאֵם גָּאֵט הָאָט אָפֻּ גִּשְׁיִיד פֻּון אונֵּדֵר פֻּאָטֶר לֵנו דֵּא וְלִבְנֵינוּ
 דֵּאָם גִּהֵעֵר צו אונֵּ אונֵּ צו אונֵּדֵר וְעֵתָּה אונֵּ אֲצִנְדֵּר כֹּל אֲשֶׁר אֲמַר אֱלֹהִים אֵלֵי עֵשָׂה אֲלֵיךְ וְאֵם גָּאֵט
 הָאָט צו דֵּיר גְּוֹאֵט דֵּאָם מֵאָ: (יז) וְיָקָם יַעֲקֹב אִיזֶר יַעֲקֹב אֵיזֶר גִּשְׁטֵאָנֵן וְיִשָּׂא אֵת בְּנָיו וְאֵת נְשָׁיו עַל הַגְּמִלִים
 אונֵּ עֵר הָאָט אֵיזֶר גֻּוֹהֵג וְיִנֵּעַ זֵין אונֵּ וְיִנֵּעַ וְוִיבֵר אֵיזֶר קִסְקִלִיךְ: (יח) וַיְהִי אֵת כֹּל מִקְנֵהוּ אונֵּ עֵר
 הָאָט גְּפִירֵט אֲלֵע וְיִנֵּעַ פֻּקֵּה וְאֵת כֹּל רֶכְשׁוֹ אונֵּ גֵאָר זֵיין גוֹטֶם אֲשֶׁר רֶכְשׁ וְאֵם עֵר הָאָט גְּוֹוֹאֵגֵן מִקְנֵה קִבִּי
 אונֵּ וְאֵם עֵר הָאָט גְּקוֹיפֵט הָאָט עֵר מִיט זִיף גְּפִירֵט לְבֹאֵ אֵל יִצְחָק אֲבִיו אֶרְצָה כְּנָעֵן צו קִשְׁן צוֹא זֵיין
 פֻּאָטֶר יִצְחָק צוֹם לֵאנֵד כְּנָעֵן: (יט) וְלָבָן הֵלַךְ אונֵּ לָבָן אִיזֶר גִּיָּוֹאֵגֵן לֵנוֹ אֵת צֵאנֵו צו שְׁעָרֵין זֵינֵעַ שְׂאָף
 וְתִגְבֵּד רַחֵל אֵת הַתְּרֻמָּה אֲשֶׁר לְאִבֶּיהָ אונֵּ רַחֵל הָאָט גִּיָּוִנְבֵּת דִּי בִּילְדֵּר וְאֵם הָאָט גִּהֵעֵרֵט צוֹם פֻּאָטֶר

הָאֶרֶץ עַל-בְּלִי הַגִּיד לוֹ כִּי בָרַח הוּא: כִּי וַיִּבְרַח הוּא
וְכָל-אֲשֶׁר-לוֹ וַיִּקְסוּ וַיַּעֲבֹר אֶת-הַנָּהָר וַיֵּשְׁבוּ אֶת-פְּנֵי
הַר הַגִּלְעָד: כִּי וַיֵּנֶד לִלְבָן בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי כִּי בָרַח
יַעֲקֹב: כִּי וַיִּקַּח אֶת-אָחִיו עִמּוֹ וַיְרִדֵם אַחֲרָיו דֶּרֶךְ
שִׁבְעַת יָמִים וַיִּדְבֹּק אֹתוֹ בְּהַר הַגִּלְעָד: כִּי וַיָּבֹא
אֱלֹהִים אֶל-לִבָּן הָאֶרֶץ בַּחֲלֹם הַלַּיְלָה וַיֹּאמֶר לוֹ
הַשְׁמַר לְךָ פֶּן-תִּדְבֹּר עִם-יַעֲקֹב מִטּוֹב עַד-רָע:
כִּי וַיִּשְׁגַּל לָבָן אֶת-יַעֲקֹב וַיַּעֲקֹב תָּקַע אֶת-אֹהֱלוֹ בְּהַר
וּלְבָן תָּקַע אֶת-אָחִיו בְּהַר הַגִּלְעָד: כִּי וַיֹּאמֶר לָבָן
לְיַעֲקֹב מַה עֲשִׂיתָ וַתִּגְנֹב אֶת-לִבִּי וַתִּנְהַג אֶת-
בָּנָתִי בַשְּׂבִיּוֹת הָרֹב: כִּי לָמָּה נִחַבְתָּ אֶת-לִבְרַח וַתִּגְנֹב
אֹתִי וְלֹא-הִנָּדַתָּ לִּי וְאַשְׁלַחְךָ בְּשִׁמְחָה וּבְשָׂרִים
בְּתָף וּבְכֹנֹר: כִּי וְלֹא נִשְׁתַּנִּי לְנִשְׁק לְבָנִי וּלְבָנָתִי
עֲתָה הִסְכַּלְתָּ עִשּׂוֹ: כִּי יֵשׁ-לְאֵל יָדַי לַעֲשׂוֹת עִמָּכֶם
רָע וְאֱלֹהֵי אֲבִיכֶם אֵמְשׁ וְאֵמַר אֵלַי לֵאמֹר הַשְׁמַר
דָּךְ מִדְּבַר עִם-יַעֲקֹב מִטּוֹב עַד-רָע: וְעֲתָה הֲלֹךְ
הַלַּכְתָּ כִּי-נִכְסְךָ נִכְסַּפְתָּה לְבֵית אָבִיךָ לָמָּה גִּנַּבְתָּ
אֶת-אֱלֹהֵי: לֹא וַיַּעַן יַעֲקֹב וַיֹּאמֶר לְלָבָן כִּי יֵרֵאתִי כִּי

שפתי חכמים

רש"י

וכו': צלמור אילו היה אלל מקום אלל לבן: פ' וצ' דה"ק שאל מדבר גלולים נחכוונה (ב"ר): (כב) ביום השלישי שהרי דרך שלשם ימים היה ביום: (כג) אם אחיו קרוביו: דרך שבעת ימים.

כל אופן שלשה ימים שהלך המגיד ללבן הלך יעקב לדרכו נמצא יעקב רחוק מלבן ששה ימים ובשבעי השיגו לבן למדור שכל מה שהלך יעקב בשבעה ימים צ"ל לבן ביום אחד (שנאמר וירדף אחיו דרך שבעת ימים ולא נאמר וירדוף אחיו צ"י ימים): (כד) ממוצ ועד רע' כל מובן P של רשעים רעה היא אלל הלדקים (יבמות סג): (כו) כשכונת הדב' כל

(כ) ויגב יעקב את לב לבן הארמי הט יעקב וגנבת דאם הארץ פון לבן ארמי על בלי הגיד לו כי ברח הוא ער האם אים ניש גנאנט או ער אנמלופט: (כא) ויברח הוא וכל אשר לו אונ ער איז אנמלאפן גנאנן מיט אלץ וואס גהער צו אים ויקס אונ ער איז אויף גשטאנן ויעבר את הנדר אונ ער איז איבר גפארן דעם טיף וישם אל פניו הר הגלעד אונ ער האט גטאן זיין פנים צום בארג פון גלעד פלומר אהין איז ער גנאנן: (כב) וינדר ללבן ביום השלישי כי ברח יעקב אונ עש איז גנאנט גנאנן צו לבן אין דעם דריטן טאג איז יעקב איז אנמלאפן גנאנן: (כג) ויקח את אחיו עמו האט לבן גנאנן זיינע פריינד מיט ויף וירדוף

אונקלוס

קבר

דלגן ארמאח על דלא חיי לה ארי אול הוא: כא ואול הוא וכל די לה וקם ועבר ית פרת
 ושני ית אפוחי למורא דגלעד: כב ואתחזה ללגן ביומא תליתאה ארי אול יעקב: כג ודבר
 ית אחוזי עמה ודרה בתרזה מהלך שבעת יומין וארבק יתה במורא דגלעד: כד ואתא
 מימר מן קדם יי לות לגן ארמאח בחילמא די ליליא ואמר לה אסתמר קד דילמא תמליל
 עם יעקב משוב עד ביש: כה וארבק לגן ית יעקב ויעקב פרס ית משכנה במורא ולגן
 אשרי ית אחוזי במורא דגלעד: כו ואמר לגן ליעקב מה עברת וכפיתא מגי ודברתא
 ית בנתי פשבית חרבא: כז למח אסתמרת למיול וכפיתא מגי ולא חיתא לי ושלחתה פון
 בחדרא ובתושבחן בתופין ובכנרין: כח ולא שבקתני לנשקא לבני ולבנתי פען אסתלתא
 למעקב: כט אית חילא בדי למעקב עמכון ביש ואלקהא דאבוכון פרמשיא אמר לי למימר
 אסתמר קד מלמלא עם יעקב משוב עד ביש: לו וכען מיול אולת ארי חמרא חמרתא
 לבית אבוק למח נסבתא ית דחלתי: לא ואתיב יעקב ואמר ללגן ארי דחיתא ארי

בעל השורים

גם שוטף ואזני אלגבים שמר לן אתמה ודעתן שהיה גם שוטף ואזנים יורדים עלו בכוותי בשדה עם האלן: (כב) כי ברח ב' במסרה
 כי ברח יעקב: כי ברח העם: איתח במדרש שמעלק הגיד ללגן על כדחת יעקב וגם לפרעה על כדחת ישראל: כי ברח בגומטור עמלק:
 (כח) עשו: ד' במסרה הכה: ואידך (פ' ויחי) למען עשה כיום הזה (מכלס ק"ח) עשה כיום שנחתי (משלי כ"ח) עשה לדק: ככה חיווי
 כדמלכות של לנ: וכן ביוסף חשדו לחיו כדמלכות כדכתיב ואחס חשבנם עלי רעם וכן עשה כמים שנחתי לחון שוטין כמלכות בלכס ומיוסא
 רש"י

חיל הכה למלחמה קרוי להרב: (כו) ותגנב חמי: נגנב את
 דעמי: (כט) יש לחל דיי: יש כה וחיל בידי לעשות עמכם רע
 וכל אל שהוא לשון קודם על פס עוז ורוב אורים הוא: (ל) נכספסת: חמדת: והרבה יש במקרא (תהלים פד) נכספה
 וגם כלחה נפשי (חיוב יד) למעשה וידך חסכוף: (לא) כי ירחמי וגו' השיבו על ראשון ראשון שמר לו ותגנב את

יורדו אהריו דר שבעת ימים און ער האט גאף אים גאגנט זיבן טעג ריין יודבך אתו בהר הגלעד און ער
 האט אים גגרייכט ביי דעם בארג פון גלעד: רש"י שרייבט וויא פיל יעקב איז גגאנגן אין זיבן
 טעג איז לגן איין גגאנגן אין איין טאג: (כד) ויבא אלהים אל לבן ארמי בחלום הלילה אונג אבליאד פון
 גאט איז גקומן צו לגן אין תלום פון דר נאכט ויאמר לו אונג האט צו אים גאגנט השמר דך היט דיה פן
 חדרב עם יעקב משוב ועד רע מאמר וועסטו ריידן מיט יעקב פון גוטין ביו שלעקב פלומר דו זאלסט
 מיט אים נישט ריידן קיין גוטץ אונג קיין שלעקב ווארום דאס גוטץ פון די רשעים איז ארעה צו דא
 צדיקים: (כה) וישג לבן את יעקב אונג לגן האט גגרייכט יעקב ויעקב חקע את אהלו בהר אונג יעקב האט
 אנוועק גרוקט זיין גצעלט אויף דעם בארג ולבן חקע את אחיו בהר הגלעד אונג לגן האט גירוקט מיט
 זיינע פריינד אויף דעם בארג פון גלעד: (כו) ויאמר לבן ליעקב אונג לגן האט גאגנט צו יעקב מה עשית
 וואס האסטו גמאן ותגנב את לבני וואס דו האסט גגנבת מיין הארץ ותנח את בנותי כשכיות חרב אונג
 דו האסט אנוועק גפירט מייןע טעקטור גלייה וויא די וואס זיינן גפאנגן מיט דר שווערד פון מלחמה:
 (כז) למח נחבאת לברה ווארום ביסטו ווארין בהאלטין צו אנגמלויפן שמיילר הייד ותגנב אותי אונג דא
 האסט גגנבת מיין דעה ולא הגדת לי אונג דו האסט מיר נישט גאגנט ואשליח בשמחה וואלט איך דיה
 גיראט אנוועק גלישיקט מיט פרייר ובשרים אונג מיט גאגנט בחוץ מיט אפוס ובכמור אונג מיט אפידיל:
 (כח) ולא נמשתי אונג דו האסט מיה נישט גלאנט לנשק לבני ולבנותי צו קושן מייןע זין אונג מייןע טעקטור
 עתה אצונד הסכלת עשו האסטו דיה פנארישט צו מאן: (כט) יש לאל ידי: עם איז פר האנדן בות אין
 מיין האנד לעשות עמכם רע צו מאן מיט אייך שלעקב גאר ואלהי אביכם אמר אלי דער גאט פון
 אייער פאטער האט מיר געקענט גאגנט לאמר אזו צו זאגן השמר דך מירב עם יעקב משוב ועד רע היט
 דיה צו ריידן מיט יעקב פון גוטץ ביו שלעקב: (ל) ועתה אונג אצונד הלך גיין הלכת דו ביסט גגאנגן
 פלומר ווען דו ביסט שוין אפילו אנוועק גגאנגן כי נכספסת לבית אביך דען דו האסט גגירוקט צו
 דיין פאטער הוויז למח נגבת את אלהי ווארום האסטו גאף גגנבת מיין גאט: (לא) ויען יעקב ויאמר ללבן
 האט יעקב געפרט אונג האט גאגנט צו לגן דאס וואס דו האסט מיה צום ערשטן גפרענט פון וועסט
 וועגן איך בין אנוועק גגאנגן אן דיין וויסן ענטפער איך דיר כי יראתי ווארום איך האב מיה גפארקטן
 בי אמתי דען איך האב גטראכט פן תגול את כנאותי מעמי מאמר וועסטו אנוועק נעמן דייער טעקטור

אמרתני פן תגזל את בנותי מעמי: לבעל אשר
תמצא את אלהיך לא יהיה נגד אחינו הבר לך
מה עמדי וקח לך ולא ידע יעקב כי רחל גנבתם
לויבא לכן באהל יעקב ובאהל לאה ויבא
שתי האמהות ולא מצא ויצא מאהל לאה ויבא
באהל רחל: וירחל לקחה את התרפים ותשלם
בכר הגמל ותשב עליהם וימשש לכן את כל
האהל ולא מצא: לה ותאמר אל אביה אל יחר
בעיני אדני כי לא אוכל לקום מפניך בידך נשים
לי ויחפש ולא מצא את התרפים: ויחר ליעקב
וירב בלבן ויען יעקב ויאמר ללבן מה פשעי מה
חטאתי כי דלקת אחרי: כי ממששת את כל כלי
מה מצאת מכל כלי ביתך שים כה נגד אחי
ואחיד ויזכירו בין שנינו: לה זה עשרים שנה אנכי
עמך רחליך ועזרך לא שבלו ואילי צאנך לא
אכלתי: לט מרפה לא הבאתי אליך אנכי אחסנה

שפתי חבמים

לא נוסף לכן שבים בני חרב לאה היל' כשנזות היל': שהל'ית למה
נאמר אהל יעקב וכו' הים חסוד בעינו לעבוד עבודת כוכבים וכפרט
בשבו 36 בית אביו שם הוא עמנו אמר כי נכסוף נכספת לבית
אביו למה גנבת את אלהי וכלא בבית אביו למה עובדי כוכבים הם
לכ'ם הוא אהל רחל וכו': תר'ל' הוא אהל יעקב הוא רחל מדש'ש'י
כמקור וא'ל' למ'ל' ויבא באהל רחל הא כבר חשב בו וע'ק' היל'ל' ויבא

רש"י

בנות וגו': (לב) לא יחיה' ומאוסה קללה מהם רחל בדרך
(ב'ר'): מה עמדי משלך: (לג) באהל יעקב: הוא אהל רחל
ששבים יעקב מדיר אלה וכו'א' בני רחל אשם יעקב ובסוף
לא נאמר אשם יעקב: ויבא באהל רחל: כשיבא מאהל לאה
חזר לו לאהל רחל הקודם שהפס באהל האמנות: (ס"ח)

פון מיר: (לב) אונ דאס וואס דו פֿרענקסט מיך ווארום האב איך גינגקט דיין אפ גאט זאג איך
דיר עס אשר תמצא את אלהיך ביו ועמך דו וועסט גפינן דיין אפ גאט לא יהיה זאל ער גיט לעבין
רש"י שרייבט דורך דר קללה איז רחל גשטארבן ווארום ויז האט די פילדר גהאט נגד אהינו קעגן
אונזערע פריינד הכר לך מה עמדי דר קען דיר וואס עש איז פר האנדן מיט מיר פון דיינע וקח לך אונ
נעם דיר אפ ולא ידע יעקב כי רחל גנבתם אונ יעקב האט גיט גוואוקט אז רחל האט גינגקט ויזא:
(לג) ויבא לבן באהל יעקב איז לבן גקוקן אין דעם גצעלט פון יעקב: רש"י שרייבט דאש מיינט מען
דעם גצעלט פון רחל נאר פאר וואס רופט דר פסוק אן אהל יעקב ווייל יעקב פלעגט בייא איר
גוויינקלעך צו זיין ובאהל לאה אונ אין גצעלט פון לאה ובאהל שתי האמהות אונ אין דעם גצעלט פון די
צוויי דיקטן ולא מצא אונ ער האט גיט גפונן ויצא מאהל לאה אונ בשעת אז ער איז ארויס גינגאנען
פון דעם גצעלט פון לאה ויבא באהל רחל איז ער ווידר גקוקן אין דעם גצעלט פון רחל רש"י שרייבט

קבו

בעל הטורים

... ..

מאהל שתי :

לוי דעה וצדל

מִיָּדִי תִבְקַשְׁנָה גְּנֻבְתִּי יוֹם וּגְנֻבְתִּי לַיְלָה׃ מִהֵיְיִתִּי
 בַּיּוֹם אֶכְלֶנִי חֶרֶב וְקָרַח בַּלַּיְלָה וְהִתְדַּד שְׁנֵתִי מֵעֵינַי׃
 מֵאֵה־לִּי עֲשָׂרִים שָׁנָה בְּבֵיתְךָ עַבְדְּתִיךָ אַרְבַּע־
 עֶשְׂרֵה שָׁנָה בְּשֵׁתִי בְּנֵתְךָ וְיָשַׁשׁ שָׁנִים בְּצֹאנְךָ
 וְהִחַלֵּף אֶת־מִשְׁכְּבְּרֹתִי עֲשֶׂרֶת מָנִים׃ מִבְּלוֹלִי אֱלֹהֵי
 אָבִי אֱלֹהֵי אֲבֹרָהֶם וּפְחַד יִצְחָק הָיָה לִּי כִּי עָתָה
 רִיקָם שְׁלַחְתָּנִי אֶת־עֲנִי וְאֶת־יָגִיעַ כְּפִי רָאָה
 אֱלֹהִים וַיִּזְכֵּחַ אִמְשׁ׃ שְׁבִיעִי מִן וַיַּעַן לָבֵן וַיֹּאמֶר אֶל־
 יַעֲקֹב הַבָּנוֹת בָּנֹתִי וְהַבָּנִים בְּנֵי וְהַצֹּאֵן צֹאנִי וְכָל־
 אֲשֶׁר־אַתָּה רָאָה לִי־הוּא וְלִבְנֹתִי מִה־אֲעִשֶׂה
 לְאֵלֶּה הַיּוֹם אֲנִי לִבְנֵיהֶן אֲשֶׁר יִלְדוּ׃ מִדְּוַעָתָה לָכֶת
 נִכְרְתָה בְרִית אֲנִי וְאַתָּה וְהָיָה לְעַד בֵּינִי וּבֵינֶךָ׃
 מִה וַיִּקַּח יַעֲקֹב אֶבֶן וַיְרִימָה מִצֵּבָה׃ מִוַיֹּאמֶר יַעֲקֹב
 לְאֶחָיו לְקַטְּפוּ אֲבָנִים וַיִּקְחוּ אֲבָנִים וַיַּעֲשׂוּ גִלּוֹל וַיֹּאכְלוּ
 שֶׁם עַל־הַגִּל׃ מִוַיִּקְרָא לוֹ לָבֵן יִגַּר שֶׁהָדוּתָא וַיַּעֲקֹב
 קָרָא לוֹ גִּלְעָד׃ מִוַיֹּאמֶר לָבֵן הִגַּל הָיָה עַד בֵּינִי וּבֵינֶךָ
 הַיּוֹם עַל־כֵּן קָרָא שְׁמוֹ גִּלְעָד׃ מִטְּוַהֲמִצֵּפָה אֲשֶׁר
 אָמַר יִצְחָק יְהוָה בֵּינִי וּבֵינֶךָ כִּי נִסְתָּר אִישׁ מִרְעֵהוּ׃

שפתי חכמים

רש"י

שם בַּמָּה אֲנִי חֲסִידָה פ' עָלֵי הוּא לְשׁוֹנֵם חֲסִידָה׃ ד' שְׁבוּא ל' מִמִּינוֹת שְׁחִיתָ וּפְקִדָתָ וּמִחוֹסְרָהּ כְּמוֹ (בַּמִּדְרָגָה) וְלֹא נִשְׁקָד כְּלוּם׃ יִלְלָה שְׁשָׁל לְשִׁעָב מִה תִּהְיֶה שְׁשָׁעָה לֶפֶן שִׁעָקֵב לֹא בִיקֵשׁ
 יוֹם אֲנִי גִנוּבָה לַיְלָה הִכָּל שְׁלֵמָתִי׃ גְּנֻבְתִּי׃ כְּמוֹ (אִיכָה ח) רִבְּתִי בְּנֹוֹם שְׁרָתִי בְּמַדִּינוֹת (יִשְׁעִיה ח) מִלֵּאחֵתִי מִשְׁפָּט (הוֹשֵׁעַ יח) מִלֵּאחֵתִי לְדוֹם׃ (מ) אֲכַלְתִּי חֶרֶב לִשְׁוֹן אֶשׁ לְאֹכְלָה׃ וְקָרַח׃ כְּמוֹ (תְּהִלִּים קמז) מִשְׁלֹךְ קָרַח רִבְּנוֹת גִּלְדָּה׃ שְׁנֵתִי ל' שִׁינָה׃ (מא) וְהִחַלֵּף אֶת מִשְׁכְּבֹתִי׃ הֵייתָ מִשְׁכֵּה חֲנָאִי שְׁבִינוֹ מִקְדָּד לְטוֹלָה וּמַעֲקוּדִים לְבִדּוּדִים׃ (מב) וּפְחַד יִצְחָק לֹא רָאָה לְמִרְאֵלֶּה יִצְחָק שָׁוִין הַקִּבְצָה מִיִּחַד שְׁמוֹ עַל הַדּוּקִים בְּחִיָּהֶם וְהַעֲרִיף שְׁמֵהּ לוֹ בְּצֹאֲנָהּ מִזְכָּר שְׁבַע אִנִּי ה' אֱלֹהֵי אֲבֹרָהֶם אֲבִיד וְאֱלֹהֵי יִצְחָק בְּשִׁבְלֵי שְׁכָה עֵינָיו וְהָיָה הוּא כְּמוֹ׃ וַיַּעֲקֹב נִסְתָּרָה לְמִירָה לְשׁוֹן הַכֹּחֶם הוּא וְלֹא

כִּיִּין הָאֵנֶם הָאֵסְמוּ דָאֵם גְּוֹרָמִת גְּנֻבְתִּי יוֹם וּגְנֻבְתִּי לַיְלָה אֲנִי גְּנֻבְתִּי גְּוֹאֲרִין בְּיִי טָאָן אֲדָר בְּיִי נִאָכְמִת
 הָאֵב אִיךְ דָאֵם אֵלְךָ מִשְׁלִים גְּוֹעֵן׃ (מ) הֵייתִי בְּיוֹם אֲכַלְתִּי חֶרֶב אִיךְ בֵּין גְּוֹעֵן בְּיִי טָאָן פֶּר דִּאָרְבֵּן אֲדָר
 פֶּר בְּרִעָמִת פֶּר דֶּר וֶזֶן וְקִרָה בְּלוּלָה אֲנִי בְּיִי נִאָכְמִת אִיךְ אִיךְ מִיר גִּבְּאֵלִין דֶּר שְׁנֵי וְתוֹרִי שְׁנֵי מַעֲנִי אֲנִי
 עֲשִׂי אִיךְ וְוֹאֲרִין פֶּר וְוֹאֲלִיט דֶּר שְׁלֵאָה פֶּרן מִיִּינֶע אִיִּינֶן׃ (מא) וְהָיָה לִי עֲשָׂרִים שָׁנָה בְּבֵיתְךָ צְנוּאִיִּינֶע יִאָר

אֵת בְּעִי לָהּ נָטְרִית בִּמְקָא וְנָטְרִית בְּלִידְיָא: מ' הָיִיתִי בִּמְקָא אֲכַנְי שְׂרָבָא וְגִלְדָּא (הָרֹחַ)
 נָחַת עָלַי בְּלִילְיָא וְנָדָר שְׁנֵתִי מַעֲיָנִי: מ"א דָּנָן דִּי עֲסָרִין שְׁנֵין בְּבִיתָהּ פְּלַחְתָּהּ אַרְבַּע עֲסָרִי
 שְׁנֵין פְּתַרְמִין בְּנִתָּהּ וְשֵׁתִי שְׁנֵין בַּעֲנָה וְאֲשַׁנְיָתָא יֵת אֲנָרִי עֲשִׂיר זְמָנִין: מ"ב אִילּוּלָא פֻּן
 אֱלֹהֵיהּ דְּאֲבָא אֱלֹהֵיהּ דְּאֲבָרְהָם וְדָרְחִיל לָהּ יִצְחָק הָוָה בְּמַעֲדֵי אֲרִי כַעֲן רִיקָן שְׁלַחְתָּנִי יֵת
 עֲמָלִי וְיֵת לֵיאָוֹת דִּי גִלְיָהּ קָדָם יְיָ וְאֹרְכָה בְּרַמְשָׁא: מ"ג וְאֲתִיב לָבָן וְאָמַר לְעֵקֶב בְּנָתָא כְּנָתִי
 וְכִנְיָא כְּנִי וְעָנָא עָנִי וְכָל דִּי אֵת חַיִּי דִּילִי הָוָה וְלִכְנָתִי מָה אַעֲבִיד דְּלֵאלִין יוֹמָא דִּין אוֹ לְבַיְתָן
 דִּילְדִין: מ"ד וּבָעֵן אֲתָא גִּנְזָר קָדָם אֲנָא וְאֵת וְהָיִי לְסַחֲדִי בִּינִי וּבִינָה: מ"ה וְנָסִיב עֵקֶב אֲכַנְי
 וְחִפְפָה קָמָא: מ"ו וְאָמַר עֵקֶב לֵאחֹוֵי קָדָם אֲבָנִין וְנָסִיבוּ אֲבָנִין וְעַבְדוּ דְּגִוְרָא וְאֲכָלוּ תַּמָּן
 עַל דְּגִוְרָא: מ"ז וּקְרָא לָהּ לָבָן יֶגֶר שְׁהִדְרָתָא וְעֵקֶב קָרָא לָהּ גִּלְעָד: מ"ח וְאָמַר כִּבְן דְּגִוְרָא
 דַּעֲבִין סַחֲדִי בִּינִי וּבִינָה יוֹמָא הָךְ עַל פֻּן קָרָא שְׁמָה גִּלְעָד: מ"ט וּסְבֻתָּא דִּי אָמַר יִסְדָּהּ

רש"י

לפן טוכה: (מג) מה חפשה לאלה - חך חפשה על לבי
 למעט לכן: (מג) והיה לעד - להקדים: (מז) לאחיו -
 סס נצו שהיו לו אחים נגשים אליו ללזה ולמלחמה (נצ"ח):
 (מז) נצו שהיו לזה "הנצונו של גלעד: (מח) (ע"כ קרא שמו) גלעד
 גל עד: (מט) והמנפס אשר אמר וגו' - והמנפס אשר כבר הגלעד - וכמ"ס ויעבר את מנפס גלעד (שופטים יח) ולמה
 נקרא שמה מנפס לפי שאמר כל אחד מהם לחברו יפך ה' ביני וביןך אם תעברו את הכנניות: כי נסמך - ולא נראה חס

בין איך דאך גווען אין דיין הויז עבדתך ארבע עשרה שנה בשתי בנותך איך האב דך גדינט פערצן יאר
 סר ריינע צוויי טעקטור ושש שנים בצאנך אונ עקס יאר פאר דיניע שאף יתהלף את משכתי עשרת מונים
 אונ דו האסט פאר ביטן דעם תנאי פון דעם לויין וואס צוויישיין אונ צעהן קאל צעהן אז מיר האבן
 צוויישיין זיך גמאכט איך זאל נעמן אעלעכע וואס זיינן גפוינטלט אונ דר נאך אז דו האסט גווען אז
 די שאף האבן צום מיינקסטן גוואונן גיפוינטלעכע שפעסליך האסטו גזאנט דר תנאי איז גווען איך
 זאל נעמן די גיפלעקטע אונ אזו אנגלייכין איז גווען ביי הונדערט קאל: (מב) לולי וואלט נישט גווען
 דאס אלהי אבי אלהי אברהם ופחד יצחק דר גאט פון מיין פאטער דר גאט פון אברהם אונ פארכט פון
 יצחק היה לי וואס איז גווען צו מיר כי פאר וואר עתה ריקס שלחתי וואלטסטו מיך אצונד ליידויג אועק
 גלייטקט את עניי מיין פיין ואת יגיע כפי ראה אלהים אונ מיין מדיקייט פון מיינע הענט האט גאט געזעהן
 ויזכה האט ער דך גשטראפט אמש געקסטן: (מג) ויען לבן ויאמר האט לבן גענעספערט צו יעקב הכנות
 בנותי די טעקטור זיינן מיינע טעקטור והבנים בני אונ די זין זיינן מיינע זין והצאן צאני אונ די שאף זיינן
 מיינע שאף וכל אשר אתה רואה לי הוא אונ אלץ וואס דו זעהסט איז מיינס ולבנותי אונ צו מיינע
 טעקטור מה אעשה לאלה היום וואס זאל איך טאן צו די דאזיגע היינט בלומר נויא אזו זאל אויף גיין
 גוואונן: (מג) ועתה לכה אונ אצונד לאמיר גיין נכרתה ברית אני ואתה לאמיר כורח ברית זיין איך אונ
 דו והיה לעד ביני וביניך אונ גאט זאל זיין איין עדות צוויישיין מיר אונ צוויישיין דיר: (מח) ויקח יעקב אמ
 אונ יעקב האט גנבן אשמיין ויירמה מצבה אונ האט זיא אויף גשטעלט פאר איין פשטאנד: (מז) ויאמר
 יעקב לאחיו האט יעקב גזאנט צו זיינע פרוינדר קטו אבנים קלייבט צו גוף שטייגער ויחזו אבנים אונ זיי
 האבן גנבן שטייגער ויעשו גל אונ זיי האבן גמאכט אהופן ויאכלו שם על הגל אונ זיי האבן דארטן גנעסן
 אויף דעם הויפטן: (מז) ויקרא לו לבן האט לבן אן גרופן דעם הויפטן (יגר שהדוואת) ויעקב קרא לו גלעד
 אונ יעקב האט אים גרופן גלעד: (מח) ויאמר לבן האט לבן צו אים גזאנט הגל הזה עד ביני וביןך היום דר
 דאזיגער הופן זאל זיין איין עדות צוויישיין מיר אונ צוויישיין דיר היינט אז מיר האבן צוויישיין זיך כורח
 ברית גווען על כן דרום אזו קרא שמו גלעד האט מען גרופן זיין נאכן גלעד: (מט) והמצפה אונ פאר וואס
 האט מען גרופן דאס ארט מציפה אשר אמר וייל אייגער האט צום אנדרן גזאנט יפך ה' ביני וביןך גאט
 זאל לוגין צוויישיין מיר אונ צוויישיין דיר כי נסתר איש מרעהו אז מיר וועלן זיך פאר בארגין איינער פון
 דעם אנדרן אונ אונזער עקטור זיינן נויט איינס פון דעם אנדרן וועלן מיר זיך נישט קענען זעהן אז אייגער
 דעם אנדרן זאל קענען שטראפן דרום מוון מיר מאכן הקב"ה פאר צונון אז ער זאל מלשפטן דעם וואס

קב"ה

בעל המורים

חייילים בעל יעקב מלאכים :

דעם

(גב) אלהי אברהם • מקדש (צ"ר) ואלהי נחור • חול • אלהי
אביסם • חול • (גד) ויזבח ועקב זבח • שחט בהמות לחם: •
לחחי • לחאביו • שש לבן • לחל לחם • כל דבר מחל קרוי
לחם • בכמו (דניאל ה) עבד לחם רב (וימיה יא) נחמיה עץ
בלחמו • (ב) ויפתחו בו מלכיה • מלכיהם של ארץ ישראל
באו לקרואו ללוותו לחד • (ג) מהמים • שמי מהנית • לל
חולס לחד • שבו עמו עד כהן • וכל ארץ ישראל שבו
לקראו • (צ"ר וסמחום) • חסלת • פרשת ויצא •

הפמרת ויצא בהושע סימן יב

22

עליו יפוש וחרפתו ישיב לו אדניו: כדבר אפרים רתת נשא הוא בישראל ויאשם
בבעל וימת: ועתה ו יוספו לחטא ויעשו להם מסכה מפספסם כתבונם עצבים
מעשה חרשים בלה להם הם אמרים ובחי אדם עגלים ישקון: לכן יהיו בענן-בקר
ובסור משפים הלך במץ יסער מגרן וכעשן מארפה: ואנכי יהוה אלהיך מארץ
מצרים ואלהים וולתי לא תדע ומושיע אין בלתי: אני ידעתך במדבר בארץ
תלאכת: כמדעתם וישלכו שבעו ויהם לבם על-כן שבתוני: ואחי להם כמוד-
ישחל כנמר על-דרך אשור: אפגושם כדב שכול ואקדע סנור לבם ואכלם שם

בכיא זיית איר ווארן גהים ווא אזו קענט איר שפעמן פון די גביאים: הכעים אפרים דאס וואס ירבעם
צו נבט וואס קומט ארויס פון אפרים שוט צערנן ער איז מבזה די גביאים אונ פערלשט אין גאט
המחירים דאש וועט צו אים זיין ביטור דמי אונ זיין בלוט וואש ער האט פאר גאסין פון די ישראל
מיט דעם וואש ער האט זיי גימאכט זינדיגן מיט דעם געצין דינקט איז דאש ערגר איידער ער זאל
זיי הארגינן עליו יפוש וועט גאט אויף אים פאר שפרייטן בלוט ער וועט אים שטראפן וחרפתו אונ זיין
תרפה וואש ער האט מבזה גווען שלמה המלך ער האט אים גישטראפט צווישן פיל לייט וועט זיין
האר גאט צו אים אום קערין בלוט ער וועט דר פאר אים אויף שטראפן ווארום ער איז דאך אנדער
רשע: כדבר אפרים אז ירבעם וואס קומט ארויס פון אפרים האט גרעט קעגן שלמה המלך רתת איז
דאך גווען מיט גרויס ציטרגניש ווארום שלמה איז גיווען אנדערס מלך האט ער זוכה גיווען ער איז
ווארן דר הובן צווישן די ישראל בלוט ער איז גווארן אנשיא ויאשם בבבל ווא ער האט גיקריגן די
גדולה האט ער גיזינדיגט אונ האט גרינט עבודת פוקבים איז ער גשטארבן: ועתה אונ אצונד דאש
הזיו גינד פון יהוה האבן דאש געקן אונ שווען מערין צו זינדיגן אונ זיי מאכן זיך פון זייערע וולבר
גמאסנע עבודת פוקבים ווא זייער גשטאלט אועלכע בילדער וואס מיינסטס מאכן צו זיי חס אומרים
שווען די גביאי שקר ואגן ובחי אדם די וואס שפעמן איין מענשין בלוט דר וואש שעכט זיין זון צו
די עבודת פוקבים עגלים ישקן דר איז ווערט ער זאל קושן די גילדרנע קעלכער: לכו דרום וועלן זיי
זוערן פאר לענט אזו ווא אנואלקן אונ אזו ווא אטוי גיט אין דר פרי גיה אנוועק אונ ווא איין פלעווע
ווערט אנוועק גבלאזן דורך אשטארקן ווינט פון דעם שיינער אונ אזו ווא ארויף ווערט גיה פאר לענט
פון דעם פענצער אזו גיה וועט איר פאר לענט ווערן: ואנכי ה' אלהיך אונ איך בין דיין גאט וואס איך
האב אייך אויס גיצונן פון מצרים אונ אגאט חוץ מיר גיהערקסטו גיט ווישין ווארום דו האכט גיט
קיון העלפר חוץ מיר: אני ידעתי כמדבר איך האב דיה גקענט אין דר מדבר אין אזו איין לאנד וואס
מען גלוקט צו אלץ דינג בלוט אין דר מדבר קען מען גאר גיט קריגן אונ איך האב אייך אלץ דינג
גענוגנט: כמדעתם וישבעו ווא זיי זינגן גקומן קיין ארץ ישראל זינגן זיי ווארין נאט אונ עש איז ווארן
האפענדיג זייער הארץ דרום אזו האבן זיי מיה פאר געסן: ואחי להם כמו שחל דרום וועל איך צו זיי
זיין אזו ווא איין לייב אזו ווא אלעמפרט ליינט אויף דעם וועג ער זאל קריגן עסן • אשר אזו וועל

בראשית לב וישלח

וַיִּשְׁלַח יַעֲקֹב מַלְאָכִים לְפָנָיו אֶל־עֵשָׂו אָחִיו
אֲרָצָה שְׂעִיר שָׂדֶה אֲדוּם: הַיֵּיצוּ אִתָּם
לֵאמֹר כֹּה תֹאמְרוּן לְאֲדֹנִי לַעֲשׂוֹ כֹּה אָמַר עֲבָדְךָ

רשי

שפתי חכמים

אראל"ב מלת לפניו ליל וסוף וישלח יעקב מלאכים לפניו ר"ל אהרן
דכתיב לפני שליחות דכתיב ויפגעו בו מלאכי אלהים וגו'

די וישלח יעקב מלאכים אונ יעקב האט גשיקט שלוחים • רשי שרייבט ער האט גשיקט רעכטע
מלאכים לפניו צו פאר אים אל עשו אחיו צו זיין ברודר עשו ארצה שער צום לאנד שער

שדה

בְּלִיָּא חַיַּת הַשָּׂדֶה תִּבְקַעֵם: שְׂחַתְקָה יִשְׂרָאֵל כִּירְכִי בַעֲזוּדָה: אֵהִי מַלְכָּה אֲפֹאֵי וַיִּשְׁעִינָה
בְּכָל-עֲרִיקָה וּשְׂפָמֶיהָ אֲשֶׁר אִמְרָתָה תִּנְהַלִּי מֶלֶךְ וְיִשְׂרָאֵל: אֶתְחַלֵּק לָהּ מֶלֶךְ בְּאֲפִי וְאֶקְחָה
בְּעֵבְרָתִי: צְרוּר עֵזוֹ אֲפָרִים צִפּוֹנָה חֲמֹאֲתוֹ: חֲבִלִי וְיֹלְדָה יִבְאֹו לֹא הוּא-יִבֵּן לֹא
חֲכָם כִּי־עֵת לֹא-יַעֲמֹד בְּמִשְׁפַּר בָּנִים: מִיִּד שְׂאוֹל אֲפָדֵם מִמּוֹת אֲנָאֵלִם אֵהִי דְבָרֶיהָ
מָוֶת אֵהִי קִמְבָּה שְׂאוֹל נָחֵם יִסְתַּר מַעֲיָנִי: כִּי הוּא בֵּין אֲחִים יִפְרִיא יִבְוֹא קָדִים
דִּחַ יְהוָה מִמֶּדְבַּר עֲלָה וַיְבֹשׁ מְקוֹרֵי וַיִּחַרֵּב מַעֲיָנֵהוּ הוּא יִשְׁפָּה אוֹצַר כִּלְכִּילִי חֲמֻדָּה:
תִּאֲשַׁב שְׂמִינֹן כִּי מִרְתָּה בְּאַלְהֵיהָ בִּחְרָב פִּלּוֹעַלְלֵיהֶם יִרְפְּשׁוּ וְתִרְוִיתֵי יִבְקָעוּ:
שׁוֹבָה יִשְׂרָאֵל עַד יְהוָה אֱלֹהֶיהָ כִּי כִשְׁלֹת בַּעֲזוּדָה: קָחוּ עִמָּכֶם דְּבָרִים וְשׁוּבוּ אֶל-
יְהוָה אֱמָרוּ אֵלָיו כִּלְכִּילֵשָׁא עֵזוֹ וְקַח-מִזֶּבֶב וּנְשַׁלְמָה פָּרִים שְׁפָתֵינוּ: אֲשֶׁנּוּ לֹא וַיִּשְׁעִינוּ
עַל-סוֹם לֹא נִרְכָּב וְלֹא-נֶאֱמַר עוֹד אֱלֹהֵינוּ לְמַעֲשֵׂה יָדֵינוּ אֲשֶׁר-כָּה יָדָם יָתוֹם: אֲרָפֵא
מִשׁוֹבְחָתָם אֲהַבֵּם נִדְבָה כִּי יִשָּׁב אֲפִי מִמֶּנּוּ: אֵהִיהָ כִּמְלֵל לִישְׂרָאֵל יִפְרַח בְּשׁוֹשְׁנָה וְיִרְךָ
שְׂרָשְׁיֵי כִלְכִּילֵנוּ: יִלְכּוּ וַיִּנְקוּתֵי וַיְהִי בֵּית הַדּוֹד וְרִיחַ לֹא כִלְכִּילֵנוּ: יִשְׁבוּ וְיִשְׁבִּי בְּצִלּוֹ
יִחְיוּ דָגָן וַיִּפְרְחוּ בִגְזֵן וְכָרוּ בֵּין לִבְנוֹן: אֲפָרִים מַהֲלִי עוֹד לְעַצְבִּים אֲנִי עֲגִיתִי
וַאֲשׁוּרֵנוּ אֲנִי כִבְרֹשׁ רַעֲזָנוּ מִמֶּנִּי פָּרִיקָה נִמְצָא: מִי חֲכָם וַיִּבֵּן אֱלֹהֵי נִבּוֹן וַיַּדְעֵם כִּי-
יִשְׂרָאֵל דִּרְכֵי יְהוָה וַצִּדִּיקִים יִלְכּוּ בָּם וּפְשָׁעִים יִפְשְׁלוּ בָּם:

קמץ ב"ק

איך אויף זיי לוגן איך וואל זיי פאר לירן: אפגשם כדוב איך וועל זיי באגעניגן וויא איין פער וואס ער איז
פאר ווארפן פון זיינע קינדער איז ער זייער בייז אויב ער רייסט אימליכן אונ איך וועל צו רייסן דאש
פאר שליסונג פון זייער הארץ אונ איך וועל זיי אויף עסן דארטן אז וויא איין לעכפערט חית חשה די
חיות פון דעם פערלד וועלן זיי צו שפאלטן: שחתך ישראל דו האסט דיר פאר דארפן ישראל כי ביווארום
דו האסט אין מיר ווידר גשפעניגט בעידר אין דיין העלפר איך פלעג דיר העלפן: צרוז עון אפרים עש
אויף איין גיבונדיג די זינד פון אפרים איך האב זיי גיט מוחל גווען זייערע זינד זייען פאר בארגן ביי
מיר: חבלי יולדה די ווייטאג פון אגיוויערן וועלן קומן צו אים האב ער איז איין זון וואש איז גיט קלוג
בי עת עש וועט קומן איין צייט ער וועט גיט קענען בשמיין אויף דעם פראג שמואל וואש קען גוויקט
קינד פלומר ער וועט גיט קאנן אויס שמיין דאש פורעניות: מיד שאל אפרים איך פלעג זיי אויס
לייזן פון דעם גרוב פון גיהנם איך פלעג זיי אויס לייזן פון טויט אונ אצונד וועל איך ריידן אז
זיי זאלן שטארבן איך וועל זעהן דיר אפ צו האקן אין גרוב פון גיהנם נחם יסתר מעיני בדייקן וועט
ווערן פאר בארגן פון מינע אויגן פלומר איך וועל מיד גיט בדייקן אויף דאש בייז: כי הוא בין אחים
יפריא ער איז גיוואקסן צווישן זיינע פריידר ער איז גווען זייער חשוב אצונד אז ער האט גיבונדיגט
וועט קומן איין שטארקער קלג וואס ער איז שטארק וויא איין מורח ווינט רוח ה' עס וועט אויף גיין
אויקט פון גאט פון דר מדבר אונ ער וועט מאכין טרוקן זיין קנואל ברונן ער וועט אנועק רויפן
אלע די אוקרות פון גלוסטונג פילם: האשם שוכרו די שטאמט שומרון וועט ווערן וויקט ווייל זיא
האט ווידר גשפעניגט אין איר גאט אין שווערד וועלן זיי פאלן זייערע קליינע קינדער וועלן צוא
שפאלטן ווערן וורווייזן יבקע אונ די טראגדיגע ווייבר פון שומרון וועלן צו שפאלטן ווערן:
דאש טייטש פון שובה ישראל גיפנט מען אין הפסטר וילך:

אונקלום

וַיִּשְׁלַח יַעֲקֹב אַנְשֵׁי קִדְמוֹתָיו לֹחֵם עִשָׂו אַחֲדֵי לְאַרְעָא דְשַׁעִיר לְחַק אֲדוֹם: הַנִּפְקִיד
יְתָהוֹז לְמִימַר בְּדִין תִּימְרוֹן לְדְבוּנִי לְעִשָׂו בְּדָנָן אֲמַר עֲבָדְךָ יַעֲקֹב עִם לְבָן דְּרִית

שרה אדום אין פערלד פון אדום: (ה) ויצא אותם לאמר אונ ער האט זיי גשאפט אזו צו זאגן כח תאמרו לאדומי
לעשו אזו זאלט איר זאגן צו מיין האר צו עשו כח אמר עבדך יעקב אזו האט גאטט דיין קנעכט יעקב
עס לבן גרתי מיט לבן האב איך גוואונט וואר עד עתה אונ איך האב מיד גינאקט ביי אהרע: רשי
שרויבט (בראשית ש"ח ע"ט) יז

יַעֲקֹב עִם-לִבָּן זָרָתִי וְאַחֲרֵי-עֲתָהּ: וַיְהִי-לִי שָׁזָר
וְחִמּוֹר צֶאֱן וְעֶבֶד וְשִׁפְחָה וְאַשְׁלָחָה לְהַגִּיד לְאֹדְנִי
לְמִצְאֵתִי בְּעֵינֶיהָ: וַיֵּשְׁבוּ הַמַּלְאָכִים אֶל-יַעֲקֹב
לֵאמֹר בָּאוּנוּ אֶל-אַחֶיךָ אֲלֵ-עֲשֹׂו וְגַם הִלֵּךְ לִקְרֹאתָךְ
וְאַרְבַּע־מֵאוֹת אִישׁ עִמּוֹ: וַיִּירָא יַעֲקֹב מְאֹד וַיֵּצֵר
לוֹ וַיַּחֲן אֶת-הָעַם אֲשֶׁר-אֵתוֹ וְאֶת-הַצֶּאֱן וְאֶת-
הַבָּקָר וְהַגְּמָלִים לְשֵׁנֵי מַחֲנוֹת: וַיֹּאמֶר אֶם-יָבוֹא
עֲשֹׂו אֶל-הַמַּחֲנֶה הָאֶחָת וְהִכָּהוּ וְהָיָה הַמַּחֲנֶה
הַנִּשְׁאָר לְפָלִיטָה: וַיֹּאמְרֵי יַעֲקֹב אֱלֹהֵי אֲבִי אַבְרָהָם

רש"י

במהלכה העליל לה הכחזר ה"א בסופה: (ד) גרתי לא נעשיתי
שר וחשוב בלחל גר איך כדאי לשמוע אותי על ברכות אביך
שברכני הוה נביא לחשוב שהרי לא נתקיימה בי ד"א גרתי
בנימטריא הרי"ג כלומר עם לכן הרשע גרתי ותר"ג מלוא
שמרתי לילול למדתי ממעשיו הרשעים: (ו) ויהי לי שור וחמור
אבא אמר לי מכל השמים ומשמני הארץ וזו אינה לא מן השמים
ולא מן הארץ: שור וחמור: דרך ארץ לומר על שורים הרבה
שור: אדם אומר להביאו בליה קרא הסרגול ואינו אומר
קראו הסרגולאים: ואשלח להגיד לאדני להודיע י"שאי בא
אליך: למלא חן בעיניך: שאני שלם עמך ומבקש להבדק:
(ז) באנו אל אחיך אל עשו שהיית אומר אחי הוא חבל הוא
חובט עמך כעשו הרשע יעודנו בשנאתו (ב"ר פ' ע"ה):

שפתי הכמים

ועוד דברים רבים נאמרו בזה עיני בג"א ומהסרץ ונבחי: ב"דאס
לא כן עש לכן אחרתי היל"ל: בלומר ואין אחי יכול לי דהא דביך
אחך אביך ועל הכרזת חתים היינו דוקא בזה כי כלב כרית רבלי אחי
קיימתי אח כל הכורה ומרשע"ה פי' לפי ש"ל למח א"ל בתחלה לא
מעשיתי שר וכו' אדרבה בזה יהיה לו לחותו כע פתחון פה לומר
א"כ אין הכרכות מקיימות כך בודאי לא קיימת מלוא ויש לקיים כך
וכיה נאמר תר"ד וגו' לכן אמר כל מר"ג מלוא שמרתי ואעפ"כ לא
נעשיתי כו': ב"לומר שבהיותו אינו מן הארץ אע"פ שהיו מן הארץ
דל"כ מתקרא אחר גרתי להודיע שלא נתקיימו בברכות ובדבר אחר
ויהי לי שור וחמור וע"כ שפירשו דרך בני אדם לומר על שורים
הרבה שור דהא שנה דוק כל אחת מהנה הרי יושא שקרן בדבריו
שנאמר ויהי לי שור אחד ולפי ד"א דלעיל י"ל ליה אכ"פ שמרתי
מלוא שמרתי עדיין לא נתקיימו כל ברכות אפי' שהרי אין לי חלל שור
וחמור ולא קבלתי שכר ברכת אחי שהוא משמני הארץ ולכן אין אחי
יחד ממך וק"ל: ודאס הוא שולח לו בשביל זה להגיד לו עם לכן
גרתי ויהי לי וכו' א"כ למלא חן בעיניו כמו קאי על זה וזה א"א דהא אין להגיד הואט סבה למליח חן חלל שלא יעשמו לכן מפרש להודיע
שאי בא אליך להשתעבד לך ובזאת למלא ג"כ חן בעיניך: ומרשע"ל כתב דק"ל והלא אמר למעלה כה חתמון מהו דכתיב אח"כ להגיד
וגו' חלל לומר שאני בא וכו' וזהו יהיה לי מלוא חן לפי שדרך של ב"א כשנאמרים לפנים חן באים בעמלן חלל אחי בא ג"כ בעמלן
וכו' בעבור שאני שלם עמך: ור"ל"כ ע"כ וכל חלל חן לו חלל אה אחד חלל עשו המפורסם בתכלית הרשעו ר"ל: ועוד דק"ל היל"ל
באנו אל עשו אחיך ולא אל אחיך אל עשו כמו דכתיב בתחלה ספ' אל עשו אחי וק"ל: ומרשע"ל פי' אל אל חלל חלל למה אמר לאדני עשו

שְׁרִיבְמִי גִרְתִּי אִיזִי לְשׁוֹן פְּרַעֲמֵד אוֹג עֲלִינָם אוֹג אוֹז הָאֵם יַעֲקֹב צוֹ אִים בְּפוֹלִין אִיךָ בִּין גִּיט גִּוּוֹאֲרִין
קִיין הָאֵר אוֹג קִיין חֲשׁוֹב בָּאֵר אִיךָ בִּין גִּוּוֹעַן אֲגֵר דָּאֵם הִיִּקְסֵם אֲפֶרְעֵמֵדֵר אוֹג אוֹיף אִיין עֲלִינָם עֵר
מִמִּילָא גִהֶעֱרֵסְטוּ מִיךָ גִיט פִּינִיגֵם הָאָבִן פֿון וועגִין די בְּרִכּוֹת וואָס מִיין פֿאָטֵר הָאָט מִיךָ גִּיבְעֵנְטִשְׁט
אִיךָ זָאל זײַן אֶהָאֵר אִיבֵר מִיין בְּרוּדֵר וואָרום עֵשׁ אִיז דָּאָךְ אִין מִיר גִּיט מִקִּינִם גִּוּוֹאֲרִין * נָאָה אֲפִשְׁט
אִיז פֿר הָאָבִיךְ די אוֹרִיחוֹת פֿון גִּרְתִּי מִרְעַפֵּן אָן אִין דֵּר צָאל תִּרְיֵג דָּאֵם הִיִּקְסֵם זַעֲקֵם הוֹבְדֵרְעֵט מִיט
דִּרְיִיגִין אוֹג אוֹז הָאָט עֵר צו אִים בְּאִפּוֹלִין מִיט לָבֵן הָאָב אִיךָ גִּוּוֹאֲנָם אוֹג די תִּרְיֵג מִצֵּת הָאָב אִיךָ
פֿאָרְט גִּיהִיט אִיךָ הָאָב מִיךָ גִיט אָפּ גִּלְעֵרִינֵט פֿון וַיִּנְעֵם מַעֲשִׂים דָּרוֹם הָאָב אִיךָ גִיט מוֹרָא פֿר דִּיר:
(ח) ויהי לי אִיז אִיז גִּוּוֹעַן צו מִיר שׁוֹר וְחִמּוֹר אִיין אָקֵס אוֹג אִיין אִיזִיל צֶאֱן שָׁאָף וְעֵבֶד וְשִׁפְחָה אוֹג
אֲקִנְעֵכֶם אוֹג אֲדִינְכֶם כּוֹיֵר רִשִׁי שְׁרִיבְמִי הָאֲמִשְׁעָ עֵר הָאָט דָּאָךְ גִּהָאֵט פֿיל אָקֵסֵן אוֹג פֿיל אִיזִילִין
בָּאֵר דֵּר סֵדֵר אִיז אוֹ מַעַן זָאל זָאגִין אוֹיף פֿיל אָקֵסִין אִיין אָקֵס אוֹז ווִיא אִיבֵר זָאגֵט בִּי נֶאָכֵט דֵּעֵר
הָאָט הָאָט גִּקְרִיִּים אוֹג זָאגֵט גִיט די הֶעֱבֵר הָאָבִן גִּיבְרִיִּים * אוֹג אוֹז הָאָט עֵר צו אִים בְּפוֹלֵן מִיין פֿאָטֵר
הָאָט מִיךָ גִּבְעֵנְטִשְׁט גָּאָט זָאל מִיר גִּעֲבִין פֿון דָּעֵם טוִיא פֿון דָּעֵם הִימֵל אוֹג פֿון דָּעֵם פֿעֲשָׁקִיט פֿון דֵּר
עֶרֶד אוֹג דָּאֵם אִיז גִיט פֿון דָּעֵם הִימֵל אוֹג גִיט פֿון דֵּר עֶרֶד * אִיז דָּאָךְ די בְּרִכּה פֿון מִיין פֿאָטֵר גִיט
מִקִּינִם גִּוּוֹאֲרִין דָּרוֹם גִּהֶעֱרֵסְטוּ מִיךָ גִיט פִּינִיגֵם הָאָבִין פֿר די בְּרִכּוֹת וּאֲשִׁלָּחָה לְהַגִּיד לְאֹדְנִי אוֹג אִיךָ

האב

אונקלוס

קלא

ואתחית עד פגן: ויהיה לי תורין ותמרין ען ועבדין ואמנה ושלחית לחוזה לרבוני
לאשפחא רחמן בגינה: ויתבו אנדיא לות יעקב למימר אחינא לות אחוה לות עשו
ואף אתי לקדמותה וארבע מאה גברא עמה: וידחיל יעקב לחרא ועקת לה ופליג ית
עמא די עמה וית ענא וית תורי וגמליא לתרין משרין: ואמר אם ייתי עשו למשריתא
חרא וימחנה ויהי (כי) וימחנה ויהי) משריתא דתשתאר לשויבא: ואמר יעקב אלהי

בעל המורים

(ד) עם לבן גרתי: כלו' אע"פ שהייתי בבית לבן קיומתי תרי"ג מלות: ואחר עד עתה: וא"ת א"כ שקיומתי המלות בלא והלחם עמי ואחר
עד עתה כלומר אני נזקק להאחר עד שיעברו עתה ע' של בבל וכו' של מלכודת וכו' אלפים ויבא חלק השבי בהם ימות המשיח ואח"כ
ועלו מושבעים בהר ציון לשפוט את העו' ד"ח גרתי אחיותי תגרי: שהיית עם לבן שה"ל עמי תגרי ואני אית ריב ובעל מלחמה והכל
קדי להפחידו: גרתי: כ' במסכרה סכא ולודר אוה לי כי גרתי משך בשביל שיעקב ורלא מעברו וקראו אדוני והק"ה הבטיחו סכא ושמתקין
בכל אשר תלך גרם לבניו ששבו גרים בין האמות: (ה) ויהי לי סוד ותמור: ולא הוצרכו מוסיף אלהים אלא רמז ליוסף כבוד שמו של
עשו ולשכר שיעסקין במורה לקיים הקול קול יעקב בבתי מדרשות [וגבי יוסף כחבי כבוד סודו וגו' וגבי יששכר כחבי תמור גרם]: ו' לי סוד
(ותמור) בגימ' שמול יוסף: סוד בגימ' קין יוסף: ויהי לי סוד: ו' לי שיתברר עתה הסוד והתמור הטעם והסוד והסוד: (ו) ויילא יעקב
אע"פ שאמר לו והיה ורעך כעבר הארץ אפשר שיתקיים בזרע אחר שילד את חן: (ז) ואחריהם: מלא ויד' הספגל שיעמדו לו יו"ד כסיוט

שפתי הכמים

ו"ל הוא כזה להסגל שחור לבן אצל כהשכירו לו תשובה מה להם
לחלל הלבן לכך מדקדק וכו' עכ"ל: ווא"ת והלא כבר הבטיחו
הק"ה בלאות מביא חזיו והסביתוך אל האדמה והלא כבר חיו בגמ'
(ברכות ד' וספדרין ז"ח) שמה יגדלו סהמא ועו"ל להבטיחה לא
היה אלא והסביתוך אל האדמה והלא כלומר להביא אל ח"י אצל
לא הבטיחו שיהיו אל בית אבי (וע' בספ"ט ובר"ן ווא"ת) וי"ל
חז"ל דיעקב סוד ירח שמה יגדלו ארץ שבו ויהיה ויעמד בומר לפי
שהיה אורב לעשו כי בחוקת שכרות היה עשו בגימ' יתקן ויקלל את
יעקב מתחומא: א"כ ו"ל דיעקב ודאי לא היה ירח שמה יגדלו ארץ שבו
דקיימא לו הנה להביא השכר להרגו אלא שיעקב היה מנויירא שמה
יגדלו הוא אשכנזי של עשו ואולי הם לא בלא להרגו את יעקב אלא
אשכנזי של יעקב רק עשו בלא להרגו את יעקב ואע"פ שאשכנזי של עשו היו
רודפין אתה אשכנזי של יעקב וכל אדם ניתן להגיל את הגדרה בגשם
של רודף מ"מ א"כ יכול להגיל בלחם מנאכרו והרגו נהרג עליו ויעקב
היה ירח שמה יגדלו אותן מנה בלבל והעלמה אע"פ שהיה יכול
להגיל בלחם מאכריהם: יש מקשים למה ירח יעקב שמה יגדלו והא
עשו אתה יקריבו ימי אצל וגו' ויהיה היה עודנו חי ועוד יש להקשות
היך שלח עשו את אליהו שרדוף אתה יעקב והרגהו לכן מביא שמה
שומר עשו יקריבו ימי אצל וגו' אצל כל זמן שהיה אצלו חי לא יכנהו
היוני כשיוה"ל אלא יתקן אצל כשיוה"ל מתקן אצל והיה עשו
בגמ': כמ"ל כי אלהים היה פאלי מלחמה מימי להאמנ' ומחש"ל כח דהרע דמזיק מולא כחיו אולי וכתבי סומע
דבע"כ וכל זה מדקדק כדי לקיים דברם שהתקין עמנו ג' דברים: (מח") דא"ל לפרש אולי דא"כ יותר היה מסתבר לכן כלל מלחמה
א' והלחם עמו אולי יתגבר עליו בזרע עם בלחמה א"כ המהה הנשאר בעל כרחו תהיה לפניהם שפיר עבד שתלך לגי' מהמנה כי מוטב לתפוס
את ודאי ההלל מלחמה הנשאר אע"פ שמהמנה האחת תהיה יותר בסכנה מלכבם בסכף סכנה למול ולספך הלא למול: 'ומהרש' שלחן

האב גשיקט צו זאגן צו פיין האר אז איך קום צו דיר למצוא חן בעיניך צו גיבן חן איך דיניע איוגן
אז איך בין ש'לים מיט דיר אונ פ'ר לאנג דיין ליבשאפט: (ז) וישבוו המלכים אל יעקב לאמר אונ דיא
ש'לותים האבן זיך ונידר גקעקט צו יעקב אונ האבן צו אים גאגט אזו כמא אל אחיך אל עשו מיר ויניגן
גקומן צו דיין ברודר צו עשו אונ האבן צו אים גאגט דו האבט גיזאגט ער איז דיין ברודר אפר
ער איז זיך מיט דיר נהג אזו וויא עשו ער האט נאך אויף דיר גרוזים פיידר שאפט וגם הילך לקראת
אונ אויף ער גייט קעגן דיר וארבע מאות איש עמו אונ פיר הונדערט מאן ויניגן מיט אים: (ח) ויירא יעקב
מאד האט זיך יעקב וייער גפארבטן ויצר לו אונ עם האט אים פאנג גפאן: רש"י שרייבט יעקב המ
זיך גפארבטן מאמר וועט ער הנהגת ווערן אונ עם האט אים פאנג גפאן אז ער וועט הארגנן אנדערע
ויחץ את העם אשר אתו אונ ער האט צו מילל דאם פאלק וואם מיט אים ואת העצא ואת הבקר אונ די
שאף אונ די רינדך והגמלים אונ די קעמלן לשני מהנות אויף צוויי שארן: (ט) ויאמר אונ ער האט גאגט
אם יבוא עשו אל המחנה האחת והכרו אז עשו וועט קומן צו איין מתנה אונ וועט ש'קאגין אים והיה המחנה
הנשאר לפניהם וועט ניין די איפער גבילעגן מתנה צו אנשרינגן פלומר ווארום איך וועל מיה אים
מלחמה האלמן: רש"י שרייבט יעקב האט זיך אן גברייט צו דריי זאכין ער האט אים אמתנה
גיישקט מאמר וועט ער אים ברודר דר מתנה איפ'ר בעמיין אונ מאמר וועט די מתנה ניש העלפן המ
ער זיך אן גברייט מלחמה מיט אים צו האלמן אונ האט זיך אן גברייט תפלה צו מאן צו גאט:

וויאמר

דאָבא אַבְרָהָם וְאַלְהֵהָ דִּבְרָא יִצְחָק וְיִי אָמֵן לִי הַיּוֹם לְאַרְעָךָ וְלִילְדוֹתֶךָ וְאַזְבִּיב עִמָּךְ :
 יִי זַעֲרֵן זְכוּתִי מִכָּל חֲסִדִּין וּמִכָּל מִכְּבָּר דִּי עֲבַדְתָּ עִם עַבְדְּךָ אַרִי יְהִי דִי עֲבָרִית יֵת יִרְדְּנָא
 הָרִין וּבְעֵן הָרִיתִי לְתִירִין (ב) לְתַרְתִּין מִשְׁרִין : יִי שׁוּבְנִי בְּעֵן מִדָּא דִּאֲחִי מִדָּא
 דְּעִשְׂו אַרִי דְּחַל אָנָּא מִנָּה דִּילְמָא יִיתִי וְיִמְחַצְנִי אִמָּא עַל בְּנֵינִי : יִי וְאַתְּ אֲמַרְתָּ
 אֲוִימָבִיא אֲוִימִיב עִמָּךְ וְאַשְׁרֵי יֵת בְּנִיךְ מִבְּנֵינִי בְּחִלָּא דִּימָא לֹא יִתְמַנְנִי מִסְּנִי :
 יִי וְבַת תִּמְן בְּלִילָא תְּחִיָּא וְנָסִיב מִן דִּאֲחֵי בִּידָה תִּקְרַבְתָּא לְעִשְׂו אַחֲוָה : מו עֲצִי מֵאֲתָן

בעל המצוות

מל אברהם : (י) קטתו : יו"ד כפופה אע"פ שמתבררתי ביו"ד ברכות יראה אני שמא יגרסו לי הסתם : במקלי : בגימ' ועקב פ"י בגופי לבדי *
 ד"א בזכות ועקב עברו ישראל את הירדן : [כדאי' בילקוט רמז קל"א] : (יב) הילנינו ר"ת מיד * ר"ת המן רמז להמן שילא להכות אס על בנים
 כדכתיב טף וגו' : והכני : ב' במסרה הכא ואידך (ט"א) אס ויכל להלחם אחי וסכני גבי גלות מלח ומי ועקב נחמיהל אף דוד נחמיהל *
 מה ועקב נדבך אף דוד נדבך וכס שיעקב ילול משבו אף דוד ללול מגלות וזכות ועקב עמד לדוד וכס שגבי דוד הים מלחמה אף ועקב
 כסין עמנו למלחמה שחתקין עמנו לג' דברים : אס על פנים : ב' במסרה הכא ואידך (הושע י"ד) אס על בנים רועשה בסמריב מלך אשור
 שמר להסחית את ישראל כמו עשו שכל להלחם עם ועקב וכן לא תקח האס על הדינים רמז לגלות : (יד) מל הבא בידו מנחה לעשו * שגל
 לו אבנים טובות שחלם אורכן בידו * מנחה בגימ' אבנים : (טו) עוים מתחסי * כל הפסוק מתחסי בגימ' וכן פסוק ומנחתם וסכריס ששגל
 הכחמות שגל לעשו הם חסין קרבות שגל כדמפרש בפ' פתחם [פ"י וי"ר פ"י] : אס לכוין השבועות ואין שיהיה מונחם חון התמידים ועי'
 בסקדמת הרמזים לפ' קדשים [וסס ח' ממין'] וכגסד מלכו ח' מלכים בלדום לפני מלך בישאל * ד"א לכך מתחסי הכל בגימ' לפי
 שכל ההכמות שגל לו היו בעלי נעומים שלא יקריבו מהם קרבן (לכא' ק' הא לב' לא היו מוס אלף מהוסר אבר וז"ל שכולם היו מהוסרי

שפתי הכמים

וכו' ולא כהר"ס שפי' ביטח דלויא לנדרס דשקין וא"ס וסא לעיל
 פירש"י שיעקב היה אומר נתמטעו ויחיתו וי"ל דמלך דדלי ח"י הים
 מתפלל בשביל ויחיתו אלף בשביל זכות אבותיו לכך משמע נמי חילתה
 בזכות אבותיו וק"ל : * ממלך נמי משמע את אשר דברתי לך קאי על
 אברהם כדפירש"י בפ' ויאל דלכ"פ קסא וסלל לא אמי ליעקב כן :
 קוקסא ח"ל למש אבר בידו לכך בדיח' ומ"א וכו' ועו"ק דהי"ל כ"ל
 בשמו לכך אמר ד"א מן החולין אף פס' : ד' חולין ככר כן בידו ל"א
 לכל הפירושים * (הכש"ל : ר"חמ"י) כוונת הכר דדכך שבע לכל בעל
 חי להכרות שמשמע לפי החלום ולפי הפלא שגל לכך היום והוא ית
 להם פלא כל היום וקל להם עשר נקבותו למלכות החלום וסלל
 וולדות לבעלבים וכן לכולם לפי הפלא שגלם וא"ל קוקסא להכר וסלל
 היום והוא אף שיש להם פלא כל היום מ"מ לאו כר דעס הוא שיינ

את זרעך כחול הים : ויחין ח"ל כן וסלל לא ח"ל חלל (אס
 כח) והיה זרעך כעפר הארץ : חלל שח"ל (אס) כי לא אעזבך
 עד אשר אס עשיתי את אשר דברתי לך ולאברהם * אמר
 הברה להרהר את זרעך ככוכבי השמים וכחול אשר על שפת
 הים : (יד) הכא בידו : קרבתו וכן (במדבר כב) ויקח את
 כל ארצו מידו : ומ"א מן חלל מידו אבנים טובות ומרגליות
 שחלם לו בלדור וסללם בידו : ד"א מן הבא בידו מן החולין
 שגלל מעשר כמה דלת אמר עשר אעשרנו לך והדר לקח
 מנחה : (טו) עוים מתחסי והיפוס עשרים * מתחסי עוים
 זריכות עשרים היפוס וכן כולם האברים כדי אורן הנקבות *

ובצ"ר דורס מכאן לשגוע האמורה בתורה הפיילס בכל יום הפועלים שמים שבתם החמרים אחת בשבת הגמלים אחת
 לשלמים יום הספנים אחת לשעה הדפוס ואזני יודע לכוין המדרס הזה כדיוון * אך כראש עבדיו שלמנו מעמנו מעמנו
 העונה בזה בכל חס חלל לפי טורח המוטל עליו שמוציא כחן שומכר לכל תיש עשר עוים וכן לכל חיל לפי שהם פועים
 ממלחמה דרכן להכרות שמשמע לעבר עשר נקבות ובהמה משמעתברת ר"חיה מקבלת זכר ופריס ששוסקין במלחמה לא

מיט די צוויי הבקשות קום איך היינט פר דיר : (יא) קטתו איך בין ווארין גמינט פון מיינע זכיות
 מכל החסדים ומכל האמת אשר עשית את עבדך מתקמת דעם גינאד אונ דעם אמת וואס דו האסט מיט דיין
 קנעכט שוין גטאן כי במקלי עברתי את הירדן הזה ווארום נאר מיט דעם ששעקין בין איך איבך גפארין
 דעם ירדן אונ קיין אייגינט האב איך גיט גהאט ועתה הייתי לשני מחנות אונ היינט בין איך גינאוארין
 צו צוויי מחנות אונ טאמך ויגד די צייט פון דיין הבקשה האב איך גינדינגט אונ קיין זכיות האב
 איך שוין איך גיט דרום האב איך מורא טאמך וועט דר חטא גורם ויין איך זאל איבך גינעמפרט
 ווערין אין די הענט פון עששו * דרום בעט איך דייך : (יב) הצילני נא וי מיה מציל גון מיד אחי פון מיין
 ברודר מיד עשו פון האגד פון עששו * רש"י שרייבט אזו האט ער גנאטם וי מיה מציל פון מיין ברודר
 וואס ער איז זיך מיט מיר נהג נאר וויא עששו כי ירא אנכי אותו ווארום איך פארקט מיה פר אים *
 יבוא והכני אס על בנים טאמך וועט ער קומן אונ וועט מיה שלאגן די מוסר מיט די קינדר : (יג) ואתה
 אמרת אונ דו האסט גנאגט הישב איך וועל בגימיגן מיט דיר פון וועגיין דיין זכות אישיב עמד איך וועל
 בגימיגין מיט דיר פון וועגיין דעם זכות פון דיינע עלמין ושמי את זרע אונ איך וועל טאן דיינע
 קינדר כחול הים אזו וויא דאש זאמך פון דעם ים אשר לא וגו' וואש עש זאל גיט קעגן גיציילט ווערן
 פון וועגיין פילקייט : (יד) ילן שם בלילה ההוא אונ יעקב האט דארטן גינעממגט די ועלגינע באקט ויקח
 מן הבא בידו אונ ער האט גינאגן פון דעם וואש איז נקומן אין ויין לרשות מנחה אפרינענד דאש הייטש
 אמתנה לעשו אחי צו ויין ברודר עששו * דר מדרש שרייבט מן הבא בידו איז מ' ימשל פון די זאכן וואש
 מען ביגט דאש איין אבינמיל אונ מען מראגט דאש אין די הענט דאש מיינט מען אבנים טובות אונ
 פעריל : (טו) עוים מתחסי ויפוס עשרים אונ זכרים פון אייגין צוואנגיין רחלים מאתם

מִגְמְלִים מִיְּנִיקוֹת וּבְנֵיהֶם שְׁלֹשִׁים פָּרוֹת אַרְבָּעִים
וּפָרִים עֶשְׂרֶה אֶתְנַת עֶשְׂרִים וְעֶרְס עֶשְׂרֶה: וַיִּוְיֹתָן
בְּיַד עַבְדֵּי עֶדְרָא לְבָדּוּ וַיֹּאמֶר אֶל־עַבְדֵּי עַבְדֵּי
לִפְנֵי וְרוּחַ תְּשִׁימוּ בֵּין עֶדְרָא וּבֵין עֶדְרָא: וַיִּוְיֹתָן אֶת־
הָרֹאשׁוֹן לֵאמֹר כִּי יִפְגַּשְׁךָ עֶשׂוֹ אֶחָיו וְשָׂאֲלֶךָ לֵאמֹר
לְמִי־אַתָּה וְאָנֹכָה תֵּלֶךְ וְלִמִּי אֵלֶּה לִפְנֶיךָ: וַיֹּאמְרֹתָ
לְעַבְדְּךָ לֵיעֲקֹב מִנְחָה הִוא שְׁלוּחָה לְאֹדְנִי לַעֲשׂוֹ
וְהִנֵּה גַם־הִוא אַחֲרֵינוּ: כִּי וַיִּצֹו גַם אֶת־הַיִּשְׁנִי גַם אֶת־
הַשְּׁלִישִׁי גַם אֶת־כָּל־הַחֲלָכִים אַחֲרֵי הָעֶדְרִים
לֵאמֹר כְּדָבָר הַזֶּה תִּדְבְּרוּן אֶל־עֶשׂוֹ בְּמִצְאֲכֶם אֹתוֹ:
כֹּא וַאֲמַרְתֶּם גַּם הִנֵּה עַבְדְּךָ יַעֲקֹב אַחֲרֵינוּ כִּי־אָמַר
אֲכַפְּרָה פָנָיו בְּמִנְחָה תְּהַלְכֶת לִפְנֵי וְאַחֲרֵי־כֵן
אֲרֹאֶה פָנָיו אוֹלֵי יֵשָׁא פָנָי: כִּי וַתַּעֲבֹר הַמִּנְחָה עַל־
פָּנָיו וְהִוא לָן בְּלִילָה הִוא בְּמִתְחָה: כִּי וַיָּקָם וּבְלִילָה

רש"י

שפתי חכמים

מסר לזכר חלל ד' נקבות ולחמור שהולך בדך רחוקה שפי
נקבות לזכר ולגמלים שהולכים דרך יותר רחוקה נקבה אחת
לזכר: (טז) גמלים מניקות שלשים' ובניהם שששים' ומ"א
ובניהם בנאיהם זכר כננד נקבה יולפי ששנים לא
פרסמו הכתוב (כ"ד) ועירי' חמור' זכרים: (יז) עדר
עדר לבדו כל מין ומין לעצמו: עברו לפני דרך יום או פחות

שם לנעלים רוחם כשישם עם הכרה נקבות ואולי יולא תאווה עם
נקבה אחת וישם עמה כמה פעמים שיהאיו ועו"א ובסמה וכו'
ומוכרה לפרוס ממנה ויך אל כשהיה והלשון וכו' והכ"ס דרך אחרת
לו והכ"ס יראה לנעלים ויבחר בין דברי לבדו ועין בכתובות דף
ס"ב דפגאיו תלוא מילתא: ש"ל גם בניהם היו שלשים דל"כ הכי
בא להגדיל הדבור ולמה כולל במספר אחד עם הכנים ואף הכנים
נחשבים אלל אמונתיו חלל כסם המקרא כאלו כתוב גמלים מניקות
שלשים וכו': תל"כ חלל שפיר דכתיב שלשים אחר בניהם להורות שגין
סכל היו לו ואל דלא הזכיר מניין הזכרים בפסוק ומספר הנקבות כפי' מבוס
שלשים וקסא חל"כ גבי בניהם ג"כ שלשים כמו גבי גמלים ע"כ

אוג ישאף צווי הונדרט ואילים עשרים אונ צוואנציג ויזר: (טז) גמלים מניקות ובניהם שלשים דרייסיג
זייערע קעמלן אונ זייערע קינדער זיינן אויף גווען מיט זיי דר מדרש שרייבט ובניהם דאס מיינט מען
זייערע זקרים פלומר צו איינליך נקבה האט ער גנומן אזקר פירות איבער פערצג קיא ופרים עשרה אונ
צעהן שפיר דאס מיינט מען די זקרים פון זיי אחונות עשרים צוואנציג איינליך עירם עשרה אונ צעהן
זקרים פון איינלען: (יז) ויתן ביד עבדיו אונ ער האט אייבך געגפערט אין די הענט פון זייערע קנעכט ער
ער לבדו איינליכן מיט סטאדס פונדער ויאמר אל עבדיו אונ ער האט גאנאט צו זייערע קנעכט עבדיו לפני
פארט אייבך פר מיר אונ איך וועל קוקן נאך אייך ורוח תשימו בין ערד ובין ערד אונ איין דר נויטרונג
ואקט איר טאן צווישן איין סטאדע אונ צווישן דר אנדער סטאדע: רש"י שרייבט ער האט זיי אן
גיואנט איין סטאדע פון דר אנדער ואל זיין נויט וויא מען קאן מיטן אויג דר זעהן עש ואל אן זעמין
דאס אויג פון עשו אונ ער ואל זיך פאר וואונדערן אויף דעם פלוקייט פון דר מנהג: (יח) ויצו את
העשיון אונ ער האט גבאמן דעם ערשטן וואס איז גיגאנען מיט דר ערשטע סטאדע לאמר אזו צו

קלג

בעל המורים

1870

ער

רמב"ם

וכן (ישיעיה סה) המבטיחים אותו על פניו וימלא על פניו אף
 הוא שריו בדקעס 'לשהיה נרדף לכל זה (ב"ר) (בג) ואת אחד
 עשר ילדיו' (ב"ר) ודינה היכן היתה 'ימנה בחיבה ועל
 בטיה שלא יתן בה עשו עניו 'לילך נעם יעקב שמנעה
 מאתו' 'שמח תחורו למוסר ופלה ביד כהן: ב"ר' שם
 הנהר: (בד) את אשר לו' ההמה והמטלטלים עשה עמו
 כגשר 'מול מחלן ומניה כאן: (בה) ויותר יעקב' שכה פנים
 קטנים 'יחזר עליהם (חולין לא) ויאבק חיש' מנחם פ"א
 ויתעפר את מלשון אבק שהיו עולים עפר כרגליהם ע"י
 נעמוס' וז"ל שהוא למן ויתקבר ולשון ארמי הוא בשר
 דלציקו ביה ואבק ליה מייבק ל' עניבה שכן דרד שנים

תאמרו זה סתם בסתר שמי אלא כך תאמרו לו (בפרש"י) גם היה עבדך
ועקב וגו' כלומר תסבירו לו: בעדות: (ו') מדרש: מדרש: מדרש: מדרש:
סוף כמו על פניו ולא תסבירו: (ו') מדרש: מדרש: מדרש: מדרש:
סוף מחדש עשר ילדיו ותחד משפחתי ויהי סוף: (ו') מדרש: מדרש: מדרש: מדרש:
סוף: (ו') מדרש: מדרש: מדרש: מדרש: (ו') מדרש: מדרש: מדרש: מדרש:
מקום משפחתי לאון חיה: (ו') מדרש: מדרש: מדרש: מדרש: (ו') מדרש: מדרש: מדרש: מדרש:
לא היה עוד: (ו') מדרש: מדרש: מדרש: מדרש: (ו') מדרש: מדרש: מדרש: מדרש:
קרי ירא: (ו') מדרש: מדרש: מדרש: מדרש: (ו') מדרש: מדרש: מדרש: מדרש:
על לא תרבו: (ו') מדרש: מדרש: מדרש: מדרש: (ו') מדרש: מדרש: מדרש: מדרש:
על לא תרבו: (ו') מדרש: מדרש: מדרש: מדרש: (ו') מדרש: מדרש: מדרש: מדרש:
מפי עמו: (ו') מדרש: מדרש: מדרש: מדרש: (ו') מדרש: מדרש: מדרש: מדרש:
נעשה וכו' ירא דוד וכו' גמלו: (ו') מדרש: מדרש: מדרש: מדרש: (ו') מדרש: מדרש: מדרש: מדרש:
מערב וכו' עוד ירא ויעשר: (ו') מדרש: מדרש: מדרש: מדרש: (ו') מדרש: מדרש: מדרש: מדרש:
י' דרש' דייק אדמיתו ויחם ויעשר: (ו') מדרש: מדרש: מדרש: מדרש: (ו') מדרש: מדרש: מדרש: מדרש:
תעביר אדמיתו ויעשר: (ו') מדרש: מדרש: מדרש: מדרש: (ו') מדרש: מדרש: מדרש: מדרש:

סעצור דעמיו ווענד אה כל אבר לו • ולאו דוקא פנים אלא כלום שאין מחזקים נקדמים פנים וכבר נאמרו בזה דברים רבים גד"כ

ער האט גנומן זיינע צוויי ווייבן און זיינע צוויי דינקסן ווא אהר עשר ילדיו און זיינע עלף קינדער רש"י

ש"רייבט וואו איז ד'נה גנוען קען מיט ד'נה האט ער דאך גהאט צוועלף קינדער נאר ער האט זיא

פר זלאמן אין אקאסמין בדי עשו זאל אויף איר מיין אויג נישט געבן און זאל זיא נישט נעמען פאר

אנווייב און ווייל ער האט זיא פר מיטן פון זיין ברודער און אז עשו וואלט איר גינומן וואקט זיא

איש אפער גיבראכט דר ער זאל גוט און פרום זיין איז יעקב דרום גשטראפט גווארן איז זיא

אריין גיפאלן צו שקים אין די הענט ווער אה מער יבק און ער איז איבך גפארן קעם איבך פאר פון

דעם טייף יבוק : (כד) ויחס און האט גנומן זיי בלאזער די ווייבן מיט די קינדער ויעבדים אה הנחל וגו'

ער הט זיי גמאכט איבך פארן און אלץ וואס איז צו אים בלאזער די בהמות מיט די כשולטלים :

(כח) ויחר יעקב לבדו און יעקב איז אלליין איבך גבליבן • רש"י ש"רייבט ער האט פר געסין קליינע

קריגעלעך האט ער זיך אים גקעמט נאך זיי ויאבא איש עמו עד עלות השחר און עש האט זיך גראנגליט

אמעגש אדר אמלאך מיט אים ביז דר מארגן שטערן איז אויף גינגען : (כז) ויזא און ער האט

גזעקן בלאזער דר מלאך האט גזעקן כי לא יכל לו אז ער קאן אים ביי קומן וינע בכף ידיו האט ער

איש אן גרייט אין דעם טענד אדר אין באלן פון זיין ד'ך וחקע כף יד יעקב בהאבקו עמו און עש איז

בְּלִילְיָא הוּא וְדָבַר יֵת פְּרָתִין נְשׂוּהִי יֵת פְּרָתִין לְחִינְתָּהּ יֵת חַד עֶסֶר בְּגוּזֵי וְעֶבֶר יֵת
מַעֲבָר וּבְקָא: כו וְדָבַרנוּ וְעֶבְרָנוּ יֵת נְחָלָא וְאֶעֱבֹר יֵת דִּילָהּ: כז וְאֶשְׁתָּאֵר יַעֲקֹב בְּלַחֲדוּדֵיהּ
וְאֶשְׁתַּדֵּל בְּבָרָא עֲמָה עַד דְּסָלַק צַפְרָא: כח וְהָוָא אַרִי לֹא יָכִיל לָהּ וּקְרִיב בְּפִתִּי יִרְבָּה וְזַע פִּתִּי
יִרְבָּא דִּיעֲקֹב בְּאֶשְׁתְּדִלוּתָהּ עֲמָה: כט וְאָמַר שְׁלַחֲנִי אַרִי סְלִיק צַפְרָא וְאָמַר לֹא אֶשְׁלַחֲנָהּ
אֶדְוִין בִּרְכָתָנִי: לח וְאָמַר לָהּ מַה שְׁמָךְ וְאָמַר יַעֲקֹב: לט וְאָמַר לֹא יַעֲקֹב יִתְאָמַר עוֹד שְׁמָךְ
אֶלְהִין יִשְׂרָאֵל אַרִי רַבְרַבִּת קָדָם יי וְעַם גּוֹבְרִיא וּבְלָתָא: לו וְיִשְׂאֵל יַעֲקֹב וְאָמַר חַי כְּעַן

בעל הטורים

(כג) וילדיו ג' במסרה הכל ואידך (שמיני כ"ט) כי בראותו מילדיו * (איוב ל"ח) וילדיו אל אל ישועו * וזה שם במדרש שראה יעקב לו
רבויות מבני בניו כמו שראה י"א וילדיו כך ראה רבויות מילדיו וכמו ההם וילדיו אל אל ישועו גם ככאן אמר וילדיו שיתפללו לאל שילעם מיד
עשו כמו שם ב"ר שהלך כל אחד לבדו ואמר כל אחד יתפלל לבדו ב"ע: (כד) ויעברם: כ" במסרה הכל ואידך ויעברם ביהמה * מלמד
שנבקע לו מעבר וכן ועבר ביהמה: (כה) ויאסף: כג' כאל הכבוד [ע"ה] מלמד שהעלו הכבוד עד כסא כבודו * ארץ עמו * בניו * עשו
אדום: ויאסף ארץ עמו כ"ח קבו על שם בית עשו לקב: (כו) ויגע כפך ירכו: לראות אם הוא מלאך כמותו אם היו לו קפלים שהמלאכים
אין להם קפלים: א"ל: לפוטל מן הכבודם לפי שקשה מעשו הכבודם שבהם הכבודם: ככך ירכו: כג' לפוטל מכבודם: (כז) ברכתני *

שפתי חכמים

ובשר"ן אבל רש"י פ' כי ב"ק דף ט"ו: * לדרבנן רש"י לקמן כג'
אם נא מלאכתי חן בעיניו וגו' * וכבר מהרש"ל ואם תקשה למה לר"ק
רש"י לרחוק ולפרש שהוא מלה ארמית ולא פ' כפי' מנחם י"ל לפי שפ'
ר"ל שהוא שר של עשו לפיכך פ' פירוש אחר מבוסס שאין שייך לומר
שהעלו עפר עד כסא כבוד מיון שהוא שר של עשו ע"כ: מוא"ס
דלמא ביקש ממנו שיברכו ממנו * וי"ל מדהשבו לו המלאך לא יעקב
וגו' הילך בלא תשובה זו למה ללא ודלו כ"ס בדמפרש רש"י לא יאמר
עליו וכו' א"ל ש"ע שיעבד הוה מבקש ממנו דבר זה שידע לו על
הברכה וע"ז הוה משיב שפיר: ל"ל לא שהחליף המלאך כלן שמו
אלא הוה אומר לו שהקב"ה עתיד להחליף את שמו ואמר לו שחזרו
חילוף שהקב"ה יחליף אתי מפרש אותו עליו על הכבוד וכו': סוף

בזה לך בעקבה ורמיה כי אם בשררה וגלוי פנים וסופר שהקב"ה גילה עליון בדים אל ומחליף שמך יתום הוא מברכך
ואני שם אחיה ואודה לך עליהן וזה שכבוד (השם יד) ישר אל מלאך ויכל ככה ויתחנן לו בכה המלאך ויתחנן לו ומה
מתחנן לו בית אל יונאנו וסוד דבר עמו המתן לו עד שיזכר עמו שם ולא ראה יעקב ועל כרחו הודה לו עליון וזהו ויברך
אוחו שם שהיה מתחנן להמתין לו ולא ראה: ועם אנשים עשו ולבן: ותוכל: להם: (ל) למה זה תשאל: (כ"ד) אין לנו שם

וארין פר רוקט דר באלן פון דר דיק פון יעקב אין זיין מאן ראנגלען מיט אים: (כו) ויאמר האם
דר מלאך גנאגט צו יעקב שלהני כי עלה השר שיק מיה אנועק בלאמר לאו מיה אפ ווארום דר מארין
שטערן איז אויף גנאנגן דר מדרש שרייבט יעקב האט צו אים גנאגט בייטמו דען אנגב וואס דאס
האקט מואר פר דעם מארין שטערן האט ער אים געפנט איה ביי אמלאך אונ פון דר צייט אן וואס
איה ביי בישאפן איז נאך מיין צייט גיט גקומן שירה צו זאגן נאר אצונד דרום געט איה דיק אז דו
זאלקט מיה לאזן גיין שירה זאגן ויאמר האט יעקב גנאגט לא אשלה איה וועל דיק גיט אפ לאזן כי
אם ברכתני גייערט אז דו וועסט מיה גענעמשן * רש"י שרייבט יעקב האט אים גנאגט איה וועל דיק גיט אפ לאזן כי
גיט אפ לאזן סיידן דו וועסט מיר מודה זיין דאש. היינט דו זאלקט מסכים זיין אויף די ברכות וואס
מיין פאטער האט מיה געענטשט ווארום עשו קריגט אויף זיי: (כח) ויאמר אליו האט דר מלאך צו
אים גנאגט מה שמך וואי אזו איז דיין נאמן ויאמר האט ער גנאגט יעקב איז מיין נאמן: (כט) ויאמר לא
יעקב יאמר עוד שמך דיין נאמן זאל גיט גרופן ווערן יעקב כי אם ישראל גייערט ישראל כי שרית עם אלהים
דו האקט געהערשט מיט איין מלאך ועם אנשים אונ מיט מאנן דאס מיינט מען עשו אונ לבן ותוכל דו
האקט נוי ביי גקומן * רש"י שרייבט אזו האט ער אים גנאגט לא יעקב יאמר עוד שמך עם זאל שוין
גיט גנאגט ווערן אז די ברכות זיינן צו דיר אן גקומן מיט פאלשקייט כי אם ישראל נאר מיט הערשטאקט
אונ דר סוף וועט זיין אז הקב"ה וועט זיך בווייזן צו דיר אין בית אל אונ וועט פאר ביימיין דיין
נאמן אונ וועט דיק דארטן גענעמשן אונ איה וועל דארטן זיין אונ וועל דיר מודה זיין דאס מיינט דר
פסוק וואס שטייט ווייטער ויכר אותו שם איז מיינטש ער האט אים דארטן געענטשט בלאמר ער האט
אים דארטן אויף דעם ארט גבוט מודה זיין אויף די ברכות: (ל) וישאל יעקב אונ יעקב האט גפרענקט
דעם מלאך ויאמר אונ ער האט גנאגט הגידה נא שמך זאג מיר וואי אזו איז דיין נאמן ויאמר האט דר
מלאך גנאגט למה זה תשאל לשמי פון וועסט וועגן פגענטמו אויף מיין נאמן דען מלאכים האבין גיט

וַיְבָרֶךְ אֹתוֹ שָׁם: שְׁלִישִׁי לֹא וַיִּקְרָא יַעֲקֹב שָׁם הַמָּקוֹם
פְּנִיאל כִּי־רָאִיתִי אֱלֹהִים פָּנִים אֶל־פָּנִים וַתִּנָּצַל
נַפְשִׁי: לֵב וַיִּזְרַח־לִי הַשֶּׁמֶשׁ כְּאֲשֶׁר עָבַר אֶת־פְּנִיאל
וְהוּא צִלַּע עַל־יָרְכוֹ: לֵב עַל־כֶּן לֹא־יֵאכְלוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל
אֶת־גִּיד הַנִּשְׁהָ אֲשֶׁר עַל־כָּף הַיָּרֵךְ עַד הַיּוֹם הַזֶּה כִּי
נִגַע בְּכָף־יָרֵךְ יַעֲקֹב בְּגִיד הַנִּשְׁהָ: לֵב * וַיֵּשֶׂא יַעֲקֹב
עֵינָיו וַיֵּרָא וְהִנֵּה עֵשָׂו בָּא וְעִמּוֹ אַרְבַּע מֵאוֹת אִישׁ
וַיַּחֲזֵן אֶת־הַיְלָדִים עַל־לֵאָה וְעַל־רָחֵל וְעַל שְׁתֵּי
הַשִּׁפְחוֹת: ג וַיֵּשֶׂם אֶת־הַשִּׁפְחוֹת וְאֶת־יִלְדֵיהֶן
רֹאשְׁנָה וְאֶת־לֵאָה וַיְלִידָהּ אַחֲרָנִים וְאֶת־רָחֵל
וְאֶת־יוֹסֵף אַחֲרָנִים: ד וְהוּא עָבַר לִפְנֵיהֶם וַיִּשְׁתַּחוּ
אֶרְצָה שִׁבְעַת פַּעַמִּים עַד־נִשְׁתַּחוּ עַד־אַחֲיוֹ: ה וַיִּרָץ
עֵשָׂו לִקְרָאתוֹ וַיַּחֲבֹקְהוּ וַיִּפֹּל עַל־צוּאָרוֹ וַיִּשְׁקֹקְהוּ
וַיִּבָּכּוּ: ו וַיֵּשֶׂא אֶת־עֵינָיו וַיֵּרָא אֶת־הַנָּשִׁים וְאֶת־
הַיְלָדִים וַיֹּאמֶר מִי־אַלֶּה לָךְ וַיֹּאמֶר הַיְלָדִים אֲשֶׁר־
חָנָן אֱלֹהִים אֶת־עַבְדְּךָ: ז רַב־עֵינֵי וַתִּנָּשֵׁן הַשִּׁפְחוֹת הַנָּה
וַיְלִידֶיהֶן וַתִּשְׁתַּחֲוֶינּוּ: ח וַתִּגַּשׁ גַּם־לֵאָה וַיְלִידָהּ
וַיִּשְׁתַּחוּ וְאַחֲרֵי כֵן יוֹסֵף וְרָחֵל וַיִּשְׁתַּחוּ: ח וַיֹּאמֶר

שְׁפָתֵי חֲכָמִים צוּאָרֵיו קָרִי בְּקוֹד עַל וַיִּשְׁקֹקוּ רִשִׁי
שָׁמַע שֶׁלֹּא זֶה מִמּוֹן שֶׁכִּי גַם הוּא שֶׁלֹּא כֹחַ מוֹעֵק: עֲדָרָל חֲפִי קָבֹעַ מִשְׁתַּחֲוִי שְׁמוֹתֵינוּ הַכֹּל לִפְנֵי מַלְאָכָה עֲבוֹדַת הַשְּׁלִיחוֹת
חֵם זֶרֶה בְּשִׁבְלוֹ מִ"מ זֶה לוֹ וְכִי לוֹ לִבְדּוֹ זֶרֶה וְכו': פִּרְעַל שֶׁלֹּא מִשְׁתַּחֲוִי: (לֵב) וַיִּזְרַח לוֹ הַשֶּׁמֶשׁ: ל' כִּי אִם הוּא
כִּשְׁמֵהוּ מִקּוֹם פְּלוּי הַאִיר לֹא הִשְׁתַּחֲוִי זֶה פְּשׁוּט * וּמִ"א וַיִּזְרַח לוֹ לִזְכֹּרוֹת לִפְנֵימֹת חֵם לִלְבּוֹתוֹ כְּמֹהַדְמוּתָא (מִלְּאֵי ג)
שֶׁמֶץ לִדְקָה וּמִרְפָּא בְּכַנְסִים וְחֹסֶן שְׁמוֹת שְׁמוֹתָהּ לִשְׁקוֹת בְּשִׁבְלוֹ עֲשֵׂתָהּ מִזְכָּר שֶׁכֵּן מִיִּסְרָה לִזְכֹּרוֹת בְּשִׁבְלוֹ: וְהוּא לֵלַע *
הוּא לֵלַע * כְּשִׁזְזָהּ הַשֶּׁמֶשׁ: (לֵב) גִּיד הַשֶּׁמֶשׁ * וְלֵמַע נִקְרָא שְׁמוֹ גִּיד הַשֶּׁמֶשׁ לִפְנֵי כְּמֹהַד מִמּוֹקְמוֹ וְעַל וְהוּא לִשְׁוֹן קִפְלֵה וְכֵן

מִיָּין גִּנְעָמִין נֶאֱמָר דָּעוֹ אֲנִינְרֵעַ נֶעֱמָן וְעֵרֶן פֶּר עֲנִדְרֵם נֶאֱמָר דָּעֵם שְׁלִיחוֹת נֶאֱמָר וְהָם מִיר וְעֵרֶן גִּשְׁיָמָה
פֶּן הִשִּׁי וַיְבַרֵךְ אֹתוֹ שָׁם אֲנִי דֵר מִלְּאָךְ הָאֵם אִים דָּאֲרֵמִן גְּבַעְנָשׁ: (לֵב) וַיִּקְרָא יַעֲקֹב שָׁם הַמָּקוֹם פְּנִיאל
הָאֵם יַעֲקֹב גְּרִיפֵן דָּעֵם נֶאֱמָר פֶּן דָּעֵם אֲרָם פְּנוּאֵל כִּי רֹאִיתִי אֱלֹהִים פָּנִים אֶל פָּנִים וַיִּוִּיל אִיךְ הָאֵם גִּינְעָהֶן
אֲמִלְאָךְ פֶּן גָּאֵם בְּשִׁינְפֶּרְלֹךְ וַתִּנָּצַל נַפְשִׁי אֲנִי מִיָּין לִיבֵי אִיזִי נִצְוֹל גִּינְאָרִין: (לֵב) וַיִּזְרַח לוֹ הַשֶּׁמֶשׁ אֲנִי דֵר
וְהוּא הָאֵם פֶּן נִינְמָ וְעֵנָן גִּשְׁיָמָה צוֹ הַיִּילִין וַיִּין דִּיךְ כְּאֲשֶׁר עָבַר אֶת פְּנוּאֵל אֲזַ עַד אִיזִי אֲיִבֶר גְּפִאָרִין רֹאֵשׁ
פֶּרְמָה פְּנוּאֵל * רִשִׁי שְׁרִיבֵב דִּי צִיט וְהָם דִּי וִין הָאֵם גִּנְאִילָם אֲנִינְרֵעַ צוֹ גִּינְ אֲזַ עַד אִיזִי אֲרִיזִי גִנְאָנִי

יִשְׁמַךְ וַאֲמַר לָמָּה דָּנָן אַתָּה שְׂאֵל לִשְׁמִי וּבְרִיךְ יְהוָה תָּמָן : יֵאָדָם יַעֲקֹב שְׁמָא דִּתְרָא
 וּפְנִיָאֵל אֲרִי הוּא מִלֵּאכֵיָא דִּי אֲפִין בְּאֲפִין וְאַשְׁתַּוְּבַת נַפְשִׁי : לֵא דִּנְחָה לָהּ שְׁמֵשׂא כְּמָה דִּי
 עֲבַר יִת פְּנוּיָאֵל וְהוּא מִמַּלְעָה עַל יִרְבֵּהָ : לֵא עַל כֵּן לֹא יִכְלֹן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יִת גִּידָא דְנִשְׂאֵי דִי
 עַל פְּתֵי יִרְבֵּאָה עַד יוֹמָא הַדִּין אֲרִי קָרִיב בְּפִתֵי יִרְבֵּאָה דִּיעֲקֹב בְּגִידָא דְנִשְׂאֵי : * וְזִקְהָ יַעֲקֹב
 עֵינֵיהּ וְהוּא עָשׂוּ אֲרָא וְעָמָה אַרְבַּע מָאָה גְּבָרִין וּפְלִיגֵי יִת בְּנֵיָא עַל לֵאָה וְעַל רָחֵל
 וְעַל תְּרֵמִין דְּחִינְתָּא : * וְשׂוּיָי יִת לְחִינְתָּא וְיִת בְּנֵיָהּ קְדָמָאִין וְיִת לֵאָה וּבְנֵיהָּא בְּתָרָאִין וְיִת
 רָחֵל וְיִת יוֹסֵף בְּתָרָאִין : * וְהוּא עֲבַר קְדָמָהּ וּסְגִיד עַל אֲרַעָא שְׁבַע זְמָנִין עַד מִקְרָאֵיהּ עַד
 (כ"י) לֵילָתָּה אַחֲרָיָהּ : * וְהָיָה עֲשׂוּ לְקַדְמוֹתֶיהָ וּנְכַפְפָהּ וּנְפֹל עַל צוּאָרָהּ וּנְשָׁקָהּ וּבָכוּ : * וְזִקְהָ יִת
 עֵינֵיהּ וְהוּא יִת נִשְׂאֵי וְיִת בְּנֵיָא וַאֲמַר כֵּן אֵלֵינוּ לָךְ וַאֲמַר בְּנֵיָא דִי חָס יִי יִת עֲבָדָהּ :
 * וּקְרִיבַת לְחִינְתָּא אֲפִין וּבְנֵיהָּ וּסְגִידָהּ : * וּקְרִיבָא אֲפִי לֵאָה וּבְנֵיהָּ וּסְגִידוּ וּבְתֵרָה כֵּן קָרִיב

בעל הטורים

עניני חודש לברכתו : ששור של עשו הים : (א) ויבתחו אלזה שבע פעמים : ע"ס כי שבע יכול לדיק ולהעביר ו' תשובות מלבו : (ד) וישקא : רש"י

שפתי רכבים

(ירמיה נח) בשמה גבורתם נבן (לקמן מח) כי נשתי הלויס
 חלל כל עמלי : (על פק הירך פולס"ה בלעז) (גראלעט" דיקע)
 חלל בשר גבור וסולל ועטול קרוי כק כמו עד מסתמך הכף
 בכמני בנרום : (ב) ואת לזה וילדים אחרים : אחרון חסדון
 חביב : (ג) עבר לפניהם : אמר חס יבא אותו רשע להלחם ולחס כי החלל : (ד) ויחזקוהו : מחגלגלו רחמיו כשראחו
 משתחוה כל השתחוואות הללו : ויפקדו : נקוד עליו ויש חולקין בדבר הזה כדכריתא דספרי ים שדרמו נקודה כ"ז לומר מלך
 נשקו בכל לבו (כ"ז) : אר"ם כן ויחלי הלכה הים בידוע ששור שובל ליעקב חלל נוכחמו רחמיו בלוחם ששע ונשקו בכל לבו
 (כ"ז) : (ה) מי חלל לך : מי חלל להיות קשלו : (ו) נגש יוסף ורחל : בכלל השפחות נגמול לפני השנים חלל בדרהל יוסף נגש

פון באר שבע האט נוא היינט גאליט צו זיינן פון זיינט נועמן וואו צלע על ירכו אונד ער האט דהיינן
 אויף זיין דרך איי די זון איז אויף גינאנגן אונד אז נוא האט גישיינט איז ער גיחילט גינארן : (לג) על
 כן דרום און לא יאכלו בני ישראל את גיר הנשה זאלין נישט עסקין די קינדער פון ישראל דעם גיר הנשה
 אשר על כף הירד וואס ער איז אויף דעם פאלין פון דר דרך ער הים הזה פון דעם היינטיגן מאג כי נגע
 בכף ירד יעקב בגיד הנשה ווארום דר מלאך האט אן גירט אין דעם פאלן פון דר דרך כון יעקב איז גיר
 הנשה : (א) וישא יעקב עיניו קט יעקב אויף גירויפן זיינע אויגן וירא אונד ער האט גינען והנה אונד נוא
 עשו בא ועמו ארבע מאות איש עשו קוקט אן אונד מיט אים זיינן פיר דוידערט מאן ויחיי את הילדים על לאה
 ועל רחל ועל שתי השפחות אונד ער האט צוטיילט די קינדער האט ער פאזויפן זיינע אויגן וירא את הנשים ואת הילדים
 צוויי שפחות כלומר אימליקם ווייב מיט אירע קינדער האט ער פאזויפן זיינע מעלם : (ב) וישא אונד ער
 האט גיטאן את השפחות ואת ילדיהן ראשונה דיין פחות מיט זייערע קינדער צום ערשטן ואת לאה וילדיה
 אחרונים אונד לאה מיט אירע קינדער צום היינטיגן אונד רחל מיט יוסף צום
 גאנץ היינטיגן : רש"י שרייבט וואס ער דט געטעלט צום היינטיגן איז געווען ביי אים גלגלטר :
 (ג) והוא עבר לפניהם אונד ער איז אייבר גינארן פון זיי ויבתחו אלזה שבע פעמים אונד האט זיך גיבן
 צו דער ערד זיבין מאל עד גשתו עד אחיו פון ער האט גינעקט צו זיין ברודר : (ד) ויין עשו לקראתו
 אונד עשו איז גלאפין אקעגן אים וישקו אונד האט אים גקוקט ויבכו אונד זיי האבן גינעקט : רש"י
 שרייבט די אותיות פון וישקו זיינן גינעקט אין דר הורה קריגין אונדער : כמים דריקען אמטיל
 זאגן דאש נויטם אונד אז ער האט אים נישט גיקוקט מיט זיין גאנצן ארצין אונד רבי שמעון פון
 יוחאי זאגט דאש איז געווען אז עש זיינן דר היינט גינארן זיין רחמנות אונד האט אים גיקוקט מיט
 זיין גאנצן הארצין : (ה) וישא את עיניו אונד ער האט אויף גינען זיינע אויגן וירא את הנשים ואת הילדים
 אונד ער האט גינען די ווייבר אונד די קינדער וואס אונד ער האט גאנצט מי אלה דר נוער זיינן די דאזיגע
 אז זיי זיינן דיין כדומר אין וואס פראוואקן זיינן זיי דיין צו זיינן זיי דייען קינדער אונד געעלט וואס
 האט יעקב גאנצט הילדים אשר הן אלהים את גבד דאש זיינן די קינדער וואס גאט האט גיליט זעקעט
 דיין קעקט : (ו) ותגשן השפחות הנה וילדיהן והשתחוין : אונד זיי האבן גינעקט די שפחות זיי אונד זייערע
 קינדער אונד האבן זיך גקוקט : (ז) ותגשן גם לאה וילדיה וישתחוין אונד לאה מיט אירע קינדער האבן אויך
 גינעקט

מִי לָךְ כָּל־הַמְחִינָה הַזֶּה אֲשֶׁר פָּגַשְׁתִּי וַיֹּאמֶר לְמַצֵּא־
 חֵן בְּעֵינֵי אֲדֹנָיִי וַיֹּאמֶר עֲשׂוּ יִשְׁלִי רֹב אֲחֵי יְהִי לָךְ
 אֲשֶׁר־לָךְ וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־נָא אִם־נָא מִצָּאתִי חֵן
 בְּעֵינֶיךָ וְלָקַחְתָּ מִנִּי מִיָּדִי כִּי־עַל־כֵּן רָאִיתִי פְנֶיךָ
 בְּרֹאת פְּנֵי־אֱלֹהִים וְתִרְצֵנִי׃ יׁ קָח־נָא אֶת־בְּרִכְתִּי
 אֲשֶׁר הֵבֵאת לָךְ כִּי־חַנְּנִי אֱלֹהִים וְכִי יִשְׁלִי־כָל
 וַיַּפְצֵר־בּוֹ וַיִּקַּח׃ יב וַיֹּאמֶר נִסְעָה וְנִדְבָכָה וְאֶלְכָה
 לְנִגְדְּךָ׃ יג וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲדֹנָיִי יִדַּע כִּי־יְהִי לָדִים רַפִּים
 וְהִצָּאן וְהִפְקֵר עֲלוֹת עָלַי וּדְפַקוּם יוֹם אֶחָד וּמָתוּ
 כָּל־הַצָּאן׃ יד יַעֲבֹר־נָא אֲדֹנָיִי לִפְנֵי עַבְדְּךָ וְאֲנִי

שפתי חכמים

רש"י

לפניה חומר חמוי יפת תואר שמא יתלה בה עיניו של אותו
 רשע אעמוד כנגדו ואעבדנו מלהסכל בה מנאן וזה יוסף
 לברכת עליו עין: (ד) מי לך כל המהנה? מי כל המהנה אשר
 פגשתי? שהיה שלך כלומר למה הוא לך? ופשוטו של מקרא
 על מוליכי המהנה ומדרשו כמות של מלאכים פגע ששה
 דוחקין אותו ואת חבשיו ואומרים להם של מי אתם והם
 אומרים להם של עשו והן אומרים הכו הכו והלו אומרים
 היתנו בנו של יצחק הוא ולא היו משגיחים עליו? בן בנו של
 אברהם הוא ולא היו משגיחים אחיו של יעקב הוא אומרים
 להם אם כן משגלנו אתם: (ט) יהי לך אשר לך? כאן הורה
 תלו על הברכות (ב'): (י) אל נא אל נא א' אחמר לי כן:
 אם נא מאלתי הן בעיניך ולקחה מנחתי מידי כי על כרואתי
 פניך וגו' כי כדאי והגון לך שתקבל מנחתי? על אשר ראיתי
 פניך יוהן חשבוני לי כרואתי פני המלאך שראיתי שר שלך
 ועוד על שחשבוני לי למחול על סורחתי ולמה הזכיר לו ראיתי
 המלאך כדי שיתורא הימנו ויאמר ראה מלאכים וניחול איני
 יכול לו מעשה: ותרמי נחסיסות לי ד'ון כל רעון שבמקרא
 לשון פיוס חפיומנו"ט שלנו (בעצמנופיוס) כי לא לרעוניה
 לכם (ויקרא כב) שהקדמות בלות לפיים ולרעות וכן (משלי י)
 שפתי דמיק ידעונו רעון ורעוים לפיים ולרעות: (יא) ברכתי
 מנחתי מנחה על הבאה על ראיות פיוס ולפרקוים איני באתי
 אלא לשלילה שלום וכל ברכה שהיא לראיית פיוס כגון ויברך יעקב את פרעה (מ"ב יח) עשו עמי ברכה דמנחתי"ב וכן

שך אם הם בניך או עבדיך או שמיריך: רד"הכא ח"א לפרש גבי מי
 אלה לך כלומר עבדיך או בניך דהא הים יודע עשו שם מוליכי המנהג
 ובודאי עבדיך הם ועוד מה השיב למלאך הן בעיניך אלא וגו' כלומר
 למה טרחת לפני זה? ומתרג"ל כתב כי בודאי פ"י של מי לך פירוש של
 מי הם? וא"ל ח"א מה השיב לו למלאך הן בעיניך ה"ל להשיב התלה
 שם של און או קדושי כי כך שאל אותו עשו מי לך כל המהנה כלומר
 למי כל המהנה שפגשתי שאני לריך לומר למה הוא לך לכן השיב
 לו יעקב למלאך הן בעיניך כי עיקר שאלתו היה על למה הוא לך וכו'
 פכ"ל: שד"ל"ס מאי כל המהנה דהא מוליכי המנהג לא היו כ"א ה'
 עבדים? ומה שחשבו ויחזרו למלאך הן בעיניך דלדון וכו' כשבל שסכו
 אותו המלאכים ונאף הן בעיניך? י"ל דכיון כשאמרו אחיו של יעקב
 הוא היו משגיחין ח"א ראה שיעקב היה חשוב בעיניהם של מלאכים לכן
 ינאף הן בעיניו כלומר להודיע שיש לו הכרה ואכזבים ועי"ז גם הוא
 יתבאר להם: רד"ק מכתב ל' יחי לך אשר לך פ"י לי רב כמי:
 אשמלת אל תמיד לעולם דבוק עם אחרה לכן אמר אל נא תאמר לי כן
 שפירוש בדקבא אל כ"י (ומתרג"ל) שאל תאמר אלא קאי על הודאתו
 שהוא על על הברכות? זה לא יתכן אלא על האמירה שאל' יס לי רב
 ואינו רוצה לקבלת להוד קאי: ב'אוכך לתוספת הוה מפני שפ"י
 על כן הוא כי על אשר ח"א הים די באל' מהסא שיתחבב על אשר ראיתי
 פניך וגו' או כי ראיתי פניך לפיכך הוכיך להסוף תוספת זה כדי שיהיה
 מלה כי טעם על ולקחה מנחתי מידי שלמטה הימנו כאילו אמר
 ולקחה את מנחתי מידי כי כדאי והגון לך שתקבלנו ומלה על כן דקרא
 עם ראיתי פניו וכו' ועד"ז פ"י ב"ע"פ שכתוב כי על כן: ג"ל שכתוב
 ב"פ ההפך כלומר ראיתי פניך כמו שראיתי ג"כ פני אלהים שאין
 כחולת הראיה ככה לתחת המנהג ל"פ חשבוים וכו': ר' הודיענו

גינעהקנט אונ האבן זיך גבוקט ואחר נגש יוסף ורחל וישתחוו אונ דר נאך האט גינעהקנט יוסף אונ רחל
 אונ האבן זיך גבוקט רש"י שרייבט פרוואס ביי אלע האבן די מוטער גינעהקנט פרי די קינדער אונ ביי
 רחל האט יוסף פריער גינעהקנט פרי רחל ווארום יוסף האט אזו גיטראכט מיין מוטער איז איין יפת
 תואר פאקער נעמט עשן זיך אין איר פרי ליבן דרום וועל איך ביה שטעלן פרי איר אונ וועל זיך פאר
 שטעלן ער זאל אויף איר גיט קוקן אונ דרום האט יוסף זוכה געווען צו דר גרבה עלי עין אז קיין
 עין הרע זאל אין זינע קינדער גיט שולט זיין: (ד) ויאמר אונ עשן האט גינאנט מי לך כל המהנה הזה אשר
 פגשתי ווער איז די כחנה וואס איך האב גינעהקנט וואס ויא איז דין רש"י שרייבט דאס גייט אויף

קלו

בעל הטורים

ה'תשנ"ה

לם לשון

וּבְרַכְתִּי דַּחֲלִ"כַּ

ישיבת אמת וחסד

[illegible][illegible]

לי רב אחי אמן

לפני דיר דאם דיר

צד ד"א פֿרָכאָר

עַם וְנָאם עֵר הָ

אֶת יַעֲקֹב אֵל נָתַן

לקחת מנחתי מיד

נעמן פון מיר

וְכָל הַיּוֹם כִּדְרָאֵם פְּנֵי אֱלֹהִים

יונה ויונה דין

ויטא דא

[illegible]

וְהָיָה כִּי יִשְׁמַע ה' אֶת הַקּוֹל וְהָיָה כִּי יִשְׁמַע ה' אֶת הַקּוֹל

צוֹ בִּיר גָּאָר מִי

גנוֹפֶּן : (יב) וי

יין צו קעגן דיר

וּדְבֵי יָדַע מִיֵּן הָא

ד עלות די זייג

י' וועלן צו גב

1874

אֶתְנַהֲלָה לְאִשִּׁי לְרָגֶל הַמֶּלֶאכָה אֲשֶׁר־לְפָנַי וּלְרָגֶל
הַיְלָדִים עַד אֲשֶׁר־אֲבֹא אֶל־אֲדֹנִי שְׁעִירָה: וַיֹּאמֶר
עָשׂוּ אֲצִיגָהּ נָא עִמָּךְ מִן־הָעַם אֲשֶׁר אֵתִי וַיֹּאמֶר
לְמָה זֶה אֲמָצֹאֲחֵן בְּעֵינֵי אֲדֹנִי: וַיֵּשֶׁב בַּיּוֹם הַהוּא
עָשׂוּ לְדַרְכּוֹ שְׁעִירָה: וַיַּעֲקֹב נָסַע סָבְתָה וַיָּבֶן לוֹ
בֵּית וּלְמִקְנֵהוּ עָשָׂה סֹכֶת עַל־בֶּן קָרָא שֵׁם־הַמָּקוֹם
סֹכֹת: ׀ וַיֵּבֹא יַעֲקֹב שָׁלֵם עִיר שָׂכָם אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ
כְּנָעַן בָּבֹאוּ מִמֶּדֶן אֲרָם וַיַּחֲזֵן אֶת־פָּנָי הָעִיר: וַיִּקָּן
אֶת־חֵלְקֵת הַשָּׂדֶה אֲשֶׁר נָטָה שֵׁם אֶהְלוּ מִיד בְּנֵי־
חֲמוֹר אֲבִי שָׂכָם בַּמָּאָה קְשִׁיטָה: כ וַיַּצֵּב שֵׁם מִזְבֵּחַ
וַיִּקְרָא־לוֹ אֵל אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל: ׀ חֲמִישִׁי לַד' וַתֵּצֵא
דִּינָה בַת־לֵאָה אֲשֶׁר יָלְדָה לְיַעֲקֹב לְרֵאוֹת בְּבָנוֹת

רש"י

שפתי חכמים

לכך כמנונו וכו' וק"ל: חלומר לא שכן הוא לפיו והוא אחריו
וק"ל: ויולדו לרגל הוא במקום כפי רגל כפי כח הליכה רגלו כו'
לא כפי הכורך להיות רגל: וק"ל דפסוק ויחמר להם זה אמר
מן משמע שלא רצה לנחל חן והוא שלא לו מנהג גדולה כדי לנחל חן
בעיניו ועו"פ להם זה העשה וכו' והמנחל חן בעיניו ממנו כפ"ע
הוא: בוא"ש והלא א"ע דכתיב עשו לחוד בקרבן אשמו נמי במשמע
דכתיב בסמוך ויעקב נסע סבחה וכו' נמי נשין וכו' ועבדיו אלא
עד אשר אבא אל אדני שעירי. הרחיק לו הדרך שלא היה דעתו ללכת אלף עד סוכות ואמר עד אשר אבוא אל אדוני
שעירי אמר אם דעתו לעשות לי רעה ימנע עד בואי אליו והוא לא הלך (ב"ר). ואימתי ילך בימי המפניה שנה' (עובדיה
ח) ועלו מושעים זהר ליון לפסוק חת הר עשו וכו' וכו' ים לפרשה זו רבים: (טו) ויחמר להם זה' העשה לי מוכה זו
שלי רך לה: אמר חן בעיני אדני. ולא תפסל לי עתה פס גמול: וישב ביום ההוא עשו לדרכו. (ב"ר) עשו לבדו וד' מאות
איש שהלכו עמו בשמו מחללו אחד אחד יריבו פגע להם הקב"ה בימי דוד שנה' (פ"א ל) כי אם ד' מאות איש אשר
יועג ומחו כל הצאן וועלן אוים פייגערן אלע שאף: (יד) יעבר נא אדני לפני עבדו לאו דר האר איבר פארן
פר וזין קנעכט כלומר יעקב האט גנאנט צו עשו גייד דו פריער פר מיר ואני אתנהלה אונ איך וועל
מיה פירן לאטי פאמקעלך לרגל צו פום המלאכה די ווערק אשר לפני וואס פר מיר כלומר נאך דעם פת
נאך פון ברהמנות וויפיל זיי קאנן גיין מיט די פים אונ פון די קינדער עד אשר אבא פון איך וועל קומן
אל אדני שעירי צו מיינ האר קיין שעירי. רש"י שרייבט די דעה פון יעקב איז דאש גינען נאר צו
גיין קיין סוכות גיט קיין שעירי. נאר יעקב האט זיך און גטראכט אז עשו האט איין מחשבה מיר
שלקעכ צו מאן זאל ער ווארמן ביז איך וועל צו אים קומן אבר יעקב איז גאר פון אים גיט גנאנט
אונ ווען דען וועט ער גיין אז משיה וועט קומן (עין רש"י): (טז) ויארם עשו האט עשו גנאנט אציגה נא
עמד מן העם אשר אתי נון איך וועל אפ שטעלן דיר פון דעם פאלק וואס איז מיט מיר ויארם האט יעקב
גנאנט למה זה וואס מוג מיר דאס אז דו זאלסט מיר מאן אזו אטובה וואס איך דארף זיין גיט אבנא
חן בעיני אדוני לאו מיה גפינן חן אין דיינע אויגן אונ דו זאלסט מיר גיט צאלן היינט קיין שום גמול
אונ קיין שום מוכה: (טז) וישב ביום ההוא עשו לדרכו שעירי אונ עשו האט זיך דעם וועלפגן מאנ ויך

גיקערט

אתקלום

קל

עד די אעזל לות רבוי לשעיר: 10 ואמר עשו אשבוק פען עמן מן עמא דעמי ואמר
 למא דנן אשבוק רחמין בעיני רבוי: 11 ותב ביומא תהוא עשו לארחה לשעיר:
 12 ויעקב נמל לספות ובנא לה ביתא ולבעירה עבד ממלן על פן קרא שמא דאתרא
 סבות: 13 ואתא יעקב שלים קריתא דשכם די בארעא דבנען במיתה מפדן דארם וישרא
 לקבל (אפי) קריתא: 14 וזבן ית אחסנת חקלא די פרס תמן משכנה מידא דבני חמור
 אבחי דשכם במאח חורפן: 15 ואקם תמן מדבחה ופלח עלוה קדם אל אלהא דישראל:
 16 ונפקת דינה בת לאה די ילדיה ליעקב למחוי בבת ארעא: 17 והוא יתה שכם בר

המורים בעל

עלות הביא. ומה היו עושים (שם) כדועה עדיו ירעה: (יד) שעירה ג' במסכר ב' הכא ואידך (יחשע יב) ועד הכר התקל סעולה
 שעירה. שחאמר (עובדיה) ועלו מושיעם בכה ליו וגו' וזכו עד אשר אבוא אל ארצו שעירה ס"ח אלה. אלה
 טול ד' רמח נאחר ד' גיות יבא אלה לפני כל יום ה' בגדול והמלא וזו ועלו מושיעם לשפות את הר עשו: (ה) בנות ב' ב'מס' הכא בנות
 סאקד וכו' (פסטיס יד) בנות חקד וגו' אלה גבי משמן לומר בשביל שלא להלך ליתן לחמו כמו כדל' במדרש שסעויה בתיבה מפניו נעשה

רשיי

רכבו על הנמלים: (יו) ויבן לו בית (מגילה יז) שהם שם יח
 הדם לקין וחורף וקין סכות קין בית חורף סכות קין:
 (ידה) שם. (שבת ל) שלם בגופו במהרהפא מלעסו: שם
 צממוהו שלא חסר כלום מכל אותו דורון: שלם בחמורו שלא
 שכה תלמודו בזים לבן: עיר שם כמו לעיר וכמורו (רות ה)
 עד בואהו בית לחם: בבואו מפדן ארם כדלם הסומר להבירו
 יא פלוגי מבין פניו אריות ובה שלם: אף כדל' ויבא שלם מפדן
 ארם מלכין ומעשו שמודונו לו בדרך: ויהא את פני העיר ערב
 שבת היום: בשלמות דרב אחאי כר"י: (יט) קשיוס: מעה
 אמר כ"ע כשהלכתי לכריי הים היו קורין למעה קשיוס:
 (ותרגמו חורפן עובים חריפים בכל מקום עובר לסוחר):
 (כ) ויקרא לו אל אלהי ישראל: לא שהמזבח קרוי אלהי ישראל
 אלא על שם שהיה הקדש עמו והלילו קרא שם המזבח על

שם הכס להיות שבתו של מקום מזכר בקריאת השם כלומר מי שהוא אל הוא הקדש הוא לאלהים לו שמי ישראל: וכן
 מנינו במשה (שמות יז) ויקרא שמו ה' נסוי לא שהמזבח קרוי ה' אלא על שם הנס קרא שם המזבח להזכיר שבתו של הקדש
 ה' הוא נסוי ורבותיו דרשו שהקדש קראו ליעקב אל ודברי הורה כפמים ויפון סלע מתחלקים למשה עטמים:
 ואני לישב פשוטו של מקרא בלתי: (א) בת לאה ולא בת יעקב: אלא ע"ש ויתחלה נקראת בת לאה שאף היא ילתינה

גקערט צו זיין וועג קיין לשעיר: (יז) ויעקב נסע סכותה אונג יעקב האט געזיגן קיין סכותות ויבן לו בית אונג
 ער האט גיבויט צו זיין אהויז ולמקדו עשה סכותות אונג צו זייער פיה האט ער גמאכט פיידליך על כן
 קרא שם המקום סכותות דרום האט מען גרופן דעם נאמן פון דעם ארץ סכותות: (יח) ויבא יעקב שלם עיר
 שכם אונג יעקב איז גקופן גאנץ אין דר שטמאט שכם וואס ווא איז ארץ ארץ גנען: רשיי שרייבט
 ער איז געווען גאנץ אין געזיגט מיט זיין גוף ער איז גהיילט גווארן אויף זיין דיה אונג ער האט אויף
 גהערט צו היינאן אונג גאנץ מיט זיין געלט ער איז אים גיט גחסר גווארן זיין געלט כחמית דר ממנה
 וואס ער האט גשיקט צו עשו ווארום גאט האט דאס אים גמלא געווען אונג גאנץ מיט זיין תורה ער
 האט גיט פון געסין דאס לערנן אין דר צייט וואס ער איז געווען אין דרום פון לבן בבואו מפדן ארם און
 יעקב איז גקופן פון פרץ ארם ויהא את פני העיר אונג ער האט גרום פון דר שטמאט: (יט) ויקן את חלקת
 השדה אשר נטה שם אהלו אונג יעקב האט גקויפט די שטיק פערלד וואס ער האט דארטין גינייגט זיין
 געזעלט מיד בני חמור אבי שכם ביי די קינדר פון חמור דר פאטער פון שכם כמאח קשיוס פאר דורנערט
 משבעות: (כ) ויבן שם מזבח אונג ער האט דארטן אויף גישמעלט אמזבה ויקרא לו אונג ער האט דעם
 מזבח גרופן אד אלהי ישראל רשיי שרייבט גיט דר מזבח ווערט גרופן אלהי ישראל נאר פון וועגין די
 גמים וואס גאט האט מיט אים גטאן האט ער גזאגט אל דר וואס איז אנגאט דאס איז הקב"ה אלהי
 ישראל ער איז אנגאט צו מיר וואס מיין נאמן איז ישראל: (א) ותצא דינה בת לאה אשר ילדה ליעקב לראות
 בבנות הארץ אונג ווא איז ארץ גאנען דינה די מאכטער פון לאה וואס ווא האט גוואונן צו יעקב צו
 זעהן אין די טעכטער פון דעם לאנד: רשיי שרייבט דרום שטייט די מאכטער פון לאה אונג גיט דר
 מאכטער פון יעקב ווייל ווא האט גהאט די טבע פון איר מוטער לאה דען איר מוטער לאה האט אויף

הָאָרֶץ: ב וַיֵּרָא אֹתָהּ שָׁכֶם בֶּן-חֲמוֹר הַחִוִּי נָשִׂיא
הָאָרֶץ וַיִּקַּח אֹתָהּ וַיִּשְׁכַּב אִתָּהּ וַיַּעֲנֶה: ג וַתִּדְבַּק
נַפְשׁוֹ בְּדִינָה בַת-יַעֲקֹב וַיֹּאחֲזֶה אֶת-הַנְּעָר וַיִּדְבֹּר
עַל-לֵב הַנְּעָר: ד וַיֹּאמֶר שָׁכֶם אֶל-חֲמוֹר אָבִיו לֵאמֹר
קַח-לִי אֶת-הַיְלָדָה הַזֹּאת לְאִשָּׁה: ה וַיַּעֲקֹב שָׁמַע
כִּי-טָמְא אֶת-דִּינָה בָתּוֹ וּבְנֵי הָיוּ אֶת-מִקְנֶהוּ בַּיְשָׁרָה
וְהַחֲרִישׁ יַעֲקֹב עַד-בָּאָם: ו וַיֵּצֵא חֲמוֹר אֶבְרִי-שָׁכֶם
אֶל-יַעֲקֹב לְדַבֵּר אִתּוֹ: ז וּבְנֵי יַעֲקֹב בָּאוּ מִן-הַיְשָׁרָה
בְּשִׁמְעָם וַיִּתְעַצְבוּ הָאֲנָשִׁים וַיַּחֲר לָהֶם מְאֹד כִּי
נָבְלָה עֵשָׂה בִּישְׂרָאֵל לְשָׁכַב אֶת-בַּת-יַעֲקֹב וְכֵן לֹא
יַעֲשֶׂה: ח וַיִּדְבֹּר חֲמוֹר אֹתָם לֵאמֹר שָׁכֶם בְּנִי
חֲשָׁקָה נַפְשׁוֹ בְּבָתְּכֶם תָּנוּ נָא אֹתָהּ לִּי לְאִשָּׁה:
ט וְהִתְחַתְּנוּ אִתָּנוּ בְּנֵיכֶם תִּתְּנוּ-לָנוּ וְאֶת-בְּנֹתֵינוּ
תִּקְחוּ לָכֶם: י וְאִתָּנוּ תֵּשְׁבוּ וְהָאָרֶץ תִּהְיֶה לַפְּנִיכֶם
שָׁבוּ וְסָחֲרוּהָ וְהֶאֱחָזוּ בָּהּ: יא וַיֹּאמֶר שָׁכֶם אֶל-אֲבִיהָ
וְאֶל-אֶחָיהָ אֲמָצָאֵהוּ בְּעֵינֵיכֶם וְאִשֶּׁר תֹּאמְרוּ אֵלַי
אֵתָּן: יב הִרְבוּ עָלַי מְאֹד מְהֵרָ וּמִתָּן וְאִתְּנָה כַּאֲשֶׁר
תֹּאמְרוּ אֵלַי וְתָנוּ-לִי אֶת-הַנְּעָר לְאִשָּׁה: יג וַיַּעֲנוּ בְנֵי-
יַעֲקֹב אֶת-שָׁכֶם וְאֶת-חֲמוֹר אָבִיו בְּמִרְמָה וַיִּדְבְּרוּ

שפתי חכמים הנערה ק' הנערה ק' רש"י

אמר ויקרא אלי ישלח יעקב אל וכו' הקב"ה אל בעלזנוס ויעקב
אל כהתחונס ר"ל כיון שהכניס שמוע בשבוע על הלזין ח"כ הוא
(יומא עז): (ג) על לב הנערה דברים המעייפין על הלז ראי חב"ד בחלקם שדה קטנה כמה ממנו בזבז ואלי אשכח

ליב ג' האט ארזים צו גיין וואו עש' שטייט פריער אין פסוק וצא לאח לקראתו וגו' דאס איז מיינטש
ל'אח איז אקעגן גנאנגן איר מאן יעקב אונ' האט גנאגט אלי תבוא וגו': (ב) וירא אותה שכס בן חמור החוי
אונ' ער האט דר' זעקן ויא' שכם דר' זון חמור דר' חוי נשיא הארץ דר' תאר פון דעם לאנד ויקח אותה אונ'
ער האט ויא' גנאגן וישכב אותה אונ' ער איז גלעגן מיט איר ויענה אונ' ער האט ויא' גפייניגט: (ג) ותדבק
בנפשו אונ' עש' איז ווארן פאדעקט ויין לייב בדינה בה יעקב אין דיקה דר' מאקט פון יעקב וואהב את הנערה
אונ' ער האט לייב ג' האט די יונג פרוי וידבר על לב הנערה אונ' ער האט ג'קעט אויף דעם הארץ פון
מירדל

חמור חוֹמָה רַבָּא דְאַרְעָא וְדַבֵּר יְתָהּ וְשָׁכֵב יְתָהּ וְעָנִהָ : וְאַתְרָעִיאת נַפְשָׁהּ בְּרִינָה פִתְּ
 יַעֲקֹב וְרַחֲמִים יִתְּ עוֹלָמָתָא וּמְלִיל עַל לְבָא דְעוֹלָמָתָא : וְאָמַר שְׂכָם לְחַמּוֹר אַבְהִי לְמִימָר
 סָב לִי יִתְּ עוֹלָמָתָא הָרָא לְאַנְתּוֹ : ה וַיַּעֲקֹב שָׁמַע אֲחֵרִי סָאִיב יִתְּ דִּינָה בְּרַתָּהּ וּבְנוֹתָּהּ הָיוּ
 עִם גִּיתוֹתַי בְּחֻקְלָא וְשִׁתִּיק יַעֲקֹב עַד מִיתִיהוּן : וּנְפִיָּךְ חַמּוֹר אַבְהִי דְשְׂכָם לֹות יַעֲקֹב
 לְמַלְלָא עִמָּה : וּבְנֵי יַעֲקֹב עָלוּ מִן חֻקְלָא פִד שְׁמַעוּ וְאַתְנָסִיסוּ גְבִרְיָא וְחִקְרָה לְחוּן לְחִדָּא
 אֲחֵרִי קָלְנָא עֲבַד גִּישְׂרָאֵל לְמַשְׁבֵּב עִם פִתְ יַעֲקֹב וְכֵן לֹא כִשָּׁר לְאַתְעָבְרָא : וְחִמְלִיל חַמּוֹר
 עִמְהוּן לְמִימָר שְׂכָם בְּרִי אֲתְרָעִיאת נַפְשָׁהּ בְּבִרְתָּכוֹן וְכֵן יְתָהּ לִיה לְאַנְתּוֹ : וְתַתְּחַתְנֵן
 בְּנָא בְּנִתְיָכוֹן תַּתְנֵן לָנָא וְיִתְּ בְּנִתְנָא תַסְבּוֹן לְכוֹן : וְעַמְנָא תַתְבּוֹן וְאַרְעָא תַחֲדִי קַדְמִיכוֹן
 תַיִבוּ וְעִבְדִּי בֵּה סְחוֹרְתָא וְאַחֲסִינֵי בֵּה : וְאָמַר שְׂכָם לְאַבְהִיָּא וְלֹאֲחִיָּא אֲשַׁפֵּת רַחֲמֵן
 בְּעִינִיכוֹן וְדִי תִימְרוֹן לִי אֲתָן : וְאָסְגוּ עָלֵי לְחִדָּא מִדְּחִרִין וּמִתְנֵן וְאַתְנֵן כְּמָא דִי תִימְרוֹן לִי
 וְתִבּוּ לִי יִתְּ עוֹלָמָתָא לְאַנְתּוֹ : וְאַתְיָבוּ בְּנֵי יַעֲקֹב יִתְּ שְׂכָם וְיִתְּ חַמּוֹר אַבְהִי בְּחֻקְמָתָא

בעל המורים

שְׁלֹאָה לְחֹמָה בְּנָתוֹם הֶאֱרָן וְעֵלֶּה שָׁכֵם : (יז) הֲרִנֹּן : ב' בְּמִסְכָּה כֹּכָא וְאִידָן (עֲמוּסָה ד' ו' ט"ז) בְּגִלְגַּל כִּרְכּוֹ לִפְשׁוֹת * חָף עַל פִּי שְׁהֲרַסְתָּ

שפתי הכמים

דומה כאלו הוא בעצמו אל : סוסעבר יחא נדון כמיתה קד קבלו
 עליהם חף שלח מן הדיון כדפי' לעיל פ' חיי שרם וכן דיוק כשון סח
 גודרין וכו' עשו גדר לא סחוא לזוי מפי כסם ודוק * וז"ל סח פמוס
 חזקה ככלל עריות * ו"ל כיון שגול חזקה וזכא עליה סח כמו עריות
 ויחייב עליה סח * ח"ס * (מח"י) חספה ע"י סחי ואמר דהפוזיות לא נאכחו לבני נח ע"י גדר וכו' * ומה שנתחייב שכם מיתה היינו
 משום גול חלוצה דהרמ"ס או משום שחר מעשו כעשים חלוצה דהרמ"ס וזכא דהרמ"ס לא הוכיח אחד מאלו הכ' טעמים לפי שזכר לא

רשי

ומסקה העיר וכל שדותיה : (ז) וכן לא יעשה * לענות חס
 דכחולות שהאומות גדרו עמלמן מן העריות ספי' המבול (כ"ר) :
 (ח) חסקה * חספה : (יב) מסר * כחוכה (כ"ר) : (יג) במרמס
 ויחייב עליה סח * ח"ס * (מח"י) חספה ע"י סחי ואמר דהפוזיות לא נאכחו לבני נח ע"י גדר וכו' * ומה שנתחייב שכם מיתה היינו
 משום גול חלוצה דהרמ"ס או משום שחר מעשו כעשים חלוצה דהרמ"ס וזכא דהרמ"ס לא הוכיח אחד מאלו הכ' טעמים לפי שזכר לא

מיידי * רשי שרייבט ער האט מיט איר גרעט אַזעלכע רייד וואס זיי ווערן אַן גינגן אויף דעם
 הארצן * ער האט איר גזאגט נעה פאר אזו אַקליין שטיקל פערל וויא פיל געלט דיין פאטער האט
 גיגעבן איה וועל דיה געבן וועסטו האבן די גאנצע שטאט מיט אלע פערלד : (ד) ויאמר שכם אל חמור
 אביו לאמר אנן שְׂכָם האט גזאגט צו זיין פאטער חמור אזו צו זאגן קח לי את הילדה הזאת לאשה נעם מיר
 דאס מיינל פראווייב : (ה) ויעקב שמע כי שטמא את דינה בתו אנן יַעֲקֹב האט גהערט אז ער האט פאר
 אום רייניגט זיין מאַקטֶר דינה ובניו היה את מקנהו בשרה אנן זיינע זין זיינן גיווען מיט זיינע פיה און
 פערלד וחתוריש יעקב עד בואם אנן יַעֲקֹב האט גשווויגן ביז זייער קינן : (ו) ויצא חמור אבי שכם לדבר אתו
 אנן ער איז ארויס גיגאנגן חמור דר פאטער פון שְׂכָם צו ריידן מיט אים פלומר מיט יַעֲקֹב : (ז) ובני
 יַעֲקֹב באו מן השדה אנן די קינדער פון יַעֲקֹב זיינן גקומן פון דעם פערלד כשמעם אז זיי האבן דר הערט
 די מעשה ויתעצבו האנשים אנן זיי זיינן גווארן מרויעריג די מאנן ויחר להם מאוד אנן עש האט צו זיי
 זייער גריימט דאס הייבט עס האט זיין זייער פאר דראסן כי גבלה עשה בישראל ווארום עש איז
 גמאן גווארן אַזאאנד צווישן די ישראל לשכב את בת יַעֲקֹב צו ליגן מיט די מאַקטֶר פון יַעֲקֹב וכן לא
 יעשה אנן עש ווערט נישט גמאן אזו אז מען זאל מענה זיין בתולות * רשי שרייבט זינט דר פבול איז
 גווען האבן זיי זיך אַנדֶר גמאן אז זיי זאלן נישט מרייבן קיין זנות : (ח) וידבר חמור אחת לאמר אנן חמור
 האט מיט זיי גרעט אזו צו זאגן שכם בני חסקה נפשו בבחכם מיין זון שְׂכָם האט פגעקט אַדֶר ער האט
 גגלוקט זיין לייב אין אייער מאַקטֶר תנו אתה לו לאשה נישט זיא צו אים פראווייב : (ט) והתחתנו אותנו
 אנן מיר זאלן זיך צווישן אַנדֶר מתחתן זיין בנותיכם תתנו לנו אייערע מעקטֶר זאלט איר געבן צו
 אננן פראווייב ואת בנותינו תקחו לכם אנן אונזרע מעקטֶר זאלט איר געבן צו אייפֶר פראווייב : (י) וחתנו
 חשבו אנן מיט אננן זאלט איר זיין ווארץ תהיה לפניכם אנן דאס לאנד זאל זיין פראווייב וסחורה אנן
 דאנדילט דריין והאחוזה בה אנן פאגרייפט דריין : (יא) ויאמר אל אביה ואל אחיה אנן שְׂכָם האט גיזאגט
 צו איר פאטער אנן צו אירע פריידר אבנא חן בעניכם לאַזט מיה גיפֶיגן חן אין אייערע אויגן ואשר תאמרו
 אלי אתן אנן וואש איר וועט מיר זאגן וועל איה אנן איה וועל געבן אזו וויא איר וועט זאגן צו
 די כתובה ומתן אנן גישאנאק ואתנה כאשר תאמרו אלי אנן איה וועל געבן אזו וויא איר וועט זאגן צו
 מיר ונתנו לי את הנערה לאשה אנן מיט מיר די זינג פראווייב : (יג) ויענו בני יַעֲקֹב את שכם ואת חמור
 מבני אנן די בְּנֵי יַעֲקֹב האבן געמפֶקעט צו שְׂכָם אנן צו זיין פאטער חמור במרמה מיט חֻקְמָה ויהב

אֲשֶׁר טָמְאָה אֶת דִּינָה אַחֲתָם: יוֹיָאֲמְרוּ אֵלֵיהֶם לֹא
 נוֹכַל לַעֲשׂוֹת הַדָּבָר הַזֶּה לְתֵת אֶת־אֲחֹתָנוּ לְאִישׁ
 אֲשֶׁר־לוֹ עֲרָלָה כִּי־חֲרָפָה הוּא לָנוּ: טו אַךְ־בְּזֹאת
 נִאֲוֹת לָכֶם אִם תִּהְיוּ כְּמֵנוּ לְהַמְלֹךְ לָכֶם כָּל־זָכָר:
 טז וְנָתַנוּ אֶת־בָּנֹתֵינוּ לָכֶם וְאֶת־בָּנֵיכֶם נִקַּח־לָנוּ
 וְיִשְׁכְּבוּ אִתְּכֶם וְהִיָּינוּ לָעַם אֶחָד: יז וְאִם־לֹא תִשְׁמָעוּ
 אֵלֵינוּ לְהַמְלוֹךְ וּלְקַחְנוּ אֶת־בָּתְנוּ וְהִלְכְנוּ: יח וַיֵּיטְבוּ
 דְּבָרֵיהֶם בְּעֵינֵי חֲמוֹר וּבְעֵינֵי שָׁכֵם בֶּן־חֲמוֹר: יט וְלֹא־
 אַחֵר הִנָּעַר לַעֲשׂוֹת הַדָּבָר כִּי חָפֵץ בַּבַּת־יַעֲקֹב
 וְהוּא נִכְבָּד מִכָּל בֵּית אָבִיו: כ וַיָּבֹא חֲמוֹר וּשְׁכֵם בָּנוּ
 אֶל־שַׁעַר עִירָם וַיְדַבְּרוּ אֶל־אֲנָשֵׁי עִירָם לֵאמֹר:
 כא הֲאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה שְׁלָמִים הֵם אֲתָנוּ וַיֵּשְׁבוּ בָאָרֶץ
 וַיִּסְחָרוּ אֹתָהּ וְהָאָרֶץ הִנֵּה רַחֲבַת־יָדַיִם לִפְנֵיהֶם
 אֶת־בָּנֹתָם נִקַּח־לָנוּ לְנָשִׁים וְאֶת־בָּנֵינוּ נִתְּן לָהֶם:
 כב אַךְ־בְּזֹאת יֵאָתוּ לָנוּ הָאֲנָשִׁים לְשֹׁכֵת אֲתָנוּ
 לְהִיּוֹת לָעַם אֶחָד בְּהַמְלוֹךְ לָנוּ כָּל־זָכָר כַּאֲשֶׁר הֵם
 גְּמֻלִים: כג מִקְנֵיהֶם וּקְנִיָּנָם וְכָל־בְּהֶמְתָּם הִלּוּא לָנוּ
 הֵם אַךְ נִאֲוֹתָהּ לָהֶם וַיֵּשְׁבוּ אֲתָנוּ: כד וַיִּשְׁמָעוּ אֶל־
 חֲמוֹר וְאֶל־שָׁכֵם בָּנוּ כָּל־יִצְאֵי שַׁעַר עִירוֹ וַיַּמְלוּ כָּל־

רש"י

שפתי חכמים

דוק למאן טעם לחיוב מיתתו אלא לפרש לשכב את בת יעקב וכן לא
 טעם אשלו בפנים והקטע לו קושית בראש"ט וע"ז טי' שהעובדי
 הוא חללו הכח למרץ חכמו הוא חומר לו ערל חסה לו בן ערל חרפה בכל מקום גדוף: (טו) נחלו לכם נחל
 אונ ויי האבן דריבך גרעט מיט חכמה האמשע ויי האבן ניש קנינים גנוען וייערע רייד ויינן ויי גרעט
 גנוען אשר טמא את דינה וגו' ווייל ער האט פראוים רייניקט וייער שוועקט דיינה: (יד) ויאמרו אליהם
 אונ די בני יעקב האבין גיזאגט צו שכם אונ ויין פאטער לא נוכל לעשות הדבר מיר קאנן ניש טאן דיא
 דאויגע זאך לתת את אחותנו צו בעבין אונזר שוועקט צו פראווייב לאיש אשר לו ערלה צו אונ אפאן
 וואס ער איז ניש גימלית כי חרפה היא לנו ווארומ דאס איז צו אונ אפאן: (טז) אך גרעט בזאת נאח
 לכם מיט דעם דאויגין וועלן מיר צו איינע מרוצה ווערין אם תהיו כמנו און איר וועט ויין און וויא מיר
 להמול

ומלילו די סאב ית דינה ארתהון: יי ואמרו להון לא נכול למעבר פתנא חרין למתן
 ית ארתנא לנבר די לה ערלתא אריחפודא היא לנא: ^{טו} ברם ברא נתפס לבון אם הנהון
 פתנא למגור לבון כל דכירא: ^{טז} ונתן ית פתנא לבון וית בנתיכון נסב לנא ונהוב
 עמכו ונהי לעמא חד: ^{יז} ואם לא תקבלון מנא למגור ונדבר ית ברתנא ונזיל: יי וישפרו
 פתנמיהון בעיני חמור ובעיני שכם בר חמור: ^{יח} ולא אוחר עולימא למעבר פתנא ארי
 ארתעי בבית יעקב והוא קיר מפל בית אבותי: ^{יט} ואתא חמור ושכם ברה לתרע קרתהון
 ומלילו עם אנשי קרתהון למימר: ^{כא} גבריא האלן שלמין אנון עמנא ויתכון בארעא
 ויעבדון בה סחורתא וארעא הא פתיות ידון קדמיהון ית בנתיכון נסב לנא לנשין וית
 בנתנא נתן להון: ^{כב} ברם ברא יתפסון לנא גובריא למתב עמנא למחוי לעמא חד למגור
 לנא כל דכירא כמא די אנון גזירין: ^{כג} גיתיהון וקניניהון וכל בעיריהון הלא דילנא אנון
 ברם נתפס להון ויתכון עמנא: ^{כד} וקבלו מן חמור ומן שכם ברה כל נפקי הרע קרתה

רשי

שפתי חכמים

עלכס ל' (מ' יב) ויאותו הכהנים (ביהודע): להמל: להות
 נמול: פלימו ל' לפעול חלה ל' להפעל: (טז) ונחמו: טרץ פניה
 מודגשה לפי סה"ס משמשה במקום פתי טו"ץ ונחמו: ואת
 בנתיכס נקח לנו: אהה מולא במחוי שחמר חמור ליעקב ובתשובת בני יעקב לחמור שחלו ההשפיות בבני יעקב ליקח
 בנות שכם את שיבחרו להם ובנותיהם יתנו להם לפי דעתם דכתיב ונחמו את בנותיו לפי דעתו ואת בנותיהם נקח לנו
 ככל אשר נחפון: ובדבריו חמור ושכם בנו אל יושבי עירם הפכו הדברים את בנותם נקח לנו לנשים ואת בנותיו נתן
 להם כדי לרעותם פיהו להמול: (כא) שלמים: בשלום וכלל שלם: והאלן הנה רחבת ידים: מאלס פירו רחבה וסתרית
 כלומר אל תפסידו כלום פרקמיתא הרבה בזה לבאן ואין לה קומיס: (כב) כהמול: ביות נמול: (כג) אך נחמס להם

להמול להם כל זכר עש זאל ווערן גימלת צו אייה אלע זכרים: (טז) ונתנו את בנותינו להם וועלן מיר
 געבן אונזערע מעקטור צו אייה פר ווייבר ואת בנותיהם נקח לנו אונ אייערע מעקטור וועלן מיר געבן
 צו אונז וישבנו אתכם אונ מיר וועלן ויצין מיט אייה והיינו לעם אחד אונ מיר וועלן ויין צו איין פאלק:
 (יז) ואם לא תשמעו אלינו אונ אויב איר וועט אונז גיט צו הערן להמול צו מל ויין ולקחנו את בתנו והלכנו
 וועלן מיר געבן אונזר מאקטור אונ מיר וועלן אנועק גיין: (יח) ויישובו דבריהם בעיני חמור ובעיני שכם בן
 חמור אונ עש איז וואל געעלן וייערע רייד אין די אויגן פון חמור אונ אין די אויגן פון שכם דר וון
 פון חמור: (יט) ולא אחר הנער לעשות הדבר אונ דר יונג שכם האט גיט גזוימט צו טאן די זאך בלומר
 ער האט זיך מל גווען והוא נכבד מכל בית אביו אונ ער איז גיערליכטור פון גאר ויין פאטערס הויז:
 (כ) ויבא חמור ושכם בנו אונ ער איז גקומן חמור אונ ויין וון שכם אל שער עירם צום טויער פון וייער
 שטאט וידברו אל אנשי עירם לאמר אונ וי האבן צו וייערע שטאט לייט גרעט אזו צו זאגן: (כא) האנשים
 האלה רי דאזיגע מאנן שלמים הם אתנו ויין נאנץ מיט אונז בלומר וי ויין מיט אונז שלום אונ מיט
 דעם גאנצין הארצן וישבו בארץ אונ לאזן וי ויצין אין לאנד ויסחרו אותה אונ וי זאלן האנדלן אין איר
 והארץ אונ דאס לאנד הנה רחבת ידים גון עש איז איין רחבת ידים פר וי מחמת פיל סחורה קומט אן
 אהער אונ קיין קונים איז גיט פר האנדלן אונ אייגנד אז וי וועלן זיך פנעצן ביי אונז וועלן וי מקויות
 ויין וי וועלן קריגין סחורה צו קויפן אונ איר וועט אויף קיין הייזיק גיט האבן את בנותם נקח לנו וייערע
 מעקטור וועלן מיר געבן צו אונז פר ווייבר ואת בנותינו נתן להם אונ אונזערע מעקטור וועלן מיר געבן
 צו וי: (כב) אך וייערע בואת יאותו לנו האנשים לשבת אתנו מיט דעם תנאי וועלן די לייט צו אונז
 מרוצה ווערן צו ויין מיט אונז להיות לעם אחד צו ויין צו איין פאלק כהמול לנו כל זכר כאשר הם נמולים אז
 עש וועט ווערין גימלת צו אונז אלע זכרים אזו וויא וי ווערין גימלת: (כג) מקניהם וייערע פיה
 וקניהם אונ וייער קויפונג וכל בהמתם אונ אלע וייערע בהמות האל פר וואר לנו הם דאס איז צוא אונז
 בלומר וועט אלץ ויין אונזערס אך וייערע נאותה להם מיר זאלן מרוצה ווערן צו וי אז מיר זאלן זיך מל
 ויין וישבו אתנו אונ דרוך דעם וועלן וי זיך פנעצן ביי אונז: (כד) וישמעו אל חמור ואל שכם בנו אונ וי האבן
 צו גהערט צו חמור אונ צו ויין וון שכם כל יוצא שער עירו אלע אויס גייער צום טויער פון דר שטאט
 וימולו אונ וי האבן גימלת כל זכר אלע זכרים כל יצא שער עירו אלע אויס גייער צום טויער פון דער

זָכַר כָּל־יְצֵאי שַׁעַר עִירוֹ: כה וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי
 בְּהִיוֹתָם בְּאֲבִים וַיִּקְחוּ שְׁנֵי־בְנֵי־יַעֲקֹב שְׁמַעוֹן וְלֵוִי
 אֶחָי דִּינָה אִישׁ חֶרְבוֹ וַיָּבֹאוּ עַל־הָעִיר בִּטְחָ וַיַּהֲרֹגוּ
 כָּל־זָכָר: ט וְאֶת־חֲמוֹר וְאֶת־שָׂכֶם בָּנָו הָרְגוּ לְפִי־
 חֶרֶב וַיִּקְחוּ אֶת־דִּינָה מִבֵּית שָׂכֶם וַיֵּצְאוּ: כו בְּנֵי־יַעֲקֹב
 בָּאוּ עַל־תְּחַלְלִים וַיְבֹזוּ הָעִיר אֲשֶׁר טָמְאוּ אַחֲוָתָם:
 כז אֶת־צֹאנָם וְאֶת־בְּקָרָם וְאֶת־חֲמִירֵיהֶם וְאֶת־
 אֲשֶׁר־בְּעִיר וְאֶת־אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה לָקְחוּ: כח וְאֶת־כָּל־
 חִילָם וְאֶת־כָּל־טָפָם וְאֶת־נְשֵׁיהֶם שָׁבוּ וַיְבֹזוּ וְאֶת־
 כָּל־אֲשֶׁר בַּבַּיִת: לוֹ וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־שְׁמַעוֹן וְאֶל־לֵוִי
 עֲבַרְתֶּם אִתִּי לְהַבְאִישְׁנִי בַיָּשֵׁב הָאָרֶץ בְּבִנְעָנִי
 וּבְפָרְזִי וְאֲנִי מֵתִי מִסָּפָר וְנֶאֱסָפוּ עָלַי וְהַכּוּנִי
 וְנִשְׁמַדְתִּי אֲנִי וּבֵיתִי: לא וַיֹּאמְרוּ הַכּוֹזָנִה יַעֲשֶׂה אֶת־
 אַחֲוָתֵנוּ: פ לָךְ וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל־יַעֲקֹב קוּם
 עֲלֶה בֵּית־אֵל וְשֹׁכֵב־שָׁם וַעֲשֶׂה־שָׁם מִזְבֵּחַ לָאֵל
 הַנִּרְאֶה אֵלָיךְ בְּבִרְחֶךָ מִפְּנֵי עֲשׂוֹ אַחִיךָ: ב וַיֹּאמֶר
 יַעֲקֹב אֶל־בֵּיתוֹ וְאֵל כָּל־אֲשֶׁר עִמּוֹ הִסְרוּ אֶת־אֱלֹהֵי

רש"י

שפתי חכמים

לדבר זה וע"י כן יסדו צ"ל: (כח) שני בני יעקב - בניו
 היו ויעקב נסע עמם וכו' נסעו עמם וכו' נסעו עמם וכו' נסעו עמם וכו'
 בניו שלא נסעו עמם (כ"ח): אחי ד"ה: לפי שמסרו

לכוח נסעו עמם וכו' נסעו עמם וכו' נסעו עמם וכו' נסעו עמם וכו'
 לו נסעו עמם וכו' נסעו עמם וכו' נסעו עמם וכו' נסעו עמם וכו'
 היו מנסכים אותם לנשים לישב אצלם וכו' נסעו עמם וכו' נסעו עמם וכו'
 שמעון וכו' שני בני יעקב ליל אלה וכו' נסעו עמם וכו' נסעו עמם וכו'

שְׁמָאֵם: (כח) ויהי אונ עש איז געווען ביים השלישי אין דריטן טאג פון דעם ב'שניידונג בחייתם כואבים אז
 זיי ווייגן געווען אין רעכטן ווייטאג ויקחו שני בני יעקב שמעון ולוי אחי ד"ה איש חרבו צוויי זין פון יעקב
 שמעון ולוי די ברודר פון ד"ה האבן געקען אימליכר זיין שווערד ויבאו על העיר בטח אונ זיי ווייגן
 געקען אויף דר שְׁמָאֵם ויכרידע עס האט זיך גייגן אנטקען זיי ניט גישטעלט מלחמה צו האלטן
 מלחמה זיי ווייגן אלע קראנק געווען אדר זיי האבן זיך פאר זיכערט אויף דעם כח פון זייער אלטן
 פאטער רש"י שרייבט האמטשע זיי ווייגן די קינדער פון יעקב האבן זיי זיך נוהג געווען אזוי וויא פֿרעקדע
 קענשטין וואס ווייגן ניט ווייגן זיין דען זיי האבן מיט אים קיין עצה גיהאלטן אונ וויידר פון וועסט
 וועגן שטייט אחי ד"ה ווייטן מיר דען ניט אז זיי ווייגן געווען די ברודר פון ד"ה נאר ווייל זיי
 האבן זיך מוסר נפש געווען פון אירט וועגן דרום ווייגן זיך גרופן געווארן אירע ברודר ויהיג כל וכו'
 אונ זיי האבן געהקט אלע זכרים: (כח) ואת חמור ואת שכם ב'נו חזק לפי חרב אונ חמור אונ זיין זון שכם

האבן

וַיָּגִדוּ כָּל דְּכוּרָא כָּל נִפְקֵי תַרְעָה קִדְמָה: כְּהִנְיָה בְּיוֹמָא תְּלִיתָאָה כִּד תְּקִיפוּ עֲלֵיהוֹן בְּאִבְהִידוֹן
וְנִסְבּוּ תַרְיָן בְּנֵי יַעֲקֹב שְׁמַעוֹן וְלֵוִי אַחֵי דִינָה גִבְרַה חֲרָבָה וְעָלוּ עַל קִרְתָּא דִּיתְבָּנוּ לְרַחֲצָן
וְקִמְלָדוּ כָּל דְּכוּרָא: כִּי וָיִית חֲמֹד וָיִית שְׂכָם בְּרָה קָמְלוּ לְפָתְנָם דִּחְרִב וּדְכָרוּ יִת דִּינָה מִבֵּית
שְׂכָם וְנִפְקוּ: כִּי בְנֵי יַעֲקֹב עָלוּ לְחַלְצָא קִמְלִיא וּבָזוּ קִרְתָּא דִּי מְאִיבָא אֲחִיתְהוֹן: כִּי יִת עֲנִהוֹן
וָיִית תְּהִדְהוֹן וָיִית חֲמִרְהוֹן וָיִית דִּי בְקִרְתָּא וָיִית דִּי בְחֻקְלָא בָּזוּ: כִּי וָיִית כָּל גְּכִסְיָהוֹן
וָיִית כָּל מַפְלְהוֹן וָיִית גְּשִׁיְהוֹן שְׂבּוּ וּבָזוּ וָיִית כָּל דִּי בְבִיתָא: ל וַאֲמַר יַעֲקֹב לְשִׁמְעוֹן
וְלֵלֵוִי עֲבַרְתוֹן יִתִּי לְמַתָּן דְּבָבּוּ בִּינָנָא וּבִין יִתְבִּי אֲרַעָא בְּכַנְעֲנָאָה וּבְפִרְזָאָה וְאַנָּא עִם
דְּמִנְן וָיִית בְּנִשְׁוֹן עַלִּי וְיִמְחֻזְוִי וְאַשְׁתִּי אֲנָא וְאַנְשֵׁי בֵיתִי: ל וַאֲמַרְוּ הַכְּנַפְקָת בְּרָא יִתְעַבְד
(כִּי יַעֲבֹד יִת) לְאַחְתָּנָא: וַאֲמַר יִי לַיעֲקֹב קוּם סָק לְבֵית אֶל וְתִיב תַּמָּן וְעַבְד תַּמָּן מִדְּבַחָא
לְאַלְהָא דְּאַתְגַּלִּי לָךְ בְּמַעֲרָקָךְ מִן קֳדָם עֲשִׂי אַחֲדָה: כ וַאֲמַר יַעֲקֹב לְאַנְשֵׁי בֵיתָה וְלִכָּל דִּי

בעל המורים

במוסר כמו שהרבו בגלגל דהיינו בשעבוד כוכבים הרבו גם אלו לעשות שהתנו עמם שלא לעבוד עבודת כוכבים: (כ) טמא: ג' במסר
טמא אחוס (יחזקאל כ"ג) טמא את מקדשי (הלים ע"ט) עמלו את היכל קדש כולם למדים מזה טמאו מקדשי לעשות מעשה שם וכן
טמא את היכל קדש כדכתיב שם כיוון עמ' טמאו אחוס וכמון את האלם לומר לך שעשו מעשה בהם: (ג) והחליפו שמלותיהם *
רשי

נעמן עליה נקראו אחיה: בטח: שהיו כוהנים: ומ"ק במוסר
היו על כהן של זקן (כ"ג) על החללים: לפנים החללים
וכן מ"א לחלל קטילא: (כט) חילם ממונם: וכן (דברים ה)
עשה לי את החיל הזה (במדבר כד) וישראל עשה חיל
(הסלים מט) ועזבו לאחיהם חילם: שבו: לשון שבו לפיכך
חיסעמו מלרע: (ל) עכרתם: לשון מים עכורים חין דעמי
לללה עכשו: וזלדה לללה היסא העכית עכרתם אותה
(תנחומא): מבורח היסא ביד כנענים שופלו ביד בני יעקב
אלה שהיו חומרים עד אשר תפרס יאומלח את הארץ לפיכך
היו בפתקין: מתי מספר: אגשים מועמים: (לא) הכוונה:
הפסק: את אחותיו יית' לחמא: (א) קום עליה: (תנחומא)
לפי שהלכת בדרך ה'נעשתה וכן לך זלח במדת: (ב) הכנר: שיש

ל"ל אלה לומר שמד אחיה עשו זה ולא מזה שהיו אחי דמוס:
שרל יעקב ח"ע על תפלתו של אברהם שהתפלל עולוס כדמפורס ס"פ
לך לך: מהרש"ל: שבת אהל אל היה טעמו מנעיל על משקל
קמו שבו כ"י שרשו שוב ויהי משלם שזה: אפסוק הוא כ"י משפטים
ר"ל לאחר שהפרס והרכה ומלחמה בלל עכשו יהיו כסדיון דמוס עשה
ובלח עולוס: דק"ל דלח קיראת זלח אלה מיי שמקרת עמלם לוסם
לכל אדם וא"ל למה קריב הכוונה יעשה הדין יכול הוא לעשותה זלח
כיון שהיה חילם מפקרת עמלם לך מפרס הפסק ר"ל עשהאל כללו
היסא הפסק: דק"ל דלמה ח"פ הכוונה שהסר ב"ח והיו כלילי נכתב
הכוונה יעשה את אחותיו ואת פ' עס וס"פ של הפסוק הכמו עשיתן
עם הזונה יעשה עם אחותיו והיה פ' זונה ממש לך מציא התרגום
שמדת ית ש"מ שאין פירושו עם וז"ל פ' הכוונה הפסק והמתרגם
פ' כן מדלח כתי' הכוונה: ידלח"ל למה הארץ לזווח קום עליה הלא
כבר נדבר יעקב ע"ז אלה ח"ק ליה מהר ועלה ואל תתאחר עוד וכד
אל על אחותיו בדים לכן לא נעשה עליו שלא חל המדר עליו אלא מציא

האבן ויי גהרנת צום שארף פון דר שווערד ויקחו את דינה מבית שכם ויצאו און ויי האבין גנובן דינה
פון דעם הויז פון שְׂכָם און ויינן ארזים גנאנגן: (כו) בני יעקב באו על החללים דר קינדר פון יעקב ויינן
גקובן אפ צו ציהען דר דר שְׂלֵאנִינְע ויבזו העיר אשר שמאו אהותם און ויי האבן גריובט די שְׂמֵאט ווייל
זיי האבן מְשֵׁמָא גווען ויינער שווערסטר: (כז) את צאנא ויינערע שְׂאָף ואת בקרם און ויינערע רינדר ואת
חמוריהם און ויינערע אייזלן ואת אשר בעיר און אלץ וואס איז גיוועזין אין שְׂמֵאט ואת אשר כשרה און
דאס וואס איז גווען אין פֿעלד לקחי האבן זיי צו גנובן: (כט) ואת כל חילם און גאר ויינער געלש ואת
כל שם און אלע ויינערע קינדר ואת נשיהם און ויינערע ווייבר שבו האבן זיי גיפאנגן ויבזו און האבין
גריובט ואת כל אשר בבית און אלץ וואס איז גווען אין די הייזר: (ל) ויאמר יעקב אל שמעון ולוי האם
יעקב גיזאגט צו שְׁמַעוֹן און לוי עכרתם אותי איר האם מִיָּה בְּעַמְרִיבָם להביאשני צו פר מיאוסין מִיָּה
ביושב הארץ ביי די ויזר פון דעם לאנד דר תרגום מאכט דעם פֿשֵׁט להביאשני ביושב הארץ צו געבין
אפֿיגנט שאפט צווישין מיר און די ויזר פון דעם לאנד ואני מתי מספר און אִיָּה בין מיט ווייניג מעגלשן
ונאספו עלי והכוני זיי וועלן זיך איין זאמלן אויף מיר און וועלן שְׂלֵאנִינְע מִיָּה ונשמדתי און אִיָּה וועל
ווערן פר מיליגט אני וביתי אִיָּה און מיין הויז גינדר: (לא) ויאמרו האבן זיי גנאגט הכוונה יעשה את אחותנו
זאל ער דען מאכן אונזר שווערסטר הפקר אזו וויא אזוניה: (א) ויאמר אלהים אל יעקב און גאט האם
גנאגט צו יעקב קום עלה בית אל שְׁמִי אויף און גיי אויף קיין בית אל ועשה שם מזבח לאל הכנאא אלר
בכרדח מפני עשו אחיך און מאך דארטן אמונת צו דעם גאט וואס האם זיך צו דיר בְּוִיזוֹן אז דו גיבסט
אנטלאפן גווארין פר דיין ברודר עשו: (ב) ויאמר יעקב אל ביתו ואל כל אשר עמו האם יעקב גנאגט צו
זיין הויז גינדר און צו די אלע וואס זיינן גווען מיט אים חסירו את אלהי הנכר אשר בתוכם מוֹם אַפֿ
די פֿרעמדע אפֿ געמיר וואס איז פר האגדן פון דעם רויבונג פון שְׂכָם צווישן אִיָּה והטחור און בריניגט

הַנֶּכֶד אֲשֶׁר בְּתַכְכֶּם וְהַמָּהְרוּ וְהַחֲלִיפוּ שְׁמֹתֵיכֶם:
 וְנִקְוָמָה וְנַעֲלָה בֵּית־אֵל וְאַעֲשֵׂה־שֵׁם מִזְבֵּחַ לְאֵל
 הָעֵנָה אֹתִי בַיּוֹם צִרְתִּי וַיְהִי עִמָּדִי בַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר
 הִלַּכְתִּי: וַיִּהְיֶנּוּ אֶל־יַעֲקֹב אֶת־כָּל־אֱלֹהֵי הַנֶּכֶד אֲשֶׁר
 בְּיָדָם וְאֶת־הַנּוֹמִים אֲשֶׁר בְּאֹזְנֵיהֶם וַיִּטְמְנוּ אֹתָם
 יַעֲקֹב תַּחַת הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר עִם־שָׂכָם: וַיִּסְעוּ וַיְהִיו
 חֹתֶת אֱלֹהִים עַל־הָעָרִים אֲשֶׁר סְבִיבוֹתֵיהֶם וְלֹא
 רָדְפוּ אַחֲרֵי בְנֵי יַעֲקֹב: וַיָּבֹא יַעֲקֹב לִזְוֵה אֲשֶׁר
 בְּאֶרֶץ כְּנָעַן הוּא בֵּית־אֵל הוּא וְכָל־הָעָם אֲשֶׁר־
 עִמּוֹ: וַיָּבֶן שֵׁם מִזְבֵּחַ וַיִּקְרָא לְמָקוֹם אֵל בֵּית־אֵל כִּי
 שָׁם נִגְּלוּ אֱלֹהֵי הָאֱלֹהִים בְּבִרְחוֹ מִפְּנֵי אֲחִיו: וַתִּתֶּמֶת
 דְּבָרָה מִיִּנְקַת רַבֻּקָּה וַתִּקְבֹּר מֵתַחַת לְבֵית־אֵל
 תַּחַת הָאֱלֹהִים וַיִּקְרָא שְׁמוֹ אֱלֹזָן בָּבוֹת: פ' וַיֵּרָא
 אֱלֹהִים אֶל־יַעֲקֹב עוֹד בָּבֹא מִפְּדֵן אַרְסֻי וַיִּבְרַךְ אֹתוֹ:
 וַיֹּאמֶר לוֹ אֱלֹהִים שְׁמֹךְ יַעֲקֹב לֹא־יִקְרָא שְׁמֹךְ עוֹד
 יַעֲקֹב כִּי אִם־יִשְׂרָאֵל יִהְיֶה שְׁמֹךְ וַיִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ

שְׁפָתַי הַכְּבִימִים
 לשון כדמיון ושכח בשלש וגו': ור"ל שאינו עושה פירות * סק פ' דיוק מן הפירות * (נח') יעקב לא רצה לעכבם שיוצק אותם לים העולה כי רצה למהר לקיים נדרו * ו' נחמדם למומם צעפר וכדי שלא ירגיש איום אדם לאחר זמן שם כאלו תפירה לפיכך עומם תחת אילן סק: י' כי לא אינם מלך מקומות כיון שהוא מקור בלי * וגם העמם שחתם

ביוצא משלל של שכם: והסדרו מע' כוכבי: והחליפו שמלותיהם: שמה' כי בידכם כסות של עבודת כוכבים: (ד) הלה' מין אילן יסרק: עם שכם' אלא שכם: (ה) חתת' פחד: (ו) אל בית אל' הקב"ה בבית אל' יגלוו שכינתו בבית אל' ית' חסדה חסרה ב"ת הממשותפת בראשה כמו (ע"ב פ) הנה הוא בית מכיר בן עמיאל כמו בבית מכיר' בית אביך (לעיל כד) כמו בבית אביך: כמקומות הכרה י' שם איך פון די עבודת כוכבים והחליפו שמלותיהם און פ'ר בייט אייערע קליידר ווארום מאמר איז פאר האנדן צווישן אייך איין קלייד פון עבודת כוכבים: (ג) ונקומה און לאמיר אויף שטיין ונעלה בית אל און מיר וועלן אויף גיין קיין בית אל ואעשה שם מזבח און איך וועל דארטן מאכן אמונת לאל העונה אותי ביום צרתי צו דעם גאט וואס האט מיר גענפֿרט אין דעם טאג וואס מיר איז גווען אייגן ויהי עמדי ברוד אשר הלכתי און ער איז מיט מיר גווען אין דעם וועג וואס איך בין גגאנגן: (ד) ויהנו אל יעקב און זיי האבן גיגעפן צו יעקב את כל אלוהי הנכר אשר בידם אלע פרעמערע אפ געטן וואס עש איז גווען אין וייערע הענט ואת הנזמים אשר באזניהם און די אוריינגליך וואס איז גווען אין וייערע אויערין ויטמן אותם יעקב און יעקב האט זיי פ'ר באגנגן חתת האלה אשר עם שכם אונטער דעם לינדן בויים וואס איז לעבן שכם: (ה) ויסעו און זיי האבן גצויגן ויהי חתת אלהים על הערים אשר סביבותיהם און עש איז גווען די פארכט

עֲמָהּ אֶעֱדוּ ית מַעֲוֵת עֲמָמָא דִּי בִינִיכוּן וְאִדְכוּ וְשֵׁנוּ פְסוּתִיכוּן : וְנִקְוֹם וְנִפְסַק לְבֵית אֱלִי
וְאֶעֱבֵר תַּמָּן מִדְּבַחָא לֵאלֹהֵא דְקַבִּיל לְלוֹתֵי בְיוֹמָא דַּעֲקֵתִי וְהִוָּה מִימְרָהּ בְּמַעֲדֵי בְּאַרְחָא
דִּי אֲזִילִית : וְיִהְיֶהוּ לְעֶקֶב ית כָּל מַעֲוֵת עֲמָמָא דִּי בִידִיהוֹן וְיִת קִדְשָׁא דִּי בְּאַדְנִיהוֹן
וְיִמְסַר יִתְהוֹן יַעֲקֹב הַחַוֹת בְּמָמָא דִּי עִם שָׂבָם : ה וְנִמְלֹו וְהוֹת דִּחְלָא דִּי עַל עֲמָמָא דִּי
בְּקִרְוֵי סַחְרִיגִיהוֹן וְלֹא רָדְפוּ בְּתֵר בְּנֵי יַעֲקֹב : וְאַתָּא יַעֲקֹב לָלוּ דִּי בְּאַרְעָא דְכִנְעֵן הִיא
בֵּית אֱלִי הִיא וְכָל עַמָּא דִּי עִמָּה : וּבְנָא תַמָּן מִדְּבַחָא וְקָרָא לְאַתְרָא אֱלִי בֵּית אֱלִי אֲרִי תַמָּן
אַתְגַּלִּי לָהּ יִי בְּמַעֲרִיקָה מִן קֶדֶם אַחוּדִי : ה וּמִיתַת דְּבוּרָה מִנְקִמָּא דְרַבְרָקָה וְאַתְקַבְרַת
מִלְרַע לְבֵית אֱלִי בְּשִׁפּוּלִי מִיִּשְׂרָאֵל וְקָרָא שְׁמָהּ מִיִּשְׂרָאֵל : וְאַתְגַּלִּי יִי לְעֶקֶב עוֹד
בְּמִיתוּתֵיהּ מִכְּפֵן אָרֶם וּבְרִידִי יָתָה : וְאַמַּר לָהּ יִי שְׁמֹךְ יַעֲקֹב לֹא יִתְקַרֵּי שְׁמֹךְ עוֹד יַעֲקֹב
אַלְהִין יִשְׂרָאֵל יִהְיֶה שְׁמֹךְ וְקָרָא ית שְׁמָהּ יִשְׂרָאֵל : יי וְאַמַּר לָהּ יִי אֲנָא אֱלִי שְׂדֵי פּוֹשׁ וְסִגִּי

בעל הטורים

(א) ונקומה ונעלה בית אל - רמז להא דליתא בפר"ק דשבת רמז פומקי ומנלי : ונקומה - ג' במס' - ככא ואידך (פ' מקץ) שלחה הכנעני
לחזי ונקומה - (עובדיה א') ונקומה עליה למלחמה - שהאמר יהודה בזכות ונקומה ונעלה בית אל שלחה הכנעני ונקומה וכן באחרונ זכות ונקומה
עליה למלחמה : (ב) ויסעו - ב' במס' - חד ר"פ וחד כ"פ הכא - ואידך חלה מעטיו ב"י ללכאחא ויסעו מלמד שהיו הדגלים מוסעים כעין

שפתי חכמים

אל שהיו טפחה מורה שהוא מוכרת : חר"ל דלון חין פירוש מישור
אלא חלון שמו של מישור כדפי' רש"י בפ' לך גבי חיל פארו וט"ס :
שדכיון דקודם לכן לא מהה שברי שלחה דבורה אליו ש"ע שדכיון
לא מהה וכשכחא יעקב אל בית אביו לא כתיב חלון ויבא יעקב אל בית
אביו ולא כתיב אל רבקה חלון שברי ע"י ששלחה לו דבורה אל חלון
ש"ע שמהה וכוון ששכשו נכסשו לו על אבינות שני דמכיון חלון בזכות
ר"ל אבינות אחר ח"כ ודאי בוגד לו על חמו שמהה : וייתקח הים
כלוא בביתו כיון שלא יכול לראות ויעקב הים כפדון חרס ולא היה
עדיון חלנה חלון עשו לבד ולכן העלימו חת יום מותה כדי שלא יעסוק
עשו בקבורה כי ע"י זה יקללו חת הכרס שיצא ממנו ים מכשית למה
יקללו חותה לאחר מיתה יותר מבחיתו וי"ל כי קודם מיתתה לא ראו
חמו כי היה חלון חמוי בחרץ שיעור שהיו שלח לשם המהה חלון
עכשיו שיצא לקבורה ויהיה חס חלון הוא מ"ס יקללו חותה - ומכרס"ל
פירש דמ"ס העלימו מיתתה כדי שיהיו סבורים שהוא עודה סוה ואין
רשיון לקלל חותה משום לא חקלל חרס חס דוקא מחיים : כגלון

חלכות וחלשות בלשון רבים כמו חלני יוסף חס בעליו עמו
ולא נאמר בעליו וכן חלכות שהוא לשון סופס ומרות מזכר בל'
רבים אבל אחד מכל שאר השמות לא תמצא בלשון רבים :
(ח) ומתה דבורה - מה ענין דבורה בבית יעקב חלון לפי
האמרה דבקה ליעקב ושלתיה ולקחהו משם שלחה דבורה
חלון לפדון חרס לחלס משם ומתה בדרך - מדברי רבי משה
הדרשן למדתיה : מתתה לבית אל - העיר יושבת חדר ונקברה
ברגלי החר : מתתה חלון - בשפולי מישרא שהיה מישור מלמעלה
בשפוע החר והקבורה מלמטה ומעשר של בית אל היו קרין
לו חלון - והגדה נכסשה חס בחלל שני שהוגד לו על חמו
שמהה (ב"ר) - וחלון בלשון יוני (חל) [חל] ולפיכך (ולפי
ש) העלימו חס יום מותה שלא יקללו הכריות "כרס חלון ממנו
עשו חק הכבוד לא פרסמה : (ט) עוד - פעם שני במקום הזה

אחד בלכמו ואחד בשפוע : ויבדך חמו - ברכת חללים (ב"ר) : (י) לא יקרא שמך עוד יעקב - לשון חרס הבא במארכ כיעקבה
פארקמ פון גאט אויף דִּי שְׁמֵעַט וואס ארום זיי ולא רדפו אונ זיי האבן גיט גאָד גאָנגט דִּי בְּנֵי יַעֲקֹב :
(ח) ויבא יעקב חוזה אונ יַעֲקֹב איז גִּקְרָן אין דִּר שְׁמָטָא ללז בארץ כנען וואס אין לאַנד כְּנַעַן בית אל דאָש
איינזיבית אל הוא וכל אשר עמו ער אונ גאָר ניון פאלק וואס מיט אים : (ז) ויבן שם מזבח אונ ער האט
דארטין גיבויט איין מזבֿח ויקרא למקום אונ ער האט אָן גרופן דאס אָרט אל בית אל גאט איז אין בית
אל כי שם נגלו אליי האלהים ווייל גאט האט זיך דאָרט צו אים גוויזן בברוה מפני אחי אז ער איז אָנגֿטלאָפֿן
פר זיין בְּרוּדֿר : (ח) ומתה דבורה מינקת רבקה אונ זיא איז גִּשְׁטאַרפֿן דְּבוּרָה דִּי זיין גִּרְן פון רַבְרָקָה - רש"י
שְׂרִיבֿט וזיא קומט דְּבוּרָה צו יַעֲקֹב - איז דִּר תירוצ ווארום רַבְרָקָה האט גאָנגט צו יַעֲקֹב בִּשְׁעַת
אז זיא וואס אים גִּשְׁטִיקט צוא לָבֿן אִיךְ וועל שיקין אונ וועל דִּיך פון דארטין צו נַעֲמָן האט זיא
גִּשְׁטִיקט דְּבוּרָה צו יַעֲקֹב קיין פֿדן אָרֶם ער זאל פון דארטן ארויס גיין : זיא איז גִּשְׁטאַרפֿן אין
וועג צוריק וועגס וחקבר מתחת לבית אל אונ זיא איז בְּגָרָפֿן גווארן פון אונגער בית אל - רש"י
שְׂרִיבֿט בית אל איז גִּשְׁטאַנן אויף אַבְרָם אונ זיא איז בְּגָרָפֿן אונגטין אין עק פאָרג חחת האלון
אונגער דעם לִיגֿדֿן בוים ויקרא שמו אלון בכות אונ ער האט אָן גרופן דעם נאָמען פון בוים אלון בכות :
(ט) וירא אלהים אל יַעֲקֹב עוד בבאו מסדן ארם אונ גאט האט זיך צו יַעֲקֹב באוויזן גאָד איין מאל אז ער
איז גִּקְרָן פון פֿדן אָרֶם בְּלוֹמֶר איין מאל האט ער זיך צו אים באוויזן אז ער איז גאָנגֿן קיין פֿדן אונ
דאס אַבְרָעֿ מאל אז ער איז צוריק גאָנגֿן ויבדך אתו אונ ער האט אים גִּבְעִנְשֵׁט - רש"י שְׂרִיבֿט ער
האט אים גִּבְעִנְשֵׁט בְּרַבֿת אַבְלִים ווארום יַעֲקֹב איז דארטן גוואר גווארן אז ניון מוסר איז גִּשְׁטאַרפֿן
(י) ויאמר לו אלהים האט גאט צו אים גאָנגט שמך יַעֲקֹב דִּין נאָמן איז יַעֲקֹב לא יקרא שמך עוד יַעֲקֹב פון

ישראל: יי ואמר לו אלהים אני אל שדי פרה ורבה
 גוי וקהל גוים יהיה ממך ומלכים מחלצין יצאו: שש
 יב ואת הארץ אשר נתתי לאברהם וליצחק לך
 אתננה ולזרעה אחריך אתן את הארץ: יג ויעל
 מעיו אלהים במקום אשר דבר אתו: יד ויצב
 יעקב מצבה במקום אשר דבר אתו מצבת אבן
 ויסך עליה נסך ויצק עליה שמן: טו ויקרא יעקב
 את שם המקום אשר דבר אתו שם אלהים בית
 אל: טז ויסעו מבית אל ויהי עוד כברת הארץ
 לבוא אפרתה ותלד רחל ותקש בלדתה: יז ויהי
 בהקשתה בלדתה ותאמר לה המילדת אל-
 תיראי כי גס זה לך בן: יח ויהי בצאת נפשה כי
 מתה ותקרא שמו בן-אנני ואביו קרא לו בנימין:
 יט ותמת רחל ותקבר בדרך אפרתה הוא בית
 לחם: כ ויצב יעקב מצבה על קברתה הוא מצבת
 קברת רחל עד-היום: כא ויסע ישראל ויט אהל
 מהלאה למגדל-עדר: כב ויהי בשכן ישראל בארץ

רשי

שפתי חכמים

קלל לשון שר ונגיד: (יא) אני אל שדי שמי כדלי לבד
 להסבכות שלי: פרה ורבה: על שם שעדיין לא נולד בנימין
 ואע"פ שכבר נמכרה ממנו: גוי בנימין: גוים: (כ"ב) מנשה
 ואפרים ששעתידים ללכת מיוסף וסם במנוי השבטים: ומלכים:
 (כ"ד) שאלו ואלו בשם שהיו משבט בנימין שעדיין לא נולד

וארז וקס עליו: לד"ק למה נאמר חזי ועוד למה נאמר שם של שדי
 ולא אחד משאר שמות: בכתב הרא"ס לרד"ק לגרוס וקסל גוים מנשה
 ואפרים דרשו גוי חד וקסל חד כי הכי דלא תקשה אחזי דפי' צפ'
 וחי' צברנו שפתידים ללכת ממנו עוד קל ועמים אז לרד"ק לגרוס
 סתם קל עמים בלא וי"ו וסבל גרסין גוים מנשה ואפרים וע' בג"א
 פ' וחי' מנשה בגורכא: פסוק דקמ"ז מחלוצין יצאו משמע שעדיין

אצטרך ואל נים אן גרופן ווערן דיין נאמן יעקב כי אם בייערט ישראל יהיה שמך דיין נאמן ואל ויין
 ישראל ויקרא את שמו ישראל אונער האט גרופן ויין נאמן ישראל: (יא) ויאמר לו אלהים אונג גאט האט
 צו אים גזאגט אני אל שדי איה בין דר אלמאכמיגר גאט איה בענטש דיר אונג זאג דיר פיה פרויפער
 ויה ורבה אונג מער ויה גוי אפאלק דאס איז בגנמין וקהל גוים אונג איין נאמלונג פון פעלקער דאס מיינט
 מען מנשה אונג אפרים וואס זיי וועלן ארויס קוקן פון יוסף אונג זיי וועלן גירעכניג ווערן איין צאל
 פון די שבטים יהיה מנך וועלן ויין פון דיר ומלכים מחלצין יצאו אונג מלכים וועלן ארויס גיין פון דיינע
 לעגן: (יב) ואת הארץ אשר נתתי לאברהם וליצחק אונג דאס לאנד וואס איה האב געגעבן צו אברהם אונג
 צו יצחק לך אתננה צו דיר וועל איה דאס געבן ולזרעך אחריך אתן את הארץ אונג צו דיינע קינדר וואס
 וועלן

עם וּבְנֵי שֶׁבַע יְהוּא מִנֶּגֶד וּמִרְכֵּי יִשְׂרָאֵל בְּעַמְמִיא מִנֶּגֶד יַפְקֹן: יִי וְיֵת אֶרְעָא דִּי יְהוּדִית
לְאַבְרָהָם וּלְיִצְחָק לֵךְ אֶתְנַנְהּ וּלְבְנֶיהָ בְּתֵרֵךְ אֶתְנֵן יֵת אֶרְעָא: יִי וְאַסְתַּמְלֵךְ מִעֲלֵיהּ יִקְרָא דִּי
בְּאַתְרָא דִּי מְלִיל עִמָּה: יִי וְאַקִּים יַעֲקֹב קִמְתָּא בְּאַתְרָא דִּי מְלִיל עִמָּה קִמְתָּא אֲבָנָא וְאַסְיֵךְ
עֲלֶיהָ נְסֻכִּין וְאַרְיִין עֲלֶיהָ מִשְׁחָא: יִי וְקִרָא יַעֲקֹב יֵת שְׂמָא דְאַתְרָא דִּי מְלִיל עִמָּה תַּמּוֹן יִי
בֵּית אֵל: יִי וְנִמְלֹל מִבֵּית אֵל וְהוּהוּ עוֹד כְּרֹבַת אֶרְעָא לְמִיעֵל לְאַפְרַת וּלְיִלְדַת רַחֵל וּלְקִישִׁית
בְּמִילְדָה: יִי וְהוּהוּ בְּקִישִׁיתָהּ בְּמִילְדָה וְאַמְרַת לֶהּ חֵיתָא לֹא תִדְחֲלִי אֲרִי אֵת דִּין לִיהָ בְּרִי:
יִי וְהוּהוּ בְּמַפֵּךְ נִפְשָׁהּ אֲרִי מִיתַת (יִי מִיתָא) וְקִרַת שְׂמִיהָ בְּרִי דִּי וְאַבְוִהּ קִרָא לֶהּ בְּנִימִין:
יִי וּמִיתַת רַחֵל וְאַתְקַבְרַת בְּאַרְחָא אֶפְרַת הָיָא בֵּית לָחֶם: יִי וְאַקִּים יַעֲקֹב קִמְתָּא עַל קְבֻרָתָהּ
הָיָא קִמְתָּא קְבֻרָתָא דְרַחֵל עַד יוֹמָא דִּין: כֹּא וְנִמְלֹל יִשְׂרָאֵל וּפְרָם מִשְׁבִּנְהָ מִלְּהָלָא לְמַגְדָּלָא

בעל הטורים

מעתה של יעקב לומר מה כאן חתה אליהם על הערים חף להן היו כל האומות וראו מהם: (יא) איז אל שדי פרס ורבה: הוא שם של
פרס ורבים כי נעלם של שדי ש"ן דל"ת וי"ד עולה ח"ן כמנין אברים שחלש ובהלש (כי הלשח ים לא י' איברים יותר דלת ומפחת): גוי
רש"י

(וספוק זה דרשו אבנר כשהמנ"ך איש בושת ואף השבטים
דרשוהו וקרבו בנימין דמכוב (שופטים כה) איש ממנו לא יתן
אם כמו לבנימין לאשה וחזרו והמירו אלמלי היה עולה מן
השבטים לא היה הקדש אומר ליעקב מלכים מהלך ואלו):
גוי וקבל גוים: (שנים) עתידים בניו לעשות כמנין הגוים
שהם ע' אומות כולל הסנהדרין שבטים ד"ה שעתידים בניו
להקריב שבעת איסור בזנות כגוים בימי אליהו (ברש"י יס):
(יד) במקום אשר דבר אמו: איני יודע מה מלמדנו:
(טז) כבדת ארץ: מנחה פירש לשון כבד רבוי מהלך רב:
ואגדה בזמן שהלך חלולה וממוקבת כבדה (צ"ר) שהיה
מאוי וסחטיו עבר והסכר עדיין לא בא: ילאין זה פשוט של
מוקדש שהרי בנעמן מאינו (מ"ב ה) וילך מלחמו כבדת ארץ:

וְאִמְרַת חֵיתָא שֶׁהָיָא כְּמוֹ מַהֲלָךְ פִּרְסָהּ אוֹ יוֹמֵר כְּמוֹ שֶׁחֵתָא אֹמֵר זָמַד כְּרַם חֻלְקַת שָׂדֶה יִכְךָ בְּמַהֲלָךְ אֲדָם
וּמִן שֶׁם מִדָּה (קִרְקַע כְּמוֹ מַהֲלָךְ מִל) כְּבִרַת אֶרֶץ: (יז) כִּי גַם זֶה: נֹסֵף לָךְ עַל יוֹסֵף: וּבְזֻמָּתוֹ דִּרְשׁוּ עַם כָּל שָׁנָה מִלְדָּה
חֲמוּמָה וְעַם בְּנִימִין מִלְדָּה חֲמוּמָה יִסְרִי: (יח) בֵּן אֹמִי: בֵּן זַעֲרִי: בְּנִימִין: כִּרְאֵשׁ בְּעִינִי לִפִּי שֶׁהָיָא לְבָדוּ מִלְדָּה בְּחֵץ כִּנְעָן
שָׁהִיָּא בְּנָגַד כְּשֶׁאֲדָם בָּא מֵאֲרֵם וְהָרִים כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר בְּנָגַד בְּחֵץ כִּנְעָן הֵלֵךְ וְנִסְעוּ הַנְּגֵבָה: בְּנִימִין: בֵּן יִמִּין (שֶׁהָיָא פֶּסֶל)
כְּפִין וּמִימִין חֲסֵה בְּרִאשֹׁתָא לִפְיֵךְ הוּא מֵלֵךְ (ד"ה) בְּנִימִין בֵּן יִמִּים שֶׁמִּלְדָּה לַעֲמֵת זִקְנָתוֹ וְנִכְתָּב בְּמִן כְּמוֹ (דִּמְלֵאל יב) לִקֵּן הַיִּמִּין:

וְעֵלָן זִינִן נִבְּאֵה דִּיר וְעַל אִיָּה גְעֵבֵן דָּאֵם לֵאמֹר: (יג) וְיַעֲלֵי מַעֲלִי אֱלֹהִים אֲנִי בְּגֵאֵת הָאֵם זִיָּה פֻּן אִים אִם
גִּבְאָן בְּמִקּוֹם אֲשֶׁר דָּבַר אֱלֹהִים דָּעֵם אֶרֶץ וְאֵם עַד הָאֵם מִיֵּם אִים גִּרְעֵם: (יד) וַיֵּצֵא יַעֲקֹב מִצְבֵּה אֲנִי וַיַּעֲקֹב
הָאֵם גִּשְׁמִיעֵלְט אֲבִישְׁמָאֲנִד בְּמִקּוֹם אֲשֶׁר דָּבַר אֱלֹהִים דָּעֵם אֶרֶץ וְאֵם עַד הָאֵם מִיֵּם אִים גִּרְעֵם מִצְבֵּה
אֲבִין אִיין בְּאַשְׁמָאֲנִד פֻּן גִּשְׁמִיעֵלְט וְיִסֵּר עֲלֶיהָ נִסֵּר אֲנִי עַד הָאֵם אִיָּה אִיר גִּינְאָסָן אֲגִיסְוֹנָג פֻּן גִּבְאָסָן וְעֵלָן
וַיֵּצֵא עֲלֶיהָ שִׁמּוֹן אֲנִי עַד הָאֵם דִּרְוִיָּה גִבְאָסָן אִיָּל: (טו) וַיִּקְרָא יַעֲקֹב הָאֵם יַעֲקֹב גִּרְוֹפֵן שֶׁם הַמִּקּוֹם אֲשֶׁר דָּבַר אֱלֹהִים
מִבֵּית אֵל אֲנִי זִי הָאֲבִין גִּצְוֹנָג פֻּן בֵּית אֵל וַיְהִי עוֹד כְּבִרַת הָאֲרִץ לְבֹאֵא אֶפְרַתָּה אֲנִי עֵשׂ אִיין גִּרְוֹעֵן נִבְּאֵה אִיין
אֲקֵר פֻּעֲלָד צוֹ קִינָן קִיין אֶפְרַת וְחֵלֵל רַחֵל הָאֵם רַחֵל גִּבְאָסָן צוֹ קִינָד: (יז) וַיְהִי אֲנִי עֵשׂ אִיין גִּרְוֹעֵן בְּהַקְשָׁתָהּ
לְבִדְתָּהּ אִין אִיר מָאֵן שְׁוֹעֵר גִּרְוִיָּה וְתִאמֵר לֶהּ הַמִּלְדָּת הָאֵם דִּי הַיִּיבִין צוֹ אִיר גִּבְאָסָן אֵל תִּירָאִי דוֹ אֲלֵקְטָם
זִיָּה גִיט פֻּקֶּרְבָּתִי כִּי גַם הָיָא בֵּן דָּעֵן דִּרְ וְעֵם אִיָּה זִיין צוֹ דִּיר אֲזוֹן: (יח) וַיְהִי אֲנִי עֵשׂ אִיין גִּרְוֹעֵן בְּצִיָּת
נִפְשָׁה אֲזוֹ אִיר גִּשְׁמָה הָאֵם גִּבְאָסָן אִיָּם גִּיין כִּי מִתָּה וְאַרְוִם זִיָּה אִיין גִּשְׁמָאֲרָבֵן וְתִקְרָא שְׁמוֹ הָאֵם זִיָּה אֲן
גִּרְוֹפֵן זִיין נִאָּבֵן בֵּן אֹמִי דִּרְ פֻּן מִיֵּם צֶעֶר וְאַבְיוֹ קִרָא לוֹ בְּנִימִין אֲנִי דִּרְ פֻּקֶּרְבָּתָהּ הָאֵם אִים אֲן גִּרְוֹפֵן בְּנִימִין:
(יט) וְתִמַת רַחֵל אֲנִי גִיט אִיין גִּשְׁמָאֲרָבֵן וְתִקְבֵר בְּדִיד אֶפְרַתָּה אֲנִי זִיָּה אִיין גִּבְרָאָבֵן גִּרְוֹפֵן בְּנִימִין:
וְאִי מִעַן גִּיט קִיין אֶפְרַתָּה הוּא בֵּית לָחֶם דָּאֵם אִיין בֵּית לָחֶם: (כ) וַיֵּצֵא יַעֲקֹב מִצְבֵּה עַל קְבֻרָתָהּ הָאֵם יַעֲקֹב
גִּשְׁמִיעֵלְט אֲמִצְבָּה בִּי אִיר קֶבֶר הָיָא מִצְבֵּה קְבֻרַת רַחֵל עַד הַיּוֹם דָּאֵשׁ אִיין דִּי מִצְבָּה פֻּן דָּעֵם קֶבֶר פֻּן
רַחֵל בִּי הַיִּיבִין מִיָּה: (כא) וַיִּסַּע יִשְׂרָאֵל אֲנִי יִשְׂרָאֵל הָאֵם גִּצְוֹנָג וַיִּם אֶהְלֵה מִהֲלָלָה לְמַגְדָּל עַד אֲנִי עַד

הָיוּ וַיֵּלֶךְ רְאוּבֵן וַיִּשְׁכַּב אֶת-בִּלְהָה פִּילַגֶּשׁ אָבִיו
וַיִּשְׁמַע יִשְׂרָאֵל * וַיְהִי בְנֵי-יַעֲקֹב שְׁנַיִם עֶשְׂרִי:
בְּנֵי לֵאָה בְּכוֹר יַעֲקֹב רְאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן וְלֵוִי וַיהוּדָה
וַיִּשְׁשֹׁן וְזָבֻלֹן: כִּד בְּנֵי רָחֵל יוֹסֵף וְבִנְיָמִן: כה וּבְנֵי
בִּלְהָה שְׁפָחַת רָחֵל הָיוּ וְנִפְתָּלִי: כו וּבְנֵי זֵלֶפָה שְׁפָחַת
לֵאָה גָּד וְאִשָּׁר אֱלֹה בְּנֵי יַעֲקֹב אִשָּׁר יִלְדָּהּ בְּפָקֶן
אָרָם: כז וַיְבֹא יַעֲקֹב אֶל-יִצְחָק אָבִיו מִמֶּרֶא קְרִית
הָאֲרֶבֶּעַ הוּא חֶבְרוֹן אֲשֶׁר-נֶרְ-שָׁם אֲבִרָהֶם וַיִּצְחָק:
כח וַיְהִי יָמֵי יִצְחָק מֵאָת שָׁנָה וְשָׁמָנִים שָׁנָה: כט וַיָּגַע
יִצְחָק וַיָּמָת וַיֹּאסֶף אֶל-עַמּוּנָה וְשָׁבַע יָמִים וַיָּקַבְרוּ
אֹתוֹ עֵשָׂו וַיַּעֲקֹב בָּנָיו: פ ר"י וַאֲלֵה תִלְדוֹת עֵשָׂו
הוּא אָדָם: ז עֵשָׂו דָּקָה אֶת-נַפְשׁוֹ מִבָּנוֹת בְּנֵעַן אֶת-
עֲדָה בַת-אֵילֹן הַחַתִּי וְאֶת-אֶהֱלִיבָמָה בַת-עֲנָה
בַת-צִבְעֹן הַחַתִּי: י וְאֶת-בְּשֵׁמֶת בַת-יִשְׁמָעֵאל אֲחֹת
נָבִיּוֹת: יי וַתֵּלֶד עֲדָה לְעֵשָׂו אֶת-אֵלִיָּפוֹ וּבְשֵׁמֶת

פסוק

רש"י

(כב) בשכן ישראל בארץ הסוּף עד שלא בא לחברון P אֵל
יִצְחָק אֲרֻעֻסוֹ כֹּל חֹלֶה: וישכב* (שבת נה) מִסּוּךְ שֶׁלֹּבֵל מִשְׁכָּנוֹ
מַעֲלֵה עָלָיו הַכֹּסֶף כִּלְיוֹ שֶׁכֶּה וְלֹמֶה בִּלְבָל וְחִלּוֹ יוֹשֵׁעַ
שֶׁכֶּשֶׁמֶתָה רַחֵל נָפַל יַעֲקֹב מִמֶּטֶה שְׁהִיָּה נְמוּנָה חֲדָר בִּלְהָה
רַחֵל וְלֹא בַּסָּר חֲלִילֶיהָ וְנִמְנָה בִּלְהָה בָּלָה בֹּא רֹאשׁוֹן וְסָבַע
עֲלֻכּוֹן אָמֹר חֲמֵר אֶם אֲחֻסָּת חָמִי הִיָּה זָרָה לְאִמִּי שְׁפָחַת אֲחֻסָּת
חָמִי תִהְיֶה זָרָה לְאִמִּי לֶכֶךְ בִּלְבָל: ויהי* כִּי יַעֲקֹב שָׁמַע עֲשָׂר *
מִחֲחִיל לַעֲמִין רֹאשׁוֹן מִשְׁנֹלֵד בְּיָמָיו נִשְׁלַמָּה הַמֶּטֶה וּמִעֲשָׂה
רְאוּיִים לְהַמְנוֹת וּמִנְחָן: ורבוטו* דְּרָשׁוּ לְלַמְדוֹ בֹּא שֶׁלֶכֶן שָׁר
וּכְלֹן דִּיקֻיִּים שֶׁלֹּא חֲסָף רֹאשׁוֹן: (כג) כְּבוֹר יַעֲקֹב * אִשִּׁי * בְּעֵשָׂו
הַקִּלְקֵלָה קָרָא כְּבוֹר: כְּבוֹר יַעֲקֹב * כְּבוֹר לְנַחֵל כְּבוֹר שְׁלֹשׁ עֲבוֹדָה
כְּבוֹר חֲלָמִין וְלֹא נִמְנָה כְּבוֹרָה לְיוֹסֵף חֹלָא לַעֲמִין הַכְּבוֹרִים

בְּנֵעַם לְשָׁנִי כְּבוֹרִים: (כו) מִמֶּרֶא * שֶׁס * הַמִּישׁוֹר: קְרִית הָאֲרֶבֶּעַ * שֶׁס הַעִיר * מִמֶּרֶא קְרִית הָאֲרֶבֶּעַ * חֵיל מִישׁוֹר שֶׁל קְרִית

הָאֵם גְּבִינָט וַיִּין גִּזְעֵלְט פֻּן חִיטָּר פֻּן מְגִדָּר עֵדָר: (כב) וַיְהִי אֹנֶן עֵשָׂו אִיו גִּזְעֵן בִּשְׁכֹן יִשְׂרָאֵל בֹּאִרְ הָהֵא
אִיו יִשְׂרָאֵל הָאֵם גִּירוֹט אִין דָּעֵם דֹּאִינִין לֹאֲנֵד וַיֵּלֶךְ רְאוּבֵן אִיו רֹאשׁוֹן גְּבִינָט וַיִּשְׁכַּב אֶת בִּלְהָה פִּילַגֶּשׁ אָבִיו
אִיו אִיו גִּלְעָן בִּי בִלְהָה דִּי פִילַגֶּשׁ פֻּן וַיִּין פֹּאמֶר וַיִּשְׁמַע יִשְׂרָאֵל אֹנֶן יִשְׂרָאֵל הָאֵם דָּאֵם גִּזְעֵר * רש"י
שְׁרִיבְטָם עָר אִיו נִיט גִּזְעָן בִּי אִיר גָּאָר וַיִּיל עָר הָאֵם מְבִלְבֵּל גִּזְעָן דָּאֵם גִּזְעָן פֻּן וַיִּין פֹּאמֶר
עֲרִיבְטָם דָּאֵם דָּר פֹּסֶם גִּלְיָה וַיִּין עָר אִיו בִּי אִיר גִּלְעָן אֹנֶן פֻּן וְעֵסָם וְעֵסָם הָאֵם רֹאשׁוֹן דָּאֵם גְּבִינָט

דעער: כה ויהי פד שרא ישראל בארעא יהוי וואל ראובן ושביב עם בלהה לחינתא
 דאבוהי ושמע ישראל והיו בני יעקב תרי עשר: כג פני לאה בוכרא דיעקב ראובן
 ושמעון ולוי ויהודה ויששכר וזבלון: כד בני רחל יוסף ובנימן: כה ובני בלהה אמתא
 דרחל דן ונפתלי: כו ובני לפה אמתא דגאה גד ואשר אלן בני יעקב די אטלירין לה
 בפדן ארם: כז ואתא יעקב לות יצחק אבנדי ממרא קרית ארבע היא חברון די דר תמן
 אברהם ויצחק: כח והיו יומי יצחק מאה ותמנן שנין: כט ואתנגיד יצחק ומית ואתפגיש
 לעמה סיב וישבע וימין וקברו יתה עשו ויעקב בנתי: * ואלין תולדת עשו הוא אדום:
 * עשו נסיב ית נשורו מבנת פגנען ית עדה בת אילון התאה וית אהליבמה בת ענה בת
 צבעון הנאה: * וית בשמח בת ישמעאל אחתה דנביות: * וילדת עדה לעשו ית אליפו

בעל הטורים

יחזקאל נביא (והיה נביא) בני ירבעם ויהוא: (כט) וכן ושבע ימים * ב' בשם' ביעקב ובזכור ששמים היו נדחים וכן בנאכרס וכן ושבע
 וצדקיהו נאמר כן בשם וברשעים לגנאי (איוב י"ד) אדם ילוד אדם קר ימים ושבע רוגז: (ד) ותלד עדם * בני יעקב כשמיים אומר
 בני לאה בני רחל וכן כעל לפי שם שבע בניו של עולם ולכן נקראו בנים * אצל בני עשו ארבע נקראו בנים אלא (נפת) (אולי ז"ל מולדת

רש"י

ארבע' ואלה היה לו לכתוב ממרא הקרית ארבע כן דרך
 המקרא בכל דבר ששמו כפול כגון זה וכגון בית לחם אבי
 עזר בית אל הם הוצרך להטיל בו ה"ל עומדה בראש התיבה
 הסתיה (פ"א טז) בית הלחמי (שופטים ו) בעפרת אבי העזרי
 (מ"א טז) בנה ה"ל בית הל"י: (בט) ויוגע יתח' א"ן מוקדם
 ומאחר במורה מכירתו של יוסף קדמה למיתתו של יתח' י"ב

שנה שהרי כשנולד יעקב היה יתח' בן ס' שנה שנה' ויתח' בן ס' שנה וגו' ויתח' מת בשנת ק"כ ליעקב אם תוליד שנים
 מק"ס שנה נשארו ק"כ יוסף נמכר בן י"ז שנה ואחות שנה שנת מלח ושמעון ליעקב כולד בן שנים ושלם נמכר ארבע
 עשרה שנה נשמן בבית עבר הרי שצעים ושבע וארבע עשרה עבד בלשם ובסוף ארבע עשרה טולד יוסף שנה' ויהי כאשר
 ילדו רחל את יוסף וגו' הרי ששנים ואחת י"ז עד שלא נמכר יוסף הרי מלח ושמה (עוד מפורש מן הנקרא משמכר יוסף
 עד שבה יעקב מלחמה ר"ב שנה שנה' ויוסף בן שלשים שנה וגו' ח' שנים שובע ונחום רעב הרי ר"ב וסכסכי ויו' שני
 מעורר שלשים ומלח שנה נמלח יעקב במכירתו ק"ח: (ב) עדה בת אילון' היא בשמח בת אילון ונקראת בשמח על שם הסיחה
 מקטרת בשמים לעבודת כוכבים: אלהיבמה' היא יהודים והוא כינה שמה יהודים לומר שהיא כופרת בעבודת כוכבים
 כדי להשקות ילד אבי: בת ענה בת צבעון' אם בת ענה לא בת צבעון ענה בנו של צבעון שנה' ואלה בני צבעון והיו
 וענה מולד שנה צבעון על כלתו אשת ענה ויהי אלהיבמה מבין שמים והודיע הכתוב שלכן בני ממזרות היו: (ג) בשמח
 בת ישמעאל' והלן קורא לה מחלת מלחם בלגדת מדרש ספר שמואל ג' מוחלים להן עומותיהן גר מנהגייר והטלה לגדולה
 והטעה אלה ולמד הסעם מהלן לכך נקראת מחלת עומותיו: אחות נביות' על שם שהוא הסיחה לו משמח ישמעאל

ווארם בשעת אז רחל האט גלעבט איז דאם פערט פון יעקב גשטאנן אין גלעלט פון רחל און אז
 רחל איז גשטארבן האט יעקב גנוקן ויין פערט און האט גשטעלט אין גלעלט פון בלהה די שפחה
 פון רחל האט זיך ראובן און גנוקן פון יוין מוסר לאה און האט גלאגט ווייל מיין מוסערס שוועסטער
 איז גווען אצרה צו מיין מוסר זאל די דינקט אויף ויין אצרה צו מיין מוסר דרום האט ער צו ווארפן
 ויין גלעגן ויהיו בני יעקב שנים עשר און די קינדער פון יעקב ויין גווען צוועלף * רש"י שרייבט דאש
 גייט ארויף פלומר אז פגנמן איז גבארן גווארן איז שוין גווארן צוועלף שטימים ויין זיי ראוי גווען
 מען זאל זיי ציילן האט זיי דר פסוק גציילט אונזערע חכמים האבן גידרשן ויהיו בני יעקב שנים עשר די
 קינדער פון יעקב ויין גווען צוועלף פארמיר זיי ויין אלע גלייך און ויין אלע צדיקים דאס ווייזט פיר
 אז ראובן האט גיט גינדיגט דר מיט וואס ער האט מבלבל גווען דעם פאטערס גלעגן: (כג) בני לאה
 וגו': (כד) (כה) (כו) ובני ולפה וגו': (כז) ויבא יעקב אל יצחק אביו ממרא קרית הארבע איז יעקב גנוקן צו
 זיין פאטער יצחק מיין ממרא אין קרית הארבע היא חברון דאס מיינט מען חברון אשר גר שם אברהם
 יצחק וואס דארטן האט גוואונט אברהם און יצחק: (כח) ויהי און זיי ויין גווען ימי יצחק די טעג פון
 יצחק מאה שנה ושנים שנה הונדערט און אכציג יאר: (כט) ויוגע יצחק ויבא און יצחק איז פראגן און
 ער איז גשטארבן ויאסא אל עמי און ער איז איין גטאן גווארן צו זיין פאלק וכו' אלט ושבע ימים און וואס
 מיט טעג ויקברו אהו עשו ויעקב און זיי האבן אים בגראבן עשו און יעקב בני וינע קינדער: (א) ואלה
 תולדות עשו און דאס ויין די קינדער פון עשו: (ב) עשו לקח נשיו מבנות כמען עשו האט גנוקן וינע ווייב

יִלְדָה אֶת־רְעוּאֵל׃ הַיְאֵלִיבָמָה יִלְדָה אֶת־יַעֲקֹב
וְאֶת־יִעֲלָם וְאֶת־קָרַח אֱלֹה בְנֵי עֵשָׂו אֲשֶׁר יִלְדוּ־לוֹ
בְּאֶרֶץ כְּנָעַן׃ וַיִּקַּח עֵשָׂו אֶת־נָשָׁיו וְאֶת־בָּנָיו וְאֶת־
בָּנָתָיו וְאֶת־כָּל־נַפְשֹׁת בֵּיתוֹ וְאֶת־מִקְנֵהוּ וְאֶת־
כָּל־בְּהֶמְתּוֹ וְאֶת־כָּל־קִנְיָנוֹ אֲשֶׁר רָכַשׁ בְּאֶרֶץ כְּנָעַן
וַיֵּלֶךְ אֶל־אֶרֶץ מִסְרֵי יַעֲקֹב אֲחִיו׃ וְכִי־הָיָה רְכוּשָׁם
רַב מִשְׁבֹּת יַחֲדָו וְלֹא יָכְלָה אֶרֶץ מִגֹּדְרֵיהֶם לִשְׂאת
אֹתָם מִפְּנֵי מִקְנֵיהֶם׃ וַיֵּשֶׁב עֵשָׂו בְּהָר שַׁעִיר עֵשָׂו
הוּא אֲדָוִם׃ וְאֱלֹה תִלְדֹּת עֵשָׂו אָבִי אֲדָוִם בְּהָר
שַׁעִיר׃ אֱלֹה שְׁמוֹת בְּנֵי־עֵשָׂו אֵלֵיפוּ בֶן־עֵדָה אִשְׁת
עֵשָׂו רְעוּאֵל בֶּן־בְּשֵׁמֶת אִשְׁת עֵשָׂו׃ יִיְהִי בְנֵי
אֵלֵיפוּ תִימָן אוֹמֵר צָפוֹ וְגַעְתָּם וְקִנְזוֹ׃ יִיְהִי בְנֵי
הָיִתָּה פִילֶגֶשׁ לְאֵלֵיפוּ בֶן־עֵשָׂו וְתִלְד לְאֵלֵיפוּ אֶת־
עַמְלֵק אֱלֹה בְנֵי עֵדָה אִשְׁת עֵשָׂו׃ וְאֱלֹה בְנֵי רְעוּאֵל
נָחַת וְזֶרַח שְׁמֹה וּמֹזָה אֱלֹה הָיוּ בְנֵי בְשֵׁמֶת אִשְׁת
עֵשָׂו׃ יִיְהִי אֱלֹה הָיוּ בְנֵי אֱהֲלִיבָמָה בְּת־עֵנָה בְּת־
צִבְעֹן אִשְׁת עֵשָׂו וְתִלְד לְעֵשָׂו אֶת־יַעֲיִשׁ וְאֶת־יִעֲלָם
וְאֶת־קָרַח׃ וְאֱלֹה אֵלֹפִי בְנֵי־עֵשָׂו בְנֵי אֵלֵיפוּ בְּכֹר
עֵשָׂו אֵלֹף תִּימָן אֵלֹף אוֹמֵר אֵלֹף צָפוֹ אֵלֹף קִנְזוֹ׃

רשי

יעוש קרי

שפתי הכמים

וקראם על שמו: (ד) והאליבמה ולדה וגו'. קרח זה ממזר
היה וכן אליפז היה יסבה על אשה אביו אל האליבמה אשה
לעל בשם זה כדי להראות את זה שלכן נקראת בשמות ע"שכו' מהרש"ל
והע"פ סיבותיו הוא בת בלתי החמי והאליבמה הוא בת ענה החמי
י"ל הוא ענה הוא בלתי דשני שמו: הי"ל והא דמיתא אהו פטס
למשפחות החמי ועסם למשפחות החמי אפשר דלפיו היה משפחה
החמי ואמרו כי הם משפחת החמי והכ"ס כ' אולי שכלו חמי וחיו על אשה אחת וא"פ לרש"י דיבדוים הוא האליבמה דלמא יהודים
מסע והאליבמה אשה אחת הינה תי' הכ"ס מדמיון את שמו ולא כתיב נשים ש"מ הן כן שמו האמורים למעלה: דכתיב הכ"ס ור"ס

פון די מעקטער פון כנען את עדה וגו': (ד) (ה) (ו) ויקח עשו את נשיו האם עשו גנבון זינע ווייפר ואת
בניו ואת בנותיו אונ זינע זין אונ זינע מעקטער ואת כל נפשות ביתו אונ אלע לויפר פון זיין הוין גינבד
ואת מקדו ואת כל בהמתו אונ זינע פון אונ אלע בהמות ואת כל קנינו אונ גאר זיין קויפונג אשר רכש בארץ
כנען וואס ער האט גוואונגן אין לאנד כנען וילד אל ארץ מפני יעקב אחיו אונ ער איז אונזעק גינאנגען אין

אונקלוס

קמד

יְבָשֶׁמֶת יִלְדֵת יֵת רְעוּאֵל ה' וְאַחֲלִיבָמָה וְיִלְדֵת יֵת יַעֲשׂוּ וְיֵת יַעֲלָם וְיֵת קָרַח אֵלֶּיִן בְּנֵי עֲשׂוֹ
 דִּי אֲתִילִידוּ לָהּ בְּאַרְעָא דְכְנָעַן: י וְדָבָר עֲשׂוֹ יֵת נִשְׁוֹי וְיֵת בְּנוֹדוּ וְיֵת בְּנִתָּהּ וְיֵת כָּל נַפְשָׁת
 בִּיתָהּ וְיֵת גִּיתָהּ וְיֵת כָּל פְּעִירָהּ וְיֵת כָּל קִנְיָנָהּ דִּי קָנָא בְּאַרְעָא דְכְנָעַן וְאֵל דְּאַרְעָא אַחֲרֵי
 מִן קָדָם יַעֲקֹב אַחֲדוּ: י אַרְי הִוָּה קִנְיָנָהּ מִנִּי מְמַתָּב בְּחִדָּא וְלֹא יָכִילָת אֲרַע תּוֹתְבוּתָהּ
 לְסוֹכְרָא יִתְהוּז מִן קָדָם גִּיתָהּ: י וְיֵתִיב עֲשׂוֹ בְּמוֹרָא דְשַׁעִיר עֲשׂוֹ הוּא אָדָם: י וְאַלִּין
 יִתְלִידָת עֲשׂוֹ אַבְדוּהִי דְאַדְרֹמָאֵי בְּמוֹרָא דְשַׁעִיר: י אֵלִין שְׁמַתָּה בְּנֵי עֲשׂוֹ אֵלִיפֻז בֶּר עֲדָה
 אֶתֶת עֲשׂוֹ רְעוּאֵל בֶּר בְּשִׁמְתָּה אֶתֶת עֲשׂוֹ: י וְהוּז בְּנֵי אֵלִיפֻז תִּימָן אוֹמֵר צְפוֹלָעֶתָם וְקִנּוּ:
 י וְתִמְנַע הוּת לְחִינָתָא לְאֵלִיפֻז בֶּר עֲשׂוֹ וְיִלְדֵת לְאֵלִיפֻז יֵת עֲמֶלֶק אֵלִין בְּנֵי עֲדָה אֶתֶת
 עֲשׂוֹ: י וְאַלִּין בְּנֵי רְעוּאֵל נַחַת וְיֵרַח שְׁמָהּ וְיֵרַח אֵלִין הוּז בְּנֵי בְשִׁמְתָּה אֶתֶת עֲשׂוֹ: י וְאַלִּין
 הוּז בְּנֵי אַחֲלִיבָמָה בֶּת עֲנָה בֶּת צִבְעוֹן אֶתֶת עֲשׂוֹ וְיִלְדֵת לְעֲשׂוֹ יֵת יַעֲשׂוּ וְיֵת יַעֲלָם וְיֵת
 קָרַח: י אֵלִין כְּבָרְבִי בְנֵי עֲשׂוֹ בְנֵי אֵלִיפֻז בּוֹכְרָא דְעֲשׂוֹ רַבָּא תִימָן רַבָּא אוֹמֵר רַבָּא צְפוֹ
 בַעַל הַמּוֹרִים

ועכ"ז (ע"ק) כמו ולד בהמה: (ה) יעוש - יעוש כתיב שקנן יו"ד רומות לבא על ישראל בהרבה הבית וחס לדום וכי' י' גליו גלו תצאל
 על ידו: ולא יכלה ב' כמ' הכא ואידך ולא יכלה עוד האשמו' לפי שיעקב ברחם עליו שכמה ומלרים עבדו עמוהם וכוכים ולא הים יכול לכבול:

רש"י

עשו שהרי הוא מנוי עם אלופי אלוף בסוף הענין (ב"ר):
 (ו) וילך אל חל' לנדר' לגור' ב'בשר' וימלא: (ו) ולא יכלה ארץ מגוריהם' להספיק מרעה להבהות שלהם: ומ"ל (ב"ר) מפני יעקב אחיו מפני שטר רוב של גזירת כי גר היה זרעך העוול על זרעו של יצחק אמר חל' לי מכאן חיל' חלק לא במתנה שנתנה לו הארץ הזאת ולא בפרעון הסתר ומפני ה'בהות' שמכר בכורתו: (ט) ולא' התולדות שהולידו בניו משה'ל' לשעיר: (יב) ותמנע היתה פילגש' להודיע גדולתו של אברהם כמה היו מאבדים לידבק בזרעו תמנע זו בת אלופים היתה שנה' ואחות לטון תמנע ולטון מאלופי יושבי שעיר היה מן הכורים שיבש בה לפניהם אמרה חזי זוכה להשג' לך להוליד ואחיה פילגש' ובדברי הימים מונה אותה בבניו של אלופ' למלמד שבה על אשתו של שעיר ואלה תמנע מצריהם וכפנדל נעשים פילגשו וזהו ואחות לטון תמנע ולא מנחה עם בני שעיר שהיתה אחותו מן האם ולא מן האב: (טז) חלה אלופי בני עשו' רש"י ורש"ס ח' משום דכל המשפחות הללו לא נכתבו כאן אלא להודיע קלוט וסבוכות מ"ש' כל היכא דאיכא למיתלא בהו לקולא תלינן:

לאנד פון פר זיין ברודר יעקב בלוקר ער איז גנאנגן וובן זיך אוואונגן וואו ער וועט גיפין: (ח) כי היה רכושם רב דען זייער גוט'אין גווען פיל משבת יחדו פון צו זיין בנאנד דאס הייקט זיי האבן בנאנד גיט גקאנט זיין ולא יכלה ארץ מגוריהם לשאת אותם מפני מקניהם אונ דאס לאנד פון זייער וואונגן האט גיט גקאנט לידן פון זייערע פיה גערעעט די ערד האט גיט גקאנט מקפיק זיין קיין פ'ט'נעש' צו זייערע ב'המות: (י) וישב עשו בהר שעיר עשו הוא אדם אונ עשו איז געזען אויף דעם בארג ש'עיר עשו ער איז אָדָם: (יב) ואלה חולדות עשו אונ דאש' זיין די קינד פון עשו אבי אדם ער איז דר פאטער פון אָדָם דאס מיינט מען פון אים איז אָדָם גקומן אָדָם בהר שעיר אין בארג ש'עיר בלוקר נואם זייער קינדרא האבן גוואונגן פון דר צייט אז ער איז גנאנגן קיין ש'עיר: (יג) ואלה שמות בני עשו וגו': (יב) והמנע היה פילגש לאלופ' אונ תמנע איז גווען איין פילגש' צו אֵלִיפֻז רש"י ש'רייבט דר פסוק איז אונז מודיע דאס גרויסקייט פון אברהם ויפיל מען האט גלוקט ב'העפ'טן זיך אין זייער קינדרא דען תמנע איז דאך גווען די ש'וועסטער פון לטון אונ לטון איז גווען פון די הארץ נואם זיין געזען אין ש'עיר איז עשו האט דאס ב'צוואנגן האט זיך גנאנט אז איך בין גיט זוכה איך נאל גנומן ווערן צו עשו פר אונייב הלואי נאל איך האמ'שע זיין צו אים אפ'לגש' (יג) ואלה בני רעואל וגו': (יד) (טז) אלה אלופי בני עשו דאס זיין די הארץ פון די קינדרא פון עשו דאס מיינט מען די ע'לצטע פון די משפחות בניאלופ' בכור וגו': (טז) (יח)

אֱלֹהֵי קְרַח אֱלֹהֵי גִעְתָּם אֱלֹהֵי עַמְלֹק אֱלֹהֵי
 אֲלִיפַן בְּאֶרֶץ אֲדָם אֱלֹהֵי בְנֵי עֵדָה: וְאֵלֶּה בְנֵי
 רְעוּאֵל בְּנֵי עֵשָׂו אֱלֹהֵי נַחַת אֱלֹהֵי זֶרַח אֱלֹהֵי שָׁמָּה
 אֱלֹהֵי מִזֶּה אֱלֹהֵי אֲלֹפִי רְעוּאֵל בְּאֶרֶץ אֲדָם אֱלֹהֵי
 בְנֵי בְשֵׁמַת אִשֶּׁת עֵשָׂו: וְאֵלֶּה בְנֵי אֶהֱיָבָמָה
 אִשֶּׁת עֵשָׂו אֱלֹהֵי יַעֲוִשׁ אֱלֹהֵי יַעֲלָם אֱלֹהֵי קְרַח אֱלֹהֵי
 אֲלֹפִי אֶהֱיָבָמָה בֶּת עֵנָה אִשֶּׁת עֵשָׂו: וְאֵלֶּה בְנֵי
 עֵשָׂו וְאֵלֶּה אֱלֹפֵיהֶם הֵם הוּא אֲדָם: ס שְׁבַע יָכֹאֵל אֱלֹהֵי בְנֵי
 שְׁעִיר הַחֲרִי יִשְׁבִּי הָאֶרֶץ לֹטֵן וְשׂוֹכֵל וְצִבְעוֹן וְעֵנָה:
 כֹּא וְדִשׁוֹן וְאַצֵּר וְדִישׁוֹן אֱלֹהֵי הַחֲרִי בְנֵי שְׁעִיר
 בְּאֶרֶץ אֲדָם: כְּבִיָּהוּ בְנֵי לֹטֵן חֲרִי וְהִימָם וְאַחֹת
 לֹטֵן תַּמְנֵעַ: כֵּב וְאֵלֶּה בְנֵי שׂוֹכֵל עֲלֹן וּמִנַּחַת וְעִיכָל
 שָׁפָן וְאוֹנָם: כִּד וְאֵלֶּה בְנֵי צִבְעוֹן וְאִיהָ וְעֵנָה הֵם
 עֵנָה אֲשֶׁר מָצָא אֶת הִימָם בַּמִּדְבָּר בְּרַעְתּוֹ אֶת
 הַחֲמֹרִים לְצִבְעוֹן אָבִיו: כֶּה וְאֵלֶּה בְנֵי עֵנָה דִישׁוֹן
 וְאֶהֱיָבָמָה בֶּת עֵנָה: כִּי וְאֵלֶּה בְנֵי דִישׁוֹן חֲמֹדָן
 וְאַשְׁבֵּן וְיִתְרָן וְכָרָן: כִּז אֱלֹהֵי בְנֵי אַצֵּר בִּלְהָן וְזַעוֹן
 וְעַקֹּן: כִּח אֱלֹהֵי בְנֵי דִישׁוֹן עֹיץ וְאַרְןָן: כִּט אֱלֹהֵי אֲלֹפִי
 הַחֲרִי אֱלֹהֵי לֹטֵן אֱלֹהֵי שׂוֹכֵל אֱלֹהֵי צִבְעוֹן אֱלֹהֵי
 עֵנָה: ל אֱלֹהֵי דִישׁוֹן אַצֵּר אֱלֹהֵי דִישׁוֹן אֱלֹהֵי
 אֲלֹפִי הַחֲרִי לְאַלְפֵיהֶם בְּאֶרֶץ שְׁעִיר: פ וְאֵלֶּה
 הַמְּלָכִים אֲשֶׁר מָלְכוּ בְּאֶרֶץ אֲדָם לִפְנֵי מֶלֶךְ מֶלֶךְ
 לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל: לֵב וַיִּמְלֹךְ בְּאֲדָם בִּלְעַל בֶּן בָּעוֹר וְשֵׁם
 עִירוֹ דִּנְהָבָה: לז וַיָּמָת בִּלְעַל וַיִּמְלֹךְ תַּחֲתָיו יוֹכָב

בְּיָזְרַח מִבְּצָרָה: לֹא וַיָּמָת יוֹבָב וַיִּמְלֹךְ תַּחֲתָיו חָשִׁים

אונקלוס

רַבָּא קָטָן: מִי רַבָּא קָרַח רַבָּא נַעֲתָם רַבָּא עֲמֻלָּא אֱלִין רַבְרַבִּי דְאֵלִיפִי בְּאַרְעָא דְאָדָם אֱלִין
 בְּנֵי עֵדָה: יִי וְאֵלִין בְּנֵי רְעוּאֵל פֶּר עֲשׂוּ רַבָּא נַחַת רַבָּא זָרַח רַבָּא שְׁמָה רַבָּא מִזָּה אֱלִין
 רַבְרַבִּי רְעוּאֵל בְּאַרְעָא (ד) אָדָם אֱלִין בְּנֵי בְשִׁמַּת אֶתֶת עֲשׂוּ: יִי וְאֵלִין בְּנֵי אֶהֱלִיבְמָה
 אֶתֶת עֲשׂוּ רַבָּא יַעֲלֵם רַבָּא קָרַח אֱלִין רַבְרַבִּי אֶהֱלִיבְמָה בַּת עֵנָה אֶתֶת עֲשׂוּ:
 יִי אֱלִין בְּנֵי עֲשׂוּ וְאֵלִין רַבְרַבְנִיהוֹן הוּא אָדָם: כ אֱלִין בְּנֵי שְׁעִיר הוֹרָאָה יִתְבִּי דְאַרְעָא
 לוֹמֵן שׁוּבֵל וְצִבְעוֹן וְעֵנָה: כא וְדִשׁוֹן וְאַצֵּר וְדִישׁוֹן אֱלִין רַבְרַבִּי הוֹרָאָה בְּנֵי שְׁעִיר בְּאַרְעָא
 דְאָדָם: כב וְהוּוּ בְנֵי לוֹמֵן חוֹרִי וְהִימָם וְאַחְתָּה דְלוֹמֵן תַּמְנֵעַ: כג וְאֵלִין בְּנֵי שׁוּבֵל עֲלֹן
 וּמִנַּחַת וְעִיבֵל שְׁפֹ וְאוֹנָם: כד וְאֵלִין בְּנֵי צִבְעוֹן וְאַיָּה וְעֵנָה הוּא עֵנָה דִי אֲשַׁכַּח יִת גְּבִרְיָא
 בְּמִדְבָּרָא פֶּד הָהָר רַעִי יִת חֲמִרְיָא לְצִבְעוֹן אֲבוּהִי: כה וְאֵלִין בְּנֵי עֵנָה דִישׁוֹן וְאַהֲלִיבְמָה
 בַּת עֵנָה: כו וְאֵלִין בְּנֵי דִישׁוֹן חֲמִדִין וְאַשְׁבֹן וְיִרְזִין וְכָרִין: כז אֱלִין רַבְרַבִּי הוֹרָאָה רַבָּא לוֹמֵן רַבָּא שׁוּבֵל רַבָּא צִבְעוֹן
 כה אֱלִין בְּנֵי דִישׁוֹן וְאַרְן: כח אֱלִין רַבְרַבִּי הוֹרָאָה רַבָּא לוֹמֵן רַבָּא שׁוּבֵל רַבָּא צִבְעוֹן
 רַבָּא עֵנָה: ל רַבָּא דִישׁוֹן רַבָּא אֲצֵר רַבָּא דִישׁוֹן אֱלִין רַבְרַבִּי הוֹרָאָה לְרַבְרַבְנִיהוֹן בְּאַרְעָא
 דְשְׁעִיר: לא וְאֵלִין מַלְכִיָּא דִי מְרִיכֵי בְּאַרְעָא דְאָדָם קָרָם דִי מֶלֶךְ מַלְכָּא לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל:
 לב וּמִלְכָּא בְּאָדָם פִּלְעַ פֶּר בְּעוֹר וְשׁוֹם קָרְתָּהּ דִּנְהָבָה: לג וּמִית בְּלָע וּמִלְכָּא תַּחֲתוֹתָיו יוֹבָב

בעל הטורים

(כ) יושיבי הארץ: בנימו' היו מתיחסים הארץ: (לא) ואלה המלכים: בשביל שאלו יעקב לעשו ח' אדני מלכו ח' מלכים קודם וישראל
 וכנגדם מלכו ח' מלכים עד ייחוסו ובנימו' ששע' אדום: (לב) מצארה: ב' בתי הכא ואידך (ישעיה ס"א) חמוון בגדים מנצרים לעל' תלקה נצירה
 שפתי הכבים

שכלומר היו נשואים וראשם כל אחד מהם על משפחה אחת לא שמהם
 מולדו המשפחות: ו'א"ס מנ"ל דנצטון בא על אמו דהיא אשתו של
 שעיר דלמא שעיר אביו של צנצון בא על אשתו של צנצון והוליד לה
 ענה והעולם היו סבורין דבנו של צנצון היה אכל בלחם בנו של שעיר
 היה אחיו של צנצון וי"ל דסברא הוא דתליין קלקליין במקולקל ועלי
 נמי מצינו דנצטון היה המקולקל דבא על כלתו אשתו של ענה ואין
 סברה לומר דשני מקולקלין היו ו'א"ס לעיל גופיה מנ"ל דנצטון היה
 המקולקל ובא על כלתו דלמא ענה היה המקולקל ובא על אמו אשתו
 של צנצון וי"ל א"ס' היו נמי שני מקולקלין ענה ושעיר וזוין שיכולין
 לחלות הכל בצנצון תליין: ה'א"ס' הקשה מהש"ל למה נעשה פדים
 שנים מקולקלין אשת ענה כלתו של צנצון ואשת שעיר אמו של צנצון
 וי"ל שהנשים אינן מקראות מקולקלין שהן אינן עושין מעשה כלל אכל
 האיש שטושה מעשה נקרא מקולקל: א"ס' הכשים יכולים לומר האנושות
 היינו אכל האיש אינו יכול לפגור עצמו כבעה זו לפי שאין קשור אלא
 לדעת: כ"ר' דרבי מניחא היה רופא ואמר מימי לא שאלני אדם על
 מכת פרדה רפואה ומתני לו רפואה: ל"ר' כיון דכתיב ולאום מלאום
 ואמן שמשע' דלא ידעו בגדלות ולכן כשחמלו מלכי ישראל בשל
 המלכות של עשו כל אורו זמן שחלבו דמחפרם ואולי: מ'דכחא היה

שמנה היו וכנגדו העמיד יעקב וצלב מלכות עשו ביניהם ל'אלו הן שאלו ואם בשם דוד ושלמה רחבעם אביה חסא
 יהושפט: ובימי יורם כ'בנו כתיב (מ"ב ח) בימינו פשע אדום נמחת יד יהודה וימלכו עליהם מלך ובימי שאלו כתיב חין
 מלך באדום נצב מלך: (לב) יובב בן זרח מנצרה: בלרה מערי מנצרה (ירמיה מח) ועל קריות ועל בלרה וגו' ולפי

(יח) (יט) (כ) אלה בני שעיר יושבי הארץ דאם זיינן די קינדר פון שְׁעִיר די יִצְחָר פון דָּעם לאַנד וואָס זיינן
 דרינגן געפֿן איי עֲשׂוּ איי אַהין גקומן אונגערע חֲכָמִים האָבן גִּדְרִישֶׁת יוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ מִיַּיִנָּם קֵעֵן זיין
 זיינן גִּינִיט גוֹעֵן איין דָּעם ישוב פון דָּעם לאַנד זיי האָבן פֿר זוכט די עֶרֶד האָבן זיי גוואוּקט וואָס עס
 איז גוט אויף דָּעם אָרֶם צו זיינען לֶשֶׁן ושובל וצבעון וענה: (כא) (כב) (כג) (כד) ואלה בני צבעון אונג דאם
 זיינן די קינדר פון צִבְעוֹן ואיה וענה הוא ענה דאם איז דר עֵנָה וואָס אַבְרִין איז גִּשְׁמֵאָן וואָס ער איז
 גוֹעֵן דר ברודר פון צִבְעוֹן אונג דא רופק דר פֿסוק אים אָן דר זון פון צִבְעוֹן אשר מצא את הימים במדבר
 וואָס ער האָט גִּבּוֹן די מוֹלֵל אַיִלִּקֶּען ברעותו את החמורים אָן ער האָט גִּפְיִטְעֶרֶם די אַיִלִּקֶּען צו זיין

מֵאֶרֶץ הַתִּימָנִי: לֹא וַיָּמָת חֲשֹׁם וַיִּמְלֹךְ: תַּחֲתָיו הָדָד
 בֶּן־בְּדָד הַמִּכָּה אֶת־מֶדִין בְּשָׂדֶה מוֹאֵב וְשֵׁם עִירוֹ
 עֵוִית: לֹא וַיָּמָת הָדָד וַיִּמְלֹךְ תַּחֲתָיו שִׁמְלָה מִפִּי־שָׂרָקָה:
 מִן־יָמָת שִׁמְלָה וַיִּמְלֹךְ תַּחֲתָיו שָׂאוּל מֶרְחֹבוֹת הַנֶּגֶר:
 לֹא וַיָּמָת שָׂאוּל וַיִּמְלֹךְ תַּחֲתָיו בָּעַל חֲנָן בֶּן־עֲכָבוֹר:
 לֹא וַיָּמָת בָּעַל חֲנָן בֶּן־עֲכָבוֹר וַיִּמְלֹךְ תַּחֲתָיו הָדָר וְשֵׁם
 עִירוֹ פֶּעֻז וְשֵׁם אִשְׁתּוֹ מְהִיטָבָאֵל בֶּת־מִטְרָד בֶּת־מִי
 זָהָב: מִפִּמִּיר מִן־אֵלֶּה שְׁמוֹת אֱלֹפִי עָשׂוּ לְמִשְׁפַּחָתָם
 לְמַקְמָתָם בְּשִׁמְתָם אֱלֹהֵי תַמְנֵעַ אֱלֹהֵי עֲלוֹהֵי אֱלֹהֵי
 יִתָּת: מֵאֵ אֱלֹהֵי אֶהֱלִיבָמָה אֱלֹהֵי אֵלֶּה אֱלֹהֵי פִינָן:
 מִבְּ אֱלֹהֵי קִנֹּז אֱלֹהֵי תִימָן אֱלֹהֵי מִבְּצָר: מִבְּ אֱלֹהֵי
 מִגְדִּיאֵל אֱלֹהֵי עִירֵם אֵלֶּה: אֱלֹפִי אֲדֹם לְמִשְׁבֹּתָם
 בְּאֶרֶץ אֲחֻזָּתָם הוּא עָשׂוּ אֲבִי אֲדֹם: פ פ פ

קל"ד - קליפ"ה סימן - ומפסירין חזון עובריה כח"ע:

רשי

שפתי חבמים

לחזון ומיד בזמנו הסתחלה מלכות של עשו וכן בזמנו שאלו שהיו מלך
 הראשון מיד כולם נעבות של עשו: (מ"ו) העמד) ק"ל ל"ל ליחסו
 כבד מדין על מואב למלחמה וסלך מלך אדום לעזור את מואב ומכאן אנו למדים שהיו מדין ומואב מרביצים זה עם זה ובימי

הפסרת וישלח בתרי עשר בהושע סימן י"ב

הפסרה זו היא הפסרת ויאל לספרדים וגם הפסרת ויזרח יעקב מפסירין הספרדים גם כן אחר הפסרה זו מפני שהם נכבדו אחד *
 חבב האשכנזים מפסירין כו"ל רק ויזרח יעקב לבד כמבואר ברמב"ם וכלכו:

וְעַמִּי תְלוּאִים לְמִשְׁוֹבָתִי וְאֵלֶּיךָ יִקְרְאוּ יָחֵד לֹא יִרְאֶם: אֵיךְ אֶתְנֶנָּה אֶפְרַיִם
 אֶמְנֶנָּה יִשְׂרָאֵל אֵיךְ אֶתְנֶנָּה כְּאֲדָמָה אֲשִׁימָה עֲבָאִים נִתְּפֵךְ עָלַי לִפִּי יָחֵד
 גְּבַמְרוּ נְחוּמִי: לֹא אֶעֱשֶׂה חֲרוֹן אַפִּי לֹא אָשׁוּב לְשַׁחַת אֶפְרַיִם כִּי אֵל אֲנֹכִי וְלֹא־אִישׁ

וְעַמִּי אֲנִי מִיִּן פֶּאֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל תְלוּאִים לְמִשְׁוֹבָתִי וְיִינָנָן צוּ מִיִּן וְיִינָדָר קַעֲרוֹ בְּלֹמֶד זֵי וְיִינָן מִסּוּפֶךְ צוּא
 זָאֵלֶן וְיִי תְשׁוּבָה מֵאֵן אֲדָר נִיט תְשׁוּבָה מֵאֵן וְאֵל עַל יִקְרְאוּ יָחֵד לֹא יִרְאֶם אֲנִי צוּ דָר זָאֵךְ וְאִישׁ
 דִּי גְבִיאִים רִדְפֵן זֵי וְיִינָנָן זֵי מִיט אֲנִיטָר נִיט דִּר הִזְבֵּן אֲנִי וְיִלֵּן דָּאֵם נִיט מֵאֵן: אֵיךְ הָאֵב פֶּאֶרְט אֵיזֶה
 זֵי רַחֲמָנוֹת אֲנִי זָאֵךְ אֲחֵד וְיִיא זָאֵל אֵיךְ דִּיךְ אֵיבֶר עֲנִפְרֵן דִּיךְ יִשְׂרָאֵל אֵיךְ דִּי הֶעֱנֵם פִּון דִּינִינֵעַ פִּינִיט
 אֵיךְ אֲחֵד וְיִיא זָאֵל אֵיךְ עֲנִפֵּן אֲנִי פֶר לַעֲבָדֵן דִּיךְ אֲזוּ וְיִיא דִּי שְׁמָטָא אֲדָמָה אֵיךְ: זָאֵל דִּיךְ מֵאֵן אֲזוּ וְיִיא
 דִּי שְׁמָטָא גְבִיאִים דָּאֵם וְיִינָנָן דִּי שְׁמָטָא פִּון לֵאנֶר קֶדֶם אֲנִי עֲמִידָה וְיִיא זֵינָן אֵיבֶר גִּקְרָט גְּוֹאֲרִין
 בִּחֻסַּד עַל לִבִּי עָשׂוּ אֵיךְ פֶּר קַעֲרָם גְּוֹאֲרִין אֵיזֶה מִיר אֲנִי מִיר מִיִּן תִּקְרָךְ יִיד מִיט אֲנִינֶר זֵי דִר הִינָן
 זֵיךְ אֵיךְ מִיר מִינִינֵעַ גְּבִיאִינָן: לֹא אֶעֱשֶׂה אֵיךְ וְעַל נִיט מֵאֵן מִיִּין גְּרִים צָאֵרֵן לֹא אֲשׁוּב אֵיךְ וְעַל נִיט וְיִידָר

קעריין

אוּנְקֻלֻם

קמו

בַּר זֶרַח מִבְּצֻרָה: לוֹ וּמִית יִבְבֵּהּ וּמִלֶּךְ תַּחֲתוֹתָיו הָשֵׁם מֵאַרְעָא דְרוּמָא: לוֹ וּמִית חָשֵׁם וּמִלֶּךְ תַּחֲתוֹתָיו הֲדַר בַּר בְּרַד דְּקַמִּיל יָת מְדִינָא בְּחֻקָּא דְמוֹאָב וְשׁוּם קְרִיתָה עֲנִית: לוֹ וּמִית הֲדַר וּמִלֶּךְ תַּחֲתוֹתָיו שְׁמִלָּה מִמְשָׁרְקָה: לוֹ וּמִית שְׁמִלָּה וּמִלֶּךְ תַּחֲתוֹתָיו שְׁאוּל מִרְחוּבֵי דְעַל פֶּרֶת: לוֹ וּמִית שְׁאוּל וּמִלֶּךְ תַּחֲתוֹתָיו בַּעַל חֲנָן בַּר עֲכָבוֹר: לוֹ וּמִית בַּעַל חֲנָן בַּר עֲכָבוֹר וּמִלֶּךְ תַּחֲתוֹתָיו הֲדַר וְשׁוּם קְרִיתָה פִּלְעוּ וְשׁוּם אֶתְתָּה מְהִימְבָאֵל בֵּת מִמְרִיד בֵּת מִצְרָף דְּבִהָא: ס וְאִינן שְׁמִתָּה דְּרַבְרִי עֲשׂוּ לְרַעֲיָתָהוֹן לְאַתְרֵיהוֹן בְּשִׁמְתָתָהוֹן רַבָּא תַמְנַע רַבָּא עֲלֵיהּ רַבָּא יִתֵּת: מא רַבָּא אֶהְלִיבְמָה רַבָּא אֶלֶּה רַבָּא פִּינָן: מב רַבָּא קְנוֹ רַבָּא תִימָן רַבָּא מִבְּצֻר: מד רַבָּא מְגִדְיָאֵל רַבָּא עִירָם אֶלְיָן רַבְרִי אֲדוּם לְמוֹתְבְּנָהוֹן בְּאַרְעָא אַחֲסִנְתָּהוֹן הוּא עֲשׂוּ אֲבוּהוֹן דְּאֲדוּמָא:

בעל המורים

עַם אֲדוּם לְפִי סֵפֶת מִדֵּרֶס הָאֵם (שְׁתַּלְמִיכָה הָאֵם) מֶלֶךְ וְזֶה חֲמוּן בְּגִדִים מְבֻרָה חֲלָקָה בְּזָרָה שְׂנֵא' וּבִזְבֵּן זֶרַח מְבֻרָה * כֻּלָּם מִזְכִּיר שְׁמוֹת מִקְדָּשֵׁיהֶם חוּץ מִכַּעַל חֲנָן בֵּן עֲכָבוֹר לְפִי שְׁלֵא הִי'ל מִקֹּדֶשׁ יְדוּעַ שְׂהִי'ל אֲוִיבִים רִבִּים וְהִ' מִתְבַּחֵל סִיּוֹס כְּאֵן וְלִמְחַר כְּאֵן וְלֵא הִי' יוֹשֵׁב בְּחֻקָּם יְדוּעַ: (נַע) וְזֶה אֲחֵתוֹ * מִזְכִּיר שֶׁ אֲחֵתוֹ מִלְּמַד שְׁמֵלֶךְ עַל יָדָה שְׂהִיכָה בֵּת גְּדוּלִים וְעַשְׂוִיִּים * מִזֵּם כְּאֵן ח' מְלִכִים וְיֵאֵל אֲלוֹשִׁים וְשִׁנְתָּ נִלְמָוֹ נִיִּשְׂרָאֵל יֵאֵל שׁוֹפְטִים מִיְּהוֹשֻׁעַ עַד שְׁמוּאֵל וְח' מְלִכִים עַד יוֹרָם וְזֶה וְלֵאכָה לְגִנְדָּר:

שפתי חכמים

אַחֲרֵי אֲבִיזוּ כִּיּוֹן שִׁיחָה ע"ש מִקְדָּשׁוֹ כְּמוֹ שְׁמֵלֶךְ מִמְשָׁרְקָה וְכִ' וְחִ' שְׁלֵא הִי'בֵּה אֲשֵׁר יְדוּעַ וְיִזְכֵּר ע"ש מִקְדָּשׁוֹ וְלֵא וְלִזְכֵּר לִיִּיחָסוֹ ע"ש אֲבִיזוּ וְלֵא יִיחָסוֹ עַל שֶׁ מִקְדָּשׁוֹ אֵלֶּה לְהוֹדִיעַ שְׁתִּידָה לְלִקּוֹת וְכִ' * ס (רַמ"ש) רַל' ז"ש סִכְכּוֹב לְחֻקְמוֹתָם בְּשִׁמְשׁוֹת פִּי' שְׁקִרְלוֹ שְׁמוּתָן ע"ש מִקְדָּשֵׁיהֶם וְיֵאֵל אֲחִי' וְהִרְשָׁבוּס * וְכִ' סֵם שְׁמוֹת תּוֹלְדוֹתָם שְׁלֵא חִיקְרֵי הָאֵל כְּבֵר מִסֵּם לְעִיל אֲלוֹשֵׁי בְנֵי עַשׂוֹ גֵּם סֵם מִנֵּה אַחֲרִים * וְכֵאֵל רִחִיִּים שְׁלֵא מְקִרְאִים ע"ש מִדִּיּוֹתֵיהֶם דִּכָּה מְגִדְיָאֵל הִי'בֵּה רִחוּי כְּדֹרִיתָה בְּמִד' * שְׂנִיחָה לִר' אֲמִי בַּהֲלוֹס הִיּוֹם מֶלֶךְ מְגִדְיָאֵל אֲבֵל בַּהֲלִיכִים כְּגוֹן אֲלֹף קִמָּה וְכִ' אֲפִשָׁר שְׁכֵן מְקִרְאִים עַל שֶׁ תּוֹלְדוֹתָם מִחֲמַר שְׁמִכְרִים לְמַעַלָּה בְּשִׁמְשׁוֹת אֲלוֹ ג"כ

זָכֵן אֲלֹף אֲהִלִּיבְמָה אֲלֹף תַּמְנַע י"ל שְׁמוֹת תּוֹלְדוֹתָם עֲשִׂי מִחֲמַר דְּמִלְּמָה לְעִיל שֶׁסֵּם שְׁמוֹת אֲדוּם וְאִינן ג"כ חִין אֲכֻרָה שֶׁסֵּם שְׁמוֹת מִדִּינָה לְכָךְ מְבִיחַ רִחִיִּים מִמְגִּדְיָאֵל שְׁהוּבָה שֶׁסֵּם מִקֹּדֶשׁ לְכָן י"ל שְׁמֹלֶם מְקִרְאֵוֹ ע"ש מִדִּיּוֹתֵיהֶם שְׂנֵא זֶה וְזֵלַע עַל זֶה: חֲסִלָּת פִּרְשֵׁת וִישְׁלַח

פֶּאֶמֶר צִבְעוֹן: (ב) וְאַלֶּה שְׁמוֹת אֲלוֹשֵׁי עֲשׂוּ לְמִשְׁפּוֹחֹתָם וְגו' אֲנֵן דְּשֵׁל וְיִינָן דִּי נַעֲמָן פּוֹן דִּי הֶאֱרִין פּוֹן עֲשׂוּ צוֹ וְיִיעָרַע מִשְׁפּוֹחֹת צוֹ וְיִיעָרַע עֲקֶרְסָה קְלוֹכָר וְיִוָּאֵם דִּי נַעֲמָן פּוֹן דִּי הֶאֱרִין וְיִינָן גְּרוּפֵן גְּרוּאֲרִין אֲוִיף דַּעֲם בְּאֵמָן פּוֹן וְיִיעָרַע מְדִינָתוֹ אֲלֹף תַּמְנַע וְגו': (בב) אֲלֹף מְגִדְיָאֵל * רִשְׁיִי שְׁרִיבְמָה מְגִדְיָאֵל מִיִּנְתָּ קַעֲן רוּם אֵלֶּה אֲלוֹשֵׁי אֲדוּם דָּאֵם וְיִינָן דִּי הֶאֱרִין פּוֹן אֲדוּם לְמוֹשְׁבֹתָם צוֹ וְיִיעָרַע וְיִצְנַגְגָּה בִּארְץ אַחֲוָתָם אֵין דַּעֲם לֵאנֵךְ פּוֹן וְיִיעָרַע אֲרַב הוּא עֲשׂוּ אֲבִי אֲדוּם עֲרֵא אִיז דִּר עֲשׂוּ דִר פֶּאֶמֶר פּוֹן אֲדוּם:

הַפְּטֵרָה וִישְׁלַח

בְּקִרְבָּה קְדוּשָׁה וְלֵא אֲבִיבָא בְּעִיר: אֲחֵרֵי יְהוָה יִלְכּוּ בְּאַרְיָה יִשְׁאָג בִּירְחוֹא וְיִחַרְדּוּ בְּעִירֵי מִיָּם: יִחַרְדּוּ בְּכַפּוֹר מִמְצָרִים וְכִיּוֹנָה מֵאַרְץ אֲשׁוּר וְהוֹשִׁיבֵתִים עַל-בֵּיתֵיהֶם נֶאֱמַר יְהוָה: סִבְבְּגִי בְּכַחַשׁ אֲפֻרִים וּבְמִרְמָה בֵּית יִשְׂרָאֵל וְיִחַרְדּוּ עַד דִּל עַם-אֵל וְעַם-

קַעֲרֵן פּוֹן דַּעֲם וְיִוָּאֵם אֵיף הָאֵב גִּנְאָמָה אֵין דִּר תּוֹרָה לֹא מֵאֲסִתִּים אֵיף הָאֵב דִּי יִשְׂרָאֵל גִּיט פִּר מִיעֻסָּת לִשְׁחַת צוֹ פִּר דִּאֲרַבֵּן אֲפֻרִים וְיִוָּאֵם אֵיף בִּין אֲנֵאֵם וְיִוָּאֵם אֵיף בִּין מְקִנִים דִּי טוֹבָה וְיִוָּאֵם אֵיף וְאֵן אֲנֵאֵם אֲנֵאֵם אֵיף בִּין גִּיט אֲפֻעֵשׁ אֵיף וְאֵל תְּרַמָּה דִּאֲבָן בְּקִרְבֵּי קְדוּשׁ צְוִיִּישׁוֹן דִּיר בִּין אֵיף הִיִּילִיכָר גִּאֲמָה וְלֵא אֲבִיבָא בְּעִיר אֵיף וְעַל גִּיט קוֹפֵן אֵין אֲנִיגְרָר שְׁמֵאֵם וְיִוָּאֵם אֵיף הָאֵב שׁוּין לֵאנֵךְ מְבִיטִים וְעוֹנֵן צוֹ מֵאֲבִין רִחוּן מִיּוֹן שְׂכִינָה צְוִיִּישׁוֹן דִּיר אֵין יִרְשָׁלַיִם דִּבְקָא: וְאֵגֵם דִּר בְּבִיחָה אַחֲרֵי ח' יִלְכּוּ בְּאַרְיָה גִּאֲמָה וְעוֹלֵן דִּי יִשְׂרָאֵל בִּין דַּעֲן כִּאֲרִיחָה יִשְׁאָג אֲזוֹ וְיִוָּאֵם אֲלִיבֵיב וְעַם גִּאֲמָה שְׂרִייעֵן אֲזוֹ וְיִי וְאֵלֵן אֲדוּם בִּין פּוֹן גְּלוּת בְּכָל הוּא יִשְׁאָג וְיִוָּאֵם עַר וְעַם שְׂרִייעֵן אֲנֵן וְיִי וְעוֹלֵן יִיף אֵיִילֵן אֵיִין צוֹ וְאֵמָלֵן דִּי פִר מְרִיעָעָע קִינְדֵּר מִיִּם פּוֹן מְעָרָב וְיִוָּאֵם אֲזוֹ וְיִי וְעוֹלֵן יִיף אֵיִין וְאֵמָלֵן פּוֹן מְצָרִים אֲזוֹ וְיִוָּאֵם אֲמִיבִים וְיִוָּאֵם קַעֲרָם יִיף אֲדוּם צוֹ אִיִּר נַעֲמָם אֲזוֹ וְעוֹלֵן יִיף דִּי יִשְׂרָאֵל וְיִרְדֵּר קַעֲרֵן פּוֹן דַּעֲם לֵאנֵךְ אֲשׁוּר אֲנֵן אֵיף וְעוֹלֵן יִיף בְּאַנְעִיעֵן אֵין וְיִיעָרַע תִּיִּיִר אֲזוֹ דַּעֲם גִּאֲמָם: סִבְבְּגִי בְּכַחַשׁ וְיִי הָאֲבָן מִיָּה אֲדוּם גְּרִינְגִילְט מִיט לִינְגֵּם דָּאֵם פֶּאֶלֶךְ פּוֹן

אֲפֻרִים

(בְּרֵאשִׁית ש"ח ע"ט) יִט

קדושים נאמן: אפרים רעה רוח ויהי קלים כל היום בנב וישלח ירפה וברית עם
 אשור יברתו ושמן למצבים יוכל: וריב ליהודה עם יהודה ולפקד על יעקב בדרך
 כמעללו ישיב לו: בפתן עקב את אחיו ובאונו שרה את אלהים: וישלח אל מלאך
 ויכל בכה ויתחנן לו בית אל מצאנו ושם ידבר עמנו: ויהיה אלהי הצבאות יהודה
 זכור: ואתה באלהיך תשוב חסד ומשפט שמו וקנה אל אלהיך תמיד: פנען
 בידו מאונן מרמה לעשק אהב: ויאמר אפרים אף עשיתי מצאתי און לי כל ימי
 לא מצא לי עון אשר תמא: ואנכי יהיה אלהיך מארץ מצרים עד אושיבה בארץ

אפרים און מיט פאלשקייט האבן מיד ארום גרינגלט דאס הויז גינגר פון ישראל דאס זיינען די
 מלכים פון די עשרת השבטים ויהודה און די מלכי יהודה זיינן נאך גווען נאמט פארקמג און מיט
 הקב"ה וואס ער הייבט אלהים קדושים זיינן ווי וואר האפטוועג: אפרים רעה רוח אפרים באהעפט זיך צו
 אזו אזאך וואס איז הבל אזו וויא אנווינט דאס מיינט מען צו דמות פוכבים ומלוחות ויהי קדים לאגמ
 דעם מורח ווינט אגאנצן טאג ליגן און רויפונג טוט ער מערין און ווי זיינן פורת ברית מיט אשור און
 פוקל פירן ווי קיין מצרים פון שוחר וועגן: וריב לה און די קריג וואס גאט האט מיט די ישראל דאס
 זאגט ער צו דעם שבת יהודה ולפקד על עקב און דר ווילן פון גאט צו גדיינקן אויף יעקב מיינט מען
 אויף די ישראל כדרכו ער זאל בצאלן אזו וויא זיינע בייען וועגן אזו וויא זיינע בייען ווערן וועט
 ער אים וויידר קערן: זאגט גאט ביה ועקט וואס פר אטובות האב איך גטאן צו יעקב בבשו אין דר
 מוסרם בויה קט ער בגרייפט די פערשט פון זיין ברודר ובאונו און מיט זיין מאכט קט ער גהערשט
 איבר אמלאך ווייטער: וישלח אל מלאך ער האט גהערשט איבר דעם מלאך און ער האט אים בייא
 גקומן בכה דר מלאך האט גוויינט און האט זיך געטון ביי יעקב און האט אים גזאגט היינט לאז מיד
 אפ בית אל יצאנו דר סוף וועט זיין הקב"ה וועט זיך באנווייזן צו דיר אין בית אל און דארטן וועט
 ער מיט אונז ריידן און הקב"ה און איך וועלן מיר מקבים זיין אויף די ברכות וואס דיין פאטער יצחק
 האט דיר געענטשט: ה' אלהי הצבאות און גאט דר האר פון אלע הערשאפט גאט איז זיין גרענש בלוזער
 דר גאט וואס איך בין גווען דענקט קאל דר בין איך היינט אויף און אז איר זאלט גיין מיט מיר מיט
 גאנצקייט אזו וויא אייער פאטער יעקב וואלט איך מיט אייך גוהג גווען אזו וויא איך האב מיד
 גוהג גווען מיט אים: ואתה און די ישראל אויף דיין גאטם הבטחה מענטשן דיר פר לאזן נאר חסד
 מיט גרעכטיקייט וואלטו היטן ביסטו בטוח צו האפן צו זיין הילף אבר איר טוט גיט אזו נאר: כנען
 די ישראל זיינן סתרים בלוזער די ישראל האבן אסמיקה אויף זייער געלט וואס ווי האנדלן און אין
 זיין האנט אין פאלשע וואג שאלן פר צוקן און גלגלן האט ער ליב: ויאמר אפרים און אפרים זאגט אף
 זייערש איך בין רייד און פון וועסט וועגין זאל איך רינען הקב"ה מצאתי און לי איך האב גפונען
 אקראפט דר מדרש שרייבט דאס גייט אויף ירבעם בן נבט וואס ער איז גווען פון שבת אפרים ער
 האט גזאגט איך האב גיפונן אשמה חוב אויף די ישראל אז זיי זיינן צו מיר קענט און בין אמלכות
 איבר ווי ווארום אונזר פאטער יוסף האט זיי גקויפט אזו וויא עס שטייט אין פסוק אין פרשת ויחי
 וילכו גם אחיו ויפלו לפני דאש איז שטייט די בריידר זיינן גנאנגן און זיינן גפאלן פר אים און האבן
 גזאגט הננו לך לעבדים דאש איז שטייט מיר זיינן צו דיר קענט און אלץ וואס דער קענט האט
 גהער דאס צום הארן דרום בין איך רייד דען נאר דאס געלט פון די ישראל איז מיינאון אויף מלכות
 דעם כל ימי אלע מיניע מדיקייט בלוזער נאר מיינ געלט וועט מען גיט גיפונן דרינן קיין זינד אש
 חסא וואס עש זאל הייסן איך האב גיזיגט דען אז איך געם שוין אפילו ביי זיי אונזע קומט דאס
 מיר בדין ווייל זיי זיינן מיינע קענט דרויף זאגט גאט ביה צו ירבעם די רייד פון די בריידער פון
 יוסף הצדיק האסטו גיט פר געסן זיי ווילן צו אים קענט זיין: ואנכי ה' אלהיך און דאש וואס שטייט
 אין עשרת הדברות אנכי ה' אלהיך דאס איז שטייט איך בין דיין גאט דאש האט ירבעם יוא פר געסן
 און האט גשטעלט צוויי דמות פון פוכבים ומלוחות איינע אין דר שטאט דן און די אנדערע אין בית
 אל און דר פשוט פשט איז אזו דר אפרים זאגט איך בין רייד און האב גפונן אשמה אקייט צו מיר
 דרויף די גזילות און דרויף פאלשע וואגן וואס איך מאך מיר עס וואלט אבר בעסר גווען אז דו וואלט

כִּימִי כוֹעֵד: וּדְבַרְתִּי עַל־הַנְּבִיאִים וְאֶנְכִּי חֲזוֹן הִרְבִּיתִי וּבְכִד חֲנֻכִּיָּאִים אֲדַמָּה: אִם־
גִּלְעָד אֲנִי אֶךְ־שְׂוֹא הָיוּ בְּגִלְגָל שְׂוֹרִים וּבָחוּ גַם מִזְבְּחֹתָם כְּגִלְגָלִים עַל תְּלָמִי שְׂרִי:

הפמרת וישלח לספרדים בתרי עשר עובדיה סימן א

כנס שנחלל בחומתם כחוש שחית הפערים רק לספרדים * כך מצאנו ברמב"ם ולבוש שחית הפערים ייחלנו בין לספרדים בין לאסכנזים:

חֲזוֹן עֲבַדְתָּ כֹּה־אֲמַר אֲדֹנָי יְהוִה לְאָדָם שְׂמוּעָה שְׂמַעְנוּ מֵאֵת יְהוִה וְצִיר בְּנֹגִים שְׁלַח
קוֹמוּ וּנְקוּמָה עֲלֶיהָ לְמַלְחָמָה: הִנֵּה קָמֹן נִתְּתִיךָ בְּנֹגִים בְּנֹי אֶתָּה מֶאֶר: וְדָו
לִבְךָ הַשִּׁיאֵךְ שְׂכָנִי בְּחֻג־סֹלֶע מְרוֹם שְׁבָתוֹ אֲמַר בְּלִבּוֹ מִי וּרְיִדְנִי אֶרֶץ: אִם־תִּנְּבִיָּה
כְּשֶׁר וְאִם־בֵּין כּוֹכְבִים שָׁמַיִם כְּגַד מִשָּׁם אֲוִרִידָךְ נֶאֱמַר־יְהוִה: אִם־נִנְבִּים בָּאוּ לָךְ אִם־
שְׂרִיר לִלְחָ אִיךָ נִדְמִיתָ הֲלֹא וְגִבּוֹ דִּים אִם־בְּצִרִים בָּאוּ לָךְ הֲלֹא יִשְׁאִרוּ עֲלֵיוֹת:
אִיךָ נִחַשְׁשׁוּ עֲשׂוּ נִבְעוּ מִצְּפֹנֵי: עַד־הַגְּבֹל שְׁלֹחָה כָּל אֲנִשִּׁי בְּרִיתָךְ הַשִּׁיאֵךְ יִכְלוּ לָךְ
אֲנִשִּׁי שְׁלֹמֶךָ לְחִמֶּךָ יִשְׁמְרוּ מִזֹּר תַּחְתִּיךָ אִין תְּבוּנָה בּוֹ: הֲלֹא בְּיוֹם הַהוּא נֶאֱמַר־יְהוִה
וְהָאֲבִרְתִּי חֲכָמִים מֵאַדָּם וְתִבְנֶנָּה מִהֵרָ עֲשׂוּ: וְחָתוּ גְבוּרֶיךָ תִּמְנֹן לְמַעַן יִכְרַת־אִישׁ
מִהֵרָ עֲשׂוּ מִקְּמָל: מִחֲמַם אֶחֶךָ יַעֲקֹב תִּכְסֶּה בּוֹשָׁה וְנִכְרַתָּ לְעוֹלָם: בְּיוֹם עֲמֻךָ
מִנְּגֵד בְּיוֹם שְׁבוֹת זָרִים חִלּוֹ וְנִכְרִים בָּאוּ שְׁעָרָיו וְעַל־יְרוּשָׁלַם יְדוּ גֹזֵל גַּם־אֶתָּה כְּאַחַד
מֵהֶם: וְאַל־תֵּרָא בְּיוֹם־אֶחָךְ בְּיוֹם נִכְרוּ וְאַל־תִּשְׁמַח לִבְנֵי־יְהוּדָה בְּיוֹם אֲבָהֶם וְאַל־
תִּגְדֵּל פִּיךָ בְּיוֹם צָרָה: אֲלֵת־בֹּא בְּשַׁעַר־עַמִּי בְּיוֹם אִידִם אֲלֵתֵּיָא גַם־אֶתָּה בְּרַעְתָּ
בְּיוֹם אִידוֹ וְאַל־תִּשְׁלַחְנָה בְּחִילוֹ בְּיוֹם אִידוֹ: וְאַל־תַּעֲמֹל עַל־הַפֶּרֶק לְחִכְרִית אֶת־
פְּלִיטָיו וְאַל־תִּסְגֵּר שְׂרִידָיו בְּיוֹם צָרָה: כִּי־קָרוֹב יוֹם־יְהוִה עַל־כָּל־הַגּוֹיִם כְּאֲשֶׁר
עָשִׂיתָ יַעֲשֶׂה לָּךְ גְּמֻלָּה יָשׁוּב בְּרֹאשֶׁךָ: כִּי כְּאֲשֶׁר שְׁתִּיתָם עַל־חֵר קִדְשִׁי יִשְׁתֵּה כָּל־
הַגּוֹיִם תִּמְדִּי וְשָׁתוּ וְלָעוּ וְהָיוּ כְּלֹא הָיוּ: וּבְחֵר צִיּוֹן תִּהְיֶה פְּלִיטָה וְהָיָה קִדְשׁ
וְיִרְשׁוּ בֵּית יַעֲקֹב אֶת מוֹרְשֵׁיהֶם: וְהָיָה בֵּית־יַעֲקֹב אִשׁ וּבֵית יִסָּף לְהִכָּה וּבֵית עֲשׂוֹ
לְקֹשׁ וְדִלְקוּ בָּהֶם וְאָכְלוּם וְלֹא־יִהְיֶה שְׂרִיר לְבֵית עֲשׂוֹ כִּי יְהוִה דִּבֶּר: וְיִרְשׁוּ הַנֶּגֶב
אֶת־חֵר עֲשׂוֹ וְהַשְׂפֵּלָה אֶת־פְּלִשְׁתִּים וְיִרְשׁוּ אֶת־שָׂדֶה אֲפִרַּיִם וְאֶת־שָׂדֶה שְׁמֶרֶן
וּבְנִיָּן אֶת־הַגִּלְעָד: וְגִלְתָּ תַּחֲלִיְהוֹה לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר־כִּנְעִנִים עַד־צָרְפַת וְגִלְתָּ
יְרוּשָׁלַם אֲשֶׁר בְּסַפְּרָד יִרְשׁוּ אֶת עַר־הַנֶּגֶב: וְעָלוּ מוֹשִׁיעִים בְּחֵר צִיּוֹן לְשַׁפֵּט אֶת־
חֵר עֲשׂוֹ וְהָיְתָה לִיהוֹה הַמְּלוּכָה:

שערו ב'

דיק מראשון גאר מיין מידקייט אונ דאס געלט וואס איך האב וועט מיר גיט מספיק ווין מברר
צו ווין אויף מיינע זינד מאכר מראשון איך גאט פר שטיי גיט אויף דעם פאלשקייט וואש דוא
מוקט בסוד זאג איך דיר וויא קאן דאס ווין: ואנכי ה' אלהיך איך בין דאך דר גאט וואס האט דיק
אויס גצויגן פון מצרים אונ דארטן האב איך פר שטאנן וואס איז אכבוד אונד גיט ממלא וועל איך
דא אויף וויסן ווער עס האלט בסוד אפאלשע וואג עד אושיב באלים איך גאט וועל פר שניידן פון
דיר די פאלשע סותרים אונ איך וועל דיק וועצן אין די גצעלמן צו לערנן תורה אזו וויא דיא ערשטע
צייטן וואס יעקב איז גווען איין איש תם אונ איז געעסן אין גצעלמן אונ האט גלערניגט תורה: ודברתי
אונ איך גאט האב גרעט מיט די גביאים זיי ואלן אייך שטראפן אונ צו די גביאים האב איך מיד
בוויון אין פיל ערליי גישטאלט: אס גלעד אונ אז עם קומט אויף גלעד אבראך האבן זיי דאש אליין
גרים גווען אז שוא היז זיי זיינען פאלש גווען בגלגל אונ אין דער שטאט גלגל האבן זייא גשעקט
אקסן צו דר דמות כוכבים ומצלות גס מזבחותם זייערע מזבחות זיינן פיל כלים אזו וויא די הויפן וואש
זיינען אויף דיא בייטין פון דעם פעלד:

לו' וישב יעקב בארץ מגורי אביו בארץ כנען:
 ב אלה תלדות יעקב יוסף בן-שבע-
 עשרה שנה היתה רעה את-אחיו בצאן והוא נער
 את-בני בלחה ואת-בני זלפה נשי אביו ויבא יוסף
 את-דבתם רעה אל-אביהם: וישראל אהב את-

רש"י

(א) וישב יעקב וגו' אחר שכבד לך יסובי עשו ותולדותיו
 בדרך אקצרה שלא היו סמוכים והטובים לפנים
 הילך נתישבו וסדר מלחמותיהם הילך וארישו את ההוי פירש
 לך יסובי יעקב ותולדותיו בדרך ארוכה כל גלגולי סבתם לפי
 שהם הטובים לפני המקום להאריך בהם וכן אחה מואל
 בעשרה דורות שמאלם ועד נח פלוגי הוליד פלוגי וכשבא
 לנח האריך בו וכן בעשרה דורות שמנה ועד אברהם קצר
 בהם ומשהגיע אל אברהם האריך בו משל למרגלים שנפלה
 בין החול אדם ממשמש בחול וסוברו בכברה עד שמואל את
 המרגלים ומשמאלה הוא משליך את הארצות מידו וגומל
 המרגלים (ד"א) וישב יעקב הפסחמי הזה נכנסו גמלו טעונים
 פסחן הפסחמי כמה חסד יכנס כל השפחה הזה היה פסחן אחד
 משיב לו גילון אחד יואל ממופה שלך שגורף את כולו כך
 יעקב ראה כל האלופים הכתובים למעלה כמה ואחר מיכול
 לכבוש את כולן מה כחוב למטה חלה תולדות יוסף
 ובחזי ויהי בית יעקב אש ובית יוסף להבה ובית עשו לקש
 גילון יואל מיוסף שמכלה וזורף את כולם בדרש' יוס' :
 (ב) חלה תולדות יעקב ואלה של תולדות יעקב חלה יסוביהם
 וגלגוליהם למען שכלו כללי יסובי סבה ראשונה יוסף בן שבע
 עשרה וגו' ע"ז זה נתגללו ויורדו למצרים ומה אחר יסובי
 פסחמו של מקרא להיות דבר דבור על חופזיו ומה אחר דורש
 חלה הכתוב תולדות יעקב ביוסף מפני כמה דברים אחת
 שכל גמלו של יעקב לא עמד אל לבן אלא ברחל (יפיהו זיו
 חיקונו) של יוסף דומה לו וכל מה שאירע ליעקב אירע ליוסף
 יזה נשפט וזה נשפט זה אחיו מבקש להרגו זה אחיו מבקשים
 להרגו וכן הרבה בדר' ו עוד נדרש בו וישב ביוסף יעקב
 ליב בשלום קפצוליו רגועו של יוסף לדיוקים מבקשים ליב
 בשלום אומר הקב"ה לא דיון לדיוקים מה שמתוקן להם לנש"ב
 אלא שמתבקשים ליב בשלום בעוה"ז והוא ענין שיהיה עושה
 מעשה נעדרת מ'מקן' בשעריו ממשמש בעיניו כדי שיהיה נראה
 יפה את בני בלחה כלומר רגיל אל בני בלחה יפני שהיו
 אחיו מבזין אותן והוא מקרבן: כל דבתם רעה כל רעה

שפתי חכמים

אדק"ל רבי' לכתוב מקורם ואלה תולדות יעקב ואח"כ וישב יעקב
 כמו שמיני לעיל גבי עשו דחצי מקורם תולדותיו ואח"כ
 יוסף מתיישבו ומוחקר אחר שכבד וכו' כלומר שלא בא הכתוב למנות
 תולדותיו של יעקב אלא בא לפניהם וסובו יסובו תולדותיו הילך נתיישבו
 כשרי גם בפרשתו של עשו מפרש יסובו ויסובו תולדותיו כשרי כתיב
 וישב עשו בחר שיער הרי יסובו ואח"כ מפרש תולדותיו כדכתיב ואלה
 תולדות עשו וגו' ואח"כ מפרש יסובי בניו כדכתיב ואלה שמות אלופי
 עשו למשפחתם למקומות וגו' חלה חלופי אדום למשפחות וכו'
 שנקט אחר שכבד לך יסובי עשו ר"ל שגם בפרשתו מפרש יסובו ויסובי
 תולדותיו א"כ כולן גבי יעקב ג"כ מפרש יסובו ויסובי תולדותיו והיינו
 כא דכתיב וישב יעקב הרי יסובו ואח"כ כתיב ואלה תולדות יעקב
 ר"ל ואלה יסובי תולדות יעקב גם הם כמו יסובי תולדות עשו והתחיל
 לספר ממקרים שקרו להם עד בואם שם והתחיל ממקרים יוסף בן י"ז
 שנה נמכר למצרים ומשתעבדו שם ואלו וכו' וכן אירע להם עד בואם
 לארץ מושבת: בזה הפי' קאי דלגילוי' דק"ל כיון שפי' לעיל דהפסוק
 בא לפניהם יסובו של יעקב ויסובי תולדותיו א"כ יוסף מניין שפי' יסובי
 ואלה תולדות יוסף בן י"ז שנה וגו' ופי' יוסף בן י"ז שנה וגו' וע"פ
 חלה ולא חלה כל' הפ' כלומר חלה גלגולו וסבות יסובי תולדות של
 יעקב דהיינו השפטים יוסף בן י"ז שנה וגו' וע"י יוסף בוא למצרים
 ואח"כ יואל משם ובואו לא"י ואח"כ שמיני כיונא בזה חלה תולדות
 יעקב שהתחיל הכתוב חלה תולדות יעקב והתחיל ממקרים שקרו לו
 קודם לידתו ולא הכתוב זה לבש"י י"ל דעיקר קשותי רש"י הכא דהתחיל
 ביסובי יעקב ואח"כ כתב חלה תולדות יעקב וגו' הי"ל להפך: למפני
 שאין יסוב של תולדותיו מכרים בתורה רק של' שמיני והני לכן נקט
 רש"י וגלגוליהם: דר"ל שלא בא לפניהם חלה תולדות של יעקב ולא יסובי
 תולדותיו ומה שכתוב חלה תולדות יעקב יוסף לומר שכל תולדותיו
 יקראו ע"י יוסף כשרי מפני תחתו של רחל שילד בן מרגלעבד ו' שנים
 הראשונים ואח"כ רימא אחוה ונתקן לו את חלה והוליד ממנה בניו ואח"כ
 כבא את רחל לחלה ולא ילדה לו בניו ואחר כך נתנה לו רחל
 בלחה שנתחלה לחלה כיון שנתחלה שאין לה בניו והוליד גם מבלחה בניו
 ואח"כ נתנה לו חלה גם חלה שפחתה לחלה וגם ממנה הוליד בניו
 ואח"כ ילדה רחל את יוסף ונתיב כשולד יוסף אחר יעקב ללבן להחזיר
 אל מקום אבותיו ואח"כ נמאח שכל תולדותיו לא היו אלא שכבת יוסף
 הסול מנקה: ודל"ה"ה כינוי' מני בוא מנחה ללבן נקט יוסף וי"ל
 מ"ז מנקה עבודתו לא היה חלה בשביל יוסף כמו שנאמר לעיל ויבי
 כאשר ילדה רחל את יוסף ויחזר יעקב שבהי וגו' כדפירשתי לעיל: וזה
 דלא נקט רש"י לכתוב פנים כמו שנקט לעיל בפ' תולדות גבי יעקב משום
 דרש"י דיון חלה דומה לו מדכתיב אדום כדפירשתי: כמקור לכן נקט
 וזו חיקונו דקדקו ממנו יוסף וזו חיקונו קול' ד' חלופי אחר תולדות

(א) וישב יעקב בארץ מגורי אביו בארץ כנען ואין יעקב האט זיך באנעצט אין דעם לאנד דאס וואונג
 פון זיין פאטער אין לאנד כנען. רש"י שרייבט נאך דעם אז דר פסוק האט געשעלט דאש
 בעצונג פון עשו און זיינע קינדער איז ער ווידר מפירש דאס בעצונג פון יעקב און פון זיינע קינדער
 באריכות מ'מקח דאס וואר דר עיקר כוונה פון דעם פסוק און אזוי גיפגן מיר ביי די צעהקען דורות
 וואס

אונקלוס

קמח

ויתייב יעקב בארעא הותבות אביוה בארעא דבנען: ב אלן תולדת יעקב יוסף פר שבע עשרי שנין (פר) הנה רעי עם אחורי בענא והוא מרבי עם בני בלחה ועם בני זלפה נשי אביוה ואיתי יוסף ית דבחון בישא לנת אבדוהון: ג יושאל רחם ית יוסף בעל השורים

(א) וישב יעקב: זכו שאמר הכבוד (אפסיה ג') הסור ה' משפטיו פנה אויבך מלך לנדה שנקלטה וזוהר מפריש הכנן והמוצן ומשולכן וההנחלה נשארת במקומה כדכתיב נעשו ויולך אל ארץ אצל ביעקב כתיב ביה וישב יעקב: מגורי: ב' במסרה כחא אוידר (ומחאל כ"א) מגורי אל חרב אצ"ש מגורי אל חרב ישב לו ניומיה משל לא' שראה כח של כלבים ורלו לנשכו וישב ביומיה כך ישב לו יעקב בין עשו ואלפסיו: מגורי אביו: ג' זה הכרון: וישב יעקב בחרן מגורי אביו [עם החביות] בגי' וישב לקיים מצות כבוד: ח' אמר בשכר הכבוד הוא זכה עשו לכל הכבוד הוא: מגורי יו"ד כפופה כמין ק"ף אמר מה שזכה עשו לכל הכבוד הוא בשכר הכבוד ואצ"ש שברכני אבי יו"ד ברכות הולכתו בלחא וי"ד דברים כדכתיב עוים מחלתי וגו' אלך ואמרו עלימי ואכבד את אבי בחרונו: (ב) דבתם רעם: בגימ' שסס חללו באבר מן החי: דבתם: בגי' מות: מלמד שלה"ר הורג: נער: בגימ' שטס וש"ס (משל י') ומוליא דבה הוא כסיל: (ג) בן אקוים: וקוים רע"ה

שפתי חכמים

אחד שהיה עושה מעשה נעויות חלל בני בלחה וכו' חוץ לזה לא היה עושה אלא וכו': לריון מולדא כתיב ויולא יוסף דבתם כמו שכתוב גבי מרגלים ויולאו דבם החרן לזה כתב היה רואה ר"ל שלדעתו אמת היה לכן כתיב כהן ויבא ר"ל שבהיה אמת הדברים כחוייבין כפי אביו כאשר ראה ולא היה אומר דבה מה שלא ראה אצל בני מרגלים כתיב ויולאו ר"ל שהיו מוולאים דברים שקרים מלבן: באצ"ש דבקרל כתיב כסם את אחי ו"ל דיוון שיוסף היה מקרב את בני השפחות ואם היו רשעים בעיניו אויב היה מקרבן ועוד שהוא היה אוהב שיהיו בודאי לא היה דבחה עליהם: ביקשה דסורק יתכן לומר שגוי יעקב יהיו חשודין על דבה ואי ח"ו אמת הוא למה נעשו יוסף על: וי' חלל דודאי לא היו חשודין על זה אלא שיוסף היה מושב בדבר לבן רעם שהיה

שהיה רואה לבחורו בני לזה ביהם מגיד לאביו שהיו אוכלין אבר מן החי ומולגזין בבני השפחות לקרותן עבדים וחשודים על העריות יושב למשן לקח על אבר מן החי וישלחו שפיר עוים במוכירתו ולא סאלכוהו חי (כדי שילקח בשחיתות) ועל דבה שפסר עליהם שקרין ואלהיהם עבדים לעבד נמכר יוסף: ועל העריות שפסר עליהם וכתב אמת אדוניו וגו': דבתם: כל לשון דבה פרל"ץ בלעז (ריידערייא: בערידיטון) כל מה שהיה יכול לדבר בהם רעה היה מספר: דבה: לשון (שיר ז')

לו לעיון דבד"ר על מה שהשדן על אצ"ש ר"ל שהיה רואה אותם שחללו מבחמם שנחשבו ועדיין מפרכתם דמוות לאוכלה דיוון שנחשבו שחיסים מחיה והוא כשר שבי' משפחתם עדיין ביה אצ"ש או שהיה רואה שאוכלין בן פקועים שמוכר בשחיתות אמת ואפילו שהוא חור גדול אצ"ש שחיתות מן דיון אלא מפני מראית עין והוא היה סבור שאצ"ש הוא כיון דלרין שקיטו משום מראית עין: ועל מה שגלוהו בבני השפחות י"ל מפני שהיו קוראין לבני בלחה וולפה בני שפחות (וכוונתם היה שהיו משועבדים לנהולא) וזה אמת הוא שהיו בני השפחות שחרי גם הפסוק קראם בן אצל הוא היה סבור מדקדקו להו בני השפחות כוונתם שגולדו קודם שנחשבתו אצ"ש ביומיה של השפחות היינו עבדים שחרי ומס' שהיה חושדן על העריות י"ל דא"ש דק"ל אין משתמשין בלשם ר"ל שאדם אחר חסור להשתמש בלשם אדם ויוסף היה רואה שהיו משתמשין בעסקי משא ומתן עמכן לכן חשדן על העריות אצל עוים היה בידו דהא דלמעין אין משתמשין בלשם היינו דוקא דברים של חכם כגון רחוקים פניו ודיו ורגליו והלכות המסות אצל שאר דברים שאינן של חכם או לישא וליתן עממם מותר: וא"ש מנ"ל לנשי' שהיה חושדן על כל בני דברים: וי"ל דנשי' בענינו מתקן קושיא זו כיון שפתיים דבשבת לקח ועי"ל דילפינן רעה רעה לא"ש כתיב כחא דבתם רעה וכו' וכו' לקמן היה רעה אכלתה מה לכן אצ"ש דמה דורכת ואלתה כשהוא חי אף כהן אבר מן החי ועבדים וליפנין מדכתיב ב' משפטים א' רעה נעויה אדוניו מה רעה דלהלן קרי על עבדות: ונעויות וליפנין מדכתיב לקמן גבי יוסף ואיך אנשח הרעה בגדולה הולא מה רעה דלהלן קרי על עריות אף כהן קרי על עריות: סלמנר רלח הו"ל למכתב כלל וישתנו דהא לא היו אוכלין אותו אלא לומר כך אצ"ש שלא היו

וואם איז גיווען פון אדם הראשון ביי נח און אזו ביי די צעהען דורות וואס איז גיווען פון נח ביח אברהם און אז עש איז גקוקן צו נח און אברהם האט ער מאַריר גיווען מיט זיי: (ב) אלה תולדות יעקב דאס זיינן די קיבות וואס צו די קינדר פון יעקב איז צו האַרדן גקוקן די ערשטע סיבה איז גיווען יוסף בן שבע עשרה שנה וגו' און דורך דעם איז אויס גקוקן אז זיי האבן גניירט קיין מצרים אזו וויא ווייטער וועט שטיין און דר מאַרש שרייבט דר פסוק היינטיג אן דאס גבירט פון יעקב אין יוסף מחמת עשליכע זאכין דאס ערשטע איז ווארום דאס עיקר דינן וואס יעקב האט גידינט ביי לָבָן האט ער גאר גדינט פֿר רחל וואס פון איר איז אַרײַם גקוקן יוסף און דאס אַנדערע מחמת דאש גשטאַלט פון יוסף איז גלייך גווען צו יעקב און וואס עש האט זיך גטראפן צו יעקב האט זיך גיטראפן צו יוסף יעקב האט אים זיין ברודר גוואלט האַרנגן און יוסף האָבן אים זיינע ברודר אַרײַם גקוקן אים זיינע ברודר אַרײַם גוואלט האַרנגן און גאָר פיל זאכן אַזעלכע און גאָר אַרײַם איז פֿר האַרדן וישב יעקב יעקב האט גוואלט זיין גשליחה איז אים אַרײַם גשפּרונגן דר צאָרן פון יוסף די צדיקים ווילן זיין גשליחה זאגט גאט ב"ה איז גיט גינג צו די צדיקים וואס איז אן גברייט פון זייערש וועגן לעולם הבא און זיי ווילן גאָר זיין גשליחה בעולם הזה יוסף בן שבע עשרה שנה היה רועה את אחיו בצאן יוסף איז אַלט גיווען זיבציין יאָר אז ער האט גיפֿיטערט שאַף מיט זיינע ברודר וואו נער און ער וואו זיך צייהן את בני בלחה ואת בני זלפה מיט די קינדר פון בלחה און מיט די קינדר פון זלפה ווארום זיינע ברודר פלעגן זיי מבקש זיין און ער פלעגט זיי מקרב זיין נשי אביו די ווייבן פון זיין פֿאָטער ויבא יוסף את דבתם רעה אל אביהם און יוסף האט גבראקט שְׁלֵקֶטְמֶע בריד אויף זיי צו זייער פֿאָטער: רשי' שרייבט ער האט גאָנגט זיי עסן אַבר מן החי און גיין מוֹלָדֶה די בגי השפחות צו רופן זיי קנעכט און זיי זיינן השוד אויף זנות און מיט אַלע דריי זאכן וואס ער האט דר ציילט איז ער גשטראפֿט גווארן פֿר וואס ער האט גאָנגט זיי עסן אַבר מן החי

יוסף מכל בניו כִּי בָן זָקֵנִים הוּא לֹא יַעֲשֶׂה לֹא כְּתֹנֶת
פָּסִים: וַיֵּרְאוּ אֶחָיו כִּי־אֵתוּ אֶהָב אֲבִיהֶם מִכָּל־
אֶחָיו וַיִּשְׁנְאוּ אֹתוֹ וְלֹא יָכְלוּ דַּבְּרוֹ לְשָׁלָם: הַיִּחְלָם
יוסף חֲלוֹם וַיֵּגֶד לְאֶחָיו וַיֹּסְפוּ עוֹד שְׁנֹא אֹתוֹ: וַיֹּאמֶר
אֲלֵיהֶם שִׁמְעוּ־נָא הַחֲלוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר חָלַמְתִּי: וְהִנֵּה
אֲנִי חֲנוּ מֵאֲלֵמִים אֲלֵמִים בְּתוֹךְ הַשָּׂדֶה וְהִנֵּה קָמָה
אֲלֵמְתִי וְגַם־נִצְבָּה וְהִנֵּה תִסְבֶּנָּה אֲדַמְתִּיכֶם
וְהִשְׁתַּחֲוִּיתֶם לְאֲלֵמְתִי: הַיִּחְלָם לֹא אֶחָיו הַמֶּלֶךְ
תִּמְלֹךְ עָלֵינוּ אִם־מִשׁוֹלֵת מִשְׁלַל בָּנוּ וַיֹּסְפוּ עוֹד שְׁנֹא
אֹתוֹ עַל־חֲלֹמְתוֹ וְעַל־דַּבְּרָיו: הַיִּחְלָם עוֹד חֲלוֹם
אַחֵר וַיֹּסֶפֶר אֹתוֹ לְאֶחָיו וַיֹּאמֶר הִנֵּה חֲלֹמְתִי חֲלוֹם
עוֹד וְהִנֵּה הַשִּׁמְשׁ וְהַיָּרֵחַ וְאֶחָד עֶשֶׂר כּוֹכָבִים
מִשְׁתַּחֲוִּים לִי: וַיֹּסֶפֶר אֶל־אָבִיו וְאֶל־אֶחָיו וַיַּגִּיעַ־

רש"י

שפתי חכמים

דובצ שפתי ימינים: (ג) בן זקנים: שולד לו לעת זקנתו
עלזקנולס חרנס בר הכיס הוא ל' כל מה שלמד משם ועבר
מסר לו ד'א שהיה זיו איקונין שלו דומה לו: פסוק: (שבת י)
לשון כלי מלח כמו כרסם ותכלת וכמו כחונת הפסים דחמר
ולחמון: ומ'א על שם נרוחיו שפומכר לפוטופר ולכוחרים
ולחממחלים ולמדוינים: (ד) ולא יכלו דברו לשלם: ממוך
גמותם למדמו שפחם שלם דברו אחת כפה ואחת בלב: דברו:
לדבר עמו: (ז) מחלמיוס חלמיוס: כחננומו מחסרין חסרן
עממין וכן (סהלס קבו) מושא חלומותיו וכמוהו בלשון משנה
והחלומות מושל ומכרז: קמה חלומתי: מקפס: וגם נלכס:

חזון לאוכלו אפ"ה שחמו חיות: עול"ה ודא בנימין נולד לו יותר לעת
זקנתו מיוסף וי"ל משום דכל בניו של יעקב נולדו לו מיד זה אחר זה
דכא בשש מיס נולדו כולם חוץ מבנימין שהפסיק בו זמן ארוך והיו
העולם סבורין שלא יוליד ממנה עוד בן והיו קורין ליוסף בן זקנים
וצאילו אחר שולד בנימין קראו אותו בן זקנים מתוך שהורגלו בו:
סדל"ה ראשון קשה מנ"ה אם מולד לעת זקנתו או בימי ילדותו לכן חמר
ולזקנולס חרנס וכו' ועדיין קשה ה"ל בן זקנתו ממ"י זקנים חלל כה
לומר שחלל זיו איקונין וכו' מהרש"ל: "סדל"ה" א' קשה למנ"ה חמר קרא
שעשה לו כחונת פסים א' משום להודיע שאלו שמה אדם בן בין הפסים
שחרי בשלשמי שלשים שהיה כחונת שליוסף שוב יותר היו מתקנאים
בו אחיו אין זה משמעות קצרה דכא לא כתוב ויכילו אחיו כי גשה
לו כחונת פסים חלל ודאי בשביל חלומותיו ודבריו פיו מתקנאים בו
לכן מביא מדרש גרוד וכו' מהרש"ל: וכל פסים מטרקיו"ן פוטופר
סוחרים: "שפמחלום" מדוינים וי"ל לפי זאת הבהרה שחמר וי"ו ממלת סוחרים בבסוק ועשהו חלום מדוינים סוחרים שחרי לזיוס וסוחרים

מן חתי איז ער גשטרראפט גווארן אז ער איז פר קויפט גווארן און זיי האבן פלשעת מעשה גשארפט
אציגלע און האבן דאס ניט גגעסן לעבדיג דייט און פאר דעם וואס ער האט אויף זיי דר ציילט
זיי רופן אן זייערע ברירד קנעכט איז ער גשטרראפט גווארן און איז אליין פר קויפט גווארן פאר
אנקנעכט און פר דאס וואס ער האט דר ציילט זיי זייגן חשוד אויף זנות איז ער גשטרראפט גווארן
אז דאס ווייב פון פוטופר האט מיט אים גוואלט קוננה זיין: (ג) וישראל אהב את יוסף און וישראל האט
ליב גהאט יוסף מכל בניו מער פון אלע זייעע ויין כי גווארם בן זקנים הוא לו ער איז צו אים גבארן גווארן
אזיף דר עלמר און דר פרגום מאכט דעם פשט אזו ארי בר חכים הוא ליה דאס איז מיימיש ער איז
גנוען צו אים אקלוגר זון דען וואס יעקב האט גלערנט פון שם יעקב האט ער אים מוסר גיווען
אדר זקנים איז מיימיש גשטאלט און אזו איז דר פשט כי בן זקנים הוא לו דען דאס גשטאלט פון
סופא איז גלייך גנוען צו יעקב ועשה לו כחונת פסים און יעקב האט גמאכט צו יוסף איין זיידן העקמיל:

וירא

אונקלוס

קמט

מכל בְּנוֹהֵי אֶרֶץ בְּרַחֲמֵי הוּא לֵה וְעֵבֶד לֵה בְּתוֹנָא דְפָסִי: י וְחוּז אַחוּרֵי אֶרֶץ יִתְה רַחֲם
אֲבוּהוֹן מִכָּל אַחוּרֵי וּסְנֵי יִתְה וְלֵא צִבְן לְמַלְלָא עֲמִידָא לְשָׁלֵם: ה וְחֵלֶם יוֹסֵף חֲלָמָא וְחוּזֵי
לְאַחוּרֵי וְאוֹסִיפוֹ עוֹד סְנֵי יִתְה: י וְאִמֵּר לְחוּז שְׁמֵעוּ כַּעַן חֲלָמָא הֲדִין דִּי חֲלָמִית: י וְהוּא
אֲנִיחָנָא מֵאֶסְרִין אֶסְרֵן בְּגוֹ חֲקֵלָא וְהָאֵקֶמֶת אֶסְרֵי וְאֵף אֲדֹקֶפֶת וְהוּא מִסְתַּחֲרֵן אֶסְרֵתְכוֹן
וְסִבְרֵן לְאַסְרֵי: ה וְאִמֵּרוּ לֵה אַחוּרֵי הַמְּלִכּוֹ אֶת מַדְמֵי לְמַמְלָךְ עֲלֵנָא אִו שׁוֹלְמָן אֶת סִבִּיר
לְמִשְׁלֵם בְּנָא וְאוֹסִיפוֹ עוֹד סְנֵי יִתְה עַל חֲלָמוּדֵי וְעַל פִּתְגָמוּדֵי: ט וְחֵלֶם עוֹד חֲלָמָא אַחֲרֵנָא
וְאַשְׁתַּעֲי יִתְה לְאַחוּרֵי וְאִמֵּר הֵא חֲלָמִית חֲלָמָא עוֹד וְהוּא שְׁמִישָׁא וְסִבְרָא וְחֵד עֶשֶׂר פּוֹכְבֵּיָא
סִבְרֵן לִי: י וְאַשְׁתַּעֲי לְאַבוּדֵי וְלֵאחוּרֵי וְנִזְקֵי בֵּה וְאִמֵּר לֵה מָה חֲלָמָא הֲדִין דִּי חֲלָמִיתָא

בעל המעורים

מִכֵּסִי מִסְכֵּר לוֹ כֹּל מִה שֶׁקָּבַל מִזִּקְסֵי שֶׁסָּס שֶׁסָּס וְעַבְד: כֵּן וְקוֹסִים הוּא לוֹ: ס"ח אֲחוּז מִסְכֵּר לוֹ כִּסְרֵי תוֹרָה שֶׁחֹמֶר בֶּה (ס"ח) וְחֵלֶם אֲחִיז
אֲחוּז וְחֵלֶם שֶׁשְׁעוּסִי: וְקוֹסִים בְּגִי עוֹלָה ר"ז מִסְכֵּר לוֹ רִזוֹ תוֹרָה: וְכִינִי ז' ע"ס (ס"ח י"ז) עֲטֵרָה וְקוֹסִים בְּגִי בָּיִט: וְקוֹסִים מִטְרִיקוֹן וְקוֹסִים
קִדְשִׁים בָּיִט יִשְׁעוּסִי מוֹעֵד (וְסִבְרָה מִסְכֵּר ר"ל שֶׁמֶנּוּ בִּמְה שֶׁלֹּד לוֹ פ' עֲגִלָּה עֲרֻסָּה): פִּסִּים: מוֹטְרִיקוֹן פּוֹטְרִיקוֹן כִּסְרִים יִשְׁמַעֲלִים מִדְּיוּס: פִּסִּים
פִּסִּים עוֹלָה בְּגִי קָרָן לוֹ שֶׁל דִּי יִרְדּוּ לְמִנְסִי וְיִשְׁתַּעֲבִדוּ בְּיִזוֹ וְהִסְבֵּי וְיִסְכֵּר מִנִּי ק"ץ מִן הַשְּׁעִבּוֹד וְכִינִי שֶׁמֶנּוּ לוֹ הֵקָן וְכִינִי שֶׁמֶנּוּ לוֹ
פ' שִׁים מִמִּנִּי כִּסֵּי שֶׁכּוֹחַ מִנִּי שִׁמְחוּ: ד"ה פִּסִּים ל' פִּכּוֹ חֲמוֹ שֶׁל דִּי מִת קוֹרֵס לְחִחוּ: פִּסִּים שֶׁכֵּס פּוֹסִים בְּיִזוֹ לְבִין אֲחוּז: פִּסִּים
בְּגִי פִס דִּי לוֹ: (ו) וְעֵשֶׂה לוֹ כִּסְמַת פִּסִּים: בְּגִי מִשְׁקָל שֶׁנִּי כְּלִימִים מוֹלָה וְכִן שֶׁאֵקֶר צִיָּק דִּשְׁכַּת שֶׁבִּיל שֶׁנִּי כְּלִימִים מוֹלָה שֶׁכֵּסוּף יִקְסֵן
לְיוֹסֵף וְיִסְכֵּר מִשְׁכָּר אֲחוּז תַּגְלִיל דִּכְרִי וְיִרְדּוּ אֲבוּחִינוּ לְמִנְסִי: (ד) אֲחוּז אֲכִב כִּבִּיִּים מִכָּל אֲחוּז: בְּגִי שְׁגִלָּה לוֹ כוֹד בְּלִבָּד וְלֵא לִסֵּס (כ"ל)
סוֹד הַגְּלוּלָה בְּחוּ' סוֹקֵה (א'): לִשְׁלֵם: חִסְר וְעוֹלָה ה' שֶׁכֵּס לִח' שֶׁל שְׁעִבּוֹד: ד"ה קִרִּי כָּלִן לִשְׁלֵם שֶׁשִּׁמְנוֹ לוֹ גִּמְלוֹ: (ו) לִנְכֵּס: ב' בְּמִסְכָּה
כִּכָּה וְחִדִּיר (מִשְׁלִי ח') בִּיֹת מִיִּבּוֹת לִנְכֵּס לְמִנְסִי שֶׁנִּי חֲקוֹלֵס הַכִּיִּב בִּיֹתָן שֶׁל יִסְרָאֵל שֶׁכֵּסִילָה בְּשִׁמַּת רַעְיוֹן: וְשִׁמְחָחוּן: ב' בְּמִסְכָּה: כִּכָּה
וְחִדִּיר וְתַגְלִיל שֶׁכֵּסוּת וְגו' וְשִׁמְחָחוּן לְמִנְסִי שֶׁנִּי שֶׁלֵּא רִכָּב כְּתוּבִים הִרְאָחוּן אֲחֵל רִכָּב לְמִסְכָּה וְחִיזוּ יוֹ"ל אֲחוּז חֲטֵפֵי כֹל בִּיֹת אֲכִיז כִּסְמַתוֹ לוֹ
וְחִדִּיר וְתַגְלִיל שֶׁכֵּסוּת וְגו' וְשִׁמְחָחוּן לְמִנְסִי שֶׁנִּי שֶׁלֵּא רִכָּב כְּתוּבִים הִרְאָחוּן אֲחֵל רִכָּב לְמִסְכָּה וְחִיזוּ יוֹ"ל אֲחוּז חֲטֵפֵי כֹל בִּיֹת אֲכִיז כִּסְמַתוֹ לוֹ
בְּכִסְמִי וְתַגְלִיל שֶׁכֵּסוּת וְגו' וְשִׁמְחָחוּן לְמִנְסִי שֶׁנִּי שֶׁלֵּא רִכָּב כְּתוּבִים הִרְאָחוּן אֲחֵל רִכָּב לְמִסְכָּה וְחִיזוּ יוֹ"ל אֲחוּז חֲטֵפֵי כֹל בִּיֹת אֲכִיז כִּסְמַתוֹ לוֹ

שפתי חכמים

וְאֵף שֶׁנֶּעֱלַם בְּקֶרֶת מִסְכֵּר יוֹסֵף לְבוֹחִרִים הֵא עֲלֵם נָמִי מִסְכֵּר
לְמִדְּיוּס דְּלִחִי כִּסְרִים ל'ל: פ' (ר"מ) כוֹנֵנוּ לְפִשֵּׁי חִלּוּקֵינָן קָמָה
לִנְכֵּס שֶׁכֵּסוּתָא הוּא כְּפֹל שֶׁכּוֹחַ עֵינִן אֲחֵד לִכ"פ קָמָה ר"ל חֻקֶּס
מִסְכֵּרָתָא לְפִי שֶׁנִּי וְגַם לִנְכֵּס לְעוֹמֵד תַּמִּיד כִּן עַל עֲמִיד בְּזִקְסָה וְק"ל:
רִקְסָה לִנְכֵּס כְּתוּבִים הִרְאָחוּן לֵא סִכֵּר אֲחוּז לִנְכֵּס יוֹ"ל שִׁיֹּסֵף הִיז יוֹדֵעַ כִּי רִכָּב הַתְּלוּמוֹת וְחִלְסִים אֲחֵר הִסֵּפִי וְכִינִי שֶׁכֵּסוּתָא פִּתְרוֹ אֲחוּז לְעוֹכֵס מִשֵּׁי
לֵא רִכָּב לְפִשֵּׁי אֲחוּז לִנְכֵּס כְּתוּבִים שֶׁנִּי שֶׁלֵּא פִתְרוֹ לוֹ אֲחֵד כְּלָמֶר שֶׁלֵּא רִכָּב לְפִשֵּׁי אֲחוּז לְעוֹכֵס יוֹ"ל חֵס כְּרִיבּוֹ שֶׁכֵּסוּתָא דִּכְרִי אֲחֵר לִנְכֵּס
תְּלוּמוֹתָא כְּדִי שִׁפְתוֹר לוֹ לְעוֹכֵס הוֹלֵךְ לְפִשֵּׁי אֲחוּז לִנְכֵּס כְּדִי לְפִשֵּׁי לוֹ וְכֵן עֶשֶׂה וְגַעַר בּוֹ כְּדִי שֶׁלֵּא יִשְׁלֹו אֲחוּז שֶׁכֵּסוּתָא עֵלִי: מִסְכֵּרָל:

(ד) וְיִרְאוּ אֲחוּזֵי אֲוִן זִינְעֵי בְּרִידֵר הָאֲבָן גִּנְעָהָן כִּי אֲחוּז אֲהִב אֲבִיהֶם מִכָּל אֲחוּז אִז אִיִּם הָאֵם זִינְעֵר פֶּאֶמֶר לִיב
כְּעֵר פִּין אֲלֵעַ בְּרִידֵר וְיִשְׁנאוּ אֲחוּזֵי הָאֲבָן אִיִּם פִּינְטָה גִּהָאֵם וְלֵא יִכְלוּ דְבִרוּ לְשׁוֹם אֲוִן זִי הָאֲבָן גִּיט
גִּקְעֵנָה רִידִין מִיִּם אִיִּם צוֹ פִּרִּיִּי רִשִׁי שְׁרִיבֵיט פִּין בִּרְאָן קָאן מְעַן זַעְהָן דָּעַם שִׁבַּח פִּין דִּי שְׁבִיטִים
אִז זִי זִינְיָן גִּיט גִּנְעָה אֲחֵד בְּכָה וְאֲחֵד בְּלָב דָּעַן זִי הָאֲבָן אִיִּם אִיִּן הֲאֲרִיִּין פִּינְטָה גִּיטָהֵם הָאֲבָן זִי
מִיִּם אִיִּם גִּיט גִּקְעֵנָה רִידִין לְשָׁלֹם: (ה) וְיִחֵלֶם יוֹסֵף חֵלֹם אֲוִן עֵשׂ הָאֵם זִיִּה גִּיחֲלִימָתָה צוֹ יוֹסֵף אִיִּין חֵלֹם
יִגֵּד אֲחוּז לְאֲחוּז אֲוִן עֵר הָאֵם דָּעַם חֵלֹם גִּנְאָגֵט צוֹ זִינְעֵי בְּרִידֵר וְיִסְיִפוֹ עוֹד שִׁנּוּא אֲחוּז זִי הָאֲבָן אִיִּם
בְּמִעֲרֵט פִּינְטָה צוֹ הָאֲבָן: (ו) וְיִאמֵר אֲלִיהֶם אֲוִן עֵר הָאֵם גִּנְאָגֵט צוֹ זִי שִׁמְעוּ נֵא הֵלֹלִים הוּהָ הָעֲרֵט צוֹ דָּעַם
דְּאִיִּין חֵלֹם אֲשֶׁר חֲלָמִי וְאִם עֵשׂ הָאֵם זִיִּה מִיר גִּיחֲלִימָתָה: (ז) וְהִנֵּה אֲוִן נִין אֲנַחְנוּ מֵאֲלִימִים אֲלִימִים בְּתֵד
חֲשִׁדָה מִיר בְּיִבְרֵן גִּנְאָרְבֵן אִין פֶּעֶלְדָה וְהִנֵּה אֲוִן נִין קָמָה אֲלִימִי עֵשׂ אִיִּז אִוִּיִּף גִּיטְמָאֲנֵן מִיִּין גִּנְאָרְבֵן וְגַם אֲוִן
אִוִּיִּף נִעֲבָה זִיִּה אִיִּז גִּבְלִיִּין שְׁמִיִּין אִוִּיִּף אִיר פֶּשְׁמָאֲנֵר אִין דֵּר הוֹיִף וְהִנֵּה אֲוִן נִין תְּסוּכִינָה זִיִּה הָאֲבָן גִּמָּאֵן
אֲרִיִּם רִיבְנִין זִיִּה אֲלִימִיִּים אִיִּיִּרְעֵר גִּנְאָרְבֵן וְתִשְׁתַּחֲוִי לְאִלֹּמִיִּים אֲוִן זִיִּה הָאֲבָן זִיִּה גִּבְּקֵט צוֹ מִיִּין גִּנְאָרְבֵן:
(ח) וְיִאמְרוּ לוֹ אֲחוּזֵי אֲוִן זִינְעֵי בְּרִידֵר הָאֲבָן צוֹ אִיִּם גִּנְאָגֵט הַמְּלֹךְ תַּמְלֹךְ עֲלֵינוּ דוֹ וְיִלְכֵּט אִיִּרְבֵּי אֲוִן קִינְיָן
אִם מִשְׁוֹל אִוִּיִּב גִּנְוִלְטִיִּין תַּמְשׁוֹל בְּנוֹ דְּרִיא וְיִלְכֵּט אִיִּרְבֵּי אֲוִן גִּנְוִלְטִיִּין וְיִסְיִפוֹ עוֹד שִׁנּוּא אֲחוּזֵי אֲוִן זִיִּה הָאֲבָן
גִּנְאָגֵט בְּמִעֲרֵט פִּינְטָה הָאֲבָן אִיִּם עַל חֲלֹמִיִּים אִיִּרְבֵּי זִינְעֵי חֲלֹמֹתָא וְעַל דְּבִרֵי אֲוִן אִיִּרְבֵּי זִינְעֵי רִידִי וְאִשׁ
עַר הָאֵם לְשׁוֹן הָרַע גִּרְעַם אִוִּיִּף זִיִּי: (ט) וְיִחֵלֶם עוֹד חֵלֹם אֲחֵר אֲוִן עֵשׂ הָאֵם זִיִּה אִיִּם גִּיחֲלִימָתָה גִּנְאָגֵט אִיִּין
אֲבִידֵר חֵלֹם וְיִסְכֵּר אֲחוּז לְאֲחוּז הָאֵם עַר דָּעַם חֵלֹם דָּעַר צִיִּילָט צוֹ זִינְעֵי בְּרִידֵר וְיִאמֵר אֲוִן עַר הָאֵם
גִּינְאָגֵט הִנֵּה נִין חֲלָמִי חֵלֹם עוֹד עֵשׂ הָאֵם זִיִּה מִיר גִּיחֲלִימָתָה גִּנְאָגֵט אִיִּין חֵלֹם חֲמֵה נִין חֲשִׁמֵשׁ וְחִידָה וְאֲחֵר
עֶשֶׂר כּוֹכְבִּים דִּי זִין מִיִּם דֵּר לִכְנָה אֲוִן עֲלָף שְׁמִעֲרִין מוֹעֵן זִיִּה בּוֹקִין צוֹ מִיר: (י) וְיִסְכֵּר אִל אֲבִיז וְאִל אֲחוּז
אֲוִן עַר הָאֵם דֵּר צִיִּילָט צוֹ זִיִּין פֶּאֶמֶר אֲוִן צוֹ זִינְעֵי בְּרִידֵר גִּנְאָגֵט דָּעַם אִז עַר הָאֵם דֵּר צִיִּילָט דָּעַם חֵלֹם
פִּר זִינְעֵי בְּרִידֵר הָאֵם עַר גִּנְאָגֵט אִיִּרְבֵּי דָּעַם פֶּאֶמֶר פִּר זִיִּי וְיִגֵּד בּוֹ אֲבִיז הָאֵם דֵּר פֶּאֶמֶר אִוִּיִּף
אִיִּם אִין גִּשְׁרִעֵן וְאִרִּים דְּרִידָה דָּעַם וְאִם עַר הָאֵם דֵּר צִיִּילָט הָאֲבָן אִיִּם דִּי בְּרִידֵר פִּינְטָה גִּיטָהֵם וְיִאמֵר

בֹּא אָבִיו וַיֹּאמֶר לוֹ מֶה הַחֲלוּם הָיָה אֲשֶׁר חָלַמְתָּ
הַבּוֹא נָבֹא אֲנִי וְאַמְךָ וְאַחֶיךָ לְהַשְׁתַּחֲוֹת לָךְ
אַרְצָה: יִי וְיִקְנְאוּ-בֹא אֶחָיו וְאַבְיוֹ שָׁמַר אֶת-הַדָּבָר:
שְׁנֵי יָלְכוּ אִתּוֹ לָרְעוּת אֶת-צֹאן אֲבֵיהֶם בְּשָׂכָם:
וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל אֶל-יִוסֵּף הֲלוֹא אֶחָיֶךָ רָעִים בְּשָׂכָם
לָכָה וְאַשְׁלַחְךָ אֵלֵיהֶם וַיֹּאמֶר לוֹ הִנְנִי: יִי וַיֹּאמֶר לוֹ
לֵךְ-נָא רֵאֶה אֶת-שָׁלוֹם אֶחָיֶךָ וְאֶת-שָׁלוֹם הַצֹּאן
וְהַשְׁבֵּנִי דָבָר וַיִּשְׁלַחוּ מֵעֶמְקֵי חֲבֹר וַיָּבֹאוּ שָׁמָּה:
וַיִּמְצְאוּ אִתּוֹ וַיִּשְׁתַּחֲוּ וַיִּשְׁאֲלוּ אֵלָיו וַיֹּאמֶר
לָאֵמֶר מֶה-תִּבְקֶנָּה: וַיֹּאמֶר אֶת-אֶחָי אֲנִכִּי מִבְּקֶנָּה
הַיְיָ-נָא לִי אֵיפֹה הֵם רָעִים: יִי וַיֹּאמֶר הָאִישׁ נִסְעוּ
מִזֶּה כִּי שָׁמַעְתִּי אֲמָרִים גְּלִיָּה דִּתִּינָה וַיֵּלֶךְ יִוסֵּף
אַחֵר אֶחָיו וַיִּמְצְאוּם בְּדֹתָן: יִי וַיִּרְאוּ אֹתוֹ מִרְחוֹק

שְׁפָתֵי חֲכָמִים

נִקְרָא עַל אֵת

רִשְׁוִי

לפי שהיה מטייל שפגעה עליו: הבוא נבוא. והלא אמר כבר
מחה (ב"ר) והוא לא היה יודע שהדברים מגיעין לבלהס
תשגלמו כלמנו (ב"ר) ורבותיו למדו מוכן שאין חלום בלא
דברים בטלים ויעקב נחזקו להוציא הדבר מלב ב"מיו שלא
יקנאו לו לכן אמר לו הבוא נבוא וגו' כשם שא"ל בחמד כך
השאר הוא בטל (ב"ר): (יא) שמר את הדבר. היה ממסין
ומלסה מתי יבא וכן (ישעיה כו) שומר אמונים וכן (איוב יד)
לא תשנועו על חטאתי לא תמסין: (יב) לרעות את נאלי. נקוד
על את שלא הלכו להלא לרעות את עמנו (ב"ר): (יג) הנני
לפון ענוה וזריות. דמרו למנות אביו ונע"פ שהיה יודע

ש"ל יוסף היה מטייל שפגעה על עמו לכן גער בו ולא משום שהקשה
בנינו אם החלום יהיה אמת שהרי אחריו קניב ואביו שמר את הדבר:
תקשה כה"ס מ"ל דלמא לעולם היה יודע והא דקא מתמה ביינו
כדפ"ש"ל לעיל שלא יטילו שמה עליו וע"ק למא גבי הדברים מגיעים
לבלהס אמר שיעקב לא היה יודע זה שאלו היה יודע זה לא היה אומר
והלא אמר מזה כי ה"ל לחוס שמה יגבישו בניו ואלו גבי אין חלום
בלא דברים בטלים לא שחד שמה ידעו גם בניו שאין חלום בלא דברים
בטלים ויאמרו שאין דברי יעקב אלא דרך תהבול בעלמא. ותי' מהר"ל
דא"ר דהיה יעקב יודע שהדברים מגיעים לבלהס בודאי גם בניו היו
יודעים מפני שזה חלו בסיכר וא"כ מה הוציא מלבם שאמר הבוא
נבוא וגו' ומ"ש אה"כ ואביו שמר את הדבר כ"ל שהיה קבלה בידו שאין
חלום בלא דברים בטלים וזה היה קבלה בידו ובניו לא ידעו הקבלה:
א"ל"ס למא קא מתמה יעקב ואמר הבוא נבוא וגו' וכי לא ידע זה
שאין חלום בלא דברים בטלים אלא להוציא וכו': בזהם סוכרים שפ"ל
היה עול את חלום דבוק ללאו וכו' פירשו לרעות את הלאן אבל עכשיו נקוד על את א"כ הוי כאלו אמר נכבד לגמרי את וא"כ לא הוי
לרעות דבוק לתיכס שלאחריו וכו' פירשו: הכי הלכו לרעות היינו את עמנו ואלן אביהם בשם מלחא בלשון נפשו הוא וא"כ לא הוי
לגמרי מלחא את לא הוי מוכח מנייה מיד דודאי יכוילן למימר לרעות את עמנו אבל מ"ע יוקר סברא הוא לומר דבוק הוא להדרי דכונה
חזה מלחא הוא נע"פ שלא כחיד את הוי אמרין דמקרא קצר הוא אבל השתא דכתיב את ונקוד עליו כאלו הוא נמקח לומר לך דלא
דבוקות הוא אלא שני דברים הם דא"כ למא נקוד עליו: דא"כ ולמא לא פישן כן גבי אברהם אברהם משם מכם ו"ל דכאן את שייך לומר

לו אגן ער האט גזאנט צו אים מה החלום הזה אשר הלכה וואס איז דאס פראחלום וואס עש האט זיך
דיר גחלמט הבוא אויב קומן נבוא מיר וועלן קומן אני ואבד ואחיד איך אגן דיין מוטרד אגן דיינע פרידער
להשתחות לך ארצה צו בוקן זיך צו דיר צו דר ערד קלומר יעקב האט אזו גזאנט די זון באמיטש דאך
אויף מיר אגן די לבנה אויף דיין מוטרד אגן די עקף שטערן באמיטש אויף דיינע עקף פרידער אז מיר
אלע וועלן זיך צו דיר בוקן אגן אזו וויא עש איז נישט מיליג דיין מוטרד זאל זיך צו דיר בוקן ווארום
זיא איז דאך שוין לאנג גשטארבן אזו איז דר גאנצער חלום בטיל אגן יעקב האט זיך מכין גווענארום
זיין די שגאה פון די פרידער הארץ: (יא) ויקנאו בו אחיו אגן ויינע פרידער האבן אים מקנא גווענא
ואביו

אונקלוס

קב

הַמִּיתָא גִּיתִי אֲנָא וְאִמָּךְ וְאִחָךְ לְמִסְכָּד לָךְ עַל אֶרְעָא : י' וְקִנְיָא בְּה אֲחֹהִי וְאִבְהִי נִמְרִי
 ית פתגמא : י' וְאִזְלוּ אֲחֹהִי לְמִרְעִי ית עָנָא דְּאִבְהִיוֹן בְּשִׁכְבָּם : י' וְאִמְרַן יִשְׂרָאֵל לְיוֹסֵף הֲלָא
 אִחָךְ רָעַן בְּשִׁכְבָּם אֲתָא וְאִשְׁלַחְנָךְ לְוִתְהוֹן וְאִמְרַן לָהּ הָא אֲנָא : י' וְאִמְרַן לָהּ אִיזֵל כְּעֵן חַוִּי
 ית שְׁלֵמָא דְּאִחָךְ וְיִת שְׁלֵמָא דְּעָנָא וְיִתְבְּנִי פִתְגָמָא וְשִׁלְחֵה מִמִּישֵׁר חֲבֵרוֹן וְאֲתָא לְשִׁכְבָּם :
 י' וְאִשְׁלַחְנָה גְבֵרָא וְהָא תַּעֲי בְּחֻקְלָא וְשִׁאֲלֵנָה גְבֵרָא לְמִימַר מַה אַתְּ בָּעִי : י' וְאִמְרַן ית אַחִי
 אֲנָא בָּעִי חַוִּי כְּעֵן לִי הִכִּיָּא אֲנֹחְן רָעַן : י' וְאִמְרַן גְבֵרָא וְנָטְלוּ מִכָּא אֶרֶי שְׁמַעִית דְּאִמְרָן גִּתִּל
 לְרִתְּן וְאִזְלוּ יוֹסֵף בֶּתֶר אֲחֹהִי וְאִשְׁכַּחְנוֹן בְּדִתְּנָן : י' וְחַוִּי יִתָּה מִרְחִיק עַד לָא קָרִיב לְוִתְהוֹן

בעל הטורים

אִיזִירי בִּיעָקֵב שְׂמוֹכְתוֹ מִתְּרֵב וְזִכְרוֹ שִׁדְרָתוֹ וְיִרְאֵל וְיִשְׂרָאֵל כֹּחַ : (יד) לָךְ גַּל רֹחַס * לומר שֶׁלֹּא נָאֵל אֵלֶּה כִּי עוֹבֵד בְּשֵׁמֶה שְׂמֹכֵל לְכַוֵּן :
 וְהַסְבִּיגִי דְבַר * וְלִנְלֵס בּוֹ רֹחַס"ק שְׂמֹכֵל לְהוֹדוֹ חֲלוֹ : עֵמֶק * בְּגִי ד'ר"י שְׁמַעֲבִיר ד'ר"י עִיס * לִיכּוֹ עַד מִכְּרוֹן ח'ל' אֵלֶּה חֲוִיר כִּי ח'ל
 כְּתִיב וְיִזְעוּ לֹא שְׂפָסֵם אֵת הַדָּם הַזֶּה שֶׁלֹּא פִּסְרִיכוּ בָּלָא לֵוִי וְיִזְעוּ דְּכִתְבִּי וְיִזְעוּ אֵת סִגְנוֹת אֲשֶׁר שֶׁלֹּא
 יִסְפֵּק וְזִכְרוֹ שֶׁאֲמָרוּ אֵל וַעֲשֵׂה אֲדָם מִמִּכְרוֹ אֵלֶּה מִחוּךְ דְּבַר הַכֹּסֶם שֶׁמִּחוּךְ כִּי וְזִכְרֵנו : (טו) תַּעֲס * ג' מִכְּמַסֵּה הַכָּא וְאִזְדַּךְ מִמִּנְהוֹן תוֹסֵת וְאִזְדַּךְ
 (תַּעֲסוּ ר"ל) אֲדָם תוֹסֵת מִדְּרוֹךְ הַשֶּׁכֶל לומר לָךְ בְּשֵׁמֶה וְיִזְעוּ מִחֵס הַדְּרוֹךְ וְכִנְסֵם בְּשֵׁמֶה : א' הַמְּחוֹר תוֹסֵת וְאִזְדַּרְכִּי כ"ס אֲדָם גּוֹפּוֹ שֶׁאֵלֶּה
 רֹחַס הַחִיּוֹן תַּעֲסֵה בְּדִרְךְ שְׁמִירָה לְהַסְבִּיגֵה וְאִזְדַּרְכִּי לֹא חֲסוֹ לְחִיּוֹת גּוֹפּוֹ ע"כ תַּעֲס מִדְּרוֹךְ הַשֶּׁכֶל : וְיִשְׁאֲלֵנוּ רֹחַס : בְּגִי מִלָּךְ גְּבֵרָא שֶׁלֹּא :
 (טז) אִיזֵסֵה הֵם רֵעִים * כְּתִיב חֲסֵר רַחוּם כִּי הַתְּחִילוּ בְּרַעֲיָה בִּימֵי יוֹרְדֵם שֶׁהִמְלִיכוּ בְּשִׁכְס : (יז) וְיִנְמָלֵס בְּדִתְּן * וְשֶׁם לְמוֹד יִסְדֵּם עֲלוֹ וְזִכְרוֹ

רשי

בִּלְחִי שְׂמוֹכְתוֹן חֲלוֹתוֹ : (יד) מִעֵמֶק חֲבֵרוֹן וְהֵלֵךְ חֲבֵרוֹן הִכְרֵה
 שֶׁלֹּא' (בְּמִדְבַר יג) וַיֵּטֶל בְּגִבָּה וַיִּבֶּה עַד חֲבֵרוֹן אֵלֶּה (כ"ב)
 מִעֲנֵה עֲמוּקָה שֶׁל חֲלוֹת לְדִיק הַקְּבוֹר בְּחֲבֵרוֹן לְקִיָּם מִה שֶׁנֶּאֱמַר
 לְחַבְרָה בֵּין הַבְּהֵרִים (לְעִיל טו) כִּי גִר יִיָּסֵה זֶרַעַד : וַיִּבֶּה
 שְׂכָמָה * (סוֹסֵה יא) מִקּוֹס מוֹכֵן לְפִוְרַעֲנִיּוֹת יִסְקָלְהוּ הַשְּׂבָעִים
 שֶׁם עָנָה אֵת דִּינָה שֶׁם נִחְלָקָה מַלְכוּת בֵּית דוֹד שֶׁנֶּאֱמַר (ח' א"ב)
 וַיֵּלֶךְ רַחֲשֵׁהָ שְׂכָמָה : (טז) וַיִּנְמָלֵס אִישׁ * (תַּמְחוֹמֵה) זֶה
 'גְּבִירָאֵל שֶׁנֶּאֱמַר' (דְּרִיָּאֵל ט) וְהֵאֵסֵה גְּבִירָאֵל : (יז) כְּתִיב מִחוּךְ
 (תַּמְחוֹמֵה) הַסִּיבֵה עֲמָנָן לְמֵן הַחֲמוּה : לְכֹסֶה דְּמִינֵה לְבָקֶשׁ לָךְ

אֵלֶּה וְכו' : יִמְדֵּלֵה אִמְרַן יוֹסֵף לֵאמֹר הִדַּעְתָּ אֵת אֲחִי אִיזֵסֵה הֵם רֵעִים וְדָק אִמְרַן כְּנִידֵם נָא לִי ש"מ כִּיֹּם מִלָּךְ וְשִׁלְחֵהוּ חֲלוֹתוֹ חֲלוֹתוֹ וְיִנְמָלֵס
 וְלֹא אֲחֵר * (ג"א) דִּלְגִּי כִיֹּם מִלָּךְ לֵי' כֹּל סִפְסוּר כִּיֹּם תוֹסֵת בְּדָךְ מֵהֵלִי אֵם הֵלֵךְ בְּתַהֲלֵה אִלִּיָּס בָּלָא תַּעֲסֵה בְּדָךְ לֹא אֵלֶּה כִיֹּם מִלָּךְ
 וְהַקְבִּי שֶׁלֹּהוּ לְהַסְבִּיגֵהוּ אֵלֶּה חֲלוֹתוֹ כְּדִי לְקִיָּם גִּזְרֵהוּ דִּלְגִּי הֵם חֲוִיר מִשְׁכֵּס כִּיֹּן שֶׁלֹּא מִלָּא חֲלוֹתוֹ : דְּרִיָּקֵל מֵה עֵינֵן תַּסְבִּיב : וו' עַל שֶׁלֹּא

וְאִזְדַּרְכִּי שְׂמֵר אֵת הַדְּבַר אֲנִי דִר פֶּאֶמְרַן הָאֵם גְּוִוֶּאֶרְט אִוִּיָּה דִר וְאִתְּ אֲנִי הָאֵם גִּיְהֶאֶפֶס וְעוֹנֵן וְעוֹסֵת דְּעַר הַלִּוִּם
 מְקִיָּם וְעוֹרִין : (יב) וְלִכּוֹ אֲחִי לְרַעוּת אֵת צֶאֱן אֲבִיהֶם אֲנִי וַיִּנְעֵךְ בְּרִירָדִר וַיִּנְעֵן גִּיְהֶאֶפֶס פִּיטְעֵרִן דִּי שְׂאֵף פִּזֵּן
 וַיִּיעֵר פֶּאֶמְרַן בְּשִׁכְבָּם אִין דִּר שְׁטָאֵם שְׁכָּם : (יג) וַיִּאמְרַן יִשְׂרָאֵל אֵל יוֹסֵף הָאֵם גְּוִוֶּאֶרְט גְּוִוֶּאֶרְט צו יוֹסֵף הָאֵם
 פִּר וְאִר אֲחִיר רֵעִים בְּשִׁכְבָּם בִּיעָקֵב בְּרִירָדִר פִּיטְעֵרִן אִין שְׁכָּם לֵכֵה גִיָּא וְאִשְׁלַחֵה אִלִּיהֶם אֲנִי אִיָּה וְעֵלֵךְ דִּיָּה
 צו זִי שִׁיקוֹן וַיִּאמְרַן לוֹ הָאֵם יוֹסֵף צו אִים גִּיְהֶאֶפֶס הֲנִי אִיָּה בִּין אֵן גִּיְבִרִיט צו גִּיין אִין בִּיִין שְׁלִיחוֹת
 הָאֵמְשֵׁעִי יוֹסֵף הָאֵם גְּוִוֶּאֶרְט אִין וַיִּנְעֵךְ בְּרִירָדִר הָאֵבֵן אִים פִּינִיָּת הָאֵם עַר פֶּאֶרְט זִיָּה מְרוֹד גְּוִוֶּעֵן צו גִּיין
 אִין דְּעֵם שְׁלִיחוֹת פִּזֵּן וַיִּנְעֵךְ פֶּאֶמְרַן : (יד) וַיִּאמְרַן לוֹ הָאֵם יַעֲקֹב גְּוִוֶּאֶרְט צו יוֹסֵף לֹךְ נָא גִיין נִרְחֵה אֵת שְׁלוֹם
 אֲחִיר וְאֵת שְׁלוֹם הַצֶּאֱן וְעַה דְּעֵם שְׁלוֹם פִּזֵּן בִּיעָקֵב בְּרִירָדִר אֲנִי דְּעֵם שְׁלוֹם פִּזֵּן דִּי שְׂאֵף וְוִיָּא אִזֵּן עֵם פִּרְט
 זִיָּה מִיָּם זִי וְהַסְבִּיגִי דְבַר אֲנִי קַעַר וְוִירָד צו מִיר אִיין עֲנִיָּסָר וְיִשְׁלַחֵהוּ מִעֵמֶק חֲבֵרוֹן אֲנִי עַר הָאֵם אִים
 גִּיְהֶאֶפֶס פִּזֵּן דְּעֵם מִלָּא פִּזֵּן חֲבֵרוֹן * רִשִּׁי פֶּרְעֹנָם חֲבֵרוֹן אִין דִּאָּה גְּוִוֶּאֶרְט אִוִּיָּה אֲבֶאֶרְט נֶאֶר אִזֵּן מִיָּנִס
 דִּר פֶּסֶק מִעֵמֶק פִּזֵּן דִּר מִיפְעֵר עֲצֵה וְוִיָּא חֲקִבָּה הָאֵם גִּרְעֵם מִיָּם דְּעֵם צִדִּיק אֲבֶרְהָם וְוִיָּא עַר אִין
 בְּגִרָאֵבֵן אִין חֲבֵרוֹן כִּי גִר יִיחֵה וְוִירָד דָּאֵם אִין מִיָּשֵׁעִל דִּינֵעֵה קִינְדֵּר וְעֵלֵךְ וַיִּין פֶּרְעֹמֶד אֲנִי עֲלִיָּסֵם אִין
 אִיין פֶּרְעֹמֶד לֵאמֹר אֲנִי דִוְרָךְ דְּעֵם שְׁלִיחוֹת אִין דָּאֵם מְקִיָּם גְּוִוֶּאֶרְט וְוִיָּא שְׂכָמָה אֲנִי יוֹסֵף אִין גִּיְהֶאֶפֶס
 קִיין שְׁכָּם : (טז) וַיִּמְצָאוּהוּ אֲנִי עֵשֶׂה הָאֵם אִים גְּוִוֶּאֶרְט אִין מִיָּשֵׁעִל דִּינֵעֵה קִינְדֵּר וְעֵלֵךְ וַיִּין פֶּרְעֹמֶד אֲנִי עֲלִיָּסֵם אִין
 מִלָּאָה גְּבִירָאֵל וְהֵנָּה אֲנִי גִיין תוֹעֵה בְּשִׁדָּה עַר אִיָּרְט אִין פֶּלְעֵל וְיִשְׁאֲלֵנוּ הָאִישׁ הָאֵם אִים דִּר מִלָּא גִיְהֶאֶפֶס
 לֵאמֹר אִזֵּן צו וְאִנְגֵּן מִה תִּבְשֵׁק וְוִיָּא זִוְכְּמָט : (טז) וַיִּאמְרַן אֵת אֲחִי אֲנִי מִבְּקֵשׁ הָאֵם עַר גְּוִוֶּאֶרְט מִיָּנִס בְּרִירָדִר
 טוֹאֵר אִיָּה וְזִכְרֵה גִיין נָא לִי וְאִנְגֵּן מִיָּר אִיפֵּהֶם רֵעִים וְוִיָּא פִּיטְרֵן וַיִּי : (יז) וַיִּאמְרַן הָאִישׁ הָאֵם דִּר מִלָּאָה
 גְּוִוֶּאֶרְט נִסְעוּ מִזֵּה זִיָּה הָאֵבֵן אֲוֶרְעֵק גִּזְוִוֶּאֶרְט פִּזֵּן בִּיעָקֵב שְׂמַעֲנִי אֲוֶרְעֵק דְּעֵן אִיָּה הָאֵבֵן גִּיְהֶאֶפֶס זִיָּה הָאֵבֵן גְּוִוֶּאֶרְט
 גִּלְכֵה דוֹחִיָּה מִיר וְעֵלֵךְ גִּיין קִיין דוֹתֵן * רִשִּׁי שְׁרִיָּיָבֵם אִזֵּן אִין דִּר פֶּשֶׁט נִסְעוּ מִזֵּה זִיָּה הָאֵבֵן זִיָּה אֲוֶרְעֵק
 גִּזְוִוֶּאֶרְט פִּזֵּן דְּעֵם בְּרִירָדִר שְׂאֵפֵם צו וְזִכְרֵן מִשְׁפָּטִים צו מִיָּיָם דִּיָּה וְוִיָּא יוֹסֵף אֲחִיר אִין יוֹסֵף גִּיְהֶאֶפֶס

אונקדוס

קנא

וְחִשְׁבוּ עֲלֹהֵי לְמִקְמָתָהּ: יֵשׁ וְאָמְרוּ גִבּוֹר לְאַחֲדֵהּ הָאֵל מִרִּי הַלְמִיָּא דִּיכִי אָתָּא: כ וּבְעָן אֵתוּ וְנִקְמְלִינָה וְנִרְמָנָה בְּחֶדָּא מִן גִּבְיָא וְנִימֵר חֲתִיָּא בִּישְׁתָּא אֲכַלְתָּהּ וְנִחְיִי מִהֵיוֹן בְּסוֹף הַלְמוּדֵיהּ: כא וְשִׁמְעַר רָאוּבֵן וְשִׁזְבָּה מִיְדֵיהוֹן וְאָמַר לָא נִקְמְלִינָה נֶפֶשׁ: כב וְאָמַר לְהוֹן רָאוּבֵן לָא תוֹשְׁדוֹן דִּמָּא רַמּוּ יִתְהּ לְגַבְּא הֲדִין דִּי בְּמִדְבָּרָא וְיָדָא לָא תוֹשְׁמוֹן בָּהּ בְּדִיל לְשִׁזְבָּא יִתְהּ מִיְדֵיהוֹן לְאַתְבוּתָהּ לִית אָבוּדֵיהּ: כג וְהוּהּ פִּד עַל יוֹסֵף לִית אֲחֹדֵיהּ וְאַשְׁלַחוּ יֵת יוֹסֵף יֵת פְּתוּגָה יֵת פְּתוּגָא דְפִסִּי דִּי עֲלֹהֵיהּ: כד וְנִסְבְּוּהוּ וְרַמּוּ יִתְהּ לְגַבְּא וְגַבְּא רִיקָא לִית בָּהּ מִיָּא: כה וְאַסְתְּרוּ לְמִיבֵל לְחָמָא וְקָפוּ עֵינֵיהוֹן וְחָזוּ וְהָא שִׁרְתָּ עַרְבָּא אֲתִיָּא מִגְּלַעַד

בעל הטורים

וע"ז וזה שמלכו ומרעו שנים כמנען דקן מדוד עד לדקדקו: (ות) ובערס * ג' במס' * כבא ואידך (וימיה ו"ג) ובערס ויתגנפו רגליהם (שם א') ובערס חלף מרחם שבעין זה התגלגל כולו והתגנפו רגליהם ובערס חלף מרחם דחלף * במדרש שמואל יוסף שמואל: (גכ) כהנאו * ב' במסכת * הכא ואידך (ש"ט ע"ו) קרעו כהנאו גבי חושי הארזי לומר שגם כהנא קרעו כהנאו מעליו למחר הדבר: (כד) ויקהאו * כתיב חסר וי"ו שלא לקחו אלא אחד והוא שמעון וע"ז ויקח מלחם את שמעון: רק * ב' במס' כבא ואידך * כי לא דבר רק הוא לומר לא דבר רק הוא שלא היה הכור ריקן שכרי היו בו נחשים ועקרבנים מים אין בו אכל יש בו נחשים ועקרבנים * ועוד גמריין אין (כז) מים דהכא ממזל דכתיב נחש

שפתי חכמים

רש"י

אמר זאת חלף להליל אותו שיבא הוא ויעלם משם אמר אני כסור יבוגלל שבעין לא יתלה הסדרון חלף ב': (כב) את כהנאו * זה חלוק: את כהנא הפסים: הוא שהסופר לו אביו צוהר על אחיו (כ"ז): (כד) והכור רק אין בו מים * ממשמע שנה' והכור רק איני יודע שאין בו מיסמה מ'ל' אין בו מיס' מים אין בו אכל * נחשים ועקרבנים יש בו (כ"ז שבת כז): (כה) ארחה * כתרוננו שירת על שם כולנו ארחה: ובמלחם נשאים וגו' * למה פרסם הכתוב את משאם להודיע מתן שכרם של דייקים שאין דרכן של עבדים לשאת חלף נפט ועמר כלאח שבו אוחזין בהתחנה והיו מפשיטין שיהיה כחלד ולכן אמר אשר עליו ר"ל בהתחנה הפסים אשר על האחר והטעם שבו אוחזין בהתחנה כדי להראות לו שלא על מה שהסופר לו אביו כהנא הפסים עשו זאת חלף בשביל דברו דעתו ושבביל תלומותיו וע"ל: (כ"ז) דייק מדכתיב והכור רק וז"ל הוא בו דבר כגון ענין ואכילתו אין זה נקרא רק בשלמה אי היו בו נחשים ועקרבנים א"ש דכתיב רק דנחשים ועקרבנים דרכן לנכס בחורין ובסדקין והוא כאלו רק אכל מ"מ היו בו וילפין ג"ש כתיב כבא אין בו מים וכו' עקב כתיב נחש סרף ועקרב ונמלחן אשר אין מים מה אין מים הכתוב נמלחן מיידי שם בו נחשים ועקרבנים אף הכא אמר מיידי שם בו נחשים ועקרבנים * (כ"ח) וז"ל דליל דחלף * מים לדיוקא דענין ואכילתו היו בו חלף כל להורות על שם דברי מוסיקס היו בו ואפ"ה השליכוהו בו וק"ל וז"ל כיון דנחשים ועקרבנים יש בו ח"כ הלה ראונו אינם הלה שמימותו והנחשים והעקרבנים י"ל שם לא ידעו מה לא היו ספורים שאין בו אפי' נחשים ועקרבנים

שְׁרִיבְטָא זִי הָאֲבֵן גִּבְיָא לְאִמְרֵי אִים הֲרִנָּן הָאֵם דְּרִית הַקְדִּישׁ גִּבְעִרְפִּתָּ וְנִרְאָה מִהֵיוֹן הַלּוּמֹתוֹ לְאִמְרֵי זַעְרָן וְנָאֵם זִינְעַר תְּלֻמֹּת בְּטִימִיָּין פְּלוּמֵר וְעַמָּם רִייד וְעֵלִין אֲקִירֵם הָאֲבֵן צוּ מִינְעַר צוּא אִייעֶרַע: (כא) וְשִׁמְעַר רָאוּבֵן וְיִצְחָר מִידֵם הָאֵם רָאוּבֵן גִּבְעֶרְטָא הָאֵם עַר אִים מִצִּיל גִּיּוּעוֹן פּוֹן זִייעֶרַע הָעֵנִם וְיִאמֵר אֹנֵן עַר הָאֵם גִּבְיָא לֹא נִכְנֹ נֶפֶשׁ לְאִמְרֵי נִיט דְּרִי שְׁלָאֵן אִיין לִיב: (כב) וְיִאמֵר אֱלִיהֶם רָאוּבֵן הָאֵם רָאוּבֵן צוּ זִי גִבְיָא אֵל תִּשְׁפֹּךְ דִּם פִּר גִּיבְטָא נִיט קִיין פְּלוּמֵר הַשְׁלִיכוּ אוֹתוֹ אֵל הַבּוֹר הוּהּ וְנִרְאֶפְטָא אִים אֲרִיין אִין דַּעַם דְּאִוּיָּין גִּרְבָּא אֲשֶׁר בְּכַדְרָא וְנָאֵם עֵשׂ אִין אִין דְּרִי מִדְּבָר וִיד אֵל תִּשְׁלֹחַ בּוֹ אֹנֵן אִיין הָאֵם זֶאֱלֵם אִיר נִיט שְׁמִיעָקֵן אִיין אִים לִמְעַן הִצִּיל אוֹתוֹ מִידֵם פּוֹן וְעוֹנֵן עַר זֶאֱלֵם אִים מִצִּיל זִיין פּוֹן זִייעֶרַע הָעֵנִם לְהַשְׁבִּיב אֵל אֲבִיו צוּ וְיִידֵר קַעֲרֵן אִים צוּ זִיין פִּאטֶר * רִישׁ שְׁרִיבְטָא דְּרִית הַקְדִּישׁ זֶאֱנֵם עֲרֹדֵת אִיין רָאוּבֵן אִין עַר הָאֵם דִּשׁ נָאֵר גִּבְיָא בְּרִי עַר זֶאֱלֵם אִים מִצִּיל זִיין אֹנֵן זֶאֱלֵם אִים פּוֹן דְּאִימָן אֲרִיין בְּרִיין עַר הָאֵם זִי גִבְעֶרְטָאֵם אִין בִּין דְּרִי עֲלִמְרָא פּוֹן אֲלֵעַ וְעַמָּר דְּרִי פִאטֶר דִּי נִאֵף נִיט אֵן הִינְיָן אִין בִּינִינֵם נָאֵר אִין מִיר: (כג) וְיִי בִּאשֶׁר בֹּא יוֹסֵף אֵל אֲחִיו אֹנֵן עֵשׂ אִין גִּיּוּעוֹן אִין יוֹסֵף לִיידִי פּוֹן וְנִאֵסֶר אֲבָר נְחָשִׁים וְעַקְרָבִים זִינָן יִיא גִּיּוּעוֹן אִין אִים: (כד) וְיִי הָאֲבֵן גִּבְיָאֵן אִים וְיִשְׁלִיכוּ אוֹתוֹ אֹנֵן זִי הָאֲבֵן אִים אֲרִיין גִּבְעֶרְטָא הַבּוֹר אִין גִּרְבָּא אֲרִיין וְהַבּוֹר רִק אִין בּוֹ מִים אֹנֵן דְּרִי גִרְבָּא אִין גִּיּוּעוֹן לִיידִי פּוֹן וְנִאֵסֶר אֲבָר נְחָשִׁים וְעַקְרָבִים זִינָן יִיא גִּיּוּעוֹן אִין אִים: (כה) וְיִי שִׁבּוֹ לֹאֵל לֹחַם אֹנֵן זִי הָאֲבֵן זִי גִבְעֶרְטָא צוּ עֵקֶן גִּבְרִיִּים וְיִשְׁאֵוּ עֵינֵיהֶם הָאֲבֵן זִי אִיין גִּבְעֶרְטָא אֲוִיָּין וְיִי הָאֲבֵן גִּבְעֶרְטָא וְהָאֵם אֹנֵן גִּן אֲוִרְתָּהּ יִשְׁמַעְאֵלִים בִּכְהָ מִגְּלַעַד אִיין פְּרִטִיָּא מִידֵם יִשְׁמַעְאֵלִים

גַּשְׂאִים נִכְאָת וצָרִי וְלֹט הוֹלְכִים לְהוֹרִיד מִצְרִימָה׃
 בּוֹ וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־אֶחָיו מִה־בָּצַע כִּי נִהְרַג אֶת־
 אֶחָיו וּבִסְפִינוּ אֶת־דָּמוֹ׃ כִּי לָכוּ וּנְמַכְרֶנּוּ לַיִּשְׁמַעְאֵלִים
 וַיִּדְנּוּ אֶל־תְּהִיבֹו כִּי־אֶחָיו בְּשָׁרְנוּ הוּא וַיִּשְׁמָעוּ
 אֶחָיו׃ כִּי וַיַּעֲבְרוּ אַנְשִׁים מְדִינִים סְחָרִים וַיִּמְשְׁכוּ
 וַיַּעֲלוּ אֶת־יֹסֶף מִן־הַבּוֹר וַיִּמְכְּרוּ אֶת־יֹסֶף
 לַיִּשְׁמַעְאֵלִים בְּעֶשְׂרִים כֶּסֶף וַיָּבִיאוּ אֶת־יֹסֶף
 מִצְרִימָה׃ כִּי וַיֵּשֶׁב רָאוּבֵן אֶל־הַבּוֹר וַהֲנֶה אֶת־יֹסֶף
 בַּבּוֹר וַיִּקְרַע אֶת־בְּגָדָיו׃ ל וַיֵּשֶׁב אֶל־אֶחָיו וַיֹּאמֶר
 הֵילֵךְ אֵינָנו וְאֲנִי אֲנֶה אֲנִי־בָא׃ ל וַיִּקְחוּ אֶת־כֶּתֶנֶת
 יֹסֶף וַיִּשְׁחָטוּ שְׂעִיר עִזִּים וַיִּמְבְּלוּ אֶת־הַכֶּתֶנֶת בְּדָם׃
 לב וַיִּשְׁלְחוּ אֶת־כֶּתֶנֶת הַפָּסִים וַיָּבִיאוּ אֶל־אֲבִיהֶם
 וַיֹּאמְרוּ נָא אֶת־מִצְאֵנוֹ הֵכֵר־נָא הַכֶּתֶנֶת בְּנֶךְ הוּא אִם־

שפתי חכמים

רשי

ד'ל"ג אך רצו למכור אותו כיון שראו הכס ששעלו הק"ה שלא הזיק
 ולא הכינו אותו "כ"ס" ע"כ לא תפסחו לו גוילה" פרע"ה הא לאו
 חיה ועוף היה ועוד הא השליכו לו הכור ואין כ"ן דס' שרין לכסותו׃
 צ"דיוק מדקדק וימכרו ויעלו את יוסף מן הבור וימכרו ואי היו
 במדינות הדרך רשאים למכרו וכל עדיין לא היה שלהם ועוד דאי
 במדינות משכו אותו מן הבור בלא ידיעת האדום ומכרו אותו א"כ מאי
 זו דתיב אי יוסף אשר מכרתם אותו הכה וכל כ"ן לא מכרו אותו
 אלא וימכרו קאי על בני יעקב והם מכרוהו לישמעאלים וישמעאלים
 למדינות ואין להקשות מ"ל לר"י דישמעאלים מכרוהו למדינות דלמא
 מכרו אותו למדינות שבה אומה אחרת כדקדק ואת מדרן מדין דא"כ
 למ"מ הוכיח הכתוב ויעברו ראשונים מדינות סוחרים אע"כ לענין מכירת
 יוסף הוכיח הכתוב שישמעאלים מכרו אותו למדינות ומדינות למדינות
 ומדינות למוסר וק"ל כלל הכ"ס כ' שמדינות ומדינות א"י הוא
 את תלוותו כלן מתורכס ושמעו ושמעו בשמיע קדמי׃ זו היא שירה אחרת והאידעך
 הכתוב שנמכר פעמים הרבה וימכרו בני יעקב את יוסף מן הבור וימכרוהו וישמעאלים למדינות והמדינים

קובץ פון גלעד וגמליים נושאים נכאת וצרי ולוט אונ וייצער קעמלן וייגן גווען גילאדין מיט וואקס אונ
 מיט נאפט וואס מ'רופט פון די בויגן פון קטף אונ מיט אולגנט הולכים להוריד מצרימה ווי וייגן גנאנגן
 צו נידרן קיין מצרים רשי שרייבט פון וועקט וועגן האט דר פסוק ארויס גישמעלט וואס וייא
 האבן גימראגן צו נויזן דעם מתן שבר פון די צדיקים האמשע עש איז גישט דר סדר פון דיא
 שרבים ווי דאלן מראגן אועלעכע ואבן נאר פער אונ אנדרע ואבן וואס האבן אשעלעכטן ריח אונ צו
 יוסף האט זיך מ'רעגן גווען בשמים וואס האבן אגוטן ריח׃ (כו) ויאמר יהודה אל אחיו אונ יהודה האמ
 גנאגט צו וויינע ברדיר מה בצע כי נהרג את אחינו וואס פראגעלט וועט אונז ארויס קוקען אז מיר
 וועלן פראלן וויין בלזט בלומר מיר וועלן פראלן וויין מיתה׃ (כו) לכו לאמר גיין ונמכרו לישמעאלים

וּנְמַלְהוֹן מַעֲגִינִין שְׁעָה וְקַמְפָּה וְלִטְמוֹס אֶזְלֵין לְאַחְתָּא לְמַצְרִים : כּוּ וְאָמַר יְהוּדָה לְאַחֹהֵי מָה
מִמּוֹן מִתְּהֵינִי לָנָא אַחֵר נְקַמְלוּ יְת אַחֹהֵי וְנִכְסֵי עַל דְּמָה : כּוּ אֶתְרוּ וְנִבְנְנָה לְעֶרְבָאֵי יוֹדְנָא לֹא
תְהִי בֵּה אַרֵי אַחֹהֵי בְסִרְנָא הוּא וְקִבְלִי מִנָּה אַחֹהֵי : כּוּ וְעֶבְרוּ גְבֵרֵי מְדִינָאֵי תַגְרִי וְגִידִי
וְאַסִּיקוּ יְת יוֹסֵף מִן גְּבָא וְתִבְנִי יְת יוֹסֵף לְעֶרְבָאֵי בְעֶסְרִין כֶּסֶף וְאִיתִיּוּ יְת יוֹסֵף לְמַצְרִים :
כּוּ וְתֵב רָאוּבֵן לְנִבָּא וְהָא לִית יוֹסֵף בְּנִבָּא וּבִזַּע יְת לְבוּשׁוֹהֵי : ל וְתֵב לֹת אַחֹהֵי וְאָמַר
עוֹלִימָא לִיתִיהִי וְאָנָּא לֹאן אָנָּא אִתִּי : לֹא וְנִסְיָבוּ יְת בְּתוּנָא דִּיֻּסֵּף וְנִכְסִיו צִפִּיר בֶּר עֲזִי
וּמְבִלְוִיָּת בְּתוּנָא בְּדָמָא : לֹא וְשִׁלְחוּ יְת בְּתוּנָא דְּפִסִּי וְאִתִּיּוּ לֹת אַבְהוֹן וְנִאֲמְרוּ דֹּא אֲשַׁכְחָנָא
בַּעַל הַטּוֹרִים

ספר ויקרא ופסוקים : (כז) מה נבע' ב' במסרה הכה ולידך מה נבע דמיו וזכו מה נבע דמיו אסאכרוג את אחי : (כח) וימשכו
ב' נכס' : הכה ולידך (וימיה ל'ה) וימשכו את ימיהם בהבליס ויעלו וגו' שנפרע מימיהם מה שעשו ליוסף : בעשרים כסף : מסופק לו
אזוי משקל שני כלעים מילת ומכרוהו ב' כלעים שהגיעו ל'ה ב' כלעים (כי נזכרו לא היה שם) ד"ה דמי הפעולה למ"ד כלעים והם שמכרוהו
בסכר הולכר לזולת כו' שלש : ד"ה שכן ערך מנח' על עד כ' עשרים כלעים : (ל) ואני אנה אני בא : שאמר לא יתהלך הסרחון אלף כי שואמר
קנאיה לבכורה שנתנה לו : (לב) הכר נא : ב' נכס' : הכה ולידך הכר נא למי התקנתם והפסולים בלשון סרימה יהודה את אחי בלכורה לו

רש"י

למסרים : (כט) וישב ראובן : לא היה שם במכירתו שהגיע
יומו לילך ולשמש קלחת אביו : ד"ה עסוק היה בשקל ירבעמיתו
על שבלבל יוטיא אביו : (ל) אנה אני בא : אנה חזרה שמערו
של אבא : (לא) עשיר עושים : דמו דומה לשל אדם : ה'ה'ה'ה'
זה שמה וכשהיה בדבורה לתיבה אחרת כגון כחנת יוסף כחנת
לעסקין י"ל דהי הך לדבר רשות הו"ה רשאי לו לילך הא ידע שאחיו מבקשים להביא את יוסף ולמה לא ירץ כשיקל לו שומיהו אוטו אלף
ל'ל שדכר מזה הך כסגוע יומיו וכו' וקשה ל"ה מהו וישב כולל ויבא ל"ה ד"ה לשון תשובה וטעם אחרון לבד לא יתכן ד"ה
הי"ל להמחין עד יום אחר בשביל יוסף ל"ה כסגוע יומיו וכו' ולא היה יכול להמחין : מוכרס"ל : רדיון מוכרסיה הכה וישב ויבא חל
בכור והוא גבי מרדכי וישב מרדכי אל שער המלך מה לבין בשק ובעמית ה"ה כחן וז"ל דהא דעשה תשובה היינו פלגטע מ"ה לא היה
בשעת מכירה דל"ה היו דברי רש"י סותרים אחדיו דהא כ"ה וזאת הכרכה פי' וזאת ליכודת כיון שזכר יהודה על מעשה תמר הודם
ממי ראובן על מעשה בלזה ועשה תשובה אלף מתחלה עשה בלגטע וזאת"ה עשה בפריהסיה : שד"ה ל"ה וכו' מפני שהיה ליחמו נפסק לו
המקום ולא נשאר לו מקום בלכורה שם וז"ל דר"ל אנה אני בא לבקש ד"ה ואני מיותר אלף ה"ה מחלח שהיה ליחמו אנו לר"ה בלכורה

אוג לאמיר אים פר קויפן צו די יושמעאלים וידנו אל תהי בו אוג אנגערע הענטט זאל גיט זיין אויף אים
כי אחינו בשרנו הוא דען ער איז דאך אנגער בלוט אוג פלייש וישמענו אחיו האבן זינע ברירר פר נומען
זינע רייד : (כח) ויעברו אנשים מדינים סותרים אוג עש זינען גיפארין מאנען פון מדין סותרים : רש"י
שרייפט די מדינים זינען גווען איין אנדערע פרטיא אוג דר פסוק איז מיר מודיע אז ער איז פאר
קויפט גווארין עטליכע קאל וימשכו ויעלו את יוסף מן הבור האבין זיי ארויף גיצוגין אוג האבין ארויף
גיבראקט יוסף פון דעם גרוב וימכרו את יוסף לישמעאלים בעשרים כסף אוג האבן פ' קויפט יוסף צו די
ישמעאלים פר גוואנציג וילברנע מטבעות אוג די יושמעאלים האבן אים פאר קויפט צו די מדינים
אוג די מדינים האבן אים פר קויפט קיין מצרים וביאו את יוסף מצרימה אוג זיי האבין גיבראקט יוסף
קיין מצרים : (כט) וישב ראובן וגו' אוג ראובן האט ווידר גיקערט צו דעם גרוב והנה גון אין יוסף בכור
יוסף איז גיט אין דעם גרוב ויקע את בגדיו האט ראובן צו ריבן זינע קליידר : רש"י שרייפט ראובן
איז גיט גווען ביי דעם פר קופין ווארום די עקבים האבן משמש גווען יעקב מאג וויים אוג דעם
מאג וואס קען האט יוסף פר קויפט איז גווען דר מאג פון ראובן צו גיין משמש זיין דעם פאטער :
(ל) וישב אל אחיו האט זיך ראובן ווידר גיקערט צו זינע ברירר ויאמר אוג האט גזאגט הילד איינז דאס
קינד יוסף איז גיט דא ואני אוג איך אגא אני בא וואו אהין וועל איך קומען וואו אהין וועל איך
אנגלויפין פון דעם צער פון ביין פאטער : (לא) ויקחו את כתנת יוסף האבן זיי גנומן דאס העקמל פון
יוסף וישחמו שעיר עוים אוג האבין גשאקטן איין ציקלע פון ציגין וישבלו את הכתנת בדם אוג האבן איין
גנומקט דאס העקמל אין דעם בלוט אוג דרום האבן זיי גנומן בלוט פון איין ציג ווארום עש איז
גלייך צו דעם בלוט פון איין מענטשין : (לב) וישלחו את כתנת הפסים אוג זיי האבן גלישקט אדר צו
שטאקן דאס ווידר העקמל וביאו אל אביהם אוג האבן גבראקט צו זינער פאטער ויאמרו זאת מצאנו אוג
האבן גזאגט דאס העקמל האבן מיר גפונן הכר נא דער קאן גון הכתנת בכר היא אויב עש איז דאש
העקמל פון דיין זון אם לא אוג אויב גיט : (לג) ויכירה אוג יעקב האט דאס דר קענט ויאמר כתנת בני

לֹא: וַיִּכְרֶה וַיֹּאמֶר כְּתַנְתָּ בְנֵי חַיָּה רָעָה אֲכַלְתָּהוּ
 טָרֶף טָרֶף יוֹסֵף: לִי וַיִּקְרַע יַעֲקֹב שִׁמְלֹתָיו וַיִּשֶׂם
 שָׂק בְּמַתְנָיו וַיִּתְּאֵבֵל עַד-בְּנוֹ יָמִים רַבִּים: לִי וַיִּקְמוּ
 כָּל-בָּנָיו וְכָל-בָּנֹתָיו לִנְחָמוֹ וַיִּמָּאֵן לַהֲתַנְחֵם וַיֹּאמֶר
 כִּי-אֶרֶד אֶל-בְּנֵי אֲבִי שְׂאֵלָה וַיִּבֶךְ אֹתוֹ אָבִיו:
 וַיֹּהַמְדֵּנִים מִכְּרוּ אֹתוֹ אֶל-מִצְרַיִם לְפֹטִיפָר סָרִיס
 פַּרְעֹה שֶׁר הַמִּבְחָיִם: פִּי רֵבִיעִי לֶחֶם וַיְהִי בָעֵת הַהִוא
 וַיָּרֶד יְהוּדָה מֵאֵת אָחִיו וַיֵּט עַד-אִישׁ עַד-לָמִי וַשְּׁמוֹ
 חִירָה: בִּי וַיֵּרָא שֵׁם יְהוּדָה בֶּת-אִישׁ בְּנֵעֲנִי וַשְּׁמוֹ שִׁוְעַ
 וַיִּקְחָהּ וַיָּבֵא אֵלֶיהָ: ג וַתַּהַר וַתֵּלֶד בֶּן וַיִּקְרָא אֶת-
 שְׁמוֹ עֵר: י וַתַּהַר עוֹד וַתֵּלֶד בֶּן וַתִּקְרָא אֶת-שְׁמוֹ
 אוֹנָן: י וַתִּסָּף עוֹד וַתֵּלֶד בֶּן וַתִּקְרָא אֶת-שְׁמוֹ שִׁלָּה

רשי

שפתי חכמים

פס' כחמת בד נקוד ק'ת'י: (לג) ויאמר כחמת בני י'ה'יה
 זו: חיה רעה חכלמהו: נללה בו רוח הקדש (ב'ד) סופו
 שתחננה בו אשת פוטמר י'ולמה לא גלה לו הקדש לפי
 שהחרימו וקללו חל כל מי שגלה ותפסו להקדש ב'עמסה
 (תחנמה) חכל יתקח היה יודע שהוא חי אמר היך חללה
 והקדש חיו רואה לגלות לו: (לד) ימים רבים כ"ב שנה
 ימספירש נומנו עד שירד יעקב למצרים שנה יוסף בן שבע
 עשרה שנה וגו' וכן לשלש שנה היה בעמוד לפני פרעה ושבע
 שני השבעה ונחמיה הרעב כשזר יעקב למצרים הרי כ"ב שנה
 כנגד כ"ב שנה של קיום יעקב "כבוד אב ואם (מגילה מז)
 כ' שנה שהיה בבית לבן וב' שנה בדרך בשבוע מבית לבן שנה
 וחצי בסכות ושנה חדשים בבית אל וחצי שנה לבן זר לי
 עשרים שנה בבית לי הועלי הקוספי לנקות כנגדן: (לה) וכל

מפני אשר אכל ואנה חכמה: ויחסי הוא מקרא קצר כי בזולת הוא
 זו חיו לו מיון: אדל"כ לא ה"ל למחבר אלא עורף וסוף וסוף
 וע"כ מנא ידע שהיה רעה ערפסו דלמא לטעום הכוונה: ב'בדל'י
 לא היה מוכנה לכך אלא מעמלו היה מסכים עמהם מפני כמה דברים
 חזק כדי שיתקיים כי בג יוסף וזקן דלי היה יודע ועקב לא הורד
 למצרים כי היה פורס את יוסף בכל ממון שבעולם י ועוד דלי היה
 יודע ועקב היה מקלל אותם למותו את שם ואו יכלו ויעו של ישראל
 והקדש רלש שפירו וירבו ולכ"פ בסמך והקדש חיו רואה לגלות
 לו משמע שלא היה מוכנה לכך ואם רלש היה מגלה אלא שהקדש
 הסכים עמהם כדי שיתקיים הגורם של ועבדו וענו אותם ויחיל
 ד'פס'י' בסמך ימים רבים כ"ב שנה וכו' וקשה מ'ת' חל כ"ב שנה
 או יותר הוא ח"ו דקלרש"י למע לא הורד לו הקדש לעקב ולמה היה
 מלעזר כ"ב שנה אלא משום זה היה עושה כנגד כ"ב שנה של קיום
 כיבוד אב ואם שאל הורד לו הקדש היה יעקב מתפלל והיה מבטל
 מה שגזר עליו שהיה בלעז כ"ב שנה והקדש רלש לשלם לו על שביעל
 כבוד אב ואם לכך הסכים עמהם כדור כדי שלא יהיו נשואים לגלות
 ד'ת'ס' הוא כמו שבעה וס'הקדש' שבע חיו התפלה מבטל כדפ'י'י

ב' חק לבן לא סבילו בשבעה וכו' שבע בקדש כדי שלא ירבו חפלה על כך ה"ל תכנס הוא כמו שבעה לכך הסכים עמהם: (ג'ד'י)
 כ' מחר"ק שורש ל' וד'ה'ק' הרי לביא זה ח'ש'י' שאינו קרוב לפשוטו כדי ליתן טעם למע הסכים הקדש עם תכנס ולא גילה ליעקב
 לפי שגזר על יעקב להטעם כ"ב שנה ע"כ: ד'ח'ל' למע נמש על כך וכל יתקן ויבטל חיו לו ליתן לשם ויתקן חש (ק'ט) וכו' כ'ס'
 בחיו ב'ס' מלודת ש"ל כי דעתם היה שיקח לאה ויחזור מיד אכל הוא נתן ענינו כחלל מתחמת יוסף ואמר חעבדן י' שנים כחלל וכו' כל

אוג האם ג'אג'ת האם העקדל איז פון מ'יין זון חיה רעה אכלתו א'פ'ינעז ת'ה האם אים אויף ג'ינעסין
 טרף פר צ'ק'ט טרף יוסף ע'ר איז ג'וארן פר צ'ק'ט יוסף: (לד) ויקרע יעקב שמלותיו אוג יעקב האם צו ריסן
 ו'ינעז ק'ליירר ו'ישם שק במתניו אוג האם ג'טאן איין נאק אויפ'ר ו'ינעז לע'נדין ו'יתאבל על בנו אוג האם
 ג'טרייער'ט אויף ו'יין זון ימים רבים פ'יל טעג: (לה) ויקומו כל בניו וכל בנותיו לנחמו אוג ו'י ו'ינעז אויף
 ג'ישטאנן אלע ו'ינעז זין אוג אלע ו'ינעז טע'בטער צו ט'רייטמ'יין אים ו'ימאן להתנחם האם ע'ר ו'יך
 ג'ים ג'ואלט לאזין ט'רייטמ'יין ווארם איין טע'בטש איז ג'ים קאבל תנחומין אויף אונע'ל'יין וואש ע'ר
 לעבט אוג טען טיינ'ט ע'ר איז ג'שטארבן דען אויף איין בת איז ג'גור ג'וארן צו ע'ש ואל פר געסין
 ווערן

אשתמדע פֿען הכתונא דבֿרָךְ היא אם לא: ה ואשתמדעא ואמר פתונא דבֿרָךְ חתא
 בישתא אכלתה מקמל קמל יוסף: ה ובוע יעקב לבושוה ואמר שקא בחרצה ואתאכל
 על ברה יומין סגיאין: ה וקמו כל בנהו וכל בנתה לנחמותה וסריב לקבלא תנחומין
 ואמר ארי אחות לות (על) ברי פד אבילא לשאול ובכא יתה אבדה: ה ומדינא זבינו יתה
 למצרים לפושפר בכא דפרעה רב קמולא: * והנה בעדנא הריא ונתת יהודה מלות
 אחוהי וסמא עד גברא עדלמא ושמה חיה: ב והוא תמן יהודה פת גבר תגרא ושמה
 שוע ובסבה ועל לותה: ג ועדיאת וילידת בר וקרא ית שמה ער: ד ועדיאת עוד וילידת
 בר וקרת ית שמה אוזן: ה ואסיפת עוד וילידת בר וקרת ית שמה שלח והנה כבויב פד

שפתי חכמים

הוון ששס סה ברזנו: ה"ל כל אחד מה המאות שזלד עס
 לחיו וסיהס לחותו מן האב ולא מן האם דלכני נח לחות מן האב
 לא סוי ערוס: שפתי לחקות ובי יעקב לא סוי יודע שאין מקבלין
 תנחומין על כהי וסבור שהוא נח וא"כ מה סה מתאכל על יוסף סה
 סה יודע שהוא ח: י"ל דהא שחולל דלח מקבלין תנחומין על כהי
 דבר ז"ל למדו אלף מיעקב כיון דגזירי סה סהמח נסכח מכל סכר
 ומקבלין תנחומין עליו ויעקב לא קבל ש"מ דלח מקבלין תנחומין על
 סהי וכו' וס"ל דיעקב לא ידע ז"ל ומסרס"ל סה כסאס מנער סה
 עמנו איו יודע שהוא מנער עמנו וסתר מדלי שהוא סבור שכל סכר
 סה איו נסכב כלס: י"ל כעבור בני שלח ידק לפרס אלל או לו
 כמו ואכימק סלח איו מנער וקמו וסלח אלו סה: י"ל סה סכסל
 וסח סקקיס סי עד סכרוב ולל סכסרי סלל בברב סי און סלל
 סכסלס ולל סמח: סכי סלול סה סח' מו' סמון סוש לסיסס (ס"ב)
 סעס סי דין סלס סכססס י"ל סחוס ולל סל סניו קיומס ססס
 כנגד י"ל סחסי סכס סכס דין סלס סכססס און קיומס סולס
 סו: י"דל' דלל סי"ל לסכס אלל ויכר סחוס כמו סכסס לסכסל סניו
 וכל סחוס לסכס וס"ק לסל סלחור ויכר ולל סלחור וסלחל סח"ס לסל
 וסלחללל סניו וס"ס ז"ל יתק וגי יתק לא יתק לסכס וסלחלל דסח
 לא סה סלחלל דיועד סה סיוק סי וס"ל סלל ידע ז"ל סמל י"ל
 סכק"ס גיכסו סלל יער סח עמנו לפי סלל סחוסו רק סלל לסלס
 לועק: כדלס סכסו לו סחסי לרי ולס סלל ידק סחוס סלל סל
 וכו' כ"ס סלל יכיל סחוס לדי סוכר נסחוס סכס סלס יסכר וסכסס
 ס"ל אט"ס דסוס סחוס על סכססס סחוס סי סלל סחוסו רק סלל לסלס
 סכס: י"ל סח"ס מ"ל לס"י דלח סכס סחוס י"ל דס איו דסל
 סניו סלכסס לא סה סלל לסלס ללחק כעססס וכן יתק סה
 סלל לועק סלל סכס סכס וסלל סניו ג"כ סכסס סל וס"ל

רשי

בסניו: רבי יהודה חומר לחיות חלומות נולדו עס כל סכס
 וסכס י"ל סכסס רבי סחוס חומר כעססס סיו אלל סכס וכל
 סחוסו כסחוס סחיו סלס נמקע מלקרל לסכס סניו ולכלסו
 סח: וסמלל לסכסס: (ב"ר) און דסס מקבל סחוסין על
 סח וסכס סחס יסל סחס סכסס גזירי ססכס סניו סלל
 ולל על סח: סכס סל סניו יכסו על סניו וסכסס סל סמסין
 לסלס על (ס"ב סח) סל סלול ולל סיס דססס (ס"א ד) סל
 סלסל סרין סללסס ולל סוס סחוס וסלסס: סלל סלל
 כסססו לסון קכר סח סכסל סכסר ולל סחססס כל ימי
 חוסרסו גיכסס סיון ז"ל סה סכסר כדי מסי סכססס סס
 לא יסוס סח סניו סחיו מוסכס סח סכס"י סלל סלל גיכסס:
 ויכר סח סניו יתק סה סוכס מסי לרסו סל יעקב סלל
 לא סה סלחלל סס"ס יודע סכסס סי: (ל) סכססס סחוס
 סססס סכסל: (א) וס"ל ססס סח"ל לוס סכסס סרסס
 זו לסלן וסססס סכסססו סל יוסף לללד ססורידוסו סחיו
 מנדולוס סכססו ככרס סכסס סכסס סחוס סחוס לסכסר סלל
 סחוס לסכסו סיוו סוסססס לך: וס"ל סחס סחיו: עד סיס
 עדלמי ססססס עמו: (ב) כעסס: סכסס: (ד) וס"ל
 ככסס: (ב"ר) סס סכסס: וסומר סניו על סס ססססס
 מלסל וקכר ככס ל' (ורססס ית) סיו סחיס ל' כמו סכס
 (יסע"י) סח סל יכסו מיוו וס"ל סה סל לסודיעס:

ווערין פון דעם הארצין אָבֿר גיט אויף איין לעבדיגן מעגלשן ויאמר אונ האם גזאגט כי ארד אל בני אִיָּה
 וועל גידירין דוקה ביין זון אבל מרעקרקיסט שאולה אין גרוב בלוצר אִיָּה וועל ביָּה גיט מרִיִּיקסמין ווייל
 אִיָּה וועל לעבן * אונ דר מדרש שרייבט שאולה מייגט מען דעם גיהנם ווארום דר סימן איז אִיָּה
 געפֿערט גווארן ביי מיר פון הקב"ה אז עש וועט גיט שטארבן איינר פון מיינע קינדֿר ביי ביין לעבן
 בין אִיָּה בָּטוּחַ אז אִיָּה וועל גיט זעהן דאס גיהנם אונ הייגט אז ביין זון איז גשטארבן וועל אִיָּה
 זעהן דאס גיהנם ויכר אתו אביו אונ זיין פאטֿר האט אים פֿרויניגט: (ל) וסמסס סכסר אסור אל סכסס אונ
 די מדינים האבין אים פר קויפט קיין מצרים לפושפר צו פושפר סיס פריעה דר עלצטֿר בדינער פון
 פֿרעה שר הסכסס דר עלצטֿר שעקט מייסֿקֿר פון דעם מלך: (א) ויהי בעת ההוא אונ עש איז גיווען
 אין דר נעלפֿיגֿר צייט ויד יהודה סאת אחיו האם יהודה גידיקט פון זיינע ברידֿר ויס עד איש ערומי
 אונ האט גיניגט ביי אסאן פון עדולמי וסמו חירה אונ זיין נאָמן איז גווען דיקה רשי שרייבט וויא
 קומט די פֿרשֿה ספֿסיק זיין צווישן די פֿרשֿה פון יוסף צו וויזיין אז די ברידֿר האבן אים אַראָפּ
 גידיקט פון זיין גודלֿה אז זיי האבן גזעקן די אַרֿות פון זייער פאטֿר די ברידֿר האבן אזוי גזאגט די
 האקט גזאגט מיר זאלן אים פר קויפֿין וואַלקסו גזאגט מיר זאלן אים ווייזֿר קען וואַלפֿן מִיָּה דיק
 צו גזעקט: (ב) וירא שם יהודה בת איש כנעני האט דאָרמין יהודה גזעקן איין טאָקטֿר פון איין סוכר
 וסמו שוע אונ זיין נאָמן איז גווען שוע ויקח האט ער זיא גיגנמן ויבא אליה אונ איז צו אִיר גקומן:
 (ג) וסח וסלד בן אונ זיא איז וואָרן מִרָאגן אונ האט גוואָגן איין זון ויקרא את שמו ער האט ער גרופֿן
 זיין נאָמן ער: (ד) וסח ער אונ זיא איז וואָרן נאָך איין מאל מִרָאגֿיניו וסלד בן אונ האט גוואָגן אזוי
 וסקרא

וְהָיָה בְּכוֹיֵב בְּלִדְתָּהּ אֹתוֹ: וַיִּקְחֵהּ יְהוּדָה אִשָּׁה לָעַר
 בְּכוֹרוֹ וַשְׁמָהּ תָמָר: וַיְהִי עַר בְּכוֹר יְהוּדָה רַע בְּעֵינֵי
 יְהוָה וַיִּמְתְּהוּ יְהוָה: חַיֵּי אָמַר יְהוּדָה לְאוֹנָן בֶּאֱלֹ-
 אִשְׁתְּ אַחִיד וַיִּבֶם אֹתָהּ וְהָקָם זֶרַע לְאַחִיד: וַיֵּדַע
 אוֹנָן כִּי לֹא לוֹ יִהְיֶה הַזֶּרַע וְהָיָה אִם-בָּא אֶל-אִשְׁתִּי
 אָחִיו וַשְׁתַּת אֶרְצָה לְבִלְתִּי נָתֵן זֶרַע לְאַחִיו: וַיִּרַע
 בְּעֵינֵי יְהוָה אֲשֶׁר עָשָׂה וַיִּמָּת גַּם-אֹתוֹ: יֵי וַיֹּאמֶר
 יְהוּדָה לְתָמָר בְּלָתוֹ שְׁבִי אֶלְמָנָה בֵּית-אָבִיד עַד-
 יִגְדַּל שָׁלָה בְנִי כִי אָמַר פֶּן-יָמוּת גַּם-הוּא בְּאָחִיו
 וַתֵּלֶךְ תָּמָר וַתֵּשֶׁב בֵּית אָבִיהָ: יֵי וַיִּרְבּוּ הַיָּמִים
 וַתָּמָת בֶּת-שׁוּעַ אִשְׁתִּי-יְהוּדָה וַיִּנָּחַם יְהוּדָה וַיַּעַל
 עַל-גִּזְזוֹ צֹאנוֹ הוּא וַחֲרִירָה רַעְהוּ הַעֲדָלְמִי תִמְנָתָהּ:
 יֵי וַיִּגַּד לְתָמָר לֵאמֹר הִנֵּה חָמִיד עָלָה תִמְנָתָהּ לְגֹז
 צֹאנוֹ: יֵי וַתִּסֹּר בְּגָדֶיהָ אֶלְמָנוּתָהּ מֵעַל יְהוּתָכָם בְּצִעִף
 וַתִּתְּעַלֶּף וַתֵּשֶׁב בַּפֶּתַח עֵינַיִם אֲשֶׁר עַל-יָדֶיהָ
 תִּמְנָתָהּ כִּי רָאָתָה כִּי-יִגְדַּל שָׁלָה וְהוּא לֹא-נִתְּנָהּ לוֹ

שפתי חכמים

הל' הנושה מ"ש

רש"י

הוא לעיל פרש"י ר' נחמיה אמר כעניות ש"מ שהיו מושלן כעניות
 וי"ל דלעיל מיידי כגון אחד מאומה אחרת שבה על כעניות דלוחה
 ביה אינן כעניות דלולין אחר האב חבל כחן א"ל לפרש כן דהא
 פקיד אינן כעניו משמע שכלם פיה כעניו וק"ל: בושלמא מה שהיה
 לזון משפחה כמו שמפרש הפסוק הטעם דכין קרא ע"ש לחזיקות
 חס לא היה חסל לעשות: ב"מח"י האריך שם לכתוב דברי הרשב"ן
 ודברא"ם ע"ש וד"פ הבן ויח קרא על שם סמך כלומר סמך הוא אביו
 ח"ס הס' זרע לאחיד ולא שם לאחיד דלא שמה גרים ע"ש: סדק"ל
 דהפסוק כוחר עמו דמחלה כתיב עד יגדל שלה בני משמע שהיה
 בדעתו ליסד לשמה ודח"ס כתיב כי אמר פן ימות וגו' משמע שלא לה

ותקרא את שמו אוני האם זיין גרופן זיין נאמן אוני: (ה) וחוספ עוד אוני זיא האם נאך גימערטס וחלר בן
 אוני האם גוואונן אוני ותקרא את שמו שלה האם זיא גרופן זיין נאמן שלה וזיה אוני זיא איז גיווען
 בבית אין דר שטאט קויב אדר בכוזב איז לשון אויף הערונג פלוזר זיא האם שוין אויף גימערטס
 צו האבן קינדר בלדתי אותו אז זיא האם אים גוואונן: (ו) ויקח יהודה אשה לער בכורו האם יהודה גנבן
 אנווייב צו זיין בכור ער ושמה תמר אוני איר נאמן איז גווען תמר: (ז) ויהי ער בכור יהודה רע בעיני ה'
 אוני ער דער בכור פון יהודה איז גיווען ביין אין גאטס אויגין וימתהו ה' האם אים גאט גישיים:
 ע"ש ויאמר יהודה לאוני האם יהודה גזאגט צו אוני בא אל אשת אחיד קום צו דיין ברויטס ווייב ויבם אותה

יִלְדֵית יִתָּה: י וְנָסִיב יְהוּדָה אֶתְתָּא לְעַר בּוֹכְרָה וְשָׁמָּה תָּמַר: י וְהָיָה עַר בּוֹכְרָא דִּיהוּדָה
בִּישׁ קָדָם יִי וְאַמִּיתָּה יִי: י וְאָמַר יְהוּדָה לְאִינָן עוֹל לֹות אֶתְתָּא אַחֲוָה וַיִּפֶּם יִתָּה וְאַקִּים
זֶרַעָא לְאַחֲוָה: י וַיִּידַע אוֹנָן אֲרִי לֹא עַל שְׁמָהּ מִתְּקַבֵּי זֶרַעָא וְהָיָה כִּד עֲלִיל לֹות אֶתְתָּא אַחֲוָה
וּמִחֻבֵּל אֶרְחָהּ עַל אֶרְעָא בְּדִיל דְּלֹא לְקִימָא זֶרַעָא לְאַחֲוָה: י וּבְאִישׁ קָדָם יִי דִי עֲבָד וְאַמִּית
אֶתְתָּא יִתָּה: י וְאָמַר יְהוּדָה לְתָמַר כִּלְתָּה תִּיבִי אֶרְמֵלָא בֵּית אֲבִיךָ עַד דְּרָבָא שְׁלָה בְּרִי אֲרִי
אָמַר דְּקָמָא יָמוֹת אֶתְהוּא בְּאַחֲוֵי וְאַזְלַת תָּמַר וַיִּתִּיבַת בֵּית אֲבִיבָא: י וּסְגִיאוּ יוֹמֵיָא וּמִיתַת
בֵּית שׁוֹעַ אֶתְתָּא יְהוּדָה וְאַתְנַחֲם יְהוּדָה וּסְלִיק עַל גִּזְוִי עֵנָה הוּא וְחִירָה רַחֲמָה עַד לְמָאָה
לְתַמְנַת: י וְאַתְחָנָא לְתָמַר לְמִימָר הָא חֲמוּדָּה סֶלֶק לְתַמְנַת לְמִינֵי עֵנָה: י וְאַעֲדִיאַת לְבִלְשִׁי
אֶרְמֵלוּתָהּ כְּנָה וְאַתְפְּסִיאַת בְּעִיפָא וְאַתְקַנְתָּ וַיִּתִּיבַת בְּפִרְשׁוֹת עֵינָן דִּי עַל אֶרֶח תַּמְנַת

בעל הטורים

פסוק ממנו: (יד) כפתה עינים אשר: ק"ס רמח כמנין: אברהם שלמה ויהי ראון שאזק לזרע אברהם: כי גדל: ג' כמסרה ככל ואידך עד
בי גדל מאוד ואידך (אויב ב') כי גדל ככלב מאוד: כשגיל שראתה כי גדל שלה גדל ככלב שלה מאוד וזכוח זה ילא ממנה מלכות ביא

שפתי חכמים

שחוקקה לקטלנים איך אפשר שיתננו לו אחד שגדל ועו"פ חזקה הים
אזתה בקש ר"ל מ"ש עד כי יגדל שלה בני דומה הים אזתה שלה הים
בדעתו להשילו לה ומ"ש כי אמר פן ימות הוא מותה פסוק ע"ז למס
לא הים בדעתו וכו' ותפסר כי אמר פן ימות וכו': ע"א ע"ז דלעיל
כתיב ויעל ופירש"י דויעל דבוק עם חממה א"כ למע לא פ"י זה לעיל
י"ל דלמא ויעל קאי על גזווי לאמו כלומר עלה להכ מקום שבו הכעוים
לעמוד על גזווי לאמו וק"ל: פסוק כתיב כמזון כי כסתה פנים דמשתע
שכר הזכר זה לעמלה: צלפי ששני דרכים מתפשטות זה נכאן וזה
נכאן דרך לפחות עינים להכזון בזהו דרך וקר והיינו פתח עינים
פחות עינים: קפ"י בקצבו של אברהם אבינו והתפלל שחזקן לה

רש"י

כ"ח זו שימושו חשבים (יבמות לד): (יב) ויעל על גזווי לאמו
ויעל חממה לעמוד על גזווי לאמו: (יג) עלה חממה: ובשמו
הוא חומר (שופט' יד) וירד פשוט וגו' חממה ע"שפוע הכר
היה ופכת עולין לה מכאן ויורדין לה מכאן: (יד) ותתעלף
כסתה פניה ש"ל איבר זה: ותפס כפתה עינים: כפתה
עינים כפרשת דרכים ע"ל דרך חממה (כוסה י') ורכומו
דרשו כפתה של אברהם אבינו שכל עינים מנפות לראות
כי ראתה כי גדל שלה וגו' לפיכך הפסוק עמלה חלל יהודה

אזנ ויי ויא מביבם והקס זרע לאחיה אונ ריבט אויף זאמן צו דיין פרוידר פלוידר דר זון וואס דו וועסט
מיט איר האבן וועט גרופן ווערן אויף דעם בית נאמן: (ט) וידע אונן ער האט גיווארפט אונן כי לא לו
יהיה הזרע אז גיט אויף זיין נאמן וועט גרופן ווערן די קינדער והיה אונן עש איז גווען אס בא אל אשת אחיו
אז ער איז גקומן צו זיין פרוידרס ווייב ושת ארצה אונן ער האט פאר דארבן צו דר עקר בלתי פון
וועגין גיט נחן זרע לאחיו צו געבן איין זאמן צו זיין פרוידר: (י) וידע בעיני ה' אשר עשה האט גאיקלט
אין גאמס אויגין וואס ער האט גטאן וימת גם אותו האט ער אים אויף גיטויט: (יא) ויאמר יהודה לחמר
כלהו האט יהודה גזאגט צו זיין שגור תמר שבי אלמנה בית אביר זיין איין אלמנה אין דעם הויז פון
דיין פאטער עד יגדל שלה בני ביו מיון זון שְׁלָה וועט גרויס ווערין: רש"י מאכט ער האט זיא נאר
מדרה גווען דען זיין דעה איז גיט גווען ער זאל געבן צו שְׁלָה פון אווייב כי אמר פן ימות גם הוא כאחיו
ווארומ ער האט זיך גטראכט מאכט וועט ער אויף שטארבן אזו וויא ווייב פרוידר ווארומ ווייל
זיא איז מוהקזת אז איבער מאגן נאלין שטארבן דען עס איז ביי איר צוויי מאגן גשטארבן ותלך תמר
אונן תמר איז גגאנגן ותשב בית אביה אונן האט זיך גיוועזט אין דעם הויז פון איר פאטער: (יב) וירבו
הימים אונן עש האט זיך געקערט די טעג וחמת בת שוע אשת יהודה איז גשטארבן די מאכט פון שוע
דאס ווייב פון יהודה וינחם יהודה איז יהודה ווארן גטרייבט ויעל אונן ער איז אויף גגאנגן על גזווי צאנ
ער זאל שטיין ביי דעם שערונג פון זיינע שאף וחירה רעהו הערלי ער מיט זיין תמר חירה הערלי
חממה קיין תמנת: (יג) ויגדל לחמר אונן עש איז גיזאגט גווארין צו תמר לאמר צו זאגין הנה גון חמד
עולה חממה דיין שווער גייט אויף קיין תמנת לגו צאנ צו שערין זיינע שאף: (יד) ותמר בגדי אלמנות
מעליה האט זיא אפ גטאן איבער קליידר וואס זיא איז גגאנגן אלמנה ווייס פון איר ותכס בצעיף אונן זיא
האט זיך צו געקעט מיט איין שטייגער ותתעלף אונן זיא האט זיך ארום גהילט דאס פנים פרי מען
זאל זיא גיט דר קאנן ותשב כפתה עינים אונן זיא האט זיך געזעט וואר די וועגן צו שטיין זיך אשך על
דרך חממה ביי דעם וועג פון תמנת כי ראתה כי גדל שלה ווארומ זיא האט געזען שְׁלָה איז שגור
גווארן והיא לא נתנה לו לאשה אונן זיא ווערט גיט געבן צו אים פון אווייב דרום האט זיא זיך מפקיר
גווען צו יהודה ווארומ זיא הט גקלוקט צו האבן קינדער פון אים: (טו) ויראה יהודה הט יהודה זיא געזען

קנה

בעל הטורים

דעם

ער איז צו איר גקומן ווער לוי אונז ווא איז מ'רעדן געווארן צו אים גלויבט געווארן און צוריקקום אזוי וויא ער : (יט) וועט ווער אונז איר אונז געשטאנען אונז איז אונזעם געגאנגען וועט ערשט מעליה אונז האט אפ געטאן דעם שלייסער פון איר וועלכע בגד אלמנותה אונז ווא האט אן געקלייד די קליידער וואס ווא איז געגאנגען אלעמנה ווייס : (כ) ווישלה יהודה את גדי העדים האט יהודה געשיקט דאס ציגעלע פון דיא ציגלין ביד רעהו העדולי דורך דר האנט פון חבר פון עדרום לעחת העדובן מיד האשה ער זאל אפ געבן דעם משכבן פון דר אשה ולא מצאה האט ער ווא גיט געפונען : (כא) ווישאל את אנשי מקומה האט ער געפרעגט די מענטשן פון איר ארשט לאמר צו זאגן איה הקדשה וואו איז די אן ברייטערין גלויבט די זונה היא בענים על הדרך וואס ווא איז געקען אונז דעם ארשט וואו די וועגן צו שיינן זיך וואו אונז ווא האבן געזאגט לא היתה בזה קדשה עש איז גיט געווען דא קיין אן ברייטערין : (כב) וויש אל יהודה אונז ער האט זיך ווייט געקערט צו יהודה וואמר לא מצאתיה אונז האט געזאגט אונז האב ווא גיט געפונען ווא אנשי המקום אמרו לא היתה בזה קדשה אונז די שטאט לייט האבן אונז געזאגט עש איז דא גיט געווען קיין אן ברייטערין : (כג) וואמר יהודה תחן לח לאו ווא זיך דאס געבן וואס ביי איר איז די הענט פן נחיה לבח שטאמער וועלן מיר ניין צו שאנד גלויבט אז דו וועסט ווא גאד וויבן וועט שפארעסן ווערן די זאך : (כד) ויהי כמשלוש חדשים אונז עש איז געווען איין דריי חדשים ארום ווער ליהודה איז ווארן געזאגט צו

יְהוֹדָה

אונקלוס

קט

יִרְחִיא וְאַתְחִיבָה לַיהוּדָה לְמִימְרָא זַנְיָתָא תַּכְרָא בְּלִתְהָ וְאַף הָא מַעֲדִיא לְזִנְיָתָא וְאַמְרָא יְהוּדָה
אֶפְקִיָה וְתַתְּקִיד : כִּי הָיָא מִתְּפַקָּא : וְהָיָא שְׁלֹחַת לְחַמְוִהָא לְמִימְרָא לְגַבְרָא דִּי אֵלִין דִּילָה מִנָּה
אֵנָּא מַעֲדִיא וְאַמְרָת אֲשֶׁתְּמוּדֵעַ פְּעִין לְמִן עֲזֻקְתָּא וְשׁוֹשְׁפָא וְחֻמְרָא הָאֵלִין : כִּי וְאַשְׁתְּמוּדֵעַ
יְהוּדָה וְאַמְרָא זַנְיָתָא מִנִּי מַעֲדִיא אַרְיָ עַל כֵּן לֹא יִהְיֶה בְּתִלְתָּה לְשִׁלְהָ בְּרִי וְלֹא אֲסִיף עוֹד לְמִדְעָה :
כִּי וְהָיָה בְּעֵדֵן דְּמִילְהָ וְהָא תִּיּוּמִין בְּמַעְיָה : כִּי וְהָיָה בְּמִילְהָ וְיִהְיֶה יָדָא וְנִסְיַבְתָּ חִיתָא
וְקִטְרַת עַל יְדָה וְחֻרִיתָא לְמִימְרָא דִּין נֶפֶק קְרִמָּא : כִּי וְהָיָה כִּד אֲתִיב יְדָה וְהָא נֶפֶק
אַחֲוִי וְאַמְרָת מָה תִּקּוּף סִנִּי עֲלֶהָ לְמִתְקָה וְקִרָא שְׁמָה פֶּרֶץ : וְכִתְרָא בֶּן נֶפֶק אַחֲוִי דִּי

בעל השוורים

(משלי) ונעזב לא יסיה לבנו - בשביל שעינים לבאבו לומר בכר לא הסתמך בן כר הוה לבנו שחמרה לו הכר נה למי הסתמך : (כד) (ואמר)
יְהוּדָה הוֹלִיָה וְחֶסֶד הוּא : ר"ח סס כד' מלמד שהכר"ה וימן לה הסומין שחבדו ממנה (כדאי' ברכה ועי' בתי') : סוֹלִיָה וְחֶסֶד *
פרש"י לפי שכן שם כל הסיה וכן כן שויהם בשירפס והכסה הכרמב"ן דמה שכתוב בה כן שויהם בשירפס סימו ארוכה או שויהם חבל
שויהם יכס אפי' כסות חבל אלא מלפני וכו' וכו' מלפני מלפני יכסו כדני נח ואברהם וזו הוה מיתמחם לא מוכח בכתובים שאין יכסו כדני נח
כלל ועיק' דכל מיתחם האמורה כד' אינה אלא סייף ועוד מה שחמרה דקרה ממני כ"ש סיהם לה נחתתיב * ופי' הוה בשביל שהי קיין וחמרה
בארץ והכלה אחר חוה עליו אינה ידועה כמשפט שאר נשים הוונות אך כמכונה את המלכות וע"כ אמר סוֹלִיָה וְחֶסֶד כי בלא לפניו לעשות
בה כל אפי' יכסו וכו' חייב אותה מיתחם למעלה שהיה המשפט אפי' המונח תחת ארסה שחמרה אותה לנעלה וכו' וכו' דן
אותה לחיים או למות כדלפני * והנה חמרה מיועדת לשלם בנו וכו' להם כלשהם כדמיוסוסים * ורבינו יודוס הכסיד פי' לא דן אותה
יודוס בשירפס אלא שירפסו לה רובם בין פניה לסי' שהיו זונה וכאשר ידע יודוס שהי ממנו ולא סיהם זונה לא עשו לה דבר * עוד מתיישב
על מה שחמרה יודוס סוֹלִיָה וְחֶסֶד ופי' הוה מלך סיה ומלך לא דן ולא דיין אותו ועוד כד' מתחילין מן כל ד ועוד הוה סיה דן על כלל
ומתחילין שחמרה ויעקב ויודוס דמה והתחילו יודוס מן הכל * וצמורה יש שם צמורה דהוה וכו' אלא ליתוס כשדקדק בשחמרה שמה דור ודור
תחלה כמח ככר * ומה שחמרה ע"כ פניו הוה על הפיו כד' על שם גורו משום מעשה ודמיה לא שהיה קיין אלא כל בית דיו אחיו וקראו
על שמו : (כח) הוה מוֹלָה * כתיב הכר אלהי * לומר כ' שחמרה אפי' אם ידוע בה הכור כל מורד : בכר לא למי הסתמך * סי' חורא סאל'
חורא את הסם ומורה : (כט) מה פרט * רמז שחמרה פורק גדר לעשות לו דרך ואין ממחין בידו : פך כל"ח כ"ש עולה כ"ח וכו' בני דוד :

רש"י *

בכר נה בוראך ואל תחבד כחשך נפשות : (כו) דקרה *
בדבריהם : ממני הוה מוֹלָה וכו' דמה שחמרה כ' קול
ואמרה ממני ומאתי יאלו הדברים לפי שהיה נפשה בבית
המיה גורתי שילאו ממנה מלכים ומשפס יודוס גורתי להעמיד
מלכים בישוראל : כי על כן לא נחתה * כי דין עשהה על אשר
לא ינחתה לשלם בני : ולא יסף עוד * ים חומרים לא הוסיף
ויס חומרים לא * פסק (וחזירו בני אלדד ומידד ולא יספו
ומתרגמין ולא פסק) : (כז) בעה לרסה * וברכבה כר וכו' חומר
וימלאו ימיה ללדת להלן למלואם וכחן לחסריהם : והנה תאומים *
מלא ולהלן תוונם חסר לפי שהאחד רעע אבל אלו שיהם
דריקים : (כח) ויתן יד' הוילוי האחד ידו לתור ולחמרה שחמרה
על ידו השני החזירה : (כט) פרט * חזקת עליך חוזק :
(ל) אשר על ידו השני * רבעע ידוה כחכות כחן כנגד רבעע
הרמיס שמעל עכן שילא ממנו * ויס חומרים כנגד ר' דברים
שחמרה * אחרת שער ושני החיכות כסף של מאחיס שקלים
נך וד' ולא אמר המויל או הוילן לכן אמר האחד שפירשו
ולאחר שחמרה וכו' : * שחמרה עכן ומה כן אחרת שער אחד וכו' החיכות כסף של ר' שקלים כרי ג' ולשון וכו' כרי ד' * (מח) הכרי' הכסף

והמטה האדה צו וועמן גהער די התיימה אונ דאס קלייד אונ דר דאויגער ששעקן : (כו) ויכר יהודה האם
יהודה דאס דר קאנט ויאמר צדקה אונ האם גאגנט ויא איז גרעכט ממני פון מיר איז ויא מראגן כי על
כן לא נתתה לשלם בני ויא האם בדין גטאן ווייל איך האב ויא גיט געגעבן צו מיין זון שחמרה ולא יסף עוד
לרעהה אונ ער האם שוין גיט געקערט אדר גיט אויף גהערט צו בישלפאן ויא : (כז) ויהי בעת לרתה אונ
אז עש איז גקומן די צייט פון איר גווינן והנה אונ נון תאומים בבטנה איז גווען איין צוויילינג אין איר
בויה : (כח) ויהי בלדתה אונ אז עש איז גווען אין איר גטאן גווינן ויתן יד' האם איין קינד איין האגנט אויס
גשטרעקט ותקח המולדת ותקשור על ידו שני האם גגומן די הייבין אונ האם אן גקניפס אויף זיין האגנט
ארויטין פארים לאמר ויא האם גאגנט וה יצא ראשונה דר איז צום ערשטן ארויס גיגאנגן : (כט) ויהי
אונ עש איז גווען כמשיב ידו אז ער האם ויידר גקערט זיין האגנר והנה אונ נון יצא אחיו איז זיין ברודר
ארויס גגאנגן ותאמר האם ויא גאגנט מה פרצת עליך פריץ וואם האקטו דיה גשטארקט איין גשטארקונג
ויקרא שמו פריץ אונ ער האם גרופן זיין גאמן פריץ : (ל) ואחר יצא אחיו אונ דר נאך איז ארויס גיגאנגן

על יתה וזוהריתא וקרא שמה זרח: * ויוסף אתחת למצרים וזבנה פומיפר רבא דפרעה
 רב קמוליא גבר מצראה מידא דערבאי די אתחזרי לתמן: * ויהוה מימרא דיי בסעודה
 דיוסף ויהוה גבר מצלה ויהוה בבית רבונה מצראה: * וזחא רבונה ארי מימרא דיי
 בסעודה וכל די הוא עבד יי מצלה בידה: * ויאשפח יוסף רחמין בגעיוניה וישמש יתה
 ומנהיה על ביתה וכל די אית לה מסר בידה: * ויהוה מעדן דמני יתה בביתה ועל כל די
 אית לה וברין יי ית בית מצראה בריל יוסף ויהוה ברפתא דיי בכך די אית לה בביתה
 ובחכלא: * וישבק כל די לה בידא דיוסף ולא ידע עמה מדעם אלהין לחמא די הוא אכל
 ויהוה יוסף שפיר בריןא ויא כחזוא: * ויהוה בחר פתגממיא האלין וזקפת אתת רבונה ית
 עיניהא ליוסף ואמרת שוכב עמי: * ויסריב ואמר לות אתת רבונה הא רבונא לא ידע עמי
 מה דבביתא וכל די אית לה מסר ביד: * ליתחזרי רב בביתה הדין מני ולא מנע מני

בעל הטורים

(ה) כורד * ב' גמס' הכא ואידך (ישעיה ו"ד) כורד שאל * לומר ששקול הגלות כנגד גיוסם: * כורדוה' * ב' במסרה * הכא ואידך כורדוה' אלז
 גבי בנימין בשביל שגמס יסודה ליוסף שסורידוה' שמה למארים סולגן גס הוא להוריד בנימין שמה: (ד) וכל ית לו נתן בידו * ס"ח לשמו מלמד

שפתי חכמים

אלא שהפסוק וכו': * ר"ח"ת למה לא פי' זה העטם לעול מני בחתום
 הפסוק למה הפסוק בפרשתי על יסודם ולא פי' שם אלף בסורידוה'
 מגדולתו ולא פי' עוד כדי לסמון וכו' וי"ל דלעיל ה"א מניה דתמל
 היתה כוונה לשם שמים אבל עכשו כוונה רש"י מן הפסוק זדקס
 ממני שכוונה ה"א לשם לשם לך מנפס פה טעם * (ק"מ) ולא מטעם
 ראשון לחוד לא ה"ל להפסוק אלא עד וירבו הימים שזכו מעשה אחר
 ושם היה לו לסתום ענינו של יוסף ותי' כדי לסמון מעשה אחרו כו'
 ואי מטעם זה לחוד הי"ל להסתום וירבו הימים וחתם גוף אשת יסודם
 וגו' ולמה הסתום בידה וידה לך שם שלף כל ליתן טעם אלא על
 סמיכות וידה למכירה כהכ' ה"א טעמו אלא בסורידוה' לחוד אבל
 כלל כל ליתן טעם על הספקות כולו ל"כ ב' הטעמים: "ש"א"ת דלמא
 לחם ממש הוא וי"ל דרש"י דייק מדכתיב בדבריו של יוסף ולא תשך
 ממני מאומה כי אם אותך משמע דכל דבר הפסיד בידו חוץ מלשמו
 פירושו שנהסב עכשו ולא קודם לכן * אמדכתיב לעיל חס רעה כלתתו

רש"י

האירידוה' מגדולתו * ועוד כדי לסמון מעשה אחרו של פומיפר
 למעשה תמר לומר לך מה זו לשם שמים חף או לשם שראתה
 באשרתו לנפול שלם שפתיים להעמיד בנים ממנו ואינה יודעת
 אם ממנה אם מבתה: (ג) כי ה' אלו * כס שמים שגור בפיו
 (ב"ר): (ד) וכל ית לו * הכי לשון קצר חסר אשר: (ו) ולא
 ידע אחר מאומה * שלא היה מותן לבו לכלום: כי אם הלחם *
 הוא אשתו * שאלף שדבר כלשון נקיה: ויהי יוסף יפה תכר *
 כיון שראתה עלמא ימושל התחיל אוכל ושותה ומכלכל בשערו
 (ב"ר) חמר הקב"ה אביך מתכלל ותתה מסכלל בשעריך ה"י
 מגרה כך את אדכוב: מיד, (ז) ותשאל אשת אדוניו וגו' *

לכן י"ל דלמא הוא אשתו: * ה'דל"כ מה ענינו לכאן * (נח"י) ק"ל דכלל מקום ויהי פירושו שנהסב עכשו ולא קודם לכן * אמדכתיב לעיל חס רעה כלתתו
 לידמו היה יפה תואר ומסתמא גס יפה מראה וע"ז תי' כיון שראתה עלמא ימושלל בשעריך ה"י
 האם יוסף גפונן ליב שאפט אין זייענע אויגן ויפקידוה' אונ ער האט אים באפולן איבר זיין הויז בלובר
 ער האט אים גמאכט פראיין עלצטן וכל ית לו אונ אלץ וואס עש איז גיווען צו אים נתן בידו האט
 ער גיגעען אין זיין האנט: (ח) ויהי מאז הפקיד אותו בביתו ועל כל אשר יש לו אונ עש איז גיווען פון
 דענקט מאל וואס ער האט אים בפולן איבר זיין הויז אונ איבר אלע זאכן וואס עש איז גיווען צו
 אים ויברך ה' את בית הצרי בגלל יוסף האט גאט גיגענעשט דאס הויז פון מצרי פון נועגן יוסף ויהי
 ברכת ה' בכל אשר יש לו אונ עש איז גיווען גאטס ברכה אין אלע זאכן וואס עש איז גיווען צו אים בבית
 אין לשטוב ובשרה אונ אין פקלד: (ו) ויעוב כל אשר לו ביד יוסף אונ ער האט פאר לאנט אלץ וואס איז
 גיווען צו אים אין דר האנט פון יוסף ולא ידע אחר מאומה אונ ער האט גיט גוואוקסט ביי אים קיין שום
 זאך בלובר ער האט גיט גגעען זיין הארץ צו קיין שום זאך כי אם הלחם אשר הוא אוכל גייערמ דאש
 ברויט וואס ער האט גגעסן בלובר דאס ווייב ויהי יוסף יפה תואר אונ יוסף איז גיווען אלשיון גשטאלט
 ויפה מראה אונ שייין פון אן צו נעהן * רש"י שרייבט ווייל יוסף האט גזעהן זיך אז ער איז אייני מושל
 האט ער אן גיהויבן גוט עסין אונ גוט מרינגן אונ האט זיך גיקרייזילט די האר האט גאט גיזאגט
 זיין פאטער מרייערמ אונ דו קרייזילט דיר די האר איך וועל אן רייצין אויף דיר אפער' דאס מיינט
 מען דאס ווייב פון פומיפר אזו וואו ווייטער וועט שטיין: (ז) ויהי אחר הדברים האלה אונ אז עש איז
 גיווען גאך דאזיגע רייד ותשא אשת אדוניו את עיניה אל יוסף האט אויף גהויבן דאס ווייב פון זיין האר
 אינעם אויגן צו יוסף ותאמר שכבה עמי אונ זיא האט גיזאגט ליג מיט מיר: (ח) וימאן האט יוסף גיט
 גוואלט ויאמר אל אשת אדוניו אונ האט גזאגט צו זיין הארניס ווייב חן אדוני לא ידע אתה מה בבית גון מיין
 האר ווייבט גיט וואס עס איז פראגירן מיט מיר אין לשטוב וכל אשר יש לו אונ אלץ וואס איז פאר
 דאגערן צו אים נתן בידו האט ער גגעען אין מיינע הענקט: (ט) איננו גדול בבית הוה ממני עש איז גיט פאר
 האנדרי

חֲשַׁךְ מִמְּנֵי מְאוֹמָה כִּי אִם־אוֹתָךְ בְּאֶשֶׁר אֶת־
 אִשְׁתּוֹ וְאִיךָ אַעֲשֶׂה הִרְעָה הַגְדְּלָהּ הִזְאֵת וְחִטְאֵתִי
 לָאֱלֹהִים: י וַיְהִי כַדְבָּרָה אֶל־יוֹסֵף יוֹם וַיֹּם וְלֹא־
 שָׁמַע אֵלָיָה לְשָׁכֵב אֶצְלָהּ לְהִיּוֹת עִמָּה: י" וַיְהִי
 כִּתְיֹם הַזֶּה וַיָּבֹא הַבֵּיתָה לַעֲשׂוֹת מְלֹאכְתּוֹ וְאִין
 אִישׁ מֵאֲנָשֵׁי הַבֵּית שָׁם בַּבֵּית: י" וְהַתְּפִשְׁהוּ בַּבְּגָדוֹ
 לֵאמֹר שָׁכְבָה עִמִּי וַיַּעֲזֹב בְּגָדוֹ בִּידָה וַיָּנֶם וַיֵּצֵא
 הַחוּצָה: י" וַיְהִי כִּרְאוֹתָהּ כִּי־עָזַב בְּגָדוֹ בִּידָה וַיָּנֶם
 הַחוּצָה: י" וְהַתְּקָרָא לְאֲנָשֵׁי בֵיתָהּ וְהִיא־אָמַר לָהֶם
 לֵאמֹר רְאוּ הֵבִיא לָנוּ אִישׁ עֲבָרִי לְצַחֵק בָּנוּ בָּא אֵלַי
 לְשָׁכֵב עִמִּי וְאֶקְרָא בְּקוֹל גְּדוֹל: י" וַיְהִי כְשִׁמְעוּ כִּי־
 הִרִימָתִי קוֹלִי וְאֶקְרָא וַיַּעֲזֹב בְּגָדוֹ אֶצְלִי וַיָּנֶם וַיֵּצֵא
 הַחוּצָה: י" וְהִתְנַח בְּגָדוֹ אֶצְלָהּ עַד־בּוֹא אֲדָנָיו אֶל־
 בֵּיתוֹ: י" וְהִתְדַּבֵּר אֵלָיו כַּדְּבָרִים הָאֵלֶּה לֵאמֹר בָּא
 אֵלַי הָעֶבֶד הָעֲבָרִי אֲשֶׁר־הִבֵּאתָ לָנוּ לְצַחֵק בִּי:
 י" וַיְהִי כַּהֲרִימִי קוֹלִי וְאֶקְרָא וַיַּעֲזֹב בְּגָדוֹ אֶצְלִי וַיָּנֶם
 הַחוּצָה: י" וַיְהִי כְשִׁמְעַנִּי אֲדָנָיו אֶת־דְּבָרֵי אִשְׁתּוֹ

רש"י

כל מקום שנאמר אחר כמנח: (ט) ותפאתי לאלהים: בני נח
 נאמרו על העריות: (י) לשכב אלהי: חפלו בגלל השמים:
 להיות עמה: לשכב: (יא) ויהי כהיום הזה: כלומר ויהי
 כאשר הגיע יום מיוחד (מנומח) יום לחוס יום חג שלשה

שפתי חכמים

והיו דקאי על אשתו של פוטיוס כדפירי: לעיל לך קרי לה נל
 חס: ומה שפירס אוקס בשם דוב כי מה הדוב הזה אין לו מוחה כי
 פסיד מעטע אף עליו כן אשת פוטיוס לא היה לה מוחה כי היתה
 מחזקת אחר יוסף להבעל לו: בדל"כ למה לא התיב לשכב עמה כמאמר
 שכתב עמי: (נח"י) וקשה דאם לשכב אלהי אפי' בלא תשמיש מאי

האגדן אין דר שמויב קיין גרעסרר עלצטר פון מיר ולא חשך ממני מאומה כי אם אותך אונ ער האט גיט
 פר מיטן פון מיר קיין שום נאך נאך דיק באשר את אשתו ווייל דו ביסט זיין ווייב ואך אעשה הרעה הגדלה
 הוואט אונ וויא זאל איך אזו אגרוסקע שלעכטע נאך טאן וחמאמי לאלהים אונ וועל שולדדיגן צו גאט:
 (י) ויהי כדברה אל יוסף יום יום אונ עש איז גווען אז ויא האט גרעט צו יוסף טאג אויף טאג ולא שמע אליה
 אונ ער האט גיט צו גרעט ויא לשכב אצלה צו ליגין ביי איר להיות עמה ער זאל מיט איר זיין לעולם
 הבא: (יא) ויהי כהיום הזה אונ אז עש איז גווען אזו וויא דר דאזיגער טאג ווייגן זיי אלע גינאנגן צו דר
 עבודת פוקבים האט זיא גנאנט עש איז גיט פר האגדן אזו אטאג עש זאל אזו גוט אויס קוקען איך
 זאל קעגן זיין מיט יוסף אזו וויא דר טאג האט זיא גנאנט צו די הויז לייט איך בין קראנק אונ איך
 קאן גיט גיין צו דר עבודת פוקבים ויבא הביתה לעשות אונ יוסף איז גקוקן אין שמויב צו טאן זיין מלאכה

מדעם אלהו יתוך בדיל את אתתה ואכדין אעביד בישתא רבתא הדא ואחוב קדם יי:
 י ויהוה בד מלילת עם יוסף יום יום ולא קביל מנה למשפב לותה למחוי עמה: יא ויהוה
 ביימא הדיו ועל לביתא למבדק בכתבי חשבנה ולית אנש מאנשי ביתא תמן בביתא:
 יב ואחדתה בלבושה למימר שכות עמי ושבקה ללבושה בידה וערק ונפק לשוקא:
 יג ויהוה בד חזות ארי שבקה ללבושה בידה וערק לשוקא: יד וקרת לאנשי ביתה ואמרת
 להון למימר חזו איתי לנא גברא עבראה לחיכא בנא על לותי למשפב עמי וקרית בקלא
 רבא: טו ויהוה בד שמע ארי ארמית קלי וקרית ושבקה ללבושה לותי וערק ונפק לשוקא:
 טז ואחתתה ללבושה לותה עד דעל רבוניה לביתא: יז ומלילת עמה בפתגמא האלון
 למימר על לותי עברא עבראה די איתיתא לנא לחיכא בי: יח ויהוה בד ארמית קלי וקרית
 ושבקה ללבושה לותי וערק לשוקא: יט ויהוה בד שמע רבוניה ית פתגמי אתתה די

בעל הטורים

שכא גבראל ונלד לו ע' לשון ולכן הולות בידו: (י) כי אם הלחם אשר הוא אוכל - גימ' הוא אשתו (ע"פ): (י) להיות עמה - בגי' לחוד
 גימ' (עם התיבות): (יב) כנגדו - ב' גמס' (וע"פ) ב' משפטים: (טז) הרימתי - ב' במסרה ב' על ק' (וע"פ): (כ) אשר אסורי

שפתי הכבדים

זו דקלמרת לבית עמה לעומ' על מה יגמ' ואשכר דה"ק ולא שמע
 אליו לשכב חללה אפי' בלא תשמוע שהיו מתוירא בעלמא שמה יתגבר
 ילדו עליו לשמע עמה ויחד גימ' ב' שם בתוספות מדתיו ויבדל
 הבית שבו מכלון מכלון ביה דה"ל ויהי כהן ואין איש וגו': ד' תוספת
 בשם רבו משה הדורסן מדמיו ואין איש מחלשי הבית שם בבית משמע
 דאיש מחלשי הבית לא היה בבית אבל לא היה בבית עמי ואין איש
 לומר דיעקב היה כדמשמע ב' ויהי כהן ואין איש וגו': ה' (א) חשב
 דלעיל פ' ק' ב' כסוק ויחד לאכסר העברי פירש' שכא מעבר הנהר
 לבד ולא פ' מבני בניו של עבר ו"ל כיון שאכסרם עלמא כל משם די
 לו במה שכא מעבר הנהר אבל בודע לא די בזה שם לא כלו מעבר
 הנהר אלא עברו שיהיה וכן במה שם מבני עבר לא די דלמה יתייחס
 לעבר ולא לשם: ו' (א) דרש' מהפך הספוק דכתיב כל אלי העבד העבר

שהלכו כלם לבית עבודה גלולים חמרה חין לי יום הגון להזקק
 ליוסף כהיום הזה חמרה להם חולה אני ואני יכולה לילך:
 לעשות מלאכתו רב ושמחאל חד חמר מלאכתו ממש וחד חמר
 לעשות תרכיו עמה לאלף שנהאין לו דמות דיוקנו י"ל חזיו
 וכו' כדליתא במס' סוטה (דף לז'): (יד) כלו הביא לנו ה'ז
 ל' קצרה הביא לנו ולא פירש מי הביאו ועל בעלה חומרה
 כן: עברי' (ב'ר) מעבר הנהר ימבני בניו של עבר:
 (טז) אדניו של יוסף: (יז) כל אלי - לחק ב' העבד העברי
 יאשר הבאה לנו: (יט) ויהי כשמע אדניו וגו' בשעת השמיע
 חמרה לו כן וזהו שחמרה כדברים האלה עשה לי עבדך עניני

אדר עד איז גקומן מיט איר די עבירה פאן האט זיך צו אים באוויזן דאס גשטאלט פון זיין פאטער
 האט ער זיך אפ גשייד ואין איש מאנשי הבית שם בבית אונ עש איז גיט גווען איין מענטש פון די שטוב לייט
 דאקמן אין שטוב: (יב) ותתפשטה בכגדו האט זיא אים בגריפן אין זיין קלייד לאמר צו זאגן שכבה עמי
 לוי מיט מיר ויעוב בגדו בידה וינס האט ער פאר לאזט זיין קלייד אין אירע הענט אונ ער איז אנגטלאפן
 גווארן ויצא החוצה אונ ער איז ארויס גגאנגן אויף דר גאס: (יג) ויהי אונ עש איז גווען בראותה כי עוב
 בגדו בידה אז זיא האט גנעהן אז ער האט פאר לאזט זיין קלייד אין אירע הענט וינס החוצה אונ ער
 איז אנגטלאפן גווארן אויף דר גאס: (יד) ותקרא לאנשי ביתה ותאמר להם האט זיא גרופן צו אירע שטוב
 לייט אונ זיא האט צו זיי גאנגט לאמר אז צו זאגן ראו הביא לנו זעקט מיין פאן האט אונ גיבראקט
 איש איין מענטש עברי איין יהודי לחצק בנו ער זאל פון אונז גשפעט מאכן בא אלי לשכב עמי ער איז
 גקומן צו מיר ער זאל מיט מיר ליגן ואקרא בקול גדול האב איה גרופן מיט איין גרויס קול איה האב
 אן גרויפן צוא שרייען: (טו) ויהי כשמעו אונ עם איז גווען אין זיין פאן הערין כי הרימתי קולי
 ואקרא אז איה האב אויף גרופן מיין קול אונ איה האב גשריען ויעוב בגדו אצלי וינס האט ער איבער
 גלאזט ביי מיר זיינע קליידר אונ איז אנגטלאפן גווארן ויצא החוצה אונ ער איז ארויס גגאנגן אויף
 דר גאס: (טז) ונהג בגדו אצלה אונ זיא האט גלייגט זיין קלייד ביי איר עד בוא אדניו אל ביתו ביו זיין
 האר איז גקומן צו זיין הויז: (יז) ותברר אליו כדברים האלה אונ זיא האט צו אים גרעט אזו וזיא די
 דאזיגע רייד לאמר צו זאגן בא אלי העבד עם איז גקומן צו מיר דר קנעקט העברי דר וירישר אשר הבאת
 לנו וואס דו האקט גיבראקט צו אונז לחצק בי צו שפעטן פון מיר דאס היינט ער האט גוואלט מיט
 מיר ליגן: (יח) ויהי אונ אז עש איז גווען כהרימי קולי אז איה האב אויף גרופן מיין קול ואקרא אונ
 איה האב גשריען ויעוב בגדו אצלי האט ער איבער גלאזט זיין קלייד ביי מיר וינס החוצה אונ ער איז
 אנגטלאפן גווארן אויף דר גאס: (יט) ויהי אונ אז עש איז גווען כשמע אדניו את דברי אשתו אז זיין האר
 האט גהערט די רייד פון זיין ווייב אשר דברה אליו וואס זיא האט צו אים גרעט לאמר צו זאגן כדבריה
 האלה

אשר דברה אליו לאמר בדברים האלה עשה לי
עבדך ויחר אפו : י ויקח אדני יוסף אתו ויתנהו
אל בית הסחר מקום אשר אסורי המלך אסורים
ויהי שם בבית הסחר : כ ויהי יהוה את יוסף ויט
אליו חסד ויתן חנו בעיניו ער בית הסחר : כג ויתן
ער בית הסחר ביד יוסף את כל האסירים אשר
בבית הסחר ואת כל אשר עשים שם הוא היה
עשה : כד אין ער בית הסחר ראה את כל מאומה
בידו באשר יהוה אתו ואשר הוא עשה יהוה
מצליח : פ שבעי **מ** ויהי אחר הדברים האלה חטאו
מצרים מלך מצרים והאפה לאדניהם למלך
מצרים : ז ויקצף פרעה על שני סריסיו על ער
המשקים ועל ער האופים : י ויתן אתם במשמר
בית ער הטבחים אל בית הסחר מקום אשר יוסף
אסור שם : י ויפקד ער הטבחים את יוסף אתם
וישרת אתם ויהיו ימים במשמר : ה ויחלמו חלום
שניהם איש חלמו בלילה אחד איש בפתרון חלמו

שפתי חכמים

אסירי קרי

רש"י

תשמיש כלה : (כא) ויום חליו חסד : כהיה מקובל לכל חליו
ל' כלה נאסר וחסודה שצמחנה : (כב) הוא היה עשה כחרגות
במחמירי 'היה מתעבד : (כג) בשאר ה' אחר : בשביל 'היה'
אחר : (א) אחר הדברים האלה : לפי שהרגילה חותה חרורה
חם הלדיק כפי כלם לדבר בו הביא להם הקב"ה סורמנה של

אשר כחלם לנו לחק כי דלי כדחתיב חנו מושב דחול לא הביא חותו
כדי לחק כה : ז'ל' שהיה לו עבדים תחתיו והוא היה חנו לכה
שעשו והיו במחמירי הוא מתעבד לא שהיה עובד מה שהיו הם
זריקין לעשות דלי' היה משבת שלהם ומלא ויתן חנו בעיניו ער בית
הסחר : השל' יתכן לפרש כה"ה כמשמעו כי אחריו כתיב ואשר
הוא עובד ה' מלכות שפירשו וכל אשר הוא עובד ה' מלכות לא שם

חאלה אזו ויהי די דאוינע זאכין ויהי האם גבוינע די וינר עשה לי עבדך האם קור דיין קנעקט גאטן
ויהי אפי אנג עש האם גבוינע זיין צארן : (כ) ויקח אדני יוסף אנג ער האם גבוינע אים דר האר פון
יוסף ויתנהו אנג ער האם גבוינע אים אל בית הסחר אין דעם חליו פון דעם גבוינעקנעש אשר אסירי המלך
אסורים אויף דעם ארט וואו די גבאנגע פון דעם קלך זיינן גבאנגן ויהי שם אנג ער איז דארטן געווען
בבית הסחר אין דעם גבאנגן חליו : (כא) ויהי ה' את יוסף אנג האם איז געווען מיט יוסף ויט אליו חסד אנג
ער האם גבוינע צו אים גאד קלומר ער איז אן גבוינע געווען צו אלע מעקשן וואס דארטן זיינן געווען
ויתן אנג ער האם גבוינע חנו זיין ליבשאפט בעיניו ער בית הסחר אין די אויגין פון דעם האר פון דער
תפוסה וואו יוסף איז געשטן : (כב) ויתן ער בית הסחר ביד יוסף אנג ער האם גבוינע דר האר פון דעם

קנח

בעל הטורים

שפתי חכמים

תְּפִיסָה הָיוּ אֵין דִּי הָעָמֵט פֿון יוֹסֵף אַת כּל הַאֲסִירִים אַלֶּע גִּיפֿאַנגֶנֶע אֲשֶׁר בְּבֵית הַסֵּהר וְנָאָם זײַנן אֵין דִּי תְּפִיסָה הָיוּ וְאֵת כּל אֲשֶׁר עָשִׂים שֶׁם אֹנֵג אַלֶּץ וְנָאָם עַשׂ אִיז דָּאָרְטן גִּטָּאן גִּיוֹוָאָרֵן הוּא הָיָה עֹשֶׂה קָאָט עַר דָּאָם גִּטָּאן פֿלֹמֶר עַשׂ אִיז גִּטָּאן גִּיוֹוָאָרֵן דִּוּרָה דִּי רִייד פֿון יוֹסֵף : (בג) אֵין גִּיט שׁר בֵּית הַסֵּהר דִּר הָאָר פֿון דִּר תְּפִיסָה רָאָה אֵת כּל מַאֲמָה בִּיד הָאָט גִּזְעָהן אַלֶּץ וְנָאָם אִיז גִּוֹעֵן אֵין זײַן הָאָנֶט בֹּאשֶׁר ה' אָהוּ וְיִוִּיל גָּאָט אִיז גִּוֹעֵן מִיט אִים וְאֲשֶׁר הוּא עֹשֶׂה אֹנֵג אַלֶּץ וְנָאָם עַר מִטָּט ה' מַצִּילָה הָאָט גָּאָט בְּגִלְקָט : (א) וְיִהִי אַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֹנֵג אִז עַשׂ אִיז גִּוֹעֵן נָאָה דִּי דִּאוֹיִגֶע רִייד * חֲמָאוּ מִשְׁקָה מִלֶּךְ מַצִּידִים הָאָט גִּיוֹוִינְדִיקֶט דִּר שְׁעֵנֵק מִיִּסְטֶר פֿון דָּעם מִלֶּךְ מַצִּידִים וְהַאֲפֵה אֹנֵג דִּר פֿעקֶר לֹאדוֹנִיהֶם צו זײַגֶּר הָאָרִין לִמְלֶךְ מַצִּידִים צו דָּעם מִלֶּךְ פֿון מַצִּידִים * רִשִׁי שְׁרִיבֶט בִּי דָּעם שְׁעֵנֵק מִיִּסְטֶר אִיז גִּפֿוֹנֵן גִּיוֹוָאָרִין אִיין פֿלִיג אֵין זײַן גִּיטְרָאָנֶק אֹנֵג בִּי דָּעם פֿעקֶר אִיז גִּפֿוֹנֵן גִּיוֹוָאָרִין אִיין שְׁמִיק עֶדֶד אֵין דָּעם בְּרֹאִט : (ב) וְיִסְפֶּה פֶּרַעַה עַל שְׁנֵי סִרְסִיוֹ אֹנֵג פֶּרַעַה הָאָט גִּרְצֶרֶנְטִט אִוִּיף זײַנֶע צוֹוִי פֶּרִינְעֶרֶם עַל שׁר הַמִּשְׁקִים אִוִּיף דָּעם הָאָר פֿון זײ גִּיטְרָאָנֶק וְעַל שׁר הָאֲפִים אֹנֵג אִוִּיף דָּעם הָאָר פֿון דָּעם גִּיבֶעֶקֶס : (ג) וְיִחַן אוֹתָם כְּמִשְׁמֶר אֹנֵג עַר הָאָט זײ גִּיבֶעֶבִין אֵין דִּר תְּפִיסָה בֵּית שׁר הַשְּׁבָחִים אֵין דָּעם הָיוּ פֿון דָּעם שְׁעֵנֵק מִיִּסְטֶר מְקוֹם אֲשֶׁר יוֹסֵף אֲסוּר שֶׁם אֵין דָּעם אָרֶט וְוֹאָ יוֹסֵף אִיז דָּאָרְטִין גִּיפֿאַנגֶנֶן : (ד) וְיִסְפֹּד שׁר הַשְּׁבָחִים אֵה יוֹסֵף אַתָּם אֹנֵג עַר הָאָט בֹּאפֶעֱלֵט דִּר שְׁעֵנֵק מִיִּסְטֶר צו יוֹסֵף עַר זֹאָל זײַן מִיט זײ וְיִשְׁרַת אַתָּם אֹנֵג עַר הָאָט זײ בֹּאדֶרֶנֶט וְיִחַן יִסִּים כְּמִשְׁמֶר אֹנֵג זײ זײַנן גִּוֹעֵן אִנְאָר אֵין דִּר תְּפִיסָה : (ה) וְיַחֲלֹמוּ חֲלוֹם שְׁנֵיהֶם אֹנֵג עִם הָאָט זײַה פֿיידֶע גִּיחִלְמִית אִיין חֲלוֹם * רִשִׁי שְׁרִיבֶט אִימְלִיכֵן הָאָט גִּיחִלְמִית זײַן חֲלוֹם אֹנֵג דִּר פֶּתְרוֹן פֿון דָּעם חֲלוֹם פֿון חֶבֶר אֹנֵג דְרוֹם שְׁמִיטִי וְנִיטֶר אֵין פֶּסוּק וְיִרָא שׁר הָאֲפִים כִּי מִוֹב פֶּתֶר דָּאָם אִיז מִיטִישׁ דִּר שׁר הָאֲפִים הָאָט גִּיזְעָהן אִז יוֹסֵף הָאָט גִּוִּט פֶּתֶר גִּוֹעֵן צו דָּעם שׁר הַמִּשְׁקִים אִישׁ חֲלוֹמוֹ אִימְלִיכֵן הָאָט זײַה אֵין חֲלוֹם גִּיחִלְמִית בִּלְיָה אֶחָד אֵין אֵיין נֶאֱכַט פֿלֹמֶר דִּי חֲלוֹמוֹת הָאָט זײַה זײ פֿיידֶע גִּיחִלְמִית אֵין אֵיין נֶאֱכַט אִישׁ כְּפֶתְרוֹן חֲלוֹמוֹ אִימְלִיכֵן הָאָט זײַה גִּיחִלְמִית אִיין חֲלוֹם וְנָאָם אִיז גִּלְיָה פֿון דָּעם פֶּתְרוֹן וְנָאָם אִיז אֵן גִּיבֶרִיט צו קֶרֶן אִוִּיף זײ הַמִּשְׁקָה דִּר מֶרְנֶנֶק מִיִּסְטֶר וְהַאֲפֵה אֲשֶׁר לִמְלֶךְ מַצִּידִים אֹנֵג דִּר פֿעקֶר וְנָאָם זײַנן

רשי

שפתי חכמים

צו דעם מלך מצרים אשר אמורים בבית הסודר וואס זיי ווייזן גפאנגן אין דעם גיפוינקענש: (ח) ויבא אליהם יוסף בבקר און יוסף איז צו זיי גקומן אין דר פריא ויורא אותם אונ ער האט גזעקן זיי והם וועפים אונ נון זיי ווייזן מרועירג: (ז) וישאל את סריסי פרעה אשר אתו במשמר אונ ער האט גיפרענט די ברינערס פון פרעה וואס זיי ווייזן מיט אים אין דר תפיסה בית אדוניו אין דעם הויז פון זיין הארץ לאמר צו זאגן מדוע פניכם רעים היום ונארום איז אייער פנים שלעכט היינט: (ה) ויאמרו אליו חלום חלמנו ופותר אין אותך האבן זיי צו אים גיזאגט איין חלום האט זיך אונז גיחלמט אונ קיין בשיידר איז נים פר האנדן צו אים ויאמר אליהם יוסף האט יוסף צו זיי גיזאגט הלא פר וואר לאלהים פתונים צו גאט איז פאר האנדן בשיידערס ספרו נא לי דר ציילט מיר: (מ) ויספר אונ ער האט דר ציילט שר המשקים את חלומי ליוסף דר האר פון דעם גיזאגט זיין חלום צו יוסף ויאמר לו אונ האט צו אים גזאגט בחלומי אין מיין חלום האט

וַיְהִי־הוּאֹן גַּבְר חֲלִמָה בְּלִילָא חַד גַּבְר בְּפוּשְׁרֹן חֲלִמָה שִׁקְרָא וַנְּחַתּוּמִי דִּי לְמַלְכָּא דְּמַצְרִים
 דִּי אֲסִירִין בְּבֵית אֲסִירִי: וַיֹּאֲתָא לְוַתְּהוֹן יוֹסֵף בְּצִפְרָא וַחֲזָא יְהוֹן וְהָא אֲנֹן נָסִיסִין:
 וַיִּשְׁאַל יֵת רַבְרָבִי פְּרָעָה דִּי עֲמָה בְּמִצְרָא בֵּית רַבּוּנָה לְמִימְרָא מַח דִּין אֲפִיכוֹן בִּישׁוֹן יוֹמָא
 דִּין: וַיֹּאמְרוּ לָהּ חֲלִמָא חֲלִמָא וּפֶשֶׁר לִית לָהּ וַיֹּאמֶר לְהוֹן יוֹסֵף חֲלָא מִן קֳדָם יִי פּוּשְׁרֹן
 חֲלִמָא אֲשֶׁתְּעוּ בְּעֵן לִי: וַאֲשֶׁתְּעִי רַב שְׁקִי יֵת חֲלִמָה לְיוֹסֵף וַיֹּאמֶר לָהּ בְּחֻלְמִי וְהָא גּוֹפְנָא
 קֳדָמִי: וַיְגַוּפְנָא תִּלְתָּא שְׁבָשׁוֹן וְהָא כַּד אֲפָרַחַת אֲפָקַת לְבָלְבִין וַאֲנִיצַת גִּין בִּישְׁלִי
 אֲתַבְּלָתְהָ עֲנָבִין: וַיִּבְסֵא דְּפְרָעָה בִּידֵי וַנְּסִיבִית יֵת עֲנָבִיא וַעֲצָרִית יְהוֹן לְכִסָּא
 דְּפְרָעָה וַיְהִיבִית יֵת כִּסָּא עַל יְדָא דְּפְרָעָה: וַיֹּאמֶר לָהּ יוֹסֵף דִּין פֶּשֶׁרְנָה תִּלְתָּא שְׁבָשׁוֹן
 תִּלְתָּא יוֹמִין אֲנֹן: וַיִּבְסֹף תִּלְתָּא יוֹמִין יַדְּבָרְנָה פְּרָעָה יֵת רִישָׁהּ וַיְתִיבְנָה עַל שְׁמוּשָׁהּ
 וַתִּתֵּן כִּסָּא דְּפְרָעָה בִּידֵיהּ בְּהִנְתָּא קֳדָמָהּ דִּי הִוִּיתָא מִשְׁקִי לָהּ: וַיִּבְלְוּ תִּדְרָבְנִי עֲפָה
 כַּד יִיטַב לָהּ וַתַּעֲבֹד בְּעֵן עֲמִי מִיָּבֹ וַתְּדַבֵּר עַל קֳדָם פְּרָעָה וַתַּפְקֵנִי מִבֵּית אֲסִירָא דְּהִין:

בעל המורים

וְהָכֵת * מה לטען על עסקי שתיים אף כאן על עסקי שתיים כמו שדרש'ל שמנאל זכור כבוס שלו: (1) ועפ"י * ב' במכסה * כהא ואידך (דמאל
 ח) למה יראה את פניכם וועפ"י מה הסם על עסקי אהלים כבדול שלח לו לאכול היו פניכם וועפ"י אף כהא ועפ"י פניכם על עסקי אהלים
 זה שמנאל זכור וכו': (ח) ספרו * ג' במס' * כהא ואידך ספרו בגוים את כבדול מה כהאליס וזה ד"ס שפי' הספור שספרו ספרו בגוים
 כבוד יוסף ששכחוהו לפני פרעה: (1) שריגס * כתיב חסר בגוים * ע"פ) אהב העולם דלוקה מ"ד אלו האבות:

שפתי חכמים

פסח יוסף: ספי' ב"ק של כפורחת היא כ"ק דמיון ולא כ"ק כהא
 כי לא תמנאל כ"ק כוחא כי אס על הכתוב ולא על הכתוב ופי' וישי
 כמש"כ ירו כדמות משיב ירו ופי' שלח ה"ל כוונה בזה דק מפי' הכוונה
 ירו וחס' ב"ק קדמוס בכות השני והכנסת מיד ונראה כאלו הוסיף כוונה
 כינה הולאת היו בשם מותה והכנסתה בשם השנה והתגורר שחרגס
 כד' אפרחת תרגם הענין ולא המלות והכא"ה שחרגס פורחת שבו
 בגוים אפרחת שבו לשון פועל עבר ע"ל הכ"ס: 'עלומר שראה
 לו כחלומה שהיה פורחת ממש כפרחת הכנף בלי שום שינוי ודמיון:
 פקלומר ולא שראה הכל בידה כמובן מן הכתוב דליון מרחין לו לאדם
 פול דקאי בקוּסא דמחטא: 'על' שם עולם שלש ימים כמובן מן
 הקרא: קרנ'ל' שפעה יבא את הארץ וכו' כל כך חשוב עד אשר
 אס זכרתי יכול אהב להעלותי וכו' מלת כי במקום כהא משום
 דכי משמט ד' לשונות והאחד מהם אס וכו' אשר * והוסף כרב

דומה לפורחת ס'הוא כפורחת דממה לי בחלומי כאלו היא
 פורחת 'ואחר הפרה עלתה נלח' ונעש כמדר אשפתי"ר
 בלעז (אופספון) דער אויפסלעכער צווינער בלומע) ואחר
 כך הכשילו והיו כד אפרחת אפיקס לכלבין ע"כ תרגום של
 פורחת: ק' גדול מפרה כדכתיב (ישעיה י"ח) ובוסר גומל יהיה
 גלה וכתוב (במדבר י') ויולל פרע והדר ויז'ן: (יא) ואשפתי
 כתרומת ועליות והרבה יש בלשון משנה: (יב) שלש ימים
 הם: סימן הם לך 'לשלש ימים' ויש מדרשי אגדה הרבה
 (חולין נב): (יג) ישא פרעה את ראשך * ל' חשוב כשפוקד
 שחר עבדיו לשרת לפניו כשעודה ימנה חוקך עומס: כך *
 בסים שלך ומופער: (יד) כי אס זכרתי אקרי' אשר אס
 זכרתי אקרי' קמאחר שייבך לך כפתרונות: ועפ"י נא

עמדי חסד' חין נא חלל לשון בקשה כרי אהב עומה עמי חסד:
 זיך מיר תחלמ'ת והנה אנן גפן לפני צוויינן ש'טאק איז פאר מיר: (1) ובגפן אנן אין דעם וויין ש'טאק
 זיינ'ן ג'ווען שלש שריגים דריי צוויינן היא כפורחת אנן עם איז גלייך אזו וואי אפליאונג בלומר עם האט
 זיך מיר גידאקט גלייך וואי דר וויין ש'טאק האט גיבליש עלתה אנן עש איז אויף גינאנגען נצה
 אשפראאונג אנן דר באה הבשילו זיי זיינ'ן ווארן צייטיג אשכלותיה אינע הענגליך ענבים וויין מרובין:
 (יא) וכוס פרעה בירי אנן דר כוס פון פרעה איז אין מיניע הענט ואחא את הענבים אנן איך האב גיניקן
 די וויין מרובין ואשחט אותם אל כוס פרעה אנן איך האב אויס גקוועטשט זיי אין דעם כוס פון פרעה
 ואתון את הכוס אנן באה דעם האב איך געגעבן דעם כוס על כפ פרעה אויף דר האנט פון פרעה: (יב) ויאמר
 לו יוסף האט יוסף צו אים גזאקט זה פתרונו דאס איז ויין פליידיגש שלש שריגים די דריי צוויינן שלש
 ימים הם באמיינן אויף דריי טעג: (יג) בעד שלש ימים באה דריי טעג ארזם ישא פרעה את ראשך
 וועט פרעה ציילין דיין קאפ * רשי' שרייבט בלומר באה דריי טעג ארזם וועט פרעה ציילין זיינע
 קעקט זיי ואלין בדין פר אים ביי דר קענד'ה וועט ער דיה אויף ציילין צווישן זיי והשיב אנן ער
 וועט דיה ווידר קערן על כגד אויף דיין פוס דאס הייקט אויף דיין ערשטין רינקט ונתח כוס פרעה ביד
 אנן דו וועקט געבין דעם כוס פון פרעה אין זיין האנד כמשפט הראשון אזו וואי דאס ערשטע ריכט
 בלומר אזו וואי דו פלענקסט צו אים אין די הענט געבן צום ערשטן אשר היית משקוה אז דו ביסט גווען
 זיין שריינקר: (יד) כי אם זכרתי אתך דו וועקט מיר ב'וודאי גידיינקן ביי דיר כאשר ייטב לך ווייל עש
 וועט דיר גוט זיין בעט איך דיה ועשית עמך חסד דו ואלקט מיט מיר טאן תכוד והזכרתי אל פרעה אנן
 דו ואלקט מיר דר מאנן צו פרעה והוצאתני מן הבית הזה וועקטו קענין מיר באכן אויס ציהען פון דעם

ק"כ יב"ק סי' • ומסבירין בה אמר ה'
בחרי עשר בעמם סימן ז' :

שפתי חכמים

מאחר שיעבד לך מפני שהיו מדרג תומכר שחורמו מיד בעת שיעבד
לך ור' אח"כ בעת שהומד ומשחרר לפניו : רפ"י יום הולדתו בל' יוני :
קובעו) למתת בחייון מליו : יום הולדתו את פרעה : יום לידתו וקורין ל יום גנוסיה ר'לפון הולדת לפי שהיו הולד גולד אלף
על ידי אחרים שהמים מילדת אתה אהבה ועל כן שהמים נקראת מילדת וכן (יוחאל טו) מולדותיך ביום הולדת הושר וכן
(ויקרא יג) אחרי הוככם את הנגע שפיטוט על ידי אחרים : וישא את רגלו וגו' : מנחם עם שאר עבדיו שהיה מונה
ר'אויגין הויו דאס איז פון דר תפיסה : (ט"ו) כי גב דען גנבת גווארן גבתי איך פין גנבת גווארין
מארץ העברים פון דעם יודישן לאנד וגם שם לא עשיתי מאומה אונ איך דא האב איך גאר ניש גטאן כי
שמו אחי כבור דאס זיי האבן ביך גטאן אין גרוב : (טז) וירא שר האופים כי טוב פתר אונ דר האר פון דעם

כה אָמַר יְהוָה עַל־שְׁלֹשָׁה פְּשָׁעֵי יִשְׂרָאֵל וְעַל־אַרְבָּעָה לֹא אֲשִׁיחֶנּוּ עַל־מִכְרָם בְּבִקְחָם
כה אָמַר ה' אֲנִי זָמַנְתָּ גַּם אוֹיֵךְ דְּרִי וְיָנֵד וּוּאֵם דִּי יִשְׂרָאֵל הָאֵפֶן גִּינְדִּיגְשֵׁת הָאֵב אִיךְ זִי מוֹחֵל גִּיּוּעַן
 אֹנֵם אוֹיֵךְ דִּי פִּעְרִטְעַע וְיָנֵד וְעַל אִיךְ זִי גִיט אֹם קֶעֶרן פֿלֹזֶר אִיךְ וְעַל זִי גִיט מוֹחֵל זִינִי אוֹיֵךְ
דעם וּוּאֵם זִי פֿר קוֹיפֶן פֿר גַּעֲלֵט דֵּעם גֶּעֶטְשֶׁן פֿון וועגִין דֵּעם וּוּאֵם דִּי דִינִים גַּעֲמֵן שׁוֹדֵד אֹנֵם גִּינְג
דעם מִשְׁפָּט פֿון דֵּעם אָבִיוֹן פֿון וועגִין פֿר טִילסִיג אָ זִינִי אָבִיוֹן הָאֵם אַפֶּלֶד אָווישֶׁן דִּי פֶּלֶזֶר פֿון

יִי אֱרִי מִגִּבְרָא מִאֲרַע דְּעִבְרָא וְאִף הָבָא לֹא עֲבָדִית מִדְּעַם אֲרִי שְׂוִיא יְתִי בְּבִית
אֲסִירִי: יִי וְחִזָּא רַב נְחֻמִּי אֲרִי יָאוֹת פֶּשֶׁר וְאִמְר לְיוֹסֵף אֵף אֲנָא בְּחִלְמִי וְהָא תִּלְתָּא סְלִין
דְּחִירִי עַל רִישִׁי: יִי וְכִסְלָא עֲלָאָה מִכָּל פְּרַעָה עֻבְדָּר נְחֻמִּי וְעוֹפָא אָבֵל יְתִדְחִין מִן
סְלָא מַעְלֵי רִישִׁי: יִי וְאֲתִיב יוֹסֵף וְאִמְר דִּין פִּשְׁרָנָה תִּלְתָּא סְלִין תִּתְקַתָּ יוֹמִין אֲנֹן:
יִי בְּסוּף תִּלְתָּא יוֹמִין יַעֲדִי פְרַעָה יְת רִישָׁךְ מִנָּךְ וְיִצְלוּב יְתָךְ עַל אֲלִיבָא וְיִכּוּל עוֹפָא יְת
בְּשִׁרְךָ מִנָּךְ: כִּי תִהְיֶה בְּיוֹמָא תִּלְתָּאָה יוֹמָא בֵּית וְלָדָא דְּפְרַעָה וְעִבְדָּר מִשְׁתַּתֵּי לְכָל עֲבָדֵיהִי
וְאִדְרָךְ יְת רִישׁ רַב שְׁקִי וְיִת רִישׁ רַב נְחֻמִּי בְּגו עֲבָדֵיהִי: כִּי וְאֲתִיב יְת רַב שְׁקִי עַל
שְׁקִיתָהּ וְיִתֵּב יְת בֶּסֶא עַל יְדָא דְּפְרַעָה: כִּי וְיִת רַב נְחֻמִּי צִלְבִּי בְּמָא דִּי פֶשֶׁר לְחֹן
יוֹסֵף: כִּי וְלֹא דְכִיר רַב שְׁקִי יְת יוֹסֵף וְאִנְשֵׁיהּ:

בעל השורים

(כג) ולא זכר * ג' במסכת הכה ואידך (ד"ה ב' כ"ד) ולא זכר יואש המלך הסוד (א"כס ב') ולא זכר הדוס רגליו שער המשקים סוד כסו
סוכה ולא זכר העונה ששם לו יוסף וכן היום יואש כסו סוכה ולא זכר העונה ששם לו יהודע הכהן והרג לזכריו כנו ועי' נהרגו כסו
נשמות משהלל סהים דמו תוסס עד שמחב סהים וזהו ולא זכר הדוס רגליו ביום אסו:

רשי

המסמרים שיערנו לו בסעודתו וזכר את חלו בתוכם כמו
שמו את ראש ל' מוין: (כג) ולא זכר שר המשקים * בו ביום:
וישכחונו * לאחר מכן מפני שחלם בו יוסף לזכרו * שחזק
לחיות חסור עוד שמי שנים שנאמר (מלכים מ) אשרי הגבר
אשר שם ה' מבטחו ולא פנה אל רכביו ולא בטח על
מרכים הקרוים רכב: חסלת פרשת וישב

גְּבַעְקָם הָאֵם גִּנְעֵהָ אֵין עַד הָאֵם אִים גוֹט פוֹתֵר גּוֹעֵן וְיִאמֵר אֵל יוֹסֵף הָאֵם עַד גִּנְעֵהָ צו יוֹסֵף אֵף אֵני בְּחֻלְמִי
אִיף הָאֵם אִיף גִּנְעֵהָ אֵין מִיין חֲלוֹם וְהִנֵּה אֲנִי גוֹן שְׁלֹשָׁה סְלִי חוֹרִי עַל רֹאשִׁי דְרִי גִלְכְּעָרְטֵט קַעֲרָב אִיף
מִיין קָאָפ: (יז) וּבְסֵל הַעֲלִיין מִכָּל מִאֲכַל פְּרַעָה אֲנִי אֵין דְּרִי אֲוִפְרִשְׁטֵר קָאָרָב אִיז גּוֹעֵן פּוֹן אֲלִילִיִּיא עֲסִין
וְאִרְגָּ מַעֲשֶׂה וְוִעֲרָג אִופֵּה פּוֹן גְּבַעְקָם וְוִעֲרָג אִופֵּה מִן סֵל מַעַל רֹאשִׁי אֲנִי דְרִי פִיגִיל הָאֵם גִּנְעֵסִן וְיִי פּוֹן
דְּעַם קָאָרָב וְאֵם אִיז אִיף מִיין קָאָפ: (יח) וְיִעֵן יוֹסֵף הָאֵם יוֹסֵף גִּנְעֵפֶרְט וְיִאמֵר אֲנִי הָאֵם גִּנְעֵסִן וְהַפְתּוּנִי
דָּאֵם אִיז וְיִין בְּשִׁיידִיגֵג שְׁלֹשֶׁת סֵלִים דִּי דְרִי קַעֲרָב שְׁלֹשֶׁת יוֹמִים הֵם וְיִי בְּטִימִיין אִיף דְרִי טַעַג:
(יט) בַּעֲדֵר שְׁלֹשֶׁת יוֹמִים נָאָךְ אֵין דְרִי טַעַג אֲדוֹם יִשָּׁא פְרַעָה אֵת רֹאשְׁךְ מַעֲלִין פְּרַעָה אִיף הִיבִין דִּיין
קָאָפ פּוֹן דִּיר וְתִלְתָּה אֲחֵר עַל עֵץ אֲנִי עַד וְעַתָּה דִּיךְ אִיף הִיבִין אִיף דְרִי תִלְתָּה וְאִכָּל הַעוֹף אֵת בִּשְׂדֵךְ מַעֲלִין
אֲנִי דִי פִיגִיל וְעַל עֵץ דִּיין פִּלִּישׁ פּוֹן דִּיר: (כ) וְיִהִי אֲנִי עַד אֵין גּוֹעֵן בְּיוֹם הַשְּׁלִישִׁי אֵין דְּעַם
דְּרִימִין מָאָג יוֹם-הַלֵּלֵת אֵת פְּרַעָה דְרִי גּוֹיִינִן מָאָג פּוֹן פְּרַעָה יַעֲשֵׂה מִשְׁתַּת לְכָל עֲבָדֵי הָאֵם עַד גִּמְאָקֵט אִיף עֲבָדֵיהִי
צו אֲלֵע וְיִינֵעֵ קַנְעֵקֵט וְיִשָּׁא אֵת רֹאשׁ שֵׁר הַמִּשְׁקִים הָאֵם עַד גִּצְיִילֵט דְּעַם קָאָפ פּוֹן דְּעַם שֵׁר הַמִּשְׁקִים וְאֵת
רֹאשׁ שֵׁר הָאִופִּים בְּתוֹךְ עֲבָדֵי אֲנִי דְּעַם קָאָפ פּוֹן דְּעַם שֵׁר הָאִופִּים צוֹיִישִׁין וְיִינֵעֵ קַנְעֵקֵט: (כא) וְיִשָּׁב אֵת שֵׁר
הַמִּשְׁקִים עַל מִשְׁקֵהוּ אֲנִי עַד הָאֵם וְיִידֵר גִּקְעֵרֵט דְּעַם שֵׁר הַמִּשְׁקִים אִיף וְיִין גִּמְרָאֲנֵק וְיִתֵּן אֵת הַכּוֹס עַל כַּף
פְּרַעָה אֲנִי עַד הָאֵם גִּנְעֵפֶן דְּעַם כּוֹס אִיף דְרִי הָאֲנֵם פּוֹן פְּרַעָה: (כב) וְאֵת שֵׁר הָאִופִּים תִּלְתָּה אֲנִי דְּעַם שֵׁר
הָאִופִּים הָאֵם עַד גִּהֲאֲנֵן כִּאֲשֶׁר פִּתֵּר לֵהֶם יוֹסֵף אֲזוֹ וְיִיא יוֹסֵף הָאֵם וְיִי בְּשִׁיידִי: (כג) וְלֹא זָכַר שֵׁר הַמִּשְׁקִים
אֵת יוֹסֵף אֲנִי דְרִי שֵׁר הַמִּשְׁקִים הָאֵם גִּיט גִּידִינְקֵט יוֹסֵף אֵין דְּעַם דְּאִיגִין מָאָג וְיִשְׁכַּחוּ אֲנִי עַד הָאֵם
פֶּר גִּעֲסִין אִים נָאָךְ דְרִי צִיט * רִשִׁי שְׁרִיבֵט וְיִיִל יוֹסֵף הָאֵם אֵין גִּהֲאֲנֵן וְיִין בְּמִחֹן אִיף דְּעַם
שֵׁר הַמִּשְׁקִים עַד וְאֵל אִים דְרִי מָאָנֵן פֶּאָר פְּרַעָה הָאֵם אִים גִּיט גִּיטִרָאֲפֵט אֲזו עַד הָאֵם גִּעֲמוֹנֵט
וְיִין נָאָךְ צוֹיִישִׁי יִיא אֵין דְּעַר תִּפְסִיחָה:

הפמרת וישב

צִדִּיק וְאֲבִיָּין בְּעִבְדֵי נַעֲלִים: הַשְׁאֲפִים עַל-עַפְרָא-אֲרִין בְּרֹאשׁ בְּלִים וְרִדָּה
דִּי דִינִים גִּינִין וְיִי אֲוִעֵק וְיִין מִשְׁפֵּט אֲזו עַד קוֹמֵט וְיִי פֶר וְיִי לֵאדִינְדִּי עַד וְאֵל מוֹזֵן פֶּר קוִיפֵן וְיִין
פֶּעֶלֶד דְּעַם דִּיין כְּרִי דְרִי בִין וְאֵל קַעֲנֵן פֶּר שְׁלִיסִין וְיִינֵעֵ פֶּעֶלְדֵר: הַשְׁוֹאִפִּים וְאֵם וְיִי טוֹעֵן גִּילֻקְסִין
אֲזו וְיִי גִינֵן אִיף דְרִי עֲקֵר בְּרֹאשׁ דִּלִּים מִרָאָקֵט וְיִי אִיף דִּי קַעֲפ פּוֹן דִּי אֲרִימֵע לִיִּיש וְיִי גִלְזֵן אֲנִי כִי
נוטע

הפמרת וישב

קסב

לֹא עָמִיד: וְאֶבֶד מִנּוֹם מִקֵּל וְחֹק לֹא יִצְמָן בְּחַו וּגְבוּר לֹא יִמְלֹךְ נִפְשׁוֹ: וְהַפֶּשֶׁל הַקָּשָׁל
 לֹא יַעֲמֹד וְקָל בְּרִגְלָיו לֹא יִמְלֹךְ וְרִגְבֵּי הַפֶּסֶם לֹא יִמְלֹךְ נִפְשׁוֹ: וְאִמְצִין לְבֹו בְּגָבוּרִים
 עָרוֹם יָנוֹם בְּיוֹם הַהוּא נֶאֱמָר יְהוָה: שָׁמְעוּ אֶת־הַדְּבָר הַזֶּה אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה עֲלֵיכֶם
 בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַל כָּל־הַמִּשְׁפָּחָה אֲשֶׁר הִעֲלֵיתִי מִמִּצְרַיִם מִצְרַיִם לֵאמֹר: רַק אַתֶּם יָדַעְתִּי
 מִכָּל מִשְׁפָּחוֹת הָאָרֶץ עַל־כֵּן אֶפְקֹד עֲלֵיכֶם אֶת כָּל־עֲוֹנוֹתֵיכֶם: הִלַּכְוּ שְׁנֵים יַחְדָּו
 בְּלִילִי אִם־נִדְעָדוּ: הִישָׁאֵג אֲרִיהַ בַּיָּעַר וְטָרַף אִין לוֹ הִוָּתֵן כְּפִיר קוֹלוֹ מִמַּעַנְתּוֹ בְּלִילִי
 אִם־לָבֹד: הַתְּפֹל צִפּוֹר עַל־פֶּתַח הָאָרֶץ וּמִקֵּשׁ אִין לָהּ הַיַּעֲלֶה־פֶתַח מִן־הָאָרֶץ וּלְבֹד
 לֹא יִלְבֹּד: אִם־תִּתְקַע שׁוֹפָר בַּעִיר וְעַם לֹא יִחְדָּדוּ אִם־תִּתְּחֶה רֶעֱה בַּעִיר וַיְהוּהָ לֹא
 עֲשֶׂה: כִּי לֹא יַעֲשֶׂה אֲדֹנֵי יְהוָה דְּבָר בִּי אִם־גִּלְהָ סוֹד אֶל־עַבְדָּיו הַנְּבִיאִים: אֲרִיהַ
 שָׁאֵג מִי לֹא יִירָא אֲדֹנֵי יְהוָה דְּבָר מִי לֹא יִבְכָּא:

קַעֲנוּ אֲנַפְדִּינָן זִינָן לִיב: וְאִמְצִין לְבֹו בְּגָבוּרִים אֹנֵן דֵּר וְוָאֵם שְׁמָאֲרַקְטָם זִינָן הָאָרֶץ צְוִיִּשְׁנָן דִּי גְבוּרִים וְעַם
 עַר נֶאֱמַט אֲנַמְלֹפֵן אִין דַּעַם וְעַלְבִּינָן מֵאָג דָּאֵם וַיִּינָן דִּי רִייד פֻּון גָּאֵט: שְׁמַעוּ אֶת הַדְּבָר הַזֶּה הָעָרֶם צו
 דִּי דְאִוִּיבַע וְאָה וְוָאֵם גָּאֵט אִוִּיבַע אִוִּיבַע גִּבְרַעַם אִיר קִינְדֵּר וְיִשְׂרָאֵל אִוִּיבַע גָּאֵר דְּעַר מִשְׁפָּחָה וְוָאֵם
 אִוִּיבַע הָאָב אִוִּיבַע גִּבְרַעַם פֻּון לֵאנְדֵּר מִצְרַיִם לֵאמֹר צוֹא זִמְנִין: רַק אַתֶּם יָדַעְתִּי מִכָּל מִשְׁפָּחוֹת הָאָרֶץ
 אִוִּיבַע קַעֲנוּ אִוִּיבַע אֹנֵן לִיב אִוִּיבַע פֻּון אֲלַע מִשְׁפָּחוֹת אִוִּיבַע דְּעַר עַרְדֵּר עַל כֹּן אֶפְקֹד עֲלֵיכֶם אֶת כָּל עֲוֹנוֹתֵיכֶם
 דְּרִיבַעַד וְעַל אִוִּיבַע אִוִּיבַע בְּפַעֲלֵן אֲלַע אִייעֶרַע וַיִּנְדֵּר: הִילְכוּ שְׁנֵים יַחְדָּו וְגו' גִּייעֶן דָּעֵן צְוִיִּשְׁנָן צו וְאִמְצִין
 בְּלִילִי אִם נִדְעָדוּ גָאֵר וְעַר וַיִּי הָאָבֵן וַיִּהּ בְּאִשְׁמִיכְט שְׁרִיט דָּעֵן אִיין לִיב אִין וְנֹאֵלֵד וְעַר עַר הָאָב
 קִיין רִיב גִּיט גִּיט דֵּר וַיִּנְדֵּר לִיב זִינָן שְׁמִיכְט וְעַר הָאָב גִּיט בְּצוֹוֹאֵנָן: אִם יִתְקַע אִוִּיב עַשׁ וְעַרְט
 גִּבְרַעַדִּין מִיט אֲשׁוּפֵר אִין שְׁמֵאֵט אֹנֵן דָּאֵם פֶּאֲלֵק וְאֵל וַיִּהּ גִּיט דֵּר שְׁרַעֲקִין אִם תִּתְחֶה רֶעֱה בַּעִיר אִוִּיב
 עַשׁ וְעַרְט זִינָן אִיין בִּיין אִין שְׁמֵאֵט אֹנֵן גָּאֵט וְאֵל דִּי וְאָה גִיט מֵאֵנִיכִי לֹא יַעֲשֶׂה וְוָאֵרֵם דֵּר שְׁמָאֲרַקְטָר
 גָּאֵט מוֹט גִיט קִיין וְאָה גִייעֶרַט עַר מוֹט אֲנַפְלֶעֶקֶן דַּעַם וְעַלְבִּינָן סוֹד צו וַיִּנְעֵעַ קַעֲבַט צו דִּי גְבִיאִים:
 אֲרִיהַ שָׁאֵג אִין אִיין לִיב שְׁרִיט וְעַר פֶּאֲרַכְט וַיִּהּ דָּעֵן גִיט ה' אֱלֹהִים אֲזוֹ אֲזַדְּעַר שְׁמָאֲרַקְטָר גָּאֵט מוֹט
 בִּירִידִין צו דִּי גְבִיאִים וְעַר וְאֵל דָּעֵן גִיט גְבִיאוֹת זִמְנִין:

אונקלורס

וְהָיָה כְּמוֹת תְּרִינִי שִׁגְוִן וּפְרַעַה חֵלֶם וְהָא קֶאֱם עַל נִתְרָא: : וְהָא מִן נִתְרָא מִלְקֹן שִׁבְעַ
 תִּתְרִין שִׁבְעִין לְמַחְזֵי וּפְמִימִן בִּשְׁרַר וְרַעֲיָן בְּאִתְרָא: : וְהָא שִׁבְעַ תִּתְרִין אֲחִירִין מִלְקֹן

בעל השוורים

(א) וַיְהִי מִקֵּץ - נֶאֱמַר כֵּאֵן מִקֵּץ וְנֶאֱמַר בְּחֶרֶם מִקֵּץ עַשְׂרֵי שָׁנִים מִהֵבֵן עַשְׂרֵי אָף כֵּאֵן כֵּאֵן לִסְכּוּף עַשְׂרֵי שָׁנִים וְס' וַיְהִי מִקֵּץ דְּהִינּוּ לִסְכּוּף עַשְׂרֵי
 שָׁנִים שְׁנֵים - וַיְהִי מִקֵּץ שְׁנֵים יָמִים [וּפְרַעַה חֵלֶם] - גְּמוּלָּה מִקֵּץ עַשְׂרֵי שָׁנִים: (ב) שְׁבַע פְּרוֹת - ע"ש עֲגֵלָה וַיִּפְסֹחַ מִלְרִים (דְּלֹוֹר כֹּן
 יוֹמָן קָרוֹי סוֹר וְס' פֶּרָה וְהִינּוּ עֲגֵלָה) וְלִמָּה שְׁבַע ע"ש מִלְרִים לְוֹדִים עֲמֻמִּים לִבְנִים נִפְתָּחוֹת פְּתוּחוֹת כְּסֻלּוֹתִים שְׁבַע ז' - ו' עֲמֻמִּים מִלְרִין
 רִשִּׁי

מִנְגֻלֹּם מִפְּנֵי שְׁכַל הָאָרֶץ עֲשׂוּיִין יִאֲוִרִים יִאֲוִרִים בִּידי אֲדָם
 בְּיִוִּלִּים עוֹלָה בְּחֹסֶם וּמִשְׁקָה חֹסֶם לִפִּי שִׁאֵן בְּשִׁמִּים יוֹרְדִין
 בְּמִנְרִים תְּדִיר כְּבִשְׂאֵר אֲרָחוֹ: (מִן הַיָּאֵר עֵלָּה - זִכֹּר עַקְרוֹ שֶׁל
 חֵלֶם לִפִּי שְׁבַעֲשֶׁן וְכַעֲשֶׁן מִתּוֹךְ גְּדֻלַּת הַכֶּסֶר וּמִתּוֹךְ
 יִבְשׁוּת: (ב) יִפּוֹת מִרְאֵס - סִימֹן הוּא לִימֵי הַשְּׁבוּעָה הַמְּכֻרִית
 בְּרִחוֹת יִפּוֹת ז' לֹו שִׁאֵן עֵין בְּרִיחַ לִרְכַּס בְּחֶרֶם: כִּלְחֹרִי

עֲשׂוּיִים כֹּן: דְּדִקְלָה לֵמָּה לֹו פֶּתַח יוֹסֵף אֵת זֶה סִימֹן הַפְּרוֹת
 לֵאנְדֵּר קִלְיָנֵעַ טִיבְלִיָּה אֹנֵן דֵּר גִּילֹם פֶּלְעֵגֵם אִוִּיבַע גִּיין אֹנֵן פֶּלְעֵגֵם אֲרִיין גִּיסִין אִין זִי וְוָאֶסְעֵר נִוִּיל
 אִין מִצְרַיִם פֶּלְעֵגֵם גִיט אֶפְטָם גִיין רַעֲנָן אֲזוֹ וַיִּיא אִין אֲנִדְרַע לְעִנְדֵּר: (ב) וְהָיָה כֹּן הַיָּאֵר עוֹלֹת שְׁבַע פְּרוֹת
 יִפּוֹת מִרָאה וּבְרִיאוֹת בִּשְׁרֵן גִּיין דָּעַם טִיבֵּה גִייעֶן אִוִּיבַע זִיבִין קִיא מִיט שִׁיין גִּשְׁמָאֲלָט אֹנֵן פֶּעַם פֶּלְיִישׁ
 בְּלֹכֹוֹר זִי וַיִּינָן גִּוּעוֹן וַיִּיעֶר שִׁיין אֹנֵן פֶּעַם * רִשִּׁי שְׁרִיבֵּם דָּאֵם אִין גִּוּעוֹן אִיין מִימָן אִוִּיבַע דִּי וְאֶמְעַ
 יִאֲרִין דִּי לִימֵי וְעַרְדֵּן אִין גִּזְעָתָן שִׁיין אִייעֶר קַעֲנוּ אֲנִדְרַן אִיין מַעֲנֵשׁ מוֹט גִיט בְּאִנְק אִוִּיבַע דָּעַם אֲנִדְרַן
 וְחֶרֶם בְּאִחוֹ אֹנֵן זִי הָאָבֵן וַיִּהּ גִּיפִימִט אִין גְּמוּלָּה: (ג) וְהָיָה אֹנֵן גִּיין שְׁבַע פְּרוֹת אֲחִירִין עוֹלֹת אֲחִירִין
 כֹּן הַיָּאֵר זִיבִין אֲנִדְרַע קִיא זִינָן אִוִּיבַע גִינֵאֲנָן נֶאֱמַר זִי פֻּון דָּעַם טִיבֵּה רַעֲוֹת מִרָאה בִּיין גִּשְׁמָאֲלָט וְדִקְתָּ

בִּשְׁרַר

(בְּרִאשִׁית ס"ח ע"ט) כֹּא

מִן־הַיָּאֵר רָעוֹת מֵרָאָה וְדָקוֹת בְּשָׂר וּתְעַמְדָּנָה
אֶצְלֵה־פָּרוֹת עַל־שֵׁפֶת הַיָּאֵר׃ וְהַאֲכִלְנָה־הַפָּרוֹת
רָעוֹת הַמֵּרָאָה וְדָקוֹת הַבְּשָׂר אֶת שִׁבְעֵה־הַפָּרוֹת
יִפֹּת הַמֵּרָאָה וְהַבְּרִיָּאֹת וַיִּיקֶן פֶּרְעָה׃ וַיִּישָׁן וַיַּחֲלֹם
שְׁנִית וְהִנֵּה׃ שִׁבְעֵה שְׂבָלִים עֲלוֹת בִּקְנֶה אֶחָד
בְּרִיאוֹת וְטִבּוֹת׃ י וְהִנֵּה שִׁבְעֵה שְׂבָלִים דָּקוֹת
וְשָׂדוּפֹת קָדִים צִמְחוֹת אַחֲרֵיהֶן׃ י וְהַתְּבַלְעָנָה
הַשְּׂבָלִים הַדָּקוֹת אֶת שִׁבְעֵה הַשְּׂבָלִים הַבְּרִיאוֹת
וְהַמֵּלְאוֹת וַיִּיקֶן פֶּרְעָה וְהִנֵּה חֲלוֹם׃ י וַיְהִי בַבֹּקֶר
וְהַפֶּעַס רוּחוֹ וַיִּשְׁלַח וַיִּקְרָא אֶת־כָּל־חֶרְטָמֵי מִצְרַיִם
וְאֶת־כָּל־חֲכָמֶיהָ וַיִּסְפֹּר פֶּרְעָה לָהֶם אֶת־חֲלָמוֹ
וַאֲיֵן־פֹּתֵר אוֹתָם לִפְרָעָה׃ ט וַיִּדְבֹּר עַד הַמִּשְׁקִים
אֶת־פֶּרְעָה לֵאמֹר אֶת־חֲטָאִי אֲנִי מִזְכִּיר הַיּוֹם׃
י פֶּרְעָה קָצַף עַל־עַבְדָּיו וַיִּתֵּן אֹתִי בְּמִשְׁמַר בֵּית עַד
הַטְּבָחִים אֹתִי וְאֵת עַד הָאֲפִים׃ יא וַנַּחֲלִמָה חֲלוֹם
בְּלִילָה אֶחָד אֲנִי וְהוּא אִישׁ כְּפַתְרוֹן חֲלָמוֹ חֲלָמוֹ׃

רשי

שפתי הכמים

באגס מריש"ק בלעז (זומפק) כמו ישגה אהו: (ג) ודקות בשר
טובי"ש בלעז (לרטי" דין) לשון דק: (ד) ותאכלנה: סימן
סהמא כל שמחה שבבע נכחת יבינו הרעב: (ה) בקנה
אחד יטויד"ל בלעז: בריאות: טייל"ש בלעז: (ו) וסודות:

כיון שגלוש שפתי דשבע פרות הטובות הם סימן לשבע ימי השבוע
א"כ ה"ה בזה הפתרון נמי פתח יוסף ופסח מראה סימן הוא לימי
השבוע והפתרון קאי נמי על זה דביומי השבוע נראהו הבריות ופסח אלו
לאלו דסימן ופסח מראה כלומר שפסחל זה את זה כבכר פסח ופסח ופסח
לו די מתוכו אשר יוסף לו: ה"ק"ל דהוא שייך לומר דק אכסמ
והשכר דהכי ה"ל לנזכר כיחוס בשר ועו"ש טובי"ש בלעז כלומר
דכא בלשון לע"ז קורין לבסמם כחוסה טיובי"ש הוא ל דק א"כ קורין לבסמם כחוסה טיובי"ש הוא ל א"כ בלשון עברי נמי קורין
לבסמם כחוסה דקות בשר ולשון דק דנקט רש"י קאי אטיובי"ש בלעז: ודק"ל דהוא אכלנה הפרות יש לפרש בשתי פ"י האחד שהכא כל שמחה
השבוע נכחת בימי הרעב והשני שהוא סימן שיהא לצריות מאלל בימי הרעב וזה סימן טוב הוא ועו"ש הוא סימן שהכא וכו' חס הפ"י אמת
דכא מנינו לקמן כדכתיב שיוסף פתח אוחו כן ומהרש"ל פ"י דקל"ש"י למה אמר ותאכלנה הל"ל ותבלענה כי אין לשון אכילה שייך לומר על
כ"ח זה את זה לכן מפסח סימן וכו' עכ"ל: ז"ל כמו בלשון לע"ז קורין לקח של שבלים טויד"ל שהוא נמי שם קש של עץ וא"כ בלשון
עברי נמי כן הוא: ה"ק"ל דאין שייך לומר בריאות אשבלים אלא דוקא אכלני חיים כגון גבי פרות ומתוך דכא בלעז: קורין לבסמם כחוסה

בשר אונ דין פלייש בלוימר מאגירע קיא ותעמדנה אצל הפרות אונ ויי האבין זוף גישטעלט ביי די קיא
על שפת היאור אויף דעם בארמן פון דעם טייד: (ד) ותאכלנה הפרות רעות המראה ודקות הבשר אונ ויין
האבין אויף גיגעסין די קיא וואס ויי זייגן גיווען בייז גישטאלט אונ דין פלייש את שבע הפרות ופסח
המראה והבריאות די ויבין קיא וואס זייגן גישטאלט אונ פסח פלייש רש"י שרייבט דאס און
אסימן אז די פרייד פון די נאמע יארן נועט ווערן פר געסין אין די הונגער יארן וייקן פרעה אונ פרעה
אין ווארין אויף גיואקט: (ה) וישן ויחלום שנית אונ ער איז אנטשלאפין גיווארן האט זוף אים דאס

H6B 468

